

ALIMENTEM BARCELONA

Guia pràctica per impulsar
estratègies alimentàries locals

ALIMENTEM BARCELONA

Una de les necessitats més bàsiques dels éssers humans, i de tots els éssers vius en general, és alimentar-se. És per aquest motiu que l'alimentació i el proveïment d'aliments als pobles i les ciutats esdevenen un dret fonamental de les persones i potser un deure dels governs locals i regionals. Com mengem i amb què ens alimentem són dos actes aparentment neutres. Tanmateix, la producció, el consum i el comerç dels aliments han transformat societats i cultures, han creat i destruït grans civilitzacions i han modelat els nostres paisatges, dins i fora de la ciutat.

És possible que els aliments esdevinguin un recurs escàs en un futur no gaire llunyà? Per què els aliments venen de tan lluny si els produïm al costat de casa? Per què llencem tant de menjar, si som conscients que cal molta aigua i energia per produir-lo? Hem de considerar l'acte de menjar com un acte de responsabilitat envers la nostra salut, la nostra cultura, el nostre paisatge, el treball de la pagesia i el respecte cap als recursos naturals del planeta? El menjar ens identificarà com a pobles i cultures o es globalitzarà?

Basant-se en estudis científics, projectes de referència i els fenòmens més recents dedicats al restabliment de la governança alimentària des de la política pública local, els autors proposen en aquesta publicació un full de ruta que pugui servir d'inspiració per avançar cap a models alimentaris més saludables, segurs i sostenibles.

Edició: Direcció Territorial Agrària de la Diputació de Barcelona
Àrea d'Infraestructures i Espais Naturals

Coordinació: Sònia Callau

Redacció: Sònia Callau, Josep Montasell i Anna Roca

Amb la col·laboració de Josep Báguena, Oriol Estela, Josep Manuel Pérez i Ana Zazo

Disseny i maquetació: SRM Estudi

Direcció creativa: Duplex Creativity

Correcció de textos: Judith Rodríguez

Fotos: Patxi Uriz | Diputació de Barcelona

Un agraïment especial a les persones que surten en les imatges d'aquesta guia.

www.bcnsmartrural.cat

@BCNSmartRural

#BCNSmartRural

#AlimentemBCN

©2022 Diputació de Barcelona

Tots els continguts d'aquesta publicació estan actualitzats a data 30 de març de 2022.

Reservats tots els drets. Aquesta publicació no pot ésser reproduïda ni totalment ni parcial sense consentiment del propietari. Tampoc no pot ésser transmesa per cap mitjà o mètode, ja sigui electrònic, mecànic o d'altre tipus.

ALIMENTEM BARCELONA

Guia pràctica per impulsar
estratègies alimentàries locals

«Treballem per un sistema alimentari més saludable
per a les persones i més sostenible per al planeta»

BCN SMART RURAL

ÍNDEX

Presentació: Alimentem Barcelona 09

Introducció: El dret a una alimentació saludable, segura i sostenible 11

01

COM ALIMENTEM BARCELONA?

14

- 1.1. Per què aquesta guia? 15
- 1.2. Els orígens: de la protecció i gestió dels espais agraris a una visió agourbana dels sistemes alimentaris 17
- 1.3. Què ofereix i a qui? 24
- 1.4. Estratègies alimentàries 25
  - 1.4.1. De que parlem? 26
  - 1.4.2. Cap on mirem? 28
  - 1.4.3. Com ho fem? L'estratègia en 5 fases 29

02

PER QUÈ EL MÓN LOCAL NECESSITA UNA ESTRATÈGIA ALIMENTÀRIA?

32

- 2.1. El caràcter glocal d'un fet quotidià: alimentar-se 34
  - 2.1.1. Concentració urbana i despoblament rural 37
  - 2.1.2. Acaparament de terres i especulació alimentària 43
  - 2.1.3. Concentració de terres i de capital 46
  - 2.1.4. Malbaratament d'aliments 48
  - 2.1.5. La mobilitat dels aliments 50
  - 2.1.6. Els hàbits alimentaris 54
  - 2.1.7. El sistema de producció i venda d'aliments 56
  - 2.1.8. L'emergència climàtica i la migració alimentària 59
  - 2.1.9. L'emergència sanitària 61
- 2.2. Reconèixer el món local com a lloc de transformació 63
  - 2.2.1. Per ser més efectius 64
  - 2.2.2. Per a una ciutat sobre, per a, amb 68
  - 2.2.3. Per a unes noves mirades cap a l'espai agourbà 69
  - 2.2.4. Per a un *smart food* 71
  - 2.2.5. Per a una mirada metabòlica de la ciutat 72
  - 2.2.6. Per a una ciutat sostenible 73
  - 2.2.7. Per a una governança alimentària 83
  - 2.2.8. Per a una connexió pagesia-consum «versió 2.0» 84
  - 2.2.9. Per la re-localització dels sistemes alimentaris: el concepte de conca alimentària 86
  - 2.2.10. Per a un compromís real amb el planeta i amb les generacions futures 88

03

ON MIREM? CAP A UNA TRANSFORMACIÓ REFLEXIONADA

3.1. Marc de referència de les polítiques alimentàries	91
3.1.1. Quines normatives o documents institucionals hi ha disponibles?	92
3.1.2. Quins documents són clau?	98
3.2. Si es vol planificar, quins instruments de política alimentària cal tenir en compte?	116
3.2.1. Quines són les polítiques i estratègies alimentàries de referència?	117
3.2.2. Què ens aporten les estratègies alimentàries actuals?	130
3.3. Si vols gestionar, de quines eines disposes?	141
3.3.1. De l'estratègia a l'eina: anàlisi dels reptes	142
3.3.2. Eines: tipologia i aplicabilitat	144
3.4. Si es vol cooperar, quins recursos i xarxes hi ha disponibles?	148

04

ANÀLISI DEL SISTEMA ALIMENTARI A LA PROVÍNCIA DE BARCELONA: ON SOM?

4.1. Anàlisi prospectiva: l'alimentació com a clau de la sostenibilitat dels pobles i les ciutats	157
4.2. Els deu ítems del sistema alimentari dels pobles i les ciutats de la província de Barcelona	158

05

GOVERNANÇA ALIMENTÀRIA: GUIA PER ELABORAR L'ESTRATÈGIA ALIMENTÀRIA DELS POBLES I LES CIUTATS

5.1. Estratègia alimentària: visió i objectiu	237
5.1.1. La visió: característiques de l'estratègia alimentària	237
5.1.2. Principis bàsics i objectius estratègics per a la seva implantació	239
5.2. Eines per al debat i la reflexió previs a l'estratègia	242
5.2.1. Baules del sistema alimentari local. Anàlisi d'escenaris per a la definició del model	243
5.2.2. Reflexions a l'entorn dels aliments de proximitat	260
5.2.3. Eines per al debat i l'acció	265
5.3. L'estratègia alimentària en cinc fases	272
5.3.1. El full de ruta	272
5.3.2. Encaix de l'estratègia al nostre ajuntament o organisme supramunicipal: les dimensions, els filtres i l'acció comunicativa	277
5.3.3. Despleguem l'estratègia en cinc fases!	285

Fitxes de les actuacions proposades a la fase 4	303
Metodologia per a l'elaboració de la diagnosi: l'anàlisi de les 5 dimensions	359
Glossari	394
Recull de taules i gràfics	431
Bibliografia	435
Agraïments	448
Sobre els autors i col·laboradors	449

Presentació

ALIMENTEM BARCELONA

L'alimentació és una necessitat fonamental de les persones, i garantir-ne l'abastiment, un deure dels governs. Però, tot i que Catalunya gaudeix des del 2021 d'una **estratègia alimentària de país**, a la província de Barcelona no hi ha actualment cap poble ni ciutat que disposi d'una estratègia alimentària aprovada i en procés d'implementació. Per intentar omplir aquest buit, la Diputació de Barcelona publica *Alimentem Barcelona*, una guia pràctica per ajudar els ens locals que desitgen proveir la seva població amb productes de proximitat.

Pioners de l'alimentació sostenible

No és el primer cop que ho fem.

La Diputació de Barcelona ha demostrat tradicionalment un compromís especial per cercar fórmules innovadores envers la protecció dels espais agraris i la promoció de l'agricultura sostenible. Fa temps que sabem que, sense camps de conreu, no podem garantir la seguretat alimentària de la nostra ciutadania. De fet, l'any 1998 vam crear al Baix Llobregat el primer parc agrari de Catalunya, el qual, actualment, és un referent nacional i internacional en què s'han emmirallat nombroses entitats, institucions i administracions públiques.

Després de prop de vint-i-cinc anys de gestió, el Parc Agrari del Baix Llobregat ha demostrat ser una eina eficaç de treball conjunt entre totes les administracions per configurar un entramat d'espais agraris gestionats. Però ara el que toca és fer un pas més i articular la seva relació amb les ciutats i els pobles que l'envolten. La protecció i gestió dels espais agraris és molt necessària, però insuficient. La pandèmia de la covid-19, l'emergència climàtica, la guerra d'Ucraïna, la crisi econòmica i els problemes energètics han evidenciat la importància dels aliments i la fragilitat de la seva cadena de subministrament: són massa els factors que actualment poden trencar-la i impedir que els aliments viatgin del camp a casa.

En vista de les amenaces, és el moment de reforçar el paper que ha de jugar el món local en la protecció i gestió dels espais agraris i convidar-lo a fer servir fórmules de governança que prioritzin el treball conjunt entre les administracions i la pagesia. Aquest model de relació i gestió equilibrades és tan necessari com complex de portar a bon terme. Per aquest motiu, hem volgut compartir en aquesta publicació el camí recorregut per ciutats com Barcelona o Mataró, dos municipis pioners en alimentació sostenible i que fa temps que avancen en la direcció correcta. Sí, volem assegurar una bona alimentació, i necessitem dissenyar estratègies que en protegeixin tota la cadena, començant per les persones que s'encarreguen de produir-la.

Amb la pagesia al cor

La principal funció i raó de ser de la Diputació de Barcelona rau en el suport als municipis. És per aquest motiu que seguim amb especial interès totes aquelles dinàmiques i tendències que d'una manera o altra afecten o poden afectar els governs locals. Però les persones sempre són al nostre cor. I més ara, quan

Tal com vam descobrir al **tercer tastet de dades de BCN Smart Rural**, Catalunya no disposa de prou terres per ser autosuficient en termes alimentaris. De fet, amb la superfície agrícola que té actualment, el país només podria alimentar un 44 % de la seva població amb aliments produïts al territori.

Aquest és un fet preocupant que cal redreçar urgentment, sobretot tenint en compte els reptes climàtics a què ens enfrontem i les expectatives d'escassetat d'aliments i de recursos hídrics i energètics. Cal avançar cap a sistemes alimentaris que siguin més sostenibles a totes les escales i que integrin els aspectes econòmics, socials i ambientals de manera indissoluble. Per aconseguir-ho, és urgent que els governs locals puguin dissenyar i implementar estratègies alimentàries que els permetin garantir l'abastiment de la població amb productes conreats i elaborats per la pagesia veïna.

Però, com ho fem? Ara mateix, a tot Catalunya, no hi ha cap poble ni ciutat que disposi d'una estratègia alimentària aprovada i en procés d'implementació. Ens trobem mancats de models i, en vista d'aquesta carència, la Diputació de Barcelona vol llançar una aposta decidida per donar un cop de mà als ens locals que desitgen impulsar-les.

estem vivint un moment de canvi radical que fa que ens hàgim de plantejar temes tan vitals com la nostra alimentació. Com ens alimentàvem abans? Com ens alimentem ara mateix? I com ens alimentarem en el futur? Aquestes preguntes preocupen arreu del planeta i les seves ombres i ressons també són presents al nostre entorn.

Per aquest motiu, un dels aspectes més rellevants que haurà de tenir en compte qualsevol govern local amb visió àmplia és la seguretat alimentària de la seva població; en altres paraules, la gestió municipal haurà d'incloure, sí o sí, accions que permetin garantir l'accés físic, social i econòmic a aliments en quantitat suficient i prou nutritius per satisfer les necessitats energètiques de la ciutadania. I no només per humanitat, sinó també per obligació política, ja que així ho estableixen, d'una banda, els drets universals establerts per les Nacions Unides, i, de l'altra, els objectius de desenvolupament sostenible (ODS) descrits a l'Agenda 2030. Concretament, l'objectiu número 2 afirma de manera específica que els governs han de «posar fi a la fam, assolir la seguretat alimentària i la millora de la nutrició i promoure l'agricultura sostenible».

Creixem junts

Amb la publicació *Alimentem Barcelona*, la Diputació de Barcelona dona prova del seu compromís i ofereix als ens locals de la província una guia pràctica perquè puguin impulsar la governança alimentària des de la seva acció política.

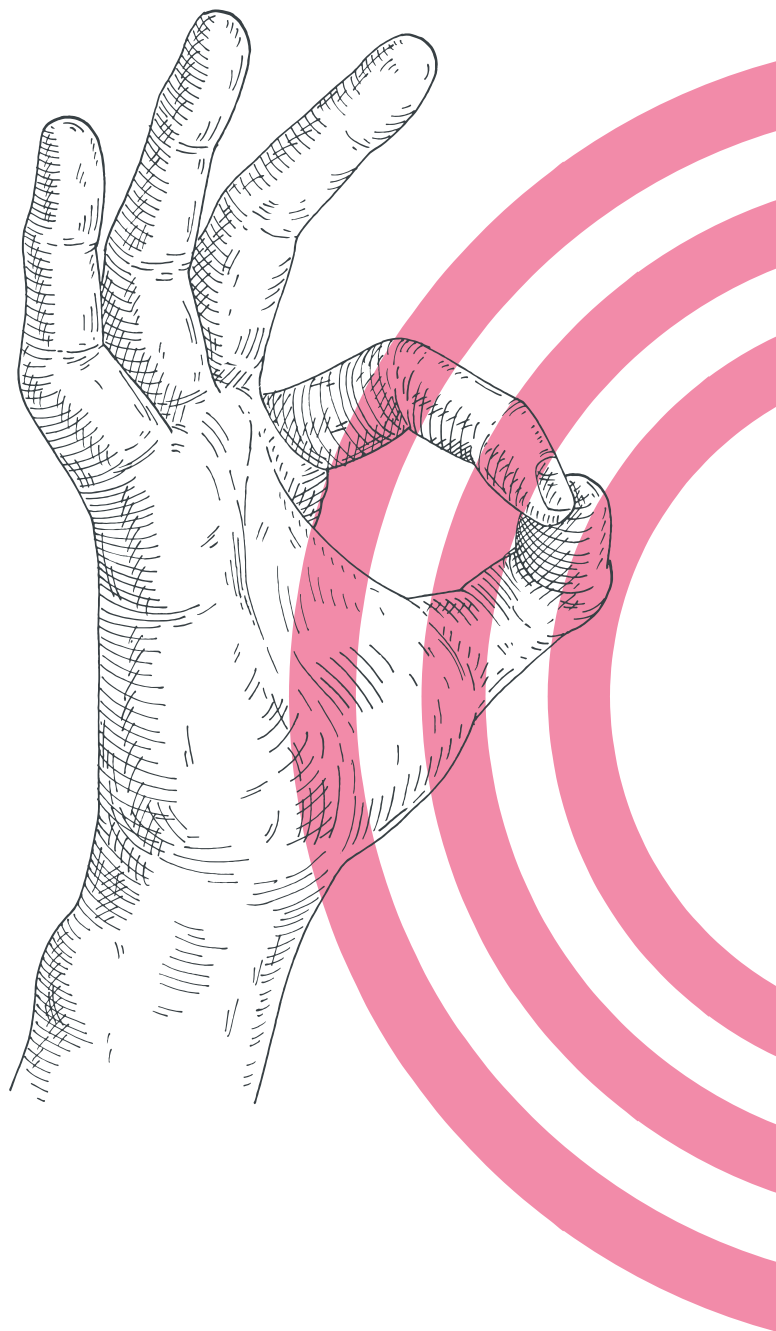
Aquí trobaran tots els recursos que tenen a disposició si volen facilitar el camí cap a la seguretat alimentària a la seva ciutadania i impulsar sistemes alimentaris més sostenibles, saludables, inclusius i propers. També descobriran exemples de polítiques alimentàries impulsades des de municipis d'arreu del món i entendran la metodologia emprada en el seu procés de disseny i implementació.

Amb aquest recull d'idees, eines i solucions, esperem créixer junts i que, entre tots, posem l'alimentació al centre d'unes polítiques municipals que integrin camp i ciutat i que estiguin basades en la cooperació, la governança i la participació. Entenem l'alimentació com un procés de diàleg, inclusió i concertació entre l'Administració, la ciutadania i els diversos agents econòmics que participen en el sistema alimentari, especialment la pagesia, i esperem que ens vulgueu acompanyar en aquest camí.

Estic convençuda de l'interès i l'oportunitat d'aquesta publicació, en la mesura que es tracta d'un tema estratègic per al futur dels nostres pobles i ciutats.

Gestionar i governar l'alimentació de manera eficient, coordinada i amb visió de futur requereix la participació activa dels municipis. Per fer-ho possible, és fonamental que el món local continuï innovant i treballant per millorar la qualitat de vida de les persones i garantir la seguretat alimentària de la ciutadania present i futura.

Núria Marín Martínez
Presidenta de la Diputació de Barcelona

Introducció

EL DRET A UNA ALIMENTACIÓ SALUDABLE, SEGURA I SOSTENIBLE

La **Declaració Universal dels Drets Humans**¹, entre d'altres, proclama el dret a la vida (art. 3) i el dret a un nivell de vida que asseguri la salut i el benestar, especialment pel que fa a l'alimentació (art. 25). L'alimentació, que és el suport fonamental per a la vida, s'ha de considerar només un dret o cal incorporar-la també en l'àmbit del deure? No som les persones, de manera individual, creditores en la demanda d'aliments per garantir la vida davant d'una societat que ens n'és deutora pel que fa a l'oferta?

Des que naixem i entrem a formar part de la biosfera o esfera de la vida —de la qual l'aire, l'aigua i el sòl són part essencial— incorporem una necessitat bàsica, que és la de mantenir-nos amb vida per mitjà de l'aliment i l'alimentació. Tenim el dret i el deure personal de cercar aliments o de fer que ens els facilitin, tot i que els seus diversos tipus van lligats a molts paràmetres, com ara la família i les característiques biològiques i sociopolítiques del lloc del planeta en hàgim nascut. És un deure personal que hem d'afrontar el millor que sapiguem i puguem, però no hi podem renunciar. L'obligació individual d'alimentar-nos també implica un deure col·lectiu, en tant que membres d'una societat, ja sigui en forma de ciutat, de poble, de tribu, de comunitat, etc. Això vol dir que estem obligats a oferir la possibilitat que totes les persones puguin disposar del menjar necessari per la seva alimentació bàsica, ara i en el futur, ja que l'alimentació és una de les claus per garantir la subsistència de l'espècie.

L'aliment i l'alimentació van lligats a la vida dels vegetals i dels animals, i també a la de les persones. Aquest deure de disposar dels recursos alimentaris suficients per a totes les persones del planeta obliga també a no malbaratar-los ni a destruir els recursos —l'aire, l'aigua, el sòl i l'energia— que fan possible produir-los. Si en manca algun o si es gestionen de manera inadequada, es posa en perill la supervivència de la vida humana. Fenòmens com el canvi climàtic (amb les sequeres, les inundacions i els incendis que comporta), les pandèmies, les migracions climàtiques, la fam, les guerres de preus dels aliments, les especulacions sobre els aliments, l'acaparament de terres i d'aigua o la contaminació de l'aire i l'aigua són causa i conseqüència de la inconsciència de no preservar els recursos naturals de la Terra i de l'afectació sobre el conjunt de la vida de les persones i del planeta mateix.

Avui sabem, i la història ens ho explica, que les causes naturals —més enllà de les especulatives— han estat motiu de grans crisis socials, econòmiques i polítiques lligades a la carestia d'aliments. Fenòmens com la inseguretat alimentària, la desnutrició i les migracions de milers de persones en la recerca d'aliment i d'una vida digna no seran atribuïbles exclusivament al nivell de riquesa d'un país, sinó també a l'escassetat de recursos per produir aliments.

El preàmbul de la **Carta alimentària de la regió metropolitana de Barcelona**² posa de manifest que «l'alimentació és una necessitat primària, un dels elements bàsics per a la vida de les persones, i requereix ser elevada al rang de política pública», a més de reconèixer que «l'alimentació és una qüestió personal i també política amb impactes significatius a escala social, ambiental i econòmica» i que «es fan imprescindibles plantejaments transversals i supramunicipals per fer valer i defensar l'alimentació com a dret fonamental». Aquest document aporta quelcom d'important, la necessitat de reforçar, més enllà del dret, el deure de donar resposta a les necessitats alimentàries des de la política pública local, des de la proximitat a la ciutadania, més enllà que aquesta política se sustenti també en plantejaments sorgits des d'institucions d'àmbit internacional (ONU, FAO, etc.). A més, proclama de manera clara la importància de les estratègies alimentàries sorgides des de la política pública de proximitat.

«Una de les necessitats més bàsiques de les comunitats humanes és la subsistència alimentària de tots els seus membres, en totes les etapes de la vida. Aquesta necessitat constitueix la base d'una solidaritat i d'una col·laboració intergeneracional que ha esdevingut cultura».

Mercè Renom, 2016

Aquesta carta és el resultat i la concreció dels compromisos adquirits amb la signatura del Pacte de Política Alimentària Urbana signat a Milà per alcaldes i alcaldesses de més de dues-centes ciutats de tot el món el 15 d'octubre del 2015 en el marc de la cimera «Milan Urban Food Policy Pact» (**Pacte de Milà**) amb l'objectiu de reforçar el rol dels ajuntaments i de les administracions regionals a l'hora de fomentar el desenvolupament sostenible del sistema alimentari, compartir bones pràctiques i assessorar en projectes alimentaris.

¹ Declaració Universal dels Drets Humans, adoptada i proclamada per l'Assemblea General de les Nacions Unides, resolució 217 A (III), de 10 de desembre del 1948.

És un deure col·lectiu i fonamental per a les administracions locals combatre tant la fam com la malnutrició, fins i tot als països en què el problema és ocult. Cal no oblidar que cap poble ni ciutat té immunitat total davant dels grans reptes globals, per als quals cal cercar també solucions locals. Cal entendre el «dret de la ciutadania a l'alimentació» també com el «deure de la ciutadania a alimentar-se i de la col·lectivitat a oferir els aliments necessaris perquè aquesta pugui fer efectiva aquesta obligació». És necessari que la ciutadania pugui rebre i gaudir una **varietat d'aliments adequats, segurs, locals, justos, saludables i nutritius per a tothom**. Aconseguir-ho implica, però, crear sistemes alimentaris resilents i sostenibles.

Aquesta sostenibilitat ha estat definida per les Nacions Unides per mitjà dels disset objectius de desenvolupament sostenible (ODS) descrits a l'**Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible**, dels quals, de manera específica, el número 2 té com a finalitat «posar fi a la fam, assolir la seguretat alimentària i la millora de la nutrició i promoure l'agricultura sostenible».

És precisament a partir d'aquesta voluntat d'afavorir i facilitar la implementació de la governança alimentària des de la política pública local des d'on s'entén aquesta publicació, la qual intenta oferir elements de referència per a la reflexió i l'acció que ajudin a establir estratègies alimentàries municipals amb plantejaments holístics i inclusius, en què camp i ciutat esdevinguin elements complementaris amb relacions simbiòtiques dins d'un mateix àmbit, ja sigui municipal o un sistema urbà supramunicipal, ja que l'un no es pot entendre sense l'altre.

«El menjar dona forma a les nostres vides. Tanmateix, la seva influència és tan gran que la majoria de nosaltres no ens n'adonem [...] Com a conseqüència, vivim en una mala sitopia, en la qual els efectes del menjar són enormement malignes. Molts dels grans reptes als quals ens enfrontem —canvi climàtic, extinció massiva, desforestació, erosió del sòl, escassetat d'aigua, contaminació, etc.— provenen del nostre error a l'hora de valorar el menjar. Si li tornem a donar valor, ho podrem fer servir com una força positiva, no només per fer front a totes aquestes amenaces, sinó també per construir societats més justes i resilents i per viure vides més felices i saludables».

Carolyn Steel, 2020

L'autoria d'aquesta publicació ha vist la necessitat i la urgència d'oferir a les administracions públiques interessades a implementar una estratègia alimentària una guia que marqui el camí que cal transitar des del moment que es decideix ser participi actiu en la governança alimentària i implementar una estratègia alimentària, la qual inclou tot un procés de treball que arrenca amb la diagnosi del sistema alimentari per arribar a la redacció i aprovació d'un pla alimentari i la creació d'un consell alimentari local. Una ruta en la qual resulten fonamentals els processos participatius i de cooperació públicoprivada i també l'amplitud de mirada i la ment oberta a fi de tenir en compte tots aquells elements que, de manera directa o indirecta, tenen incidència en la cadena alimentària.

Creiem que cal fugir de l'acció purament demostrativa i passar a l'acció estratègica, que inclogui l'horitzó a assolir i la ruta a recórrer. Tot i que es puguin prioritzar accions per raons de necessitats d'urgència, disponibilitat econòmica, capacitat tècnica, etc., cal prendre consciència que les actuacions a impulsar són una baula dèbil d'una cadena que cal reforçar. Si es fracassa en l'horitzó que es vol assolir, no només es malmet el que s'ha intentat fer, sinó que es debilita —fins i tot greument— tota la cadena alimentària i, amb això, es posa en perill l'estratègia alimentària i s'ataca el dret de tota la ciutadania a l'aliment i l'alimentació.

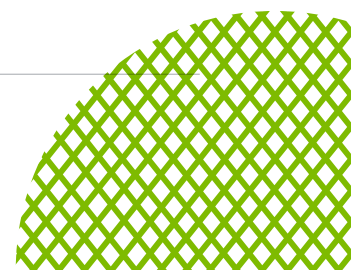
Els pobles i les ciutats que podran afrontar millor futurs escenaris d'emergència climàtica i alimentària seran amb tota probabilitat aquells que:

- Mostrin respecte i cura pel paisatge.
- Prenguin consciència del valor real del menjar.
- Entenguin l'alimentació com un dret i un deure de la política pública local.

Només ens queda dir-vos que voldríem que aquesta publicació fos un instrument per comprendre millor el context global dels sistemes agraris i alimentaris i com el món local, de mans dels seus principals actors, pot jugar un paper determinant en la seva transformació cap a un model més just, saludable, sostenible i resilient, davant dels grans reptes mundials als quals s'enfronta. Tal com afirma Carolyn Steel, el menjar pot ser una font d'oportunitats, no només per afrontar els grans reptes del planeta, sinó també per construir societats més resilents i avançar cap a una vida més saludable i justa per a la nostra ciutadania.

Sònia Callau, Josep Montasell i Anna Roca

² Pla estratègic metropolità de Barcelona, 15 de juliol del 2020.

01

COM ALIMENTEM BARCELONA?

1.1. Per què aquesta guia?

La *Guia per a la governança alimentària* pretén ser l'eina de suport i de motivació per al disseny i la implementació d'estratègies alimentàries municipals. Des de la política pública local i amb una mirada àmplia i global de l'alimentació, es vol contribuir a la construcció i la posada en marxa de sistemes alimentaris més sostenibles que exerceixin un paper central en l'estructuració del territori i la connexió del camp amb els pobles i ciutats.

Les raons per les quals es fa imprescindible abordar l'alimentació des d'una perspectiva d'estratègia local són múltiples: l'augment de la població que viu en entorns urbans i els canvis en els hàbits de consum derivats, en part, de la seva dispersió, impliquen cada cop una planificació més acurada de la logística i la distribució d'aliments; la disparitat i complexitat d'actors que intervenen en la distribució, manipulació i venda dels aliments converteix el sistema alimentari en quelcom complex i desconegut i extrema la vulnerabilitat a l'hora de garantir l'accés als aliments, i la dependència del model agroalimentari dominant, amb impactes econòmics, ambientals i socials creixents, fa cada cop més difícil poder disposar de capacitat de decisió sobre el model alimentari desitjat. No podem obviar tampoc el **context d'emergència climàtica** en què ens trobem i que ens interpel·la a tots a actuar de manera urgent per revertir l'impacte actual dels nostres sistemes alimentaris. Cal tenir present, també, que la **crisi sanitària provocada per la covid-19** va generar a l'inici un escenari d'incertesa, atesa la possibilitat que s'haguessin de tancar les importacions de productes alimentaris, especialment dels no processats. Aquest escenari present i futur ens convida a reflexionar, debatre i actuar entorn del nostre model alimentari.

L'alimentació, una estratègia de política local

En aquesta línia i per aquest motiu, en aquesta guia es reflexiona sobre els fenòmens globals amb incidència sobre els sistemes alimentaris locals; s'analitzen i recullen diferents iniciatives, projectes i exemples reeixits que han estat útils i, a la vegada,

han servit d'inspiració per articular i organitzar propostes i accions locals singulars i identitàries, encaminades a bastir sistemes alimentaris sostenibles i justos, des de la política pública local, i, finalment, es proposa aquesta eina de suport i motivació per al disseny i implementació d'estratègies alimentàries municipals de pobles i ciutats.

Aquesta guia neix en un moment d'oportunitat. Sortosament, de manera paral·lela als processos suara descrits, augmenta l'interès i l'atenció, tant a escala individual com col·lectiva, per menjar millor, per acostar-nos a les produccions locals, per fer-ne promoció, per vetllar per les varietats i els sabers tradicionals i posar-los en valor, per establir sinèrgies amb agents i activitats del territori i per vincular aliments i cultura per mitjà del patrimoni rural. En definitiva, per fer-nos corresponsables com a actors finals del procés alimentari.

L'alimentació, tot i que des de fa poc comença a formar part de les polítiques a escala municipal (amb casos d'èxit en àmbits com la planificació dels usos

del sòl, el transport, el teixit social i l'economia dels pobles), **hauria d'esdevenir model** i integrar-se en les dimensions econòmiques, socials i ambientals de l'àmbit local, per acotar també problemàtiques alimentàries tan importants com la precarietat, la injustícia distributiva, l'erosió cultural o el malbaratament.

Documents com aquesta guia pretenen abordar **dues qüestions principals**:

- **Acostar els diversos enfocaments globals a l'escala local**, ja siguin pobles o ciutats intermèdies.
- **Apostar per incorporar el sector agrari en les dinàmiques d'acció local**, amb el compromís que les actuacions finals definides i consensuades s'incloguin en la realitat local dins el context global del territori. **És per aquest motiu que la nostra mirada no es limita estrictament a aportar elements per definir una estratègia alimentària, sinó també a integrar els diversos actors del sistema alimentari en totes i cadascuna de les fases d'establiment de l'estratègia.**

Estructura del document

Alimentem Barcelona s'estructura en **cinc apartats** i un **glossari**:

- 1 Una breu **introducció (primer capítol)**.
  - 2 Una **reflexió general** documentada sobre les conseqüències del model —global— agroalimentari actual i la necessitat de reenfocar la qüestió alimentària cap al món local (**segon capítol**).
  - 3 Un **tercer capítol** que abraça el **conjunt d'instruments i accions** que destaquem com a bones pràctiques d'accions en algunes ciutats i que haurien de ser font d'inspiració i debat per apropar els mètodes de participació als actors agroalimentaris, per planificar un suport tècnic útil i per gestionar mecanismes que convidin a abordar i impulsar la vinculació de l'aliment al territori, tot minimitzant els impactes d'una estratègia alimentària local.
  - 4 El **quart capítol**, de manera gràfica i amb dades i estadístiques, pretén mostrar o esdevenir un **punt de partida per a l'anàlisi preliminar del sistema alimentari a la província de Barcelona**.
  - 5 El **cinquè capítol**, segurament el més pràctic, ens conduirà a la **posada en marxa** del que hem anomenat «l'estratègia en **cinc passos**», tot detallant cadascuna de les fases que cal seguir per a l'elaboració i la implementació local del model amb l'articulació d'una proposta d'accions. A més, s'aporten criteris, factors i indicadors d'avaluació per gestionar-ne i valorar-ne els impactes.
- El **glossari** inclou un cabal terminològic resultat de la incorporació tant de paraules incloses al text com d'altres que, sense ser-hi, el complementen per la seva relació amb la temàtica tractada.

1.2. Els orígens: de la protecció i gestió dels espais agraris a una visió agrourbana dels sistemes alimentaris

No és casualitat que bona part de les ciutats i regions que han estat pioneres en la protecció del sòl agrari i l'establiment de noves fórmules per a la gestió i dinamització dels seus espais agraris (Parc Agrari del Baix Llobregat, Horta de València, Horta de Saragossa, Triangle Vert de París, Green Belt de Londres, Land Reserve de la Colúmbia Britànica, Green Belt d'Ontario) siguin precisament les que han desenvolupat amb posterioritat iniciatives per a la planificació dels sistemes alimentaris (Toronto i Vancouver al continent americà o París, Londres, Barcelona, Saragossa i València en l'àmbit europeu, per posar-ne alguns exemples).

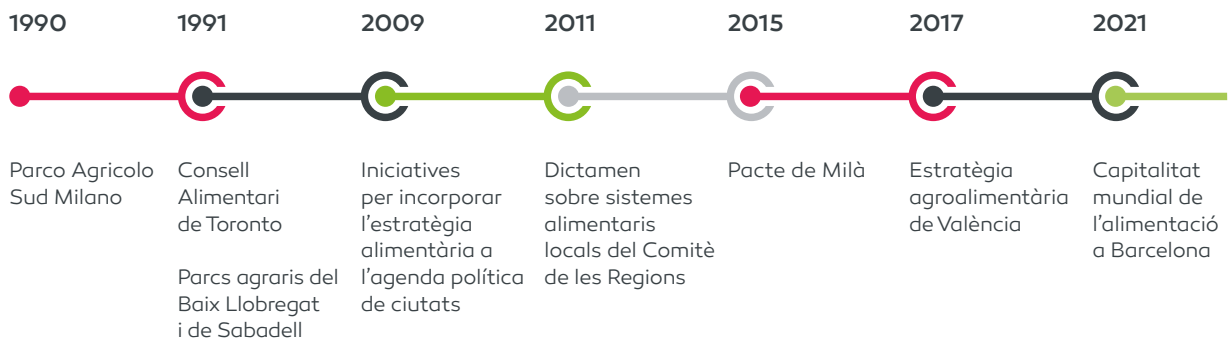
Les zones més properes a les ciutats sovint han esdevingut espais banalitzats i marginats. La pressió de la logística urbana (infraestructures viàries, ferroviàries i elèctriques, polígons industrials, urbanitzacions i altres serveis urbans) ha contribuït de manera important a la pèrdua dels espais agraris més planers i ben comunicats (**Dictamen sobre l'agricultura periurbana** [Comitè Econòmic i Social Europeu, 2004]). Malauradament, aquest procés de transformació del paisatge coincideix amb l'etapa de major i més accelerada extensió urbana, que

sovint ha posat en perill la matriu biofísica agroforestal essencial per a la convivència i complementarietat de la natura amb l'agricultura.

Els espais agraris, però, continuen tenint un paper principal en l'equilibri territorial, actuen com a pont entre els nuclis urbans i la ruralitat i esmorteixen els efectes de la ciutat sobre el camp (Montasell, 2009). Predominen en superfície i són essencials per a l'alimentació i per a bona part de l'economia rural, de la qual organitzen majoritàriament la mà d'obra de manera indirecta. Vertebrats paisatges culturals de qualitat que n'emmagatzemen història i patrimoni amb elements identitaris que generen personalitat, en defugir l'homogeneïtzació i banalització del territori. Ordenen i gestionen un territori i els seus recursos sense que, pel fet de fer-ho, els seus actius directes rebin cap mena de compensació ni reconeixement. En termes ecosistèmics, els espais agraris asseguren una triple funció: proveeixen, protegeixen i creen valor cultural. Entre les seves funcions principals cal destacar també el proveïment d'aliments de qualitat i de proximitat als pobles i ciutats i la revitalització dels espais públics com ara els mercats, espais de relació social que en permeten la comercialització directa.

No és, però, fins a finals dels anys vuitanta del segle XX que comencen a aparèixer les primeres vindicacions per a la conservació i la posada en marxa de mecanismes de preservació d'aquests espais agraris periurbans, i són pocs els espais que articulen figures de protecció per vetllar per la seva dinamització i gestió agrària (Montasell i Callau, 2017). A Catalunya, una dècada més tard, s'estaven embastant els parcs agraris del Baix Llobregat i de Sabadell amb el focus posat a introduir l'agricultura periurbana com un element més de la ciutat, «com una eina urbanística capaç d'organitzar de manera sostenible el territori de les ciutats» (Donadieu, 1998). Uns quants anys abans, més concretament el 1990, s'havia creat el Parco Agricolo Sud Milano, i just un any després, el 1991, es creava el Consell Alimentari de Toronto, pioner arreu del món. L'any 1999, Pothukuchi i Kaufman,

Els orígens de la visió agrourbana dels sistemes alimentaris

Parc Agrari del Baix Llobregat

en un article sobre el paper de les institucions locals en la planificació dels sistemes alimentaris, posaven en relleu la poca visibilitat dels sistemes alimentaris urbans, i també la pèrdua dels millors sòls agrícoles al voltant de les ciutats.

Paral·lelament, algunes ciutats, avalades per institucions internacionals, han anat posant en valor les potencialitats dels seus espais agraris periurbans. Malgrat la imminent fragilitat que aquests espais presenten, ofereixen una sèrie d'oportunitats que en converteixen la salvaguarda en una estratègia de futur, una necessitat. **L'actual model alimentari basat en la deslocalització de la producció s'està deslegitimant** i cada vegada més sectors de la societat busquen alternatives properes, sostenibles i de qualitat (Hernández [et al.], 2009). Es va reconeixent el paper estratègic de l'agricultura i els governs locals mostren el seu interès per estudiar els avantatges de donar suport a una agricultura periurbana, en termes ambientals i d'estalvi energètic, d'eliminació d'intermediaris i de petjada ecològica. En aquest sentit, han anat apareixent iniciatives per incorporar l'estratègia alimentària a l'agenda política de ciutats com Toronto, Londres, Vancouver, Rennes, Malmö o Nova York, o bé de València, Saragossa, Vitòria, Pamplona o Valladolid, per citar-ne alguns exemples de l'Estat espanyol.

L'emergència d'aquestes noves polítiques alimentàries representa una ruptura amb el passat, de quan les baules de la cadena alimentària s'abandonaven a les forces del mercat i es considerava que les administracions públiques no hi podien ni hi havien d'intervenir (Renting i Wiskerke, 2010). **En aquest sentit, per edificar escenaris de futur, es coincideix en el fet que una veritable política alimentària ha d'incloure el tractament de l'espai productiu, la distribució dels aliments locals i la governança. Queda clar que l'espai agrari deixa de ser exclusivament un objecte físic en tant en tant que reserva de sòl per a altres usos en el planejament territorial i esdevé part integrant del teixit i metabolisme urbà.**

El Dictamen sobre sistemes alimentaris locals del Comitè de les Regions (2011) posa de manifest que la construcció de sistemes alimentaris «té una especial rellevància per als ens locals i regionals que desenvolupen un important paper a l'hora de definir, impulsar i defensar un desenvolupament sostenible de l'economia rural». En definitiva, **un sistema alimentari local «només es desenvoluparà amb èxit si es considera des d'una perspectiva més integral i integrada, com a part dels processos més generals de desenvolupament local o regional, i formant part d'una política proactiva desenvolupada per ens locals o regionals, inclosa en la política d'ordenació territorial».**

La preservació i gestió dels espais agraris, preàmbul de la planificació alimentària

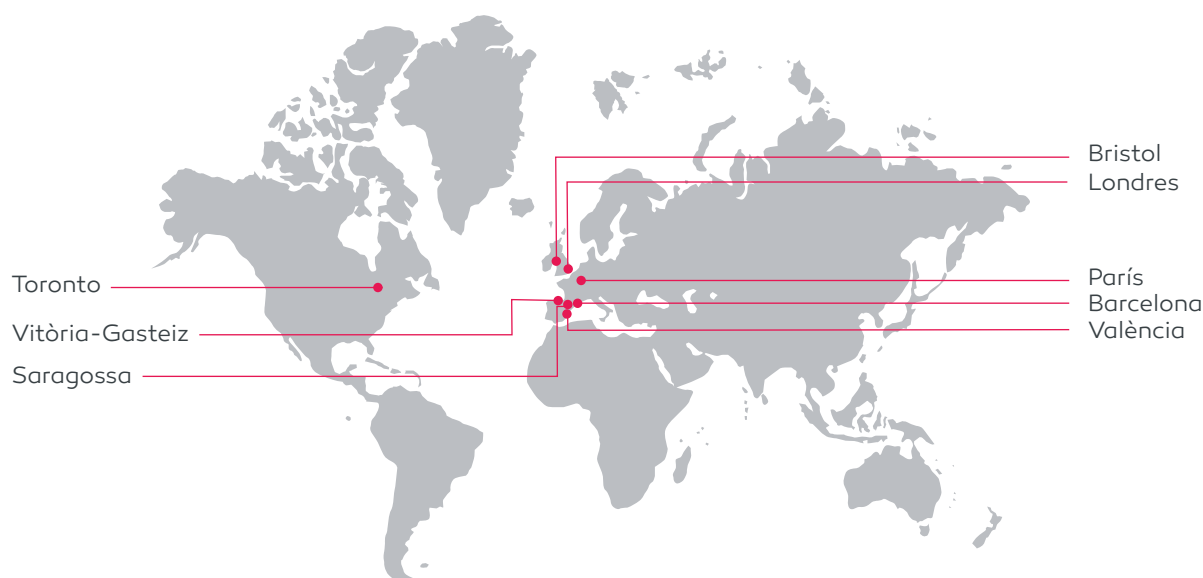
Del Pacte de Milà (2015), al qual es van sumar inicialment 116 ciutats (sis de les quals, de l'Estat espanyol) va sorgir del compromís de treballar conjuntament per a l'articulació de sistemes alimentaris sostenibles, segurs i diversificats en entorns urbans. Els seus objectius fundacionals remarquen la importància de vectors principals com ara l'accés a una alimentació sana i per a tothom, la reducció del malbaratament alimentari, la preservació de la biodiversitat i l'emergència climàtica. Algunes ciutats europees ja han donat a conèixer les seves línies d'acció i d'altres aprofiten per adherir-s'hi i desplegar mesures d'atenció en alguna de les baules de la cadena.

La transcendència del Pacte de Milà rau en el fet de ser el primer protocol internacional en matèria alimentària amb la voluntat de desplegar-se a escala municipal. Parteix de premisses clau com el paper estratègic del desenvolupament dels sistemes alimentaris sostenibles i la promoció de dietes saludables, la protecció de la diversitat cultural alimentària, el reconeixement de les diverses formes

de producció agrària i proveïment alimentari i l'existència de costos socials, econòmics i ambientals associats a la manca de salut i benestar individual i col·lectiu. Ofereix, des d'un enfocament integrat i interdisciplinari, oportunitats per a la conservació de la biodiversitat del context territorial (agrourbà) i contribueix a la creació de sinergies i serveis entre els diversos agents socioeconòmics (consumidors i productors urbans i rurals) i a la promoció d'estratègies i accions dirigides a l'ordenació del territori, la protecció social i l'adaptació als efectes de l'emergència climàtica.

Els sistemes alimentaris locals són, doncs, una preocupació creixent en molts països del món que han impulsat propostes específiques reeixides.

Ciutats amb iniciatives de sistemes alimentaris locals recollides en aquesta guia

Bristol

La ciutat de Bristol és una de les grans precursors en qüestions alimentàries. Ja l'any 1992 va incloure els aliments en els compromisos de sostenibilitat de la seva Agenda 21. Des del 2011, diverses entitats de la ciutat han nodrit l'enfocament: Bristol Good Food, la Xarxa d'Aliments, el **Consell de Política Alimentària de la ciutat** i l'Associació de Capital Verd. A més, han pressionat i encoratjat un canvi de polítiques alimentàries, tot impulsant la Carta i el Pla dels bons aliments de la ciutat 2015-2018, eines clau per incloure el debat de l'alimentació en les polítiques públiques.

París

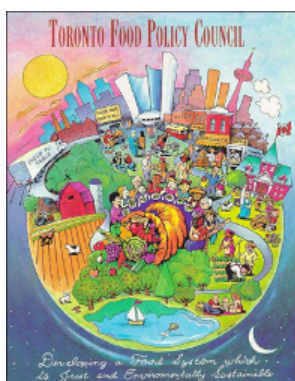
El **Pla d'alimentació sostenible de París** (2010) fixa els objectius per a la millora de la qualitat dels aliments dels espais col·lectius. No és fins l'any 2015 que, a partir del Pacte de Milà, la ciutat es compromet a desenvolupar criteris per als sistemes alimentaris sostenibles per mitjà de l'Estratègia de París per a l'alimentació sostenible (2018). Aquesta estratègia, que s'estructura en quatre programes i quaranta accions, inclou un inventari detallat i una extensa consulta a la ciutadania i als actors del sistema alimentari de la regió metropolitana.

Londres

L'**Estratègia alimentària de Londres** de l'any 2018 es va promoure des de l'Ajuntament de la ciutat en col·laboració amb el London Food Board. El document s'estructura en sis paràmetres clau que despleguen diverses accions. Les línies que es desenvolupen des de les institucions públiques se sustenten a articular accions per a la seguretat alimentària, l'accés a l'alimentació sana i saludable, la salut de les persones, el benefici per al medi ambient i el territori i el reforçament del seu caràcter socialitzador: els aliments uneixen les persones. L'estratègia també és resultat d'un procés de consulta a 150 organitzacions i a milers de membres de la ciutadania.

Malauradament, només en alguns casos les estratègies alimentàries incorporen una visió holística amb polítiques públiques actives que integrin la relació camp-ciutat. Tanmateix, sí que podem trobar-ne alguns exemples interessants que cal destacar:

Toronto, Canadà

La ciutat de Toronto, al Canadà, va ser la primera a crear un **Consell de Política Alimentària**, l'any 1991, amb l'objectiu d'assessorar la ciutat en qüestions alimentàries, desenvolupar projectes innovadors centrats en la salut de la ciutadania i, a la vegada, crear un espai i fòrum per al debat amb la finalitat d'establir l'estratègia d'acció del sistema alimentari de l'àrea metropolitana. Al seu voltant s'han articulat programes d'agricultura urbana, plans d'acció alimentària (2012) des d'un enfocament d'integració i coordinació de l'alimentació i de la viabilitat agrícola, propostes de diversificació alimentària, estratègies de nutrició i la Llei de l'aliment local. A més, Toronto està integrada al Green Belt d'Ontario, un projecte que protegeix més de 800.000 hectàrees d'espais naturals i agraris davant de l'expansió urbana. Més enllà de la protecció, el Green Belt d'Ontario té entre els seus objectius connectar la ciutadania amb l'alimentació local i de proximitat.

Vancouver, Canadà

Vancouver és una de les ciutats referents a escala mundial per la seva estratègia alimentària (**Vancouver Food Strategy, Canadà**), aprovada l'any 2011. L'estratègia mateixa reconeix la seva voluntat d'esdevenir líder global en sistemes alimentaris urbans. El seu objectiu es basava a incrementar un 50 % els recursos alimentaris locals de la ciutat l'any 2020. L'estratègia conté cinc objectius que s'articulen en la planificació alimentària i que van des de la creació d'eines de protecció del sòl agrari fins a l'establiment de xarxes alimentàries de consum. A més, inclou la participació i la reorganització de sinergies interdependents a escala regional. A escala provincial, la Colúmbia Britànica disposa des dels anys setanta del segle XX d'una llei de protecció del sòl agrari (Agricultural Land Reserve o ALR), una zonificació del sòl agrari en què l'agricultura es considera d'ús prioritari i queda estrictament protegida. A principis d'aquest segle, des de l'ALR es desenvolupen accions que a poc a poc van formant una política alimentària (subvencions i suport a xarxes alimentàries veïnals, suport a l'agricultura urbana, polítiques de mercat, etc.).

València

L'**Estratègia agroalimentària de València 2025**, una de les iniciatives aprovades de manera més recent, proposa un marc d'acció que posa l'èmfasi en els trets històrics i culturals de l'horta, com a vector principal, per desplegar la política municipal i de transició cap a un sistema alimentari més sostenible i just. El procés de consulta i construcció participativa liderat pel Consell Alimentari Municipal ha estat capaç de coordinar relacions, pràctiques i coneixements per donar respostes als reptes alimentaris de l'ecosistema urbà-periurbà i rural en coherència amb els processos de planificació a escala local-regional impulsats per l'Organització de les Nacions Unides per a l'Alimentació i l'Agricultura (FAO) en la iniciativa «Aliment per a les ciutats». Paral·lelament, s'han articulat diverses eines de protecció, entre les quals cal destacar la Llei de l'Horta de València (febrer del 2018) per posar l'accent en les relacions entre camp i ciutat.

Vitòria-Gasteiz

La planificació del sistema alimentari de Vitòria-Gasteiz aprovada l'any 2017 i resultat d'un treball col·lectiu i d'impuls social (Fundació Zadorra,, cooperativa BioAlai, associacions Bionekazaritza i Naturaraba, UAGA, Slow Food, Gasteiz en Transición, associacions de consumidors, centres escolars i alguns membres de la ciutadania interessats) va ser fruit de l'acord i la voluntat del Pla municipal d'alimentació acordat el març del 2014. L'objectiu consistia a connectar la producció local en clau sostenible i el consum a la ciutat per incentivar la producció agroramadera, la millora de la qualitat alimentària i la reducció de la petjada ecològica a fi de fomentar els circuits curts de producció, comercialització i consum. La redacció d'un manifest (**Vitòria-Gasteiz per un sistema agroalimentari sostenible**), una diagnosi prèvia i un procés participatiu defineixen les bases per a la construcció del sistema agroalimentari sostenible de Vitòria-Gasteiz. Entre les actuacions més rellevants destaquen dues eines, la sensibilització i la compra pública, totes dues centrades en els menjadors dels centres escolars i en la Trobada Cívica Alimentària, que pretén fomentar una alimentació local més sostenible i un consum conscient i responsable tot apropant la ciutadania a l'origen dels aliments i reconeixent les tasques de la pagesia local d'una ciutat amb un entorn rural i una activitat agrària rellevants. També en aquest cas Vitòria disposa d'un projecte d'abast territorial, molt anterior a l'estratègia alimentària mateixa. Ens referim a l'Anella Verda de Vitòria, projecte que arrencà l'any 1993 amb l'objectiu d'establir un sistema verd al voltant de la ciutat integrat per espais naturals i també hortes i espais agroforestals.

Saragossa

L'**Estratègia d'alimentació sostenible i saludable de Saragossa** (2019) neix fruit d'un procés de treball entre diversos actors (societat civil, sector privat i Administració) i emmarca la planificació del sistema agroalimentari de la ciutat amb l'objectiu d'avançar cap a un sistema alimentari sostenible i saludable. Arrenca amb iniciatives com ara l'impuls de la xarxa d'hortes escolars agroecològics per part de l'Ajuntament de Saragossa l'any 1983 i continua amb accions diverses com ara l'organització de la Mostra Local Agroecològica dins el marc d'Ebrópolis, però sobretot pren força amb la creació de la Plataforma per l'Horta Saragossana, integrada per col·lectius socials, i el desenvolupament del projecte Huertas Life km0 l'any 2013. L'estratègia alimentària es planteja abastir de fruites i verdures de proximitat tot contribuint a reduir la mobilitat dels aliments, potenciar un patrimoni de séquies històriques i recuperar la capacitat productiva de l'horta de la ciutat i del seu entorn rural proper dins d'un enfocament agroecològic. Entre els seus objectius hi ha promoure hàbits alimentaris saludables i millorar la salut de la població, promoure la cooperació entre els actors de la cadena de valor agroalimentària i afavorir el comerç de proximitat.

La regió de Barcelona té l'oportunitat d'esdevenir un referent internacional en el disseny i impuls d'una estratègia alimentària territorial, des d'una òptica de veritable integració del seu sistema agrourbà (urbà i agrari).

Barcelona

La ciutat i regió metropolitana de Barcelona es troben actualment en un procés de reflexió i debat col·lectiu, que va arrencar l'any 2014 amb el projecte Llaurant Barcelona, un procés de diàleg i treball entre una gran diversitat d'actors del sistema alimentari que tenia com a objectiu final la creació del Consell Alimentari de Barcelona i de la seva estratègia alimentària. Si bé a data d'avui Barcelona no disposa encara d'una estratègia alimentària «formal», sí que ha engegat una estratègia d'impuls en política alimentària, que va quedar reforçada per la celebració en aquesta ciutat, l'any 2021, de la capitalitat de l'alimentació. Una novetat destacable de l'estratègia alimentària de Barcelona rau en el fet que la seva Carta alimentària, presentada l'any 2020, proposa una articulació de les estratègies alimentàries a escala metropolitana, tot defugint l'escala de ciutat. Caldrà veure si aquest salt d'escala és capaç d'integrar també els espais agraris de l'àmbit metropolità, sobretot aquells amb figures específiques de gestió i governança, com ara els parcs agraris de Sabadell i el Baix Llobregat, l'Espai Agrari de la Baixa Tordera o els parcs rurals del Montserrat i de Gallecs.

Barcelona ciutat, i per extensió, la seva província, poden tenir una gran oportunitat per impulsar plans alimentaris, d'escala municipal o supramunicipal, tot aprofitant que la ciutat va acollir l'any 2021 la cimera internacional del Pacte de Milà i va esdevenir la Capital Mundial per a l'Alimentació Sostenible, amb el suport de la FAO.

1.3. Què ofereix i a qui?

L'objectiu general d'aquesta guia és contribuir a establir les condicions necessàries per fer arribar a la ciutadania un aliment bo, just, d'un entorn sa i sostenible, proper i conegut, tot posant un èmfasi especial en els diversos aspectes de la cadena alimentària amb la finalitat de cercar-ne els beneficis i avantatges per a la salut, el medi ambient, les cultures agrària i alimentària i l'economia local.

Aquesta guia es desenvolupa des del convenciment que la clau de futur dels espais agraris i de l'agricultura es basa en una nova lectura del territori que entengui **el camp i la ciutat com a realitats relacionades i connectades que configuren un mateix sistema agrourbà en què l'alimentació és el principal nexa entre la societat i el territori.**

En aquesta línia, els objectius d'aquesta guia s'articulen en dues propostes d'acció i es concreten en l'aportació del següent:

Un full de ruta per a l'establiment de sinergies entre els diversos actors del sistema agroalimentari i la vertebració d'iniciatives i propostes que formin part d'un projecte integral definit a partir d'un pla alimentari local. La finalitat és apostar per incorporar a la política pública local la governança alimentària i posar en valor l'aliment i l'alimentació com a elements estratègics i eixos connectors entre el camp i la ciutat, entre la pagesia i la ciutadania.

Eines de reflexió i acció que permetin integrar les qüestions alimentàries a l'agenda política dels municipis per mitjà de projectes, programes i actuacions relacionats amb la producció, el proveïment, la transformació, la distribució, la gestió de residus i el consum i que incorporin i concretin en el seu àmbit de gestió la resiliència alimentària, la sostenibilitat urbana, la sobirania i seguretat alimentàries i l'autosuficiència alimentària.

Aquesta guia s'adreça a municipis, organitzacions, responsables polítics i acadèmics i també al sector privat, és a dir, a tots els protagonistes que tenen com a objectiu responsabilitzar-se del sistema alimentari d'un poble o ciutat.

La intenció és que aquests actors cooperin interdisciplinàriament per desenvolupar estratègies alimentàries en els àmbits locals i, com a agents del canvi, generin sinergies amb la comunitat. **Cal tenir en compte que cada estratègia alimentària adoptarà diverses formes en funció del seu context local, que en determinarà els objectius i accions.** Dependrà doncs de les voluntats polítiques, dels interessos del teixit agroalimentari, dels motius inicials i de les propostes i reptes de futur que l'estratègia faci èmfasi en les particularitats del sistema. Sigui com sigui, la governança alimentària ha d'estructurar la participació i la interacció social i ha de contribuir a revertir les tendències actuals, mitjançant actuacions concretes en l'àmbit públic i privat que incideixin en les diverses baules de la cadena alimentària i integrin tots els àmbits del sistema alimentari.

Parc Agrari del Baix Llobregat

1.4. Estratègies alimentàries

El procés de treball col·lectiu i consensuat consistent a transformar el sistema alimentari d'un poble o d'una ciutat es coneix com a *estratègia alimentària*. Aquesta ha de ser l'instrument capaç d'establir vincles, aliances i pactes entre el conjunt d'actors alimentaris i, per tant, ha d'incloure una visió global tant de les dimensions verticals del procés (producció d'aliments, processament, emmagatzematge, transport, venda, consum i residus) com de les seves implicacions de caire horitzontal (salut, benestar, medi ambient, economia, cultura i educació). Aquesta visió integral i global pot afegir un grau de dificultat a l'estratègia, la plasmació final de la qual porta implícita l'elaboració de plans d'acció, de cartes o de consells alimentaris, és a dir, de les eines de consens per a la implementació de l'estratègia alimentària.

Els aliments han d'esdevenir el vehicle motor per integrar societat i territori en les dimensions econòmiques, socials, culturals i ambientals dels sistemes alimentaris i abordar les problemàtiques actuals resultat del model agroindustrial predominant. En aquest sentit, **l'estratègia alimentària ha de ser l'eina per iniciar el procés de transició que permeti canviar l'orientació del sistema alimentari i legitimar i establir noves sinergies entre els actors (grups d'interès) públics i privats locals**. Ha d'incloure també l'enfocament participatiu i local d'actors del mercat i societat civil per consensuar objectius, ja sigui per assolir una alimentació saludable, per planificar-ne la distribució o per bastir equipaments alimentaris col·lectius.

1.4.1. De que parlem?

A manera de prolegòmens, es reclama una necessària revisió del concepte de governança alimentària i del paper que els ens locals poden tenir a l'hora d'incorporar a la seva agenda el «fet alimentari» per avançar cap a una nova mirada de l'«espai agrourbà». *Alimentem Barcelona* esdevé una aposta pel món local com a «lloc de transformació» que permeti avançar cap a nous models de sistemes alimentaris.

En aquest sentit, el que es proposa per mitjà d'aquesta guia és repensar el sistema agrourbà dels aliments, considerat com un ecosistema, una unitat territorial que té la capacitat de proporcionar aliments essencials, i garantir l'accés a una alimentació (especialment de productes frescos) sana i suficient que estalviï a la societat episodis de malnutrició, desnutrició i malbaratament i que articuli de manera eficient processos productius agroalimentaris sostenibles.

L'ALIMENTACIÓ, OBJECTE DE POLÍTICA PÚBLICA LOCAL?

Més enllà de les funcions paisatgístiques, de lleure o ambientals, la producció d'aliments continua sent una de les principals responsabilitats dels espais agraris en el context del que anomenem «la nova equació alimentària». Si partim del concepte de l'*equació de la sostenibilitat* (Rueda, 2012), podem definir l'equació alimentària com «la relació —disponibilitat— d'aliments i població, entesa des de la capacitat del sistema per satisfer alimentàriament una població determinada». El concepte *nova equació* inclou factors com el canvi climàtic, el desplaçament de les poblacions, l'ocupació de la superfície de conreu per a l'elaboració de biocombustibles, l'extensió dels teixits urbans, el creixement de les poblacions en detriment dels espais agraris, etc.

En definitiva, la nova equació fa referència a la preocupació dels pobles i ciutats per conèixer on es produirà el que necessitaran per menjar (ON?) i com podran accedir a aquests aliments (COM?), sent conscients que cada vegada serà més difícil donar-ne per garantit el subministrament. És per això que sembla del tot escaient que pobles i ciutats es plantegin no només la planificació dels espais industrials, naturals, residencials i terciaris, sinó que es preocupin també per la planificació alimentària

(Paül, 2008). Els sistemes alimentaris han de deixar de ser invisibles en la planificació urbanística i territorial (Pothukuchi i Kaufman, 1999). Sembla clar que les pràctiques «convencionals», tant en matèria de planificació territorial (protecció del sòl agrari) com de política agrària (política de mercats i producció agrària), no podran donar resposta al nou escenari de futur. A més, la societat civil haurà d'estar representada en les polítiques públiques alimentàries locals per més agents socials que les organitzacions professionals agràries. Caldrà que la ciutadania, individualment o per mitjà de col·lectius, en qualitat de consumidora, s'incorpori en aquesta governança alimentària emergent que haurà d'atendre noves preocupacions del sistema alimentari al voltant de tres vectors socials: mercat, societat civil i Administració (Renting i Wiskerke, 2010).

COM ES POT GESTIONAR EL SISTEMA ALIMENTARI DES DEL MÓN LOCAL? LA GOVERNANÇA ÉS UNA FÓRMULA COHERENT PER INTERVENIR-HI A ESCALA LOCAL?

Hernández i d'altres (2009) pensen en una «governança entesa com un procés participatiu basat en la coordinació i cooperació entre els diversos agents involucrats, verticalment i horitzontal, en un territori». Farinós (2008) anticipa com a precondition per a la cohesió territorial la participació dels diversos actors (públics, privats, tercer sector) que operen a les diferents escales territorials. Romero i Farinós (2011) aposten per una narrativa de la governança territorial que impliqui quatre components: vertical (multinivell), horitzontal (relacions sectorials entre territoris i actors), participació i desenvolupament econòmic. D'aquesta manera, el treball col·lectiu i des de diversos àmbits geogràfics ha d'articular una participació consultiva entre agents per fer efectiva la necessària reconexió entre camp i ciutat a partir de la seva relació simbiòtica. En aquest sentit, Vidal i Fleury (2008) incideixen en el fet que els projectes territorials que associen l'agricultura a la ciutat «[...] solament poden ser durables des de l'enfocament d'una governança compartida entre els mons urbans i rurals».

Som davant d'un repte que implica «treballar la governança des d'un enfocament multifactor i multinivell [...] on hi ha pocs canals de participació i decisió sobre les polítiques públiques lligades al territori, en especial de l'agricultura. Tot i determinats

L'estratègia alimentària: l'eina per transformar el sistema alimentari en un model més sa, just, saludable, sostenible, resilient i autosuficient

esforços en certs àmbits socials més sensibilitzats, hi ha una [...] passivitat creixent d'una part important de la societat civil en qüestions tan importants com les relacionades amb la qualitat dels aliments, la seva procedència, com es produeixen i quin és el seu impacte sobre el territori» (Yacamán i Mata, 2014). Apareixen a escala urbana nous «espais de deliberació» com a centres de participació que, de manera enxarxada, cerquen solucions alimentàries basades en un compromís economicambiental (Moragues i Morgan, 2015).

La governança ha de tenir

present que la pagesia ha

de pilotar el procés cap a

l'estratègia alimentària.

Un dels elements fonamentals per construir aquesta governança és tenir present que l'activitat agrària l'objectiu de la qual és produir aliments i matèries primeres ha de pilotar el procés cap a l'estratègia alimentària. Per fer-ho possible, hi ha d'haver professionals que desenvolupin la seva activitat productiva i que disposin d'una base territorial estable. Finalment, en la darrera baula de la cadena, hi ha d'haver una ciutadania que, a més d'adquirir i consumir aliments, s'impliqui en el procés i en formi part activa i que participi en la construcció del model alimentari local.

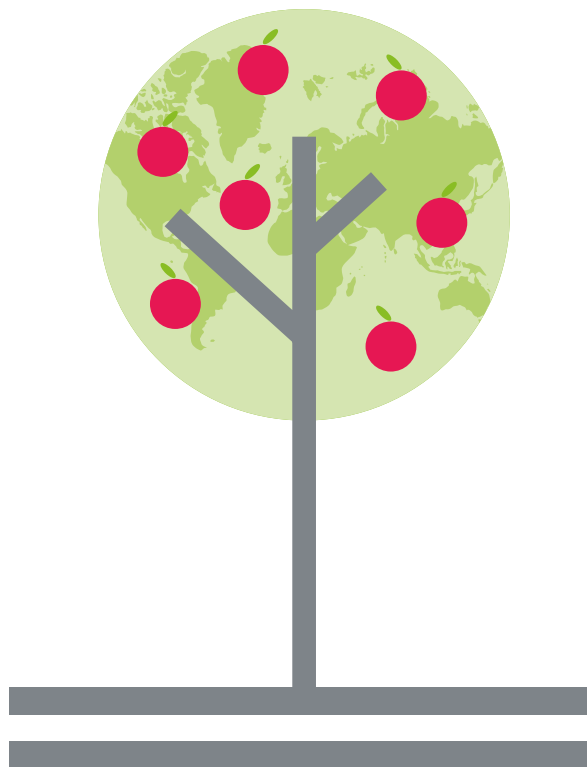
En definitiva, la governança alimentària permetrà alimentar de manera sostenible un món cada vegada més urbanitzat i comprometre's amb la cooperació entre el conjunt divers d'actors de la cadena alimentària, generar aliances a diferents escales, enfortir i legitimar el govern en xarxa, induir a consensos i potenciar la participació consultiva de la ciutadania en un procés alimentari sostenible i just. Els aliments constitueixen el marc essencial per conèixer i abordar, de manera interrelacionada, els processos socioeconòmics, culturals, polítics i ecològics (Lang [et al.], 2009).

EL MÓN LOCAL COM A LLOC DE TRANSFORMACIÓ GLOBAL?

Constatem que **l'entorn municipal és l'espai adequat per articular propostes transformadores capaces d'impulsar experiències reeixides amb polítiques alimentàries.** En aquest sentit, aquesta guia vol ser un document facilitador per al trànsit cap a la construcció de sistemes alimentaris locals. Es parteix de la necessitat d'abordar l'alimentació d'un municipi (o de més d'un, si escau) i del seu entorn per mitjà de les baules de la cadena agroalimen-

tària (producció, transformació, emmagatzematge, distribució, transport, consum, gestió de residus) amb la intenció d'incidir en les temàtiques d'abast municipal, com són les socials, culturals, ambientals, econòmiques i territorials que en formen la ciutadania, com un tot, i d'apostar per dinàmiques alimentàries properes, equitatives i saludables.

Cal insistir en **la rellevància de la funció de producció d'aliments dels espais amb activitat agrària al voltant dels pobles i ciutats**, i en el paper cabdal dels ajuntaments en la seva preservació i gestió. Sovint estan mancats de regulació específica i pressionats per les funcions urbanes. Atesa la seva significació en termes productius i ambientals, la Llei d'espais agraris de Catalunya en reconeix els valors i en protegeix la condició com a nova realitat territorial que ha de formar part de la planificació territorial en el desenvolupament de les infraestructures. Ateses les amenaces com ara la competència amb altres usos, la inestabilitat per l'ús del sòl o la fragmentació parcel·lària, la legislació mateixa n'especifica les funcions i usos principals: produir aliments (béns i serveis), contribuir a la qualitat del medi ambient i oferir serveis ambientals; en definitiva, entendre que es tracta d'una activitat professional i que aporta també valors socials i culturals.

1.4.2. Cap on mirem?

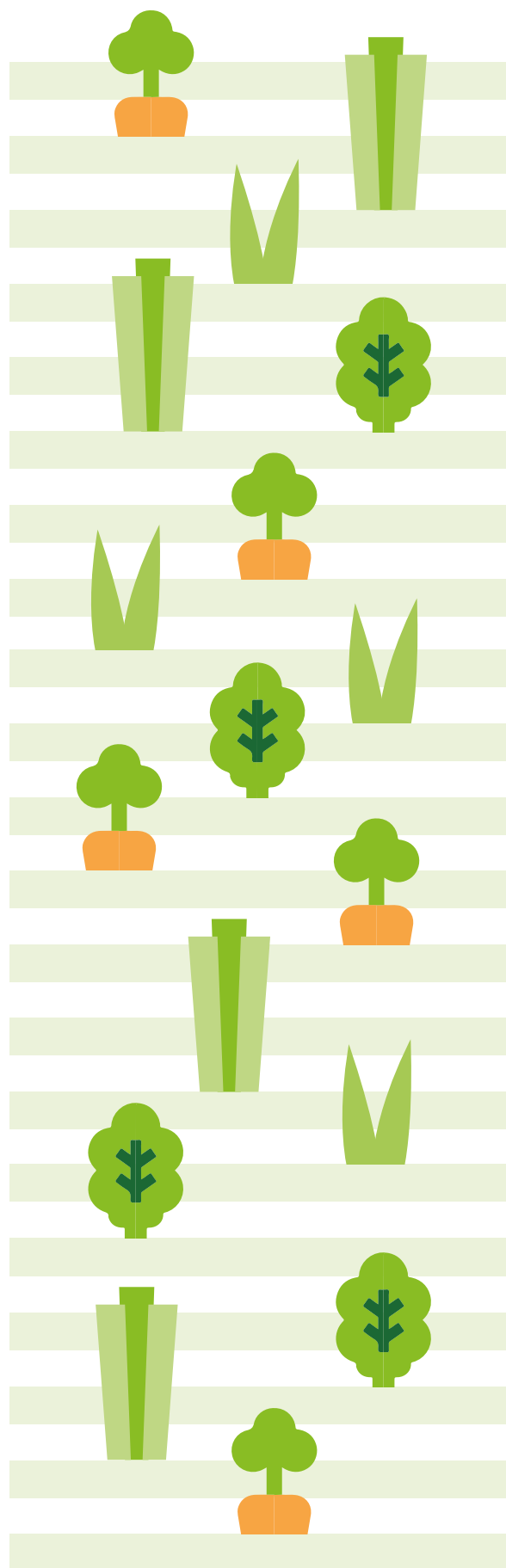
En aquesta guia es recullen algunes de les experiències més significatives que han promogut institucions i organismes espanyols, europeus i internacionals amb relació a la governança i les estratègies alimentàries i, a la vegada, es mostren alguns exemples de bones pràctiques, programes i accions que s'han dut a terme durant les darreres dècades.

Algunes ciutats han partit d'un enfocament de dalt a baix des de les autoritats locals, d'altres han sorgit de les xarxes socials més informals i i algunes s'apuntalen en la participació com a eina regenerativa. Aquest recull amb diverses visions pretén animar els municipis que vulguin desenvolupar projectes semblants i, a la vegada, posar de manifest i **reafirmar que l'alimentació ha esdevingut en molts casos i haurà d'esdevenir un element principal i imprescindible en les polítiques urbanes i territorials.**

No es pot obviar que els canvis en les polítiques d'educació alimentària (nutrició, d'hàbits de consum i reciclatge) comporten resultats diferents, significativament manifestos, en els àmbits de la salut pública, la protecció del medi ambient, la utilització dels recursos naturals, la disponibilitat de terra per al conreu, la cohesió social, el teixit productiu agrari i els hàbits alimentaris de la ciutadania, entre d'altres.

Per aquest motiu i amb l'objectiu posat a millorar la qualitat de vida de la ciutadania, és essencial que les polítiques alimentàries formin part de les agendes polítiques locals.

En aquest sentit, els sistemes alimentaris locals han d'implicar els diversos grups d'interès de la societat i assegurar l'establiment de relacions de confiança i de complicitat amb els moviments ciutadans organitzats i compromesos, els quals, més endavant i una vegada estructurada l'estratègia alimentària, podran constituir consells de polítiques alimentàries locals i formar-ne part.

1.4.3. Com ho fem? L'estratègia en 5 fases

Com podem abordar la complexitat del sistema alimentari per engegar, des del món local, un procés participatiu per definir l'estratègia alimentària d'un municipi? Com ho podem fer des d'una visió holística? Per on comencem? El cinquè capítol inclou una guia per elaborar una estratègia alimentària en cinc fases.

El cinquè capítol d'aquesta guia pretén aportar diverses eines per al debat i l'acció a partir de l'enfocament metodològic deductiu basat en el raonament lògic de: **veure** (detectar què passa als municipis amb cada baula de la cadena i actor del sistema alimentari), **analitzar** (saber per què funciona d'aquesta manera, detectar buits estructurals i mancances formals i documentar llacunes existents) i **actuar** (definir escenaris i simulacions i prioritzar actuacions a terminis per assolir els objectius definits a l'estratègia alimentària).

Es concreta en cinc fases: **identificació dels actors principals del sistema alimentari local; establiment dels principis, el model i els objectius comuns; diagnosi** de la situació actual del sistema alimentari local a partir de recopilació d'informació distribuïda en camps temàtics i que servirà com a base per a un debat inter- i intrasectorial; **propostes** en què es concretaran els objectius generals del pla alimentari, les estratègies i el pla d'acció, el qual s'estructurarà en dimensions o àmbits (economia, salut, societat, cultura i medi ambient), i, finalment, **gestió** a partir de la qual es posaran en marxa tant les accions definides com a prioritàries com els sistemes d'avaluació i monitoratge, prèviament estructurats i consensuats.

Parc Agrari del Baix Llobregat

FULL DE RUTA A SEGUIR

Es proposa una estratègia alimentària en 5 fases:

1

Creació del grup motor i identificació dels actors

2

Principis i carta alimentària

3

Elaboració i aprovació de la diagnosi

4

Governança. Creació del consell alimentari local i elaboració i aprovació del pla alimentari

5

Gestió. Implementació, seguiment i avaluació de les actuacions

En cap cas no es pretén proporcionar un model únic per elaborar i implementar una estratègia alimentària, sinó un **full de ruta i una metodologia per aproximar-nos a una eina útil de suport i assistència amb l'objectiu de compartir i afermar experiències entre ciutats i pobles, d'acord amb les seves especificitats i singularitats**. En aquest sentit, aquesta guia en primer lloc pretén il·lustrar el procés amb diversos patrons o models i, en segon lloc, proposa seguir una metodologia amb diverses etapes com a pauta per aconseguir una transformació del sistema agroalimentari i avançar cap a un poble o ciutat alimentària sostenible.

Per a la construcció d'un sistema alimentari local cal que hi hagi consciència, voluntat i compromís.

Consciència prèvia de la necessitat de canvis en tots els àmbits: Administració, mercat i societat. **Voluntat d'actuar** per impulsar-los. **Compromís d'involucrar** la ciutadania, d'aprofitar aquest potencial i motivació de les parts per un canvi de paradigma i un reconeixement central del rol de l'alimentació. Tots tres vectors seran clau per donar forma a les eines de gestió i participació que **afermin el trànsit cap a models més socials i justos en la línia dels objectius de desenvolupament sostenible aprovats per les Nacions Unides i l'Agenda 2030 per al desenvolupament sostenible**, la majoria de les prioritats dels quals, de manera directa i indirecta, presenten l'alimentació com a punt de reflexió compartida. A Catalunya es concreten en el Pla nacional per a la implementació de l'Agenda 2030, aprovat el 25 de setembre del 2019. En aquest context, **nombroses organitzacions internacionals aporten reflexions sobre la necessitat de transformació dels sistemes alimentaris per assolir els desafiaments de futur en clau de sostenibilitat**.

A Catalunya, l'any 2018, el **Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible (CADS) va publicar l'informe «Mengem futur»**, un seguit de consideracions i recomanacions sobre els reptes del sistema alimentari català. Criteris a l'entorn de la seguretat alimentària, la preservació dels sòls agrícoles, l'increment del valor afegit de les produccions agroalimentàries, la recerca de formes alternatives al proveïment i la distribució i l'avenç en les polítiques alimentàries són els eixos sobre els quals ha d'orbitar la construcció dels nous desafiaments a l'entorn de l'alimentació, la societat i el territori. Més recentment (juny del 2019), el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació va presentar el **Consell Català de l'Alimentació, òrgan de participació i col·laboració, de debat i assessorament, consulta i proposta en matèria d'agroalimentació**. Aquest consell té com a finalitat principal establir les bases d'una nova política alimentària de país basada en la producció local d'aliments i la gestió sostenible del medi. El Consell Català de l'Alimentació està format per quatre comissions que actuen com a òrgans d'interlocució entre l'Administració i els agents econòmics i socials per garantir-ne el caràcter participatiu. En el marc del Consell Català de l'Alimentació, l'any 2019 es va iniciar el procés per a la redacció del **Pla estratègic d'alimentació de Catalunya (PEAC)**, l'eina de govern que ha d'establir les bases per assolir el Pacte Nacional de l'Alimentació. Segons l'informe del procés participatiu del **PEAC**, les propostes s'encabeixen en aquests quatre eixos temàtics:

- ✓ **Eix 1:** un sistema sostenible, transformador i basat en la bioeconomia circular (41 % de les propostes).
- ✓ **Eix 2:** un sistema propi i arrelat al territori (28 % de les propostes).
- ✓ **Eix 3:** un sistema just, equitatiu i cohesionat (16 % de les propostes).
- ✓ **Eix 4:** un sistema saludable i de confiança (15 % de les propostes).

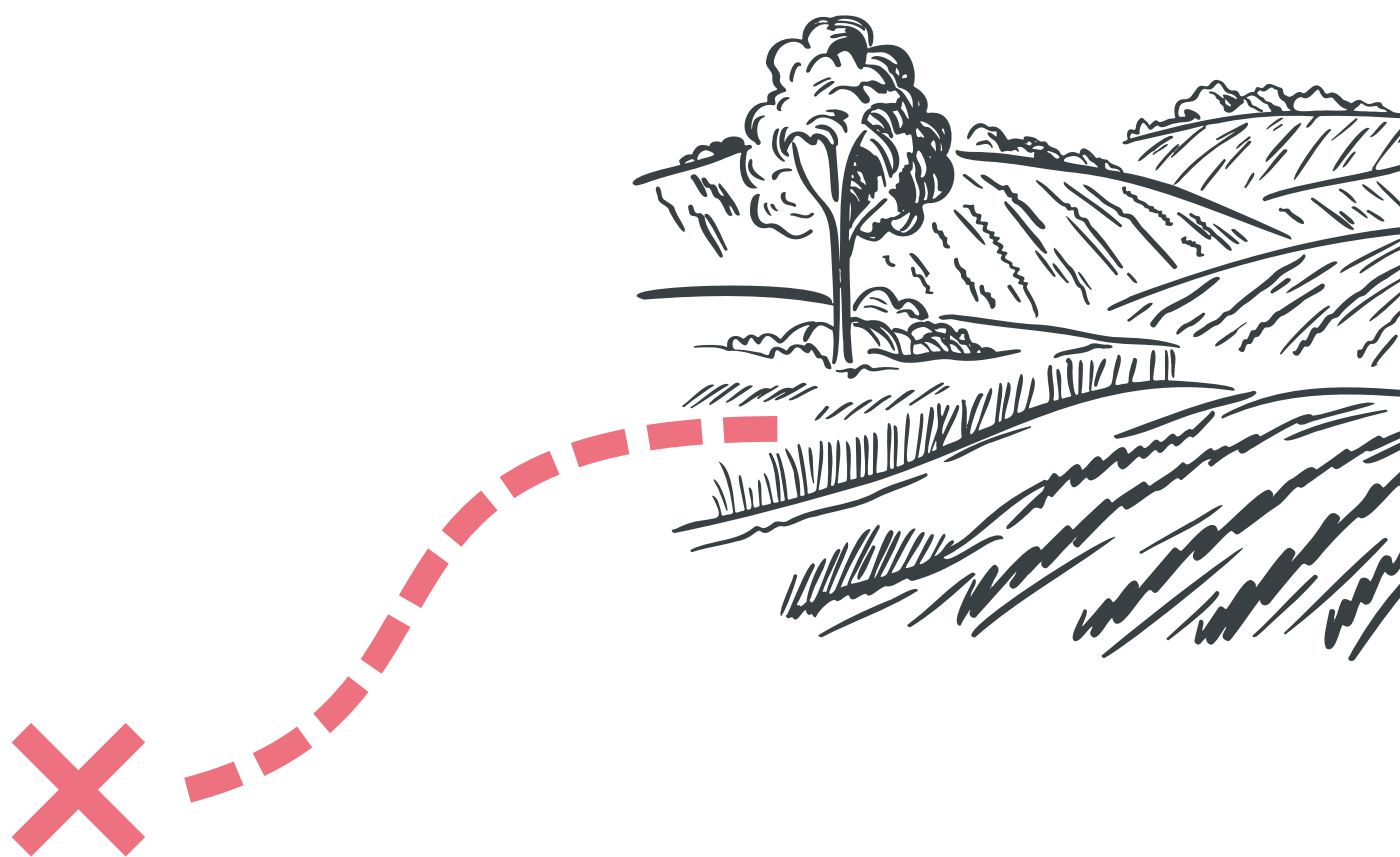
Parc Agrari del Baix Llobregat

Sèquia de Manresa

02

PER QUÈ EL MÓN LOCAL NECESSITA UNA ESTRATÈGIA ALIMENTÀRIA?

Alimentar els pobles i les ciutats és un repte des de l'aparició d'aquests assentaments al territori i s'ha convertit en un desafiament que s'agreuja en la mesura que aquestes aglomeracions han anat rebent, de vegades fins i tot de manera massiva, habitants procedents d'indrets allunyats que cerquen refugi i noves oportunitats.

La desconexió del camp amb el seu entorn urbà és un fenomen cada vegada més estès, tant a pobles com a ciutats. Les formes de vida «urbanes» ignoren el paper estratègic del seu espai agrari immediat. Socialment no es té la percepció que un fet tan bàsic com el d'«alimentar-se» és també una solució per afrontar les crisis futures: climàtica, sanitària i alimentària.

Malauradament, a mesura que les concentracions urbanes creixen, es desdibuixen les relacions de proximitat entre ciutat i camp, s'afebleixen i fins i tot s'anul·len les sinergies alimentàries existents i necessàries, es malmeten els vincles amb els recursos naturals i s'alteren els cicles de l'aigua i del sòl i, en definitiva, l'estructura del paisatge agrari. **Les interrelacions entre producció agrària i consum agroalimentari es tornen poc eficients i d'elevat cost mediambiental. Produir aliments esdevé un procés pràcticament invisible per a les ciutats.** Els models actuals d'organització dels sistemes alimentaris, que s'articulen principalment per mitjà de grans infraestructures logístiques (mercats centrals de distribució) s'han consolidat gairebé de manera única, tant en pobles com en ciutats. La desconexió ja no es produeix exclusivament amb la ciutat, sinó amb qualsevol tipus d'organització urbana.

És urgent, quasi obligat, fer una nova mirada a la relació camp-poble/ciutat des d'una perspectiva de futur per interioritzar, preservar i dinamitzar els espais de producció agroalimentària i gestionar-ne l'encaix en el mercat, el territori i la societat.

2.1. El caràcter glocal d'un fet quotidià: alimentar-se

La globalització de la distribució d'aliments, fruit de les dificultats derivades del proveïment alimentari a les aglomeracions modernes, ha accentuat l'escletxa entre el món rural i l'urbà i, massa sovint, els espais periurbans conreats han estat fagocitats per la nova trama urbana, cada vegada més extensa. El comportament del model alimentari predominant, totalment deslocalitzat, té afectacions ambientals greus en el conjunt del planeta i afectacions socials, ambientals i econòmiques a escala local.

A escala mundial i segons la la previsió de la FAO, que indica que l'any 2050 el planeta aplegarà 9,7 mil milions d'habitants, sense cap mena de dubte s'encenen totes les alarmes i s'interpelela la societat per a la gestió, capacitat i accessibilitat dels aliments en un context cada vegada més fràgil i d'extrema incertesa. Collites, preus, proveïment de matèries primeres per a la transformació agroalimentària i la seva distribució comercial posen en perill la previsible demanda d'aliments per part d'una societat més urbana i distribuïda de manera desigual al territori. El gran repte, i al mateix temps oportunitat de futur, consisteix a produir l'aliment que es necessita i assegurar-hi l'accés, i tot, dins d'un context d'emergència climàtica.

El món l'any 2050

9.700
Milions
d'habitants

+ Demanda
d'aliments

Societat
urbana

Emergència
climàtica

L'alimentació, un bé de mercat

o un bé comú?

L'escala catalana es veu interpel·lada i obligada a reflexionar sobre les qüestions alimentàries:

- Catalunya es podrà abastir amb una producció d'aliments pròpia?
- Com cal afrontar aquesta possibilitat amb una mirada de futur?
- Més enllà de les directrius del comerç mundial, de la mateixa Unió Europea o dels governs estatal i nacional, els consistoris locals què hi poden fer? Com ens podem organitzar?

Segurament, hi ha més d'una resposta a aquests interrogants, segons si es concep l'alimentació simplement com un negoci o si s'entén com un dret alienable, com un bé comú. Però tot i que les respostes a aquestes preguntes són inexcusables, és imprescindible anar més enllà. No n'hi ha prou de tenir accés als nutrients bàsics, sinó que cal conèixer-ne l'origen, els sistemes de producció i la seva interrelació amb la terra i l'aigua, com també cal conèixer els impactes socials, ambientals i econòmics de l'activitat agroalimentària esparsa en el territori. Però tot i això, no hi fem prou, tenim més preguntes.

- **Ens tornem a interrogar sobre si, dins d'aquest context regional, té sentit parlar de produccions de proximitat.**
- **Quina repercussió tenen o poden tenir els aliments locals en un entorn municipal?**
- **En aquesta mateixa línia, també hauríem de meditar què pot suposar a mitjà termini dependre de tercers per accedir als aliments.**

- **O bé si un municipi i el seu entorn més immediat han de tenir la capacitat productiva pròpia per donar resposta immediata i amb continuïtat a les necessitats alimentàries dels seus habitants en cas de catàstrofe meteorològica, d'aturada dels transports o de crisi geoestratègica.**

Les respostes a aquestes preguntes quedaran condicionades per diversos factors endògens: l'espai agroromader disponible a escala local, el tipus d'alimentació bàsica que es considera oportú adoptar, les característiques climàtiques, la presència de pagesia professional i altres elements propis del territori que poden ser a la vegada components limitants o incentivadors a l'hora de donar forma a la governança alimentària municipal. En tots els casos, però, **cal tenir present que l'alimentació és una necessitat bàsica que integra transversalment les diverses manifestacions de la vida, tant individuals com col·lectives. De manera directa, forma part de l'economia, la sociabilitat, la salut, l'educació, la cultura, el territori i la identitat, etc., d'un espai determinat, fonamentalment d'un municipi.**

La simplificació, l'homogeneïtzació

i la monopolització del model

alimentari fan perdre valor social,

cultural i econòmic als sistemes

alimentaris arrelats al territori.

Un altre element de reflexió abans de començar vol posar l'accent en la pèrdua del valor social de l'alimentació. Hem assistit a un procés d'individualització, de mercantilització, d'estandardització i fins i tot de feminització dels aliments. Precisament des de l'ecofeminisme es planteja de quina manera el sistema dominant menysté la pagesia encarregada de produir els aliments i, especialment, les dones, que són les qui habitualment s'encarreguen de comprar-los i manipular-los, com també les subcultures urbanes que impulsen estils de vida i patrons de consum alternatius.

Carolyn Steel (2008) analitza, des de l'urbanisme, com al llarg dels segles la configuració de les estructures urbanes permet rastrejar la petjada de l'alimentació en l'evolució de les estructures d'emmagatzematge, distribució i comercialització dels aliments. Posa l'èmfasi, també, en la tendència cap a models alimentaris més simplificats, homogeneïtzadors i monopolitzats per poques però grans corporacions empresarials de caire multinacional.

Efectivament, el canvi dels models de venda d'aliments al carrer, en mercats, en botigues de que-

viures, a favor dels models de venda en centres comercials ha allunyat progressivament la ciutadania fora de la ciutat i ha contribuït a diluir la diferenciació dels productes i a incrementar-ne, sense mesura, l'embalatge, tot minimitzant-ne les unitats per envàs, llescant, tallant o trossejant el producte final a fi d'arribar a un públic ampli i divers que, malauradament, en valora més la forma que no pas el contingut. Probablement, la incorporació de la dona al mercat de treball ha provocat una reducció del temps que cada llar destina a comprar i a cuinar, i també un canvi progressiu dels models de compra, consum i alimentació. En termes agroindustrials, hem passat d'aliments catalogats com a primera gamma, formada pels productes frescos, als productes amb tractament tèrmic, envasats amb un complement fred per a la seva conservació (cinquena gamma), sense oblidar-nos dels processos intermedis: conserves, congelats i fins i tot el producte fresc trossejat (quarta gamma). En definitiva, se substitueix la relació que s'havia establert entre productor-botiguer-consumidor als mercats de pagès, les botigues especialitzades, les cooperatives o els grups de consum a favor d'un model despersonalitzat de compra de producte alimentari.

L'estratègia alimentària:

acció local amb una visió global

Tot aquest conjunt de reflexions prèvies s'hauran de tenir en compte i s'haurien de plasmar també en el debat sobre el procés d'elaboració de l'estratègia alimentària local, que haurà d'incloure una formulació a doble escala: l'espai d'actuació municipal i, al mateix temps, una visió més àmplia (escala global). Un marc d'anàlisi que comprèn des de la producció fins al consum, baules de la cadena de valor alimentària. Les relacions que s'estableixin entre els actors implicats durant el procés determinaran no només el rol del menjar i el seu valor, sinó també la seva connexió amb el paisatge, la natura i el territori.

En aquesta guia ens plantejem a priori les qüestions fonamentals al voltant de l'alimentació, entesa, d'una banda, com el menjar com a substantiu, en referir-nos a l'aliment o producte, i, de l'altra, com el menjar com a verb, en referir-nos a l'acció de consumir aliments. Ambdós conceptes són el fonament per construir l'estratègia alimentària municipal, des dels components tant culturals com socials dels aliments.

ALIMENTACIÓ =

MENJAR (ALIMENT)

+

MENJAR (ACCIÓ)

És en aquest context que es posen en consideració nou problemàtiques que, al nostre parer, poden entorpir i, fins i tot, en alguns casos bloquejar els processos alimentaris:

Nou reptes globals dels sistemes alimentaris

Un conjunt de factors configuradors de nou reptes col·lectius que requereixen la sensibilització i implicació de tots els agents de la cadena alimentària per impulsar una governança alimentària des de

l'àmbit de la política pública local per mitjà d'eines com ara les cartes, els plans i els consells alimentaris resultants dels processos participatius a escala local (CERAI, 2020).

2.1.1. Concentració urbana i despoblament rural

Hi ha dades oficials, massa sovint acceptades com un fet irremediable, que no s'acompanyen d'una reflexió profunda més enllà de contrastar-se estadísticament. El creixement exponencial de la població urbana n'és un bon exemple. L'any 2008, el nombre d'habitants que vivien en entorns urbans va superar el volum demogràfic del que es defineix com a població rural; ara s'espera que s'agregui la situació i que el 2040, el 64 % la població mundial es concentri en àrees urbanes, fenomen que en algunes regions d'Amèrica o Europa podria arribar al 80 %.

El creixement de la població mundial resultat d'una societat postindustrial sovint ha configurat concentracions, marginació i espais i treballs de pura supervivència. Però la fugida genera desolació, més agrupació humana i, directament, també una crisi alimentària d'alt risc i impacte. Camps sense conrear i dificultats per adquirir els recursos més bàsics per a una alimentació suficient són alguns dels desequilibris territorials i socials provocats, els quals, a més de la magnitud de la crisi humanitària, repercuteixen tant en les zones abandonades com en els espais receptors.

La ciutat deixa de tenir capacitat per produir els seus recursos, que haurà de comprar a fora, i, paral·lelament, les estructures agràries s'especialitzen per esdevenir competitives (i poder exportar). En definitiva, augmenta la desconexió entre camp i ciutat, que caldrà restablir per mitjà de la planificació alimentària (Potchkuchi [et al.], 2000). La pèrdua de l'espai agrari de proximitat allunya l'agricultura periurbana dels àmbits de consum a mesura que la ciutat creix, ja sigui pel nombre d'habitatges, d'àrees industrials o de serveis. Se'n desestructura la funció de rebost urbà. Es creen espais constantment amenaçats per les exigències del pas de les infraestructures i pels equipaments requerits per les concentracions urbanes i es fragmenten territoris prèviament ordenats. Es tracta d'espais banalitzats que, tal com subratlla Carolyn Steel (2008), s'haurien de preservar per la seva funció estratègica d'acostar l'aliment a la ciutadania. Des de l'agroecologia es proposa un model alternatiu de producció, distribució i consum agrícola mitjançant un disseny i un maneig sostenibles dels agroecosistemes i formes d'acció social i col·lectiva que contribueixin a donar resposta a la crisi social de les zones rurals.

A la Mediterrània, el 38 % de la població se situa a la línia de costa, on els espais agraris queden ocupats i deixen de ser la base alimentària dels seus habitants.

Super Coop Manresa

Una imatge nocturna de la Terra des d'un satèl·lit de la NASA evidencia les distribucions demogràfiques desiguals que ressegueixen quasi a la perfecció la geografia dels països.

En destaquen les conurbacions urbanes, els grans eixos de comunicació i la línia del litoral, tot deixant despoblat i pràcticament buit l'interior dels països. Per exemple a la Mediterrània, el 38 % de la població se situa prop de la línia costanera, conformant corones metropolitanes amb elevades demandes de sòl i generadores d'una important petjada ecològica. Assoleixen densitats de població que, en el cas de l'Arc Llatí (França, Itàlia i Espanya), oscil·len entre 350 i 400 habitants per km² (a escala de país). Conseqüentment, part de l'espai rural s'ocupa amb instal·lacions (infraestructures, equipaments i serveis) que aparten l'activitat agrària que n'hauria de conformar la base alimentària.

Es posa de manifest que el factor econòmic pot ser determinant en l'assentament de la població i en la seva mobilitat estacional. Aquesta augmenta en funció del nivell adquisitiu, amb desplaçaments

de caps de setmana i vacances. Alguns municipis, només per la seva situació geogràfica, hauran de suportar creixements significatius sobre la població censada i uns impactes ambientals difícils d'assumir. Un exemple d'aquest fenomen a Catalunya es dona a la comarca del Baix Penedès, que multiplica per cinc la seva població estival, i a les de l'Alt i el Baix Empordà, que la multipliquen per tres, entre molts altres casos.

Les dades demogràfiques catalanes d'aquest procés d'urbanització i litoralització són més que evidents. **Des de fa més d'un segle les comarques rurals presenten una pèrdua demogràfica lenta en benefici de l'entorn de Barcelona, la regió metropolitana i els àmbits del Penedès, el Camp de Tarragona i les comarques gironines.** En el cas de la província de Barcelona, l'any 1900 només dos dels municipis de l'actual Àrea Metropolitana de Barcelona (Barcelona i Badalona) haurien entrat a la llista dels més poblats, mentre que en l'actualitat, ho fan set d'un total de 36 municipis de l'Àrea, els quals representen el 54,1 % dels habitants.

Taula 1. Els deu municipis amb més població de la província de Barcelona, segons dades de població dels anys 1900, 1981 i 2019 (font: INE i Idescat)

Nre.	1900			1981			2019		
	Municipi	Nre. habitants	% total BCN*	Municipi	Nre. habitants	% total BCN*	Municipi	Nre. habitants	% total BCN*
1	Barcelona	539.103	51,2	Barcelona	1.754.286	37,97	Barcelona	1.620.343	28,86
2	Manresa	23.416	2,2	L'Hospitalet de Llobregat	294.033	6,36	L'Hospitalet de Llobregat	261.068	4,65
3	Sabadell	23.375	2,2	Badalona	225.207	4,87	Terrassa	218.535	3,89
4	Terrassa	20.195	1,9	Sabadell	184.943	4,00	Badalona	217.741	3,88
5	Badalona	19.254	1,8	Terrassa	155.360	3,36	Sabadell	211.734	3,77
6	Mataró	18.765	1,8	Santa Coloma de Gramenet	140.588	3,04	Mataró	126.988	2,26
7	Vilanova i la Geltrú	11.903	1,1	Mataró	96.467	2,09	Santa Coloma de Gramenet	118.821	2,12
8	Vic	11.635	1,1	Cornellà de Llobregat	90.956	1,97	Sant Cugat del Vallès	90.664	1,61
9	Igualada	10.478	1,0	Sant Boi de Llobregat	74.550	1,61	Cornellà de Llobregat	87.173	1,55
10	Vilafranca del Penedès	7.585	0,7	Manresa	67.014	1,45	Sant Boi de Llobregat	82.904	1,48
Total més poblats		685.707	65,1		3.083.404	66,7		3.035.971	54,07
Població total a la província de BCN*		1.054.541	100		4.620.056	100		5.613.955	100

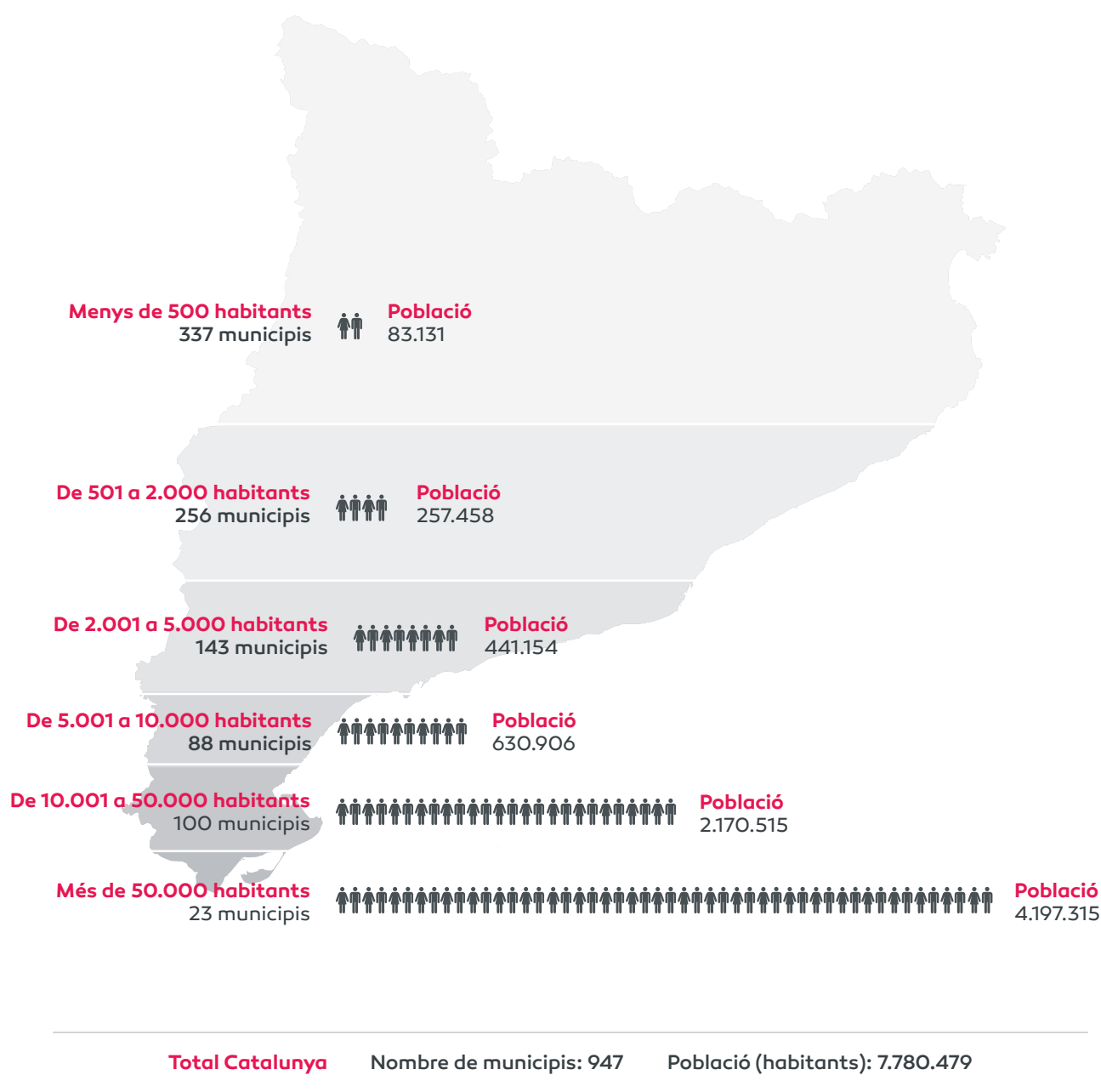
■ Nota: els municipis inclosos en requadres grisos formen part de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Per contra, **una mica menys de la meitat dels municipis catalans (487) tenen menys de 1.000 habitants, i d'aquests, 337 en tenen menys de 500.** En total, només representen el 2,6 % de la demografia del país, però comprenen el 54 % del territori. Sortosament, però, segons dades de l'Observatori del Món Rural, durant els darrers anys s'insinua una dinàmica positiva. La pèrdua de població rural minva i sembla que apareixen puntualment iniciatives fermes que podrien significar oportunitats per a aquests espais eminentment agraris. **Caldrà**

veure si l'increment de població censada en molts municipis rurals catalans durant la crisi sanitària de la covid-19 ha estat només un episodi puntual o si marcarà un canvi de tendència en els propers anys. Probablement, si el teletreball es consolida com una opció per reduir la mobilitat, i si els territoris rurals tenen prou recursos per garantir un bon accés a Internet i per donar resposta als serveis que demanen les societats més urbanes, en els propers anys es podria observar una migració de la població metropolitana cap a entorns rurals.

Gràfic 1. Distribució de la població empadronada per franges de població a Catalunya

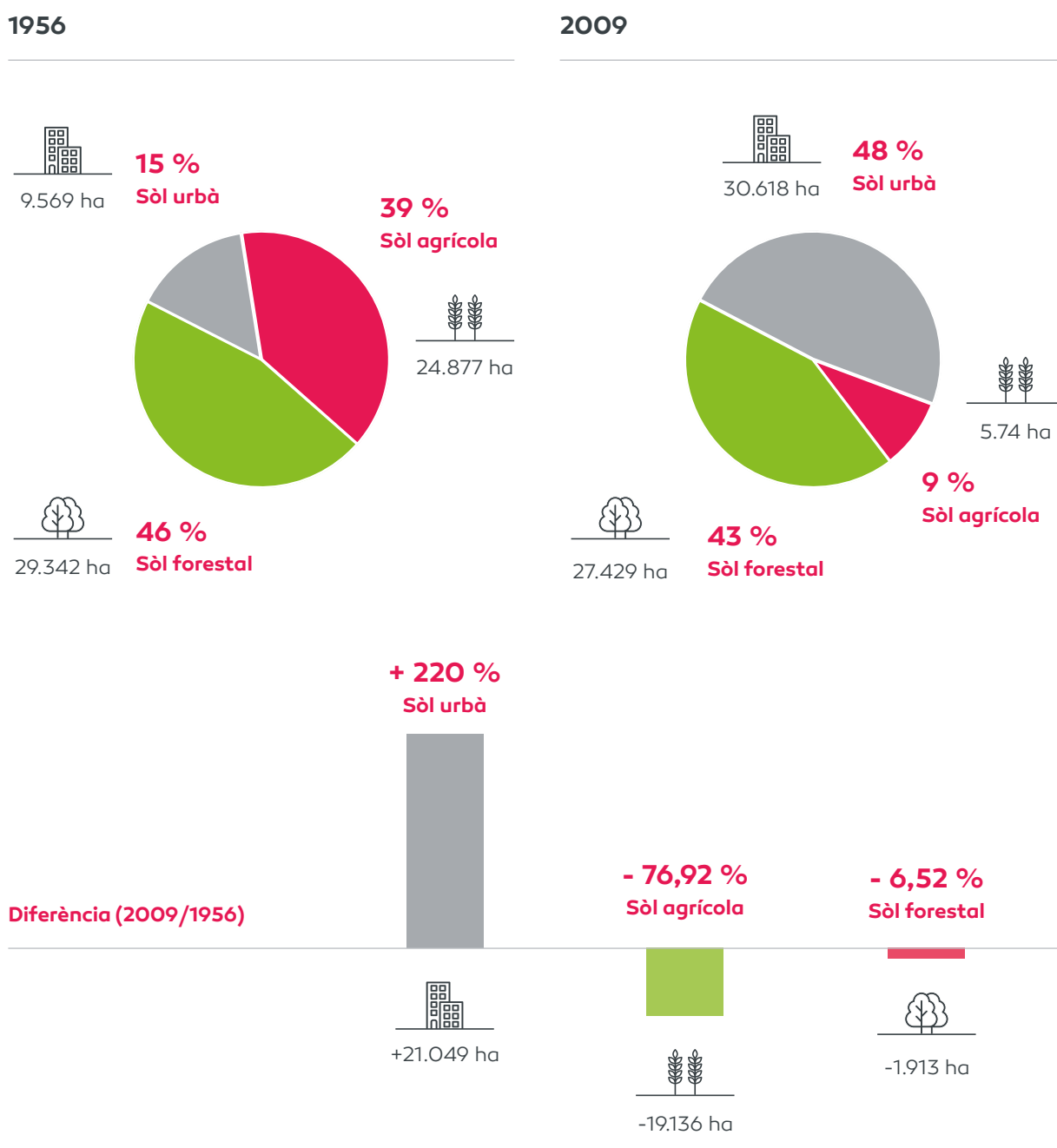
(font: Idescat, 2020)

L'augment de població en l'àmbit d'influència de les grans àrees de concentració urbana té una segona derivada, més enllà de la problemàtica del des poblament rural. Ens referim a la pèrdua de sòl agrari. L'anàlisi cartogràfica del Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF) del període 1956-2009 corrobora que la davallada de sòl agrari a Catalunya es deu a l'expansió de les àrees urbanes, que han triplicat la seva superfície (amb un increment del 220 %). Mentrestant, el sòl agrícola

va recular gairebé un 77 % i el forestal, un 6,5 %. La caiguda més acusada de la superfície de conreu es va produir a finals de la dècada dels vuitanta i principis dels noranta del segle XX, tot coincidint amb el conjunt d'actuacions derivades dels instruments de planejament i ordenació territorial. La comarca més afectada ha estat la del Barcelonès, que en aquest període de trenta anys gairebé ha perdut la totalitat del seu sòl agrícola.

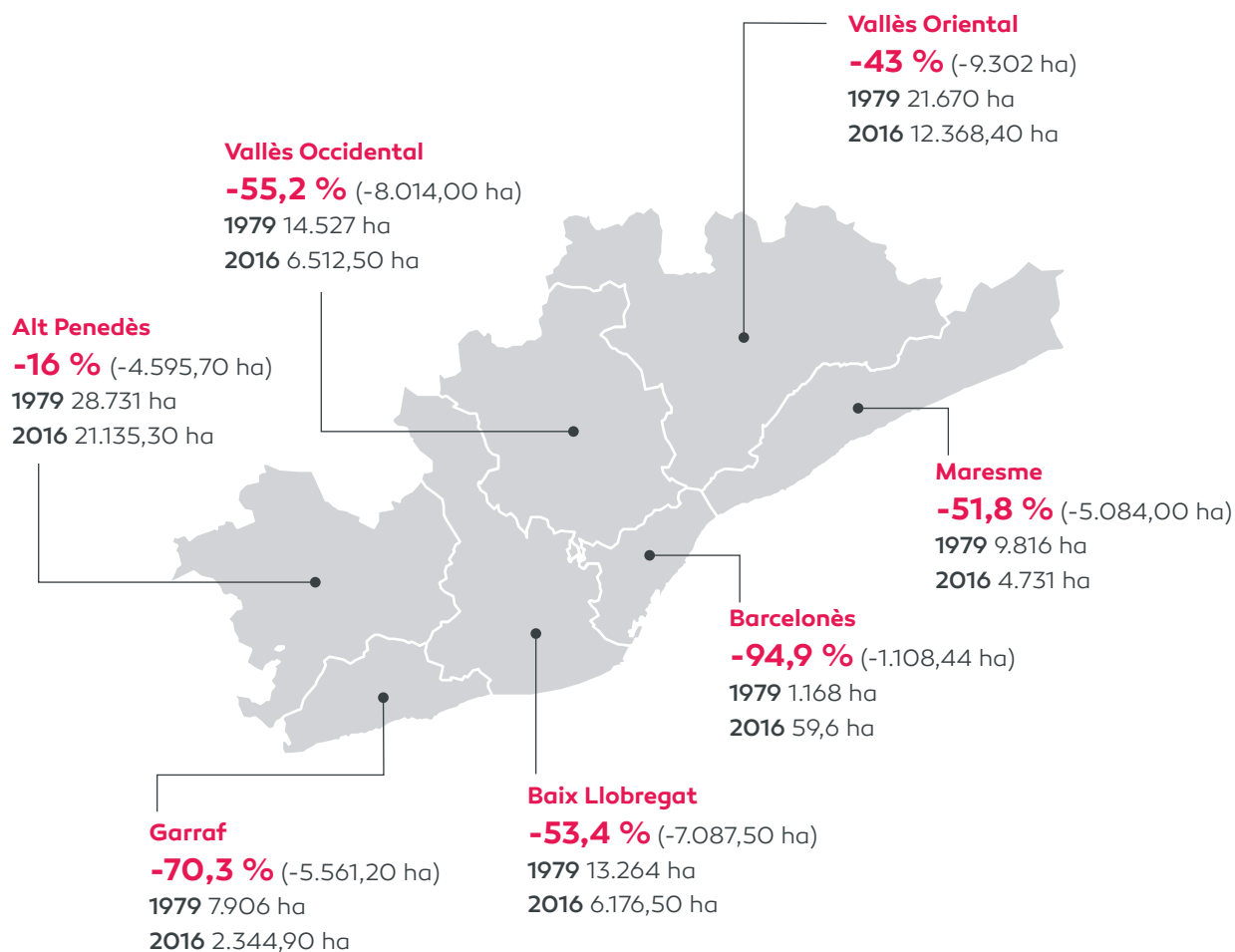
Gràfic 2. Evolució dels usos del sòl (agrícola, forestal i urbà) a l'Àrea Metropolitana de Barcelona entre els anys 1956 i 2009 (font: mapa de cobertes del CREAF, 2009)

Nota informativa: la superfície total de l'Àrea Metropolitana de Barcelona és de 63.788 ha.

Gràfic 3. Evolució de la superfície agrícola a les comarques de la regió metropolitana de Barcelona en el període 1979-2019 (font: M. Conill, 2020)

S'estima que la dotació de sòl agrícola per habitant l'any 2009 a la regió metropolitana de Barcelona se situava en 13,5 m²/habitant, superfície molt per sota de la necessària en termes d'autosuficiència alimentària.

Tenint en compte totes dues variables (creixement demogràfic en àmbits metropolitans i pèrdua dràstica de sòl agrari), s'estima que **la dotació de sòl agrícola per habitant a la regió metropolitana de Barcelona l'any 2009 era de 13,5 m²/habitant**, la qual cosa posa de manifest una manca de sòl productiu agrícola per poder donar resposta a l'autosuficiència alimentària. Pràcticament una dècada més tard, l'estudi sobre *cèl·lules alimentàries* de Callau *et al.* (2018), basat exclusivament en produccions vegetals (conreus de fruita i hortalisses), exemplifica que per a la provisió d'aliments és essencial disposar de com a mínim una superfície de 70 m²/habitant (a l'apartat 2.2.6 trobareu una anàlisi més detallada d'aquest indicador).

L'assoliment d'una dotació de sòl agrícola adequada a la demanda és difícil, atesa la disminució de la superfície agrícola a favor del procés urbanitzador. Aquesta situació posa de manifest dues qüestions. Per una banda, la necessitat de recuperar totes les terres que puguin ser susceptibles de conrear-se, i, per l'altra, la d'incloure l'indicador de sòl agrícola per habitant (per a l'alimentació) en el planejament territorial i urbanístic. Cal poder donar resposta a les necessitats alimentàries, especialment pel que fa al producte agrícola fresc en l'àmbit més proper al consum. En aquest sentit, segons l'estudi de l'arquitecta Analisa Giocoli (2015), a l'Àrea Metropolitana de Barcelona hi ha unes 6.000 hectàrees que podrien recuperar la seva condició agrària i esdevenir cultius.

Tampoc no es pot deixar d'esmentar el fenomen de l'abandonament dels terrenys agrícoles situats en entorns periurbans propers a les urbs a conseqüència de la inseguretat de continuïtat de l'ús agrícola, en vista del risc que els terrenys conreats es reclassifiquin com a sòl urbà o per a infraestructures. En zones rurals, el fenomen de l'abandonament és també problemàtic, no tant per motius de creixement urbanístic, sinó per causes com el despoblament rural o la manca de rendibilitat en les zones menys productives.

El planejament urbanístic i territorial hauria d'incloure indicadors de sòl agrícola/habitant o dotació alimentària.

Des d'una perspectiva de relacions complementàries entre camp i ciutat, en el context d'aquesta guia, es reclama la urgència d'incloure la producció agrària en la planificació territorial, urbana i metropolitana amb l'objectiu de protegir els espais agraris i incentivar la cooperació intermunicipal per a la promoció i l'impuls de sistemes alimentaris locals. La pèrdua de sòl agrari, a més de significar el greuge d'un bé escàs i limitat (i del patrimoni rural i cultural associats), té una repercussió directa en la producció d'aliments de l'entorn. La Llei 3/2019, del 17 de juny, dels espais agraris ofereix el marc normatiu per al reconeixement dels seus valors i n'articula la regulació per a la seva protecció i preservació; a partir d'ara, i per assegurar-ne la viabilitat econòmica, aquests espais productius, que són la base del desenvolupament sostenible per garantir la salut i el benestar, tal com diu la normativa, s'hauran d'incloure en l'ordenació del territori.

2.1.2. Acaparament de terres i especulació alimentària

Arran de la crisi mundial alimentària de l'any 2007 i de l'obligada reorganització del model agroalimentari dominant, algunes entitats i institucions públiques i privades se sentien insegures davant la possibilitat de desproveïment alimentari. Es va iniciar un procés de control i expansió d'extensions de terra fora de les fronteres, especialment en països de la perifèria mundial.

El fenomen de l'acaparament de terres, segons defineix l'organització GRAIN (2012), es basa en l'adquisició de grans extensions destinades a la producció d'aliments en la qual intervé, com a mínim, un govern estranger. Respon normalment a iniciatives agroindustrials a gran escala, basades en el monocultiu i intenses en capital i energia, i tanca l'accés a altres alternatives de cultiu a petita escala, intenses en mà d'obra i respectuoses amb el medi ambient. Les grans multinacionals, avalades per grups inversors, adquireixen superfície per cultivar productes alimentaris i combustibles verds.

Diverses xarxes i moviments internacionals com Vía Campesina, que treballa per a la defensa d'un model agrari i alimentari que protegeixi la biodiversitat, han denunciat les finalitats especulatives d'extracció i mercantilització del sòl agrari i els problemes associats al seu pretès control que es generen (desplaçaments, inseguretat, desnutrició, etc.).

El Comitè de Seguretat Alimentària Mundial (CSA), plataforma de les Nacions Unides dedicada a la coordinació mundial en matèria de seguretat alimentària i nutrició, va elaborar, l'octubre de l'any 2014 i mitjançant un enfocament integral i consultiu a escala regional, l'**informe sobre els deu principis bàsics per garantir inversions responsables en agricultura**. El document recull les directrius de governança responsable de la tinença de la terra i del dret a una alimentació adequada en un context de seguretat alimentària de la FAO, el Fons Internacional de Desenvolupament Agrícola (FIDA), la Conferència de les Nacions Unides sobre Comerç i Desenvolupament (UNCTAD) i el Banc Mundial. Els principis incorporen també opinions de la societat civil, d'organitzacions no governamentals, d'institucions d'investigació agrícola i d'associacions i fundacions privades. La pretensió final del document crític és el restabliment del respecte als drets fonamentals i als recursos naturals i béns comuns.

Durant el Fòrum Social Mundial celebrat a Dakar l'any 2011, organitzacions pageses, organitzacions no governamentals i altres moviments socials, avalats per una extensa bibliografia acadèmica i nombroses intervencions i entrevistes, van expressar el seu rebuig a l'acaparament de terres. La seva tasca va consistir a interpel·lar parlaments i governs per frenar definitivament la compra massiva de terres, i fins i tot es va reclamar la restitució de les terres saquejades. Els informes emesos defensaven enfocaments alternatius a l'adquisició de terra agrícola a gran escala i proposaven la reorientació cap a sistemes de producció agroecològics per millorar el desenvolupament local i millorar la vida de les comunitats locals.

L'organització GRAIN, fortament involucrada en la recerca d'una estratègia viable per evitar l'especulació de les terres, va publicar un informe l'any 2011 que evidenciava el fenomen i xifrava en 35 milions d'hectàrees les terres acaparades, distribuïdes en 66 països.

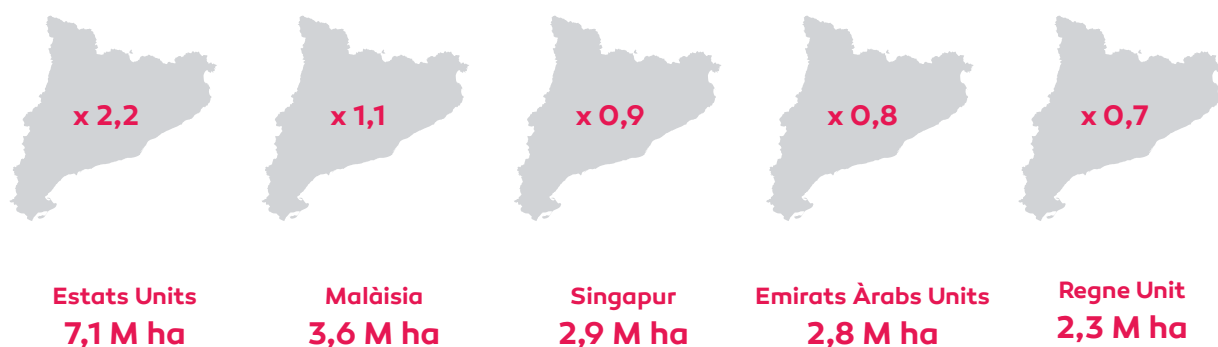

Gràfic 4. Moviment internacional de compravenda de terres per a la producció d'aliments

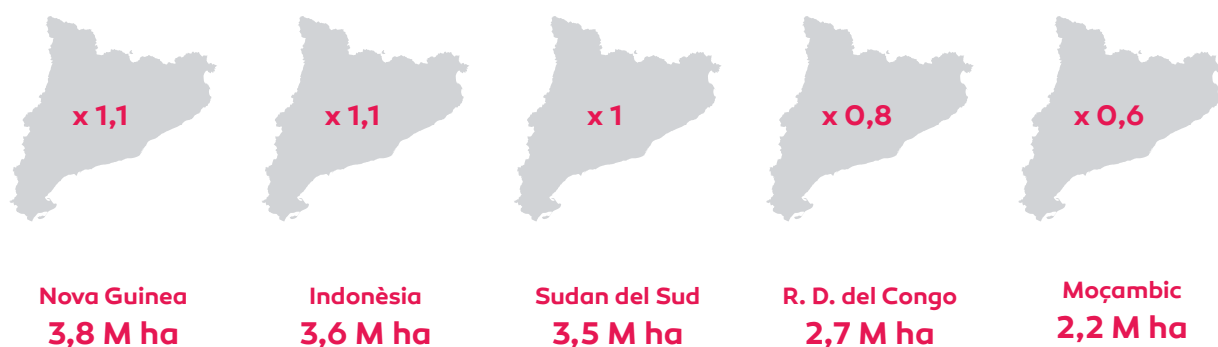
(font: GRAIN, 2012)

Països amb més del 15 % de terres controlades per estrangers**Principals països compradors**

La superfície comprada equival a...

Principals països venedors

La superfície venuda equival a...

Nota informativa: la superfície de Catalunya és de 3.210.800 ha.

L'accés a una alimentació digna i sana per a tothom continua sent un desafiament. La seva carència genera dèficits que poden comportar malalties i, fins i tot, en alguns indrets del món, la mort. Paral·lelament, i segons Oxfam America (2014), aproximadament el 60 % del menjar que es cultiva, es transformi o no, es destina a l'exportació i se separa de les comunitats locals, les quals, de ben segur, han hagut de substituir els seus conreus, és a dir, la seva base alimentària, per cultius intensius lligats al model agroindustrial ramader.

La pujada de preus de l'alimentació, suposadament provocada per un problema d'escassetat i reducció de les reserves mundials i per l'encariment del preu dels combustibles, ha estat el principal detonant de l'especulació dels aliments. Durant les tres darreres dècades, aquesta mena d'inversions han engruixit un patró agroalimentari global del qual depenen cadascuna de les baules de la cadena agroproductiva.

L'especulació alimentària, que consisteix a obtenir beneficis de les fluctuacions dels preus dels aliments, és el resultat de l'acaparament directe (consistent a emmagatzemar i mantenir fora del mercat un producte i esperar que en pugui el preu), del mercat de futurs (acords a termini) o dels mecanismes financers que veuen en els mercats alimentaris possibilitats d'inversió. Tal com assenyalen Savé i Reguant (2016), «no deixa de ser contradictori que instruments com aquests, que neixen per estabilitzar els preus agraris i la seguretat dels productors, acabin sent una font de desestabilització per als mateixos productes».

Des del món local no es pot desatendre aquesta situació global que requereix aptituds i polítiques transparents i una gestió decidida. Cada hectàrea de conreu que es perd en un municipi representa una regressió del sistema alimentari. La gestió dels espais agraris municipals exigeix un compromís estable i permanent i de respecte per la terra.

Quatre empreses, ADM, Bunge, Cargill i Dreyfus, amb seu als Estats Units, controlen el 90 % del mercat mundial dels cereals i lleguminoses, entre altres productes, per entrar posteriorment als negocis derivats de la producció de biocombustibles, el mercat de collites futures des de la borsa financera i l'acaparament de terres. La multinacional Louis Dreyfus Company va crear un instrument d'inversió, Calyx Agro Ltc, per canalitzar fons per a la compra de camps de conreu a l'Amèrica Llatina. El seu objectiu era l'obtenció de beneficis del creixent sector dels agronegocis i la potencial apreciació de la terra. La manera d'operar consisteix a adquirir terres que s'exploten amb baixa tecnologia o que s'utilitzen per a pastura.

En resum, s'obre una nova finestra a la reflexió i presa de consciència de la fragilitat del sistema de preus del sistema alimentari i de l'accés als aliments, controlat en gran mesura per quatre grans corporacions internacionals. I és que per alimentar el món s'hauria de garantir una distribució adequada i suficient d'aliments, a fi de permetre que aquests siguin accessibles per a tothom. Segons informes de les institucions internacionals, per als propers trenta anys s'espera que la població augmenti en més de 2.500 milions de persones, cosa que implica que la demanda d'aliments s'haurà d'incrementar un 70 %. El desafiament de futur a escala mundial rau a salvaguardar la producció agrària, dinamitzar-ne i legitimar-ne la gestió i assegurar-ne una encertada distribució, accés i regulació dels excedents.

2.1.3. Concentració de terres i de capital

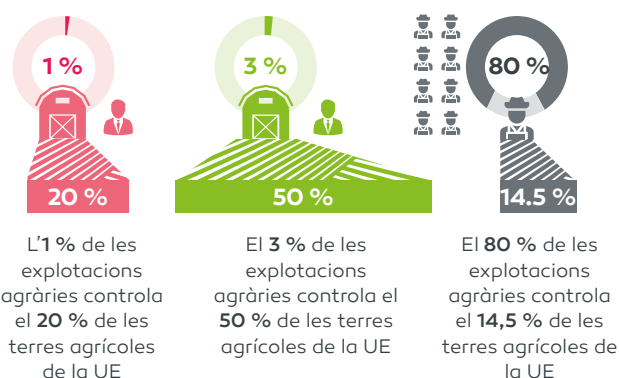

A l'Europa occidental, el fenomen de la concentració de terres agrícoles en poques mans va prenent força. Les explotacions agràries més extenses de la Unió Europea agrupaven la meitat de la superfície agrària utilitzada a la UE-27 (Kay, 2014). Aquesta situació excepcional es va iniciar amb la política agrària comuna i la necessitat d'ajustament estructural; ara, les estadístiques n'evidencien la intensificació massiva durant les darreres dècades, com també una forta desvinculació del medi i del seu contingut social (Soler [et al.], 2017)

Durant el darrer període intercensal (1999-2009), la Unió Europea ha perdut el 23,2 % de les explotacions agràries (sobretot, les més reduïdes) i el 9,2 % de la superfície agrària, però ha augmentat el nombre d'explotacions considerades mitjanes-grans, la majoria de les quals han adoptat la forma jurídica de societats. El procés de concentració de terres es revela també amb l'augment de la mitjana per explotació agrària a qualsevol escala. A la Unió Europea s'ha passat de 20,7 hectàrees/explotació (1999) a 24,6 hectàrees/explotació (2009).

L'any 2017, només el 3 % de les explotacions agràries de la Unió Europea aglutinaven la meitat de la superfície agrària europea.

Gràfic 5. El fenomen de l'acaparament de terres a la Unió Europea (font: Transnational Institute, 2016)

Gràfic 6. Evolució del nombre d'explotacions agràries als països de la Unió Europea entre els anys 2003 i 2010, segons criteris de dimensió (font: Kay, 2014)

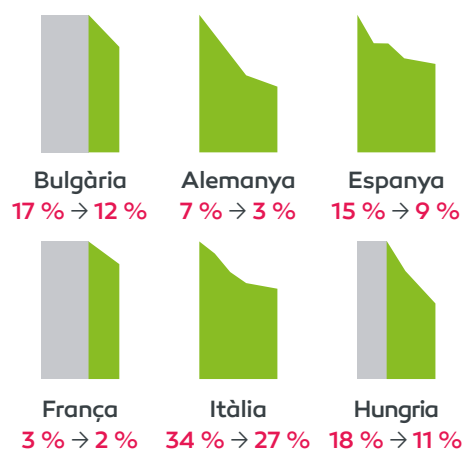

Agricultura sense agricultors

Entre el 2003 i el 2010, el nombre d'explotacions agràries inferiors a 10 ha s'ha reduït una quarta part.

Tot i que la política agrària europea defensa a ultrança el manteniment de les explotacions familiars agràries, l'accés a la terra per a la futura pagesia continua sent una quimera i els subsidis comunitaris majoritàriament afavoreixen la maximització de les empreses agroindustrials, les quals, de manera continuada i sense presentar límits, van acumulant terres. Amb la distribució desigual dels ajuts de la política agrícola comuna (el 76 % dels seus fons van al 18,7 % dels perceptors), la terra segueix sent un actiu financer més. L'excessiva normativa entorpeix i desincentiva la incorporació dels nous agricultors. Tot plegat explica bé el procés d'acumulació de terres agràries en poques mans i el cessament continu de les explotacions agràries familiars.

Gràfic 7. Evolució del pes relatiu de la superfície agrària útil (SAU) de les explotacions agràries familiars (més petites de deu hectàrees) a la Unió Europea, durant el període 1990-2007 (font: Kay, 2014)

■ Total de SAU englobada en la categoria d'explotacions agràries de menys de 10 ha

■ Sense dades

% Percentatge d'explotacions agràries menors de 10 ha per països

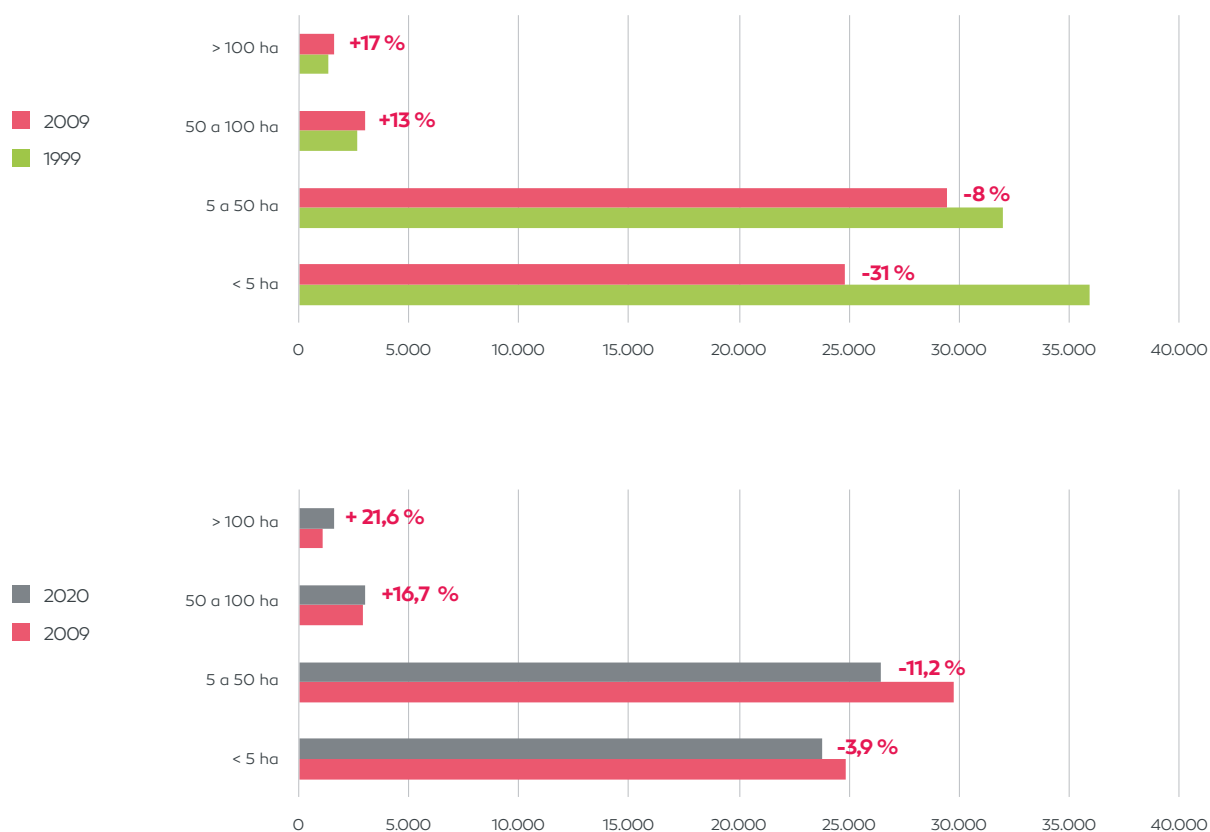
Bona part dels espais agraris propers a les ciutats, normalment els més fèrtils i ben irrigats, són els primers a artificialitzar-se cap a processos no agrícoles (urbanització, espais comercials, construcció d'equipaments i espais de lleure). **Cada any, es comptabilitza a la Unió Europea una pèrdua de**

superfície agrària útil vora 1.000.000 hectàrees, de les quals es requalifiquen 800.000 per a usos no agrícoles. Sovint amb moviments d'oposició de caire local que prioritzen la sostenibilitat i la viabilitat social i econòmica de les petites produccions locals vinculades al teixit social proper.

Taula 2. Pèrdua de sòl agrari entre els anys 1990 i 2015 als estats membres de la Unió Europea
(font: Eurostat, 2016)

	1990-1995	1995-2000	2000-2005	2005-2010	2010-2015
Total pèrdua sòl agrícola en el període (ha)	-6.527.061,6	-6.575.758,3	-10.637.090	-2.227.160	-1.172.450
Total pèrdua sòl agrícola acumulat (ha)	-6.527.061,6	-13.102.820	-23.739.910	-25.967.070	-27.139.520

Gràfic 8. Evolució del nombre d'explotacions agràries de Catalunya segons la seva dimensió (SAU), en els períodes intercensals 1999-2009 i 2009-2020 (font: elaboració pròpia a partir dels censos agraris de Catalunya del 1999, el 2009 i el 2020)

**En el període 1990 a 2015,
s'han perdut a Europa**

1.085.000 ha/any.

En concret, a Catalunya, les estadístiques constaten l'augment de la concentració de terres. En el darrer període intercensal 1999-2009 s'evidenciava, per una banda, el degoteig constant i lent de les explotacions agràries familiars (les més petites ja havien desaparegut en períodes anteriors), i, per l'altra, el creixement en superfície de les empreses agràries més grans (les úniques que creixen). Només les explotacions agràries de dimensions més reduïdes (més petites de cinc hectàrees) han patit en aquest període una reducció de prop del 31 %, mentre que les més grans de 100 hectàrees han augmentat un 18,3 %. Paral·lelament, també s'observen algunes pràctiques de control de terres per part d'entitats cooperatives que, mal gestionades, podrien obstaculitzar la incorporació de la nova pagesia. En aquest sentit, seria lloable que les entitats associatives fessin de mediadores entre els propietaris de les terres i la pagesia que vol entrar al sector a partir de fons de terres i que, a la vegada, es fes efectiu un acompanyament tècnic durant el procés d'inici de l'activitat agrària. Així, s'evitarien els errors i s'ajustaria la dimensió a cada tipus d'explotació agrària, de manera que les casuístiques individuals i competències entre recursos i preus tendrien a minimitzar-se.

**Només el 8 % de les explotacions
agràries catalanes gestiona el 53 %
de la superfície agrícola conreada.**

Arran de Terra (2018), per mitjà dels indicadors de sobirania alimentària de Catalunya, detalla el fenomen de la concentració de terres i de subsidis a l'activitat agrària. Ho exemplifica anotant que **durant el darrer període intercensal (1999-2019) han desaparegut dotze explotacions agràries a la setmana, mentre que el nombre de persones jurídiques (formes empresarials, sovint més opaques) ha crescut un 45 %**. Amb tot, l'estadística més contundent respecte de les desigualtats de la terra és que el 92 % de les explotacions agràries catalanes disposa del 47 % de la terra de conreu (és a dir, el 8 % gestiona el 53 % de la superfície treballada). Però el procés d'acumulació o acaparament també és un fet amb les ajudes de la PAC, que inclouen grans contrastos i dispersió, any rere any, en la seva distribució. **Segons les dades del 2015 procedents dels fons FEGA, 32 empreses agroalimentàries concentren el 80 % de les ajudes, mentre que 23.700 petites explotacions agrícoles cobren només el 2 % del total de l'import dels subsidis.**

2.1.4. Malbaratament d'aliments

Des de fa poc més d'una dècada i des de diversos àmbits, la problemàtica del malbaratament alimentari i les seves conseqüències a escala econòmica i mediambiental han esdevingut una preocupació social. S'han impulsat accions per potenciar l'aprofitament dels aliments i per reduir la fracció orgànica que es llença. Les xifres que aporta la FAO (2011) continuen sent contundents: un terç dels aliments produïts per al consum humà es perden o malbaraten (uns 1.300 milions de tones l'any); per contra, hi ha més de 840 milions de persones que pateixen fam. Són les contradiccions i incerteses més evidents d'un model econòmic imperfecte i de la crisi alimentària a escala mundial.

El malbaratament fa referència a l'ús inadequat dels recursos i, en el cas concret de l'alimentació, dels dels qui s'han esmerçat a produir els aliments. El projecte FUSIONS de 2012 estimava que a la Unió Europea es malmetien 89 milions de tones de menjar i que, si no es prenen mesures, aquesta xifra podria augmentar fins als 126 milions de tones l'any 2020.

**La FAO estima que 1/3 dels aliments
destinats per al consum humà
es malbaraten.**

L'Agència de Residus de Catalunya posa de manifest que a Catalunya es malbaraten cada any prop de 263.000 tones de menjar a les llars, locals de restauració i comerços al detall. De mitjana, cada català llença anualment prop de 35 kg de menjar. Es llença l'equivalent a 25,5 dies de menjar d'un any, un volum que serviria per alimentar més de mig milió de persones durant un any. El 58 % dels aliments que acaben a les escombraries provenen de les famílies, principals responsables de la pèrdua. Per al conjunt de la cadena alimentària, s'estima que la quantitat d'aliments malbaratats de mitjana a Europa, per persona i any, és de 300 kg.

Cada català llença 35 kg de menjar cada any.

Malauradament, el malbaratament és present al llarg de totes les baules de la cadena alimentària. Fruïtes i hortalisses que es descarten d'entrada per forma, color o dimensió, segons l'estàndard esperat, productes no venuts, excedents de producció, dates de caducitat, etc., ajuden a engruixir l'estadística. L'estratègia alimentària de la ciutat de Valladolid (Grupo de Energía, Economía y Dinámica de Sistemas, Universitat de Valladolid, 2017) delata que una de cada tres tones d'aliments que entren en la cadena alimentària es perden en el procés o es rebutgen amb un major o menor grau d'aprofitament. Una de cada cinc tones d'aliments acaba no arribant a la cistella de la compra de les llars de la ciutat i perdent-se entre les baules de la cadena alimentària.

Cada menjador escolar, en l'àmbit de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, estaria malbaratant de mitjana 20,5 kg d'aliments/dia.

Un estudi interdisciplinari sobre el malbaratament alimentari als menjadors escolars de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, elaborat conjuntament entre el Centre de Recerca en Economia i Desenvolupament Agroalimentari (CREDA) —que compta amb el suport de la Universitat Politècnica de Catalunya i l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries— i la Fundació Espigoladors, constata que **cada infant llença 46,9 grams de menjar a l'hora de dinar**. L'anàlisi específica que la meitat del malbaratament es produeix al final de l'àpat, en concret amb les postres i especialment amb la fruita, i xifra en el 28,6 % el malbaratament del segon plat. Entre les conclusions de l'estudi de novembre del 2019, es remarca que **cada menjador escolar estaria malbaratant de mitjana 20,5 kg d'aliments al dia**.

Durant la darrera dècada han sorgit nombroses organitzacions, col·lectius i moviments que vetllen constantment per reduir la pèrdua d'aliments. Iniciatives properes a l'Administració pública que formen part de projectes que, a més de visibilitzar el problema, comparteixen experiències de gestió i aposten per reptes tecnològics, articulen propostes per minimitzar el malbaratament i volen combatre el dèficit alimentari present en alguns sectors socials. L'objectiu és l'aprofitament dels productes excedentaris que per diverses raons no entren als circuits comercials ordinaris. En aquesta mateixa línia hi ha

Gràfic 9. Desequilibris del sistema alimentari (font: elaboració pròpia a partir de diverses fonts oficials)

entitats, com ara la Fundació Espigoladors, que tenen cura de l'aprofitament alimentari de manera transformadora i participativa i s'organitzen per donar una segona oportunitat als aliments a partir de la creixent consciència a l'entorn d'aquesta problemàtica.

Destaca el rol de la Plataforma Aprofitem els Aliments, que promou un moviment transformador del model alimentari i del consum més responsable en el marc de l'Estratègia d'impuls de la política alimentària i des de la transversalitat dels objectius de **desenvolupament sostenible (2 i 12) de l'Agenda 2030 de les Nacions Unides**. La confecció d'una cartografia d'iniciatives d'aprofitament dels aliments per baules del sistema agroalimentari permet il·lustrar el compromís i la responsabilitat ciutadana en la minimització de les pèrdues alimentàries.

El paper del consumidor és fonamental a l'hora de reduir el malbaratament alimentari. A Europa, el 42 % dels residus de menjar es generen en l'entorn domèstic. Això significa que els consumidors tenen a les seves mans un gran poder, i que l'adopció de mesures quotidianes en tots els nivells pot reduir la quantitat total de residus alimentaris que es generen. Cal revisar els hàbits a l'hora de comprar, conservar i cuinar els aliments. Així mateix, els consumidors haurien de ser proactius i influir en els patrons de producció i comercialització per prevenir el desapropiament alimentari. Alguns sondejos indiquen que els clients es mostren disposats a adquirir productes d'aspecte menys homogeni (amb imperfeccions), sempre que el gust no se'n vegi afectat. En aquest sentit, també els consumidors podrien fer pressió a productors i majoristes per mitjà dels detallistes perquè no retirin les verdures i fruites descartades per irregularitats físiques i pressionar els comerciants perquè oblidin els seus estàndards estètics.

Segons el projecte **Feeding the 5.000**, la piràmide del malbaratament d'aliments de Londres té com a objectiu proporcionar un conjunt de possibilitats per evitar que els aliments es converteixin en residus i acabin als abocadors. Proposen un programa que s'estructura en cinc fases per reduir la generació de residus alimentaris: en primer lloc, cal planificar per evitar la sobreproducció; en segon lloc, alimentar segons la necessitat i redistribuint els excedents dels aliments de qualitat entre la ciutadania amb menys recursos; en tercer lloc, alimentar el bestiar amb el menjar no apte per al consum humà que es pot aprofitar per a l'alimentació animal; en quart lloc, apostar per les energies renovables i el compostatge tot destinant els residus inevitables a l'elaboració d'aquest últim o de fertilitzants, i en cinquè lloc, dipositar el mínim de residus alimentaris per evitar els abocadors sempre que no hi hagi altres alternatives ecològiques.

El març del 2020, el Parlament de Catalunya va aprovar la Llei de prevenció de les pèrdues i el malbaratament alimentaris. Es tracta d'una normativa pionera a la Unió Europea perquè posa el focus d'atenció en la prevenció i estableix un horitzó de deu anys per reduir a la meitat les pèrdues alimentàries en tots els agents del sistema agroalimentari. Així mateix, posa l'èmfasi a promoure i divulgar bones pràctiques i accions de sensibilització i informació per millorar l'eficiència en l'aprofitament dels aliments.

2.1.5. La mobilitat dels aliments

L'activitat agrícola produeix i consumeix energia. La fotosíntesi de les plantes transforma l'energia solar en energia assimilable per als éssers humans i la resta d'animals (en forma de carbohidrats, proteïnes i lípids); però a la vegada, l'activitat agrícola requereix diverses aportacions energètiques per poder produir, transformar i distribuir els aliments. La igualtat de condicions en la producció i transformació, el consum d'energia i les emissions derivades del transport d'aliments dependran de la mobilitat dels aliments al nostre sistema alimentari.

La mobilitat dels aliments provoca problemes ambientals greus i també de congestió urbana a causa del seu transport cap a la ciutat. La contaminació provocada pel transport d'aliments, l'ocupació de les vies de transport, la logística per a la distribució i l'accessibilitat als punts de compra són els principals focus d'atenció de la planificació alimentària immediata, tant de les persones com de les mercaderies.

La tipologia i els fluxos dels aliments des del seu origen o lloc de producció fins a l'espai de consum poden predeterminar la tipologia de transport i el seu impacte, ambiental i de congestió de l'espai públic per l'ús del vehicle privat. El transport pot equivaler a pocs quilòmetres i a una estructura lleugera i de baixa congestió, si es tracta de producció de proximitat, o bé representar desplaçaments llargs si els productes venen de fora i una estructura pe-

sada i complexa, de fort impacte en l'ocupació de l'espai públic per l'ús del transport i les infraestructures logístiques de distribució, i també per les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle, amb els impactes socials que comporten per a la salut. L'estudi de Maria Heras (2010) ho il·lustra a partir de l'exemple de la producció i distribució de pomes de diversos orígens i sistemes de producció. A tall de curiositat, cal tenir present que la poma és la segona fruita més consumida després de la taronja i representa el 12 % del total de consum de fruita fresca.

El seu consum, amb una clara tendència a la baixa (segons el Pla d'acció de la fruita dolça, 2018), és de 10,44 kg/persona/any, amb un volum important de pomes que arriben a Catalunya i que provenen principalment de França, d'Itàlia i de Xile. En l'exemple d'Heras, es calculen les principals despeses energètiques en la producció i distribució de pomes de Xile, tot comparant el sistema convencional (situat a 13.900 km de distància) i el de producció ecològica de Begues, a la comarca del Baix Llobregat (situat a 34 km).

Gràfic 10. Càlcul de la despesa energètica en el transport de pomes de procedències i sistemes de producció diferents (font: M. Heras, 2010)

Segons es desprèn de la taula, el model productiu ecològic i de proximitat marca una gran diferència energètica. La quantitat d'energia consumida per la poma convencional és quatre vegades superior a la de l'ecològica. La diferència energètica d'ambdós sistemes productius es troba fonamentalment en el seu transport, que és de més del 60 % en el cas de la poma xilena. Si tenim en compte la ingesta anual de pomes a Catalunya i **els consums energètics associats a cada cas, la diferència entre comprar pomes procedents de Xile i pomes ecològiques d'aquí al llarg d'un any equival al consum energètic domèstic anual de 60.812 llars**. El transport és, doncs, un factor fonamental a l'hora de mesurar la petjada energètica. L'origen proper de la producció i l'accés fàcil (a peu) per comprar-la hauran de ser criteris essencials per reduir la despesa d'energia dels sistemes alimentaris i per evitar l'impacte del que s'han anomenat els *aliments voladors*.

Producció i comercialització properes haurien d'anar unides i convertir-se en un factor d'oportunitat per reduir la despesa energètica.

Ara bé, el producte ecològic també planteja un dilema. El Baròmetre de percepció i consum dels aliments ecològics del 2018 posa de manifest que els compradors habituals d'aliments ecològics es decanten

preferiblement pels productes catalans (47 %), amb una preferència clara per l'origen de proximitat abans que no pas pel producte ecològic. Per a aquests consumidors, el factor distància del producte suposa un increment de la despesa energètica, cosa que els en limita l'elecció per al consum. La disjuntiva del consumidor és si ha d'anteposar el sistema productiu o bé el transport. Se sobreentén que els aliments no haurien de plantejar-nos aquestes contradiccions. **En termes generals, però, la proximitat, per a un 63,3 % de la ciutadania, és un factor que determina l'elecció d'un establiment per a la compra de productes d'alimentació. En aquest mateix sentit s'expressa l'Informe del consum alimentari del Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació (2018), que també remarca l'augment del comerç de productes de proximitat.** En síntesi, producció i comercialització propera haurien d'anar unides i convertir-se en un factor d'oportunitat per reduir la despesa energètica.

La Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya, per encàrrec del Parc Agrari del Baix Llobregat, va dur a terme l'any 2010 un estudi en tres cooperatives de l'àmbit amb parada a Mercabarna. L'anàlisi va constatar que entre el 51 i el 54 % dels seus clients (minoristes i majoristes) estaven situats a menys de 10 km de la zona de producció (el Parc Agrari). En ampliar-ne el radi de procedència fins a 100 km, es verificava que s'hi incloïa entre el 85 i el 90 % dels compradors, cosa que reafirmava la importància de la producció de proximitat.

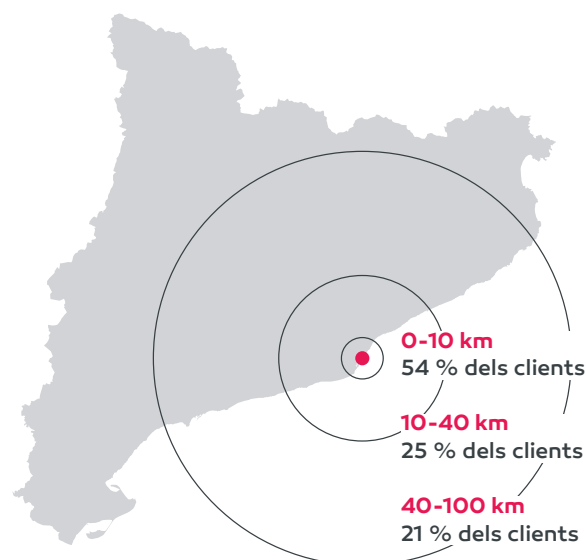
Taula 3. La mobilitat dels aliments comercialitzats per tres cooperatives agràries del Parc Agrari del Baix Llobregat i amb punt de venda a Mercabarna (font: elaboració pròpia a partir de l'estudi de la Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya, promogut pel Parc Agrari del Baix Llobregat, 2010)

Distància entre el punt de venda (Mercabarna) i els clients (Cooperativa Agrícola del Prat de Llobregat)										
Interval (km)	Nombre de municipis	Nombre de clients	Percentatge sobre el total de municipis				Percentatge sobre el total de clients			
0 - 10	11	328	8,20	18	50	75	53,95	65	88	
11 - 20	13	69	9,70				11,35			
21 - 30	17	38	12,68	6,25						
31 - 40	15	44	11,18	7,24						
41 - 50	11	20	8,20	3,29						
51 - 60	11	26	8,20	3,29						
61 - 70	9	11	6,72	1,1						
71 - 80	8	12	5,97	1,0						
81 - 90	3	15	2,24	0,4						
91 - 100	3	3	2,24	0,4						
Més de 100	34	42	25,37		6,9					
Total	134	608	100,00				100,00			

El fet de comptabilitzar els elements i processos del sistema agroalimentari des de l'òptica del consum d'energia comporta destriar-ne els components i esmicolar els processos de la producció alimentària: l'ús de fertilitzants, de maquinària, de dispositius per regar, d'hivernacles i d'aliments per al bestiar (l'energia necessària en aquest cas és deu vegades més gran que per produir aliments d'origen vegetal), el processament, embalatge i emmagatzematge previs a la distribució i la logística del transport. Tenim configurat un model agroindustrial que augmenta les distàncies indiscriminadament per garantir el subministrament amb rapidesa i seguretat.

A escala local, hi ha la possibilitat de cercar estratègies noves i desplegar les capacitats i oportunitats des del territori. La proximitat ha d'esdevenir el factor d'encaix entre l'aliment i la ciutadania, entre el territori i la societat. Els aliments que «volen», és a dir, que es produeixen en un continent diferent del qual es consumeixen, formen part d'un sistema alimentari globalitzat que no és sostenible a curt termini. En aquest «vol», fuig de tota lògica el transport d'aliments com ara les hortalisses i fruites fresques, amb un contingut d'entre el 75 i el 95 % d'aigua, que suposa un transport d'aigua

irracional, amb un fort impacte ambiental. Cal recordar que l'aigua és un recurs limitat i escàs. Té sentit aquesta mena de transvasament d'aigua d'un país productor a un altre de comprador?

2.1.6. Els hàbits alimentaris

Catalunya, tot i sumar-se al patró de les dietes alimentàries dels països desenvolupats i caracteritzades per l'excés de proteïna animal, protagonitza per mitjà de la dieta mediterrània una representació d'un règim alimentari equilibrat i sa que, de manera fàcil, inunda escenaris gastronòmics adaptats a la globalització. La dieta mediterrània cobreix la ingestes nutricionals recomanades amb una àmplia varietat de fruites, verdures i llegums que es complementen amb els derivats làctics, el peix blau, l'oli d'oliva i el vi. L'estacionalitat d'aquests aliments queda reforçada per la presència de varietats locals i de temporada, les característiques culturals de les quals exemplifiquen i amplien una extensa varietat gastronòmica d'una vàlua reconeguda.

La millora de la qualitat de vida de la població esdevé una fita clau per promoure hàbits alimentaris saludables i sostenibles, de manera que l'aliment i la salut conformin els dos vectors de la planificació alimentària de futur a qualsevol escala. Els hàbits alimentaris es vinculen també a les tradicions religioses i als costums segons el lloc d'origen i s'expressen amb la presència de restaurants ètnics i botigues especialitzades, amb noves ofertes alimentàries, amb les marquesi també per modes més o menys efímeres. Hi ha un bon nombre de segells (més o menys oficials) que etiqueten estils de vida segons la manera d'entomar l'alimentació. En recollim alguns dels més destacats, com ara *healthy food* i *slow food*, i també formats més rígids com ara el *veganisme*, el *vegetarisme* o l'*ecologisme*, entre el quals el règim alimentari del *flexitarianisme* és l'opció més oberta.

Amb el quadre adjunt es vol fer una aproximació a les diverses tipologies de consumidors i als seus hàbits alimentaris. De les seves seleccions es desprèn un ventall d'oportunitats tant pel que fa als aliments com a la seva demanda al mercat.

Adolescents

Mostren un consum hiperactiu i multimèdia.

Parelles joves sense fills

Consumeixen productes ràpids de preparar. Mostren un interès creixent per consumir productes frescos i productes *bio* i *eco*.

Parelles grans sense fills

Mostren un interès creixent per consumir productes frescos i ràpids de preparar. Compren 2-3 vegades a la setmana.

Persones adultes familiars (parelles amb fills o filles)

Compren menjar preparat 2-3 vegades la setmana.

Persones adultes independents (solteres, separades o vídues)

Consumeixen productes envasats en dosis reduïdes. Compren a granel, ja que això els permet adquirir petites quantitats d'aliments. Compren en unitats i no en kg.

Persones estètiques

Compren productes *saludables (light)*, que facin possible mantenir la línia i que no engreixin.

Persones migrants

Continuen en bona mesura amb la cultura gastronòmica pròpia del lloc d'origen. Tenen una xarxa de botigues amb productes dels seus països. Compren productes produïts aquí (menta, coriandre, xai, etc.), amb una important incidència d'aquestes produccions al mercat.

Persones religioses

Islamisme: no consumeixen carn de porc i sí de xai i pollastre. Fan la matança en escorxadors segons el ritus halal, que designa, dins de l'islam, tot el que està permès des d'un punt de vista religiós, al contrari del que és haram, «prohibit».

Judaisme: consumeixen productes segons les normes caixer (*kosher*). Segueixen normes ortodoxes de caràcter dietètic, la *caixrut*.

Persones amb problemes de salut (colesterol, obesitat, al·lèrgies, intoleràncies, celiaquia, etc.)

Mostren exigències concretes segons les característiques dels productes: sense gluten, sense colesterol, baixos en greixos, sense lactosa, etc.

Persones vegetarianes en totes les seves variants (ovovegetarianisme, lactovegetarianisme, ovolactovegetarianisme, veganisme, etc.)

Segueixen una dieta basada en el consum de vegetals sense animals, amb variants diverses.

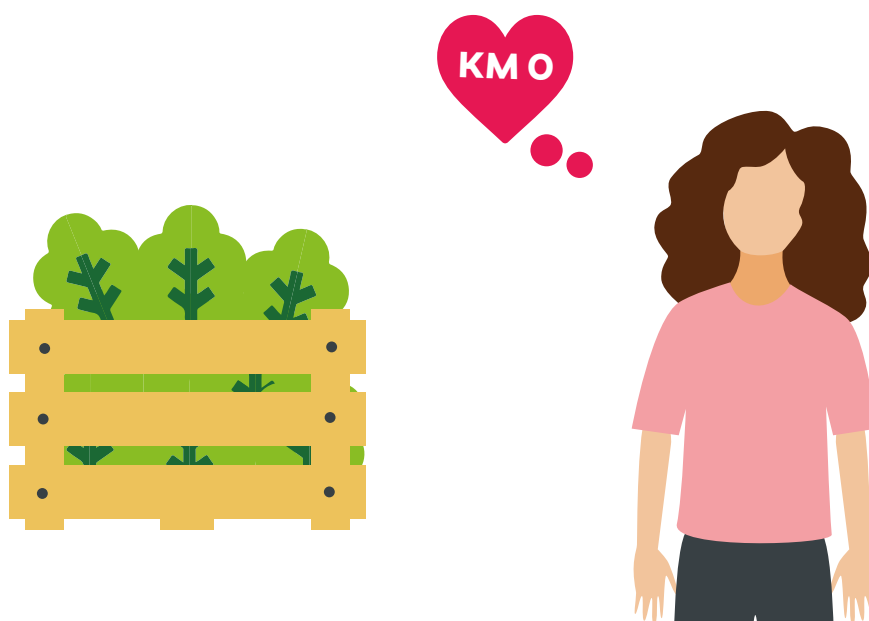
Segons estudis d'escenaris de futur en les formes de consum, el consumidor es mostrarà més preocupat per la salut i incrementarà la ingesta de producte fresc. La compra es farà de manera més freqüent i el seu volum serà inferior. Segons un estudi sobre l'impacte de la covid-19 en el consum d'aliments de proximitat en l'àmbit metropolità, es constata la preocupació creixent de la ciutadania per poder disposar d'aliments sans i segurs i que s'associïn al producte de proximitat.

Els hàbits alimentaris també s'adapten als canvis sociodemogràfics, com ara l'envelliment de la població. A Europa, segons l'estudi de **Mercabarna** sobre noves tendències del consumidor de productes frescos (2017), en un escenari d'una dècada, pràcticament una tercera part de la població tindrà més de seixanta anys. És indubtable que aquest

fet introduirà canvis en **el consum alimentari de la població, la qual, de ben segur, mostrarà més preocupació per la salut i, consegüentment, incrementarà la ingesta de producte fresc; la compra, per evitar un excés de càrrega, es farà de manera més freqüent i el seu volum serà inferior.** El perfil de consumidor mostrarà més nivell d'exigència en termes de qualitat i posarà en valor el tracte personalitzat, cosa que afavorirà l'organització del canal de botigues especialitzades.

L'estudi sobre el metabolisme i la petjada ecològica de l'alimentació de la ciutat de Valladolid (2017) evidencia que també la crisi econòmica ha incidit en els hàbits alimentaris. L'anàlisi exemplifica que el consum directe d'aliments es mostra sensible a la conjuntura econòmica. Per aquesta raó, durant el període 2009-2015, coincidint amb l'increment de l'atur i la pèrdua de renda de les llars, el volum d'aliments consumits va experimentar una caiguda del 14 % i va passar dels 758 kg/habitant als 660 kg/habitant. La despesa *per capita* en concepte d'aliments es va reduir un 12 % durant aquest període. Les xifres del 2016 constaten que el consum mostra clars símptomes de recuperació, fins als 672 kg/habitant.

A escala local, a l'hora de plantejar-se la capacitat d'autoprovèïment alimentari de la població, cal tenir en compte l'adopció d'una dieta saludable. Pep Tusón (2014) demostra que Catalunya té capacitat alimentària per ser sobirana, sempre que la ciutadania adopti una dieta diferent de l'actual que augmenti la ració de cereals —els quals han de ser integrals—, llegums i hortalisses i de fruita fresca i seca (nous, avellanes i ametlles) i redueixi la ració d'aliments d'origen animal, inclosa la llet i els seus derivats.

2.1.7. El sistema de producció i venda d'aliments

Els aliments i l'alimentació, segons la FAO (2012) i atenent a l'augment de la població mundial, configuren un dels quatre reptes d'aquest segle juntament amb la demografia, l'energia i el medi ambient. En aquest sentit, el fet de definir el model de pagesia i d'alimentació que volem en el futur serà una qüestió cabdal en un futur proper.

Durant dècades, l'agroindústria ha generat grans extensions de ben pocs conreus amb alguns creixements significatius, com ara la fruita dolça, la vinya, els farratges i els cereals. També la producció de carn animal ha seguit aquesta tendència, com per exemple la carn de porc. Se n'ha procurat la intensificació mitjançant la mecanització i la introducció de tecnologia. Paral·lelament, l'activitat agrària s'ha especialitzat al ritme de les agroexportadores. S'han modificat els paisatges agraris cap a una homogeneïtzació més gran amb la consegüent pèrdua de terres, explotacions, agrodiversitat i singularitat. Tot plegat ha obligat la pagesia a fer inversions difícils d'amortitzar i l'ha sotmesa a un context de crisi permanent i a dependre dels subsidis comunitaris per assumir part dels costos. **Mentrestant, la producció diversificada i destinada al mercat de proximitat ha quedat fortament relegada. Dins d'aquest context general, el conreu i el bestiar local «de sempre», lligats al medi i que abastaven una escala petita, han semblat anacrònics o s'han considerat com a tals.**

El model agroindustrial amenaça la continuïtat dels sistemes agraris i alimentaris locals.

No obstant això, el mosaic agroforestal, allunyat dels agronegocis, i que representa un model que consolida els vincles entre les explotacions agràries familiars i el territori, que ofereix productes propers i de qualitat, que contribueix a recuperar la fisonomia de les produccions amb varietats tradicionals i que és ambientalment respectuós amb el medi, tímidament s'obre pas a escala local. Conforma espais fortament cohesionats socialment, té cura dels recursos naturals, especialment del sòl, i aprofita l'aigua i l'energia per presentar alterna-

tives a la producció convencional (ecològiques, integrades, agroecològiques o biodinàmiques). Proposa una mirada àmplia i integradora del sistema productiu agrari des d'una perspectiva holística, incorpora els sabers i els costums de la terra, és resilient en termes d'economia circular i, a més de cercar la viabilitat econòmica amb el valor afegit de les seves produccions o diversificant l'activitat, vetlla per consolidar el teixit social i cultural amb el paisatge.

L'objectiu és aconseguir una retribució digna per reinvertir en el territori i desviar-se dels models agroeconòmics que deshumanitzen el sector, fan desaparèixer la pagesia i l'assalarien.

La ciutadania, com a consumidora, també és part d'aquest sistema alimentari local. Tria el que vol adquirir i on, decideix com ho conservarà i com ho consumirà, distanciant-se de la gran distribució i afegint valor al producte final, tot assegurant-se'n la rendibilitat i consolidant l'explotació familiar agrària com a motor de desenvolupament agrari.

Un fet preocupant és la situació d'endeutament de la pagesia francesa, que ha provocat, tal com posava de manifest el diari *Ara* el 25 d'agost del 2017, que entre els anys 2007 i 2011 se suïcidessin 985 pagesos, una taxa 22 punts per sobre de la mitjana enregistrada al país per al mateix període i que es tem que segueixi augmentant. *La Vanguardia* del 25 de febrer del 2018 també destacava que el diari *Le Figaro*, amb el títol «Tots som pagesos», alertava d'aquest greu problema que havia assolit una mitjana alarmant: cada dos dies, un pagès es lleva la vida. Per revertir aquesta greu situació s'ha constituït la xarxa Agri-Sentinelles, d'àmbit estatal i cooperatiu, d'alerta per combatre l'angoixa, especialment dins del món ramader, i per donar suport psicològic i preventiu als titulars d'explotació dels sectors agraris més vulnerables a partir d'una gestió col·lectiva de detecció de situacions d'angoixa mitjançant la participació de tècnics i assessors.

Sigui quin sigui el patró dominant, **una qüestió clau per a la pagesia i que planteja serioses objeccions a escala empresarial és la dialèctica entre els preus en origen i els preus percebuts pel productor.** També indirectament posa en relleu la dinàmica entre els conceptes paral·lels de cost-valor-preu que l'empresa familiar agrària ha d'impulsar per mitjà de la comercialització directa i de proximitat.

Taula 4. Preus (€/kg) en origen i finals de diversos productes agrícoles (font: elaboració pròpia, 2020)

	 Patates	 Coliflor	 Carxofa	 Enciams (2)	 Bledes
Preu en origen	0,10	0,40	1,95	0,12	0,45
Preu en destinació	1,17	1,73	5,93	1,19	2,25
Diferència de preu origen-destinació (1)	11,70	4,33	3,04	9,92	5,0
Diferència en %	1.070	333	204	892	400

(1) Nombre de vegades que es multiplica el preu d'origen fins a arribar a la destinació

(2) €/unitat

Cal preguntar-se si la desaparició o minimització de la intermediació o la venda directa fan que el consumidor adquireixi el producte a un preu més barat. Seria aquest l'objectiu? És això el que cerca el consumidor? Amb la comercialització en línia torna la figura del distribuïdor, ja sigui un treballador o una persona llogada pel mateix pagès o bé mitjançant les agències de missatgeria que s'especialitzen a portar els productes des de l'explotació agrícola fins al domicili de la persona consumidora en poc temps. Fins i tot hi ha qui no cobra per la distribució, encara que en general, en fer cada comanda es carreguen entre 2 i 5 € (entre un 8 i un 20 % sobre l'adquisició) per cistella o caixa, segons la distància recorreguda. Un exemple no reeixit el van protagonitzar, durant els anys 2012 i 2015, els productors de llet amb les màquines expenedores ubicades estratègicament en indrets centrals d'alguns municipis, on el consumidor podia adquirir llet fresca de manera automàtica a un preu avantatjós per al productor.

José Luis Nueno (2008) afirma que la comparació entre valor en origen i valor final és una qüestió limitada i controvertida; considera que «s'afegeix més valor en assegurar elements com ara la disponibilitat, la comoditat, la seguretat, la regularitat i altres serveis del producte que es ven que no pas en la seva producció». Per a l'autor, quan un pagès

va al mercat a vendre directament, «capta aquest concepte de seguida, ja que els seus preus empatsen amb els de qualsevol mercat. Ben justificadament, demana aquest preu perquè ha seleccionat i calibrat la seva oferta. Ha transportat la seva producció de l'horta al lloc de venda; és el més fresc del mercat; té un producte escàs, natural, i potser fins i tot orgànic, per la qual cosa en pot demanar més». Nueno destaca que «tots aquests serveis formen part del preu, per això és essencial que el producte final els integri si es vol més marge».

M. Dolores Raigón (2018) en referència als productes ecològics reflexiona sobre el seu preu i alerta que, malauradament, «el preu no el posen el consumidor ni el productor, excepte en grups de consum en els quals entre tots s'arriba a un preu just. La qüestió no és que els aliments ecològics siguin cars, és que els convencionals són excessivament i artificialment barats».

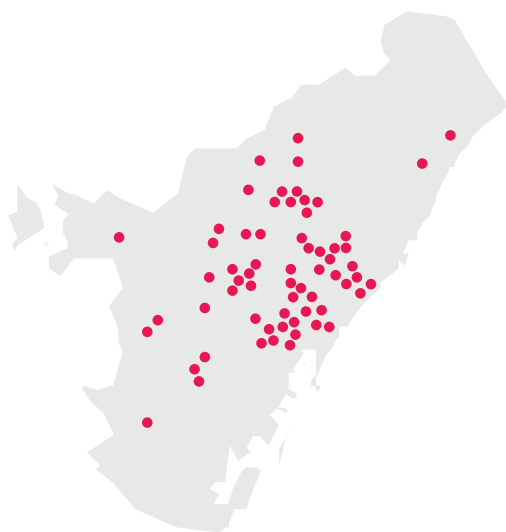
Carles Mundó, en l'article «Comprar barat i pagar-ho car», publicat a *La Vanguardia* el 29 d'agost del 2019, diu: «Aquest estiu s'escoltava per la ràdio l'anunci d'una gran superfície que ofería com a reclam la síndria a 0,35 €/kg o les pastanagues a 0,49 €/kg. És possible que molts veiessin en aquesta oferta una gran oportunitat, però la realitat és

que, darrere d'aquestes gangues, hi havia agricultors que pràcticament van haver de regalar els seus productes i que, amb sort, no van perdre diners en produir-los. [...] Els consumidors hem de prendre consciència que cal pagar preus justos per tenir un sector agrari viable i sostenible. **Si algun dia perdéssim els nostres pagesos, el preu seria impagable. Si seguim així, potser comprarem barat, però ho pagarem car».**

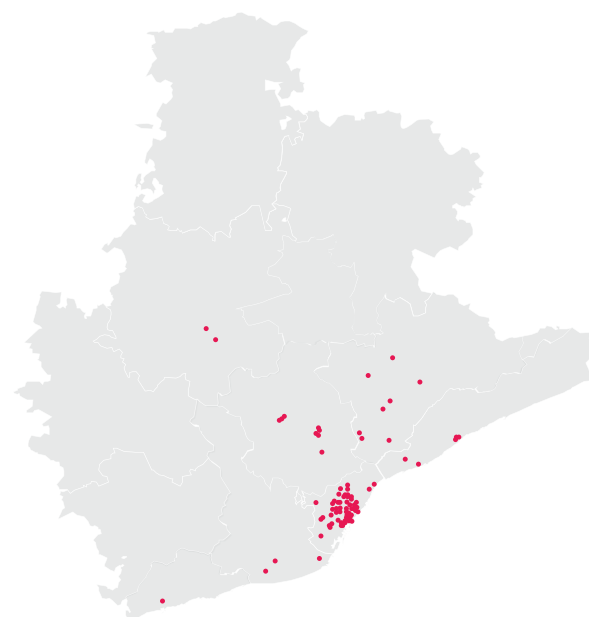
A Catalunya, cada vegada hi ha més famílies que s'autoorganitzen en cooperatives de consum a escala local. Busquen garanties per assegurar-se que tot el menjar que compren sigui ecològic i volen donar resposta al desig de posar en pràctica un consum més just i responsable en el qual predominin els

circuits curts de producció i comercialització. També promouen altres finalitats vinculades a la reducció d'envasos i residus innecessaris, o bé la defensa de sistemes de producció agroecològics, l'aposta per la sobirania alimentària i el foment de les produccions locals i artesanes. Només a la ciutat de Barcelona es comptabilitzaven l'any 2017 (R. Espelt, 2018) un total de 61 cooperatives i grups de consum, situant-se l'any 1993, amb la creació de la cooperativa Germinal (al barri de Sants), el naixement d'aquest model d'organització dels consumidors. Si bé la ciutat de Barcelona ha estat pionera en la creació i consolidació del model i aglutina bona part de les cooperatives i grups de consum catalans, es pot observar com aquest s'ha anat estenent per tot el territori català.

Gràfic 11. Mapa de grups i cooperatives de consum agroecològic a la ciutat de Barcelona
(R. Espelt, 2018)

Gràfic 12. Mapa de grups i cooperatives de consum agroecològic a la província de Barcelona
(R. Espelt, 2018)

2.1.8. L'emergència climàtica i la migració alimentària

L'agricultura i la ramaderia familiars són activitats fonamentals per a la lluita contra la crisi climàtica i, a la vegada, conformen els sectors més vulnerables i exposats als seus riscos naturals associats (inundacions, sequeres, glaçades, etc.). Si bé l'impacte de l'activitat agrària en el seu conjunt produeix l'11,6 % de les emissions d'efecte d'hivernacle en la producció d'aliments i matèries primeres, els sòls agrícoles són els primers dipòsits de carboni de la Terra i tenen el potencial per emmagatzemar el carboni i mitigar la creixent concentració atmosfèrica de CO₂.

L'emergència sanitària ha ocupat des del març del 2020 una situació preferent davant d'altres emergències com ara la climàtica, atesos els seus efectes immediats sobre la població i el seu abast mundial. Els efectes del canvi climàtic, tot i ser reals, han quedat més difusos i per tant han esdevingut menys preocupants per a bona part de la ciutadania.

És sabut per estudiat que el canvi climàtic i les limitacions dels recursos naturals continuaran generant forts impactes en l'agricultura i, en el futur, plantejaran desafiaments en matèria de seguretat i sobirania alimentàries.

Segons l'Acord de París del 2015, l'increment de la temperatura en 1,5 °C provocat per les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle respecte del principi de la revolució industrial ja comporta situacions de difícil retorn. La revista *Crític* presenta el mapa de risc de pujada del nivell del mar a causa de l'emergència climàtica. En aquest **es constata que l'augment de 4 °C de la temperatura comportaria (segons dades de Surging Seas, un portal de**

l'organització Climate Central) que bona part de les zones agrícoles situades a la part baixa del riu —les zones deltaïques— quedessin submergides. Les zones del Ter, la Tordera, el Llobregat, l'Ebre, terres estratègiques en la producció hortofruïtícola de Catalunya, serien susceptibles de quedar semiinundades. Amb un increment de 2 °C, l'afectació d'aquests deltes ja seria molt important.

El 14 de maig del 2019, la Generalitat de Catalunya va declarar formalment l'emergència climàtica i ambiental amb l'objectiu d'assolir les fites en matèria de mitigació establertes a la Llei del canvi climàtic aprovada l'estiu del 2017. A Catalunya, els efectes del canvi climàtic, tal com ens exposen els científics, són ja palpables i es van agreujant, amb repercussions sobre la producció agrària, ja sigui per l'augment de les temperatures, pel canvi del règim de pluges o fins i tot per la previsible pujada del nivell del mar.

Els riscos importants d'incendis de sisena generació seran cada vegada més elevats, pel context climàtic, i també per la desaparició progressiva del nostre mosaic agroforestal, fruit de l'abandonament d'antigues zones de conreu. El especialista recorden la necessitat urgent de tenir un món rural viu i una economia circular al territori. Mantenir un món rural viu comporta disposar de pagesia professional i de camps de conreu que amb les masses forestals configurin paisatges en mosaic, amb una gestió agrosilvopastoral adequada, en què no es mitifiqui el bosc.

L'escalfament global provocat pels gasos amb efecte d'hivernacle emesos per l'acció humana està alterant el cicle d'espècies i comunitats vegetals, algunes de les quals muden d'hàbitat i desplacen geogràficament alguns cultius cap a altres latituds, tot cercant varietats més resistents a les noves condicions climàtiques i de disponibilitat del recurs aigua. Segons els darrers models del Grup Intergovernamental sobre el Canvi Climàtic (IPCC) que ja han confirmat les tendències a mitjà termini, en un segle i com a conseqüència del model socioeconòmic actual basat en el creixement il·limitat, el planeta ha incrementat la seva temperatura mitjana. **Els efectes no només es poden concretar en la pèrdua de collites a causa de fenòmens meteorològics extrems —com ara l'augment de sequeres i inundacions— i la proliferació de plagues, sinó que poden modificar la resposta fenològica de les plantes.** Per exemple, s'han estudiat les conseqüències de l'escalfament global en el conreu de la vinya. Per cada grau que puja la temperatura mitjana de la Terra, el seu cultiu es pot desplaçar uns 100 km cap al nord o bé pujar 100 metres en altitud per trobar el mateix règim tèrmic. Tot i que les diferències de producció dels diversos conreus estan en funció d'un conjunt de variables en què l'agrològia i l'orografia

tenen pes, es considera que per cada grau centígrad que augmenta la temperatura mitjana de la Terra, la producció de blat, per exemple, es redueix un 6 %; la d'arròs, un 3,2 %; la de blat de moro, un 7,4 %, i la de soja, un 3,1 % (FAO, 2018).

La migració alimentària: en el cas de la vinya, per cada grau que puja la temperatura hi hauria un desplaçament de 100 km cap al nord.

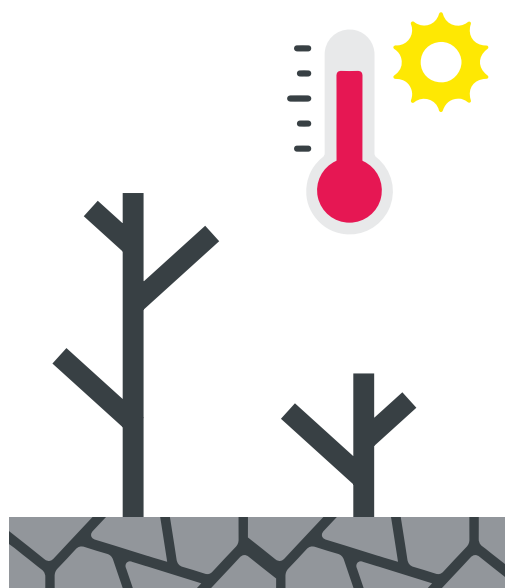
A escala micro, a la comarca del Moianès, resultat de l'estudi d'anàlisi agrícola en clau de canvi climàtic fet per L'Espigall, atenent a les previsions del Tercer informe sobre el canvi climàtic de Catalunya, la comarca patiria uns increments mitjans de temperatura propers a 1,4 °C en un escenari 2030-2050 i una reducció de la precipitació del 6,5 %. L'anàlisi conclou que els conreus de secà predominant (ordi, civada i blat) patiran regressions de producció significatives (entre un 5 i un 15 %) a causa de l'estress hídric; per contra, l'ametller, ara testimonial a la comarca per les difícils condicions de conreu a causa de les condicions hivernals poc propícies, en un futur serà viable amb varietats de floració tardana i multiplicarà el potencial productiu actual per un factor de 6,7 (Diputació de Barcelona i L'Espigall, 2018). L'estudi, a més de determinar la idoneïtat dels cultius, permet fer optimitzacions de conreus a partir de criteris establerts (consum d'aigua, rendiment segons costos, mínima fertilització, etc.).

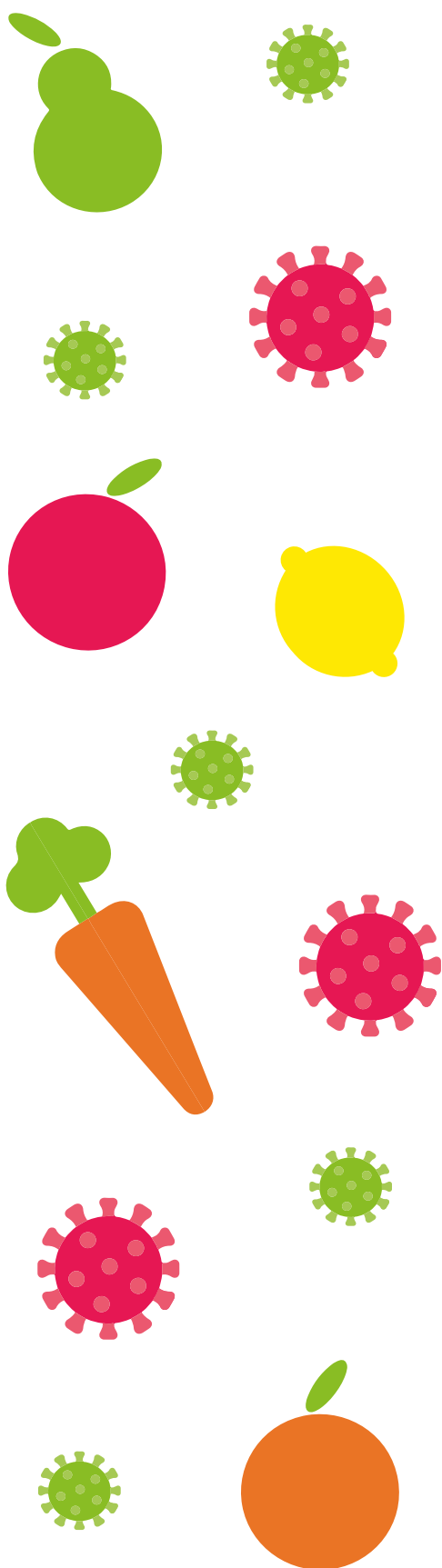
Totes aquestes estadístiques evidencien que els efectes de la crisi climàtica tindran una importància creixent en la idoneïtat dels conreus en un espai agrari determinat. Alguns escenaris i simulacions també posen de manifest que la major vulnerabilitat agrícola es produirà a les regions temperades de l'hemisferi nord, és a dir, que les afeccions a Catalunya poden ser significatives. Aquest fet també podria contribuir a reduir els subministraments dels productes agrícoles i com a conseqüència provocar de retruc una pujada dels costos i dels preus agraris. En aquest mateix sentit, també es pronostiquen pressions en els recursos naturals com l'aigua, el sòl agrari i l'energia que, afegides a l'augment de la població i del poblament podrien causar tensions territorials, socials i polítiques (Savé i Reguant, 2016). **En qualsevol cas, i atesa la importància dels impactes del canvi climàtic, per exposició i vulnerabilitat de l'activitat agrària, no hi ha cap dubte que el fet de superar el repte alimentari implica, de manera consensuada i participada, articular una política basada en una bateria d'accions decidides que inevitablement han d'interioritzar els costos de l'adaptació.**

Els sistemes alimentaris i l'agricultura de proximitat i de temporada, per adaptació i pels vincles amb la terra, són els millors aliats en la minimització dels impactes de la rigurositat del clima per la seva contribució a la resiliència climàtica. Calen campanyes de divulgació i polítiques públiques que reforcin continguts i socialitzin expectatives per mitjà d'incentius fiscals per aconseguir una agricultura més curosa amb el medi, tal com es preveia al [Pla de l'energia i el canvi climàtic de Catalunya horitzó 2020](#). A escala local, l'actuació coordinada entre productors i consumidors, amb actuacions que incrementin la biodiversitat i potenciïn i valoritzin l'agricultura, pot aportar solucions clares i efectives.

Els sòls agraris, el seu rol d'embornal potencial de carboni i l'extensió generalitzada de bones pràctiques en la gestió del sòl agrari han de ser determinants a l'hora de reduir els impactes negatius de la seva activitat. El sector, de manera organitzada, ja fa temps que cerca aliances amb el món de la recerca per estudiar i divulgar mesures més eficients que permetin adaptar les explotacions agràries a l'emergència climàtica a fi de lluitar contra els seus efectes i mitigar-los. La transferència tecnològica constata els avenços assolits i posa a l'abast els coneixements per difondre'n les bones pràctiques.

Tot plegat ja ens indica la importància d'incorporar, en la diagnosi i en el pla alimentari, les repercussions de l'emergència climàtica com a quelcom de fonamental a l'hora de plantejar-se l'agricultura i el subministrament de proximitat.

2.1.9. L'emergència sanitària

L'emergència sanitària com a conseqüència de la pandèmia de la covid-19, a més de sacsejar l'estructura sanitària i de les greus implicacions que té sobre el conjunt de la societat a escala mundial, ha comportat noves normes en les relacions personals (la manera de saludar-se, de fer reunions o trobades, de viatjar, d'adaptar-se a la limitació de la mobilitat, etc.). També amb relació al «fet alimentari» han sorgit dubtes a l'entorn del subministrament d'aliments en un context de crisi sanitària com el que hem viscut: el nostre sistema alimentari és segur? Tindria riscos la consolidació d'un model de venda en línia de producte de proximitat?

Com es pot articular el subministrament d'aliments en moments de confinament de llarga durada? Com es pot possibilitar que arribin a la tota la ciutadania aliments frescos com ara les fruites i hortalisses? La venda en línia de producte local seria la solució? Molts ajuntaments van dubtar davant l'opció de permetre —o no— els mercats no sedentaris, especialment els de pagès, fet que va generar situacions conflictives per a la pagesia productora i per a la mateixa ciutadania (Montasell, 2020).

La crisi sanitària de la covid-19

actuarà com a palanca de canvi cap

a models alimentaris de proximitat?

Han de ser en línia o presencials?

Atesa la crisi sanitària, i tal com ha ja havia fet en altres situacions, la pagesia es va organitzar per oferir subministrament a les llars de manera directa o per mitjà de plataformes de distribució o el subministrament a domicili, a l'espera que s'autoritzés la venda directa als mercats, de competència municipal. Una part de la ciutadania, especialment en poblacions mitjanes i petites, va recuperar els horts familiars, fet que es va observar per l'increment de la venda de planters d'hortalisses per a no professionals. Amb motiu de la crisi sanitària causada per la covid-19, s'ha reafirmat la importància de

la producció de proximitat, capaç de ser resilient en moments de dificultats.

D'altra banda, aquesta crisi sanitària ha suposat un increment important de la compra en línia d'aliments de proximitat. Molta pagesia, agrupada o de manera individual, ha utilitzat els canals en línia per donar-se a conèixer i per rebre les comandes. Els portals web, el correu electrònic i per sobre de tot el WhatsApp han estat les principals xarxes de comunicació.

Ajuntaments, sindicats, ONG i altres entitats han organitzat llistats de pagesia de proximitat on es podien adquirir productes agraris, entre els quals destaquen aquells serveis que portaven les comandes a domicili. **El «boca-orella digital» entre la ciutadania ha facilitat que la informació arribés a moltes persones receptores d'aquesta oferta. Molta gent ha descobert la importància de la pagesia de proximitat, en la seva capacitat de donar resposta segura i immediata a les necessitats de subministrament d'aliments.** Sempre i especialment en situacions d'emergència s'ha posat en evidència la seva importància estratègica i la capacitat de resposta a la ciutadania.

Si bé la venda d'aliments de proximitat en línia pot oferir moltes oportunitats, cal reflexionar sobre la deshumanització que pot comportar i la fragilitat d'un sistema que per se s'allunya del concepte de proximitat.

En l'era de la digitalització, en què els recursos telemàtics són molt importants, la crisi sanitària ha fet possible accelerar el que ja s'havia iniciat o que es trobava en fase d'aproximació com una mesura de comercialització de proximitat i un apropament entre pagesia i ciutadania (producció-consum). Cal recordar que tot i l'increment i els avantatges de la compra en línia, aquesta no hauria de substituir sistemàticament la compra presencial com a tret distintiu de la pagesia de proximitat. **La compra presencial esdevé un sistema de compra que, des de la governança alimentària local, s'ha d'incorporar com una de les accions a desenvolupar.** I cal ser proactiu a l'hora d'impulsar-la. El fet de virtualitzar la compra no és altra cosa que incorporar quelcom que pot semblar útil i innovador per apropar l'oferta de la producció agrària a la ciutadania d'una manera més ràpida i barata. Potser sí, però a

costa de què i de qui? S'és conscient de la deshumanització que s'ofereix?

El fet de no desentendre's del mercat presencial com a factor d'identitat i de suport a la pagesia és fonamental. Abocar-se únicament a la compra virtual és entrar en un joc que comporta perills. Assumir que plataformes com Amazon ho poden fer millor, més de pressa i segurament a un preu més barat és una manera d'abocar la pagesia de proximitat a la seva desaparició. Cal reflexionar-hi.

Tant en els processos participatius com en la redacció del pla alimentari local caldrà plantejar-se quina ha estat la resposta al subministrament de productes alimentaris durant el confinament a causa de la covid-19 i quines opcions són les millors per a la ciutadania i la pagesia. L'oferta ha estat a l'altura de les necessitats locals? Quina ha estat la resposta de la pagesia local? Des de l'Administració local s'ha facilitat l'accés a fruites, hortalisses, carn, productes làctics, etc., mitjançant l'impuls del mercat local sedentari i no sedentari o bé obrint un portal web per donar a conèixer els productors locals a fi que la ciutadania hi pogués fer les seves comandes? La venda en línia pot ser una opció de futur? Quins riscos pot suposar?

Des de la perspectiva d'un pla alimentari, caldria incorporar-hi els objectius i actuacions necessaris per poder donar resposta a la demanda de la ciutadania en un moment de crisi sanitària, en la qual els productes de proximitat haurien de tenir un protagonisme important.

En definitiva, l'emergència climàtica i de retruc la crisi sanitària causada per la pandèmia de la covid-19 reclamen, de manera urgent, un replantejament dels models de vida i del desenvolupament econòmic i a la vegada confirmen la vulnerabilitat de l'espècie humana. Experts i organitzacions internacionals alerten, des de fa temps, que la destrucció dels ecosistemes naturals, una gestió forestal ineficient, la disminució del sòl agrícola i l'augment de l'erosió i la desertificació conformen amenaces reals per a la seguretat alimentària.

2.2. Reconèixer el món local com a lloc de transformació

Com es pot gestionar des del món local el sistema agroalimentari? Com poden les polítiques públiques incidir en la relació de la ciutat amb els aliments? Per a qui estan produint els espais de producció d'aliments? Volem protegir la petita pagesia arrelada al territori de la competència global? Com ha d'intervenir la ciutadania en el procés alimentari? La governança, entesa com un procés basat en la coordinació i la cooperació entre els diversos agents involucrats de manera vertical i horitzontal en un territori, tal com exposen Hernández *et al.* (2009), és l'eina idònia per intervenir en l'escala local?

Aquest apartat pretén, a manera d'introducció, reflexionar al voltant de l'alimentació des d'una visió holística i local. Aspira a considerar el territori com un factor clau per plantejar-nos l'origen dels aliments (producció local/producció global) des d'una perspectiva econòmica, social i ambiental i abordar la importància de la preservació del sòl agrícola a escala municipal. El plantejament inicial és dialogar i aprofundir en temàtiques al voltant de l'alimentació: com es produeix, quin ús es fa dels recursos naturals, quins sistemes de producció s'empren, quins hàbits de consum i estils de vida adopta la ciutadania i quin comportament alimentari predomina (trastorns, intoleràncies, al·lèrgies, malalties). Si es proporciona educació alimentària als col·lectius (infants, gent gran, dones, persones treballadores, associacions socials), si hi ha implicació social per evitar el malbaratament alimentari a les llars, si se sensibilitza sobre l'excés de mobilitat dels productes des de la producció fins a la distribució per part de les plataformes logístiques a les botigues i mercats, etc. Si totes aquestes qüestions es plantegessin en cadascun dels municipis, s'obtidrien efectes directes i indirectes en la qualitat de vida, la salut, la felicitat dels veïnats, l'organització i gestió de l'economia local i els atributs del paisatge.

La resposta s'emmarca en el convenciment que «la regeneració de la ciutat iniciada en el segle XXI afegeix valor al sòl urbà per transformar-lo en autosuficient» (Guallart, 2012). Una ciutat que ha d'exigir diferents rols: pretendre disminuir la demanda

La qüestió general que es planteja aquesta guia és la següent: com pot encaixar tot això en municipis que volen ser sostenibles i intel·ligents? En municipis que pretenen impulsar l'activitat productiva basada en el talent i que desitgen ser una referència en la innovació i la gestió?

de recursos i gestionar els residus amb l'objectiu d'apropar-se a l'autoproveïment, reconèixer el valor essencial que té l'alimentació per a la seva ciutadania i articular projectes agrourbans eficients.

L'objectiu és que producció i consum, pagesia i ciutadania, amb la complicitat dels agents socioeconòmics (públics i privats) i de la societat civil, reforcin estratègies i dissenyin i enforteixin processos cap a la sobirania alimentària.

2.2.1. Per ser més efectius

Podem preguntar-nos: correspon als ajuntaments impulsar una governança alimentària des de la política pública local? Té algun sentit plantejar-s'ho? És evident que l'autoria d'aquesta publicació creu que sí. Ho creu a partir de dos arguments principals. El primer ens remet a diversos documents de referència i normatius (europeus i catalans) que atribueixen clarament als ens locals la subsidiarietat en la gestió dels espais agraris periurbans (CESE, 2004) i dels sistemes alimentaris locals (Comitè de les Regions, 2011), mentre que el segon fa referència a l'oportunitat de potenciar les economies locals en clau de proximitat i d'emissions zero.

COMPETÈNCIES EN POLÍTIQUES ALIMENTÀRIES LOCALS. EL MARC NORMATIU

Sense voluntat de fer una anàlisi exhaustiva de les competències que atribueixi als ens locals tot el ventall normatiu d'àmbit sectorial, estatal o autonòmic i amb incidència en alguna de les baules del sistema alimentari, hem volgut aportar algunes reflexions a l'entorn de la consideració de si un municipi hauria de ser responsable o no d'impulsar una estratègia alimentària. Per fer-ho, ens referirem a un exemple d'extrema actualitat, que sens dubte farà més entenedor el paper rellevant que poden tenir els ens locals en la política alimentària del seu municipi.

Amb motiu de la pandèmia de la covid-19 s'ha evidenciat com una necessitat urgent i indiscutible el fet que tothom pugui accedir a Internet i disposi de fibra òptica. En definitiva, que pugui digitalitzar molts aspectes de la seva vida. Molts tràmits administratius i bancaris s'han limitat a la via telemàtica; en algunes situacions, l'ensenyament, en tots els seus nivells, ha estat exclusivament per via telemàtica, i el teletreball s'ha imposat en la mesura que ha estat viable. Aquesta telematització accelerada de les nostres vides ha posat en evidència les mancances de l'accés al wifi de determinats barris de molts municipis, i sobretot de molts municipis rurals, fins ara pràcticament ignorats. També han aflorat la pobresa digital, per les dificultats econòmiques d'algunes famílies a l'hora d'assumir una despesa en ordinadors o xarxa d'Internet, i l'analfabetisme digital, que ha provocat

que molts pares i mares no puguin ajudar els seus fills i filles. **La crisi sanitària ha accelerat la cerca de solucions a allò que avui s'ha vist que, més que mai, és un dret de tota la ciutadania, més enllà de la consideració que sigui quelcom d'estratègic.**

Quina consideració tenen l'aliment i l'alimentació? Amb la pandèmia es va poder constatar que una de les principals preocupacions des de l'àmbit polític, la ciutadania i en especial els ajuntaments va ser la d'evitar situacions de desproveïment alimentari. Alguns ajuntaments van impulsar campanyes als mitjans de comunicació per donar a conèixer a la ciutadania l'existència de la pagesia local i la seva oferta de producte de proximitat i van decidir apostar pels mercats no sedentaris. També s'ha evidenciat la importància de poder fer possible que tots els infants en situació de vulnerabilitat puguin disposar de l'àpat del menjador escolar per tal d'evitar situacions greus de desnutrició.

Preservar i gestionar l'espai de producció i els sistemes alimentaris des del món local en clau de proximitat: competències dels ens locals i regulació del concepte proximitat.

Aquest escenari descrit no és una raó important per impulsar i reforçar una governança alimentària des de la política pública local? Una governança alimentària que vagi més enllà d'actuacions d'emergència puntuals per anar a l'arrel dels problemes i garantir el dret de la ciutadania a gaudir d'una alimentació suficient i sana? El dret no és quelcom que es té puntualment, sinó quelcom que s'ha de tenir de manera quotidiana.

No és fonamental establir processos participatius per conèixer la situació alimentària del mateix municipi i actuar-hi en conseqüència? No és important conèixer poble per poble, barri per barri, família per família quines han estat les mancances alimentàries? Quines raons han portat i porten a les targetes menjador o a l'augment de la distribució d'aliments a moltes famílies? Un pla alimentari ha d'anar més enllà d'aportar plantejaments i solucions tècniques, tot i ser fonamentals. També ha d'aprofundir en les causes i les oportunitats, en les necessitats i les respostes, per garantir l'accés a una alimentació sana, saludable i justa.

Quin és el marc normatiu de referència que cal tenir en compte a l'hora de plantejar-se l'impuls

d'una estratègia alimentària? Amb la voluntat de reforçar el paper de la gestió dels espais agraris i dels sistemes alimentaris des dels ens locals, cal esmentar la **Llei 27/2013, de 27 de desembre, de racionalització i sostenibilitat de l'Administració local (LRSAL)**, que ha suposat una reforma del marc normatiu existent. Es tracta d'una normativa bàsica estatal d'aplicació als municipis i ens locals. La llei es desplega sota el principi «una Administració, una competència», amb l'interès d'eliminar les anomenades «competències impròpies», fins ara emparades en les previsions genèriques de la Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local (LBRL). També es porta a terme un redisseny *de facto* del mapa local en el foment de les fusions municipals, la prohibició de noves creacions d'entitats locals menors i restriccions en la seva continuïtat i, finalment, es reforça el paper de les diputacions provincials, especialment amb relació als municipis de menys de 20.000 habitants. El text de la llei insisteix reiteradament a incorporar una visió presidida per la limitació, el control i la tutela financera dels municipis en la qual apareix el concepte del «cost efectiu» d'una competència, que ha de regir la prestació dels serveis públics municipals i ha de servir de mecanisme de contenció de la despesa per articular les funcions de coordinació de les diputacions.

La nova llei estableix que les competències pròpies municipals es determinaran d'acord amb les lleis sectorials, estatals o autonòmiques, fent prèviament una avaluació de la conveniència de la implantació dels serveis i garantint la dotació dels recursos necessaris i la no atribució de la mateixa competència a dues administracions diferents.

Cal subratllar que el marc normatiu recull també la importància de la col·laboració i cooperació entre administracions. En aquest sentit, l'article 55 de la Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases de règim local, i l'article 144 del Decret legislatiu 2/2003, de 28 d'abril, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei municipal i de règim local de Catalunya, disposen com a **principi d'actuació de les administracions públiques la cooperació, col·laboració i assistència recíproques per al millor compliment de les seves funcions.** En aquest marc, la Diputació de Barcelona té atribuïdes competències en matèria d'assistència i cooperació jurídica, econòmica i tècnica als municipis, tal com es preveu a la Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases de règim local. **Així, la Diputació de Barcelona presta suport als municipis en matèries com ara la salut pública, el consum, el comerç, la dinamització agrària, la cultura o el medi ambient; en definitiva, les diverses dimensions que intervenen en els sistemes alimentaris.**

REGULACIÓ DEL CONCEPTE DE PROXIMITAT

Per ser efectius, és capital intervenir en les baules de l'extrem de la cadena agroalimentària. Per un costat, en l'espai de producció, on la pagesia pot generar els aliments per a la població propera i, per l'altre, en els espais de consum, on la ciutadania n'és la receptora. Entremig d'aquesta baula es troben el processament,, i si cal, el transport, la distribució, la logística, la gestió de residus, etc. La provisió d'aliments és un requisit previ per al funcionament de la societat humana i és primordial que es faci amb criteris de proximitat. Així, doncs, **l'agricultura de proximitat es justifica per mitjà d'una ciutadania propera i sensibilitzada per l'emergència climàtica, compromesa en la reducció del transport d'aliments i en l'emissió de CO₂, que cerca dietes i hàbits saludables, resultat de sistemes de producció més curosos amb el medi i reflex de la preocupació de la pagesia per poder oferir aliments sans.**

En definitiva, el fet d'apropar la producció a la societat obre un ventall d'oportunitats a

l'economia local i pressuposa la posada en marxa d'un model que

reforci l'aliança entre el comerç proper, el consum de productes de

l'entorn i la pagesia.

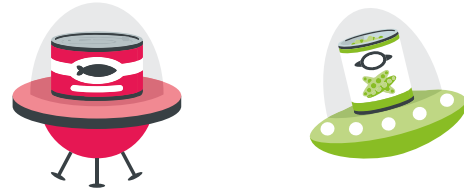

Pagès de la Sèquia de Manresa

Cal defugir el concepte

aliment = OCNI

(objecte comestible no identificat)

La proximitat, en l'àmbit de la provisió d'aliments, significa establir espais de trobada i de complicitat que van més enllà de l'exposició de productes. Es tracta d'una relació directa o al més propera possible entre la producció i el consum, que vol defugir els objectes comestibles no identificats (OCNI) i que a més de reconèixer normatives d'etiquetatge i de producció distingeixi les relacions entre les persones que formen part de l'aliment (productors, transformadors, venedors, transportistes, consumidors). Cal que els municipis potenciïn els espais de confluència entre pagesia i ciutadania com a espais de referència: els mercats municipals sedentaris i no sedentaris i també el comerç de les petites botigues de barri. Equipaments i infraestructures on a més d'anar-hi a comprar també es pugui gaudir d'experiències i de motivacions per al consum, pràctiques de compra que van més enllà del preu com a únic criteri d'elecció (Paillotin i Rousset, 1999).

Els mercats han de centrar l'atenció i el debat en els productes que s'hi comercialitzen, però també han de ser aparadors i dinamitzadors d'aliments: sessions de cuina en directe (*showcooking*), aproximació al món infantil, campanyes per reforçar el consum de productes del temps (estacionals), espais de treball en xarxa, de maridatges, etc. **A Catalunya es disposa d'un teixit consolidat de mercats municipals que ofereix un bon punt de partida per situar els aliments de proximitat i l'aproximació pagès-consumidor a l'epicentre de la nostra alimentació.** En total, hi ha 168 mercats municipals, ubicats en 92 ciutats de 23 comarques. L'Àrea Metropolitana n'acull el major nombre:

- Barcelona té 39 mercats (el 23,2 %)
- L'Hospitalet de Llobregat, 8 mercats (el 4,8 %)
- Badalona, 6 mercats (el 3,6 %)
- Sabadell, 5 mercats (el 3 %)

Cal treballar per fer que els mercats municipals siguin espais de trobada i de gaudi d'experiències a l'entorn del menjar (aliment-alimentació), mitjançant una xarxa ben distribuïda que hi garanteixi un accés fàcil i a peu.

Els «mercats de pagès» van un pas més enllà. Són espais de venda directa, ubicats en places i carrers d'un municipi, en els quals és la pagesia qui ven les

seves produccions, sobretot fresques i de temporada. **Els uns i els altres són essencials per garantir alguns dels objectius de desenvolupament sostenible (ODS),** recollits al Pla nacional per a la implementació de l'Agenda 2030 a Catalunya, com és el cas dels **objectius 2 («posar fi a la fam, assolir la seguretat alimentària i la millora de la nutrició i promoure l'agricultura sostenible»)** i **12 («garantir modalitats de consum i producció sostenibles»)**. En definitiva, es tracta d'harmonitzar les polítiques públiques per a la preservació del sòl agrari amb les actuacions de foment dels mercats municipals i de pagès i altres espais de venda directa com a llocs de referència, de nexa entre producció i consum de proximitat, dins el marc de les normatives urbanístiques i les polítiques alimentàries en l'àmbit municipal.

La producció i venda de proximitat són essencials per garantir el compliment dels ODS, sobretot els de «Posar fi a la fam, assolir la seguretat alimentària i la millora de la nutrició i promoure l'agricultura sostenible» (objectiu 2) i el de «Garantir modalitats de consum i producció sostenibles» (objectiu 12).

OBJECTIUS DE DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

Per altra banda, per definir amb caràcter normatiu la proximitat, ens podem referir al criteri seguit per les Associacions per al Manteniment de l'Agricultura Paguesa o tradicional (AMAP), grups de consum ben consolidats a França que situen la distància màxima entre producció i consum en 100 km. Per al Centre d'Iniciatives per Valoritzar l'Agricultura i el Medi Rural (CIVAM) i, en concret, el CIVAM d'Aquitània, el quilometratge alimentari hauria de ser de 90 km com a màxim. L'associació Slow Food planteja com a límit de la producció local els 40 km, fins a un màxim de 100 km, amb la característica de considerar que tot ha de ser local.

Per a Binimelis i Descombes (2010) «el criteri de proximitat entre producció i consum pot entendre's tant des de la proximitat espacial (relocalització) com des de l'apropament de les esferes del consum i la producció per tal de resocialitzar aquests processos». Des d'aquesta perspectiva, el concepte *local* continua, per tant, sent ambigu i difús. Alguns grups o cooperatives de consum solidari utilitzen el concepte de *proximitat social* vinculat al comerç just i que es deslliga de l'atribut distància. Tot i així, activistes sobre aquesta qüestió com Esther Vivas manifesten que «el comercio justo está muy vinculado a la soberanía alimentaria. Comercio justo implica unas prácticas comerciales de justicia, implica una comercialización local, de proximidad, que tenga en cuenta los ciclos naturales de la tierra [...] Sin soberanía alimentaria y sin la perspectiva política de la soberanía alimentaria, del control en los modelos de producción, de alimentación, el comercio justo no tiene sentido». Lo que sí es verdad es que cada día más estamos asistiendo a una creciente cooptación del término de “comercio justo”. Wal-Mart, Carrefour, Nestlé intentan producir y elaborar productos bajo la etiqueta de comercio justo. Pero desde nuestro punto de vista esto no es comercio justo, esto es marketing empresarial, estas empresas utilizan estos conceptos para básicamente lavarse la imagen. Por lo tanto, es necesario distinguir entre comercio justo vinculado a la soberanía alimentaria y ese comercio justo que solo busca vender café y busca lavar la imagen a los supermercados o a las grandes multinacionales de turno».

Sigui com sigui, hem de ser conscients que per donar resposta a les necessitats alimentàries (producte fresc i de temporada) d'un municipi no n'hi haurà prou amb la producció pròpia. Serà indispensable adquirir productes agroalimentaris a l'entorn més immediat o anar més lluny, és a dir, plantejar-se un proveïment al més proper possible. Però fins on? Fins a quina distància considerarem correcta per propera? Podria ser fins a 90-100 km per definir la proximitat? A partir d'aquí deixaria de ser-ho?

En aquest sentit, la revista electrònica *Horticom News* constata l'any 2009 que el mercat hortícola dels Estats Units «està atorgant nous valors al “producte local”, en el qual es calcula que en trenta anys l'adjectiu ecològic només ha aconseguit vendes d'entre un 3 i un 5 %, mentre que els adjectius *local, de temporada, natural i acabat de collir* han esdevingut en molt poc temps un missatge molt popular per als supermercats». Cal reflexionar-hi i observar què passa avui al nostre entorn.

Optar per la «proximitat no més enllà de 100 km» obliga a analitzar els fluxos alimentaris municipals i consegüentment les àrees funcionals alimentàries (Roca, 2019). Estudiar què es produeix i on es comercialitza. Quins circuits de distribució s'hi desenvolupen? Quines actituds pren el consumidor davant els productes locals? Què caldria fer per revertir aquesta situació? Seria imprescindible diversificar els conreus? Com es podrien millorar els preus? És possible dissenyar una oferta real per a un consum local? I unes estructures comercials adequades que ho afavorissin? Aquestes són algunes de les qüestions que cal que ens plantejem. **A l'apartat 5.2.2 reflexionem més àmpliament sobre el concepte de proximitat, en aquest cas pensant no tant en com incorporar-hi una definició de tipus «normatiu», sinó més aviat en com incorporar el concepte en el procés de debat previ a l'elaboració de l'estratègia municipal.**

Sigui com sigui, aquest criteri de producte de proximitat deixa de banda altres variables de la definició de circuit curt de comercialització que s'han impulsat des del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació de la Generalitat de Catalunya, en què la clau no és la distància, sinó el nombre d'intermediaris. És a dir, la «venta de productes d'elaboració pròpia, per part dels productors a favor dels consumidors finals, amb la intervenció d'una persona intermediària».

En definitiva, l'espai de producció agroalimentària i l'espai de venda de productes de proximitat (mercats locals) reclamen polítiques públiques prospectives i interactives entrelligades. Caldria establir una definició «normativa» de què entenem per proximitat.

2.2.2. Per a una ciutat sobre, per a, amb

«Les ciutats tenen capacitat de poder d'influència més enllà dels seus propis àmbits [...] i en col·laboració amb altres actors». Amb tot, «les ciutats tenen prou atribucions per treballar de manera coordinada amb els diferents agents socials del municipi, tenen capacitat per tractar qüestions que van més enllà dels àmbits propis de l'Administració pública. El poder *amb* és, generalment, menys tangible que la forta influència del poder *sobre* i del poder *per a*, però constitueix una gran part del poder que les ciutats exerceixen avui» (Acuto, 2018).

Les ciutats estan adquirint cada vegada més una funció rellevant com a actors d'un procés dinàmic i en construcció a escala global. En aquest sentit, se'ls pot «reconèixer en l'àmbit de la seva capacitat d'actuar tres responsabilitats o poders: poder *sobre*, poder *per a* i poder *amb*» (Acuto, 2015). Un poder *sobre* l'àmbit geogràfic a diferents escales i segons el seu àmbit de relació i de col·laboració amb altres urbs. El poder *sobre* té a veure amb el que poden fer, han fet o fan les ciutats. Aquesta capacitat de fer també els dona poder *per* implementar accions com ara la capacitat per legislar (ordenances municipals), per recaptar impostos o per desenvolupar el planejament urbanístic.

Aquesta capacitat d'actuar dels municipis, a partir del poder del *sobre*, del *per a* i de l'*amb*, **pren força quan les ciutats es configuren en xarxa i s'interconnecten per implementar polítiques públiques i vertebrar accions coordinades al territori, tot generant el que es coneix com a diplomàcia de les ciutats.** Aquest model de negociació i mediació permet incorporar el repte d'innovar i dur a terme accions concretes a partir d'un compromís mutu basat en compartir reflexions, intercanviar experiències i defensar conjuntament els interessos comuns de manera interescolar entre organitzacions i administracions. La diplomàcia de les ciutats va més enllà dels alcaldes i del govern municipal i incorpora també en les decisions i en la participació els treballadors públics en l'àmbit de les seves competències.

La tendència creixent i de vegades massiva cap a la urbanització té efectes positius i negatius. Per una banda, la concentració de la població obliga a ser

El repte està en avançar en l'equitat social i territorial al món urbà i al rural, és a dir, en incloure la ruralitat en les polítiques públiques urbanes i buscar aliances a través de la connectivitat i complementarietat d'estructures territorials integrades i que permetin cobrir serveis, des del medi ambient al patrimoni, i l'alimentació.

més eficients els governs locals i regionals, que són els que ofereixen serveis de proximitat a la ciutadania; per l'altra, també genera impactes negatius i més palpables en termes de desequilibris socials i territorials. Mentre que alguns espais dinàmics i més especialitzats es vinculen a processos econòmics globals i consoliden relacions en xarxa, en alguns territoris més tradicionals el veïnatge i la proximitat adquireixen significació de futur. **El repte rau a avançar en l'equitat social i territorial, és a dir, a incloure la ruralitat en les polítiques públiques i cercar aliances per mitjà de la connectivitat i complementarietat d'estructures territorials integrades i que permetin cobrir serveis, des del medi ambient fins al patrimoni (Mendoza [et al.], 2009) . És essencial conèixer les vocacions i les oportunitats del territori i posar-ne en valor els recursos (la natura, els productes locals) per mitjà de la consolidació del teixit econòmic de proximitat sense perdre de vista l'escala global.** Atendre els contrastos socioeconòmics també forma part de l'estratègia de cohesió social i de convivència del territori com a desafiament de futur.

La visió innovadora que proposa aquesta guia pretén animar l'Administració local a diagnosticar l'agricultura i l'alimentació com a fets estratègics i de futur per a la seva ciutadania i integrar la ruralitat dins la ciutat. A més, suposa sumar sinergies entre agents que s'integraran en totes les parts de l'anàlisi i, sobretot, incorporar en la diplomàcia de les ciutats l'eix del menjar, és a dir, l'aliment i l'alimentació.

2.2.3. Per a unes noves mirades cap a l'espai agrourbà

En aquest projecte d'estratègia alimentària del món local és indispensable apropar noves mirades tolerants i inclusives del nexa entre l'espai urbà i l'espai rural, entre el camp i la ciutat, entre el productor i el consumidor. «La finalitat és afavorir la complementarietat del territori i la col·laboració entre els agents que hi participen activament» (Ana Sugranyes, secretària general d'Habitat International Coalition, (HIC), 2003-2013).

Aquesta organització s'insereix en el marc de la Plataforma Global per al Dret a la Ciutat amb la voluntat d'influir en les polítiques públiques d'habitatge i del transport a escala internacional. Si camp i ciutat configuren dues parts d'un mateix tot al territori amb especificitats pròpies, aquestes s'esvaeixen a mesura que s'apropen. A partir d'aquí, la pregunta que ens podem fer és: **quin tipus de nexa uneix el camp i la ciutat? Quins factors els reconnecta? Què o quins agents esdevenen el fil conductor d'aquest vincle? La resposta és única i indubtable: l'aliment, el menjar, que per a la pagesia és el producte final i per a la ciutadania és nutrició, salut i benestar.**

Des de la revolució industrial que l'espai urbà i l'espai rural han tingut una relació parasitària. L'espai rural ha estat al servei de les necessitats urbanes, ja fos per ubicar-hi el seu creixement o per emplaçar-hi les infraestructures (viàries, energètiques, hidràuliques, de telecomunicacions, etc.) i els equipaments urbans (abocadors, depuradores, magatzems d'activitats diverses, etc.).

Anteriorment, però, aquest tracte havia estat d'afinitat i complementarietat. La divisió parcel·l·laria romana es va fer seguint l'extensió del *cardo* i el *decumanus* de la ciutat. En aquell context, s'entenia que el contrari de la ciutat no era el camp, sinó el bosc, un lloc inhòspit i insegur. **El camp era la prolongació de la ciutat.**

La relació històrica entre les ciutats i la seva alimentació havia estat sempre —fins a la globalització— un repte, fins al punt que l'arribada, transformació i venda de productes agraris havien estat clau per organitzar l'estructura bàsica d'algunes ciutats (els ports, els mercats, les places i

els carrers). La relació simbiòtica amb la seva perifèria (espai de producció de productes locals), que proveïa l'espai habitat, era harmònica, i el paper del govern municipal en el control de tot el sistema alimentari local, estratègic.

El concepte agrourbà inspirat en el projecte AgriUrban (1995) per analitzar la periurbanitat recupera i enforteix l'acció pública dels espais agraris periurbans i la seva agricultura en el marc d'una nova realitat periurbana sobre la base del consens i la participació (Yacamán, 2017). **Aquest enfocament sistèmic del territori remarca la funció productiva de la franja rural-urbana i en reforça el rol a l'hora de reduir les distàncies entre les zones productives i de consum i la petjada ecològica del transport d'aliments.** El propòsit és millorar l'eficiència ambiental de la ciutat.

El projecte agrourbà, entès com a relació simbiòtica que vol modificar profitosament el curs dels esdeveniments, s'emmarca dins el nou paradigma agrosocial, un model teòric que s'organitza arran de les incerteses i les oportunitats de la ruralitat i posa l'accent en la importància del lloc i dels seus actors als sectors socioeconòmics dominants (Monllor, 2013). En aquest context, la consecució del benefici de l'activitat productiva agrària estretament vinculada al lloc es basa en l'obtenció de renda econòmica dels productes obtinguts. Això no obstant, agafen protagonisme els guanys socials i les bondats ambientals. Els primers, com a resultat del compromís amb el consumidor, destinatari de les produccions obtingudes, i com a generador de llocs de treball. Les segones, per conservar la biodiversitat i per mantenir i millorar la qualitat agronòmica del sòl i dels recursos naturals.

Juli Esteban (1980) en termes d'ordenació urbana remarcava que a l'espai urbà es podien diferenciar dos dominis: el públic, representat pels carrers, places i altres espais públics, i el privat i dels solars edificables. Definia la privacitat del segon com a «forta», en ser espais tancats i de difícil accés. Els espais públics, amb característiques de continuïtat, constitueixen els «buits» de l'espai urbà, en contrapartida als espais parcel·lats, amb característiques de compartimentació, que constitueixen els «plens» de l'urbà. Per tant, l'espai urbà és la suma d'espais plens i espais buits, els quals conformen la trama urbana com a resultat de la interrelació entre les dues categories de sòl. Segons com sigui aquesta interrelació entre ambdues categories, la seva ordenació urbana prendrà una o altra forma.

Per contra, l'espai rural o no urbà es pot considerar indiferenciat pel que fa a les categories de públic i privat. Llevat dels camins o les lleres de rius, rieres o torrents, l'espai rural —agrari— es compon de sòl de propietat privada. Tanmateix, es tracta

d'una privacitat «feble»: es tracta d'àrees de sòl que no estan tancades ni tenen barreres visuals artificials i que són, generalment, transitables.

Malauradament, l'espai agrari proper a la ciutat no sempre s'ha preservat a favor de l'activitat que li és pròpia: produir productes agraris i alimentaris. En alguns contextos, com ara l'Europa occidental, i especialment a Catalunya, s'han malmès bona part de les terres de conreu que conformaven el paisatge agrari (activitat agroramadera, patrimoni rural, sabers i costums, aliments i recursos). Algunes dades de la província de Barcelona constaten que en els darrers cinquanta anys, mentre que la demografia ha augmentat un 195 % (per passar de 2,84 milions a 5,55 milions de persones), la superfície urbanitzada ha crescut un 330 % i l'àrea desti-

nada a conreus s'ha reduït un 40 %. A escala catalana, la tendència ha estat la mateixa. L'any 1980, els conreus representaven pràcticament una tercera part de la superfície; l'any 2013, aquesta se situava a l'entorn del 26 %, fet que suposava la reculada de 134.000 hectàrees de cultius. En resum, creix el nombre de persones per alimentar i es disposa de menys sòl productiu agrari, és a dir, que el menjar segueix allunyant-se de la ciutadania i de l'espai urbà que l'ha de consumir.

Gràfic 13. Impacte del creixement demogràfic i urbanístic en el sòl agrari (període 1980-2020)
(font: elaboració pròpia)

Província de Barcelona Del 1980 al 2020

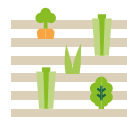
+ 195 %

2,84 → 5,55
Milions d'habitants

+ 330 %

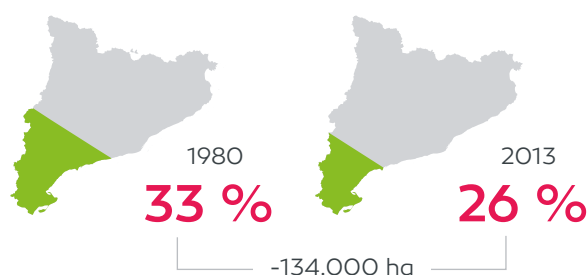
Superfície urbanitzada

-40 %

Superfície de conreu

Catalunya Superfície de conreu

Gómez-Orea (2019), des de l'ordenació del territori i des d'una visió ambiental, afirma que la població urbana ha de ser conscient que depèn del camp. Les ciutats són entelèquies i el món rural no s'entén sense l'urbà i una autèntica vertebració territorial. «La ciutat necessita que el camp estigui poblat, que hi hagi gent treballant i produint», afirma, i insisteix que, probablement, en el futur proper aquest buit d'avui (en referència als àmbits rurals acusats pel despoblament) tindrà molt de valor.

BARBECHO. En el corazón del despoblamiento
DOCUMENTAL

Unión de Pequeños Agricultores, UPA, 2019

2.2.4. Per a un *smart food*

Carolyn Steel (2008) reafirma el reconeixement del paper estratègic de l'alimentació a la ciutat i reclama la relació dinàmica entre el territori i el menjar per entendre i valorar tot el que hi ha darrere de cada aliment per mitjà del concepte *sitopia* («lloc del menjar»). La proposta es basa a «repensar el disseny urbà a partir dels aliments amb l'objectiu de cercar l'equilibri entre les necessitats humanes i les de la natura».

De manera general, el «lloc de procedència del menjar» es desconeix, però darrerament es constata al mateix temps una demanda creixent de productes de proximitat. Fins i tot els centres comercials han introduït la fruita i la verdura local a granel en la seva oferta diària. Des de la governança municipal no es pot ignorar que hi comença a haver una certa sintonia i complicitat entre la pagesia i els consumidors i que aquesta va en augment gràcies a la creixent sensibilització del consumidor envers la salut i el medi.

L'estratègia alimentària municipal haurà d'incloure actuacions en l'àmbit dels espais agraris (fons de terres, espais test, etc.), la restauració col·lectiva (menjadors escolars, menjadors d'empresa, etc.) i el mercat urbà (mercats de pagès, grups de consum, etc.). En definitiva, es tracta d'establir una relació dinàmica entre el territori, la ciutat i el menjar. És el que Carolyn Steel anomena *sitopia* o «lloc del menjar».

Si el planejament territorial i urbanístic ha estat l'eix sobre el qual ha estat pivotant la demanda de la preservació dels espais agraris (classificació i qualificació del sòl agrari, xarxa de reg i de camins, assentaments rurals, xarxa hidrològica, etc.), ara que les ciutats es qualifiquen de *smart* (intelligents), l'eix sobre el qual es vol centrar l'acció de la governança local hauria de ser l'alimentació. D'aquesta manera, s'aposta pel repte de l'autosuficiència de les ciutats (i el seu territori més immediat) en termes d'energia, recursos i aliments. Es construeix una estratègia alimentària encaminada a vetllar per la salut de la societat, tot oferint menjar amb garanties de seguretat alimentària, i es defensa el dret fonamental dels seus habitants a l'accés físic, social i econòmic als aliments per satisfer, de manera suficient, les seves necessitats energètiques diàries i les preferències alimentàries. **L'*smart food* configura un nou vector que connecta les baules de la cadena agroalimentària —la producció, el processament, la distribució, el consum i la gestió d'excedents i de residus— amb les institucions (públiques i privades) i les organitzacions o establiments associats, tot contribuint a minimitzar la petjada ecològica i de CO₂ del sistema alimentari, entesa com un dels principals esculls de l'emergència climàtica.**

La ciutat ha d'entendre l'espai agrari com una infraestructura o equipament propi, un bé social, i entendre l'activitat agrària en clau de (producció alimentària de) proximitat.

Des d'aquesta perspectiva de l'eix *alimentació* (menjar) sorgeix l'obligació de gestionar projectes agrourbans que coordinin ciutat i camp com una unitat territorial, un tot amb especificitats pròpies i complementàries. Propostes d'acció que els municipis haurien de dissenyar i articular a partir de les seves pròpies administracions. **La visió agrourbana del terme municipal ha de ser la resposta per reconèixer aquest territori com un «bé públic» (al servei de tothom, no excloent) i un «bé social» (que genera complicitats i qualitat de vida) que esdevé un instrument de socialització i democratització. L'assoliment de la ciutat sostenible obliga a «poder produir riquesa mitjançant processos de transformació i producció de béns i serveis [...], per mitjà del desenvolupament de l'ús de tecnologies capaces de reduir l'entropia» (Indovina, 2005).**

En qualsevol cas, es tracta d'unes polítiques públiques que garanteixin i prioritzin la preservació del sòl agrari periurbà (reduint la mobilitat de les persones i dels aliments) i que s'ordenin per la proximitat dels espais de producció i de consum, és a dir, que donin protagonisme i oportunitats per reforçar els lligams entre productors i consumidors i entre els aliments i el territori on aquests s'han produït.

2.2.5. Per a una mirada metabòlica de la ciutat

En un futur proper, serà important poder definir actuacions i processos que potenciïn la reducció d'emissions de contaminants, la mitigació del canvi climàtic i l'ús i aprofitament de recursos dins del sistema per apropar-se a l'autoprovèiment de la ciutat. Un d'aquests recursos, essencials per a la vida de les persones i que configura la font energètica més valuosa, és l'alimentació. En aquest sentit, es fa imprescindible introduir el vector alimentari com a eix principal a partir del qual s'articularà i desenvoluparà la proposta d'estratègia alimentària local, que ha d'incloure la ciutat i la seva perifèria, conformada per espais naturals i espais agraris que s'han de preservar i integrar en la base alimentària de la seva ciutadania.

La ciutat és, en si mateixa, un artefacte, en tant que es tracta d'una alteració del territori resultat de l'acció de l'ésser humà per dotar-se d'un espai que permeti acollir la vida col·lectiva i que cada vegada presenta més complexitat. La ciutat és un processador d'aliments i de matèries primeres que consumeix recursos (aigua, energia, béns transformats, aliments), els quals, una vegada processats, generen residus (aigües residuals, emissions contaminants, residus sòlids urbans) que cal tractar i, en la mesura que sigui possible, tornar a incorporar en el sistema (Montasell i Callau, 2015). Aquest procés conforma el metabolisme lineal urbà.

Si bé és cert que durant les darreres dècades les ciutats s'han preocupat de sumar accions per regenerar i reutilitzar els residus produïts i fer ús dels recursos renovables, a una escala més general i de conseqüències locals importants, es constata la vulnerabilitat i la fragilitat alimentària en situacions de risc extrem: períodes de sequera prolongats, crisis alimentàries causades per la pèrdua de producció, raons geoestratègiques, incorporació de sòl productiu en conreus biocombustibles, vagues de transport o especulació de futures collites per part dels mercats financers. Es confirma, de manera definitiva, la debilitat i feblesa de l'estructura del sistema actual de subministrament alimentari i se n'evidencia la dependència externa.

Feduchi (2013) posa de manifest que «la intel·ligència de les ciutats, en un futur no gaire llunyà, es mesurarà no per l'ús que aquestes facin de les noves tecnologies, sinó per la relació que estableixin amb el seu entorn». Aquest arquitecte, guanyador del projecte per a la recuperació de Tohoku (regió japonesa devastada pel tsunami de l'any 2011), continua la reflexió tot afirmant que «una ciutat que no pugui autoabastir-se d'energia, que no disposi d'espai públic de qualitat o que suporti alts nivells de pol·lució o de dependència alimentària no pot rebre l'etiqueta *smart*».

Si el planejament territorial i urbanístic preveu els serveis bàsics com ara l'electricitat, l'aigua, la gestió dels residus o fins i tot els centres logístics dels aliments, per què no destina espai per a la producció alimentària? Es pot pressuposar que en un context d'emergència climàtica i sanitària podrem garantir el subministrament extern d'aliments?

Així, doncs, els territoris han de tendir cap a l'autosuficiència i alinear-se amb la sostenibilitat i la cura del medi. En aquest context, l'aliment i l'alimentació esdevenen vectors fonamentals en la interrelació camp-ciutat, producció-consum, en què el nivell de dependència alimentària es converteix en un indicador clau per gestionar i invertir la situació de manera intel·ligent i per assolir l'autoabastiment alimentari atenent el caràcter multifuncional del sistema.

L'objectiu és tendir cap a un model d'economia verda i circular basat en la interacció dels elements del sistema i l'optimització dels fluxos per assolir l'autoprovèiment.

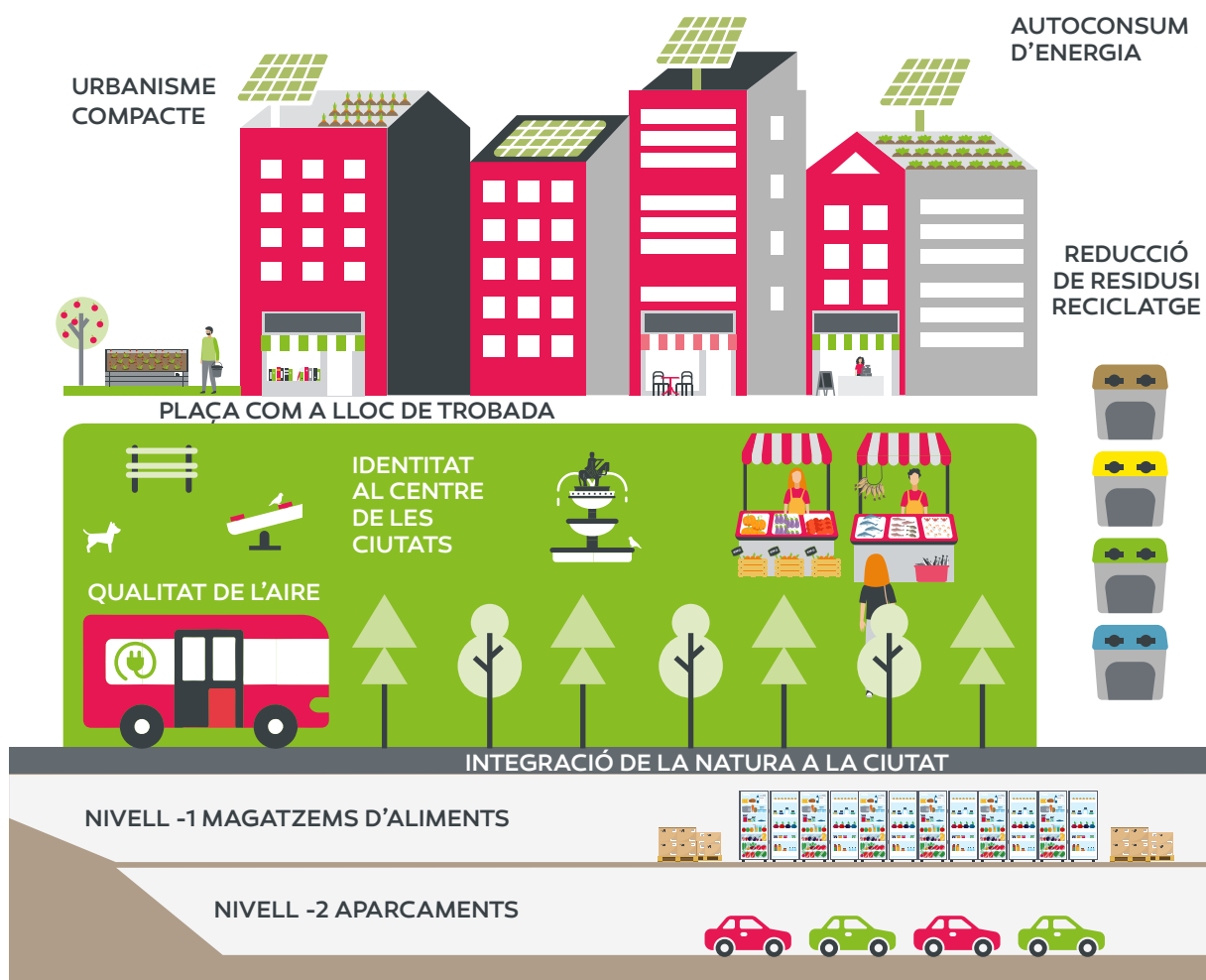
2.2.6. Per a una ciutat sostenible

Es tracta d'abordar la realitat del sistema urbà des d'un model que eviti el metabolisme lineal que implica una relació parasitària de la ciutat sobre el camp, en què es xuclen recursos i s'expulsa tot allò que la ciutat rebutja, i incorporar les característiques bàsiques del metabolisme circular, en què la relació entre espais és simbiòtica i sistèmica. Es tracta d'avançar cap a un model de ciutat que, de manera directa i indirecta, evolucioni cap a un model d'emissions zero.

Gary Gardner, políticòleg americà, durant una conferència del Club de Roma organitzada per l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals i la Universitat Autònoma de Barcelona celebrada el 14 de juny del 2018 a Barcelona, definia el marc teòric d'una ciutat sostenible a partir de set pilars:

1. Establir **la plaça i els espais públics com a llocs de trobada**, de reunió social i de relacions personals;
2. Apostar per un **urbanisme compacte i dens**, en oposició a l'expansiu, amb un creixement en forma de taca d'oli per superar els dissenys de la ciutat basats en l'ús del cotxe;
3. Recuperar la **identitat**, protegir els centres de les ciutats, convertir-los en espais per a la ciutadania;
4. Millorar la **qualitat de l'aire**, tot limitant l'accés dels vehicles privats a la ciutat i fomentant el transport públic;
5. Promocionar l'**autoconsum de fonts renovables** d'energia;
6. **Reduir els residus i reciclar i reaprofitar**, vetllar pels recursos naturals i procurar mitigar les emissions d'efecte d'hivernacle, i
7. **Integrar la natura** a les ciutats, incloure-la en el planejament urbà per mitjà dels parcs, les zones verdes i els corredors verds.

Gràfic 14. La ciutat sostenible (font: elaboració pròpia a partir de Rueda, 2012)

Aquesta ciutat compacta on s'afavoreixen les relacions i la realització personal, l'equitat, la transparència, la justícia i la mobilitat no deixa espai per a l'alimentació ni per al seu proveïment i distribució. Tampoc no es fa referència al seu entorn més enllà de donar entrada a la natura i al continu urbà-rural per acomodar els espais verds. Proveir d'aliments la població no es considera un pilar fonamental del territori. **L'alimentació és absent en les reflexions del model urbà** (Brand i Bonnefoy, 2011).

Fan falta infraestructures i logística per a la seva recollida i distribució i per a la gestió dels recursos i residus que, de manera formal o informal, fan que l'aliment arribi a la ciutadania per mitjà de diversos canals. De la mateixa manera que tampoc no s'improvisa l'entrada de 320 milions de litres d'aigua o de 11,5 milions de kg de combustible fòssil cada dia. Des d'aquesta perspectiva, val a dir que no es poden ignorar les conseqüències ambientals en forma de petjada ecològica i de CO₂ ni les repercussions socials i econòmiques que se'n deriven.

L'espai agrari, entès com una infraestructura de la ciutat, dona suport a l'activitat agrària configurant la base territorial on es desenvolupa la producció. **l'esdevé equipament en tant que participa activament en el metabolisme urbà oferint a la ciutadania un espai dedicat a la producció d'aliments o matèries primeres**, però també lleure, paisatge i biodiversitat.

Entendre l'espai agrari com una infraestructura alimentària obliga a concebre'l com una oportunitat per comptabilitzar l'eficiència del proveïment d'aliments a la demanda urbana (total o parcial) expressada en m²/habitant/any. **Aquesta dotació d'espai agrari és fonamental per a una ciutat des de la perspectiva de sostenibilitat i de metabolisme circular, i hauria de ser motiu de reflexió en la governança alimentària municipal** (Montasell i Zazo, 2015)

L'urbanisme ha d'integrar, ordenar, classificar i qualificar aquest espai productiu, primer per a la seva

preservació, i en segon lloc, per a la seva incorporació al procés urbà amb un ús propi, l'agrari, a partir de figures de governança, gestió i dinamització com ara els parcs agraris, els parcs rurals o els instruments de custòdia, i des d'una visió proactiva, mitjançant la preservació dels sòls de més valor agrari i la gestió dels valors i funcions econòmics, ambientals i socials.

Sovint, els models de ciutat sostenible ignoren el seu entorn.

Proveir d'aliments la ciutadania no es considera un pilar fonamental del territori, més enllà de la creació d'horts o jardins comestibles dins la ciutat. Es planifiquen carrers, arbrat viari, subministraments elèctrics, etc. Mentrestant, aconseguir que en una ciutat d'un milió d'habitants entrin diàriament dos milions de quilograms d'aliments no és quelcom que pugui passar desapercebut ni que es pugui improvisar.

Si volem disposar de sistemes alimentaris que NO ignoren la seva petjada ecològica, caldrà planificar infraestructures i logística per a la seva concentració, distribució i gestió.

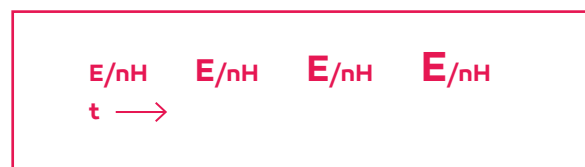
L'espai agrari, massa sovint segregat en el planejament com a sòl no urbanitzable i considerat com a reserva (sòl en situació d'espera, a l'expectativa de canviar-ne l'ús o funció), millora la seva condició quan la ciutat l'integra i el preserva de l'àmbit construït i, fins i tot, potser, en proposa un ens o una forma de gestió específica, com ara la d'un parc agrari. En aquest marc de la inclusió, cal entendre aquest espai com un valor i no com una competència d'usos que s'expressen en diversos formats: horts urbans, conreus a les cobertes dels edificis i altres formes d'agricultura urbana (cadascuna amb la seva funció, compromisos, obligacions i drets).

L'EQUACIÓ DE LA SOSTENIBILITAT URBANA

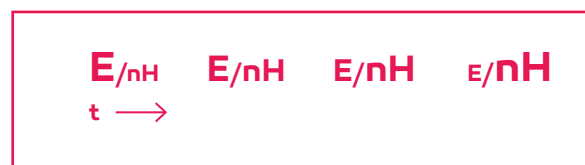
En el trànsit cap a la ciutat sostenible i ecosistèmica i en el marc de la regió metropolitana de Barcelona, Salvador Rueda (1995) ja proposava l'*equació de la sostenibilitat urbana* (E/nH), expressió de l'eficiència urbana en què **E** és l'indicador del consum de recursos que avalua el grau de sostenibilitat aconseguit, la variable **nH** expressa l'organització urbana, **n** és el nombre de persones jurídiques i **H** la seva diversitat, la qual permet conèixer el ni-

vell d'informació útil (coneixement) de les organitzacions urbanes. Es consideren persones jurídiques les activitats econòmiques (formals i informals), associacions, institucions i equipaments, és a dir, s'hi inclouen tots els ens organitzats radicats en els sistemes urbans.

L'autor insisteix que la tendència actual de la taxa de consum d'energia és molt superior a la taxa d'organització urbana que s'obté de l'equació, de manera que, en aquest model, el consum de recursos **E** creix al llarg del temps de manera exponencial pel consum d'energia de les persones jurídiques molt més que no pas la taxa d'organització urbana (**nH**) i, per tant, no és un patró sostenible.

Cal reduir el consum de recursos **E** i fer créixer l'organització urbana **nH** per garantir la transició del sistema urbà cap a la responsabilitat i racionalitat ambiental i avançar cap a un model sostenible. El resultat del quocient E/nH disminueix i, per tant, la transició del sistema urbà cap a la sostenibilitat creix, a la vegada que n'augmenta la «intel·ligència».

En la mateixa línia del desenvolupament d'un urbanisme ecosistèmic, la **Carta per a la planificació ecosistèmica de les ciutats i metròpolis** (2018), iniciativa de l'Agència d'Ecologia Urbana de Barcelona (que des de desembre de 2019 pertany a Barcelona Regional), proposa un canvi de paradigma per avançar cap a la societat de la informació i del coneixement, en què els atributs que s'incorporin a la ciutat la facin més humana, intel·ligent i sistèmica. **En definitiva, configurar una ciutat «compacta en la seva morfologia, complexa i densa en coneixement en la seva organització, eficient i «sense» impacte metabòlic, cohesionada socialment» (una ciutat sostenible).**

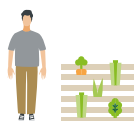
El document consensuat pretén abordar els reptes de la ciutat (del sistema urbà) a partir d'un nou enfocament global i integral que incorpori els postulats de l'economia ecològica, la qual s'orga-

nitza a partir de quatre eixos principals del model (complexitat urbana, funcionalitat, eficiència dels fluxos i cohesió social) i de quinze principis bàsics que versen sobre la **circularitat** (suport, reciclatge i regeneració dels sistemes urbans), la **cooperació** (promoció d'una cultura urbana innovadora), la **digitalització** (eixamplament de la democràcia participativa) i l'**adaptació a la natura**. Tracta d'incorporar en els projectes de planificació i transformació urbana els reptes actuals de sostenibilitat, en què els atributs que s'incorporin a la ciutat la facin humana, intel·ligent i sistèmica. Aquests principis estan relacionats en un ecosistema i determinen el grau d'equilibri entre les parts en transformació i adaptació contínues.

Des d'aquesta guia es planteja la introducció de dos principis més als que ja regeixen l'urbanisme ecològic, i que són l'accés a l'aliment i a l'alimentació i la dotació d'espai agrari per habitant (autosuficiència alimentària). Per fer-ho possible, necessàriament ens hem d'apropar a la governança alimentària des de la política pública local i integrar el planejament i l'urbanisme ecològic com a peces principals de l'estratègia alimentària local.

Taula 5. Indicadors per determinar el grau d'accessibilitat i autosuficiència de fruites i hortalisses

(font: elaboració pròpia a partir dels criteris d'indicadors proposats a la *Carta para el diseño de nuevos desarrollos urbanos y regeneración de los existentes*, 2018)

Dotació de sòl agrícola per a aliments frescos per habitant (DEA)

Percentatge de població que té cobertura de **mercat municipal** sedentari de fruites i hortalisses dins d'un radi de **600 m**

Percentatge de població que té cobertura de **mercat setmanal de pagès** de fruites i hortalisses

Fórmula de càlcul

$DEA = \frac{\text{superfície total d'espai agrícola productiu (m}^2\text{)}}{\text{població total}}$

$Mc = \left(\frac{\text{població amb cobertura}}{\text{població total}} \right) \times 100$

$Mcp = \left(\frac{\text{Població amb cobertura}}{\text{població total}} \right) \times 100$

Objectiu mínim

$\geq 50 \text{ m}^2/\text{hab.}$

Accés a un mercat municipal $\geq 75 \%$

Accés a un mercat de pagès

Objectiu desitjable

$\geq 70 \text{ m}^2/\text{hab.}$

Accés a un mercat municipal 100 %

Accés a un mercat de pagès

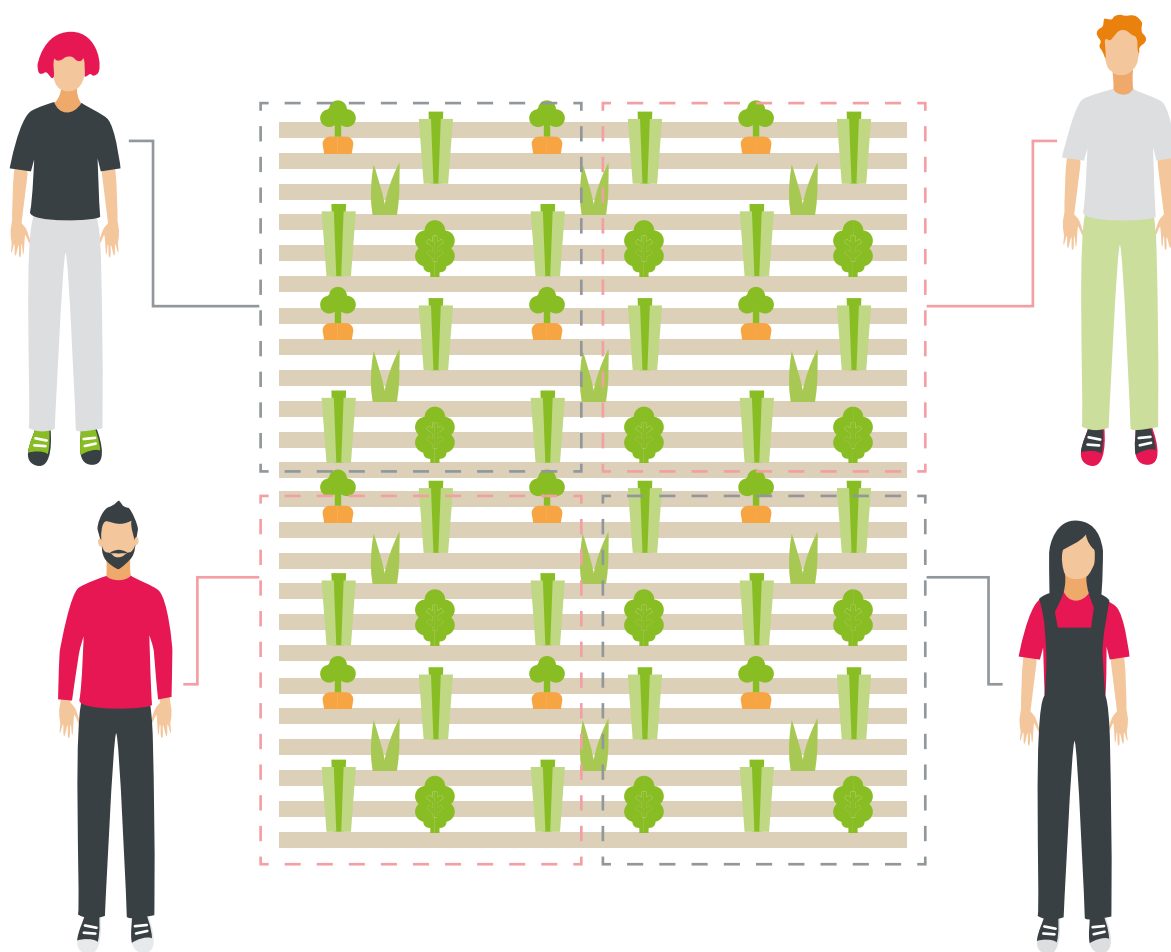
La ciutat que es fonamenta a ser compacta, complexa, eficient i cohesionada socialment a partir de la incorporació d'un urbanisme ecològic s'ha d'avaluar passant el filtre d'un conjunt de principis sustentats en restrictors (indicadors), prèviament definits, que parametritzin el grau d'acomodació d'un determinat plantejament. En conseqüència, caldria afegir el fragment següent a la definició de ciutat sostenible indicada anteriorment: «... que incorpora l'espai agrari com una infraestructura i un equipament i entén l'activitat agrària (agricultura, ramaderia i boscos) que s'hi desenvolupa en clau de proximitat».

L'accés a l'aliment i a una alimentació assequible, sana i saludable s'hauria de sospesar tant des del recurs, el seu contingut (aliments bàsics, especialment fruites i verdures) i la seva suficiència com des de la implementació del seu servei (distribució i proximitat per a l'aprovisionament: mercats locals o de barri, botigues o actuacions col·lectives en escoles o centres de gent gran). En aquest mateix sentit, també caldria introduir-hi variables demo-

gràfiques, com ara l'edat, el sexe, la renda familiar, la situació professional o la cultura, que contribuïssin a definir perfils i àmbits d'acció que requereixen més o menys atenció a escala del planejament del territori.

DOTACIÓ D'ESPAI AGRARI PER HABITANT

La dotació d'espai agrari per persona (m^2 /habitant/any) afavoriria i consolidaria la producció de proximitat a escala local. Des del planejament es fa imprescindible definir un indicador de superfície equivalent per al subministrament d'aliments en un territori determinat. Recentment i arran dels estudis que s'han desplegat en algunes ciutats i vinculats als sistemes alimentaris locals (de l'Estat espanyol, d'Europa i del continent americà) s'han afegit al model variables i indicadors agroalimentaris de referència. Aquest és el cas de l'aproximació de la producció de fruites i hortalisses a partir de dos casos d'anàlisi que es presenten a la taula adjunta.

Taula 6. Càlcul de la dotació de sòl agrícola per habitant necessària per satisfer el consum anual de fruites i hortalisses (font: elaboració pròpia a partir de Montasell i Callau, 2015)

	Cas A		Cas B	
				
	Hortalisses	Fruiters	Total de conreus separats	Total de cultiu mixt de fruiters i hortalisses
Producció kg/ha/any	50.000	20.000	----	51.000
Necessitats kg/hab/any	120	150	----	270
Nre. d'habitants que pot alimentar 1 ha/any	416	133	----	189
Superfície necessària m ² /hab/any	24	75	99	53
Superfície necessària m ² /hab/any amb un increment del 30 % (xarxes de reg, camins, construccions, marges, espais vegetats, etc.)	31	98	129	70

El cas A es correspon amb una producció separada de fruita i hortalisses. Per al cas B s'incorpora la tècnica del conreu mixt (fruiters i hortalisses en la mateixa parcel·la). S'estima que, en les situacions climàtiques de les comarques del litoral mediterrani català, es requereix una dotació d'espai agrari per habitant de 129 m² en el cas A i de 70 m² en el cas del conreu mixt en una mateixa parcel·la. **Si ens ajustem a una densitat de població de 250 habitants/hectàrea (per sobre de la mitjana de Catalunya), s'hauria de preveure una dotació de terres de cultiu per a fruites i hortalisses i d'agroforesteria d'entre 1,7 i 1,8 hectàrees.** Amb aquesta dotació, per cada hectàrea urbana

caldrà afegir una dotació de dues hectàrees de conreu hortofruccícol (en cas d'emprar conreus separats, per cada hectàrea construïda en caldríen tres de conreu).

Recuperant el model teòric de l'Agència d'Ecologia Urbana de Barcelona, l'àrea urbana de referència hauria de tenir una superfície d'entre 16 i 20 hectàrees per respondre a un mínim capaç d'integrar el conjunt de principis esmentats per conformar una ciutat sostenible, és a dir, per a la unitat bàsica de planificació urbanística denominada *superilla* (cèl·lula urbana). Aquesta superilla, definida per una xarxa perimetral d'uns 400 per

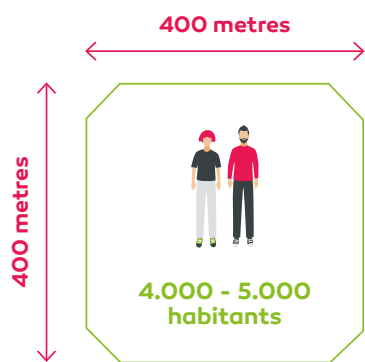
400 metres (per on circula la motorització) i per una població d'entre 4.000 i 5.000 habitants, defineix una superfície hortofructícola necessària per abastir aquesta població d'entre 28 i 35 hectàrees, en cas d'optar per un conreu mixt d'hortalisses i fruiters, i d'entre 52 i 65 hectàrees, si els conreus es fan per separat. Els cultius s'hau-

Per a una superilla de l'Eixample barceloní, definida per una xarxa perimetral d'uns 400 per 400 metres i amb una població mitjana d'entre 4.000 i 5.000 habitants, la superfície hortofructícola necessària (o dotació alimentària) per alimentar-ne els habitants oscil·laria entre les 28 i les 35 hectàrees amb un conreu mixt d'hortalisses i fruiters, i entre les 52 i les 65 hectàrees si els conreus es fessin per separat.

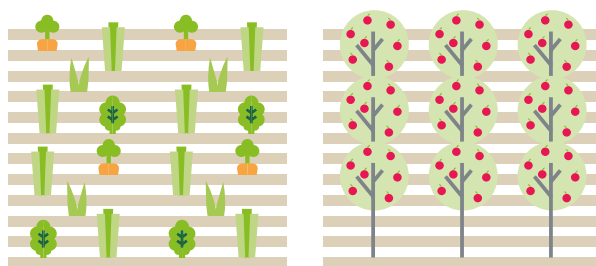
rien de fer sota criteris agroecològics, és a dir, s'hauria de cultivar una diversitat d'espècies i de fer una rotació de conreus. Només d'acord amb aquests criteris es permetrà definir l'*equació de l'espai agrari sostenible*.

En termes d'ocupació, es pot avaluar que aquesta *superparcel·la agrícola o cèl·lula alimentària* (Callau [et al.], 2018) associada a una superilla en el cas d'un conreu mixt de fruiters-hortalisses generaria a l'entorn d'entre 20 i 25 llocs de treball fixos, als quals caldria afegir els ocupats indirectes i els induïts (assessorament tècnic, subministraments diversos, comercialització i distribució, tallers, etc.), fins a un equivalent a 4 o 5 unitats de treball per afegir-hi.

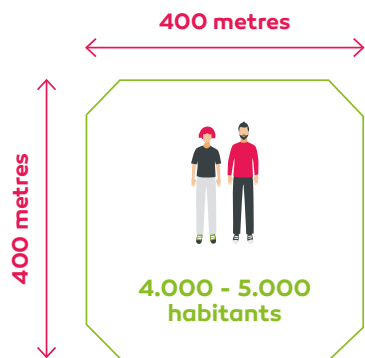
Hi ha diverses propostes de dotació d'espai agrari per habitant segons les anàlisis dutes a terme en diversos contextos geogràfics. Ara bé, la seva comparativa resulta difícil per la disparitat de criteris emprats. La majoria d'estudis opten per l'anàlisi a partir dels productes agrícoles (fruites i verdures), d'altres hi introdueixen alguns productes ramaders bàsics (llet i carn) i, finalment, alguns ho estipulen segons diversos tipus de dietes alimentàries. El quadre adjunt inclou diverses propostes, mentre que a la bibliografia s'amplien les referències a les anàlisis estudiades, a les quals se'n podrien afegir d'altres de més específiques.

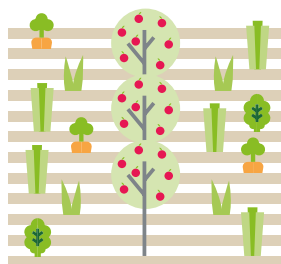
1 superilla de l'Eixample

52 - 65 hectàrees

1 superilla de l'Eixample

28 - 35 hectàrees

Taula 7. Dotació de superfície agrícola (m²/habitant) per a la producció d'aliments necessària per alimentar una persona cada any (font: elaboració pròpia)

Dotació total	Dotació hortofructícola (14-20 % de la dotació total)	Font de referència	
418	84	C. Verdaguer Viana-Cárdenas (2010)	
557	111	Office fédéral de l'aménagement du territoire, Office fédéral de l'agriculture	
2.350	470	T. Kastner <i>et al.</i> (2012)	
500	100	A farm for the future (2009)	
300	60	Cibic Workshop, centre fundat per Aldo Cibic. Facultat d'Agricultura de Parma.	
250	60-100	AMAP (Associations pour le maintien d'une agriculture paysanne)	
1.143	155	P. Tusón (2014)	
2000-2800	400-560	J. Schröder <i>et al.</i> (2009)	
350	70	J. Montasell i S. Callau (dins Yacamán i Zazo, 2015)	

L'EQUACIÓ DE L'ESPAI AGRARI SOSTENIBLE

Emprant la metodologia de la ciutat sostenible, l'àmbit agrari, complement indestruïble i entès com a extensió de la ciutat en el projecte agrourbà, podria definir el *model d'espai agrari sostenible* com el que redueix progressivament el consum dels recursos naturals i augmenta de manera significativa la seva complexitat productiva. L'expressió d'aquest concepte es concretaria en l'equació de l'espai agrari sostenible, **E/nM**, en què E és l'energia utilitzada per mantenir la complexitat de l'organització de l'espai productiu agrari i **nM** l'expressió de la taxa d'organització, és a dir, la diversitat i simultaneïtat de cultius d'aquest espai, en què **n** és el nombre d'hectàrees productives i **M**, la diversitat i simultaneïtat de cultius (diversitat cultivada), tot posant de manifest una promiscuïtat o mixticitat de conreus.

El procés cap a la sostenibilitat de l'espai agrari, expressat d'una manera sintètica, és el següent:

$$E/nM \quad E/nM \quad E/nM \quad E/nM$$

$$t \rightarrow$$

En aquest model, i segons el marc teòric de l'urbanisme ecològic, es pressuposa en tot moment que l'espai agrari es gestiona amb criteris de producció sostenibles derivats de l'aplicació de l'agroecologia o que es tracta d'espais amb processos de transició de l'agricultura convencional cap a la producció agroecològica. En aquest sentit, el quadre adjunt proposa algunes mesures per reduir el consum energètic **E** i incrementar la complexitat productiva **nM**.

Taula 8. Proposta d'actuacions per a la millora de l'equació de l'espai agrari sostenible

(font: elaboració pròpia a partir de J. Montasell i S. Callau, 2015)

Reduir la E

- No utilitzar pesticides de síntesi
- No utilitzar adobs de síntesi
- Millorar el nivell de matèria orgànica del sòl
- Evitar l'erosió del sòl
- Reduir la impermeabilització del sòl
- Racionalitzar el consum d'aigua
- Reduir el consum d'energies fòssils i incorporar energies renovables
- Canviar i racionalitzar el model de mobilitat per al transport i distribució de les produccions
- Impulsar formació específica per al sector agrari (pagesia, personal assalariat i tècnic)
- Incorporar el suport tècnic i l'acompanyament a la pagesia, en especial a les noves incorporacions

Augmentar la n i la M

- Mantenir i augmentar la superfície agrícola llaurada recuperant antics camps de conreu
- Impulsar un planejament territorial i urbanístic que no consumeixi espai agrícola
- Utilitzar el major nombre d'espècies possible en el cultiu (biodiversitat cultivada)
- Incorporar la promiscuïtat o mixticitat de cultius (arboris, arbustius i herbacis)
- Implementar espais sense cultivar per afavorir el reservori de fauna auxiliar i la biodiversitat (*greening*), com ara marges, vores, tallavents, etc.
- Fomentar l'ús de varietats tradicionals
- Afavorir, facilitar i donar a conèixer el consum de proximitat
- Conservar i refer construccions de pedra seca com a espais de reservori de fauna
- Impulsar formació específica per al sector agrari (pagesia, personal assalariat i tècnic)
- Incorporar el suport tècnic i l'acompanyament a la pagesia, en especial a les noves incorporacions

L'ecologia urbana aborda la realitat urbana de manera holística tenint en compte la matriu bi-afísica com un dels elements estructurants del planejament per a la biodiversitat i l'agricultura periurbana. Els processos de transformació urba-

na que planteja el seu marc teòric pretenen ordenar les ciutats i el seu entorn a partir d'un conjunt de normes i disposicions tècniques, socials i econòmiques que persegueixen un desenvolupament harmònic i racional dels nuclis urbans.

Una planificació urbanística en l'àmbit de l'espai agrari i el seu entorn ha de preveure l'estructura parcel·lars i els espais de marges i arbrats, les infraestructures de la xarxa de reg i de camins i els equipaments, com ara espais de concentració, manipulació —si escau— i distribució de les produccions agroalimentàries, obradors i escorxadors de baixa densitat, en tots els casos serveis essencials i bàsics per enfortir i revalorar el teixit i l'activitat agrària. En aquesta mateixa línia, també s'hauria de vetllar per la dignificació del patrimoni rural, tot recuperant-ne l'ús i evitant deslligar-lo de l'entorn que en segueix justificant la construcció.

CANVI DE PARADIGMA. DEL PARASITISME A LA SIMBIOSI

Edgar Morin (2010) en parlar de l'espai agrari remarca la urgència de plantejar «un procés de metamorfosi, entès com un procés d'autodestrucció i autoconstrucció». Es tracta, diu, «d'un canvi més ric que la revolució, ja que incorpora la radicalitat transformadora d'aquesta, però la vincula a la conservació de la història de les cultures», del mateix sector agrari, del seu saber fer.

En efecte, a la ciutat, espai que concentra el màxim nombre d'activitats metabòliques, li és primordial una regeneració transformadora en termes d'autosuficiència energètica, de recursos (sòl i aigua) i d'aliments. En aquest context, en què les persones són el component principal per al canvi, els

aliments esdevenen el binomi i nexa entre camp i ciutat, relació complementària entre dos àmbits d'un territori agroubà intel·ligent. És inexcusable que ambdós avancin en el mateix marc de transformació i, sobretot, que es reinventin de manera conjunta.

En definitiva, es vol impulsar un model agroubà que vagi més enllà de la integració i reconsideri el territori des d'una perspectiva inclusiva, que s'organitzi i s'ordeni al voltant de la producció d'aliments i de matèries primeres, que sigui viu i actiu a les xarxes socials, que doni suport a sabers, tradicions i costums pagesos a la ciutadania, que estigui obert al debat, la informació, la participació, la cooperació i les oportunitats. Les polítiques de sostenibilitat agroubana reclamen mirades obertes, les quals demanen formes d'autoorganització del territori conduïdes per la governança local amb l'objectiu de facilitar una visió i gestió integrals, multinivell i multiagent de les polítiques públiques (Renting, 2010).

Una governança que promogui una política alimentària local efectiva i orientada a garantir el dret als aliments i a l'alimentació organitzada des de l'economia local.

2.2.7. Per a una governança alimentària

El model alimentari local, a més d'incloure la diversitat d'actors i de relligar-los a l'economia local, ha de ser capaç de generar processos d'aliança i participació i de comprometre el sector públic.

Perquè els projectes siguin reeixits, han de partir d'actituds de simpatia i empatia que denotin una disposició positiva i de respecte a la manera d'impulsar i consolidar la qüestió alimentària, compartir aquestes actituds i donar-hi suport. L'empatia ha d'esdevenir una actitud nuclear i prèvia en la nova relació ciutat-camp sobre la qual se sustentaran les propostes i projectes d'actuació locals. Una nova relació, resultat del coneixement entre pagesia, polítics i consumidors amb una predisposició a entendre i interaccionar conjuntament. La finalitat última és sensibilitzar sobre la necessitat d'una governança que defineixi un model alimentari alternatiu, un nou concepte de la sostenibilitat territorial basada en la posada en valor del fet estratègic de l'aliment i l'alimentació, eixos connectors entre l'entorn rural i l'entorn urbà.

La fita és inaugurar una nova relació territorial estreta i integradora entre la ciutat i l'espai agrari de l'entorn i aprofitar i valorar la singularitat de la producció local. Els sistemes alimentaris locals, a més, han de combinar la participació activa de la societat civil i la informació constant a la ciutadania.

La governança s'obté a partir de la convergència d'interessos entre els actors de la cadena agroalimentària i la ciutadania, en què la pagesia fins ara s'ha vist privada de canals de participació i decisió i la societat es mostra passiva davant la procedència, impacte i qualitat dels aliments (Yacamán i Mata, 2014).

Ara bé, la pregunta és: com es poden planificar els nostres sistemes alimentaris locals? És possible hi-

bridar la planificació territorial i urbanística amb l'ordenació de la política agrària i alimentària per contribuir a la construcció d'un model de ciutat més autosuficient i a la vegada seguir generant activitats al món rural? Si fa uns quants anys els debats sobre agricultura se centraven en les problemàtiques i amenaces del món rural i s'obrien nous fronts d'acció al voltant del paisatge o la natura, ara el centre d'atenció rau a l'entorn dels fluxos alimentaris, les seves àrees funcionals i la gestió que se'n deriva, és a dir, del que s'anomena *food planning*. **S'ha fet un avenç en la presa de consciència dels aliments des d'una perspectiva territorial**, però la seva organització inclou **dues idees fonamentals**: la primera és la de garantir la disponibilitat de sòl agrari, mentre que la segona intenta cercar nous mecanismes de distribució dels aliments des d'una visió de productes de proximitat que obliguin a estrènyer complicitats entre la pagesia i els consumidors. Aquesta nova disjuntiva pressuposa que el govern municipal ha d'incorporar la governança alimentària en les actuacions dins d'un pla alimentari local (CERAI, 2020), és a dir, impulsar estratègies que permetin disposar d'un entorn favorable per a la producció agroalimentària: sòl per produir, actius per gestionar els espais agraris, tècniques agropecuàries que preservin el medi i accions que facilitin la manipulació, transformació i consum de productes de proximitat, a més de nova pagesia com a garant de futur de l'activitat i per al proveïment alimentari.

La governança alimentària també ha d'impulsar una agricultura professional a la perifèria de les ciutats (agricultura periurbana) i garantir sòl de qualitat, a més d'articular propostes d'agricultura urbana (no professional) en forma d'horts lúdics d'autoproveïment o d'horts comunitaris (ja sigui en superfície o en cobertes i terrats) i, fins i tot, de possibles projectes d'agricultura vertical (*vertical farming*), sempre que la ciutat no disposi de sòl suficient. Cal apostar per una governança territorial amb l'objectiu d'aconseguir un canvi de paradigma al voltant de l'alimentació i del model de ciutat, de repensar la producció agrícola en funció de les necessitats de la ciutat, amb la prioritat d'aconseguir més eficiència alimentària (Montasell i Zazo, 2015).

En definitiva, es tracta d'incorporar a la política pública local la governança alimentària a partir de la suma d'esforços i iniciatives, resultat de la integració de les diverses mirades des de l'àmbit local i de la seva concreció en un pla alimentari local.

2.2.8. Per a una connexió pagesia-consum «versió 2.0»

El model industrial de l'agricultura basat en l'especialització productiva i la modernització de les estructures agràries durant les darreres dècades ha provocat un desarrelament envers la terra i una desvinculació de la població de les activitats agràries del seu entorn. És en aquest sentit que el projecte agrourbà aspira a interrelacionar les polítiques públiques (agràries i territorials) i a connectar pagesia i ciutadania (2.0).

L'objectiu final és engegar propostes que afermin la pagesia —l'existent i l'emergent— al territori per reconquerir identitats, valors culturals i tradicionals. Entendre la nova realitat postindustrial i obrir nous canals de dinamització més directes per als consumidors i més curosos amb l'economia local, el medi i les persones.

En definitiva, un projecte agrourbà serà possible si es consolida i s'enforteix el nou paradigma agrosocial a partir d'una pagesia renovada que identifiqui els aspectes agrícoles, ambientals i socials com a prioritaris i significatius. Es tracta d'un propòsit inclusiu, d'implicació de les persones arrelades a la terra, les quals cerquen la seva pròpia autonomia i es mantenen optimistes sobre el futur i sobre la seva immersió en l'activitat i societat pageses.

Una nova pagesia que vagi associada a una nova ciutadania que vol relacionar el seu consum d'aliments a la terra, a les persones i al ritme de les estacions.

Vindicar un sistema alimentari que contingui reclams com ara la salut, la preservació ambiental, la justícia social o la igualtat obliga a incloure nous conceptes com ara *coproductor* i *coconsumidor* per eixamplar les capacitats i els vincles de comunicació i reforçar l'emprenedoria com a factor clau de la nova economia rural (Monllor, 2013). El coproductor és qui «verifica», qui s'interessa perquè els productes que es consumeixen siguin bons, nets i justos. Bons perquè generen plaer, nets perquè la producció alimentària no pot ofendre la natura i justos perquè qui treballa la terra té dret a a rebre'n un preu legítim i digne. Tal com diu Carlo Petrini, president de Slow Food, si falta alguna d'aquestes condicions, la qualitat no existeix.

Amb aquesta actitud propositiva sorgeix i es desenvolupa el nou paradigma agrosocial que inclou la pagesia i la ciutadania resultat d'un canvi d'actitud personal i col·lectiva cap als espais agraris, els aliments i l'alimentació. La nova proposta ambiciona capgirar la nostra manera de menjar i sobretot reclama polítiques públiques que assegurin que el nostre sistema alimentari respongui a l'emergència climàtica i a la biodiversitat.

Pageses del Bages

Gràfic 15. Innovació social de l'aliment i l'alimentació en la governança alimentària des de la política pública local 2.0 (font: C.Yacamán, 2017)

2.2.9. Per la re-localització dels sistemes alimentaris: el concepte de conca alimentària

La procedència dels aliments frescos d'un àmbit territorial (municipi, comarca, etc.) és molt diversa i fins i tot molt llunyana, en especial des del moment que se'n globalitza el subministrament i es perd el criteri de consumir en funció del que ofereix l'estacionalitat. Es vol tenir disponibilitat de productes per consumir de tot durant tot l'any amb independència de l'estació. Els aliments incorporen una geografia en tenir una procedència concreta i fins i tot una història pròpia i una societat que els organitza, els aprofita i els dota de significat.

LA GLOBALITZACIÓ ALIMENTÀRIA, UN FET

Un exemple emblemàtic de la globalització de la producció es troba a Mercabarna, un mercat central on es concentren productes d'arreu del món i des d'on es distribueixen, per mitjà dels seus compra-

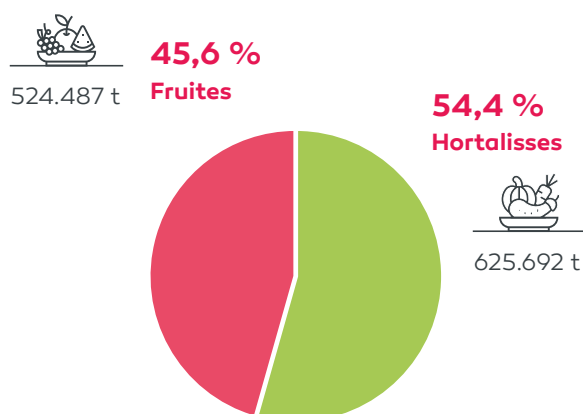
dors, als mercats i botigues dels municipis propers i, fins i tot, a indrets més o menys llunyans, en funció de la seva àrea d'influència. L'itinerari que pot seguir un aliment des d'on es produeix fins on es consumeix pot esdevenir molt llarg i complex.

Els productes frescos que arriben a Mercabarna provenen de tot el món. Pel que fa a les fruites i hortalisses, l'any 2017 Mercabarna en va comercialitzar 1.150.169 tones, de les quals el 54,4 % eren hortalisses (625.692 tones) i el 45,6 % fruites (524.487 tones), a les quals cal afegir 719.929 tones comercialitzades per les empreses situades a la Zona d'Activitats Complementàries (ZAC), ubicada dins del mateix recinte de Mercabarna. Però quin és l'origen d'aquests productes?

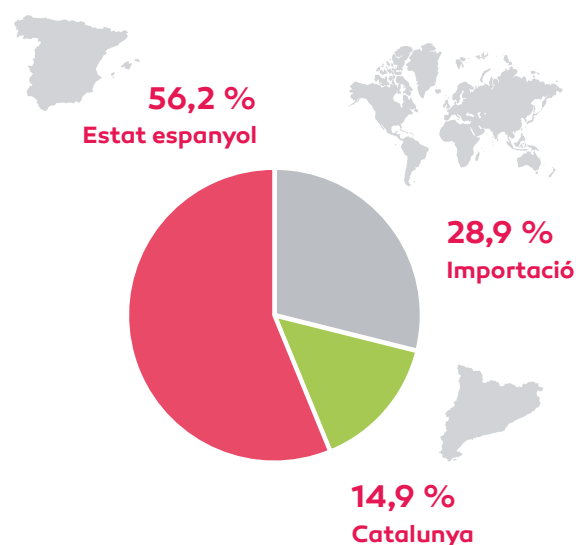
D'entrada, la Memòria de sostenibilitat 2017 ens diu que el 28,9 % són productes d'importació, entre els orígens dels quals destaquen França (amb un 12,7 %), l'Equador (amb el 2,6 %), Sud-àfrica (amb el 2,1 %) i Holanda (amb un 2,0 %). El 14,9 % es produeixen a Catalunya i el 56,2 % tenen l'origen a l'Estat Espanyol (el 17,1 % d'Andalusia, el 14,3 % del País Valencià, el 6,7 % de Múrcia, etc.). Dit d'una altra manera, Mercabarna repcepciona anualment 1,87 milions de tones de fruites i hortalisses per adquirir-les i redistribuir-les cap als seus destinataris (compradors majoristes i minoristes). Productes que fan, en alguns casos, un gran recorregut fins a arribar al mercat. Un percentatge molt petit es pot considerar de proximitat, mentre que la resta es poden considerar **productes quilomètrics**.

Gràfic 16. Volum i procedència de les fruites i hortalisses que es comercialitzen a través de Mercabarna
(font: Mercabarna, 2017)

Fruites i hortalisses a Mercabarna 1,15 milions tones

Origen productes Mercabarna 1,87 milions tones

LA CONCA ALIMENTÀRIA, LA GEOGRAFIA DE L'ALIMENT

Aquesta diversitat de procedències dels aliments i de la seva geografia associada la podem assimilar a una conca hidrogràfica en què els rius, des de la capçalera, van rebent i aportant les seves aigües, per mitjà d'una xarxa més o menys complexa, fins a la desembocadura, per arribar al mar o a un llac. Si substituïm l'aigua pels aliments, tenim quelcom de semblant. De la mateixa manera que l'aigua d'una conca hidrològica tributa a un riu, molts productes d'arreu del món tributen a mercats centrals, on es redistribueixen per completar-ne el recorregut fins a arribar a la persona consumidora.

D'aquí que puguem parlar de «conques alimentàries» en analitzar la procedència dels aliments que arriben a un municipi o a qualsevol altre àmbit territorial prèviament definit. Els fluxos alimentaris poden ser interns, dins de l'àmbit, però també de fora d'aquest i d'indrets més o menys llunyans amb diverses proporcions segons les produccions internes de cada àmbit, de les demandes del consum, de les lògiques del mercat, etc. El conjunt de territoris que suporten aquestes produccions i els seus fluxos fins a arribar al consum conformen una xarxa interdependent de relacions dins d'un àmbit territorial que podem denominar *conca alimentària* (Kloppenborg [et al.], 1996 i R. Feagan, 2007)

Podem definir una conca alimentària com la unitat territorial que descriu l'àmbit geogràfic dels fluxos d'entrada i sortida d'aliments (transport, comercialització, distribució, subministrament) d'un municipi o d'un altre àmbit superior d'estudi, des de la producció fins al consum. L'objectiu final de l'estudi de les conques alimentàries és tenir un coneixement clar dels fluxos alimentaris per tal d'aportar informació a l'hora d'establir una estratègia alimentària en què s'intenti tendir a l'autosuficiència alimentària mitjançant la reducció dels fluxos exteriors, el foment el consum intern i, fins i tot, l'estímul de nous hàbits alimentaris. **A l'apartat 5.2.2 d'aquesta guia s'aporta més informació sobre el concepte de conca alimentària, amb l'objectiu de convertir-lo en un element de debat i reflexió previ a l'estratègia alimentària.**

DEL CONCEPTE DE CONCA ALIMENTÀRIA AL CONCEPTE DE PETJADA ECOLÒGICA

La demanda exterior de productes alimentaris genera una petjada ecològica que també caldrà considerar. La conca alimentària defineix l'espai físic on es produeix el que consumim tot generant el que s'anomena la *petjada ecològica*, és a dir, la superfície productiva (boscós, prats, cultius i mars) necessària per produir els recursos que consumim i absorbir els residus que es generen. La conca alimentària ens informa d'una part de la petjada ecològica, la productiva, mentre que la petjada ecològica va més enllà i incorpora l'espai físic necessari per absorbir els residus.

L'any 1996, Mathis Wackernagel i William Rees van definir la petjada ecològica com l'«àrea ecològicament productiva que es requereix per satisfer el nostre estil de vida actual de manera indefinida». És a dir, l'àrea o territori ecològicament necessari per produir els recursos utilitzats i per assimilar els residus produïts per una població. **L'any 1998, Relea i Prat, a partir del mateix mètode, van indicar que la petjada ecològica de Catalunya era de 3,26 hectàrees per habitant. Posteriorment, Mayor et al. (2005) ho van recalcular per obtenir un valor superior, xifrat en 3,92 hectàrees per habitant.** Un càlcul fet l'any 2008 situa la petjada ecològica en 3,83 hectàrees per habitant. Pel que fa als productes alimentaris, aquesta se situa al voltant de les dues hectàrees per habitant, de les quals una per habitant correspon al sector agroramader (0,45 hectàrees per habitant de producció ramadera i 0,55 hectàrees per habitant de producció agrícola) i l'altra, al sector pesquer.

EN CONCLUSIÓ

La conca alimentària indica l'àmbit geogràfic de les produccions, el seu origen. La petjada ecològica posa de manifest la repercussió que aquesta producció té en la demanda de sòl per satisfer les necessitats alimentàries de tercers. Per a la incorporació d'una estratègia alimentària municipal o supramunicipal es tracta de dades fonamentals, en especial si es volen incorporar els conceptes de sobirania alimentària i d'autoabastiment alimentari i impulsar una política alimentària des de la governança municipal.

2.2.10. Per a un compromís real amb el planeta i amb les generacions futures

L'any 2015, a l'Assemblea General de les Nacions Unides, 193 estats membres van adoptar per unanimitat l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible, que inclou disset objectius de desenvolupament sostenible (ODS) que s'haurien d'assolir l'any 2030. Els ODS comprenen un seguit d'objectius, fites i indicadors d'aplicació universal que fixen resultats quantitius en les tres dimensions —social, ambiental i econòmica— del desenvolupament sostenible. El paper del món local en la seva contribució a l'hora de mitigar el canvi climàtic i en els grans reptes als quals s'enfronta el planeta pren ara rellevància en un món cada vegada més globalitzat.

Els ens locals hauran d'integrar a les seves polítiques públiques locals els ODS i també establir plans d'actuació per alinear la seva acció amb l'assoliment d'aquests ODS. En aquest sentit, l'establiment d'estratègies alimentàries a escala local semblaria estratègic per a l'acompliment dels ODS número 2 («posar fi a la fam, assolir la seguretat alimentària i la millora de la nutrició i promoure l'agricultura sostenible») i 11 («aconseguir que les ciutats i els assentaments humans siguin inclusius, segurs, resilents i sostenibles»).

En vista del nou protagonisme que s'atorga als municipis i altres ens locals per a l'assoliment dels ODS a escala planetària, la Diputació de Barcelona s'ha compromès a contribuir de manera activa a l'assoliment de l'Agenda 2030 i d'aquests objectius de desenvolupament sostenible (ODS) mitjançant el suport a la seva localització en tot el territori de la província de Barcelona. En aquest sentit, reafirma la voluntat de seguir impulsant iniciatives que en promoguin l'assoliment en totes les seves esferes i dimensions, aspira a convertir-se en un referent de la innovació a l'hora d'implementar-los i presenta un rol, com a xarxa de municipis, que resulta idoni per aconseguir-ho.

En l'àmbit del suport als governs locals, la Diputació té l'objectiu de reforçar les capacitats dels municipis de la província de Barcelona perquè siguin

pioners en la localització dels ODS, els integrin en el cicle polític i de gestió i tinguin també capacitat de vincular-se a les iniciatives que s'estan fent al seu territori i a escala internacional. En aquest sentit, l'impuls de les estratègies alimentàries a escala local pot esdevenir una gran oportunitat per implementar els ODS en l'àmbit dels sistemes alimentaris. En la mateixa línia, la Diputació de Barcelona s'ha marcat com a objectiu, amb relació als ODS i el món local, fer el seguiment del treball dels ens locals de la província de Barcelona amb relació a l'Agenda 2030 de cara a definir un missatge polític sòlid que aglutini la veu del territori de Barcelona en espais d'incidència política nacionals i internacionals i demani un entorn propici per a la localització. Una vegada més, les estratègies alimentàries podrien formar part d'aquest discurs local d'escala global.

Aquesta guia vol esdevenir també un referent a Europa per al foment d'estratègies alimentàries d'iniciativa local que propiciïn la implementació i transició cap a sistemes alimentaris més saludables, sostenibles, justos, resilents i de proximitat. La participació en fòrums internacionals i nacionals per capitalitzar coneixements i experiències sobre la transferència dels ODS als territoris podria ser una oportunitat dins l'estratègia d'implementació d'aquests objectius a i des de la Diputació de Barcelona per capitalitzar i difondre la governança alimentària des de la política pública local.

En aquest sentit, el capítol 5 d'aquesta guia, dissenyat concretament per esdevenir una eina útil per als ens locals que vulguin crear i implantar una estratègia alimentària al seu municipi, recull un seguit d'actuacions i, per a cadascuna d'aquestes, n'estableix l'encaix amb els ODS, els seus objectius i fites.

03
**ON MIREM?
CAP A UNA
TRANSFORMACIÓ
REFLEXIONADA**

3.1. Marc de referència de les polítiques alimentàries

Les nombroses experiències sobre planificació alimentària d'arreu del món plantegen una pluralitat d'enfocaments, exposen una gran diversitat d'iniciatives i projectes i s'emmarquen en diversos escenaris i patrons. El resultat evidencia la complexitat a l'hora de construir marcs legals generals per consolidar corpus normatius estables i posa al descobert la manca d'alineació entre polítiques que concorren als sistemes agroalimentaris més enllà de l'agricultura, el comerç, la seguretat i les regulacions del mercat.

En pràcticament només dues dècades s'ha fet un salt endavant d'enorme envergadura i calat per incloure l'alimentació en les estratègies per a

la transformació social i mediambiental de la societat. Es visualitzen experiències que involucren institucions i organitzacions socials que, de manera conjunta i amb un fort compromís local, promouen models alimentaris que vetllen per encaixar l'alimentació i el ritme de la ciutat. L'avenç, però, arrossega i planteja interrogants de caire regulador i força els ens locals a revisar i adequar, amb creativitat, ordenances municipals amb l'objectiu de tenir capacitat d'acció suficient per afavorir la transformació dels sistemes alimentaris i millorar la qualitat de vida de la ciutadania (Herrera, López, Alonso, 2017).

En aquest capítol es vol fer un breu recull que, lluny de ser exhaustiu, pretén només reflexionar sobre les principals normes específiques i regulacions generals al voltant de l'alimentació i dels sistemes agroalimentaris.

Parc Rural del Montserrat

3.1.1. Quines normatives o documents institucionals hi ha disponibles?

DES DE LA UNIÓ EUROPEA

La legislació agroalimentària europea emmarcada en models productius agroindustrials està bolcada específicament al control de temàtiques vinculades directament a la seguretat i la qualitat dels aliments a partir d'uns objectius generals clars: cercar la minimització dels riscos alimentaris i reduir la vulnerabilitat dels processos agroindustrials. Es deixen de banda aspectes clau com la nutrició i el consum. **Durant les darreres dècades, però, i coincidint amb algunes emergències alimentàries puntuals, la normativa alimentària s'ha intensificat i a la vegada s'ha diversificat.** Per una banda, s'han fet efectives normes específiques per garantir la qualitat alimentària (control de la higiene, innocuïtat, extensió de bones pràctiques i traçabilitat, entre els elements destacables) i, per l'altra, **les disposicions s'han estès i multiplicat en totes les baules de la cadena de valor** per assolir aspectes clau que van des de la racionalització i l'optimització dels recursos fins a la lluita contra el malbaratament alimentari, el control dels recursos naturals, la gestió de residus, la persecució del frau alimentari i de les pràctiques comercials deslleials, l'anàlisi del risc i la regulació de l'etiquetatge, per esmentar-ne el conjunt normatiu complet.

L'aplicació de la legislació europea vigent ha estat força homogènia arreu i no deixa gaire marge de maniobra a les autoritats estatals, regionals i locals per articular disposicions i normes per a petites produccions i transformacions agroalimentàries de proximitat.

El marc regulatori europeu en termes de seguretat alimentària massa sovint representa un obstacle per a l'empresariat agroalimentari local.

El principal motiu és la manca de flexibilitat, proporcionalitat i simplicitat a l'hora d'aplicar les disposicions amb relació a la producció i transformació agroalimentàries per a petites i mitjanes empreses.

En el context internacional, les directrius per al dret a una alimentació i la Declaració de Roma sobre la Nutrició de la FAO, de l'any 2014, marquen el moment àlgid de la inclusió dels aliments en les polítiques públiques. Les primeres regulen de manera general tant temàtiques com ara la innocuïtat dels aliments com el foment de les bones pràctiques en la cadena alimentària, la protecció de les persones consumidores davant la publicitat o bé l'enfortiment de la diversitat alimentària i l'adopció d'hàbits de consum més saludables tot assegurant l'accés i la disponibilitat dels aliments (Molero, López, Arroyo, 2018). La Declaració de Roma, que posa el focus d'atenció en la salut, fa referència al nexa entre alimentació i nutrició i inclou la prevenció de malalties i l'atenció a la vulnerabilitat. **Ambdues disposicions posen l'accent en el compromís de promoure sistemes alimentaris sostenibles a partir de la formulació de polítiques públiques que acostin les baules de la cadena des de la producció fins al consum.**

En aquesta línia, les polítiques alimentàries que ambicionin oferir alternatives viables a la producció agrària i defensin la preservació dels espais agraris, que involucrin les economies locals i que cerquin l'encaix entre les ciutats i els seus entorns més immediats trobaran nombroses dificultats i limitacions. La construcció de marcs de regulació estables i transversals per incloure l'alimentació a l'agenda política a escala local i regional xoca, per una banda, amb la manca d'atribucions i de funcions competencials i, per l'altra, amb els entrebancs que suposa el fet de compatibilitzar els usos del territori a l'hora de vertebrar estratègies alimentàries.

Aquesta complexitat regulatòria específica fa que la conformació dels sistemes agroalimentaris depengui de manera única i exclusiva o bé de la voluntat política local o bé de la sensibilització i les possibilitats d'impulsar mecanismes i eines per establir un marc normatiu segur i permanent que tingui

com a objectius bàsics garantir aliments sans i segurs, protegir la salut de la població i gestionar els espais de producció, distribució i logística.

Preservar el sòl agrari, una responsabilitat dels ens locals.

L'any 2004, el Comitè Econòmic i Social Europeu (CESE), amb caràcter propositiu i no vinculant, va elaborar el Dictamen sobre l'agricultura periurbana, en el qual es posa en relleu la importància socioeconòmica i territorial de l'activitat agrària en entorns de les ciutats com a espais perifèrics d'oportunitat i dinamisme agroalimentari. **El dictamen atribueix a l'àmbit local un paper essencial sobre la base del principi de subsidiarietat.** Constatada que la *metropolitització* del territori europeu és un fenomen en augment que comporta el creixement dispers de la urbanització extensiva sobre el territori amb una pèrdua constant i irreparable de sòl fèrtil, fet que suposa la principal limitació de les àrees periurbanes (objectiu 1, apartat 2.2.1.1). La qüestió agrària, tant des de la base territorial com de la producció d'aliments, és un vector més de la societat i, per tant, amb la complicitat dels agents, des de les administracions locals, s'haurien de desenvolupar accions de caire inclusiu sobre el nexa entre aliments i territori. Atenent al sistema d'assentaments urbans i des de la perspectiva d'un territori europeu equilibrat i sostenible, **el dictamen insisteix en la necessitat de potenciar un entramat actiu i potent, constituït per una xarxa de ciutats mitjanes, definides no tant per la seva grandària demogràfica sinó per la tasca de mediació que exerceixen entre els territoris rurals i urbans de la seva àrea d'influència** (objectiu 1, apartat 2.2.1.3). És per aquest motiu que, entre altres elements, es fa necessària la creació d'instruments de gestió del sòl que es dotin, entre altres vectors, de: a) «l'impuls o recuperació de la iniciativa municipal per reforçar el principi de subsidiarietat (responsabilitat de l'Administració i de les polítiques locals) en l'ordenació municipal, centrat en la cooperació intermunicipal i la connectivitat territorial» (objectiu 1, apartat 2.3.2 d) i b) «la incorporació tant de nous criteris de finançament dels municipis com del concepte de *sòl agrari protegit*, en què s'incentivi la protecció del sòl agrari per damunt de la seva ocupació urbanística, amb la pretensió de reduir la dependència del finançament tributari municipal envers altres criteris» (apartat 2.2.2. e). Es tracta, doncs, d'establir un contracte per a la gestió agrària sostenible entre l'Administració pública i la pagesia (CESE, 2.4.5). Totes aquestes recomanacions referides a l'espai agrari periurbà són útils per a qualsevol espai agrari, ja que les pressions exercides pels creixements urbans o industrials o pel

traçat d'infraestructures n'afecten en més o menys mesura el conjunt.

Cada vegada apareixen més documents d'institucions europees que manifesten de manera clara i oberta la importància de destacar les prioritats de les polítiques públiques envers l'alimentació.

No és, però, fins a la segona dècada d'aquest segle, coincidint amb la presa de consciència de les bondats i beneficis de les polítiques alimentàries i el desplegament d'iniciatives arreu, **que apareixen documents d'institucions europees que, tot i ser de caire no normatiu, manifesten de manera clara i oberta la importància de destacar les prioritats de les polítiques públiques envers l'alimentació.** En són exemples 1) el Dictamen sobre sistemes alimentaris locals del Comitè de les Regions del 2011 i 2) el Dictamen de contribució de la societat civil a les polítiques alimentàries de la Unió Europea del CESE (2018).

El Dictamen sobre sistemes alimentaris locals del Comitè de les Regions (2011) representa un pas endavant decisiu, en considerar l'alimentació com un vector estratègic i de futur a escala local. Recomana als estats membres estudiar la possibilitat de fixar objectius per bastir sistemes alimentaris locals en les seves estratègies de desenvolupament rural.

El Dictamen sobre sistemes alimentaris locals del Comitè de les Regions (2011) representa un pas endavant decisiu, en considerar l'alimentació com un vector estratègic i de futur a escala local. Es tracta d'un document proactiu en la defensa de models agraris plurals i diversificats i l'aposta per valorar el potencial local de l'agricultura i els aliments de

proximitat. **Recomana als estats membres estudiar la possibilitat de fixar objectius per bastir sistemes alimentaris locals en les seves estratègies de desenvolupament rural i en destaca els beneficis socioeconòmics** (suport de l'economia local, generació d'ocupació i desplegament de valors com ara la confiança i la complicitat entre persones productores i consumidores, l'associacionisme o la integració transversal en polítiques d'igualtat) **i ambientals** (promoció de la sobirania alimentària i reducció de la mobilitat dels aliments) **per a la comunitat local. Fins i tot insta a modificar la legislació europea sobre procediments d'adjudicació de contractes públics per determinar i establir estàndards de selecció per a la licitació del subministrament d'aliments a institucions públiques (escoles, hospitals, residències, etc.). En resum, conté un conjunt de recomanacions de caràcter polític indispensables per impulsar i enfortir iniciatives alimentàries locals amb garantia d'estabilitat i futur.**

El Dictamen sobre sistemes alimentaris locals del CESE (2018) aposta per una política alimentària integral com a eix vertebrador i cohesionador del territori amb l'objectiu de promoure una transició cap a models agraris no productivistes que permetin implementar i complir, de manera efectiva, tant els objectius de desenvolupament sostenible de l'Agenda 2030 com el dret fonamental a l'alimentació de les Nacions Unides.

L'any 2018, el CESE, amb el títol **Contribució de la societat civil al desenvolupament d'una política alimentària integral a la Unió Europea**, va publicar un dictamen que prioritza l'enfocament participatiu i de governança per a la definició de dietes saludables a partir dels sistemes alimentaris sostenibles. Aquesta disposició hauria de promoure la connexió i l'encaix entre la producció agrària, la producció alimentària, el medi ambient, la salut, l'ocupació i el desenvolupament rural. A més, es fa

ressò de la necessària associació entre agricultura i nutrició i posa en relleu l'existència dels serveis de l'ecosistema agroalimentari per garantir cadenes de subministrament que salvaguardin la salut pública. **Aquest dictamen aposta per una política alimentària integral com a eix vertebrador i cohesionador del territori amb l'objectiu de promoure una transició cap a models agraris no productivistes que permetin implementar i complir, de manera efectiva, tant els objectius de desenvolupament sostenible de l'Agenda 2030 com el dret fonamental a l'alimentació de les Nacions Unides.**

El recent Dictamen sobre l'estratègia **From Farm to Fork del Comitè de les Regions (2020)**, que forma part de l'**European Green Deal**, recomana que aquesta estratègia tingui en compte les polítiques territorials locals com a mitjà per impulsar una agricultura sostenible amb programes com ara les polítiques alimentàries locals, i aplaudeix la voluntat de propiciar la participació dels ens locals en els models de governança per a l'aplicació de l'estratègia, tot suggerint que els processos participatius prenguin com a exemple els consells alimentaris creats per alguns ens locals.

Aquest conjunt de disposicions no vinculants, des d'una mirada institucional, s'obren a:

- a. Establir compromisos entre els actors agroalimentaris per dissenyar i impulsar iniciatives de participació i acció orientades a reforçar el paper de la producció de proximitat.
- b. Abordar sistemes de producció i comercialització agroalimentàries adequats a les demandes del mercat.
- c. Sensibilitzar els diversos segments de la població sobre els reptes en matèria alimentària.

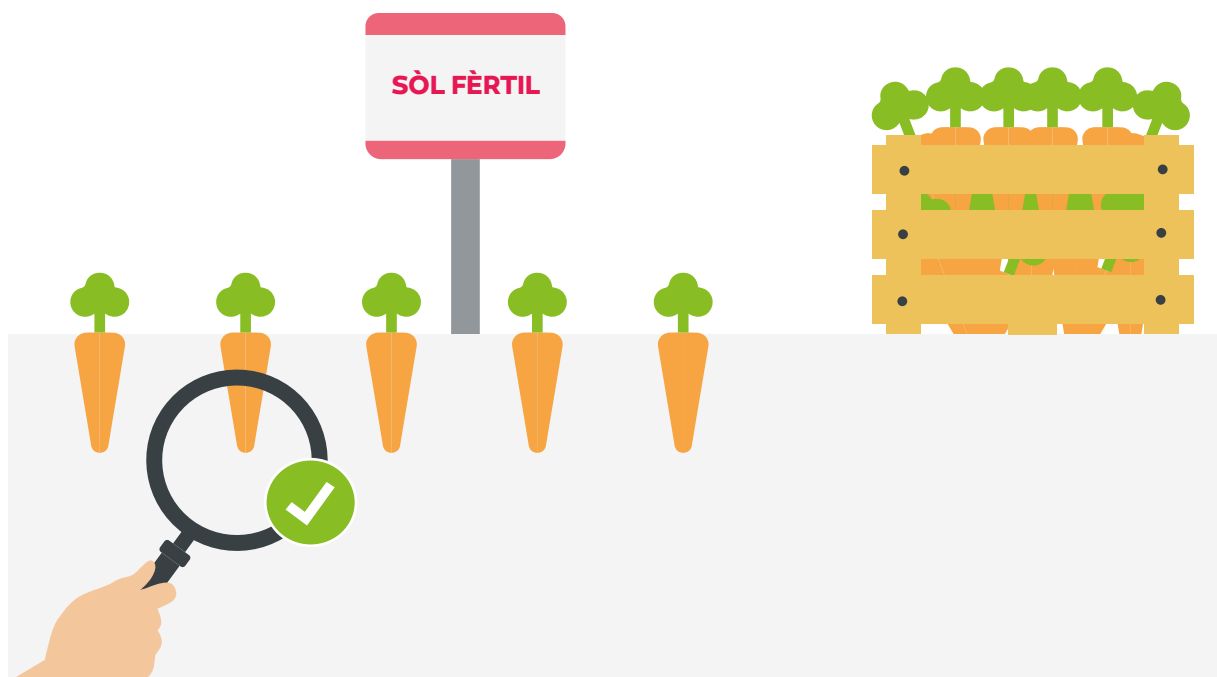
L'organització International Panel of Experts on Sustainable Food Systems (IPES-Food), plataforma internacional d'experts en sistemes alimentaris sostenibles, el maig del 2018 va celebrar a Brussel·les el **Fòrum de l'Alimentació i l'Agricultura de la Unió Europea (EU3F)** amb l'objectiu d'articular una política agrícola i alimentària comuna tenint en compte cinc línies d'acció específiques: l'accés a la terra, la reconstrucció d'agrosistemes resilents, la promoció de dietes saludables, la reorganització de cadenes agroalimentàries justes, curtes i transparents i la promoció del comerç al servei del desenvolupament sostenible. El Fòrum també va identificar i acordar les prioritats del debat sobre la reforma del sistema alimentari mundial: la integració de les diverses polítiques (agricultura, comerç, medi ambient, etc.) i la governança a diverses escales.

Pel que fa a distintius alimentaris internacionals, l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO) l'any 2013 va declarar la dieta alimentària representada per Xipre, Croàcia, Grècia, Itàlia, el Marroc, Portugal i Espanya com a patrimoni immaterial de la humanitat. La dieta mediterrània compila aliments i maneres culturals i climàtiques de conservar-los, transformar-los i consumir-los, però també transmet coneixements, competències, costums i tradicions relacionats amb els cultius de les diverses comunitats de la conca de la Mediterrània. Aquest patrimoni cultural immaterial també posa en relleu valors com ara el diàleg intercultural i el bon veïnatge i desenvolupa un rol essencial de cohesió social per mitjà d'esdeveniments i manifestacions culturals, tot respectant el ritme de les estacions, salvaguardant les festes tradicionals i transmetent els valors i sabers dels aliments. Estudis científics avalen aquest patró alimentari i els seus efectes saludables i preventius per l'alta ingesta de fibra i d'olis. No en va, aquesta marca compta amb el suport institucional en els àmbits educatiu, sanitari, comunitari i laboral per desplegar i dinamitzar accions d'assessorament tècnic i recomanacions a escala local i regional.

França ha establert per llei l'objectiu que el 50 % de la producció destinada a la restauració col·lectiva sigui ecològica l'any 2022.

A escala de país, França pot presumir d'encapçalar projectes i desafiaments de futur i d'haver articulat una legislació capdavantera en matèria agrària i alimentària en què els sistemes de producció no convencionals interaccionen amb les demandes col·lectives. N'és un bon exemple la Llei per al futur de l'agricultura, l'alimentació i els boscos, d'octubre del 2014 (Llei 2014/1170) per reequilibrar les relacions comercials del sector agrari (renda digna per a la pagesia) i apostar per una alimentació sana i sostenible (l'any 2022, el 50 % de la producció destinada a la restauració col·lectiva haurà de ser ecològica). Aquesta disposició pretén enfortir i encaixar l'alimentació i l'educació com a palanques d'acció de la política alimentària. **Amb aquesta legislació, França vol esdevenir el líder europeu en agroecologia.** El que sí que és cert és que en pocs anys ha captat l'interès de les persones agricultores, que s'han implicat en una nova manera de produir. Gràcies als incentius econòmics desplegats s'han constituït més de 250 grups d'interès econòmic i ambiental per a l'agroecologia (GIEE), s'han protegit terres agrícoles i s'ha millorat en termes de governança alimentària. Altres programes reeixits són el projecte de renovació de les noves generacions com a mètode de transmissió fora de l'entorn familiar, que ha millorat la incorporació de la població jove al camp, i l'enfortiment del programa d'alimentació i salut per restaurar la confiança de les persones consumidores, que inclou la millora del subministrament d'aliments, la lluita contra el malbaratament i la promoció del patrimoni rural. Per la seva banda, el Pla nacional alimentari estén un bloc de mesures que van des de l'educació de la població jove pel que fa a les dietes equilibrades fins a la promoció d'oficis relacionats amb el menjar.

En definitiva, s'ha desplegat un model legislatiu a l'altura d'un país que, des de sempre, ha mostrat tenir cura de l'agricultura i dels aliments i que vol garantir l'alimentació de la població, en quantitat i qualitat, tot responent amb contundència als nous desafiaments que planteja el futur.

DES DE L'ESTAT ESPANYOL

A l'Estat espanyol, la legislació alimentària se cenyeix quasi exclusivament a qüestions relacionades amb la indústria agroalimentària i al desenvolupament dels reglaments i directius europeus en matèria de sanitat, seguretat i ajudes agràries. La Llei del desenvolupament sostenible del medi rural aprovada l'any 2007, sense desplegar encara, vol promoure la diversificació econòmica i el foment de noves activitats per incentivar la multifuncionalitat i també preveu una visió d'identificació territorial dels productes agroalimentaris (emparats en el marc europeu), però no percep els aliments locals com un actiu que calgui potenciar ni com a proposta estratègica per a la ruralitat.

El Congrés dels Diputats, des del mes de desembre del 2019, està a punt per debatre una proposta de llei de protecció dels sòls fèrtils d'alt valor agrològic (SAVA) i d'interès agrari (SIA) impulsada per la Federació InterVegas (intervegas.org). Aquesta iniciativa compta amb el consens social i polític i amb un ampli suport institucional de diversos parlaments autonòmics, ajuntaments, diputacions, consells de govern d'universitats i entitats del territori que donen suport a la proposta legislativa a partir de la seva adhesió a la campanya de promoció que l'organització mateixa ha posat en marxa. La disposició, en fase de proposta, sorgeix de la vindicació de les funcions ambientals i culturals a més de les productives i de la seva contribució a la seguretat i a la sobirania alimentària per mitjà de la lluita contra el canvi climàtic i la gestió sostenible del terri-

tori. També preveu la figura dels parcs agraris com a eina de gestió i protecció específiques. Un primer reconeixement d'aquestes figures de protecció dels espais agraris es troba en la declaració ambiental estratègica del Pla nacional d'energia i clima 2021-2030, publicat al BOE el mes de desembre del 2020, en què s'estableixen determinacions per situar les noves infraestructures «preferentment fora de les àrees protegides pel seu valor cultural, com ara els sòls d'alt valor agrícola i els territoris agraris històrics».

Per incentivar el consum de proximitat i els canals curts de comercialització, recentment s'ha fet un pas endavant amb l'aprovació de mesures que simplifiquen i flexibilitzen determinades condicions en matèria d'higiene en la producció i comercialització dels productes alimentaris (tot mantenint els estàndards de seguretat alimentària exigits per la Unió Europea). L'entrada en vigor del Reial decret 1068/2020 aposta per promoure sistemes agroalimentaris més sostenibles i vol afavorir la viabilitat de les petites explotacions familiars amb la intenció de contribuir al manteniment de la població al medi rural. Aquesta nova regulació desplega la normativa europea i permet que empreses agroalimentàries de dimensió reduïda i amb poca producció que elaboren productes tradicionals tinguin una consideració diferenciada per assolir els reglaments d'higienització de manera més senzilla. La norma també inclou l'adaptació estructural d'escorxadors mòbils i de petita capacitat, a més de mesures addicionals per a la comercialització directa de llet crua.

A ESCALA REGIONAL (PAÏSOS CATALANS)

El País Valencià sobresurt i abandera l'agenda alimentària urbana. València acaba d'aprovar la seva estratègia alimentària 2025 i la FAO ha distingit el seu regadiu històric com a patrimoni agrícola mundial, tot atorgant-li la catalogació de sistema important de patrimoni agrícola mundial (SIPAM).

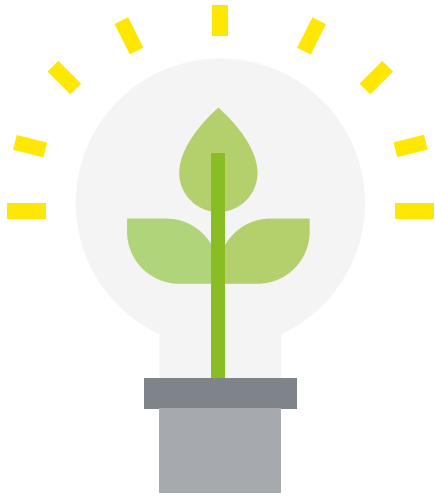
Paral·lelament, les Corts Valencianes, el febrer del 2018, van aprovar la Llei de l'Horta de València, que més enllà de preservar i dinamitzar un espai amb valors agraris, ambientals i històrics àmpliament reconeguts, aposta pel seu progrés econòmic, la qualitat de vida i la gestió sostenible i en reconeix la funció social i d'articulació del sector agrari, la sobirania alimentària i l'ús sostenible del territori.

L'escala regional ofereix un ampli ventall d'iniciatives legislatives i projectes reeixits al voltant de l'alimentació i l'agricultura. **El País Valencià sobresurt i abandera l'agenda alimentària urbana. Des de fa escassament un parell de dècades lidera les polítiques alimentàries de l'Estat espanyol**, tot i que més d'una desena de ciutats (de diverses dimensions) ja fa temps que treballen a fons per a la implementació d'estratègies alimentàries locals. **València continua celebrant èxits, acaba d'aprovar la seva estratègia alimentària 2025 i la FAO ha distingit el seu regadiu històric com a patrimoni agrícola mundial, tot atorgant-li la catalogació de sistema important de patrimoni agrícola mundial (SIPAM)**, un distintiu internacional que premia una trajectòria agrària de cohesió social d'un territori agrari, cosit a la ciutat. A més de vincular l'horta d'una dotzena de pobles de la perifèria a la capital, posa en valor un paisatge i una cultura agrícola i hidràulica dissenyada per la població àrab i que estructura des del riu Túria un sistema de sèquies de reg d'alt valor patrimonial i cultural. **Paral·lelament, les Corts Valencianes, el febrer del 2018, van aprovar la Llei de l'Horta de València, que més enllà de preservar i dinamitzar un espai amb valors agraris, ambientals i històrics àmpliament reconeguts, aposta pel seu progrés econòmic, la qualitat de vida i la gestió sosteni-**

ble i en reconeix la funció social i d'articulació del sector agrari, la sobirania alimentària i l'ús sostenible del territori. Aquest marc normatiu permet desenvolupar un Pla d'acció territorial d'ordenació i dinamització de l'Horta de València i també crear un òrgan gestor per a la implementació del Pla de gestió i desenvolupament agrari de l'Horta.

El Parlament de Catalunya, el juny del 2019, després de successives resolucions i debats, va aprovar la Llei 3/2019, de 17 de juny, dels espais agraris (LEA). Entre les seves finalitats, destaca la de «preservar i protegir els espais agraris, com un recurs natural essencial per a la producció d'aliments [...]» (article 2a). Es tracta fonamentalment d'una norma de protecció de la base territorial productiva on la pagesia desenvolupa la seva activitat professional. La llei també preveu la creació d'eines de planificació territorial, com el Pla territorial sectorial agrari, i d'un registre de terres en desús. **Una de les seves altres finalitats és donar resposta a les necessitats alimentàries de la població catalana a fi d'acostar-se a l'autosuficiència alimentària**, però malauradament no incorpora les necessitats de sòl productiu en funció dels hàbitats ni per tendir cap a l'autoproveïment i afavorir, per tant, la producció de proximitat. De ben segur que la figura d'un pla alimentari municipal o supramunicipal podria ser un element de suport per defensar l'espai agroromader que cal preservar i per recuperar terres en desús i incrementar la superfície de conreu, però la LEA tampoc no el preveu. Cal tenir en compte que aquesta llei, però, dedica el seu capítol VII als instruments per a la recuperació i preservació de la capacitat productiva dels espais agraris en desús.

S'espera que el seu reglament es desenvolupi amb una certa celeritat i que aquest doni suport a futurs plans alimentaris municipals en el marc d'una governança alimentària que, des de la política pública local, preservi la base territorial productiva per estructurar un conjunt coordinat d'actuacions que connectin la producció, el processament, la distribució, el consum i la gestió d'excedents i residus amb les institucions (Administració, acadèmia i entitats privades). L'objectiu últim seria aconseguir els millors estàndards d'accessibilitat, qualitat, equitat i salut alimentària amb una visió sostenible i inclusiva.

3.1.2. Quins documents són clau?

L'alimentació ha estat des de sempre objecte de reflexió pública des dels àmbits socials, ja sigui per escassetat (dificultats per a la ingesta, fam, malnutrició), des de la perspectiva de la salut (obesitat, trastorns alimentaris) o com a estratègia de futur (mitjançant la planificació d'espais de producció, transformació i distribució). Amb el temps, l'alimentació ha enfortit el seu paper dins del marc d'acció del desenvolupament sostenible, la conservació de la natura i la qualitat de vida (López [et al.], 2018). Durant les darreres dècades han anat apareixent documents provinents de fonts i actors diversos, en els quals prenen protagonisme altres vessants del sistema alimentari: la recerca d'alternatives al model globalitzat, la consciència ambiental, la justícia social (malbaratament) o l'emergència climàtica. En aquest apartat en recollim alguns dels més significatius.

S'albiren noves oportunitats per a la pagesia, el territori i la seva ruralitat. Reneixen idees que permeten introduir iniciatives als sistemes de producció convencionals, que s'obren a la participació de propostes col·lectives per a la transformació i comercialització dels productes alimentaris. Formen part d'un conjunt d'estratègies que se sumen als projectes agroalimentaris de caire local que van calant més profundament en la ciutadania.

Els municipis, garants del paisatge agrari i de coneixements, tradicions i cultura agroalimentària local, recullen amb interès les iniciatives de les plataformes socials (carències, absències, desequilibris entre activitats i teixit social local). Aposten pel desplegament de polítiques transversals des d'una visió estratègica per incloure l'alimentació a l'agenda ciutadana.

Paral·lelament i a cavall entre la primera i la segona dècada del 2000, a partir d'iniciatives avalades per l'Administració municipal i regional, agafen força organitzacions i entitats socials alternatives al model agroalimentari dominant. Són moviments socials que creixen al voltant de la sobirania alimentària, als drets fonamentals com ara l'alimentació

o l'habitatge, i que s'afermen a estendre i encaixar les propostes d'acció de caire sostenible en estructures més obertes i igualitàries.

Amb tot plegat s'ha conformat un corpus documental, a escala global, cabdal per encarar els desafiaments de l'alimentació a les ciutats. Aquests documents poden servir com a referència per emmarcar les estratègies alimentàries que es vulguin impulsar a escala local i els documents que la despleguen. Vegem-ne els més representatius, agrupats segons l'aportació que poden fer a l'estratègia alimentària. Els hem ordenat seguint un criteri cronològic, que ens servirà per resseguir la progressió i evolució del relat sobre els sistemes agraris i

alimentaris al llarg dels anys, i segons les diverses tipologies de documents:

1. Documents de referència **per situar el context general de les polítiques alimentàries.**
2. **Cartes i declaracions** de referència a l'entorn dels sistemes alimentaris.
3. Documents de referència **per saber-ne més** sobre les polítiques alimentàries locals i com implementar-les.

DOCUMENTS DE REFERÈNCIA PER SITUAR EL CONTEXTE GENERAL DE LES POLÍTIQUES ALIMENTÀRIES

Pacte de Política Alimentària Urbana de Milà (MUFPP), 2015

- Es pot titllar d'**artífex de les polítiques alimentàries d'arreu del món**. El lideratge de l'exposició universal sobre l'alimentació del planeta (Feeding the Planet) i el projecte Food Smart Cities for Development van representar un pas decisiu per al reconeixement de les ciutats com a actores principals per a l'articulació de polítiques relacionades amb l'alimentació.
- L'**objectiu del projecte internacional va ser crear una xarxa de ciutats interessades a orientar les autoritats locals, la societat civil i les empreses a l'hora d'harmonitzar el desplegament i implementació de polítiques alimentàries a les agendes públiques urbanes.**
- Milà va capitanejar l'articulació d'un protocol internacional que, tot i el seu caràcter no normatiu, ha exercit un paper central i d'impuls d'estratègies alimentàries urbanes amb la incorporació de criteris de sostenibilitat i de justícia social.
- El seu **marc d'acció té el propòsit d'oferir a les ciutats interessades una bateria d'opcions estratègiques que permetin enfortir sistemes alimentaris més sostenibles**. El MUFPP proposa, a manera de guia, un conjunt de trenta-set accions recomanades, ordenades per diversos eixos temàtics: governança per a una acció eficaç, promoció de dietes sostenibles i d'una

El document de referència per a les polítiques alimentàries urbanes, amb propostes d'actuacions que haurien d'incloure els plans alimentaris.

nutrició adequada, equitat social i econòmica, enfortiment de la producció alimentària, millora de l'abastiment i distribució dels aliments i fre al malbaratament. El seu èxit rau en el plantejament pràctic i basat en l'intercanvi d'experiències i de coneixement.

- **La seva argumentació es basa en quatre pilars:** el treball en xarxa, la implicació d'organismes internacionals, la discussió interna i el disseny de projectes. El MUFPP representa el primer pas cap a la innovació de l'alimentació sostenible, resiliència i igualitària com a resultat d'una consciència creixent imparabile.

COMPROMÍS

- ✓ Les ciutats adherides al MUFPP **es comprometen a treballar per desenvolupar accions i promoure la coordinació i coherència entre programes i polítiques amb l'objectiu d'invocar-hi tots els sectors i agents del sistema alimentari i dissenyar iniciatives i adaptar-les a cada context territorial.**
- ✓ L'any 2022 més de 200 **ciutats del món** s'hi havien adherit i el nombre d'incorporacions continua creixent.
- ✓ Les ciutats adherides s'organitzen en grups de treball a escala subcontinental. Aquest és el cas d'Eurocities Food, que ha esdevingut un centre de referència en la investigació de solucions innovadores per als desafiaments alimentaris urbans de cooperació i difusió de bones pràctiques.
- ✓ Entre les iniciatives més esteses destaquen l'anàlisi de l'empremta alimentària, el suport al consum de productes frescos i saludables, la prevenció, reducció i gestió del malbaratament

dels aliments, la contractació pública, la pobresa alimentària, l'agricultura urbana i el foment dels vincles entre el món rural i l'urbà per mitjà dels aliments.

- ✓ **El MUFPP manté contacte permanent en diverses àrees de debat i xarxes internacionals**, com ara la Nova Agenda Urbana de Quito, els compromisos de la Conferència de l'ONU sobre el Canvi Climàtic 2021, la xarxa C40, etc.
- ✓ **Aquesta iniciativa conjunta per supervisar el progrés de l'alimentació urbana que proposa el MUFPP i que es renova i rectifica anualment per mitjà d'una cimera internacional** (Barcelona ha acollit la capitalitat de l'agricultura mundial l'any 2021) incideix de manera transversal en la majoria dels objectius de desenvolupament sostenible de l'Agenda 2030 i fa especial referència als seus objectius número 11 («aconseguir que les ciutats i els assentaments humans siguin inclusius, segurs, resilents i sostenibles») i 12 («garantir modalitats de consum i producció sostenibles»).

Marc de la FAO per a l'Agenda Alimentària Urbana, 2019

- Publicació breu, a manera de guia, que des de la FAO vol donar resposta a la creixent demanda d'eines per implementar sistemes alimentaris sostenibles.
- La finalitat d'aquest document és donar suport a l'adopció d'iniciatives per aplicar la nova Agenda Alimentària Urbana i complir els objectius de l'Agenda 2030.

La FAO, després d'haver publicat el document *Our world is urbanizing: Is food on your agenda?* l'any 2018, en què reconeix el paper fonamental dels sistemes alimentaris a l'hora de gestionar els recursos naturals, amb aquesta nova publicació **posa de manifest el complex nexa entre alimentació i ciutat per desgranar mecanismes que vinculin els aliments i el territori als seus agents estratègics amb l'horitzó d'abordar projectes sobre la seguretat alimentària i la nutrició** com a principis bàsics d'actuació.

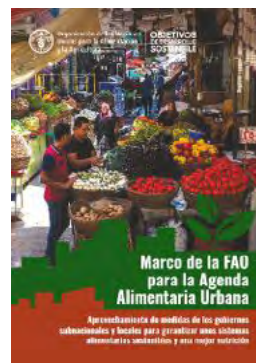

Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

El document de referència de la FAO per donar suport als governs, també als locals, a l'hora d'adoptar mesures per garantir sistemes alimentaris sostenibles.

ENTRE ELS SEUS OBJECTIUS DESTAQUEN:

1. Proporcionar orientació per desplegar polítiques alimentàries tot tenint en compte el potencial que presenten les zones urbanes en l'impuls d'estratègies per al consum sostenible d'aliments.
2. Definir els principis i compromisos de la FAO davant les necessitats en matèria de seguretat alimentària del desenvolupament urbà i l'interès a adoptar enfocaments més inclusius i basats en la producció propera, els quals han de promoure l'accés igualitari a aliments suficients i crear llocs de treball i oportunitats per a les activitats econòmiques.
3. Estudiar les aportacions en valor afegit de l'Agenda 2030 mitjançant la prestació d'un suport més eficaç i coordinat que connecti la dinàmica de l'alimentació urbana amb els enfocaments del desenvolupament territorial.

Cap a una política alimentària comuna a la Unió Europea, 2019

- L'Informe d'IPES-Food està avalat per 400 experts internacionals de diverses disciplines que compten amb la col·laboració de moviments socials.
- Presenta vuitanta propostes de reforma per construir sistemes alimentaris sostenibles a escala europea a curt, mitjà i llarg termini com a diversos horitzons de reflexió i debat.
- L'informe presentat per IPES-Food és el resultat de tres anys de treball col·laboratiu per minimitzar, de manera urgent, els efectes i vulnerabilitats del canvi climàtic, la pèrdua de biodiversitat i els problemes de salut de la població, entre altres qüestions principals i de primer ordre per atendre de manera respectuosa l'agricultura de futur.
- S'ha presentat al Parlament Europeu i al CESE com un **revulsiu per a les debilitats de la política alimentària comuna i com a solució per atendre la transversalitat dels actors i les temàtiques** (agricultura i alimentació) que fins ara s'alineen en polítiques sectorials i que requereixen noves prioritats per reorientar les accions en la transició cap a la sostenibilitat.

Document de referència per defensar la reivindicació d'una política alimentària europea que esdevingui un punt de referència per al conjunt del sistema alimentari.

PROPOSTES D'ACCIÓ

- ✓ **Supervisar i harmonitzar les polítiques sectorials** (política alimentària comuna, medi ambient, comerç, etc.).
- ✓ **Dissenyar plans de dietes saludables** (contracció pública, educació sobre nutrició, política punitiva en la comercialització de menjar processat, etc.).
- ✓ **Promoure un canvi cap a l'agricultura sostenible i l'ús de la terra** que inclogui mesures com ara la reordenació dels serveis d'assessorament agrícola o la creació d'un observatori de la terra (Unió Europea).
- ✓ **Proporcionar mecanismes per al sector agrícola i la societat civil** en clau de prioritació de la sostenibilitat i estudiar l'eliminació de les proteccions i els acords comercials.
- ✓ **Donar suport a iniciatives que vinculin pagesia i persones consumidores** (cadena curta), processos de valor afegit en l'explotació, consells locals de polítiques alimentàries, etc.
- ✓ **Garantir que les polítiques comunitàries dissenyin les iniciatives alimentàries locals i hi donin suport.**

IPES FOOD
INTERNATIONAL PANEL OF EXPERTS
ON SUSTAINABLE FOOD SYSTEMS

HACIA UNA POLÍTICA ALIMENTARIA COMÚN EN LA UNIÓN EUROPEA

LA REFORMA Y EL REAJUSTE POLÍTICO NECESARIOS PARA CONSTRUIR
UN SISTEMA ALIMENTARIO SOSTENIBLE EN EUROPA

Declaració The Good Food Cities impulsada per la xarxa C40, 2019

- Barcelona, Copenhaguen, Guadalajara, Lima, Londres, Los Angeles, Milà, Oslo, París, Quezon City, Seül, Estocolm, Tòquio i Toronto, durant la cimera de la xarxa C40 celebrada a Copenhaguen l'octubre del 2019, van assumir el compromís d'engegar programes per promoure i preservar la salut de la ciutadania i del planeta.
- Els seus objectius consisteixen a reduir les emissions amb efecte d'hivernacle, implantar una dieta basada en aliments equilibrats i nutritius com a reflex de la cultura i la geografia de la societat, introduir polítiques que procurin garantir un subministrament d'aliments saludables i reduir la pèrdua d'aliments. Per aconseguir-ho, han subscrit aquesta declaració per sumar-se al projecte de dieta de salut planetària.

**Document de referència per
destacar la importància del
treball en xarxa de les ciutats
que vulguin avançar cap a
sistemes alimentaris sostenibles
i contribuir a fer front a
l'emergència climàtica.**

D'ACORD AMB LA DECLARACIÓ THE GOOD FOOD CITIES IMPULSADA PER LA XARXA C40, LES CIUTATS SIGNANTS ES COMPROMETEN A APLICAR LES MESURES SEGÜENTS:

- ✓ **Alinear les polítiques d'adquisició d'aliments obtinguts mitjançant l'agricultura ecològica.**
- ✓ **Fomentar l'augment general de consum d'aliments saludables** provinents de la producció vegetal a les ciutats (allunyar-se de les dietes poc saludables).
- ✓ **Reduir la pèrdua i el malbaratament d'aliments.**
- ✓ **Treballar amb la ciutadania, les empreses, les institucions públiques i les organitzacions** per desenvolupar una estratègia conjunta, implementar mesures i incorporar l'estratègia al pla d'acció climàtica de la ciutat.
- ✓ **Liderar esforços per canviar la manera de produir i consumir els aliments.**

El Pacte Verd Europeu (European Green Deal) i l'estratègia from Farm to Fork (F2F), 2019

- La Comissió Europea articula la nova estratègia de creixement de la Unió Europea, la qual es proposa esdevenir climàticament neutra l'any 2050, ser protectora de la vida de l'ésser humà, els animals i les plantes, atorgar suport a les empreses per desenvolupar productes i tecnologies nets i contribuir a garantir una transició justa i integradora.
- Els beneficis del Pacte Verd Europeu inclouen un paquet de mesures per assolir quatre grans propòsits:
  1. Contaminació zero
  2. Energia segura i accessible
  3. Transport més intel·ligent
  4. Aliments d'alta qualitat

Document de referència per argumentar la necessitat d'avançar cap a sistemes alimentaris més sostenibles

- El Pacte Verd Europeu inclou el document de referència per a la definició del model agrari i alimentari europeu F2F, estratègia que disposa d'un ampli consens per part d'agents de totes les baules de la cadena agroalimentària i que promou sistemes alimentaris justos, saludables i ambientalment sostenibles. Aquest marc d'acció aprovat l'abril del 2020 esdevé clau per a la formulació d'una política agrària i

alimentària més responsable i alineada amb la política agrícola comuna i els plans estratègics nacionals d'acord amb els desafiaments de futur al voltant de les prioritats següents:

1. Emprar **pràctiques agrícoles sostenibles** (agricultura de precisió, agricultura ecològica, agroecologia, agroforesteria i benestar animal). L'acció de la pagesia per a una millora ambiental i climàtica inclou **la gestió i l'emmagatzematge de diòxid de carboni al sòl i la correcció de la gestió dels nutrients al sòl** per millorar la qualitat de l'aigua i reduir les emissions.
2. Contribuir a assolir una **economia circular**, mitjançant la reducció de l'impacte ambiental dels sectors del processament, la distribució i la venda, amb **actuacions contundents en el transport, l'emmagatzematge, l'emballatge i la gestió dels residus alimentaris**.
3. Impulsar el **consum sostenible d'aliments i promoure el menjar saludable i accessible per a tothom**. Segons la Comissió Europea, els aliments d'importació que no compleixin els estàndards ambientals de la Unió Europea no es podran vendre als mercats europeus. S'exploraran noves formes d'informació i comunicació per a les persones consumidores sobre l'origen dels aliments, el seu valor nutricional i la seva petjada ecològica.
4. **L'estratègia F2F inclou propostes per minimitzar la desigualtat social i econòmica de la pagesia en la cadena de valor agroalimentària.**

- L'estratègia F2F vol obrir camí cap a una alimentació integral i responsable i, per aconseguir-ho, aposta per accions transformadores i crea un marc de seguiment i avaluació amb mesures correctores que en permetin optimitzar el funcionament. S'organitza al voltant de set objectius específics per abordar els reptes urgents dels sistemes alimentaris:

- ✓ **Desenvolupar un marc regulatori inclusiu** i transparent per a la coherència de les polítiques existents.
- ✓ **Donar suport a una transició cap a la producció d'aliments** que salvaguardi el medi ambient, el clima i la salut.
- ✓ **Dirigir els canvis cap a una dieta saludable i sostenible** mitjançant la creació d'entorns alimentaris sans.
- ✓ **Establir un sistema alimentari social i econòmic just, sa i inclusiu.**
- ✓ **Garantir el benestar i salut dels animals.**
- ✓ **Promoure la investigació participativa i l'intercanvi de coneixements.**
- ✓ **Impulsar l'acció global per a sistemes alimentaris sostenibles.**

- Segons l'estratègia de la biodiversitat del Pacte Verd Europeu per al 2030, la Unió Europea es proposa com a objectiu que el 25 % de la superfície agrària segueixi mètodes i sistemes de producció ecològics.

CARTES I DECLARACIONS DE REFERÈNCIA A L'ENTORN DELS SISTEMES ALIMENTARIS

Carta de l'agricultura periurbana, 2010

- Document elaborat per les entitats Parc Agrari del Baix Llobregat, Fundació Agroterritori i Xarxa Agroterritorial, amb l'interès posat a fer que les institucions públiques adoptin polítiques per protegir, planificar i gestionar els espais agraris periurbans del model català de sistemes de ciutats.
- Cerca la complicitat amb els actors de les baules de la cadena agroalimentària per consolidar l'activitat agrària i l'alimentació.
- Aquesta declaració d'intencions proposa iniciatives en l'àmbit de la comercialització per oferir oportunitats per a l'autoabastiment de productes locals i reduir la despesa energètica i ambiental.
- També s'apropa a la definició de l'agricultura de proximitat sobre la base de paràmetres d'estacionalitat dels productes, distància i temps per a l'organització de circuits curts de venda, amb la finalitat d'assolir la identitat cultural dels aliments.

**Parc Agrari
del Baix Llobregat**

Document centrat en la protecció de l'espai agrari en entorns periurbans i en la promoció de la producció i consum d'aliments en clau de proximitat.

Carta europea de governança territorial i alimentària, 2011

- En el marc del projecte Rururbal del Programa MED de cooperació transfronterera (període 2007-2013), es dissenya una estratègia de governança per al desenvolupament local sostenible de territoris periurbans amb l'objectiu de valorar la comercialització i el consum dels productes agrícoles locals.
- Arran del projecte **sorgeix la iniciativa de redactar la Carta europea de governança territorial i alimentària, la qual estableix objectius comuns per a la construcció i reforçament dels processos participatius i l'inici d'una política**

Tria els teus aliments Decideix el teu territori

Projecte cofinançat
pel Fons Europeu de
Desenvolupament Regional

Estableix compromisos per donar suport a l'accessibilitat als productes locals.

alimentària integrada que doni suport a una estratègia alimentària local i la coordini.

- Suposa el naixement d'un pacte entre col·lectius territorials i la unió de diversos actors del sistema alimentari per desenvolupar accions en comú.
- Els signants, entitats i institucions públiques, **estableixen acords per construir i consolidar sistemes agroalimentaris locals que permetin afermar les grans orientacions territorials en**

matèria alimentària i els seus valors, connectar els projectes d'alimentació local, elaborar i aplicar un pla d'acció i seguir intercanviant bones pràctiques per a la seva implementació.

- Per mitjà d'aquesta carta, **s'estableixen compromisos per donar suport a l'accessibilitat als productes locals per al seu consum local, per organitzar i administrar l'oferta i el mercat de productes agroalimentaris locals i per convertir l'alimentació en un mitjà que reforci les xarxes de proximitat i solidaritat al servei de la innovació social i territorial periurbana.**

Carta per a una sobirania alimentària des dels nostres municipis, 2014

- És un manifest publicat per iniciativa de trenta-una entitats de l'Estat espanyol, organitzacions, xarxes i agents polítics amb experiència en l'àmbit de la sobirania alimentària (associacions ecologistes, universitats, partits polítics, xarxes d'economia social, etc.) i que es va aprovar al Congrés Internacional d'Economia Social i Solidària celebrat a Saragossa el mes de juliol del 2014.
- **Amb aquesta carta es reclama un nou protagonisme social en què el suport mutu, la igualtat i el respecte envers la natura i el bé comú ordenin l'economia social. Així mateix, es defensen els espais municipals com a llocs de transformació i es plantegen un conjunt de propostes des de l'àmbit local per promoure els principis de sobirania alimentària.**
- A aquesta alternativa innovadora se sumen propostes d'àmbit internacional que proposen polítiques públiques des de les ciutats per a l'elaboració d'estratègies alimentàries.
- Aquest document **vol consolidar un marc d'acció municipalista per abordar de manera holística el sistema agroalimentari municipal a partir de l'impuls de mesures des de la governança alimentària, la protecció i gestió territorials, la dinamització del sector agroalimentari, la comercialització i consum de proximitat i el canvi cultural.**

Aposta de manera clara per

l'impuls de polítiques alimentàries

des del món municipal.

Declaració de Rennes per a uns sistemes alimentaris territorialitzats, 2014

- L'Associació de Regions de França (ARF) durant el Consell General de Bretanya celebrat a Rennes el juliol del 2014 va constatar la prioritat d'abordar de manera interrelacionada polítiques agràries i alimentàries i de promoure els **sistemes alimentaris territorialitzats (SAT)**.
- Els SAT es defineixen com un «conjunt de branques agroalimentàries conforme a criteris de desenvolupament sostenible, localitzades en un espai geogràfic de dimensió regional i coordinades per una governança territorial, el qual s'argumenta en l'oportunitat de la triple proximitat de la producció, la transformació i el consum a partir d'una oferta més abundant i variada» (J. L. Rastoin, 2016).
- La promoció dels SAT per al desenvolupament del territori a escala de regió pretén **afavorir el desenvolupament econòmic, la gestió dels recursos naturals i el foment de l'ocupació rural i s'estructura en tres programes d'accions prioritàries:**
  1. **Donar suport als sistemes alimentaris dins l'estratègia regional en matèria de governança**, per:
    - Incentivar la demanda local i regional.
    - Afavorir la creació d'activitats econòmiques amb valor afegit.
    - Donar suport als nous actors en les iniciatives per a una alimentació responsable.
  2. **Articular sinergies a partir de les polítiques regionals i activar raons econòmiques, socials, ecològiques i culturals que privilegin la proximitat dels aliments.**
  3. **Desplegar polítiques de creació i cooperació amb altres regions d'altres continents.**

EMPREMTA

- **A França hi ha una vintena de territoris SAT compromesos amb les polítiques agroalimentàries.**
- **Aquesta aposta metodològica d'àrees d'influència alimentària posa l'èmfasi en la importància de sostenir les explotacions familiars**

Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

**Introdueix el concepte
de sistemes alimentaris
territorialitzats (amb una base
geogràfica per a la producció,
transformació i consum de
proximitat).**

productives i viables, crear ocupació, preservar el medi i donar resposta a les demandes de les persones consumidores en benefici d'una alimentació sana i de qualitat.

- **La idea inicial dels SAT prové de l'organització francesa RESOLIS**, observatori de recerca i avaluació de solucions agroalimentàries i socials innovadores, la qual ha desenvolupat una metodologia de mesura-valoració de la seva implementació i impacte a escala territorial.
- Paral·lelament, el projecte GouTer, governança territorial dels sistemes alimentaris en diverses escales territorials (2016-2019), constata que la transició cap a sistemes alimentaris durables requereix una nova manera de liderar les iniciatives i les polítiques alimentàries i insta els territoris a reforçar les capacitats col·lectives en matèria de governança tot posant el focus en:
  - Una sensibilització dels actors locals per mitjà de la realització de pràctiques innovadores.
  - Una coconstrucció i experimentació de nous mecanismes de participació local.
  - L'elaboració d'eines metodològiques que facilitin la governança alimentària del territori.

Declaració de Valladolid per a l'impuls dels sistemes agroalimentaris locals davant dels riscos globals, 2020

- Amb motiu de la seva quarta trobada, **els ens locals adherits a la Red de Ciudades por la Agroecología manifesten i assumeixen el compromís de continuar promovent i reforçant els sistemes agroalimentaris locals sostenibles davant d'emergències globals com ara la climàtica o pandèmies com la covid-19.**
- **Coincideixen a dir que els sistemes alimentaris sostenibles conformen la peça clau per reduir els efectes del canvi climàtic**, a més de ser essencials per a la salut de les persones i del planeta, criteris reconeguts per la Comissió Europea en l'estratègia F2F.
- Junts **requereixen solucions davant de la inseguretats alimentària i climàtica i de la creixent tensió dels ecosistemes que reclamen urgència i contundència** per reduir la vulnerabilitat, desprotecció i desafecció.
- **Proposen un lideratge de les administracions locals per entomar les transicions cap a la sostenibilitat dels sistemes agroalimentaris locals recollides** al MUFPP (2015), la Nova Agenda Urbana de Quito (2018) i la declaració Good Food Cities impulsada per la xarxa C40.
- **Manifesten que les polítiques alimentàries locals són clau per enfortir les comunitats davant dels reptes globals.**
- **Argumenten que salut i sostenibilitat**, de manera indissociable, **han de sustentar els arguments per enfortir una alimentació nutritiva i de qualitat per a tothom.**
- **Afirmen que la producció i distribució d'aliments** (com també l'aigua o l'energia) **s'han de considerar serveis bàsics per al proveïment de la ciutat.**

COMPROMÍS

- Els sotasignats estan d'acord a articular, de manera conjunta, accions específiques per promoure els sistemes alimentaris locals sostenibles en els àmbits prioritaris següents:
  - ✓ **Sistemes alimentaris sostenibles i resilient:** adopció de formes respectuoses amb el medi ambient i les persones en cadascuna de les baules de la cadena agroalimentària des de l'agroecologia i la cooperació entre territoris.

Document vinculat a la red de ciudades por la agroecología, que atorga un paper central a les polítiques alimentàries des de l'àmbit local.

- ✓ **Planejament territorial:** conservació dels recursos alimentaris (sòl, aigua, coneixements i tradició, biodiversitat) i incorporació en el planejament urbà municipal d'eines per a la protecció i el foment dels sistemes alimentaris locals i sostenibles.
- ✓ **Dret a l'alimentació:** garantia de l'accés als aliments saludables, de qualitat i justos a tota la població d'acord amb les estratègies promogudes per les Nacions Unides el 2005.
- ✓ **Enfortiment comunitari:** impuls del rol dels agents socials i del teixit associatiu local per millorar la gestió de les crisis alimentàries mitjançant l'adopció de criteris d'innovació, respecte i resiliència.
- ✓ **Governança:** impuls del treball en equip i la coherència de les polítiques públiques mitjançant la cooperació i coordinació entre entitats de manera associada i col·lectiva.

Declaració de Glasgow sobre l'alimentació i el clima, 2020

- **Acord entre autoritats locals** (de diversos contextos geogràfics i dimensions sociodemogràfiques) **per promoure mecanismes d'acció conjunta i abordar l'emergència climàtica** amb l'objectiu de renovar els **compromisos d'articulació de polítiques alimentàries sostenibles**.
- Entre tots **constaten les problemàtiques existents en termes socials** i ecològics i reclamen, amb urgència, construir escenaris de resiliència per minimitzar-ne els impactes en la salut de les persones i el territori.
- Estimen **l'emergència sanitària de la covid-19**, la crisi dels sistemes sanitaris públics i la vulnerabilitat dels sistemes alimentaris i les estratègies relacionades.
- Evidencien la **pèrdua de biodiversitat** i la contribució del sistema alimentari global en l'emissió de gasos amb efecte d'hivernacle.
- Identifiquen **la responsabilitat de les dinàmiques insostenibles de la cadena de valor agroalimentària**, principalment en l'agroindústria.
- Reconeixen **desigualtats extremes i desproporcionades entre comunitats i la situació de pobresa i vulnerabilitat social** (fam i malnutrició creixents) de col·lectius desplaçats a causa de conflictes, el canvi climàtic, etc.
- **La Declaració de Glasgow proposa destacar el rol dels actors locals dels pobles i ciutats que actualment ja lideren accions i estratègies alimentàries integrades** en les baules de la cadena; fomentar la creació de zones lliures de pesticides i organismes modificats genèticament, parcs agraris, espais test agraris, centres d'aprovisionament i distribució d'aliments, punts de descàrrega de persones productores a petita escala, serveis d'últim quilòmetre en fred, mercats i circuits curts de venda; reduir el malbaratament, i establir una planificació alimentària territorial i urbana, entre d'altres.

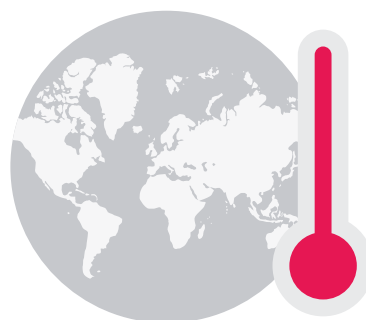
EL COMPROMÍS EN EL MARC DE LA VINT-I-SISENA CONFERÈNCIA DE LES PARTS DE LA CONVENCIO MARC DE LES NACIONS UNIDES SOBRE EL CANVI CLIMÀTIC (GLASGOW) INCLOU DIVERSOS PUNTS:

- ✓ **Fer públic el seu acord atesa la necessitat i urgència d'impulsar polítiques i estratègies alimentàries integrades** com a eines bàsiques i oportunitats de cohesió i cooperació i d'intercanvi de bones pràctiques.

Atorga un paper central a les autoritats locals i enfoca els reptes futurs pel que fa a l'emergència climàtica.

- ✓ Manifestar **la responsabilitat de reduir les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle per part dels sistemes alimentaris urbans segons l'Acord de París i els objectius de desenvolupament sostenible**.
- ✓ Especificar amb contundència **l'obligació d'involucrar tots els actors clau del sistema alimentari en la presa de decisions per a una transició sostenible i justa** que aplegui tant els agents de la cadena de valor agroalimentària com grups de la societat civil, investigadors i, molt especialment, la gent jove, el futur de la qual està amenaçat pels efectes de l'emergència climàtica.

Altres cartes i declaracions

	Any	Enllaç web	Promotor
Carta alimentària de la regió metropolitana de Barcelona	2020	▶	Pla estratègic metropolità de Barcelona (PEMB)
Documents de posicionament (salut, restauració comunitària, ampliació de cadenes de valor alimentàries alternatives i d'agricultura urbana i ordenació del territori)	2020	▶	Consell Alimentari de Viena
Carta per a la transició agroecològica i l'alimentació sostenible	2019	▶	Aglomeració de Montpeller
Diagnosi del sistema alimentari de Milà	2018	▶	Ajuntament de Milà i Fundació Cariplo
Estratègia alimentària de Livorno	2018	▶	Ajuntament de Livorno
Manifest de Vitòria-Gasteiz per a un sistema agroalimentari sostenible	2014	▶	Ajuntament de Vitòria
Carta del cibo de la província de Pisa	2011	▶	Província de Pisa

Molí antic d'oli a Collbató, Parc Rural del Montserrat

DOCUMENTS DE REFERÈNCIA PER OBTENIR MÉS INFORMACIÓ SOBRE LES POLÍTIQUES ALIMENTÀRIES LOCALS I COM IMPLEMENTAR-LES

Policy Guide on Community and Regional Food Planning, 2007

- Es tracta d'una publicació breu, una **guia de polítiques per a la planificació alimentària a escala regional de l'Associació Americana de Planificació (APA)**.
- **Posa els aliments**, com també l'aigua, l'habitatge i els sòls, **fins ara absents en l'interès de l'ordenació del territori, en el focus de les interaccions espacials per a la planificació regional integral**.
- Aporta **una visió global dels fluxos del sistema alimentari i la seva afecció en l'entorn**.
- Sorgeix l'any 2005 a San Francisco arran de la Conferència Nacional de Planificació de l'APA, en què es reclama l'atenció al fet d'incloure l'alimentació en l'ordenació de la ciutat. S'elabora un llibre blanc, que es presenta el 2006 per convertir-se després en la Guia de polítiques alimentàries comunitàries.
- Entre els elements de més conscienciació que s'hi inclouen, en destaquen els següents:
  - ✓ **Comprendre que el sistema alimentari representa una part important de l'economia regional.**
  - ✓ **Sensibilitzar sobre el fet que el sistema alimentari necessita quantitats d'energia provinent de combustibles fòssils** per produir, processar i transportar els aliments i per eliminar els residus que se'n generen.
  - ✓ **Entendre que les terres de conreu de les àrees metropolitanes i la capacitat de produir aliments per als mercats locals i regionals s'està perdent.**
  - ✓ **Destacar la problemàtica de la contaminació d'aigües** superficials i subterrànies a causa de l'ús excessiu de fertilitzants i pesticides.
  - ✓ **Conèixer el biaix entre l'accés als aliments saludables i les zones amb pocs ingressos.**
- **Contribueix a construir sistemes alimentaris regionals i comunitaris** més forts, sostenibles

American Planning Association

Creating Great Communities for All

El document de referència per a la planificació alimentària regional als Estats Units.

i autosuficients i a suggerir maneres d'interaccionar amb les comunitats per millorar-ne la vitalitat econòmica, la salut, la sostenibilitat, l'equitat i la diversitat cultural.

- **Presenta set polítiques generals**, cadascuna dividida en diverses polítiques específiques, per a cadascuna de les quals se suggereixen els diversos rols que poden tenir els planificadors. Les accions de suport giren al voltant dels eixos següents:
  - ✓ Un procés integral de planificació alimentària a escala comunitària i regional.
  - ✓ L'enfortiment de l'economia local i regional mitjançant la promoció de sistemes alimentaris locals.
  - ✓ Sistemes alimentaris que millorin la salut de les persones residents a la regió.
  - ✓ Sistemes alimentaris ecològicament sostenibles.
  - ✓ Sistemes alimentaris equitatius i justos.
  - ✓ Sistemes alimentaris que preservin i mantinguin diverses cultures alimentàries tradicionals de comunitats natives americanes i d'altres comunitats minoritàries ètniques.
  - ✓ El desenvolupament de legislacions estatals i federals per facilitar la planificació alimentària comunitària i regional.

- Aquesta guia de planificació **vol equilibrar la necessitat d'un sistema alimentari eficient amb els objectius de vitalitat econòmica, salut pública, sostenibilitat ecològica, equitat social i diversitat cultural**. Un repte per als planificadors i que ha de tenir en compte:
  1. **Els efectes generals del sistema alimentari sobre les àrees locals i regionals** (envelliment, pèrdua de sòl, protecció de l'activitat agrària i polítiques d'acció).
  2. **Els vincles del sistema alimentari amb l'economia** (globalització, declivi de la ruralització, impactes econòmics de les compres locals, política local de compra d'aliments).
  3. **Els sistemes alimentaris i de salut de la població** (política agrària i salut, obesitat).
  4. **Els enllaços del sistema alimentari amb els sistemes ecològics** (consum d'energia,

sòl urbà buit per cultivar, problemàtica de l'aigua, pèrdua de biodiversitat i malbaratament alimentari).

5. **El sistema alimentari i l'equitat social** (inseguretat alimentària, assistència alimentària d'emergència, cupons d'aliments, supermercats d'iniciativa social, població immigrada i aliments).
6. **Les cultures d'aliments nadius o ètnics** (cultures, aliments ètnics d'origen local, cuina ètnica).
7. **La planificació i política integrals dels aliments** (consells de política alimentària, projectes alimentaris basats en la comunitat).

Marc d'indicadors del sistema alimentari de la ciutat-regió, 2019

- La Fundació RUAF presenta una **eina pràctica d'avaluació i planificació dissenyada per ajudar les ciutats a avaluar l'estat actual i el rendiment del sistema alimentari amb l'objectiu d'identificar les àrees prioritàries per a l'acció amb resultats i dades per mesurar-ne els canvis**.
- Una ciutat pot fer ús d'aquesta eina per reunir informació sobre qui l'alimenta i d'on prové el menjar que consumeix la regió, com també per identificar fortaleses i vulnerabilitats del sistema, les baules de la cadena interessades a involucrar-s'hi, quin paper hi té el poder públic, etc.
- L'eina es vol dirigir a:
  - Enfortir la capacitat i potencial de producció d'aliments de la regió.**
  - Optimitzar la capacitat regional de processament agroalimentari.**
  - Retenir la producció local i contribuir a l'economia regional.**
  - Augmentar la sostenibilitat ambiental i la resiliència del sistema alimentari territorial.**

Document de referència per a la redacció de la diagnosi del sistema alimentari.

- Desenvolupar estratègies alimentàries millors i més resilents per a la regió urbana.**
- El mètode consta de **210 indicadors que es basen en una matriu de les diverses dimensions del sistema alimentari i que reflecteixen el caràcter multifuncional** del sistema alimentari, des de la producció fins al residu, i que s'han recopilat a partir de les experiències d'aplicació a sis ciutats de diversos continents.
- El conjunt d'eines l'han desenvolupat la FAO i la Universitat Wilfrid Laurier del Canadà amb el suport financer del Ministeri Federal d'Alimentació i Agricultura alemany i la Fundació Carasso.

Polítiques alimentàries transformadores. Manual de posada en marxa, 2020

- El Centre d'Estudis Rurals i d'Agricultura Internacional (CERAI) i la Fundació Entretantos —amb el suport de la Federació Valenciana de Municipis i Províncies (FVMP)— **proclamen l'acció col·lectiva local per donar respostes urgents als problemes globals en l'àmbit de les polítiques alimentàries.**
- Aquesta publicació, que té com a **objectiu afavorir la participació i impulsar iniciatives locals**, presenta:
  - ✓ **Deu propostes per descobrir el potencial** de les polítiques alimentàries locals.
  - ✓ **Onze casos d'èxit per inspirar-se.**
- **Ofereix orientació i pautes per als gestors municipals** a l'hora d'engegar polítiques alimentàries transformadores tot i les poques competències en agricultura i alimentació de les corporacions locals, però amb gran capacitat d'acció en la innovació d'actuacions saludables i sostenibles.
- La publicació fa un **repàs al marc institucional i a la compilació d'exemples innovadors** per donar llum a iniciatives alimentàries.

POLÍTiques ALIMENTÀRIES

- Aquest manual de polítiques alimentàries transformadores vol proporcionar les pautes per donar resposta a la necessitat d'un canvi urgent i amb un enfocament integrador (social, econòmic i ambiental) des de l'agroecologia i la

Un manual amb propostes

i casos d'èxit que ens poden

inspirar a l'hora d'implementar

una estratègia alimentària.

sobirania alimentària per vertebrar el territori rural viu a partir dels passos següents:

1. **Informar, comunicar i educar sobre les asimetries del sistema alimentari** i la necessitat d'entendre l'alimentació com un bé comú (no un bé de consum) que concerneix tota la societat.
2. **Promoure pautes alimentàries saludables i sostenibles.**
3. **Incloure les persones més vulnerables** del sistema alimentari.
4. **Enfortir iniciatives de sostenibilitat en els sectors de processament i venda d'aliments pel seu paper i influència en el consum** i en la producció primària.

Parc Rural del Montserrat

Àmbits de governança en les polítiques alimentàries urbanes: una mirada operativa, 2020 (Fundació Entretantos)

- Una investigació científica publicada a *Estudios Geográficos* del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC) (número 289, desembre del 2020) a càrrec de set especialistes en polítiques alimentàries que **identifica potencialitats i deficiències a l'hora d'implementar la governança en les polítiques alimentàries urbanes.**
  - **Un concepte poc desenvolupat i centrat en la construcció d'òrgans específics per a la creació d'estratègies alimentàries participades a escala de ciutat**, ja sigui per mitjà de consells alimentaris (València, Barcelona) o de les actuacions del MUFPP (Madrid, Còrdova). S'hi presenten casos de cogestió de polítiques alimentàries locals que han impulsat processos participatius per a l'elaboració d'estratègies alimentàries.
  - **Parteix de l'estudi de la governança alimentària a tretze ciutats espanyoles** (tres de les quals amb estratègies alimentàries: Saragossa, Segòvia i Valladolid) que formen part de la Red de Ciudades por la Agroecología per mitjà d'entrevistes personalitzades i de l'anàlisi de les accions desenvolupades.
  - La recerca **posa al descobert els riscos i la inestabilitat d'aquestes polítiques** a mitjà i llarg termini:
    - ✓ La dificultat d'establir xarxes amb el sector agrari per incloure tota la cadena agroalimentària.
    - ✓ La manca de lideratge polític i de coordinació interadministrativa.
    - ✓ L'abordatge de les relacions camp-ciutat i l'absència de figures metropolitanes.
- Que la vegada destaquen pel seu **potencial i resiliència**:
- ✓ Inclusió en polítiques d'ordenació i planificació territorials.
  - ✓ Observació i anàlisi des d'enfocaments *top-down* i *bottom-up*.
  - ✓ Models agroecològics.
  - ✓ Incorporació d'actors fins ara marginals.

Una anàlisi des de l'acadèmia de 13 ciutats espanyoles que permet identificar diferents àmbits de governança en les polítiques alimentàries urbanes

- ✓ Extensió de la mirada territorial per reduir els impactes de les dinàmiques urbanes i incloure la sostenibilitat en les polítiques alimentàries.

- **El desplegament i l'articulació de polítiques alimentàries urbanes plantegen la necessitat de revisar les baules dels sistemes alimentaris tradicionals** amb l'ambició d'incloure-hi la innovació social per impulsar projectes transformadors des de la cooperació amb l'objectiu de crear oportunitats en un escenari de transició agroecològica.
- **Aquesta recerca detecta sis àmbits de governança alimentària: 1) de base, 2) multiactor, 3) intra-Administració, 4) multinivell, 5) territorial i 6) translocal, els quals posen de manifest la rellevància de les interrelacions entre institucions, Administració, organitzacions socials i sector agrari, i també les diverses mirades i enfocaments dels sistemes alimentaris de la ciutat-regió.**
- Se suggereix la necessitat d'aprofundir en els enfocaments *top-down* i *bottom-up* de les polítiques alimentàries amb l'objectiu d'apostar per models agroecològics, incloure-hi actors fins ara marginals i estendre la mirada territorial per reduir els impactes de les dinàmiques urbanes i incloure la sostenibilitat en les polítiques alimentàries.

Alimentació sostenible. Manual per a ciutats, Ajuntament de Barcelona i Pla estratègic metropolità de Barcelona (PEMB), 2021

- En el marc de la celebració de la capitalitat de l'alimentació sostenible 2021 a la ciutat de Barcelona, aquest document reclama la urgència de transitar cap a un model d'alimentació sostenible que generi justícia social, preservi els recursos naturals i els ecosistemes i salvaguardi la capacitat alimentària de les futures generacions de manera sostenible.
- Es proposa treballar per l'alimentació sostenible a partir de nou àrees d'actuació i que s'aborden de manera integral:
  - ✓ Garantir el dret a l'alimentació sostenible.
  - ✓ Apostar per productes de proximitat, de temporada i respectuosos amb el medi ambient, com ara els productes agroecològics i ecològics i la pesca sostenible.
  - ✓ Impulsar l'adopció de dietes saludables per a les persones i el planeta basades en aliments frescos i evitar els productes ultraprocesats.
  - ✓ Promoure un consum més baix i de més qualitat de carn i productes derivats.
  - ✓ Reduir el malbaratament d'aliments i d'envasos.
  - ✓ Fomentar relacions justes en la cadena agroalimentària.
  - ✓ Cultivar la diversitat al nostre camp, a la nostra taula i als nostres barris.
  - ✓ Crear entorns alimentaris sostenibles i empoderadors.
  - ✓ Transformar el sistema alimentari amb totes les persones i per a totes elles.
- **La intenció del manual és vetllar per l'alimentació sostenible amb l'objectiu que els agents implicats despleguin les accions de manera coordinada per garantir un «canvi efectiu en el sistema alimentari».**
- **S'identifica la ciutat com l'escenari i laboratori on s'han d'abordar aquests canvis. Se'n remarca el rol i la influència a l'hora de decidir quins aliments es produeixen al seu voltant, on i com arriben fins a les llars, amb l'objectiu**

Una anàlisi profunda de les crisis actuals (climàtica, ecològica, social i sanitària) i l'aposta pel canvi de model alimentari

de millorar la salut de les persones i del planeta i d'impulsar dietes que apostin per reduir el consum de carn (majoritàriament procedent del model agroindustrial) i el malbaratament alimentari.

- El manual reconeix que la majoria dels canvis s'han d'organitzar des de fora del sector agroalimentari i que es fonamenten en aprenentatges educatius (formació i conscienciació), en la planificació urbanística o en moviments socials veïnals que fa temps que expressen preocupació per l'alimentació i la salut en termes de proximitat.

3.2. Si es vol planificar, quins instruments de política alimentària cal tenir en compte?

Aquesta guia cerca acompanyar el desenvolupament de polítiques alimentàries plurals que han de conformar sistemes agroalimentaris locals sostenibles. Per aquest motiu, abans de posar en relleu alguns exemples i pràctiques destacables, ja sigui per la seva cohesió amb els actors del territori, pel seu grau d'implicació amb la recerca o per la seva articulació en projectes i externalitats que han contribuït al progrés social, es vol repassar, de manera breu, quina n'ha estat la trajectòria. Per fer-ho, s'analitzen divuit instruments de polítiques alimentàries de diverses procedències geogràfiques, contextos socioculturals i tipologies (estratègies, consells i polítiques alimentàries) que ens aportaran diferents visions, mis-

sions i sistemes d'implementació. A més d'enumerar aquests divuit instruments, es fa una anàlisi en profunditat dels tres que, segons el nostre parer, poden ser més inspiradors, en tant que són experiències d'èxit i ja consolidades en el seu context geogràfic.

Les polítiques públiques per a l'alimentació en entorns urbans presenten trets en comú, però també divergències. Majoritàriament, responen a dinàmiques col·lectives i de col·laboració entre administracions, organitzacions socials i entitats sorgides de la societat civil. Aposten per models participatius, despleguen eines i iniciatives organitzatives innovadores i alternatives, proposen visions estratègiques coherents i sostenibles i prioritzen enfocaments metodològics transversals i inclusius, a la vegada que comparteixen estudis i experiències i conformen anàlisis prospectives. Afronten els reptes agroalimentaris locals contrarestant els obstacles i definint oportunitats, singularitats i estratègies.

3.2.1. Quines són les polítiques i estratègies alimentàries de referència?

Les ciutats cada vegada mostren més interès i compromís a l'hora d'apostar pel desenvolupament d'estratègies polítiques destinades a la sostenibilitat, la participació, la salut i l'alimentació.

És un fet, centenars d'experiències d'arreu del món avalen que l'escala local ofereix l'espai politicoadministratiu idoni per desplegar models d'alimentació sostenibles i dinàmics amb les eines del mateix territori. Des de la creació del Consell Alimentari de Toronto, al Canadà, han anat apareixent iniciatives que inclouen una reflexió i un enfocament alternatiu a la globalització, i que van des de la lluita contra la pobresa alimentària fins a la creació de projectes que impulsen l'agricultura urbana. Algunes experiències fortament implicades amb el territori i la societat desenvolupen ambiciosos programes locals que serveixen de referència i de model a seguir. Aspectes com la millora de la qualitat i del benestar dels seus habitants en termes de salut i l'adopció d'eines clau per a la sostenibilitat són els més comuns. Sumen i s'agrupen en plataformes i xarxes per compartir i col·laborar, i tot això succeeix mentre els governs estatals s'hi impliquen poc o gens, ni en la presentació de propostes polítiques ni en l'adopció de mesures legislatives per agilitzar-hi l'encaix amb la societat a fi d'estendre les iniciatives i facilitar accions puntuals. Al contrari, massa sovint presenten activitats fragmentades (iniciatives individuals disperses), s'argumenten amb enfocaments més sectorials que no pas transversals, presenten una varietat excessiva d'instruments de polítiques alimentàries i reuneixen capacitats humanes i presupostàries limitades que en restringeixen el mar-

ge de maniobra (Doernberg [et al.], 2019). S'espera que aquesta guia contribueixi a comprendre millor aquests instruments polítics i que pugui ser útil per entendre el paper dels diversos actors del sistema agroalimentari (des de la producció agrària fins al consum) per a una necessària transversalització de la qüestió alimentària.

Ens fixarem en tres de les estratègies

alimentàries més reeixides i

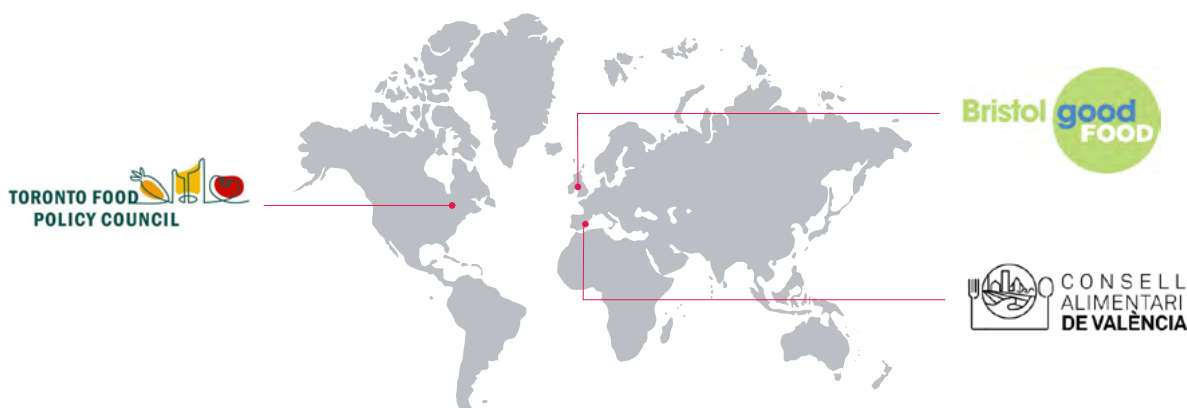
consolidades en el seu context

geogràfic: Toronto, al Canadà;

Bristol, al continent europeu,

i València, als Països Catalans.

De tot aquest moviment urbà emergent amb nous plantejaments sobre l'alimentació se'n poden destacar, per les seves experiències reeixides i per la implicació transversal de vectors, actors i consensos, tres ciutats, Toronto, Bristol i València. Totes tres estan adherides al MUFPP i han posat en marxa estratègies alimentàries àmpliament reconegudes pels vincles d'excepcionalitat amb el territori, la societat i la pagesia i que conformen excel·lents documents d'estudi. **L'elecció d'aquestes estratègies alimentàries no és neutra: a més de mostrar plans que integren les diverses baules del sistema agroalimentari (producció, transformació, distribució, comercialització, gestió de residus) i de coincidir en processos polítics favorables, presenten nous reptes per apropar-se a sistemes alimentaris més sostenibles i justos d'espais urbans a diverses escales. En tots tres casos, ciutat i hinterland rural conformen territoris funcionals (agroalimentaris) que subratllen la interdependència entre indrets per a una construcció d'interrelacions socials, econòmiques, ambientals, dinàmiques i fluïde.**

EN L'ÀMBIT INTERNACIONAL

Toronto's Food Strategy, Canadà

Establerta l'any 1991, l'estratègia alimentària de Toronto és capdavantera i referent en la posada en marxa de polítiques públiques metropolitanes amb l'objectiu de transformar els sistemes agroalimentaris des d'un enfocament multisectorial i col·laboratiu. **L'estratègia alimentària de Toronto, pionera i veu d'un pla model alimentari just i sostenible**, aposta per la transformació global dels sistemes alimentaris a diverses escales (local i regional) i pel desenvolupament de projectes replicables a partir de la implicació dels grups d'interès (comunitat, institucions, sector privat, persones productores, acadèmia, Govern). Es basa en un enfocament multisectorial per construir capacitats internes i facilitar la col·laboració de socis externs.

En l'estratègia alimentària de Toronto, el gruix dels projectes s'organitza al voltant de dues temàtiques centrals: la salut i el medi ambient.

No obstant això, les practiques per reduir el malbaratament i les propostes per al desenvolupament de les activitats econòmiques conformen dos blocs representatius pel que fa a la disseminació d'eines. Es recorda que pràcticament la majoria dels projectes definits van dirigits a esmenar desigualtats socials i estructurals derivades de la salut i a harmonitzar els desequilibris assistencials detectats. **La majoria de programes són accions d'atenció, informació i sensibilització de temàtiques diverses, entre les quals la nutrició i les dietes alimentàries són els factors amb més rellevància i suport institucional, especialment les que van dirigides a la població infantil i a la més vulnerable** (les quals conformen els perfils de vigilància implicats de manera més directa en el pla).

QUINS ENS SÓN ELS ORÍGENS?

- **Arrenca de la Junta de Salut per assessorar la ciutat** de Toronto amb l'objectiu de connectar agents de diversos sectors i col·lectius i planificar i desenvolupar projectes innovadors que proporcionin espais de debat i permetin planificar iniciatives i programes al voltant de l'alimentació i la salut.
- L'any 2010 s'aprova i **es posa en funcionament el Pla d'acció alimentari**, que identifica les lí-

nies estratègiques segons una metodologia més integrada i coordinada amb la finalitat de construir capacitats i facilitar la cooperació entre actors.

- D'acord amb un enfocament coordinat i interministerial s'inicia **l'estratègia de l'aliment i la nutrició de Toronto** (Consell de Política Alimentària de Toronto) l'any 2010. A partir de l'argument principal de voler fer front a diverses crisis (dels ingressos de les persones agricultores, de l'obesitat infantil i de les malalties cròniques) i reptes agroindustrials, la societat civil, les empreses, els productors, l'acadèmia i el Govern coincideixen a planificar de manera coordinada diversos programes per planificar i renovar els sistemes alimentaris.
- El **Consell de Política Alimentària de Toronto**, sota la direcció de la Universitat de York, el Consell de Política Alimentària de Vancouver i l'Institut de Política Agroalimentària del Canadà, cooperen en l'anàlisi de l'estratègia.
- En un context de bonança per a l'activació de polítiques públiques, l'any 2012 es desenvolupa la **Llei de l'aliment local a escala regional** d'Ontario.

EL PROCÉS

- **L'estratègia alimentària de Toronto proporciona un fòrum d'acció** de tot el sistema alimentari. Engresca les organitzacions a compartir idees creatives i a participar en iniciatives enriquidores i col·lectives per fomentar la cohesió social i el desenvolupament econòmic i plantejar una metodologia innovadora i creativa.
- Paral·lelament, es dissenya el **Consell de Polítiques Alimentàries per a Joves** de Toronto, que vol mobilitzar la població jove i li ofereix un espai per compartir oportunitats i empenedoria. L'objectiu és convertir-se en la veu del canvi cap a polítiques alimentàries municipals sostenibles.
- Durant les darreres dècades, **l'estratègia alimentària de Toronto** ha estat un referent per a les contribucions en els plans d'acció (agricultura urbana, aliments i fam, granges, am-

biental); també ha facilitat el compromís en la planificació de polítiques públiques de la ciutat amb el **Comitè d'Acció Agrícola de l'Àrea del Gran Toronto** (àrea metropolitana), amb qui coordina informació, recursos i projectes per

a la innovació i la diversificació d'accions amb l'objectiu de garantir una transformació agroalimentària sostenible i integradora en l'àmbit social i ambiental.

OBJECTIU GENERAL I LÍNIES ESTRATÈGIQUES

L'estratègia alimentària de Toronto es fonamenta principalment en la salut com a objectiu a assolir.

Més de la meitat de les iniciatives i projectes (i de programes paral·lels, com ara la Carta per a l'activitat física) **giren al voltant d'aquest vector principal que ordena i prioritza les línies estratègiques del pla** (quaranta-set d'un total de seixanta-set projectes) i que s'estructura en sis apartats:

- a. Salut pública (avaluació de la vulnerabilitat, dietes saludables, infraestructures i barris, màrqueting alimentari).
- b. Suport a la salut (capacitats i habilitats, lloc web de nutrició per a l'alumnat, horts urbans, agricultura urbana, mercats mòbils).
- c. Salut i malaltia, en el qual es preveu el gruix més important d'iniciatives.
- d. Salut de la població infantil (consultes dietètiques per a embarassades, blocs de nutrició per a progenitors, guia alimentària, ajuda per a l'alimentació, tallers).
- e. Entorns saludables (menús, formació i informació, aliments a domicili i emergència).
- f. Comunitats saludables (harmonització de serveis).

Els objectius específics de l'estratègia de l'aliment i la nutrició de Toronto són els següents:

- Promoure la salut per mitjà d'una alimentació saludable i l'accés al menjar.
- Reduir l'obesitat i les malalties cròniques amb assessorament assistencial.
- Enfortir l'economia local i el medi ambient amb sistemes alimentaris diversos, sans i sostenibles.

Per assolir aquests objectius, l'estratègia defineix tres eixos d'actuació:

1. Accés als aliments saludables: les persones han de tenir accés i mitjans per triar i obtenir aliments segurs, sans, locals i culturalment acceptables. L'estratègia es fixa com a objectiu **reenforçar els sistemes agroalimentaris perquè siguin saludables** en tots els processos —cultiu, processament, distribució, consum i residus— i des de la perspectiva que l'aliment és un bé comú.
2. Alfabetització i habilitats alimentàries: les persones han de tenir informació, habilitats, capacitat i entorns per donar suport a l'alimentació saludable. L'estratègia dissenya els vectors socials determinants de la salut per **assolir l'equitat sanitària** (corregir desigualtats entre aliments i salut).
3. Sistemes alimentaris saludables: Ontario disposa de sistemes alimentaris diversos, saludables i resilents que promouen la salut i contribueixen a una economia equitativa i pròspera. L'estratègia vol dissenyar dietes sostenibles per a la població per **assolir un model ecològic de salut pública** (protecció del medi, prevenció de contrastos socioeconòmics i educació).

Diagrama de l'estratègia alimentària de Toronto

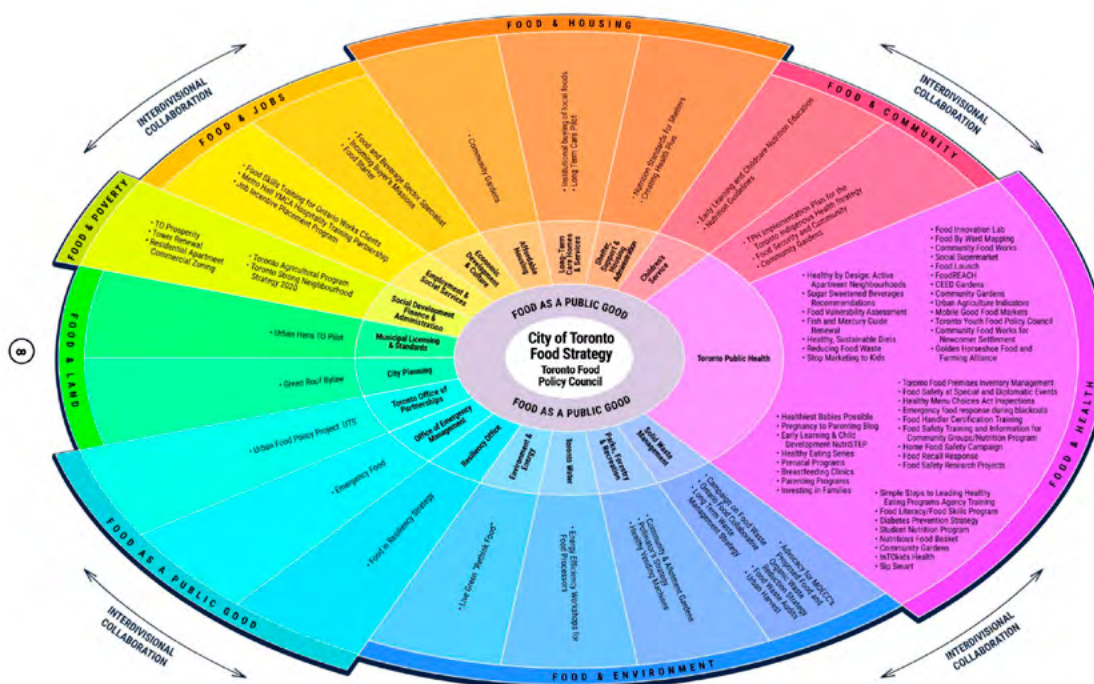

FIGURE 2
CITY OF TORONTO FOOD INITIATIVES

ALGUNS PROJECTES DESTACABLES

- **Feeding Diversity**, que identifica els barris desatesos de verdures i fruites fresques locals.
- **Mobile Food Markets**, que amb la voluntat de fer arribar productes frescos arreu, visita veïnats i ofereix productes a baix cost i d'alta qualitat.
- **Community Food Works**, programa participatiu, inclúsiu i d'integració de persones refugiades que combina l'educació nutricional, les habilitats alimentàries i el suport laboral a persones residents amb ingressos baixos. Dietistes, serveis socials i agències d'ocupació en formen part.
- **Newcomers: Using food as a tool for settlement and integration**, amb un enfocament orientat a la integració, dinamització i interconnexió de la cuina i dirigit a persones novinygues en risc d'exclusió (que forma part de Community Food Works); va rebre el premi del MUFPP al millor mecanisme per millorar la cooperació i la integració.
- **FoodReach**, portal que ofereix bon menjar a les agències de gestió pública (nutrició per a l'alumnat a preu de majoristes i simplificació dels subministraments i de l'administració de comptes).

ASPECTES QUE EN CAL SUBRATLLAR

- L'estratègia alimentària de Toronto identifica les problemàtiques alimentàries emergents i facilita les relacions entre els agents socioeconòmics clau per impulsar-ne el procés d'implementació en temàtiques clau: **salut, medi ambient i esport.**
- Destaca el **lideratge polític i l'interès per alinear prioritats i polítiques** amb l'objectiu de difondre accions orientades a la sostenibilitat i seguretat alimentàries.
- Expressa la **voluntat de replanificar tot el sistema agroalimentari** amb la col·laboració d'un ampli espectre d'actors per garantir-hi el compromís i la implicació rural i urbana (espai de producció, espai de consum).
- Emfasitza, per mitjà de les accions, un ventall de mecanismes i eines per connectar amb el menjar i la societat tot **reforçant la comunicació i la transferència d'informació**, l'avaluació, l'aprenentatge i el seguiment (monitoratge continuat i mesurable per a l'anàlisi de la difusió).
- **Obté els suports** de l'acadèmia i la recerca com a oportunitat d'intercanvi de coneixements i creació de capacitats i regulacions (facilitació de normatives).
- Després de dues dècades, s'han generat aprenentatges d'interès col·lectiu al voltant de l'alimentació des d'una visió educativa i propera i s'han articulat programes oberts a recomanacions per **corregir dèficits de la salut, especialment en espais vulnerables de la ciutat.**
- Disposa d'un ampli suport innovador des de la producció fins a la distribució de productes per respondre i adaptar-se a la diversitat demogràfica i enfortir l'economia regional.
- Dinamitza la xarxa de polítiques alimentàries municipals/regionals de Sustain Ontario (aliança intersectorial que promou l'agricultura i alimentació sostenibles), mitjançant la qual s'ofereixen oportunitats per compartir iniciatives a escala regional: suport coordinat, acció col·laborativa i recursos en xarxa.

EN L'ÀMBIT EUROPEU

Bristol Food Strategy, Anglaterra

La ciutat de Bristol disposa d'una **estratègia alimentària** des de l'any 2011. Aquesta **defensa la construcció d'una cultura alimentària de la ciutat** mitjançant l'adopció d'un enfocament de planificació dels sistemes alimentaris que **identifica vuit grans temes d'acció** per garantir una alimentació saludable, viable i equitativa per a la ciutadania davant dels reptes de futur. Els blocs de treball contenen qüestions d'organització i gestió dels aliments, des de les infraestructures per al subministrament local fins a les oportunitats de mercat, tot prestant una atenció especial a la gestió pública i al teixit socioeconòmic de la ciutat (empreses i serveis). No es deixen de banda, però, ni l'acció contra el malbaratament durant la cadena ni la diversitat cultural, i **el pla fa un especial èmfasi en la recuperació de la terra de correu per assegurar l'activitat agrària** i l'alimentació (en termes de seguretat i sobirania alimentària).

L'estratègia alimentària és un òrgan plural que inclou institucions públiques i privades i organitzacions de la societat civil (un centenar) amb objectius i visions diferents i plurals sobre l'alimentació.

EVOLUCIÓ D'UN PROCÉS REEIXIT

- Als anys noranta del segle XX, diversos grups d'interès van començar a explorar iniciatives puntuals, pràctiques i específiques per inculcar la necessitat de posar l'alimentació a debat i entendre iniciatives locals de connexió. L'objectiu era que l'Administració reconegués l'alimentació com a motor d'impuls de l'Agenda 21 a escala local. Un dels projectes estrella l'any 2008 va ser la promoció d'**escoles saludables**, amb l'objectiu de redactar un pla de salut alimentària per a l'escola des d'un enfocament holístic i integral.
- L'any 2010, l'informe **Qui alimenta Bristol** recollia una diagnosi clau per enfocar l'estratègia alimentària de la ciutat. A més de detectar la pèrdua de sòl agrícola periurbà, la ràpida desaparició de botigues de fruita i verdura fresca als barris i els problemes del mercat per al proveïment alimentari, van sorgir propostes engrescadores per al disseny d'una línia estra-

tègica que visibilitzés el canvi en la cultura alimentària de la ciutat.

- El 2011, després de la realització d'un estudi sobre viabilitat alimentària (Bristol Food Links) i de la redacció de la **Carta alimentària interna** (estatut de deu punts útil per a la connexió interdepartamental i la simplificació de les normatives de contractació dels menjadors escolars), es constitueix el **Consell Alimentari**, un grup d'influència i decisió que posa èmfasi en la governança alimentària que s'inspira en l'èxit de Toronto.
- A partir de l'empenta de la **Bristol Food Network** i amb el suport formal de la xarxa d'activistes locals es redacta, en clau regional, l'**estratègia alimentària de Bristol i de l'oest d'Anglaterra**, la qual s'estructura en vuit eixos estratègics:

- ✓ **Transformar la cultura alimentària de la ciutat:** animar a cuinar aliments propers a casa.
- ✓ **Protegir la diversitat alimentària del comerç local:** fomentar la diversitat del comerç local.
- ✓ **Salvaguardar la terra per al conreu d'aliments:** promoure sòls de qualitat propers a la ciutat.
- ✓ **Augmentar la producció d'aliments i la seva distribució urbana:** enfortir el rol dels mercats, la restauració, el comerç alimentari, etc.
- ✓ **Reduir residus, reciclar i frenar el malbaratament,** a més de redistribuir aliments excedentaris.
- ✓ **Protegir la infraestructura clau per al subministrament local d'aliments:** retenir i millorar obradors i serveis (escorxadors, elaboradors).
- ✓ **Incrementar les oportunitats dels mercats de persones productores a escala local i regional:** fer una adquisició pública d'aliments.

✓ **Donar suport a models comunitaris d'empresa alimentària:** cooperatives i grups de consum.

- L'any 2012 i per donar suport a les empreses d'alimentació local i incloure-les a l'estratègia, es va implementar la **Bristol Pound**, moneda local implementada per donar suport a negocis independents de la zona.
- El 2014, es van aprovar i publicar el **Pla alimentari de Bristol 2015-2018** i la **Carta de bons aliments**, amb l'objectiu de promoure i transmetre els valors dels aliments des de l'òptica de la salut mitjançant un programa de comunicació amb material audiovisual interactiu titulat **Què vol menjar Bristol** per difondre el missatge al conjunt de la població. Es volia facilitar la col·laboració entre agents i es convidava la ciutadania menys compromesa a participar-hi activament. La finalitat era implicar-hi tothom. El pla s'articulava en tres blocs que van servir per patrocinar l'estratègia:
  - a. Aliments per a les persones (accés, informació, formació i recursos).
  - b. Aliments per al territori (valoració de les iniciatives alimentàries per generar ocupació, foment de la diversitat).
  - c. Aliments per al planeta (les baules de la cadena agroalimentària havien de contribuir a respectar els recursos en benefici de la natura).
- L'any 2016, va rebre el premi **Sustainable Food Cities Silver**, que reconeix l'èxit en l'enfocament holístic capaç d'implementar un pla d'acció sobre aliments sostenibles i saludables.
- **L'estratègia alimentària de Bristol** s'estructura a partir de dos vectors: les eines (documents consensuats) i els mecanismes (accions destacades) que aborden de manera transversal diversos àmbits temàtics dels quals es desprenen accions. D'una banda, la contractació pública, els projectes d'agricultura urbana i la diversificació d'estratègies de comercialització i, de l'altra, una clara aposta per reduir la pobresa i el malbaratament alimentari.
- S'utilitzen els mitjans a l'abast (portals web, butlletins d'informació, tallers, taules rodones, curts d'animació, etc.) per compartir i difondre la informació, i també s'hi impliquen el món empresarial i els mitjans de comunicació, amb iniciatives com ara la **Gran Setmana Verda de Bristol**, en què s'organitza un mercat d'aliments de carrer; **Feeding the 5,000**, en què se serveixen gairebé 5.000 àpats calents preparats amb aliments que s'haurien acabat llençant; la divulgació de la Carta de bons aliments, i la celebració de diverses **conferències sobre els aliments**.
- Bristol s'uneix a nou ciutats europees més per treballar de manera conjunta en la transformació del seu sistema d'alimentació i implicar-se en el programa d'alimentació sostenible a les comunitats urbanes.

OBJECTIU GENERAL I LÍNIES ESTRATÈGIQUES

Tots els eixos de treball contenen qüestions d'organització i gestió dels aliments, des de les infraestructures per al subministrament local fins a les oportunitats de mercat local, tot prestant una atenció especial a la gestió pública dels aliments i al teixit socioeconòmic de la ciutat (empreses i serveis). Amb l'activisme alimentari amatent no es deixen de banda l'acció contra el malbaratament durant la cadena, la diversitat cultural ni els espais agraris periurbans.

Els **resultats esperats s'emmarquen en la promoció de la salut i la sostenibilitat alimentària** (accessibilitat, distribució, transformació i cuina en la gestió d'espais públics) i **en la visualització de l'activitat agrícola a la ciutat** (agricultura urbana). Més de la meitat de les accions s'emmarquen en un sol eix: transformar la cultura alimentària de la ciutat. Amb tot, cal destacar-ne dos elements, **l'atenció per part del projecte estratègic a la diversitat demogràfica** (sociolingüística i cultural) i **l'ús d'eines per sensibilitzar i difondre les prioritats del pla** (concursos de cuina, relats de receptaris per la ràdio, etc.). **L'argument que relliga les accions del projecte i organitza la diversitat d'actors és el treball en mutualitat**, és a dir, el fet de compartir de manera proporcional els beneficis i riscos per assolir un objectiu comú. **El repte de Bristol es basa a desenvolupar els mecanismes efectius per reunir les parts interessades amb l'objectiu de planificar i implementar xarxes estables per al canvi.**

Diagrama de l'estratègia alimentària de Bristol

ASPECTES QUE EN CAL SUBRATLLAR

- Si bé el pla alimentari inclou totes les baules de la cadena (des de la producció agrària fins a la gestió de recursos), **el desplegament d'accions posa l'accent en la línia estratègica, l'objectiu de la qual es basa a transformar la cultura alimentària de la ciutat** i recull més de la meitat dels programes i iniciatives de l'estratègia, tot interaccionant amb diversos marcs temàtics (salut, nutrició, xarxes, malbaratament) per focalitzar-se en aquest propòsit. **El pla fa un èmfasi especial a recuperar terra de correu per assegurar l'activitat agrària** i l'alimentació pròximes, en termes de seguretat i sobirania alimentàries.
- **Se supera l'escala urbana per interaccionar de manera conjunta amb la metropolitana i la regional** de l'oest d'Anglaterra.
- **Mostra una forta implicació social: més de vuitanta entitats i un fort component del voluntariat.**
- **Constata l'enfortiment d'aliances entre els sectors d'activitat** i els agents territorials al voltant dels aliments saludables.
- **Un sol objectiu centra l'estratègia: fer visible el creixement de la producció agrària** arreu de la ciutat.
- **Disposa de poc pressupost públic**, cosa que ha obligat a utilitzar les xarxes i els seus recursos com a mitjà d'informació, comunicació i formació.
- Participa en la recerca per a l'anàlisi, l'avaluació i el seguiment (alt grau de col·laboració).

En resum, la ciutat de Bristol ha fet grans avenços en la implementació de mecanismes per a la sostenibilitat i la resiliència alimentària i, d'acord amb un enfocament holístic, ha sabut articular un projecte captivador i atractiu per a la ciutadania.

ALS PAÏSOS CATALANS

L'estratègia agroalimentària València 2025

A instàncies del **Consell Alimentari Municipal de València s'ha elaborat una estratègia agroalimentària de caràcter municipal però amb mirada comarcal**, la qual esdevé el full de ruta per entomar els desafiaments alimentaris d'un entorn metropolità (urbà-periurbà-rural) fràgil i complex en què l'agricultura i l'alimentació tenen un rol principal en la dinàmica sostenible i resilient de la ciutat.

L'estratègia agroalimentària

València 2025 és el resultat d'un

procés participatiu en el si del

Consell Alimentari Municipal i va ser

validada per unanimitat de les forces

polítiques representades al ple

municipal de l'Ajuntament de València

en sessió d'octubre del 2018.

L'estratègia València 2025 **s'estructura en sis blocs d'actuació i desplega vuitanta-nou projectes**. El gruix més important d'aquests se centra a potenciar la cultura alimentària tot desplegant pràctiques agroalimentàries per mitjà de la gastronomia i la salut, la consolidació d'espais per a la comercialització sense intermediació i la distribució local dels productes de l'Horta. Aquest pla posa l'èmfasi en dos eixos prioritaris, **la producció agrícola (tot incidint en tres variables fonamentals: la terra, el treball i la biodiversitat) i el subministrament i gestió públics dels aliments (vinculació amb l'economia i el teixit productiu, alternatives al comerç tradicional)**. L'estratègia és el resultat d'un tasca iniciada anteriorment a partir d'intervencions puntuals en projectes de canals curts de comercialització, compra pública i menjadors sostenibles amb la intenció de centrar el debat en l'alimentació per afrontar els reptes de futur de la ciutat.

Aquesta Estratègia municipal ha estat acompanyada d'altres accions fonamentals a nivell autonòmic per a la defensa del territori agrícola de l'Horta de València en el seu conjunt (inclou quaranta municipis, entre ells València, i 12.000 hectàrees d'horta) com ara la Llei de l'Horta de València (de 2018) i el Decret d'aprovació del Pla d'acció territorial d'orde-

nació i dinamització de l'Horta de València (novembre de 2018). Aquestes normes han permès la creació d'un **ens gestor**, amb capacitat executiva, per al conjunt del territori, del Consell de l'Horta de València (2020), i el **Pla de Desenvolupament Agrari**, amb la intenció d'introduir criteris agroalimentaris en el planejament urbanístic i territorial i d'avançar cap a l'ordenació d'equipaments i serveis alimentaris que ha de garantir la protecció i manteniment de l'espai agrícola municipal i metropolità.

LA HISTÒRIA

- Durant la darrera dècada hi ha hagut un desplegament d'esdeveniments puntuals per donar embranzida a la dinàmica econòmica, social, ecològica i cultural de la revalorització de l'agricultura periurbana que ha comptat amb un ampli consens de les organitzacions de la societat civil per dissenyar, planificar i gestionar el procés cap a la governança territorial dels aliments.
- La defensa del territori agrícola de l'Horta de València compta amb nombroses fites de resistència ciutadana davant el creixement urbà i les infraestructures (Salvem el Pouet, plataforma contra el Corredor comarcal nord, La Punta...) fet que ha impulsat una àmplia coordinació i sensibilització social. Fins i tot la primera iniciativa legislativa popular presentada en les Corts Valencianes (presentada el febrer de 2001 amb més de 117.000 signatures) justament estava centrada en la necessitat d'una llei de protecció de l'Horta de València. A més a més el territori de l'Horta de València compta amb el reconeixement internacional del Tribunal de les Aigües de València com a patrimoni immaterial de la UNESCO (2009) i el seu sistema de regadiu ha sigut reconegut com a Sistema Important del Patrimoni agrícola Mundial per FAO (2019)
- L'any 2015, l'Ajuntament de València, després d'un canvi polític, va començar un procés cap a la consolidació d'una política agroalimentària municipal per establir les bases d'un entorn agroalimentari local just, sostenible i saludable amb la creació d'una nova secció municipal d'Agricultura i Horta, la qual instrumenta el Pla d'acció integral per a la promoció de l'activitat i el territori agrícola municipal per marcar les línies específiques de l'acció municipal.

- L'adhesió al MUFPP l'any 2015 va representar el mecanisme per desplegar-ne les bases i definir un marc participatiu que permetés debatre les polítiques alimentàries locals i establir les relacions d'equilibri i de justícia social i mediambiental entre l'alimentació i la ciutat, a més d'aplegar les demandes de la societat civil en la defensa de l'espai agrícola i natural periurbà i els moviments socials a favor d'un model agroalimentari respectuós amb el medi.
- L'objectiu era la creació del Consell Alimentari Municipal, instrument per millorar la participació i proporcionar mecanismes a la ciutat que permetessin estimular accions i governança i aglutinar el major nombre possible d'actors de la cadena agroalimentària.
- El Consell Alimentari Municipal, a més dels grups polítics municipals i representants de l'administració autonòmica compta amb la participació de més de 40 entitats sense ànim de lucre entre les quals CERAI, Justícia Alimentària, Per l'Horta, Mundubat o la Plataforma per la Sobirania alimentària del País Valencià.
- L'any 2017, València va ser declarada Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible per la FAO com a desplegament d'un memoràndum de col·laboració (signat l'octubre de 2016) i, posteriorment, va posar en marxa el Centre Mundial de València per a l'Alimentació Urbana Sostenible per a la investigació i divulgació de sistemes alimentaris sostenibles i la promoció dels bons hàbits alimentaris en el marc dels drets humans, la lluita contra la pobresa alimentària, la igualtat i les accions contra el canvi climàtic.
- Amb la Declaració de València (tercera cimera de ciutats adherides al MUFPP, 2017), el manifest resultant demana més implicació de les institucions públiques locals i regionals i fa palesa la idoneïtat dels sistemes agroalimentaris basats en la proximitat i l'estacionalitat per a la protecció de l'entorn periurbà, fet que unit a la dieta alimentària i al patrimoni de coneixement i recerca que es concentra a València, genera un vector de coneixement i comunicació exemplar.
- Amb les normes legals supramunicipals (Llei de l'Horta i Pla d'acció territorial d'ordenació i dinamització de l'Horta de València) i la creació del Consorci Consell de l'Horta de València i l'aprovació del Pla de desenvolupament agraris'han posat unes magnífiques bases per blindar l'espai d'horta, promoure'n la producció agrària i la transició agroecològica i fer paleses les bondats d'aquest territori estratègic.

Organigrama de l'estratègia agroalimentària de València

OBJECTIU GENERAL I LÍNIES ESTRATÈGIQUES

L'estratègia agroalimentària València 2025 s'estructura a partir de sis àmbits de treball:

1. Cultura agroalimentària responsable
2. Transició i promoció agroecològiques
3. Economia alimentària de proximitat
4. Governança alimentària local
5. Dret a l'alimentació
6. Planificació alimentària territorial

Per desenvolupar el pla desplega vuitanta-nou accions, el gruix més important de les quals se centra a potenciar les pràctiques agroalimentàries, la gastronomia i la salut i a consolidar espais per a la comercialització i distribució dels productes de l'Horta. Això no obstant, **el pla posa l'accent en dues qüestions essencials: la producció agrícola** (tot incidint en la terra, el treball i la biodiversitat) **i el subministrament i la gestió pública dels aliments** (vinculació amb l'economia i el teixit productiu i alternatives al comerç tradicional).

ASPECTES QUE EN CAL SUBRATLLAR

L'estratègia agroalimentària València 2025 és el resultat d'un procés participatiu i de diàleg entre agents del territori al llarg de dues dècades en un marc amb característiques especials:

- **L'existència de moviments i xarxes socials arrelats i potents** (CERAI, Per l'Horta, Justícia Alimentària, Acció Ecologista-AGRÓ, etc.) que impulsen el diàleg entre les diverses baules (pagesia, Administració i societat).
- **La posada en marxa d'una iniciativa legislativa popular** fallida, però que va gestar l'embrió de la protecció de l'Horta de València (entitats socials amb l'objectiu de canviar el model agrari).
- **El compromís polític de les institucions públiques locals i autonòmiques** (suport tècnic) i la creació del Consell de l'Horta (ajuntaments, associacions agràries i societat civil).
- **Els canvis regulatoris** amb l'aprovació de la **Llei de l'Horta** de València i el reconeixement de la funció social del sector amb l'objectiu d'encaminar l'estratègia cap a la sobirania alimentària, la sostenibilitat, el benestar de les persones i la revalorització del sector agrari.
- **La inclusió del sector privat** (món empresarial) com a factor clau per consolidar la transició cap a un model més sostenible.

EN CONCLUSIÓ

En general, les ciutats disposen de poques eines i d'escasses competències a l'hora de formular polítiques alimentàries. Per aquest motiu, han de col·laborar i de compartir projectes i solucions en xarxes i plataformes col·laboratives per enfortir processos, intercanviar experiències i obrir espais d'innovació (Herrera, López, Alonso, 2017). Algunes posen l'èmfasi en conceptes com ara el malbaratament o les dietes alimentàries, mentre que d'altres se centren a desenvolupar accions al voltant del consum col·lectiu per mitjà de menjadors escolars i centrals de compra o bé a fomentar l'economia circular, i també n'hi ha que s'organitzen a partir de paràmetres resultants dels processos participatius debatuts i consensuats. No obstant això, **poques estratègies alimentàries involucren totes les baules de la cadena agroalimentària** (Toronto, Bristol i València). En aquest sentit, **la producció**

agrària, l'oferta de productes locals i el desenvolupament de nous canals de distribució representen una oportunitat per assegurar la viabilitat de les explotacions agràries del territori. Un bon referent n'és també l'estratègia alimentària de Londres, que aposta per una actuació integral des de la producció agrària fins al tractament de residus, tot posant l'èmfasi en la diversificació dels canals de distribució. També l'Anella Verda de Munic estructura accions per a l'agroecologia i la ramaderia extensiva amb la implicació dels agents econòmics i els serveis a partir d'acords i convenis i el registre d'una marca de qualitat, sense deixar de banda, però, la funció paisatgística i de lleure que en defineix el pla de gestió (Simón, Zazo, Morán, 2015). La taula següent recull algunes de les estratègies alimentàries actuals i dels projectes de referència més rellevants.

Altres estratègies alimentàries i projectes de referència

	Any	Enllaç web	Promotor
Pla d'alimentació sostenible de Cardiff	2020		Consell Alimentari de Cardiff
Estratègia alimentària de Valladolid	2019		Ajuntament de Valladolid
Estratègia alimentària metropolitana del Gran Lió. Cap a una sistema alimentari més sostenible, inclusiu i resiliència	2019		Metròpoli de Lió
Estratègia alimentària de Copenhaguen	2019		Ajuntament de Copenhaguen
Xarxa de Consells Alimentaris a Alemanya	2019		Consells Alimentaris a Alemanya
Estratègia de París per a una alimentació sostenible	2018		Ajuntament de París

Altres estratègies alimentàries i projectes de referència

	Any	Enllaç web	Promotor
Estratègia alimentària de Malmö	2018		Ajuntament de Malmö
Estratègia d'alimentació saludable i sostenible de l'Ajuntament de Madrid	2018		Ajuntament de Madrid
Estratègia alimentària de Londres. Alimentació sana i sostenible per a Londres	2018		Gran Londres
Estratègia agroalimentària de Vitòria-Gasteiz. Pla d'acció municipal 2017-2025	2017		Ajuntament de Vitòria-Gasteiz
Política alimentària de Torí	2017		Ajuntament de Torí i Food Smart Cities for Development
Pla alimentari de Rennes	2017		Ajuntament de Rennes
Estratègia Good Food. Cap a un sistema alimentari sostenible a la regió de Brussel·les	2015		Regió Brussel·les capital
Política de transició agroecològica i alimentària P2A	2014		Aglomeració de Montpellier
Pla alimentari d'Edimburg	2013		Ajuntament d'Edimburg
La Casa de l'Educació i l'Alimentació Sostenible	2012		Ajuntament de Mouans-Sartoux
Pla alimentari local d'Urduña	2009		Ajuntament d'Urduña, Biscaia
Estratègia alimentària de Menorca	2017		Consell Insular de Menorca
Navàs Sobirania Alimentària	2016		Ajuntament de Navàs

3.2.2. Què ens aporten les estratègies alimentàries actuals?

De les experiències en planificació de polítiques per a l'alimentació de les ciutats es desprèn una pluralitat de visions, característiques, directrius i programes sovint amb metodologies alternatives que pretenen, per una banda, omplir els buits i desigualtats detectats en les baules de la cadena agroalimentària i, per l'altra, enfortir capacitats i competències en matèria d'aliments i d'agricultura que els ens locals fins ara no tenien (Herrera, López, Alonso, 2017).

En aquest apartat, i una vegada més a partir de la documentació analitzada, fem un recull dels elements de més interès en el procés de definició i construcció d'una estratègia alimentària pel que fa a:

- A. Els eixos principals que cal treballar en una estratègia alimentària.
- B. Les fragilitats i oportunitats que cal tenir en compte.
- C. Consideracions i reflexions de futur.

A) EIXOS PRINCIPALS QUE CAL TREBALLAR EN UNA ESTRATÈGIA ALIMENTÀRIA

Els primers aprenentatges sobre planificació de polítiques públiques per a l'alimentació se centren a explorar els aliments en termes de salut i nutrició i, per tant, se sumaven a iniciatives d'agricultura urbana, els mercats de pagès, el menjar local, etc. És a dir, o bé **vetllaven pel reconeixement d'una producció propera** o bé **reorganitzaven pautes de consum de proximitat**. Més recentment, les baules de la cadena agroalimentària han passat a formar part del plans de futur de les ciutats amb l'objectiu de reduir els obstacles que té la producció agrària familiar lligada al territori davant de la legislació agroalimentària pensada per al model agroindustrial. **Els esforços d'atenció es focalitzen cap a variables i funcions socials, ambientals i territorials i l'adopció de criteris de participació per a la transformació de la ciutat marca les dinàmiques de les estratègies alimentàries actuals.**

Les baules de la cadena

agroalimentària formen part dels

plans alimentaris de futur de les

ciutats. Els esforços d'atenció es

focalitzen cap a variables socials,

ambientals i territorials i l'adopció

de criteris de participació marca les

dinàmiques de les estratègies

alimentàries.

Lluny dels **models nord-americans pioners i ben arrelats** al territori i a la societat, centrats a **reduir la pobresa alimentària dels barris vulnerables** i conflictius i de retruc a augmentar la producció agrícola periurbana, **a Europa es presenten diversos patrons de gestió alimentària** de vegades indestriables de modes de consum fortament estereotipats amb l'ull posat en la salut (i a potenciar els aliments ecològics). Freqüentment **es repensa l'alimentació a instàncies dels moviments socials que reclamen models més curosos amb el medi i que coincideixen amb les institucions públiques a l'hora de definir un full de ruta per avançar cap a un canvi d'actitud respecte de l'alimentació i el territori**. Sovint, les persones consumidores actuen només com a receptores i s'hi impliquen poc. En aquest sentit, és significatiu que es construeixin programes col·lectius per oferir-los informació rellevant i engrescadora sobre el valor afegit dels

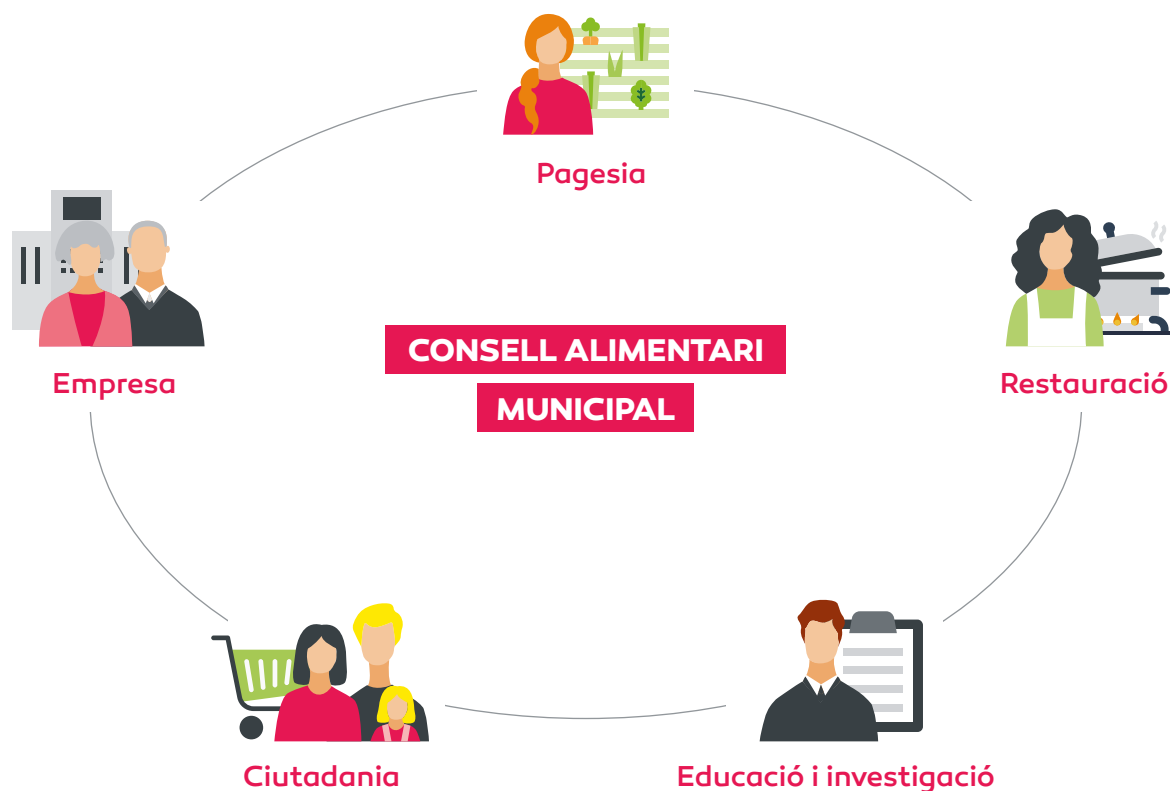
productes locals, ja sigui per mitjà dels processos de participació o promovent els valors nutritius i culturals dels productes locals tradicionals. Sigui com sigui, **les estratègies dissenyades per a les ciutats han de fer front tant a les debilitats existents com a les necessitats detectades i als seus impactes en el territori i en la salut amb la intenció de revitalitzar el sector productiu**, amb una clara tendència cap a un model agrari sense persones agricultores (Herrera, López, Alonso, 2017).

Lluny dels models nord-americans, a Europa es repensa l'alimentació a instàncies de moviments socials que reclamen models més curosos amb el medi ambient.

Per enfrontar-se a aquest **doblet repte**, el proveïment d'aliments **ha de tenir en compte sistemes de producció que permetin la renovació dels recursos i la compensació social per als actors per mitjà de les baules de la cadena agroalimentària**. Això implica el desenvolupament d'innovacions tècniques i polítiques i l'aplicació de mètodes i eines per avaluar la sostenibilitat dels sistemes alimentaris.

Els processos participatius per a la presa de decisions en l'àmbit de la planificació alimentària troben el seu màxim exponent en la conformació dels consells alimentaris municipals, en els quals participen pagesia, restauració, personal educador i investigador, persones consumidores i, en definitiva, tots els actors que conformen el sistema alimentari.

Pel que fa al marc estratègic, la **governança**, aquesta exerceix la capacitat d'impulsar la presa de decisions per mitjà de processos participatius amplis i de consens i troba el seu màxim exponent en la conformació dels **consells alimentaris municipals, fruit del desplegament de les polítiques alimentàries urbanes**. Aquests esdevenen instruments de govern, plataformes mitjançant les quals la ciutadania pot contribuir a donar forma als programes alimentaris a escala local. Així,

doncs, pagesia, restauració, personal educador i investigador, persones consumidores i empresariats en són part activa, responsable i compromesa. **Els consells alimentaris són òrgans amb un fort component social per al subministrament dels aliments propers i sostenibles que enforteixen els valors de l'alimentació** (sensibilitzen) i **reforcen el seu compromís amb la salut, tot apostant per propostes motores conjuntes.**

Cal garantir la participació del sector productiu i tenir en compte els diferents ritmes i atribucions dels diversos agents socioeconòmics que formen part del procés.

Pel que fa als agents implicats, **el sector productiu agrari, i sobretot el més tradicional**, aquests poques vegades se senten involucrats en aquests projectes; no es veu ni se sent prioritari malgrat ser l'elaborador (i transformador) de productes agroalimentaris singulars, que acumulen valors culturals i de proximitat. Sabedor de l'estratègia alimentària, esporàdicament identifica el seu rol dins del pla. Intervé de manera formal en processos participatius i hi aporta propostes sàvies i reflexionades, però, tret que elabori productes frescos, **se sent poc al·ludit en el disseny dels programes alimentaris.** De ben segur que per incorporar-lo de manera activa en el projecte li caldria el suport institucional, i fins i tot algun incentiu, que el permetés complementar els ingressos, molt menysvalorats pel model econòmic imperant. En aquest sentit, **els mecanismes desplegats en l'estratègia han de tenir en compte els diferents ritmes entre els diversos agents socioeconòmics** que formen part del projecte, ja que podrien suposar un fre per a l'impuls de les iniciatives a emprendre.

Queda clar, doncs, que cada agent desenvolupa un paper clau dins del sistema alimentari: mentre que l'Administració s'esforça a simplificar els règims reguladors i a donar legitimitat al programa, la ciutadania, quasi sempre organitzada en entitats i associacions diverses, s'involucra en la gestió col·lectiva dels productes agroalimentaris, en la gestió de les pèrdues o en la pobresa alimentària, per posar alguns exemples de pràctiques reeixides i comunes en les estratègies alimentàries esmentades en els informes.

Malauradament, vectors transversals com el **gènere**, la **perspectiva intergeneracional** o fins i tot **l'economia social i solidària**, si bé figuren en l'exposició teòrica del projecte d'estratègia alimentària, a la pràctica tenen una escassa implicació en les accions de la majoria d'estratègies alimentàries, si bé hi ha excepcions, com en el cas de l'estratègia agroalimentària de València 2025. Caldria que, des d'una perspectiva municipal, es contribuís, de manera realista i inclusiva, a gestionar també aquesta transformació social tot generant valors d'igualtat, justícia i equitat.

Diversos autors consideren que un dels aspectes clau de l'estratègia alimentària és el consens per a la gestió de la comunicació (tant interna com externa). La interna, a fi que les parts implicades coneguin a fons el projecte i les seves fases d'execució, el compromís dels agents, els acords, els resultats esperats i les expectatives generades per poder avaluar el nivell d'exigència i implicació dels actors, els impactes, etc. L'externa, per expandir-ne les bondats i els beneficis, l'èxit dels quals rau a transformar el patró agroalimentari des d'una visió integral i territorial a partir de la premissa que **l'alimentació sostenible i saludable és un dret fonamental.** Per desplegar-ho, cal crear espais de trobada, consens i debat presencial i en xarxa.

La comunicació entre els actors clau de l'estratègia alimentària i cap a la ciutadania és un aspecte rellevant per garantir l'èxit de la seva implementació.

En definitiva, la posada en marxa d'intervencions públiques a escala local ha de ser l'inici d'un procés obert, curosament consensuat i de creixement institucional que permeti la coordinació i integració d'eines a disposició de les comunitats rurals.

10 trets comuns:

1. La interrelació i interdependència entre programes, eines i pràctiques, de manera que, de retruc, qualsevol actuació repercuteixi en el procés i la dinàmica general del pla i, per tant, n'accentuï l'eficàcia i la disseminació.

2. L'elevat nombre d'actors que hi intervenen: entitats, institucions i organitzacions involucrades (i un alt volum de voluntariat) s'aixopluguen en el model de desenvolupament local i endogen per planificar, gestionar i, finalment, executar les accions en l'àmbit local. L'èxit no s'atribueix a ningú en particular, sinó que és el resultat de la implicació de la comunitat.

3. L'organització d'òrgans de debat i de consens per assegurar la gestió (amb el govern local i sense) que permeti explorar dinàmiques socials, identificar pràctiques i promoure iniciatives (intercanvi d'experiències).

4. L'alt nivell de creativitat, originalitat i innovació social organitzativa dels projectes (accions) i de les funcions potencials del context geogràfic, les característiques socioeconòmiques i la seva gent (sovint poc replicables).

5. Un enfocament inclusiu, interdisciplinari i alternatiu, en l'intent d'aixoplugar accions i agents que permetin entendre i explorar el procés organitzatiu, identificar problemàtiques i promoure propostes en comú.

6. Accions de gran calat i d'abast transversal, les quals inclouen el disseny de polítiques i la definició de prioritats inclusives (a escala individual i com a comunitat). Cada col·lectiu s'hi troba representat, ja sigui com a beneficiari o com a destinatari del programa (per exemple, la pagesia, a més de ser productora d'aliments, pot ser subministradora de la indústria agroalimentària, client de la indústria auxiliar, usuària de l'Administració i, finalment, consumidora).

7. L'expressió constant de la voluntat de canvi global per aconseguir benestar i salut des de l'alimentació, mitjançant l'aplicació de models i sistemes de producció alternatius, recerca de solucions locals, interdisciplinarietat.

8. La promoció de la gestió pública dels aliments des de l'accés, l'aprovisionament, la distribució i la comercialització a partir d'un doble objectiu: estalvi de recursos, energia i mobilitat, d'una banda, i reducció de les pèrdues alimentàries, de l'altra.

9. L'interès per la cuina amb una triple fita: 1) com a eina per a la recuperació de sabers i coneixements tradicionals (receptes i cultura), 2) com a dinamització del consum de productes de la terra i diversificació i 3) com a ampliació de la dieta (incorporació de nous aliments provinents d'altres cultures) amb l'objectiu de divulgar bons hàbits alimentaris.

10. El sorgiment de models alternatius (entre els interessos de conveniència i les relacions de poder) que integren els aspectes ambientals i culturals de l'alimentació en la conformació d'iniciatives i mecanismes.

S'evidència una convergència entre els projectes i les iniciatives dels plans estratègics, però a la vegada s'accentuen les diferències a raó del context socioeconòmic de punt de partida, l'empenta i voluntat polítiques i les fites marcades. Mentre que **algunes estratègies posen la força en l'agroecologia** com a metodologia per transformar la producció d'aliments, remoure el context social cap a propostes d'economia social col·laboratives i apostar per la justícia distributiva (València), **d'altres centren l'interès en la nutrició i la salut**, però apostant per garantir l'activitat agrària propera (Bristol), **o bé en els programes a l'entorn de la pobresa alimentària i afavorint la distribució d'aliments frescos a la perifèria** i entre la població més vulnerable (Toronto). En qualsevol cas, la disseminació tècnica, el suport pedagògic i el dret a l'alimentació són els vectors que enforteixen i reafirmen el caràcter poc convencional de les estratègies i la seva aposta de futur. Sigui quin sigui el focus d'atenció, les estratègies alimentàries analitzades contribueixen

de manera total o parcial a reforçar la governança a l'entorn del fet alimentari, a la transició agroecològica, a l'equitat social, al no malbaratament alimentari o al foment de dietes sanes i saludables. En l'apartat següent analitzem les principals dificultats a l'hora d'assolir aquests reptes i quin és el valor afegit aconseguit.

B) FRAGILITATS I OPORTUNITATS QUE CAL TENIR EN COMPTE

La diversitat d'experiències d'intervencions públiques en ciutats adherides al MUFPP i d'acord amb el seu marc estratègic d'acció permet mostrar una síntesi de les característiques que o bé dinamitzen (oportunitats) o bé entorpeixen (fragilitats) les estratègies alimentàries desplegades. La intenció és aconseguir destriar entre les dificultats i aportar llum al procés per a la construcció de sistemes alimentaris més justos i sostenibles:

Taula 9. Debilitats i valor afegit de les estratègies alimentàries (font: elaboració pròpia a partir del marc estratègic d'actuacions del MUFPP del 2015)

Marc estratègic d'acció del MUFPP

Debilitats ❌

Valor afegit ✅

Dificultat a l'hora d'articular processos participatius per a la planificació de polítiques alimentàries.

Coordinació entre les parts implicades (administracions, entitats locals i agents del territori).

Governança

Poc pes dels programes institucionals i dificultats per a la coordinació interterritorial (limitacions normatives i competencials).

Connexió, diàleg i acció política.

Debilitat del rol d'alguns col·lectius (pagesia, petit comerç, etc.).

Creació d'**espais de confluència d'actors** i articulació de xarxes.

Escassetat d'anàlisis i diagnòs del sistema agroalimentari com a punt de partida.

Vertebració del nexe entre agricultura i aliments com a estratègia d'acció.

Mínimes mesures per a l'emergència climàtica en cada baula de la cadena agroalimentària.

Identificació i **disseminació de bones pràctiques d'actuació en les baules de la cadena.**

Desconnexió entre programes (alimentació, salut, cultura i economia). **Objectius poc realistes.**

Propostes d'accions pilot i de projectes estables, interconnectats i de cooperació.

Debitats

Valor afegit

Dietes sostenibles i nutrició

Feblesa en la comunicació i difusió de campanyes de sensibilització per a la ciutadania.

Informació i **pedagogia alimentària**.

Línies estratègiques poc interconnectades (aliments, territori i societat).

Desplegament de sinergies des de la producció agrària fins al consum final (valors culturals dels aliments).

Manca de sensibilitat envers el paper de l'alimentació en la salut i l'impacte al medi ambient.

Garantia al dret als aliments (accessibilitat).

Equitat social i econòmica

Mínims programes d'assistència alimentària (aliments frescos i locals).

Informació sobre els sistemes alimentaris sostenibles i justos.

Fragilitat a l'hora de generar ocupació i emprenedoria.

Suport a projectes des de la societat civil.

Manca de serveis alimentaris institucionals (col·lectius).

Ús compartit d'emprenedoria i xarxes.

Debitat de les dinàmiques de formació i cooperació agroalimentàries.

Facilitació de la interconnexió amb organitzacions i entitats locals.

Incipients programes d'economia social i solidària.

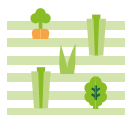
Promoció i sensibilització a la ciutadania.

Escassos lligams entre aliments i territori (varietats autòctones, productes singulars).

Enfortiment de la cultura alimentària (saber, tradició, patrimoni).

Projectes pilot de menjadors escolars amb conflictes de regulació normativa.

Comptabilització de normatives, **flexibilització i simplificació**.

Promoció de la producció agrària

Reticències a l'hora de diversificar la producció i transformació alimentàries sostenibles (desconnexió del sector).

Formació i assessorament tècnic i sensibilització del sector productiu mitjançant tècniques de treball en xarxa.

Atomització productiva agroalimentària (desconfiança envers el treball col·lectiu).

Propostes de desintermediació col·lectiva per reduir costos.

Debilitats
Valor afegit

Desplegament incipient d'eines d'accés i suport a la producció agrària.

Possibilitat d'interacció entre la producció i el consum (entre la ciutat i l'entorn productiu).

Dèbil implementació de propostes per a la protecció del sòl agrari.

Reorganització del planejament i associacionisme supramunicipal per conformar figures de protecció.

Escasses complicitats entre la base productiva i la distribució local.

Producció individual i venda col·lectiva com a estratègia.

Absència de propostes intergeneracionals i de gènere per produir aliments.

Polítiques públiques de sensibilització i suport a les explotacions familiars agràries.

Escassa acceptació de models transitoris per a una agricultura més respectuosa amb el medi.

Formació en sistemes productius alternatius.

Abastiment i distribució alimentaris

Diversificació i dispersió de projectes per al proveïment alimentari.

Orientació cap a grups de consum col·lectiu i noves formes d'emprenedoria alimentària.

Dificultat a l'hora de dissenyar projectes en xarxa.

Desplegament d'accions de valorització del treball en cooperació.

Fragilitat dels programes per eliminar barreres d'accés dels aliments al mercat.

Adequació de les regulacions i normatives generals a la dimensió local.

Dèbil aposta per les infraestructures logístiques.

Desplegament d'equipaments i serveis col·lectius demandats pel sector agroalimentari.

Malbaratament alimentari

Centralització de la prevenció del malbaratament només al final de la cadena.

Interconnexió entre les baules i gestió de les pèrdues.

Debilitat de les propostes per a la gestió dels recursos i els residus.

Articulació d'accions per al coneixement de l'economia circular.

En resum, **les intervencions més reeixides han posat l'èmfasi en la comunicació, sensibilització i recerca sobre els productes locals i l'alimentació**, en projectes per millorar-ne la distribució a escala local i abastir la població propera i en la difusió, encara que en menys mesura, dels sistemes de producció no convencionals mitjançant l'oferiment de productes singulars i sostenibles. Per contra, **han quedat coixes a l'hora d'articular la participació col·lectiva** (Herrera, López, Alonso, 2017) i presenten fragilitats en els aspectes socials i econòmics (en termes d'ocupació i d'emprenedoria).

Els casos d'èxit es deuen a variables implícites als grups d'interès i compromeses amb la confiança, la motivació i el treball en cooperació i en xarxa, i també en la generació de beneficis per a l'entorn (serveis i productes); és a dir, en els principis i valors del projecte (Resolis, 2015).

Queda clar que entre les estratègies alimentàries prenen força **les que són pròpies d'especificitats locals, les que reafirmen el rol del context geogràfic, polític i socioeconòmic**; no obstant això, en general, se solen resoldre abans les que disposen de menys dotació pressupostària i que sovint estan vinculades a la promoció dels productes alimentaris locals, com si la voluntat política tendís al curt termini i hi donés preferència.

Amb la voluntat d'aproximar-nos als resultats esperats per a les polítiques alimentàries, exposem a continuació, a manera de resum, **les característiques més significatives dels programes alimentaris** segons diverses fonts consultades.

Taula 10. Fortaleses de les línies estratègiques de les polítiques alimentàries (font: elaboració pròpia a partir de RUAFA, 2017; López [et al.], 2018; Simon [et al.], 2011; Redinam, 2015; López i Álvarez, 2018; Carrasco, 2019; CERAI, 2019)

Eines de suport

Suport humà i administratiu permanent

Creació d'òrgans formals i estructures de coordinació (Barcelona, Lleida, Pamplona, València)

Suport públic per legitimar les polítiques

Reforçament del paper dels actors

Impuls de la comunicació (interna i externa)

Inspiració (i rèplica) d'altres ciutats

Creació d'un entorn propici (emprenedoria)

Regulació (normativa) de l'alimentació (València, Milà, París)

Existència de finançament extern

Construcció de polítiques per a l'autogovern alimentari (sobirania alimentària)

Fons europeus (serveis ecosistèmics)

Els moviments socials que reclamen espai i atenció per focalitzar-se en el que és local

Governança

Construcció d'aliances i xarxes inter/intra

Enfocament participatiu i de governança (Vitòria-Gasteiz, Madrid, Barcelona i Còrdova)

Necessitat de crear vincles territorials per a l'alimentació

Reunions formals i informals en línia per impulsar propostes i programes i iniciatives transversals

La cadena agroalimentària com a sistema

- Garantia d'accés als aliments per a les rendes baixes (Madrid, Barcelona, Fuenlabrada)
- Proveïment i distribució agroalimentaris
- Falta d'accés al producte local per mitjà de canals de comercialització
- Comerç agroalimentari viu
- Generalització de la distribució i la logística verda (París)
- Promoció de l'agricultura urbana i periurbana

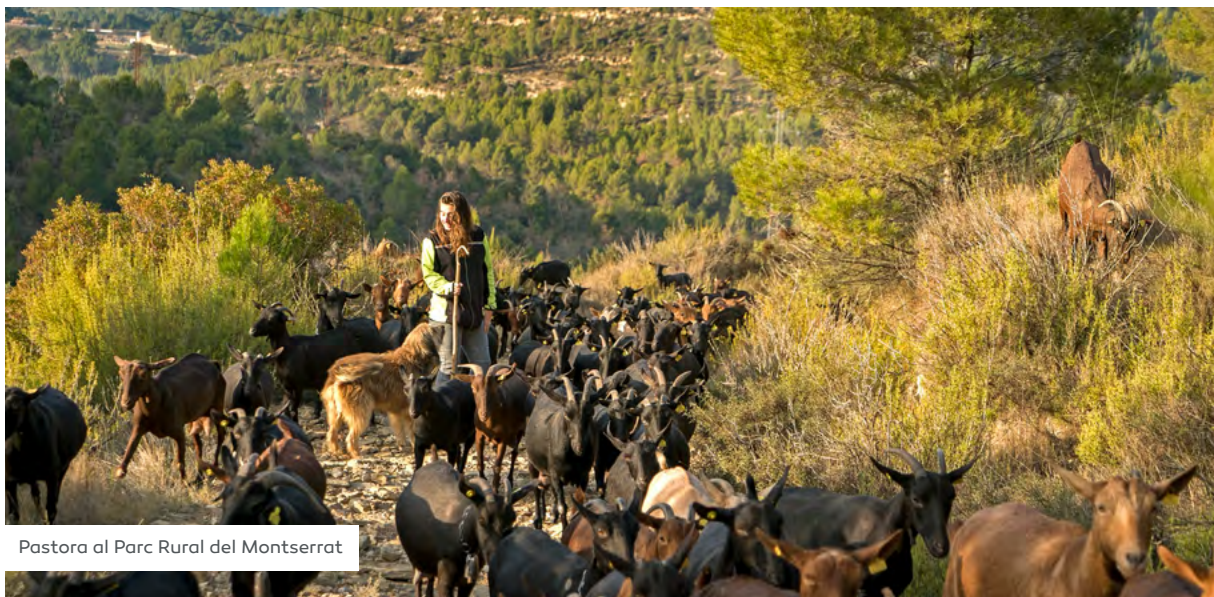
Elaboració d'estratègies

- Propostes paral·leles d'elaboració de plans d'acció i de gestió (València i Bristol)
- Elaboració de plans alimentaris i consells alimentaris (València i Vitòria)
- Estratègies alimentàries: València, Valladolid, Madrid, Barcelona, Fuenlabrada
- Estructuració de dietes sanes i saludables
- Elaboració i estudis previs de diagnòstic i auditories: Còrdova, Menorca, Navàs i Bristol
- Sistemes alimentaris territorials a partir de quatre dimensions: social, ambiental, cultural i política
- Atenció a l'emergència climàtica (París)

Valor i reconeixement dels agents del territori

- Articulació de vincles territorials: aliments i societat
- Protecció del patrimoni rural
- Oportunitat per a la viabilitat i competitivitat de la producció agrària (Munic)
- Promoció de la cohesió social i els vincles ciutat-camp (Montpeller)
- Accés a aliments sans i saludables per a tothom (Londres)
- Valor ecològic dels espais agraris
- Diversitat i capacitat agroalimentàries
- Reforç de les comunitats (cooperació i solidaritat)
- Territori: espai d'identitat i cultura alimentàries
- Visibilització dels valors de l'alimentació

Pastora al Parc Rural del Montserrat

C) CONSIDERACIONS I REFLEXIONS DE FUTUR

Anys a venir, les polítiques alimentàries haurien de subratllar la interactivitat entre accions, d'aprofitar la transversalitat de les temàtiques (aliment, salut, esport, educació, economia, etc.) i de cercar aliances per al seu desplegament a l'agenda local. Avui dia, hi ha buits com ara la manca d'indicadors de seguiment per avaluar les dinàmiques desenvolupades (Herrera, López, Alonso, 2017), la seva implementació i els reptes de futur en termes de complicitat i cohesió.

Les polítiques alimentàries haurien de subratllar la interactivitat entre accions, d'aprofitar la transversalitat de les temàtiques (aliment, salut, esport, educació, economia, etc.) i de cercar aliances per al seu desplegament a l'agenda local. Avui dia, hi ha buits com ara la manca d'indicadors de seguiment per avaluar les dinàmiques desenvolupades (Herrera, López, Alonso, 2017), la seva implementació i els reptes de futur en termes de complicitat i cohesió.

Les polítiques alimentàries s'haurien d'ajustar a les quatre directrius del programa Food 2030: circularitat, clima, nutrició i innovació.

Amb tot, s'ha produït un avenç significatiu **que ha permès acumular coneixement, mètodes i implicació institucional** en un context local pràcticament mancat de competències. **Es detecta, però, en alguns casos, la manca de compromís polític i de dotació de recursos per legitimar les polítiques públiques que han de revitalitzar les econòmiques locals.** Ara bé, si les ciutats fossin capaces d'associar els avantatges econòmics, mediambientals i socials que els sistemes alimentaris ofereixen, es generarien exemples d'excel·lència, font d'inspiració i futur per als models agrícoles i alimentaris locals (Turbeaux, 2019).

De cara al futur immediat, **les línies estratègiques s'han d'ajustar a les prioritats del programa Food 2030, el qual es fonamenta en quatre directrius: circularitat, clima, nutrició i innovació.** En aquest sentit i seguint les recomanacions de Magarini i Porreca (2019), les pràctiques de polítiques alimentàries han de ser:

1. **Eficients i amb el compromís de les autoritats** (locals o regionals).

2. **Associades a models de negoci** (productes, béns i serveis amb valor afegit), replicables, responsables i ètiques.
3. **Receptives per involucrar-hi les diverses parts interessades** (cada grup d'actors és essencial per aconseguir els objectius).
4. **Obertes per treballar en xarxa** amb altres ciutats i institucions amb l'objectiu d'augmentar-ne l'impacte i l'èxit.

La planificació territorial dels aliments requereix un alineament de polítiques entre govern i agents socioeconòmics i un treball de col·laboració dels diversos actors que, per acord, desplegui iniciatives en un context territorial viu i canviant. Ara, a més de debatre, completar i millorar els sistemes alimentaris locals, han de trobar l'encaix amb les prioritats del Food 2030 i a la vegada reafirmar l'estratègia del MUFPP com a eina per poder arribar a la majoria de la ciutadania i implicar-hi tota la ciutat (escoles, institucions, entitats, pagesia, etc.) de manera interdependent.

1 Compromís polític, acords amb les autoritats per coordinar les accions (Barcelona, València) i creació d'òrgans de gestió sobre alimentació i agricultura (Lleida, Madrid, Saragossa).

2 Implicació multiactor: societat civil, sector privat i entitats. Intercanvi d'experiències i coneixement per prendre decisions (Bristol, Gant) amb un fort enfocament participatiu i la vinculació de necessitats socials i sostenibilitat ambiental.

3 Iniciatives/prioritats preexistents que, més endavant, s'incorporen al pla (València, amb la promoció de l'Horta als mercats de gestió pública; Lleida, amb l'enfortiment de les hortes històriques i la generació d'ocupació, i Bristol, amb una diagnosi acurada sobre l'alimentació).

4 Models de governança híbrids per fer més efectiu el projecte i garantir-ne la continuïtat.

La Fundació RUAf, després d'analitzar dotze estratègies alimentàries europees, constata la necessitat de reforçar les capacitats de les autoritats locals en matèria de governança.

En aquest sentit, **el projecte GouTer** (governança territorial alimentària) **de la Fundació RUAf, que va analitzar dotze estratègies alimentàries europees l'any 2017, constata la necessitat de reforçar les capacitats de les autoritats locals en matèria de governança alimentària.** Aquest projecte apunta algunes consideracions al voltant de la construcció de polítiques públiques per a l'alimentació que reclamen atenció i que per la seva significació es creu oportú d'afegir-hi. Les estratègies alimentàries han de tenir.

5 Temps i pressupost: les accions han de ser d'escala petita i dispersa (per calcular-ne la màxima afecció possible) i necessiten ritmes i constància per informar, crear aliances, consensuar i coordinar programes, proporcionar eines i aportar creativitat (Malmö, aliments a l'escola).

6 Base informativa per construir l'estratègia: cartografia d'actors, interrelacions, cooperació i participació, avaluació del progrés i dels impactes de les intervencions i vinculació amb la recerca (Vitòria-Gazteiz).

7 Enfocament a diverses escales: abast local i visió regional. Resulta indispensable la creació de vincles i dinàmiques camp-ciutat.

8 Seguiment i avaluació: control del mètode i de les interrelacions per obtenir una visió objectiva de l'estratègia alimentària.

3.3. Si vols gestionar, de quines eines disposes?

Encarar els reptes de l'agricultura i l'alimentació en el marc dels sistemes alimentaris sostenibles pressuposa l'articulació d'una diversitat de pràctiques i experiències coordinades i connectades amb la pluralitat d'actors del territori. Una presa de decisions que varia en funció dels objectius de l'estratègia alimentària consensuada i del seu context territorial.

Bona part de les eines emprades i que formen part del plantejament multidisciplinari de l'estratègia alimentària **aborden l'alimentació des de les diverses dimensions definides en el full de ruta del MUFPP**, mentre que **d'altres hauran sorgit de manera puntual com a reacció a la necessitat d'aplicar criteris més socials i justos** i s'acabaran fusionant amb l'estratègia definida per a la planificació de polítiques per a l'alimentació. **Les unes i les altres prioritzaran eines i propostes per mobilitzar la participació pública i el diàleg obert entre camp i ciutat o les demandes de l'entorn territorial amb la finalitat d'ordenar, planificar i gestionar els sistemes alimentaris locals.**

Taula 11. Criteri metodològic per elaborar els components de les estratègies i les eines per a desenvolupar-les (font: elaboració pròpia)

	Estratègies 	Eines
Enfocament	Teòric (com?)	Pràctic (què?)
Ús	Planificació	Gestió
Tipologies	Models, acords, programes	Experiències, idees, projectes, accions
Actuació	Marc global d'actuació	Iniciatives puntuals

3.3.1. De l'estratègia a l'eina: anàlisi dels reptes

Les eines per desplegar una estratègia alimentària són diverses, des de la gestió de les pèrdues alimentàries en la distribució i el consum fins a la consolidació d'horts urbans i el desplegament d'iniciatives per connectar la producció agrària amb el consum alimentari per mitjà dels mercats, la venda directa, els grups de consum, la restauració col·lectiva, els menús de gestió pública, etc. Cada territori és el que ha d'articular la seva estratègia tot emprant criteris ambientals, agraris, socials, paisatgístics o culturals i incorporar-hi diverses eines per gestionar l'alimentació a escala urbana.

De manera paral·lela, la societat interpel·la les administracions perquè es dotin d'estructures estables i despleguin dinàmiques agroalimentàries que garanteixin la seguretat i la distribució equitativa i justa dels aliments, a fi de desenvolupar mecanismes des de la participació i la difusió d'espais, processos i coneixements.

Bona part de l'èxit d'aquestes eines rau a dinamitzar accions inclusives, que sedueixin els diversos agents socioeconòmics locals i engresquin els membres de la comunitat a establir complicitats (convenis i aliances) per afavorir l'autogovern alimentari des d'una perspectiva de justícia social i mediambiental (Resolis, 2015).

Al llarg d'aquestes dues dècades, els reptes de la planificació de les polítiques alimentàries ha anat prenent formes diverses.

S'ha passat dels models estratègics amb eines i projectes inicials amb una forta càrrega teòrica (i alguns amb dificultats d'implementació) a programes i experiències pràctics i al desplegament d'eines col·laboratives, la majoria dels quals són de caire funcional (Herrera, López, Alonso, 2017).

Han sorgit eines i iniciatives específiques per garantir l'accés a l'alimentació (de productes frescos i locals) a les famílies amb menys ingressos (Toronto), o bé pràctiques de caràcter assistencial amb els horts socials urbans (per a persones en risc d'exclusió a Barcelona, Fuenlabrada i Madrid), i, fins i tot, el suport i la inserció laboral en produccions agrícoles locals (Bristol), encara que pràcticament en cap cas aquestes mesures hagin articular enfocaments de gènere, excepte en el cas de l'**estratègia agroalimentària de València 2025** (Molero, López i Arroyo, 2018).

L'alimentació és la via per corregir vicis i reduir febleses del sistema, i també la palanca per promoure relacions justes en la cadena de valor agroalimentària, per crear espais de participació, per dinamitzar una producció propera, per afavorir l'economia local (serveis, empreses); en definitiva, per endreçar la ciutat sota criteris d'igualtat i justícia social.

A escala europea, la majoria de **les eines d'acció contribueixen a la millora socioambiental de la comunitat** (FUHEM, 2018) i **a enfortir la salut i el benestar** de les persones a partir d'una bona alimentació (Bristol), a més de corregir les pràctiques ambientals. En qualsevol cas, per una banda, es potencien les **pràctiques amb continguts educatius i didàctics per al foment de la sensibilitat alimentària** i, per l'altra, **es planifica l'alimentació sostenible de gestió pública** (menús de centres educatius, socials i sanitaris municipals). **L'alimentació, per tant, és la via per corregir vicis i reduir febleses del sistema. És la palanca per promoure relacions justes** en la cadena de valor agroalimentària, per crear espais de participació, per dinamitzar una producció propera, per afavorir l'economia local (serveis, empreses); en definitiva, per endreçar la ciutat sota criteris d'igualtat i justícia social.

Sortosament, tant la **preservació del sòl agrícola** com la **diversificació dels circuits curts de comercialització** i la **singularització dels productes agroalimentaris han desplegat eines decisives per al territori**. La sensibilització pels espais agraris propers als nuclis urbans ha suscitat l'interès de consistoris que, per mitjà de normes específiques, vetllen per la seva protecció amb l'objectiu de mitjançar en les relacions

camp-ciutat, especialment en espais on la pressió urbana és important. **Això no obstant, cal una visió territorial (d'escala regional) per estendre programes i eines que englobin des d'aspectes puntuals, com ara les figures de protecció (els horts urbans), fins a un pla per revertir les terres infrautilitzades, o bé l'adopció de mètodes cap a la transició ecològica i la revitalització del teixit agrosocial, per posar**

exemples d'algunes experiències reeixides. **L'agroecologia, en aquest sentit, amb poca trajectòria en les polítiques municipals, a més de plantejar-se com una alternativa integral i de canvi en la producció, podria contribuir a vertebrar eines per agilitzar pràctiques de circuits curts amb l'objectiu d'arribar de manera fàcil i directa a la ciutadania.**

Taula 12. Reptes agroalimentaris (font: elaboració pròpia a partir de les estratègies alimentàries objecte d'estudi)

Reptes	 Ambientals	 Socials	 Econòmics	 Culturals
Cap a estructures estables	Gestió del malbaratament	Inclusió del caràcter assistencial de l'alimentació	Desplegament de dinàmiques agroalimentàries de justícia distributiva Consolidació d'espais de comercialització	Continguts educatius i didàctics per fomentar la sensibilitat alimentària (nutrició i bons hàbits)
Per a l'autogovern alimentari	Implementació d'una perspectiva mediambiental justa i sostenible	Inserció laboral en l'agricultura	Tendència cap a un procés de desintermediació (afavoriment de la interrelació entre persones productores i consumidores properes)	Figures de protecció del sòl agrari
Inclusió de la perspectiva de gènere	Suport a projectes agroambientals	Renovació intergeneracional Endreçament de la ciutat a partir de criteris d'igualtat	Incentius fiscals a empreses liderades per dones	Participació, xarxes i intercanvi Dret a l'alimentació
Gestió pública dels aliments	Enfortiment de la salut i el benestar de la ciutadania	Impuls d'accions funcionals (malbaratament)	Compra pública Equipaments compartits	Educació en hàbits alimentaris saludables
Models alternatius a l'agroindústria convencional	Promoció de sistemes productius agroecològics	Promoció de relacions justes en la cadena agroalimentària	Subministrament i logística	Preservació dels paisatges agraris
Planificació alimentària	Establiment d'una dotació de sòl agrícola per habitant	Regulació de les normes d'ordenació: ciutat i aliments	Fomentar l'economia local a través de l'aliment de proximitat	Connectivitat entre espais

3.3.2. Eines: tipologia i aplicabilitat

La diversitat d'iniciatives i eines, l'escala de treball (barris, pobles, entorns urbans i metropolitans), l'espectre demogràfic (edat i gènere, salut, educació, etc.), les característiques socioeconòmiques i les capacitats culturals de cada territori obliguen a optar per una gestió coordinada i interconnectada a l'hora d'aportar solucions a la dinamització de l'alimentació de la ciutat per evitar ineficiències del sistema en termes socials i mediambientals. Construir sistemes alimentaris resistents consisteix a garantir la diversitat, la flexibilitat i la mitigació dels seus riscos potencials (Carey, 2013).

Recapitulant, **s'evidencia l'existència de diferents tipus d'eines i mecanismes d'intervenció per engegar polítiques públiques alimentàries urbanes.** Algunes, no pas les més nombroses, provenen de l'activisme alimentari radical i de moviments socials alternatius, mentre que d'altres, les inicials, sorgeixen de necessitats intrínseques a la variabilitat demogràfica de les ciutats (interculturalitat, desigualtats); la majoria de les d'Europa occidental

persegueixen una distribució agroalimentària més justa i sostenible entre les baules de la cadena i insisteixen en la desintermediació com a via d'eficiència (escurçament de la cadena agroalimentària).

Des del punt de vista de gestió formal, predominen les intervencions que posen el focus d'actuació en l'entorn de la sensibilització i la comunicació; més recentment, les eines de l'estratègia alimentària han centrat l'esforç en la participació ciutadana, en la qual la creativitat i la interconnexió entre actors i programes són els factors més rellevants i a l'alça a l'hora d'articular els instruments de les polítiques públiques alimentàries.

La gestió de l'alimentació i la promoció de sistemes alimentaris locals continua sent un repte per als pobles i les ciutats. **La inclusió de la realitat alimentària en els plans mediambientals o en la planificació territorial per conservar i protegir una producció alimentària propera genera conflictes i contradiccions** entre interessos, territoris i governs. **Les estratègies, per massa ambicioses, són difícilment abastables i requereixen la posada en marxa d'accions puntuals** que diversifiquin interessos i amplii visions, que articulin eines i mecanismes d'implementació senzilla, amb pocs costos i que siguin fàcilment avaluables. **Es fa imprescindible conciliar les voluntats polítiques i els compromisos d'acció.**

A continuació, i com que **aquesta guia constitueix una crida a l'acció**, es presenta, a mode de resum ordenat i classificat per categories, una selecció d'eines i programes que formen part destacada de les estratègies alimentàries analitzades:

Parc Rural del Montserrat

EINES PER A LA COOPERACIÓ

Les capacitats i habilitats de les organitzacions ciutadanes (formals i informals) **estimulen projectes col·lectius d'innovació alimentària que sovint empen plataformes i xarxes digitals** per facilitar la presa de decisions i la comunicació i per preparar l'avaluació de les pràctiques. La construcció d'aliances i pactes entre agents socioeconòmics i el paper del voluntariat atorguen **prestigi i creativitat a aquestes eines. La visió conjunta i les diverses formes de participació** eviten duplicitats i **desenvolupen vincles i valors compartits** que fomenten i impulsen l'ús de mecanismes dinàmics, interactius i interrelacionats **que s'adapten a les diverses realitats urbanes i al desplegament de polítiques més sensibles als temes emergents**. En veiem alguns exemples:

- ✓ **Xarxa d'Aliments de Bristol:** amb l'objectiu d'animar la ciutadania a tornar a cuinar a casa i a recuperar la cultura i les tradicions alimentàries locals.
- ✓ **91 Ways to Build a Global City,** Bristol: el poder dels aliments per engegar un diàleg intergeneracional i intercultural.
- ✓ **Fare Share,** Toronto: gestió dels excedents alimentaris als menjadors comunitaris. Cuina interactiva entre ciutats.
- ✓ **Ecovallolid,** Valladolid: mercat de productes ecològics.
- ✓ **Maison d'Éducation à l'Alimentation Durable,** Mouans-Sartoux (Provença).

EINES PER A LA GESTIÓ

Com es pot passar de la idea a l'acció, com es poden implementar projectes que no infrutilitzin els recursos (humans i econòmics) o com es poden planificar polítiques públiques i amb qui són alguns dels interrogants de qualsevol estratègia durant el procés de conformació, en el qual se'n determinen les directrius bàsiques. **Les estratègies alimentàries**, per remarcar el seu paper prospectiu i distingir el seu caràcter territorial, de consens i lideratge, **desenvolupen òrgans de decisió i coordinació**, com ara els consells i els plans alimentaris, els quals es caracteritzen per ser fòrums privilegiats per a la gestació d'aliances i dinàmiques d'acció i la planificació de projectes que aborden nous espais de decisió des de la gestió pública dels aliments. Aquests en són alguns exemples:

- ✓ **Els consells alimentaris i plans alimentaris** de València, Saragossa i Valladolid.
- ✓ **El Consell de Polítiques Alimentàries per a Joves** de Toronto: amb la voluntat de mobilitzar la població jove i compartir oportunitats i empenedoria.
- ✓ **La Carta dels aliments** de Bristol: estatut de funcionament de l'estratègia i guia de recomanacions.
- ✓ **Les plataformes logístiques** d'emmagatzematge i centralitat per a la distribució.

EINES PER A LA SENSIBILITZACIÓ

La transversalitat de les estratègies alimentàries en garanteix el valor potencial i transformador, des de diversos àmbits i a diverses escales. Entre els seus reptes hi ha la **presa de consciència i la necessitat de sensibilitzar la ciutadania, la qual reclama més atenció envers l'alimentació i els aliments des de posicionaments col·lectius per assumir-ne l'enfortiment**. En aquest sentit, les estratègies alimentàries analitzades inclouen solucions òptimes, però sobretot encaren amb interès i resolució qüestions complexes a partir de criteris de solidaritat i justícia:

- ✓ **Escoles saludables**, Bristol: campanyes de sensibilització envers els productes de temporada, blogs de nutrició i dietes saludables, guies alimentàries, llocs web de menús per a l'alumnat, demostració de cuines interculturals.
- ✓ **Els horts a les escoles**, València: amb l'objectiu d'inculcar la cultura agroalimentària a l'escola com a espai de formació i sensibilització.
- ✓ **Bristol Pound**: amb la voluntat d'educar i enfortir l'economia local (establiments, empreses).
- ✓ **Move More, Eat Well**, Cardiff: amb l'objectiu de reduir l'obesitat.
- ✓ **Guia Eatwell**, Cardiff: amb la voluntat de promoure dietes saludables.

EINES PER A LA COMUNICACIÓ

La comunicació tramesa per mitjà d'un o més canals (plataformes digitals, xarxes horitzontals) esdevé principal per informar, formar i fer pedagogia alimentària amb l'objectiu d'assolir amb coherència i rigor els desafiaments de futur de l'alimentació que la societat reclama. Així, experiències i pràctiques centrades a donar a conèixer continguts (cartografia dels recursos locals, càlcul dels nutrients principals, pràctiques interactives de cultura alimentària de proximitat, etc.) i espais de diàleg oberts i d'interrelació transversals promocien valors culturals i d'identitat territorial i esdevenen essencials per inculcar la multifuncionalitat (i la complementaritat) que proporciona el nexa entre aliments, societat i territori:

- ✓ **Food Connections**, Bristol: festival internacional del menjar amb esdeveniments arreu de la ciutat per involucrar-hi les diverses organitzacions i generar processos participatius.
- ✓ **Community Food Works**, Toronto: amb l'objectiu de comunicar les habilitats alimentàries i el suport laboral.
- ✓ **Good Samaritan**, Torí: amb la voluntat de fomentar la donació d'aliments a organitzacions sense ànim de lucre i de recuperar els excedents d'aliments generats per la restauració i la distribució.

En l'aplicació de qualsevol d'aquestes eines cal parar atenció al procés de planificació, del qual depèn en bona mesura la idoneïtat de l'eina i, per tant, l'èxit del projecte. En aquest sentit, s'ha de fer atenció:

- a. Als termes pressupostaris, a l'existència de **limitacions financeres**, a la **dependència de subvencions** (europees) o a la **poca disposició públicoprivada** de les ciutats, que obliguen a categoritzar, sintetitzar i definir els centres
- b. Als termes polítics i als **canvis o bloquejos institucionals**, que poden imposar una reordenació dels projectes o dels calendaris d'execució.
- c. A les qüestions organitzatives i de gestió, **a l'entrada de nous agents i a l'establiment d'acords** entre les baules de la cadena, que poden imposar una reordenació del disseny de l'estratègia.

Taula 13. Objectius, temàtiques i eines de les estratègies alimentàries de referència (font: elaboració pròpia)

Estratègia alimentària	Objectius específics	Temàtiques centrals	Eines de gestió	Públic objectiu
<p>Toronto (el menjar, un bé públic)</p> 	<p>Correcció de les desigualtats estructurals i assistencials</p> <p>Nutrició i dietes</p>	<p>Salut (nutrició), medi ambient (malbaratament)</p>	<p>Blue Finger Alliance (expansió de l'activitat agrària periurbana)</p> <p>Food Share (del malbaratament als menjadors comunitaris)</p>	<p>Població vulnerable (immigració, habitants de barris perifèrics)</p> <p>Població infantil (nutrició i dietes)</p>
<p>Bristol (treball de mutualisme)</p> 	<p>Transformació de la cultura alimentària de la ciutat</p>	<p>Salut, medi ambient, desenvolupament local, seguretat alimentària</p>	<p>Who Feeds Bristol (anàlisi del sistema alimentari)</p> <p>Escoles saludables</p> <p>Carta dels aliments</p> <p>Bristol Pound</p>	<p>La ciutadania (garantia d'una alimentació sana, saludable i equitativa)</p>
<p>València (centrar l'aliment en el debat per afrontar el futur de la ciutat)</p> 	<p>Potenciació de la cultura alimentària</p> <p>Consolidació dels espais de comercialització per a la producció local sense intermediació</p>	<p>Producció agrícola (terra, treball i biodiversitat)</p> <p>Subministrament i gestió pública dels aliments</p>	<p>Llei de l'Horta de València</p> <p>Consell de l'Horta</p> <p>Banc de Terres</p> <p>Plataforma logística</p> <p>Compra pública</p> <p>Menjadors sostenibles</p>	<p>La pagesia (recanvi intergeneracional i disponibilitat de terra)</p> <p>La ciutadania (campanyes de sensibilització i interacció proactives)</p>

3.4. Si es vol cooperar, quins recursos i xarxes hi ha disponibles?

Un bon nombre de ciutats s'ha bolcat a planificar polítiques per a l'alimentació i necessiten espais de trobada i col·laboració per compartir iniciatives, eines i projectes. Saben que per consolidar coneixements i processos es fa imprescindible fomentar l'intercanvi de recursos i experiències estesos arreu. Per això, la majoria d'aquestes poblacions, independentment de la seva dimensió i ubicació, formen part de xarxes compromeses en programes alimentaris oberts i engrescadors.

Gairebé totes les estratègies alimentàries es troben debilitades per la manca de normatives i sovint de competències i pressupost, i per aquest motiu pretenen fer front a problemes generals mitjançant l'adopció de solucions locals reflexionades, debatudes i consensuades de manera interna i en xarxa. Necessiten compartir fragilitats i fortaleses per créixer i modelar la seva estratègia alimentària.

De manera individual, **aposten per la qualitat de vida, la participació i el bé comú com a elements de prioritització i de futur.** Cadascuna traça el seu ritme segons recursos i potencialitats. Cadascuna

dissenya el contingut del seu marc d'acció i hi involucra les parts interessades (públiques i privades) d'acord amb els objectius específics del seu projecte alimentari municipal, a la vegada que **coopera per engegar i consensuar el desenvolupament de pràctiques alimentàries sostenibles i justes** d'un àmbit territorial més ampli.

Les xarxes alimentàries tenen un paper central en la promoció i el desenvolupament de programes i projectes de planificació alimentària. Capitalitzen convocatòries per engegar iniciatives conjuntes, estan alerta de la distribució dels fons europeus com a aixopluc de propostes i disposen de recursos per assessorar, gestionar i desplegar actuacions de cooperació agroalimentària amb l'objectiu d'entomar els reptes de futur de manera col·lectiva.

Es presenten diversos tipus de xarxes, algunes de les quals aborden plantejaments temàtics especialitzats. La majoria van tenir una forta embranzida a partir del MUFPP pel seu plantejament pràctic i basat en l'intercanvi d'experiències i de coneixement. D'altres s'han anat consolidant de manera paral·lela al desplegament de les diferents estratègies alimentàries d'arreu (Bio Städte a Alemanya, 2010; Sustainable Food Places al Regne Unit, 2011, o Food Policy Councils als Estats Units, el primer consell de política alimentària del país establert a Knoxville, Tennessee, el 1982); algunes han sorgit de projectes de recerca europeus (Foodlinks, 2010; FOODMETRES, 2011), finalment, algunes ja existien i han creat grups de treball específics per planificar les polítiques públiques alimentàries urbanes (Eurocities, 2015). La llista és extensa. S'aprofita l'espai d'aquesta guia per descriure'n temàticament alguns dels exemples més representatius:

PER OBTENIR RECURSOS (SUPPORT ECONÒMIC, ACOMPANYAMENT I TREBALL EN XARXA)

Fundació Daniel i Nina Carasso

Organització pionera de l'alimentació sostenible que promou l'accés universal a l'alimentació saludable, respectuosa per a les persones i els ecosistemes.

Any de creació	2010
Àmbit de treball	França i Espanya
Objectiu principal	Contribuir a un canvi de model econòmic i donar suport a persones emprenedores que plantegen solucions innovadores.
Acció	Dona suport a experiències i projectes alimentaris territorialitzats l'objectiu dels quals és connectar les persones amb el sector productiu i facilitar la cooperació per articular polítiques alimentàries.
Funció	Donar suport a persones que s'atreveixen a mirar i a construir un món més just i acollir-les, acompanyar-les i fer-les connectar.
Convocatòria	Per mitjà del mecenatge i sota un control rigorós de la investigació de qualitat i oberta a les tendències mundials, finança l'acompanyament d'accions, projectes, experiències i iniciatives que contribueixin a l'evolució de la societat per donar testimoni i visibilitzar les accions transformadores amb els enfocaments territorials que afavoreixin la transició agrícola i alimentària. La via és participativa, per mitjà de les seves convocatòries anuals.
Programes	Van dirigits a la investigació (per comprendre millor els reptes agrícoles i alimentaris i divulgar coneixements), als territoris pioners (que acceleren la transició agrícola tot configurant models de futur) o a les iniciatives innovadores de la societat civil (per millorar la salut de les persones consumidores i el planeta).

PER DISPOSAR D'INFORMACIÓ

Fundació RUAF

Associació d'institucions expertes que reuneix ciutats, instituts d'investigació i organitzacions de la societat civil amb l'objectiu de combinar experiència, tècnica, política i investigació per promoure l'agricultura urbana i impulsar el desenvolupament de sistemes alimentaris.

- Any de creació** Des del 1999, la Fundació RUAF ha col·laborat amb associacions de cinquanta països. La Fundació ETC va ser l'inici de la RUAF per donar resposta a les necessitats d'un grup de vint-i-vuit organitzacions internacionals sorgit a Ottawa el 1994 i que volen abordar la inseguretats alimentària i l'increment de la urbanització i la pobresa.
- Àmbit de treball** Donar a institucions i empreses d'aliments de l'àmbit internacional per catalitzar iniciatives i projectes, creació de plataformes de planificació i gestió de polítiques públiques per a l'alimentació i construcció d'entorns facilitadors de solucions propícies i generadors d'espais inclusius i transversals.
- Objectiu principal**
- a. Promoure sistemes de producció i consum per a sistemes alimentaris més inclusius.
  - b. Enfortir la resiliència dels sistemes alimentaris urbans.
  - c. Enfortir el paper de les ciutats en la governança de la política alimentària.
- Aquests objectius s'emmarquen en tres principis:
- 1. Dret universal a l'alimentació.
  - 2. Creació de ciutats sostenibles i resilients.
  - 3. Compromís de les parts interessades.
- Acció**
- RUAF, des de l'àmbit d'anàlisi, treballa amb organitzacions internacionals com ara la FAO, el CGIAR o l'Aliança Global per a una nutrició millorada.
  - Proporciona xarxa i dona suport al MUFPP.
  - Disposa de publicacions, experiències i materials al seu portal web.
- Funció** Els socis de RUAF tenen experiència en accions d'agricultura urbana, sistemes alimentaris regionals, desenvolupament urbà sostenible, reciclatge de recursos i participació ciutadana en la formulació de polítiques per a la cohesió social i territorial.
- Programes** Sintetitza i difon les activitats d'intercanvi i aprenentatge per mitjà de la revista *Urban Agriculture* i els butlletins de la Fundació RUAF.

PER FER FORMACIÓ

Red de Ciudades por la Agroecología

Associació formada per ciutats i entitats locals espanyoles. Espai plural i d'implicació per al desenvolupament de sistemes alimentaris adaptats als territoris sostenibles i justos.

- Any de creació**
- 2017. La creació de la Red forma part dels compromisos com a adjudicatari del projecte LIFE Huertas KmO per a la revitalització dels espais agraris periurbans. D'aquesta iniciativa arrenca la creació de la Red de Ciudades por la Agroecología (d'un grup motor de sis ciutats que al cap d'un any ja n'eren disset a escala estatal).
  - El projecte inclou diverses actuacions, tant pel que fa a polítiques públiques per a la preservació del territori com a formació i acompanyament per a les noves persones productores, a més d'una campanya de sensibilització dirigida als habitants de Saragossa.

Àmbit de treball Estat espanyol amb col·laboracions a escala internacional.

Objectiu principal L'objectiu de LIFE Huertas KmO era crear una xarxa de col·laboració entre ciutats a escala europea amb l'objectiu d'engegar accions per a la millora de la biodiversitat, el foment de sistemes de producció no convencionals i el consum de productes de proximitat des de la perspectiva agroecològica. Aquest objectiu es va concretar amb la creació de la Red de Ciudades por la Agroecología.

Acció Facilita l'intercanvi i el suport entre les ciutats i la recuperació d'un model agroalimentari productiu i sostenible que contribueixi a satisfer la demanda local dins d'un context de sobirania i seguretat alimentàries.

Funció Proporcionar eines i dinàmiques que facilitin l'intercanvi i el suport al treball de les ciutats que opten per promoure els sistemes alimentaris sostenibles i influir-hi.

Programes Recerca de sinergies per reforçar propostes i projectes i augmentar la incidència política en qüestions alimentàries urbanes.

PER FER FORMACIÓ

Centre d'Estudis Rurals i d'Agricultura Internacional, CERAI

Organització pluridisciplinària per a la transformació del món rural i la defensa de la sobirania alimentària i l'agroecologia.

- Any de creació** 1996, amb la realització de projectes de cooperació com a organització no governamental per al desenvolupament.
- Àmbit de treball** Estat espanyol amb col·laboracions a escala internacional.
- Objectiu principal**
- Sensibilitzar la ciutadania sobre el món rural, l'alimentació, la pèrdua de biodiversitat, el consum i turisme responsables i la protecció dels recursos naturals i locals.
  - Establir sinergies entre la comunitat educativa, les famílies i l'Administració per accelerar els processos transformadors.
- Acció**
- Planteja propostes formatives i de sensibilització i reflexió sobre els impactes negatius del menjar i del model de producció.
  - Proporciona assistència tècnica a l'Administració i a entitats diverses.
- Funció** S'especialitza en el desenvolupament rural, agrícola i pesquer sostenible segons l'enfocament de la sobirania alimentària i des de la perspectiva local.
- Programes** Missions tècniques de suport al desenvolupament de projectes o programes centrats en el desenvolupament rural i agrari. Realització de diagnòstics agràries, formació de persones agricultores i de personal tècnic en països empobrits.

PER ORGANITZAR TROBADES I CONGRESSOS

Fundació Entretantos

Organització dedicada a fomentar la participació ciutadana com a eina de governança i de gestió per a un futur sostenible.

- Any de creació** 2012, amb socis amb experiència dilatada en la dinamització de processos de participació vinculats a la planificació dels espais naturals, la planificació territorial i l'ús d'instruments socials per a la sostenibilitat.
- Àmbit de treball** Àmbit estatal i amb col·laboracions i cooperació internacionals.
- Objectiu principal**
- a. Proporcionar assistència tècnica en l'àmbit de l'agroecologia per impulsar i potenciar la participació ciutadana en les polítiques públiques i de gestió del medi.
  - b. Crear un espai de trobada per connectar i enfortir equips, entitats i projectes (promoció d'espais en xarxa).
- Acció**
1. Comparteix amb equips, institucions i professionals fòrums de debat i preocupacions i reflexiona per aprofundir-hi.
  2. Explora nous recursos útils per al desenvolupament d'iniciatives i projectes per mitjà de la formació i la investigació.
- Funció** Eina capaç de generar iniciatives i de promoure projectes de planificació i gestió ambientals i territorials.
- Programes**
- Suport a projectes de ramaderia extensiva i transhumant per mitjà de projectes d'investigació amb la finalitat d'analitzar el paper d'aquesta mena de ramaderia en la conservació del territori i de garantir que la visió dels ramaders sigui prioritària.
  - Formació en matèria de participació i de reflexió compartida (màster de Processos de Participació Social i per a la Sostenibilitat, Universitat de Valladolid).
  - Seminaris formatius i laboratoris de participació.

PER CONNECTAR AMB LA RECERCA

Montpellier SupAgro, càtedra sobre sistemes alimentaris

Institució pública francesa dedicada a l'educació superior i a la investigació sobre agricultura, alimentació i medi ambient oberta a associacions internacionals amb un enfocament específic i experiència reconeguda al sud de França.

Any de creació	No disponible.
Àmbit de treball	França i amb vincles internacionals (el 30 % de l'alumnat és internacional).
Objectiu principal	Oferir capacitació al voltant de tres àrees temàtiques: <ol style="list-style-type: none"> 1. Sistemes alimentaris urbans per a ciutats que s'enfronten a grans desafiaments de sistemes alimentaris i que inventen noves maneres de produir, intercanviar i consumir. 2. Iniciatives locals i ciutadanes per al canvi alimentari. 3. Respecte i conservació de la diversitat de sistemes alimentaris tot frenant-hi les desigualtats i garantint-ne la resiliència i resistència.
Acció	Àmbits temàtics d'estudi: vi i vinya, educació agroambiental, agroecologia, desenvolupament sostenible, sistemes alimentaris, innovació i empenedoria i agricultura digital.
Funció	Formació i investigació internacional.
Programes	<ul style="list-style-type: none"> • Agroforum (reunions i debats). • AgroFabLab (plataforma agrícola experimental). • Agro Valo Méditerranée (projectes de desenvolupament). • Càtedra AgroSYS sobre sistemes alimentaris, que l'any 2011 va rebre el reconeixement oficial de la UNESCO i que dona suport a projectes territorials i a debats estratègics d'agrupacions empresarials i xarxes agrícoles franceses.

04

ANÀLISI DEL SISTEMA ALIMENTARI A LA PROVÍNCIA DE BARCELONA: ON SOM?

4.1. Anàlisi prospectiva: l'alimentació com a clau de la sostenibilitat dels pobles i les ciutats

La província de Barcelona és un territori dinàmic en el qual es despleguen moltes de les noves demandes socioecològiques lligades a l'alimentació. Al mateix temps, la província de Barcelona acull moltes activitats econòmiques importants, ja sigui en l'àmbit del transport i la logística (com, per exemple, el Port de Barcelona i Mercabarna o Mercavallès) o en l'àmbit específic agroalimentari (grans empreses nacionals i multinacionals), que constitueixen el cor del sistema agroalimentari de Barcelona, tant la metropolitana com la rural. A la gran Barcelona, rural i metropolitana, es concentra una part significativa del sistema del comerç, la recerca i la restauració.

El valor dels múltiples sistemes que articulen el sistema alimentari situa l'alimentació no només com un important sector econòmic, un bé de mercat o un simple organitzador de nutrients, sinó també com un atribut específic del caràcter cosmopolita i mediterrani de la gran Barcelona i de tots els seus paisatges comestibles: les vinyes de l'Alt Penedès i el Garraf; les planes cerealístiques del Bages i l'Anoia; les oliveres del Montserrat; les pastures del Berguedà, el Moianès i Osona; les hortes del Baix Llobregat, el Maresme i el Barcelonès, o el mosaic agroforestal dels Vallesos, per posar-ne alguns exemples. Paisatges que configuren un territori i una identitat cultural i també gastronòmica. Millorar la qualitat i sostenibilitat del nostre món alimentari significa també augmentar la sostenibilitat global dels nostres pobles i ciutats. Afrontar l'alimentació com a clau per a la sostenibilitat dels pobles i les ciutats significa establir models de governança que els vinculin amb el seu territori, i això, en una economia globalitzada en què un fet quotidià com l'alimentació està fortament marcat pel seu caràcter glocal, **tal com podem veure al capítol 2** d'aquesta guia. Com a punt de partida, proposem un model basat en la proximitat física i organitzativa de les relacions socials i econòmiques del territori de (la província de) Barcelona en tot allò relacionat amb la nostra alimentació. Un camí de transició cap a un model alimentari just, resilient,

net, sostenible i que generi riquesa al i per al nostre territori.

En aquest sentit, l'anàlisi prospectiva del sistema alimentari dels pobles i les ciutats de la província de Barcelona requereix una prospectiva sistèmica que n'integri les dinàmiques econòmiques, culturals, socials i ambientals. Per fer-la, s'ha desenvolupat una anàlisi de les diverses maneres com els aliments interaccionen en la vida de la ciutadania dels nostres pobles i ciutats. Aquesta anàlisi ha fet una mirada al cicle alimentari i a la seva relació amb la societat, l'economia i el medi ambient a la província de Barcelona, tot diferenciant l'àmbit metropolità del que podríem definir com a rural.

A més, s'ha observat el que passa dins de la ciutat i, a la vegada, s'ha mirat d'entendre l'articulació entre aquesta i el seu territori per mitjà del menjar.

Aquesta decisió d'analitzar l'articulació entre els sistemes urbà i territorial per mitjà del menjar neix del fet que les qüestions en joc amb relació als sistemes alimentaris són molt diverses i es desenvolupen de manera articulada i interconnectada. Per aquest motiu, més enllà dels temes considerats tradicionalment propis dels sistemes alimentaris (producció d'aliments, consum, logística, distribució, salut, educació, etc.), s'ha investigat també fora del perímetre de la ciutat, amb l'objectiu d'entendre i poder mostrar les relacions entre els pobles i les ciutats i el seu territori immediat.

El treball d'anàlisi s'ha dut a terme atenent a fonts molt diverses: investigació i recerca de dades, entrevistes amb referents de diverses àrees i gerències de la Diputació de Barcelona, recerca documental i altres tipus de materials produïts des de diverses entitats i administracions públiques.

Pagès de l'Espai Agrari de la Baixa Tordera

4.2. Els deu ítems del sistema alimentari dels pobles i les ciutats de la província de Barcelona

L'anàlisi prospectiva general del sistema alimentari dels pobles i les ciutats de la província de Barcelona es concreta en deu ítems que sintetitzen la complexitat del sistema alimentari, tot facilitant la lectura de les seves múltiples articulacions i també la possibilitat que aquestes qüestions puguin evolucionar cap a objectius generals i específics dels futurs plans alimentaris.

Aquestes qüestions s'entrellacen amb totes les competències i els àmbits d'intervenció dels ens locals. De fet, la primera finalitat dels deu ítems és mostrar la interdependència de molts dels fenòmens lligats a l'alimentació i incentivar els ens locals perquè afavoreixin l'impuls d'accions innovadores amb una aproximació integradora dins de l'ajuntament mateix amb l'objectiu de superar les limitacions del treball interdisciplinari i interdepartamental. Aquesta mirada des de l'àmbit local justifica que tant en la fase de diagnòstic com al llarg de la guia no s'hi incloguin la pesca, com a activitat econòmica estretament vinculada a la producció primària, ni tampoc el peix, com a aliment bàsic de la nostra dieta, atès que

aquesta activitat no és una competència municipal. Sigui com sigui, cal destacar la importància del sector pesquer a Catalunya, amb una flota majoritàriament de petita escala, que només abasteix el 19 % del total de peix consumit, però que es posiciona com a principal proveïdor de peixateries i amb un gran recorregut per promoure la venda directa i el consum de peix local en l'àmbit dels mercats municipals.

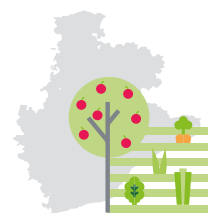
En segon lloc, els deu ítems miren la ciutat i el seu territori en la seva complexitat, i també afronten temàtiques que impliquen una gran diversitat d'actors, els quals operen amb lògiques i interessos diversos, de vegades fins i tot oposats. Per promoure accions innovadores incloses en una estratègia alimentària, cal incloure-hi tota aquesta diversitat i facilitar propostes que millorin la capacitat de compartir objectius i generar complicitats. En aquest sentit, l'anàlisi recull les diverses realitats del sistema alimentari de la província de Barcelona, tant les que van dirigides cap a models més locals i de proximitat com cap a aquells de situats en un context més globalitzat i desterritorialitzat.

Cadascun dels deu ítems s'analitza amb la voluntat de facilitar les propostes d'actuacions del capítol 5 d'aquesta guia, les quals s'han de poder implementar a curt i mitjà termini amb un nombre definit d'actors i han de representar els diversos sectors implicats en els sistemes alimentaris locals.

Els deu ítems del sistema alimentari de la província de Barcelona que s'analitzen són els que detallam a continuació. La numeració no respon a un ordre de prioritats, atès que la definició de les prioritats s'haurà d'establir en cadascun dels processos de debat i participació que cada territori estableixi amb els agents participants en el procés:

1 L'agroecosistema: la Barcelona que té cura del seu espai agrari

L'anàlisi de l'agricultura des d'una visió sistèmica implica focalitzar la interacció del món de la producció agrària en el territori, el paisatge, el medi ambient, la societat, l'economia, la salut i totes aquelles dimensions relacionades amb l'alimentació. El sòl productiu és un recurs escàs que cal preservar i cuidar.

2 La producció: viable, saludable i sostenible

La producció d'aliments pot derivar en moltes tipologies diverses: les petites empreses familiars, les grans societats agràries, els horts urbans, els mercats locals, les grans corporacions internacionals del sector alimentari o noves formes d'organització de les persones consumidores.

3 L'economia i les finances: preus justos al camp i a la ciutat, la fiscalitat del quilòmetre zero

Els sistemes alimentaris han de garantir preus justos per a les empreses del sector productiu i de la distribució i venda i preus accessibles per a la ciutadania. També els mecanismes fiscals poden tenir una clara incidència a l'hora de determinar el model desitjat.

4 El medi ambient: la petjada com a referència

El cicle de vida dels aliments té implicacions en l'aire, l'aigua, el sòl i l'energia. Del bon estat de salut d'aquests quatre factors depèn la qualitat del menjar, i de la qualitat del cicle de vida dels aliments depèn la minimització del seu impacte en el medi ambient. Així mateix, l'estil de vida i de consum i les formes d'organització del sistema alimentari incideixen en la reducció i reutilització dels residus i el malbaratament alimentari.

5 L'artesania alimentària: petits obradors per a una alimentació de quilòmetre zero

La disponibilitat d'una xarxa d'equipaments de transformació agroalimentària al servei de la pagesia i ramaderia té una marcada incidència en la manera com es distribueixen i comercialitzen els aliments de proximitat i contribueix a consolidar un sistema alimentari de baixa petjada de CO₂. De retruc, aporta valor afegit al producte i un major marge econòmic per al teixit d'empreses del sector productiu i contribueix a evitar el malbaratament alimentari en donar una segona vida al producte que no s'ha venut. Finalment, la transformació local d'aliments pot minimitzar els residus generats per l'embalatge industrial i també el malbaratament alimentari en la fase de producció i distribució.

6 L'accés: el dret a l'aliment i a l'alimentació saludable i de proximitat

La forma i distribució dels espais de venda al sector de l'alimentació condicionen la possibilitat, o no, d'accedir fàcilment a productes conreats o elaborats en la proximitat. Els ens locals tenen capacitat de decidir el model de comerç alimentari i també de planificar la distribució d'aquests espais al seu poble o ciutat. L'establiment d'espais logístics que organitzin la concentració i posterior distribució del producte forma part, així mateix, de l'estratègia per facilitar l'accés als aliments de proximitat. El dret a l'alimentació es preveu també des dels diversos components socials que hi condicionen l'accés: la població infantil, les persones adultes, les famílies vulnerables, les comunitats de persones nouvingudes, etc.

7 L'educació: transformar la cultura alimentària

Les formes d'educació són múltiples. Poden ser a l'interior dels espais destinats explícitament a les competències educatives (escoles, universitats, aules formatives, etc.) o bé estar lligades a les accions de sensibilització de les diverses institucions públiques, des de diverses òptiques (salut, medi ambient, cultura, etc.) o des de les diverses activitats econòmiques relacionades amb la salut i l'alimentació (gastronomia, restauració, esport, nutrició i salut). Diversos prismes i àmbits d'acció que podrien alinear el discurs cap a sistemes i models de vida i alimentaris més saludables i sostenibles.

8 El benestar: menjar de manera sana i saludable i gaudir amb el menjar

L'alimentació incideix, des d'una òptica de patologies i malalties, en la salut i el benestar de les persones. Les dietes saludables i els hàbits alimentaris són fonamentals per garantir un bon estat de salut de les persones, tant adultes com infants. La manera d'integrar-los en la vida quotidiana té també una relació directa amb la qualitat de vida. La cultura alimentària no és només un patrimoni dels pobles i les ciutats, sinó també una forma de vida en què el menjar, entès com a aliment i també com a acció, forma part del dia a dia de les persones. Cuinar, anar a comprar, celebrar un esdeveniment al voltant del menjar... són actes quotidians integrats en la vida de les persones.

9 La governança: diàleg, coordinació i col·laboració

L'alimentació és un fet transversal que requereix que cada acció de l'estratègia alimentària estableixi un diàleg ciutat-territori i una coordinació i col·laboració, més o menys formal, entre tots els actors públics i privats que hi intervenen. També dins dels òrgans públics tenen un paper fonamental la coordinació i col·laboració interdepartamentals.

10

El comerç alimentari: alimentar les relacions humanes

El sistema alimentari involucra tot el sistema de distribució i venda d'aliments, i aquest condiciona els llocs i les formes on els pobles i les ciutats situen els punts d'accés als aliments i les dinàmiques socials i urbanes que se'n deriven. Els sistemes són múltiples: des de les grans distribuïdores d'aliments que han penetrat a la ciutat en forma de cadenes o franquícies fins al petit comerç especialitzat (ètnic, gourmet, ecològic), iniciatives recents com ara els comerços verds als mercats municipals o els supermercats cooperatius, per posar-ne alguns exemples.

A les pàgines successives, per a cadascun dels ítems, es presenta la informació següent:

- ✓ **Resum de l'anàlisi prospectiva:** un breu text que analitza de manera sintètica el resum de les dades que s'ofereixen en cada apartat.
- ✓ **Dades:** les dades es representen amb infografies que ens aporten informacions rellevants per configurar una radiografia de la situació actual i que s'han extret de fonts de dades oficials, fonamentalment: Idescat; Cens agrari; Declaració agrària (DUN); Sistema d'Informació Geogràfica de Parcel·les Agrícoles (SIGPAC); Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE); Mapa de cultius de Catalunya amb origen DUN; Dades obertes de la Generalitat de Catalunya; Mapa de cobertes del Sòl de Catalunya de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC); Dades obertes de la Diputació de Barcelona; Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF); Institut Nacional d'Estadística (INE); Grup Intergovernamental sobre el Canvi Climàtic (IPCC); Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació (MAPA); Agència de Residus de Catalunya; estadístiques del comerç exterior espanyol (DataComex) del Ministeri d'Indústria, Comerç i Turisme (Datacomex); Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació (FAO), i els tastets de dades de la Diputació de Barcelona. **Ni el text ni les dades no contenen tots els elements d'anàlisi que caldria incorporar, però ofereixen una visió de l'estat de la qüestió del sistema alimentari a la província de Barcelona, en clau de sostenibilitat,** i segons una visió que parteix dels temes principals que caracteritzen les qüestions plantejades. Cal subratllar que la manca de dades disponibles en l'actualitat sobre les diverses baules del sistema alimentari dificulta fer una anàlisi amb profunditat del metabolisme alimentari dels pobles i ciutats de la província de Barcelona. Tanmateix, el context d'emergència climàtica reclama la generació de dades reals sobre l'impacte del sistema alimentari actual i també sobre el paper clau que poden tenir els sistemes agraris i alimentaris en la mitigació del canvi climàtic.

Finalment, cal recalcar que aquesta anàlisi prospectiva no inclou els aliments provinents de la pesca, tot i que el peix forma part de la nostra alimentació i també del nostre sector primari. Aquesta publicació, adreçada principalment als ens locals, s'ha centrat en el sistema alimentari vinculat al sector agrari, atès que els ajuntaments no disposen de competències directes sobre el sector pesquer, i això dificultava incloure'l als plans alimentaris d'àmbit local. Tanmateix, caldria cercar els mecanismes per poder integrar el sector de la pesca en la planificació alimentària.

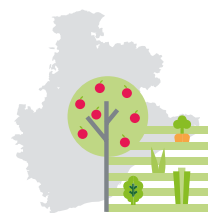
- ✓ **Recursos ja activats des de la Diputació de Barcelona:** també s'inclou un resum dels recursos tècnics i econòmics de suport als ens locals que ofereix la Diputació de Barcelona per mitjà dels recursos del Catàleg de serveis¹, de la Direcció Territorial Agrària o de diverses àrees i gerències de la Diputació de Barcelona, i que es podrien integrar dins d'una estratègia alimentària en clau local.

La funció d'aquesta anàlisi des de deu òptiques diferents pretén ser la d'oferir elements objectius per a l'anàlisi i la reflexió a l'entorn del nostre sistema alimentari i la d'inspirar l'acció a partir del coneixement previ i no pas des de la percepció.

Si bé l'anàlisi a escala de província no permet individuar actuacions a escala de municipi o agrupació de municipis, sí que en fa una aproximació general que en situa el marc general d'acció. Al **capítol 5** es faciliten eines per al debat i la reflexió participatius a escala local, i també una proposta metodològica per treballar en l'anàlisi i la diagnosi previs a l'elaboració del pla alimentari local (PAL).

¹ El Catàleg de serveis de la Diputació de Barcelona recull l'oferta de suport tècnic, material i econòmic que la Diputació posa a l'abast dels governs locals a fi de satisfer les necessitats detectades al territori i promoure polítiques transversals o sectorials. Aquest catàleg representa el compromís ferm i consolidat de totes les àrees de la Diputació amb el territori i el desplegament de les polítiques públiques locals. El Catàleg 2021-2023 inclou 363 recursos d'assistència i cooperació —164 recursos de suport tècnic (45 %), 115 de suport econòmic (32 %) i 84 de suport material (23 %)—, que persegueixen reforçar l'autonomia local, potenciar la reactivació econòmica i social i construir uns pobles i ciutats més justos i sostenibles.

1 L'agroecosistema: la Barcelona que té cura del seu espai agrari

RESUM DE L'ANÀLISI PROSPECTIVA

L'ús i la gestió del sòl, de l'aigua i dels recursos necessaris per produir aliments són components ineludibles de l'economia rural i determinen les característiques productives, paisatgístiques, territorials i alimentàries dels espais agraris. La història de la ciutat i del seu territori, de fet, està estretament lligada a les imponents operacions de dessecació i drenatge de les aigües superficials en zones que antigament eren marenys i a la parcel·lació i preparació del sòl per a l'agricultura. Un art que ha configurat amb el pas dels anys, i per mitjà de l'activitat humana, la **diversitat de paisatges agraris** que avui veiem. Tanmateix, en els darrers seixanta anys, la província de Barcelona ha perdut el 40 % de la superfície conreada. En valors absoluts, i segons el tastet de dades *Terres amb futur: una mirada als usos del sòl a la província de Barcelona* (Diputació de Barcelona, 2021), s'han perdut 120.500 hectàrees de conreus, de les quals el 40 % s'han convertit en espais urbanitzats i el 60 % en boscos.

Espai Agrari de la Baixada Tordera

La modificació del paisatge preeminentment agrari de la Barcelona rural fins a començaments del segle XX ha generat un seguit de mutacions i desequilibris que n'han afectat greument la biodiversitat. La uniformització del paisatge envers boscos poc madurs i diversos i la urbanització de bona part dels sòls agraris més fèrtils, sumades al disseny de ciutats que han aixecat grans murs cap al seu entorn verd i agrari per convertir l'espai urbà en quelcom d'inert i pobre, són alguns dels fenòmens que han contribuït a una reducció de la **biodiversitat d'espècies de flora i fauna**. S'estima que Catalunya ha perdut en els darrers divuit anys entre el 25 i el 40 % de la seva biodiversitat.

El procés uniformitzador també ha provocat una gran pèrdua de la **diversitat d'espècies cultivades o agrodiversitat**. En els darrers cent anys s'ha perdut una de cada quatre varietats cultivades, totalment adaptades al seu medi i amb capacitat per adaptar-se als canvis de les condicions climàtiques. També la diversitat dels elements culturals ha patit un fort retrocés als paisatges agraris: parets de pedra seca, barraques de vinya, pous de glaç, etc.

Des de la dècada de 1990 es va iniciar a la província de Barcelona la represa de la posada en valor de l'espai agrari i de la pagesia mitjançant la creació i l'impuls de les figures dels parcs agraris i parcs rurals, els quals tenen com a finalitat preservar, dinamitzar i gestionar l'espai agrari per contribuir a l'assoliment de sistemes agraris i alimentaris sostenibles i de proximitat. En aquests trenta anys s'han creat vuit figures de protecció o gestió d'espais agraris. Segons el tastet de dades *Els guardians de la terra* (Diputació de Barcelona, 2021), actualment la superfície agrària total inclosa en alguna d'aquestes figures és de 25.520 hectàrees, cosa que representa el 12,5 % de la superfície total conreada a la província. La Diputació de Barcelona ha estat i s'ha consolidat com l'administració local de referència pel que fa al suport als municipis a l'hora d'impulsar figures de preservació i gestió dels espais agraris.

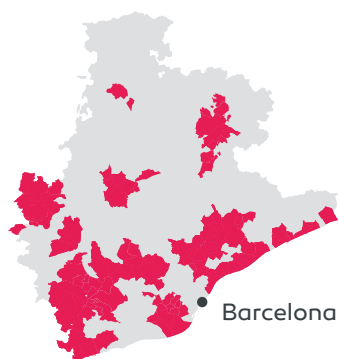
DADES

COM HA CANVIAT EL PAISATGE AGRARI?

Evolució de la superfície agrícola a la província de Barcelona

1956

2018

Pèrdua de sòl agrari
(1956-2019)

2.000 ha/any

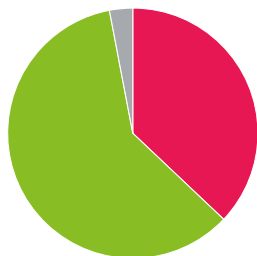

2.720
camps de futbol

■ Superfície agrícola

3 %
Sòl urbà
22.865 ha

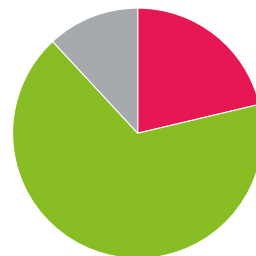

37,1 %
Sòl agrícola

285.735 ha

60 %
Sòl forestal
462.300 ha

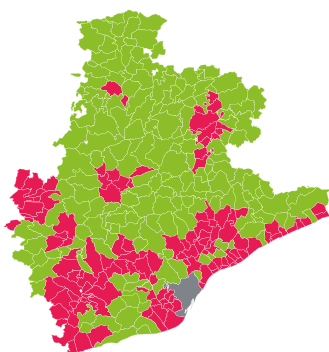
11,9 %
Sòl urbà
91.490 ha

21,3 %
Sòl agrícola

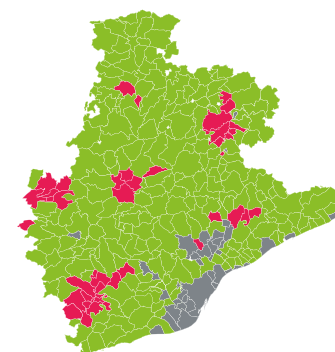
164.518 ha

66,8 %
Sòl forestal
515.009 ha

Pèrdua de conreus
-121.217 ha

Increment de superfície
forestal
52.709 ha

DADES

COM ENS ALIMENTEM?

Taxa d'autosuficiència* a la província de Barcelona

Població
5.743.469 habitants

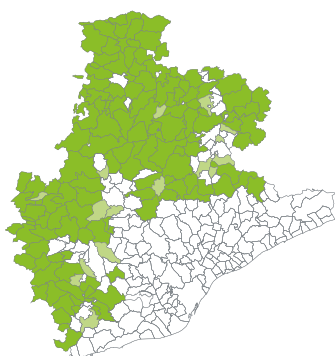
CONREUS DE SECÀ

Taxa d'autosuficiència
10 %

Sup. disponible   Sup. necessària
189.127   **1.865.333**

- No autosuficient
< 50%
- Poc autosuficient
50% - 100%
- Autosuficient
> 100%

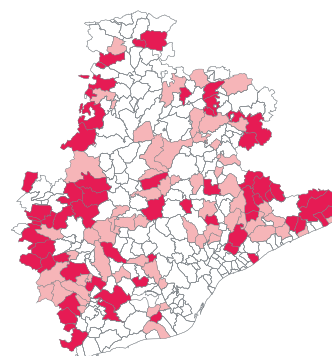
CONREUS D'HORTA I FRUITERS

Taxa d'autosuficiència
15 %

Sup. disponible   Sup. necessària
14.652   **99.705**

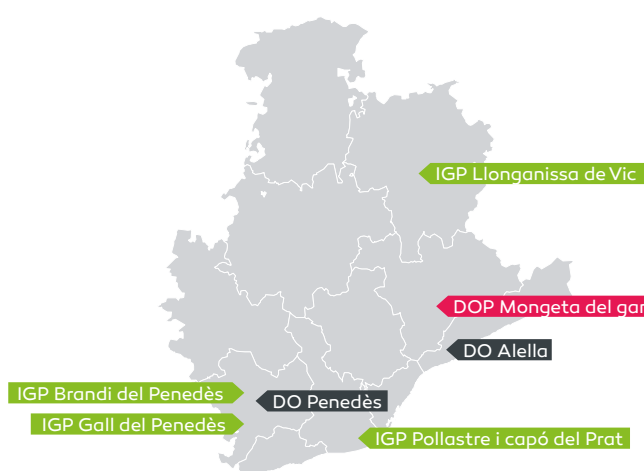
- No autosuficient
< 50%
- Poc autosuficient
50% - 100%
- Autosuficient
> 100%

$$\text{*Autosuficiència} = \left[\frac{\text{Sup. disponible}}{\text{Sup. necessària}} \right] \times 100$$

La superfície necessària s'ha calculat per a cada municipi i grup d'aliments amb la fórmula consum equivalent * població/rendiment. La taxa d'autosuficiència es calcula a partir del quocient entre la superfície de conreu necessària per abastir la població actual sobre la base del consum alimentari actual per capita, entre la superfície de conreu de la qual es disposa actualment. Les dades estan calculades a escala municipal.

PRODUCTES AMB ORIGEN

1 DOP
Mongeta del ganxet

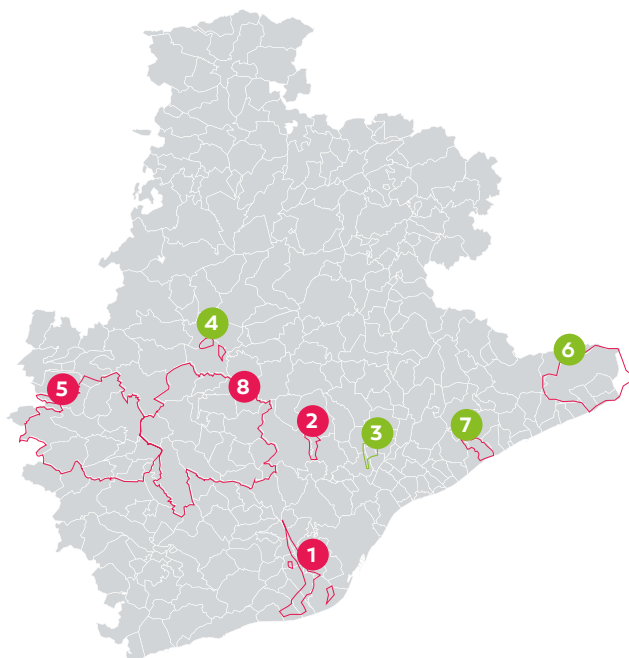
4 IGP
Gall del Penedès
Pollastre i capó del Prat
Llonganissa de Vic
Brandi del Penedès

3 DO del vi
Alella
Penedès
Pla de Bages

DADES

ELS GUARDIANS DE LA TERRA: PARCS AGRARIS I PARCS RURALS

Els espais agraris gestionats o protegits a la província de Barcelona

Vuit espais agraris gestionats o protegits

- 1 Parc Agrari del Baix Llobregat
- 2 Parc Agrari de Sabadell
- 3 Espai Rural de Gallecs
- 4 Espai Agrari de la Séquia de Manresa
- 5 Parc Rural del Montserrat
- 6 Espai Agrari de la Baixa Tordera
- 7 Espai Agrari Cinc Sènies-Mata-Valdeix
- 8 Parc Agrari de la Conca d'Òdena

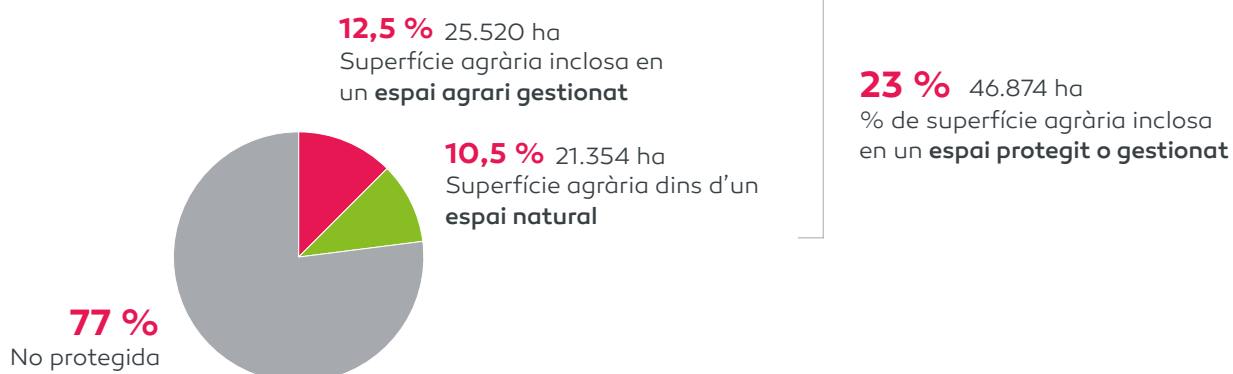
A la província de Barcelona

12,2 %
de les terres són dins d'un espai
agrari gestionat

23 %
de les terres són dins d'un espai
agrari o natural gestionat

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Projectes territorials innovadors**

Àrea Àrea de Desenvolupament Econòmic, Turisme i Comerç; Oficina Tècnica d'Estratègies per al Desenvolupament Econòmic (OTEDE): Catàleg de serveis

Descripció Suport al disseny de missions i execució de projectes d'intervenció territorial en els eixos de transformació econòmica d'innovació verda, economia del paisatge i territoris creatius.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

Exemples

<p>ESPAI AGRARI BAIXA TORDERA</p> <p>Estudi prospectiu per avaluar la viabilitat potencial d'un obrador compartit en l'àmbit de l'Espai Agrari de la Baixada Tordera</p>	<p>PARC RURAL DEL MONTSERRAT</p> <p>Estudi per a la caracterització de les explotacions sector oli del Parc Rural del Montserrat</p>
---	---

Recurs **Alineament de les polítiques locals amb els objectius de desenvolupament sostenible (ODS)**

Àrea Àrea de Presidència: Catàleg de serveis

Descripció S'ofereix assessorament i acompanyament tècnic per a l'alineament dels objectius de desenvolupament sostenible (ODS) amb l'estratègia de l'ens, per tal d'orientar les polítiques públiques locals cap a la consecució de l'Agenda 2030 i per a la promoció de la gestió pública responsable.

Destinatari

Ajuntaments (> 20.000 habitants)	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓		✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Finançament per a projectes singulars d'aplicació de l'Agenda 2030 i els objectius de desenvolupament sostenible (ODS)**

Àrea Àrea de Presidència: Catàleg de serveis

Descripció Suport econòmic als ens locals que desenvolupin un projecte singular per a la localització dels ODS al seu territori per mitjà de les polítiques locals, el qual ha de fomentar l'alineament de les estratègies locals amb els reptes globals acordats en el marc de l'Agenda 2030 per al desenvolupament sostenible.

Destinataris

Ajuntaments (> 20.000 habitants)	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓		✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

Exemples

2 La producció: viable, saludable i sostenible

RESUM DE L'ANÀLISI PROSPECTIVA

En els darrers vint anys s'han registrat a la província de Barcelona dues tendències paral·leles i fins a cert punt contraposades. **D'una banda, s'ha produït una reducció constant del nombre d'empreses del sector de la producció agrària (explotacions agràries), ja sigui a causa del procés de concentració i acaparament, del cessament de l'activitat per manca de relleu generacional o de la transformació del sòl agrícola cap a altres usos (urbanístics o sòl forestal). De l'altra, ha crescut de manera significativa el nombre d'empreses orientades a la valorització de la producció**, ja sigui en termes de patrimoni genètic i cultural (varietats tradicionals, varietats locals, recuperació del patrimoni agrari, denominacions de qualitat, etc.) o bé pel que fa a la manera de comercialitzar el producte, a l'oferta o a la manera d'organitzar-ne l'estructura (articulació de canals de venda directa, acords amb grups de persones consumidores, ecoserveis, lleure, etc.).

La promoció de la qualitat i la sostenibilitat, entesa en un sentit sistèmic (ètica, socialment justa, econòmicament rendible i respectuosa amb la salut de les persones i del planeta) i no només comercial, és al centre de bona part de les iniciatives que han sorgit els darrers anys i que aposten per un nou model de producció agrària i d'alimentació. Aquestes iniciatives s'articulen en alguns casos en formes associatives no reconegudes institucionalment, tot i ser un vehicle d'innovació social, econòmica i empresarial. Més enllà de l'orientació empresarial cap al mercat de consum, molts d'aquests projectes d'emprenedoria incorporen un seguit de valors de caràcter social, ètic, formatiu, etc., dirigits a promoure i reivindicar un canvi de model agrari i alimentari.

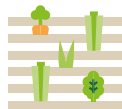
Espai Agrari de la Baixa Tordera

DADES

EMPRESES AGRÀRIES

6.957
empreses
agràries

203.778
ha de superfície
cultivada

2019
6.957
empreses
agràries

2009
9.444
empreses
agràries

EVOLUCIÓ DE LA DIMENSIÓ DE LES EMPRESES

< 1 ha
2019 393
2009 345

D'1 a
< 2 ha
2019 536
2009 1.302

De 2 a
< 5 ha
2019 1.244
2009 2.114

De 5 a
< 10 ha

2019 1.102
2009 1.599

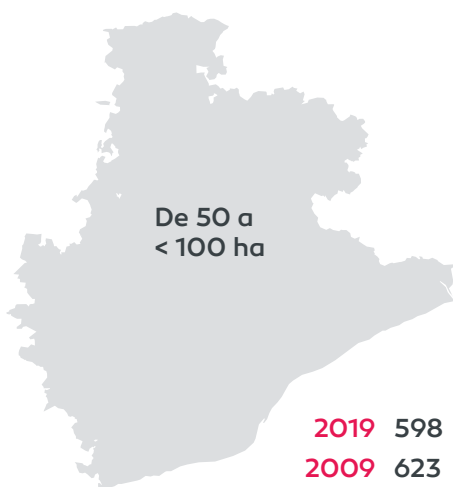
De 10 a
< 20 ha

2019 1.105
2009 1.529

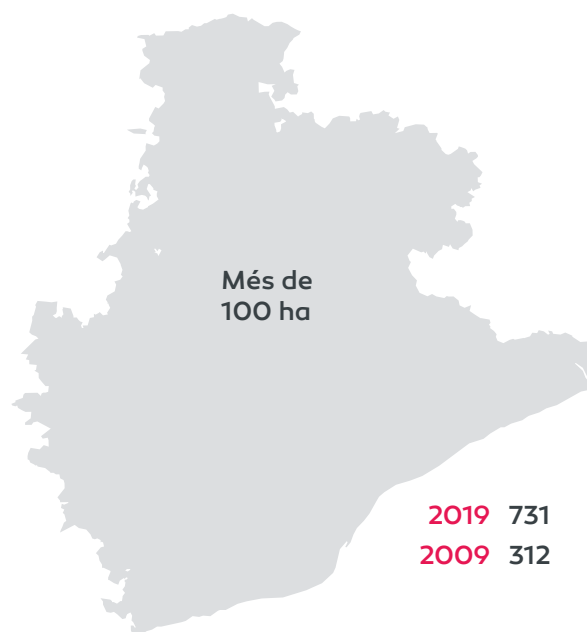
De 20 a
< 50 ha

2019 1.248
2009 1.620

De 50 a
< 100 ha

2019 598
2009 623

Més de
100 ha

2019 731
2009 312

DADES

LA PRODUCCIÓ ECOLÒGICA (2020)

La producció ecològica a la província de Barcelona representa el

31 %

del total de superfície conreada en ecològic a Catalunya

15.476 hectàrees en ecològic

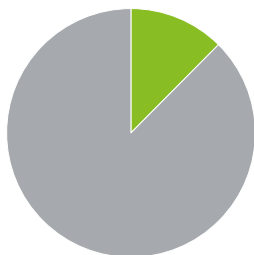

32 %

del total d'empreses catalanes en ecològic

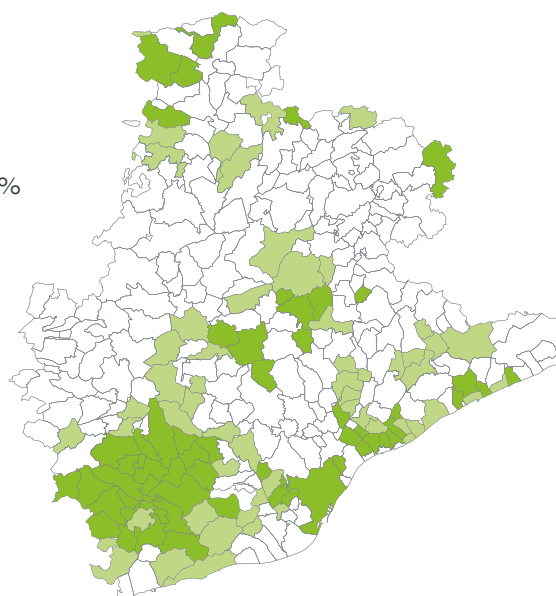
962 empreses en ecològic

12 % 15.476 ha
Conreus ecològics

88 % 109.087 ha
Conreus no ecològics

- Menys del 10 %
- Entre el 10 % i el 25 %
- ≥ 25 %

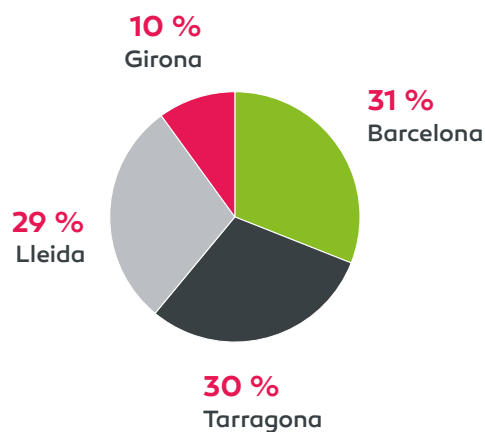
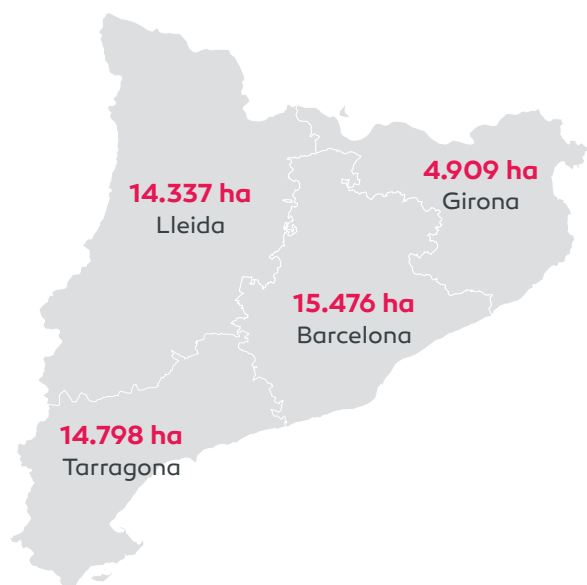

Cultius (font: DUN, 2020)

	Sup. eco	Sup. cultiu	Sup. eco Sup. cultiu
Vinya	9.634	21.998	44 %
Farratgeres	1.910	15.736	12 %
Cereals	1.860	67.256	3 %
Guaret	547	7.360	7 %
Oliverar	440	1.844	24 %
Lleguminoses	301	829	36 %
Hortícoles	301	2.028	15 %
Fruita dolça	152	740	21 %
Fruits de closca	151	893	17 %
Proteginoses	105	1.493	7 %
Altres productes	48	217	22 %
Oleaginoses	26	3.974	1 %
Cítrics	2	3	58 %

DADES

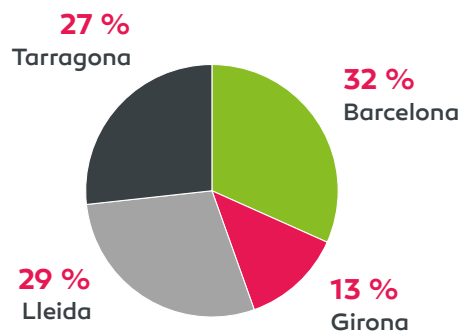
RESUM DE LA PRODUCCIÓ ECOLÒGICA A CATALUNYA PER DEMARCACIONS

	Sup. eco	Sup. cultiu	Sup. eco/ total	Província/Cat.
Barcelona	15.476	124.371	12 %	31 %
Tarragona	14.798	169.977	9 %	30 %
Lleida	14.337	342.581	4 %	29 %
Girona	4.909	89.653	5 %	10 %
Catalunya	49.520	726.582	7 %	

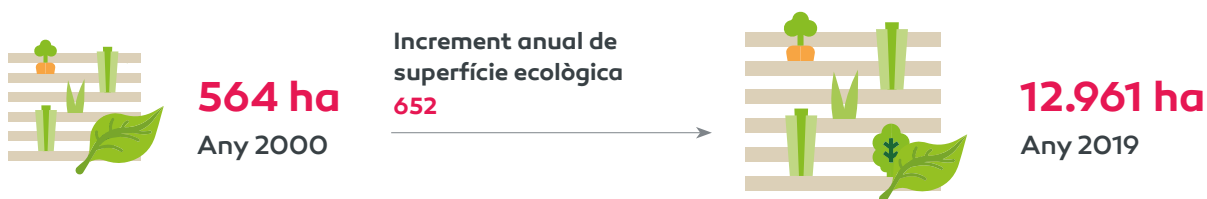
Empreses en ecològic

	2000	2019	Província/Cat.
Barcelona	63	962	32 %
Girona	48	381	13 %
Lleida	106	866	29 %
Tarragona	110	822	27 %
Catalunya	327	3.031	

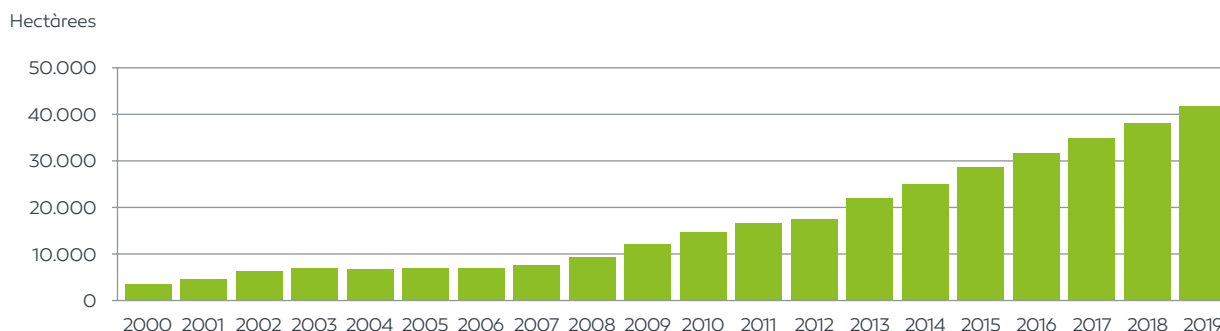

DADES

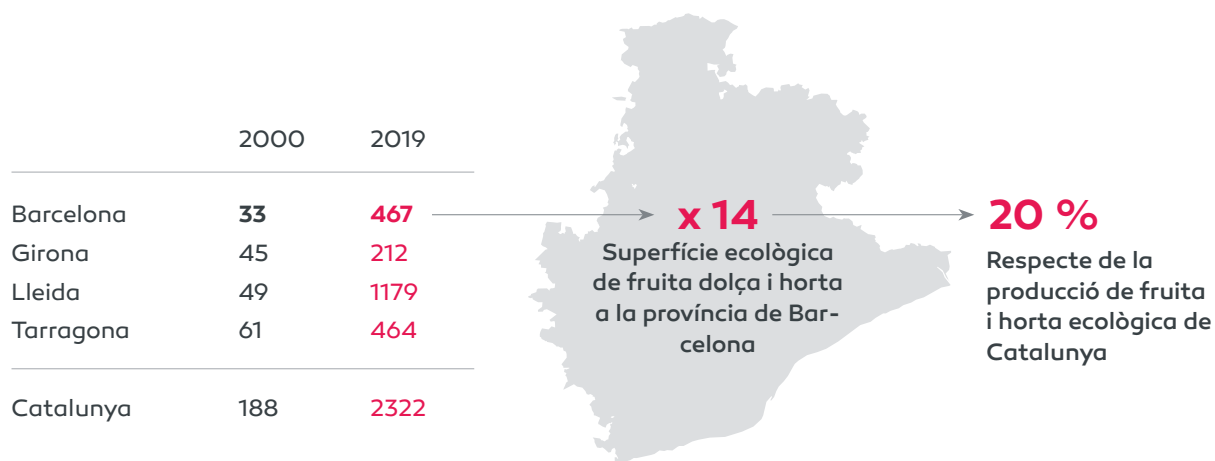
Cada any, la producció eco creix prop de 700 ha a la província de Barcelona

L'EVOLUCIÓ DE L'ECOLÒGIC EN ELS DARRERS ANYS

EVOLUCIÓ DE LA SUPERFÍCIE EN ECOLÒGIC DE FRUITA DOLÇA I HORTA

SECÀ

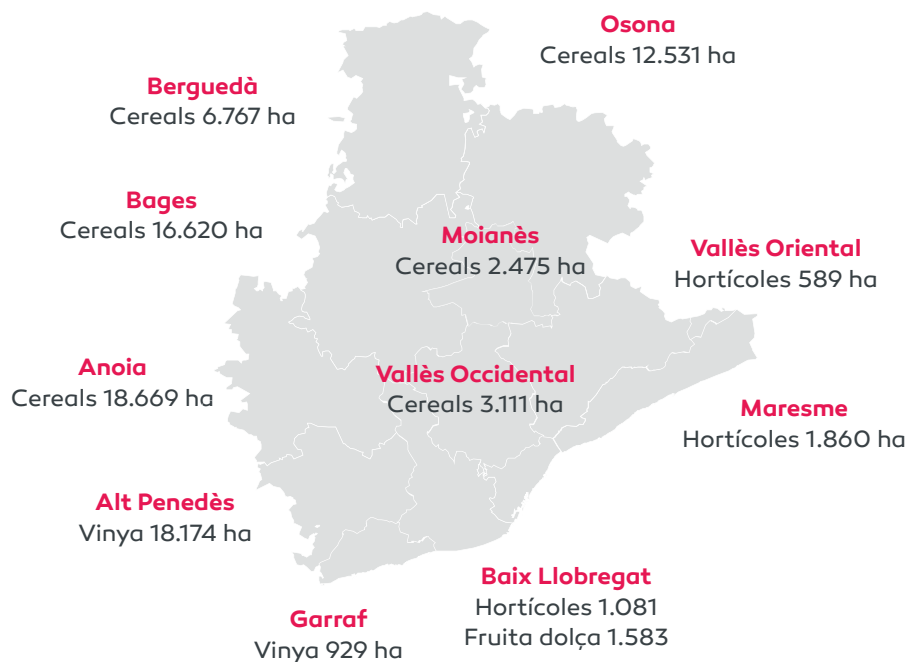

FRUITA DOLÇA I HORTA

DADES

QUINS SÓN ELS CONREUS MÉS RELLEVANTS A LES COMARQUES BARCELONINES?

Comarca/ Superfície en hectàrees	Horticoles	Fruita dolça	Cereals	Farratges	Fruita seca	Guaret	Lleguminoses	Oliverar	Terra campà	Vinya
Alt Penedès	292	759	1.226	398	106	952	7	954	1.027	18.174
Anoia	958	648	18.669	2.455	512	1.587	108	745	1.122	2.405
Bages	441	396	16.620	2.747	164	1.211	16	297	1.538	452
Baix Llobregat	1.081	1.583	517	139	22	218	4	648	1.458	294
Barcelonès	16	4	10	-	-	3	-	0	18	5
Berguedà	130	29	6.767	2.951	3	162	1	0	2.296	11
Garraf	114	167	197	93	147	178	0	94	335	929
Maresme	1.860	265	654	320	7	54	14	27	1.047	220
Moianès	22	28	2.475	1.456	23	149	1	10	800	15
Osona	128	49	12.531	7.822	38	241	1	3	5.558	8
Selva	7	5	52	103	-	13	0	0	31	4
Vallès Occidental	399	395	3.111	531	39	469	44	284	917	38
Vallès Oriental	589	321	4.790	2.132	114	384	72	331	1.977	157
Total	6.035	4.649	67.620	21.148	1.175	5.622	269	3.393	18.122	22.712

DADES

COM ESTÀ CANVIANT EL NOSTRE PAISATGE AGRARI A LA Província DE BARCELONA?

	2008	2018	%variació	
Cereals	77.233 ha	59.414 ha	-23 %	▼
Lleguminoses en gra	647 ha	3.056 ha	372 %	▲
Farratges	12.841 ha	32.760 ha	155 %	▲
Tubercles	782 ha	289 ha	-63 %	▼
Hortalisses	5.022 ha	3.028 ha	-40 %	▼
Cítrics	5 ha	4 ha	-20 %	▼
Fruita fresca	1.605 ha	1.114 ha	-31 %	▼
Fruita seca	1.451 ha	753 ha	-48 %	▼
Vinya	22.182 ha	21.083 ha	-5 %	▼
Olivera	2.646 ha	2.837 ha	7 %	▲
Conreus industrials	1.050 ha	4.609 ha	339 %	▲

CONCA ALIMENTÀRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

Límits dels 50 km de l'entorn de Barcelona i diversitat de produccions agroramaderes que constitueixen el rebost de Barcelona. Aquest territori definit pel semicercle que té com a base la façana del litoral mediterrani defineix la conca alimentària de la ciutat de Barcelona.

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Banc de terres**

Àrea Direcció Territorial Agrària

Descripció Suport tècnic en el procés de definició i creació de bancs de terres d'escala supramunicipal. Els bancs de terres són una eina de mediació entre els propietaris i els demandants de terres, l'objectiu dels quals és facilitar-ne la mobilitat i també que persones novingudes al món agrari puguin disposar-ne per impulsar el seu projecte d'emprenedoria agrària.

Destinatari

Ajuntaments (> 20.000 habitants)	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
	✓	✓	

Enllaç

Exemples

XARXA DE BANCS DE TERRES

BANC DE TERRES DEL PARC RURAL DEL MONTSERRAT

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Servei d'acollida a l'emprenedoria agrària**

Àrea Direcció Territorial Agrària

Descripció Suport al disseny i a la implementació d'un servei d'acollida per a projectes d'emprenedoria agrària que faciliti la incorporació de joves i el relleu generacional al sector agrari.

Destinatari

Ajuntaments (> 20.000 habitants)	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
	✓		

Enllaç

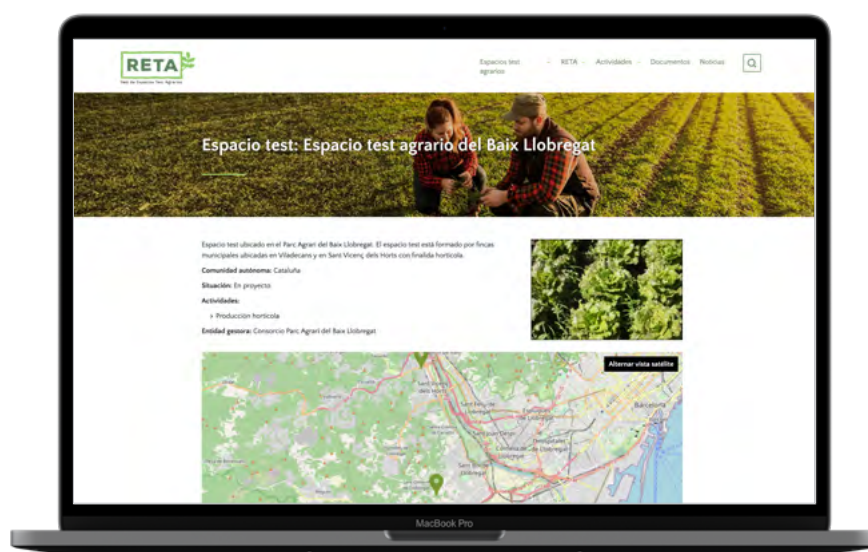

Exemples

**ESPAI TEST DEL PARC
AGRARI DEL BAIX
LLOBREGAT**

**CÀPSULES FORMATIVES
PER A SOL·LICITANTS DE
TERRES AL PARC RURAL
DEL MONTSERRAT**

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Millora de la competitivitat d'empreses de productes alimentaris locals i de qualitat**

Àrea Àrea de Desenvolupament Econòmic, Turisme i Comerç; Servei de Teixit Productiu: Catàleg de serveis

Descripció Suport per enfortir i dinamitzar el teixit empresarial de productes alimentaris locals i de qualitat de la terra i el mar, d'acord amb el Pla estratègic i operatiu de la Xarxa de Productes de la Terra (XPT). Les activitats s'han d'emmarcar en les línies estratègiques de la xarxa.

Destinatari

Ajuntaments (> 20.000 habitants)	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
	✓	✓	
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres

Enllaç

Exemples

XARXA PRODUCTES DE LA TERRA – MARESME

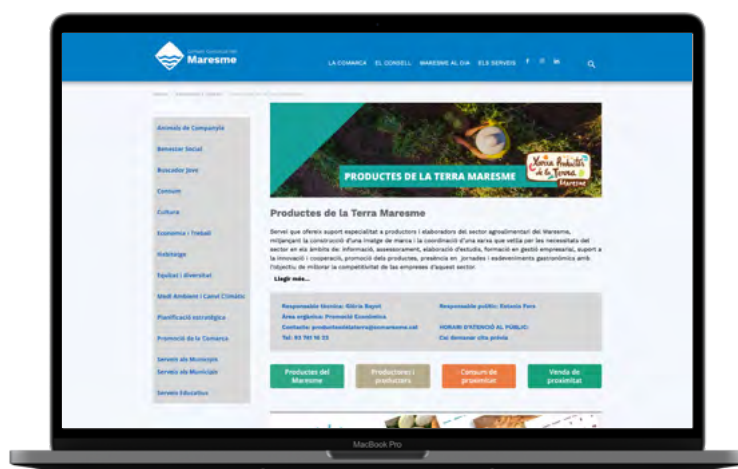

El sector agroalimentari del Maresme. Una mirada a les petites empreses dedicades al producte alimentari de proximitat i artesanal

XARXA PRODUCTES DE LA TERRA

Diagnosi del teixit empresarial dels productes alimentaris locals i de qualitat de la província de Barcelona

3 L'economia i les finances: preus justos al camp i a la ciutat, la fiscalitat del quilòmetre zero

RESUM DE L'ANÀLISI PROSPECTIVA

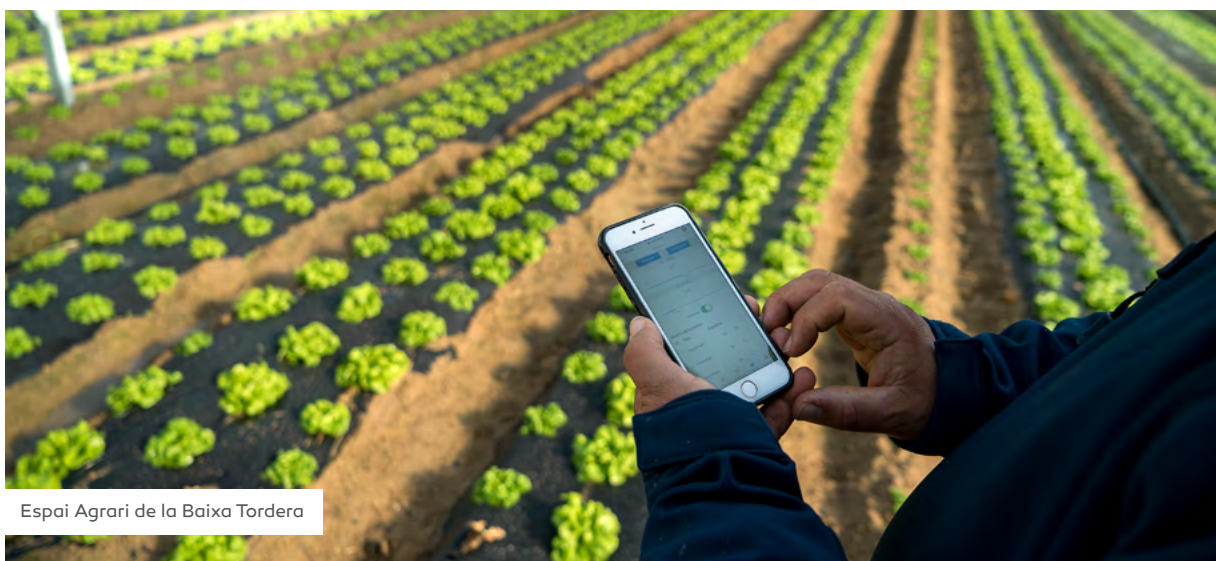
Els valors econòmics i financers intrínsecs al sistema alimentari al llarg de tot el seu cicle (producció-transformació-distribució) són de tipus molt diversos en el món agrícola (producció) i en les altres fases del cicle. Això va lligat a factors de tipus estructural i a les especificitats de cada sector productiu-alimentari i territorial. A cada fase del cicle es posa en evidència la coexistència d'actors molt petits i dels grans operadors del mercat alimentari: des del productor d'horta a petita escala fins a l'empresariat del sector carni a gran escala, des del ramader i elaborador artesà de formatges fins a les grans marques del sector de l'agroindústria, des del productor que ven a mercats de pagès fins a la multinacional de la distribució alimentària.

Els sectors de la distribució i transformació es caracteritzen per la presència de grans empreses multinacionals connectades a grans capitals financers. També en l'àmbit de la producció s'observa una tendència creixent en el nombre de figures jurídiques, com ara les «societats», amb grans extensions de terra. Segons les dades dels preus dels aliments en les diverses seqüències del sistema alimentari, s'observa des de fa anys una pèrdua progressiva del marge de benefici en el procés de venda produc-

tor-distribuïdor, molt diferent del que succeeix en el procés de venda distribuïdor-persona consumidora final.

Fins ara, el sistema normatiu i els instruments financers no han facilitat de manera clara l'agricultura i la ramaderia locals i vinculades a petites i mitjanes empreses. Tanmateix, l'aparició progressiva de noves iniciatives de col·laboració i associació entre productors i la demanda creixent de productes locals i de proximitat han fet augmentar l'interès per aquest tipus de producció, distribució i alimentació, amb noves línies de finançament i un suport més evident, ja sigui a les petites i mitjanes empreses o en noves fórmules de col·laboració entre aquestes.

El context actual d'emergència climàtica i les previsions d'increment del cost del transport d'aliments fan preveure un creixement de la producció i el comerç alimentaris en clau de proximitat. Queda per veure com incidirà el mercat del carboni en el sistema alimentari, ja sigui des del punt de vista de la mitigació de la petjada ecològica lligada a la producció i el transport d'aliments o bé dels avantatges fiscals i normatius que pugui comportar la capacitat d'emmagatzematge de carboni als sòls no urbanitzats.

Espai Agrari de la Baixa Tordera

DADES

PREUS PERCEBUTS PER LA PAGESIA

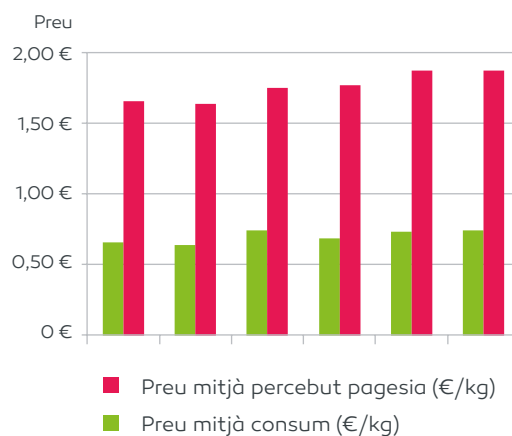
La pagesia rep

entre un 30 i un 40 %

del que paga la persona consumidora a la botiga

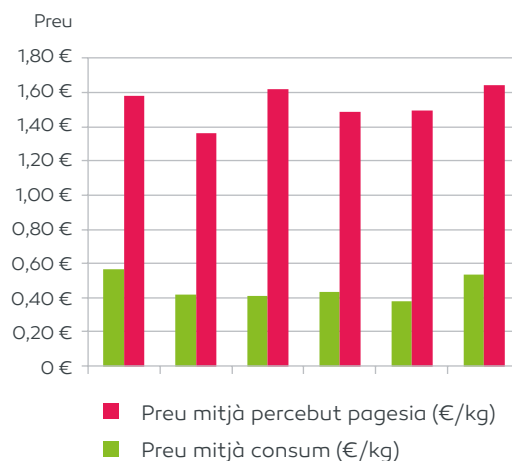
Evolució dels preus percebuts per les hortalisses

	Preu mitjà percebut per la pagesia (€/kg)	Preu mitjà pagat per la persona consumidora (€/kg)	
2013	0,66	1,66	40%
2014	0,64	1,64	39%
2015	0,74	1,75	42%
2016	0,68	1,77	39%
2017	0,73	1,87	39%
2018	0,74	1,87	40%
Mitjana 2013-2018	0,70	1,76	40%

Evolució dels preus percebuts per la fruita fresca

	Preu mitjà percebut per la pagesia (€/kg)	Preu mitjà pagat per la persona consumidora (€/kg)	
2013	0,57	1,58	36%
2014	0,41	1,36	30%
2015	0,41	1,62	25%
2016	0,43	1,49	29%
2017	0,38	1,50	26%
2018	0,54	1,65	33%
Mitjana 2013-2018	0,46	1,53	30%

DADES

LA Província DE BARCELONA AGRUPA EL...

31 %
de les persones ocupades al sector de l'agricultura a Catalunya

43 %
de les indústries agroalimentàries a Catalunya

7 %
de les empreses del sector agrari de la província de Barcelona que fan activitats complementàries (artesanía, transformació alimentària, turisme, etc.)

EL VOLUM ECONÒMIC DEL SECTOR ALIMENTARI CATALÀ

Sector agroalimentari català
16,8 %
del PIB de Catalunya

38.205 m€

PIB català
234.680 m€

DADES

		 Consum anual <i>per capita</i> (kg/persona)	 Consum total província de Barcelona (tones)	 Preu pagat per la persona consumidora (€/kg)	 Despesa a la província (en milers d'€)
	Farinacis	91,92	527.912	3,88*	2.048.299
	Hortalisses	53,66	308.217	1,76	542.462
	Fruita dolça	84,14	483.272	1,53	739.406
	Olis (totals) (l)	9,75	55.975	3,5	195.911
	Vi	10,56	60.636	2,6	157.654
	Carn vermella	4,21	24.186	6,69*	161.807
	Carn blanca	55,98	321.539	6,69*	2.151.099
	Làctics	74,58	428.330	1,66*	711.028
	Fruits secs	2,73	15.652	13,29	208.009
	Ous	6,57	37.747	2,3*	86.819
	Total	394	2.263.466	-	7.002.493

*Dades de l'Informe de consumo alimentario de España, 2018.

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Projectes experimentals de suport al teixit productiu**

Àrea Àrea de Desenvolupament Econòmic, Turisme i Comerç; Servei de Teixit Productiu: Catàleg de serveis

Descripció Suport econòmic a projectes experimentals duts a terme pels centres locals de serveis a les empreses (CLSE) amb la finalitat d'analitzar la viabilitat d'incorporació de la seva oferta a un nou servei, programa o metodologia de treball, i també d'iniciar la promoció d'un sector d'activitat concret o el suport a un col·lectiu específic. Els projectes s'hauran d'adreçar directament a persones emprenedores o empreses o bé indirectament per mitjà de la promoció d'un entorn favorable a l'activitat empresarial.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

Recurs **Projectes singulars de suport al teixit productiu**

Àrea Àrea de Desenvolupament Econòmic, Turisme i Comerç; Servei de Teixit Productiu: Catàleg de serveis

Descripció Suport econòmic a projectes de dinamització del teixit productiu de caràcter puntual o cíclic que abordin, entre d'altres, l'àmbit de la consolidació d'empreses de creació recent, la innovació empresarial o la transformació digital de les empreses. Els projectes s'hauran d'adreçar directament a persones emprenedores o empreses o bé indirectament per mitjà de la promoció d'un entorn favorable a l'activitat empresarial.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Recull d'activitats de suport al teixit empresarial**

Àrea Àrea de Desenvolupament Econòmic, Turisme i Comerç; Servei de Teixit Productiu: Catàleg de serveis

Descripció Suport a un conjunt d'activitats catalogades que tenen com a objectiu potenciar l'oferta de serveis per a les empreses i persones emprenedores, com ara sessions d'acompanyament per a persones emprenedores amb un projecte empresarial, amb una durada d'entre dues i vuit hores; tallers de consolidació i creixement d'empreses, amb una durada d'entre vuit i vint hores, i dinàmiques de treball en xarxa per a persones emprenedores i empreses, amb una durada d'entre dues i cinc hores.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

Exemples

SESSIONS D'ACOMPANYAMENT PER A PERSONES EMPRENEDORES

(exemple: «Com ser un venedor actiu»)

TALLERS DE CONSOLIDACIÓ I CREIXEMENT D'EMPRESSES

(exemple: «Vull vendre per Internet, però per on començo?»)

4 El medi ambient: la petjada com a referència

RESUM DE L'ANÀLISI PROSPECTIVA

El sistema alimentari de la província de Barcelona presenta la complexitat i els impactes propis de contextos urbans i metropolitans, en els quals es concentren formes de distribució i consum que requereixen molts més recursos dels que produeixen. Si ho analitzem en el seu conjunt, la superfície agrària de la província de Barcelona (tenint en compte també la Barcelona rural) és insuficient per produir tots els recursos alimentaris necessaris per alimentar tota la ciutadania. Segons el tastet de dades **Terres que alimenten** (Diputació de Barcelona, 2021), actualment, l'autosuficiència alimentària a la província de Barcelona és del 10 %, molt per sota de la mitjana catalana (44,6 %). L'impacte ambiental del sistema alimentari a la província de Barcelona és, doncs, degut no només a la producció d'aliments, sinó també a tot el complex sistema de transport d'aliments procedents d'arreu i a l'obligat sistema logístic per fer-los arribar als punts logístics previs a la distribució als punts de venda. La naturalesa d'aquests impactes va estretament lligada al model intensiu de sistema alimentari, el qual requereix recursos externs i estructures organitzatives complementàries per poder abastir tota la ciutadania. Si bé no es disposa d'informació sobre l'impacte ambiental causat pel transport d'aliments, hi ha dades que ens indiquen que queda molt de camí

per recórrer. Segons dades del comerç exterior agroalimentari (2015), a Catalunya s'importen cada any 150.000 tones d'hortalisses i se n'exporten 162.000. En el cas de la fruita dolça, la proporció és encara més gran: 625.000 tones d'importació i 932.000 d'exportació, sense tenir en compte els cítrics (importació 200.000 tones i exportació 800.000 tones). Pel que fa al sector de la carn, també cal destacar que mentre que se n'importen 453.712 tones, el volum d'exportació puja a 2.687.814 tones, de les quals una part no menyspreable va destinada al mercat asiàtic.

Així, el món de la logística i distribució dels aliments que venen d'arreu és dependent de sistemes de transport difusos i capilars que no només contribueixen a la generació d'emissions de CO₂ a causa del transport, sinó també a la congestió del sistema de mobilitat urbà i de llarga distància. Cal afegir-hi l'impacte de l'embalatge necessari per suportar el transport dels aliments, i que creix de manera exponencial a mesura que s'incrementa la distància respecte del lloc d'origen. Una dada a destacar també és la del malbaratament alimentari lligat al sistema de venda. Així, mentre que el malbaratament alimentari en la venda a supermercats suposa un 16 % del total en el sistema de venda d'aliments, en la venda al comerç al detall només en representa un 9 %, tot i suposar la mateixa superfície total de venda que en el cas dels supermercats.

D'altra banda, cal destacar el paper d'avantguarda que té la província de Barcelona en l'àmbit de la producció ecològica. A la província de Barcelona, es conreen un total de 15.476 hectàrees de producció ecològica, cosa que representa el 31 % de la superfície total conreada de manera ecològica a Catalunya. La segueixen Tarragona (30 %), Lleida (29 %) i Girona (10 %). Actualment, a la província de Barcelona, el 12 % de la superfície conreada és ecològica. Aquest percentatge és del 7 % en l'àmbit de Catalunya. La província de Barcelona ha multiplicat per quinze el nombre de productors ecològics en els darrers vint anys. Actualment, acull el 32 % de les empreses catalanes certificades en producció agrària ecològica (962 empreses).

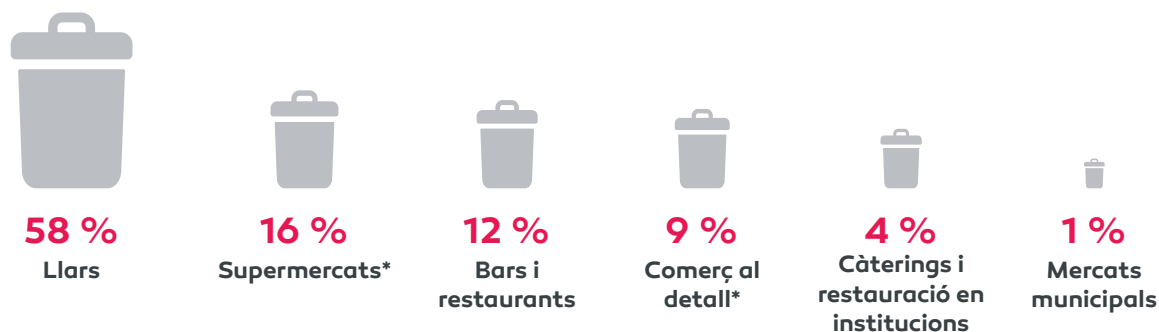
Espai Agrari de la Baix Tordera

DADES

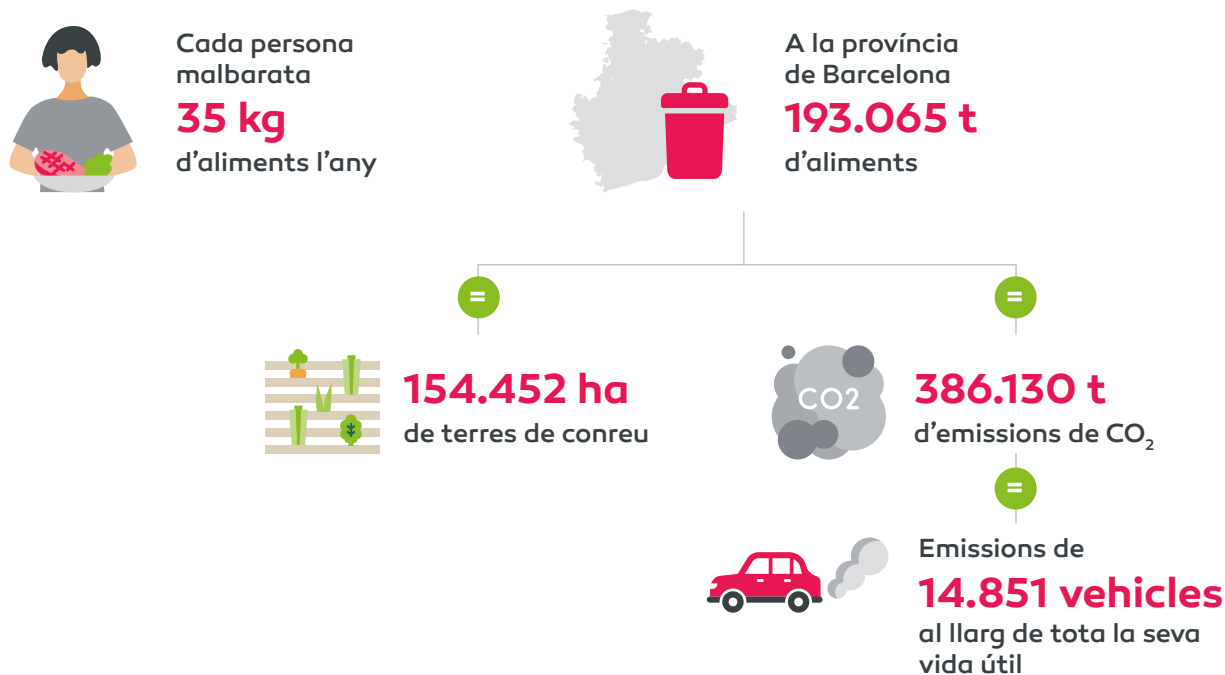
MALBARATAMENT ALIMENTARI DE LES BAULES DEL SISTEMA ALIMENTARI

MALBARATAMENT ALIMENTARI AL FINAL DEL CICLE

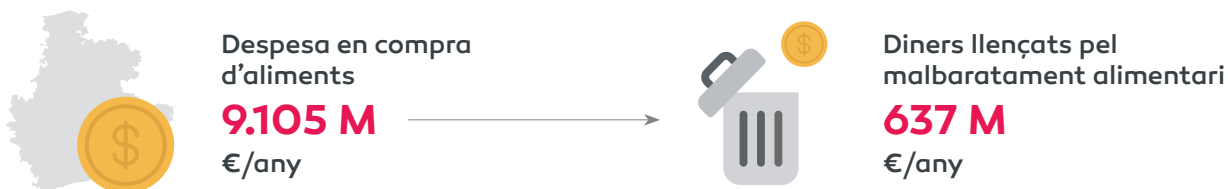

*Cal tenir en compte que, si bé la superfície total de venda dels supermercats i del comerç al detall és la mateixa, en canvi s'hi observa una diferència important en el volum de menjar malbaratat.

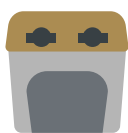

DADES

DESPESA ALIMENTÀRIA MITJANA PER PERSONA I ANY

ELS RESIDUS RELACIONATS AMB EL SISTEMA ALIMENTARI GLOBAL

Fracció orgànica
276.060 t
49 kg/persona/any

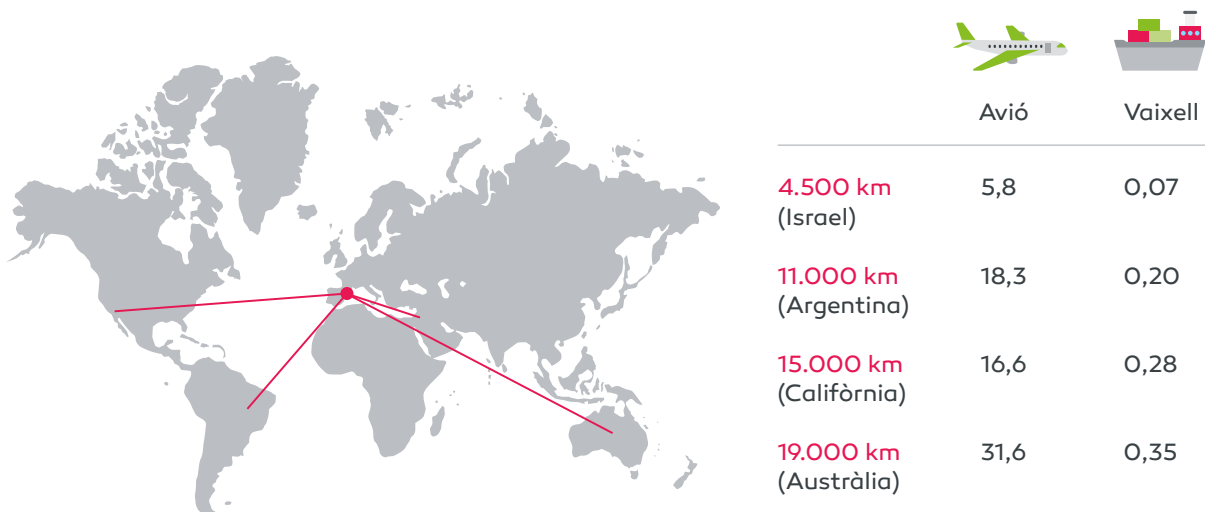

Vidre
108.228 t
19 kg/persona/any

Envasos plàstics
92.017 t
16 kg/persona/any

L'IMPACTE AMBIENTAL DEL TRANSPORT D'1 KG D'ALIMENTS, EN KG D'EMISSIONS DE CO₂ EQUIVALENT

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Desenvolupament d'estratègies de ciutat intel·ligent**

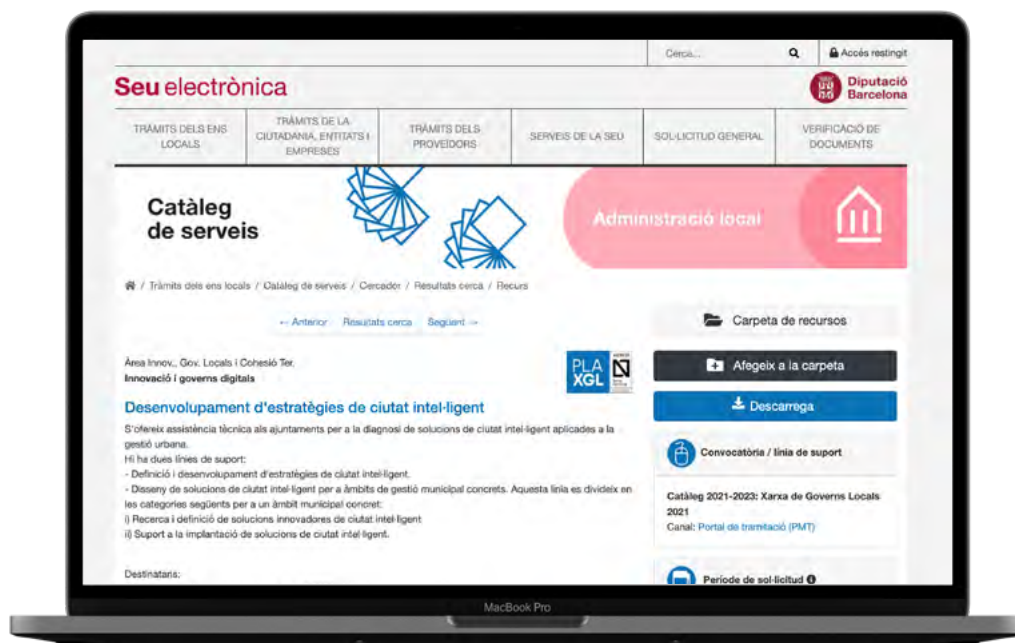
Àrea Àrea de Governos locals: Catàleg de serveis

Descripció S'ofereix assistència tècnica als ajuntaments per a la diagnosi de solucions de ciutat intel·ligent aplicades a la gestió urbana.

Destinatari

Ajuntaments (>2.500 habitants)	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres

Enllaç

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Disseny de l'Agenda Urbana Local**

Àrea Àrea d'Infraestructures i Espais Naturals, Urbanisme i Habitatge: Catàleg de serveis

Descripció L'Agenda Urbana Local consisteix en el procés de planificació estratègica urbana i territorial dels municipis, basada en els objectius de desenvolupament sostenible (ODS) de l'Agenda 2030, les agendes urbanes (Nova Agenda Urbana, Agenda Urbana Espanyola i Agenda Urbana de Catalunya) i la participació ciutadana. El recurs pot donar suport a actuacions finançades per mitjà del Programa general d'inversions (PGI): nova inversió, manteniment i reposició d'inversions.

Destinatari

Ajuntaments (>5.000 habitants)	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres

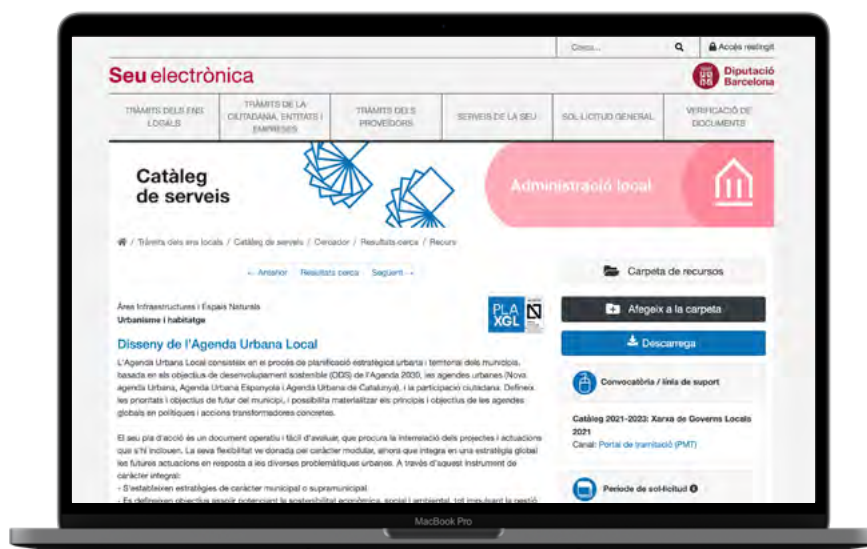
Enllaç

Exemples

EN REDACCIÓ, L'AGENDA URBANA LOCAL PER A CINC ENS LOCALS
(onze municipis)

PLA PILOT EN ÀREES URBANES DELS MUNICIPIS DE BERGA I MARTORELL PER A L'ELABORACIÓ DE L'AGENDA URBANA

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Altres recursos relacionats amb la sostenibilitat**

Àrea Àrea d'Acció Climàtica

Descripció La Xarxa de Ciutats i Pobles cap a la Sostenibilitat és una associació de municipis amb més de 300 ens locals associats d'arreu de Catalunya, de la qual la Diputació de Barcelona assumeix la presidència i la secretaria tècnica. Entre altres àmbits, disposa de grups de treball d'economia circular al món local i de polítiques alimentàries sostenibles, amb especial atenció a l'intercanvi d'experiències sobre projectes d'horts municipals, socials i escolars i la prevenció del malbaratament alimentari.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

Exemples

RECURSOS SOBRE HORTS MUNICIPALS, ESCOLARS I SOCIALS

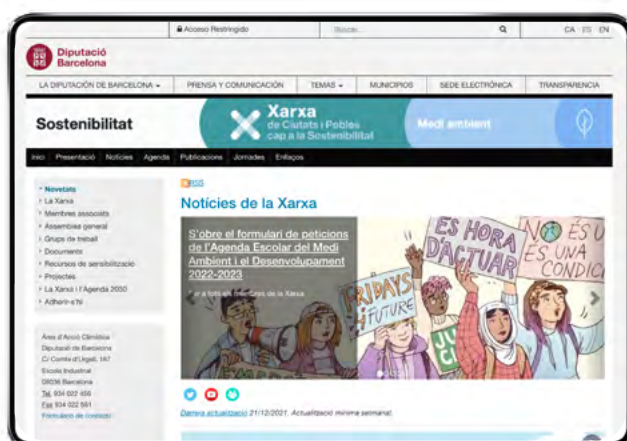

PARTICIPACIÓ AL PLA DE PROFIT DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

GUIA I ALTRES MATERIALS COMPLEMENTARIS SOBRE ECONOMIA CIRCULAR AL MÓN LOCAL

CATÀLEG D'EXPERIÈNCIES SOBRE ECONOMIA CIRCULAR AL MÓN LOCAL

5 L'artesania alimentària: petits obradors per a una alimentació quilòmetre zero

RESUM DE L'ANÀLISI PROSPECTIVA

Els espais d'elaboració i transformació alimentària juguen un paper fonamental en la valorització dels productes agraris i poden contribuir a millorar la rendibilitat de les empreses del sector. Compartir espais de producció, elaboració i transformació ha estat una manera de fer tradicional als entorns rurals per posar al mercat aliments de proximitat i artesans. La industrialització del sector agroalimentari ha anat arraconant aquestes iniciatives, cosa que ha forçat a tancar equipaments que històricament han dut a terme aquestes tasques col·lectives i socials consistents a compartir espais i processos entre diversos productors. Segons la publicació del projecte BCN Smart Rural sobre equipaments de transformació agroalimentària d'últim quilòmetre, la pèrdua progressiva d'escorxadors municipals a la província de Barcelona, molt superior a la d'altres demarcacions com la de Tarragona, es deu a la desaparició del petit comerç de venda directa (carnisseries i mercats), substituït per cadenes de supermercats, i al trencament de les cadenes locals de producció, distribució i venda. La desaparició de la botiga de venda al detall

(al sector alimentari) està portant progressivament al tancament dels petits equipaments de transformació agroalimentària i, de retruc, a l'abandonament de l'activitat agrària. Tot plegat és un sistema fràgil i complex que no s'hauria de trencar si es vol avançar cap a sistemes alimentaris sostenibles i de proximitat.

El buit generat en alguns territoris rurals ha portat algunes entitats a posar en marxa equipaments nous que ofereixin serveis a les empreses locals que volen elaborar i transformar els seus productes. Atesa la complexitat normativa i d'inversió econòmica que suposa construir un obrador privat per a una empresa de nova creació, **en els darrers anys s'ha produït un increment de les iniciatives de petits obradors i escorxadors compartits on pagesia, ramaderia o elaboradors poden transformar els seus productes, a més de gaudir de serveis complementaris com ara formació específica, intercanvi d'experiències o treball en xarxa amb altres persones productores o elaboradores.**

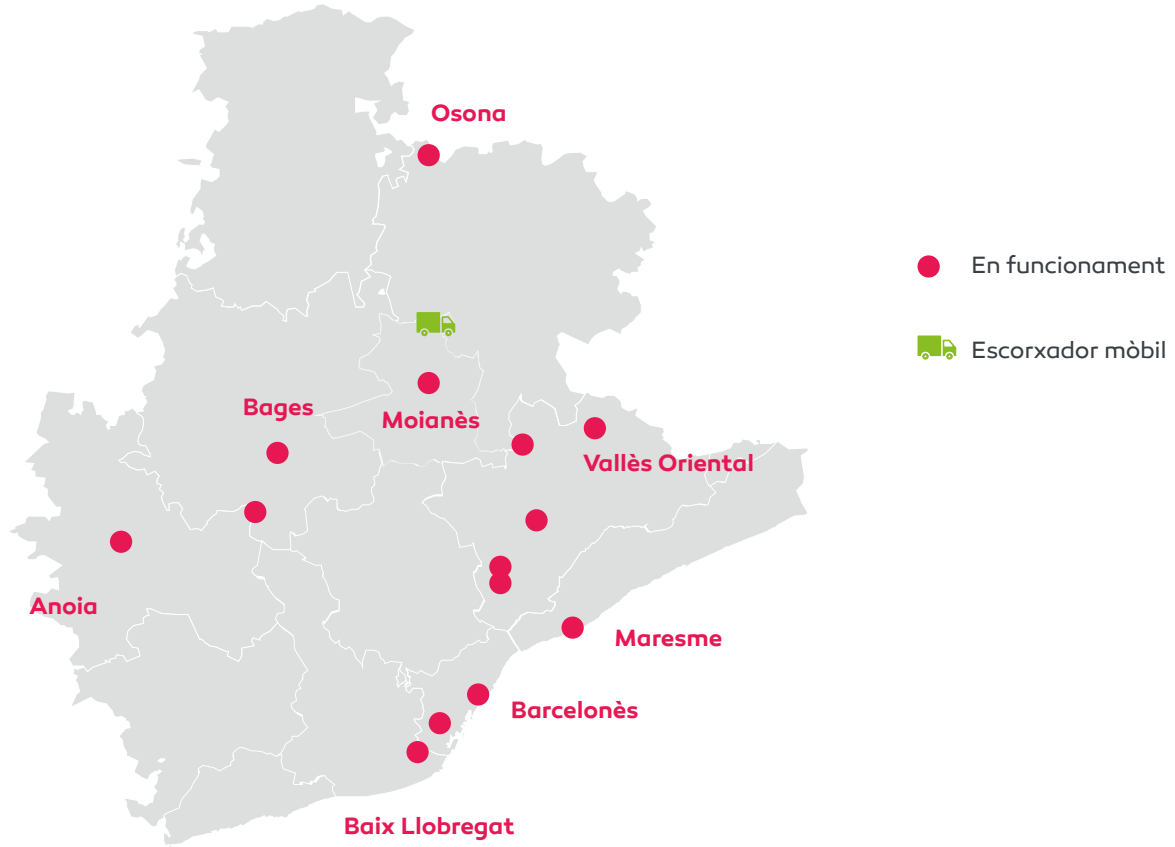
Segons l'informe **Territori artesà** (cinquè tastet de dades de BCN Smart Rural), a la província de Barcelona hi ha obradors i escorxadors compartits en vuit de les dotze comarques del territori. La comarca amb més espais col·lectius de transformació alimentària és el Vallès Oriental, que disposa de cinc equipaments; el Bages i el Barcelonès en tenen dos, mentre que l'Anoia, el Baix Llobregat, el Maresme, el Moianès i Osona només disposen d'un espai col·lectiu amb aquestes característiques. La majoria d'equipaments es troben a les comarques metropolitanes i centrals. A l'Alt Penedès, el Berguedà, el Garraf i el Vallès Occidental encara no hi ha cap espai col·lectiu de transformació agroalimentària. A la província de Barcelona, la gran majoria dels obradors elaboren aliments a partir de verdures i fruites de la pagesia local: actualment, són set els espais compartits que es dediquen a transformar productes d'horta. També hi ha dos obradors que transformen cereals i dos petits escorxadors per a ungulats domèstics. La resta d'equipaments col·lectius s'especialitzen en l'elaboració de productes carnis, cervesa i làctics.

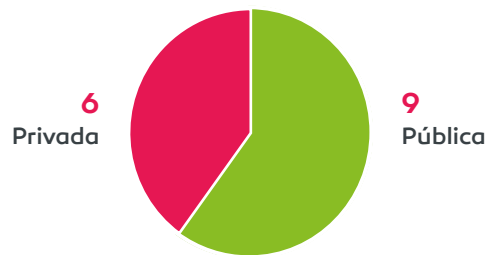
Cooperativa Agrària de l'Espai Agrari de la Baixa Tordera

DADES

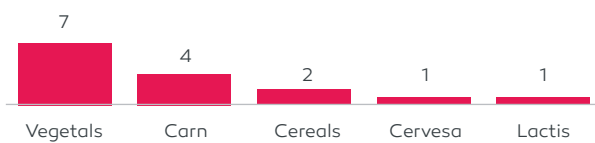
OBRADORS COMPARTITS A LA Província DE BARCELONA

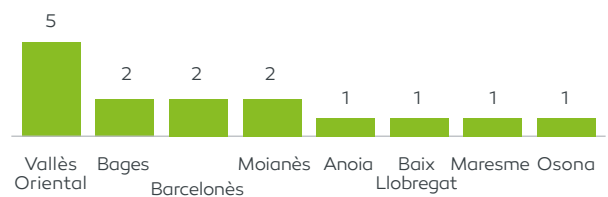
Tipus d'iniciativa

Producte principal

Equipaments per comarca

DADES

	Estat	Comarca	Propietat	Tipus de gestió	Producte
Sala de desfer del Parc Rural del Montserrat*	En funcionament	Bages	Ajuntament	Pública	Carn d'oví i cabrum
Molí de Gallecs	En funcionament	Vallès Oriental	INCASÒL	Privada	Cereals
Petit escorxador modular del Moianès*	En fase inicial	Moianès	ConSORCI	Pública	Carn de boví
Cervesera de Poblenou	En funcionament	Barcelonès	Comunitat de veïns	Privada	Cervesa
Espigoladors	En funcionament	Baix Llobregat	Ajuntament	Privada	Vegetals
Obrador d'horta del Bages*	En fase inicial	Bages	Ajuntament	Pública	Vegetals i caldos
Ecocentral	En funcionament	Barcelonès	Biogrup	Privada	Vegetals
Sala de desfer i sacrifici del Montseny*	En fase inicial	Vallès Oriental	Ajuntament	Pública	Carn de xai i cabrit
Obrador de Tagamanent	En funcionament	Vallès Oriental	Ajuntament	Pública	Vegetals
Obrador de l'Agrària del Vallès	En funcionament	Vallès Oriental	Cooperativa	Privada	Vegetals i llegums
Le Pain Tranquille	En funcionament	Maresme	Le Pain Tranquille	Privada	Cereals
Obrador de Gallecs	En funcionament	Vallès Oriental	INCASÒL	Pública	Vegetals
Formatgeria del Lluçanès*	En funcionament	Osona	Ajuntament	Pública	Lactis
Obrador del Parc Agrari de la Conca d'Òdena*	En fase inicial	Anoia	Ajuntament	Pública	Vegetals, carnis i làctics
Escorxador mòbil de la Catalunya Central*	En fase inicial - mòbil	Moianès	ARCA	Pública	Carn oví i cabrum

*Amb el suport de la Diputació de Barcelona.

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs Equipaments compartits de transformació agroalimentària d'últim quilòmetre

Àrea Direcció Territorial Agrària

Descripció Suport tècnic i econòmic en el procés de definició, creació i gestió d'equipaments compartits de transformació agroalimentària d'últim quilòmetre, ja siguin obradors, petits escorxadors, cellers compartits o similars d'escala supramunicipal.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
	✓	✓	

Enllaç

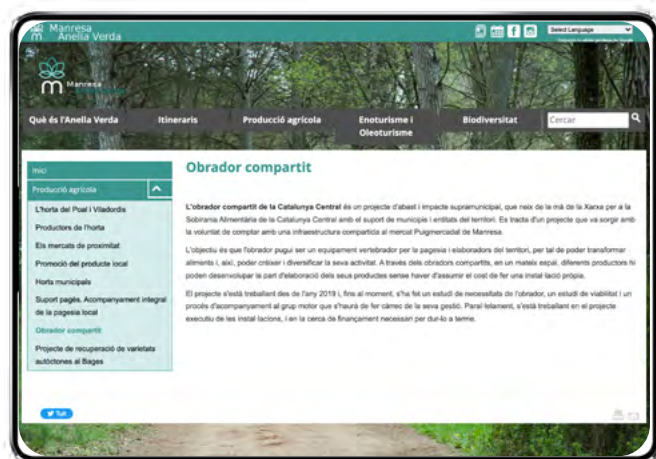
Exemples

**SALA D'ESPECEJAMENT
COMPARTIDA DEL PARC RURAL DEL
MONTSERRAT PER ALS SECTORS DEL
PASTURATGE I LA RAMADERIA
D'ÀMBIT LOCAL**

**OBRADOR COMPARTIT DE
L'HORTA DEL BAGES**

**FORMATGERIA COMPARTIDA DEL
LLUÇANÈS**

**OBRADOR COMPARTIT DEL PARC
AGRARI DE LA CONCA D'ÒDENA**

6

L'accés: el dret a l'aliment i a l'alimentació saludable i de proximitat

RESUM DE L'ANÀLISI PROSPECTIVA

A la província de Barcelona, l'accés als aliments de proximitat és una dada que presenta una elevada variabilitat al llarg de tot el seu territori, fins i tot dins de la mateixa ciutat de Barcelona. La presència d'un sistema de distribució d'aliments tan divers des del punt de vista de les tipologies dels espais de venda, si bé garanteix la disponibilitat i l'accés als aliments, també atorga un paper predominant als models més globalitzats, amb poca oferta de producte de proximitat. Cal subratllar que la xarxa de mercats municipals de la província de Barcelona és una de les més importants de tot el món i podria representar una oportunitat excepcional per bastir un sistema de venda de productes de proximitat vinculat directament a la xarxa de productors locals.

El sector de la restauració col·lectiva, a diferència del d'altres països europeus, es troba principalment en mans d'empreses privades. De fet, és un fet rellevant que pràcticament tres grans empreses distribueixin el menjar a gairebé la totalitat de menjadors escolars que no disposen de cuina pròpia. Segons l'Associació de Menjadors Escolars Ecològics de Catalunya, s'observa una marcada evolució en la concentració de grans empreses que controlen el mercat de la restauració. Les deu primeres empreses concentren el 55 % del negoci i només les dues primeres, el 23 %. Les cinc primeres en ordre de facturació són:

- Serunion, SA
- Eurest Colectividades, SL; Compass Group España
- Sodexo Iberia, SA
- Auzo Lagun, SC - Grupo Ausolan
- Aramark Servicios de Catering, SL

En general, s'observa una tendència creixent en les iniciatives impulsades des del sector agrari en col·laboració amb els ajuntaments (mercats de pagès) o des de la ciutadania mateixa per crear

estructures socials d'accés als aliments propers, en què tant la ciutadania/les persones consumidores com els productors s'organitzin i assumeixin tasques de gestió, amb el suport dels governs locals o sense, per distribuir i vendre els aliments en clau de proximitat. Actualment, a la província de Barcelona hi ha noranta-nou cooperatives i grups de consum, cinquanta mercats de pagès i tres supermercats cooperatius coneguts (a Manresa, Barcelona i Mataró). No es disposa de dades sobre el nombre d'agrobotigues existents, però sí que és interessant subratllar que moltes estan lligades a cooperatives agràries que comercialitzen directament part del seu producte per mitjà d'una botiga pròpia.

La dificultat d'accés als aliments, de proximitat o no, per a persones en situació de vulnerabilitat és encara una realitat a la província de Barcelona. Aquesta situació és variable al llarg del temps, segons el context socioeconòmic. Les estructures per facilitar l'accés als aliments a aquells qui tenen dificultats per adquirir-ne són en bona mesura impulsades per ajuntaments, parròquies i associacions. A la província de Barcelona hi ha trenta-nou serveis socials, cosa que representa el 67 % de tots els serveis existents a Catalunya. Cal destacar el paper del Banc d'Aliments de Catalunya i d'AlterBanc. El primer opera amb dos magatzems situats a Mercabarna i la Zona Franca. L'any 2020, el Banc d'Aliments va distribuir entre la seva xarxa d'entitats d'iniciativa social prop de 20.000 tones d'aliments, de les quals el 50 % provenien de la recuperació d'excedents (malbaratament alimentari) d'indústries alimentàries i de distribució (33 %), dels mercats municipals (26 %), de les minves de supermercats (17,4 %), de Mercabarna (14,3 %), de la indústria dels sucres (6 %) o d'altres bancs d'aliments (3 %). Per part seva, AlterBanc és un espai plural format per entitats i persones vinculades als moviments veïnals, de l'economia social i solidària i de la sobirania alimentària que treballen per formar un nou model d'ajuda alimentària segons els principis de l'agroecologia i dels moviments socials que representen.

DADES

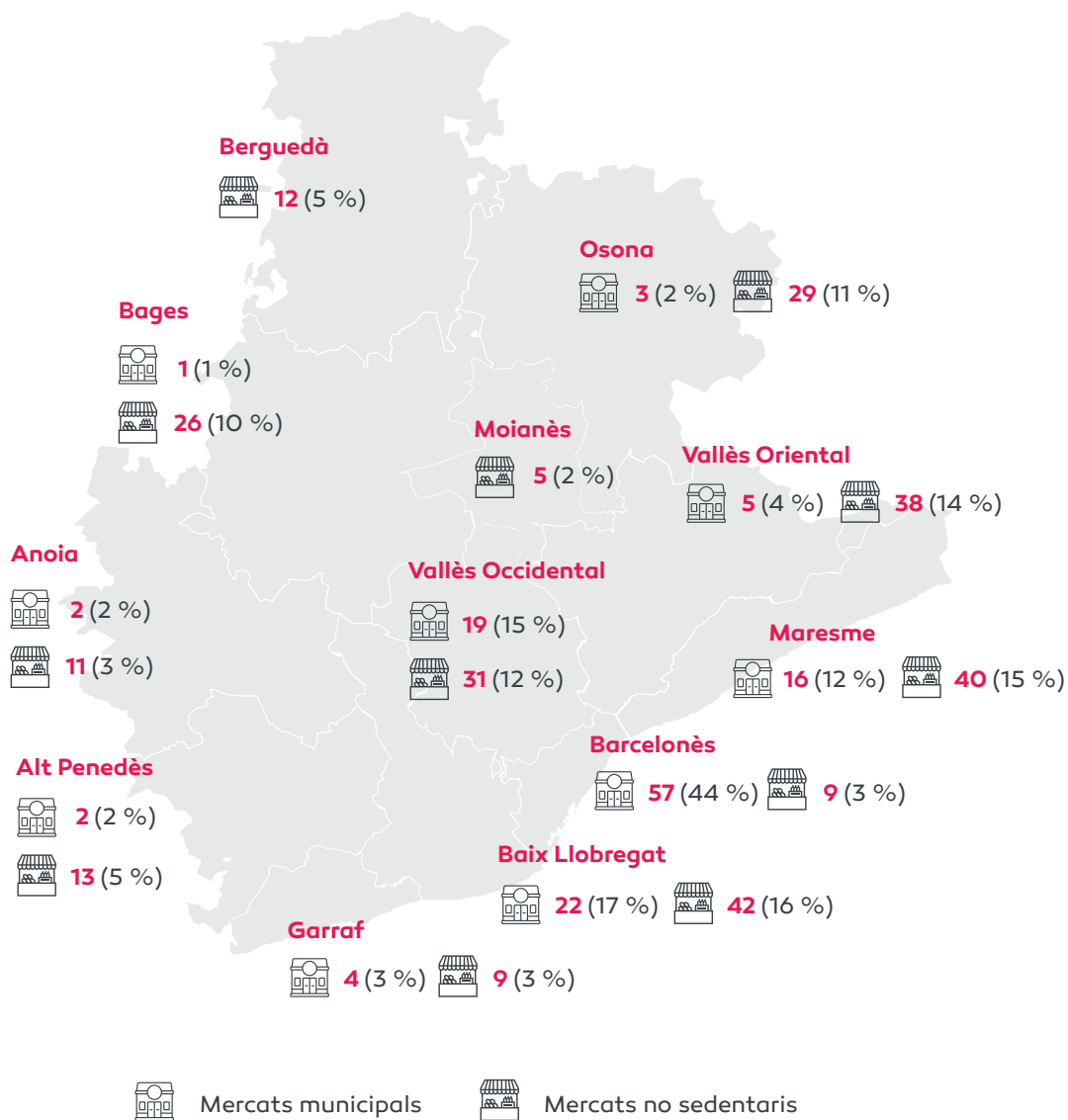
L'ACCÉS ALS ALIMENTS DE PROXIMITAT: L'OFERTA

131
mercats municipals

262
mercats no sedentaris

Les ciutats de l'**Hospitalet de Llobregat** i **Barcelona** disposen d'un mercat per cada 1-1,5 km² de superfície

99
cooperatives
i grups de consum

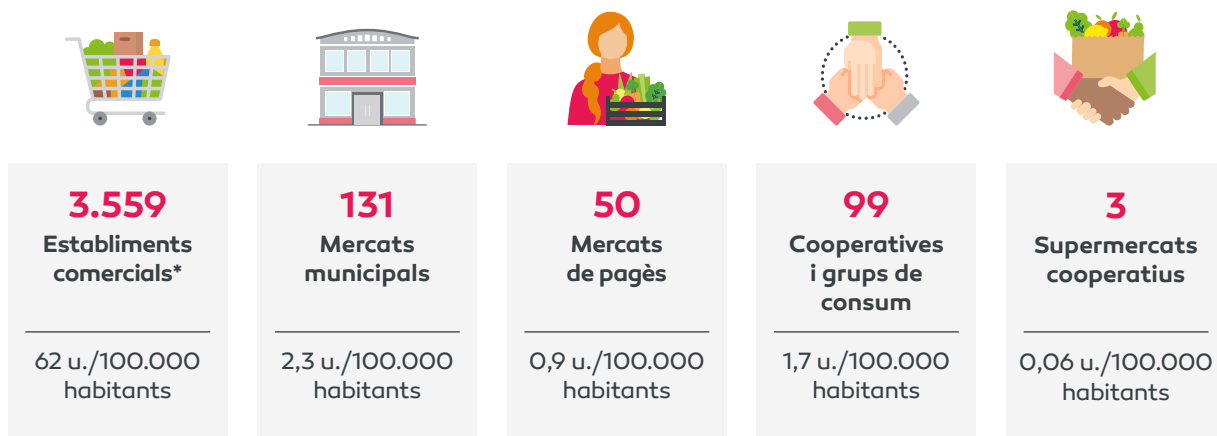
73%
del total
català

50
mercats
de pagès

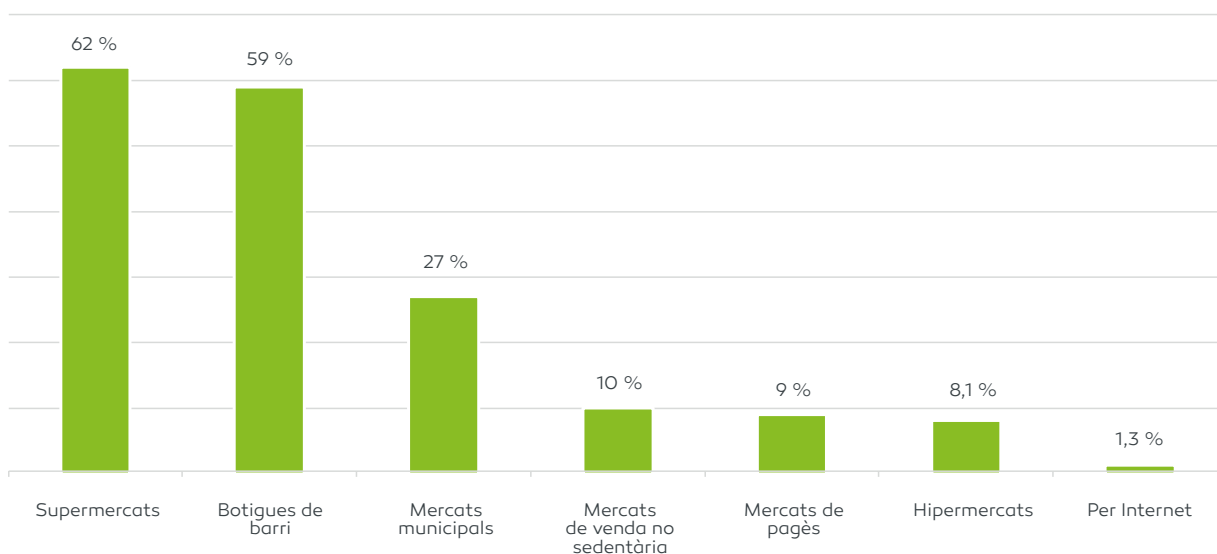
DADES

L'ACCÉS ALS ALIMENTS: L'OFERTA

ON ES COMPREN ELS ALIMENTS FRESCOS**

Els aliments frescos es compren, per ordre d'importància, en:

POBRESA ALIMENTÀRIA

162.000
persones ateses
a la província
de Barcelona (2020)

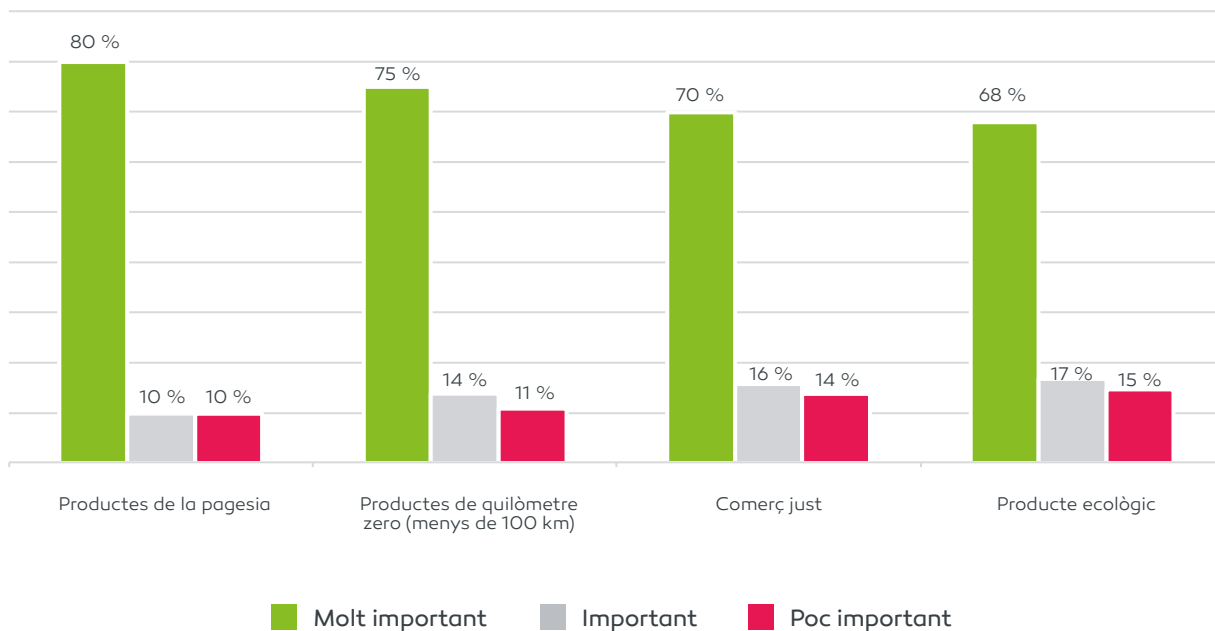
39
entitats socials relacionades
amb el malbaratament
alimentari

*Àmbit: Penedès, comarques centrals i Àrea Metropolitana (font: Anuari de la distribució comercial del sector quotidià en règim d'autoservei).

** Font: Diputació de Barcelona, 2019. Resultats en % de casos (sumen més del 100 %).

DADES

COM ES VALORA L'ACCÉS A PRODUCTES DE PROXIMITAT, ECOLÒGICS O DE COMERÇ JUST?

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs   **Estudis del teixit comercial, mercats i fires locals**

Àrea   Àrea de Comerç, Gerència de Serveis de Comerç: Catàleg de serveis

Descripció   Suport a la realització d'estudis que tinguin com a objectiu l'anàlisi del teixit comercial urbà.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Suport al foment del teixit comercial, mercats i fires locals**

Àrea Àrea de Comerç, Gerència de Serveis de Comerç: Catàleg de serveis

Descripció Suport al desenvolupament d'actuacions que tinguin com a objectiu dinamitzar i consolidar el teixit comercial dels àmbits del comerç urbà, els mercats i les fires locals.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

Recurs **Projectes singulars de suport al teixit comercial, mercats i fires locals**

Àrea Àrea de Comerç, Gerència de Serveis de Comerç: Catàleg de serveis

Descripció Suport econòmic a projectes innovadors o disruptius per a la millora i modernització del teixit comercial, mercats i fires locals que estiguin alineats amb els objectius de l'Agenda 2030.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Grup d'interrelació per a la promoció de l'activitat comercial**

Àrea Àrea de Desenvolupament Econòmic, Turisme i Comerç; Servei de Teixit Productiu: Catàleg de serveis

Descripció Grup d'intercanvi, coneixement i reflexió entre el personal tècnic dels ens locals amb l'objectiu de generar noves iniciatives al teixit comercial, mercats i fires locals.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

Recurs **Cooperació comercial entre diversos ens locals**

Àrea Àrea de Desenvolupament Econòmic, Turisme i Comerç; Gerència de Serveis de Comerç: Catàleg de serveis

Descripció Suport a la definició, el disseny i l'execució d'accions de promoció i dinamització que es duïen a terme de manera conjunta entre dos o més ens locals, tot incentivant les economies d'escala i la concepció del comerç de proximitat en tots els seus vessants.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

7 L'educació: transformar la cultura alimentària

RESUM DE L'ANÀLISI PROSPECTIVA

La província de Barcelona acull la més alta concentració catalana d'estructures educatives, formatives i de recerca vinculades al cicle alimentari. Aquesta concentració es produeix ja sigui per la llarga tradició de l'agricultura barcelonina, que ha donat forma a escoles, universitats i cicles formatius, com per la contínua innovació lligada a l'alta cuina i a la indústria agroalimentària.

A les escoles s'observa també un canvi significatiu de les activitats educatives pel que fa a continguts relatius al territori i l'alimentació. Així, si bé en els darrers anys aquestes activitats s'havien centrat principalment en els continguts relacionats amb la nutrició, el medi ambient i els espais naturals, últimament s'hi han anat introduint altres aspectes més propers als sistemes alimentaris, com ara les dietes sostenibles i saludables, l'economia circular, el malbaratament alimentari i els residus.

També els horts escolars han estat un recurs educatiu que no només ha permès introduir a l'escola un espai de gaudi per als nens i nenes, sinó que ha estat l'excusa per apropar-los a la feina de la pagesia, al contacte amb la terra, a l'alimentació sana i propera. Segons dades de la Xarxa d'Escoles Verdes, a la província de Barcelona hi ha 369 centres escolars amb hort propi.

Entre el professorat també ha estat un filó per introduir els temes de l'agricultura i l'alimentació en els continguts curriculars. L'any 2021 es va crear el Grup de treball d'agroecologia escolar, concepte que va molt més enllà dels horts escolars. El projecte és fruit d'un acord de col·laboració entre la Xarxa d'Escoles per a la Sostenibilitat de Catalunya i els departaments d'Educació i d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural. L'objectiu és que els infants, al llarg de tot el procés escolar, coneguin el món de l'alimentació i s'hi apropin, des que es conreen els aliments fins que es consumeixen, i se sensibilitzin envers la importància que siguin sistemes sostenibles i justos.

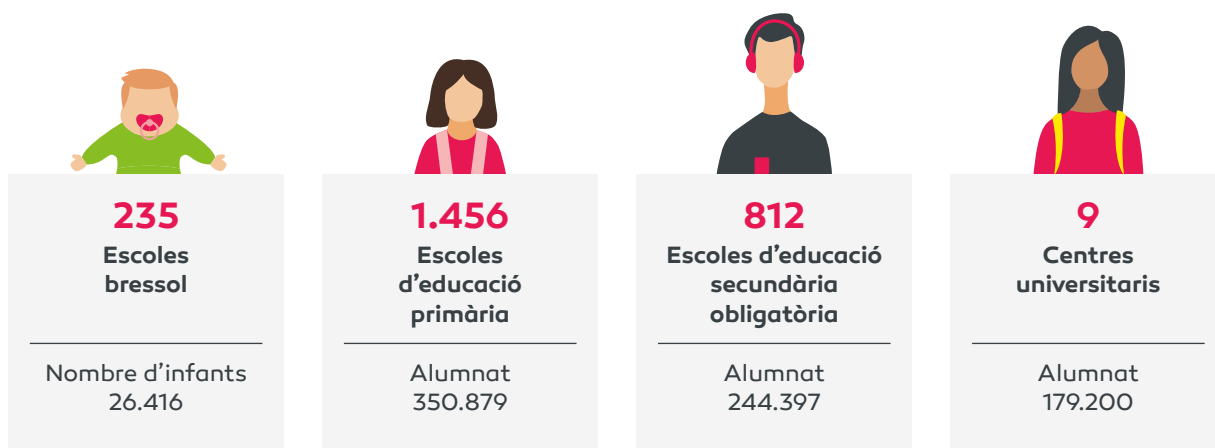
L'aparició en els darrers anys de nous cicles formatius sobre agroecologia, de cursos i seminaris sobre sistemes alimentaris sostenibles i, en el món de la recerca, de les noves línies de recerca sobre la temàtica evidencien un canvi de paradigma en la manera com entenem, analitzem, estudiem i compartim el model alimentari del futur. La cerca de la sostenibilitat i proximitat en els sistemes alimentaris i agraris és i serà l'eix central de la recerca i el coneixement del futur immediat.

Espai Agrari de la Baixa Tordera

DADES

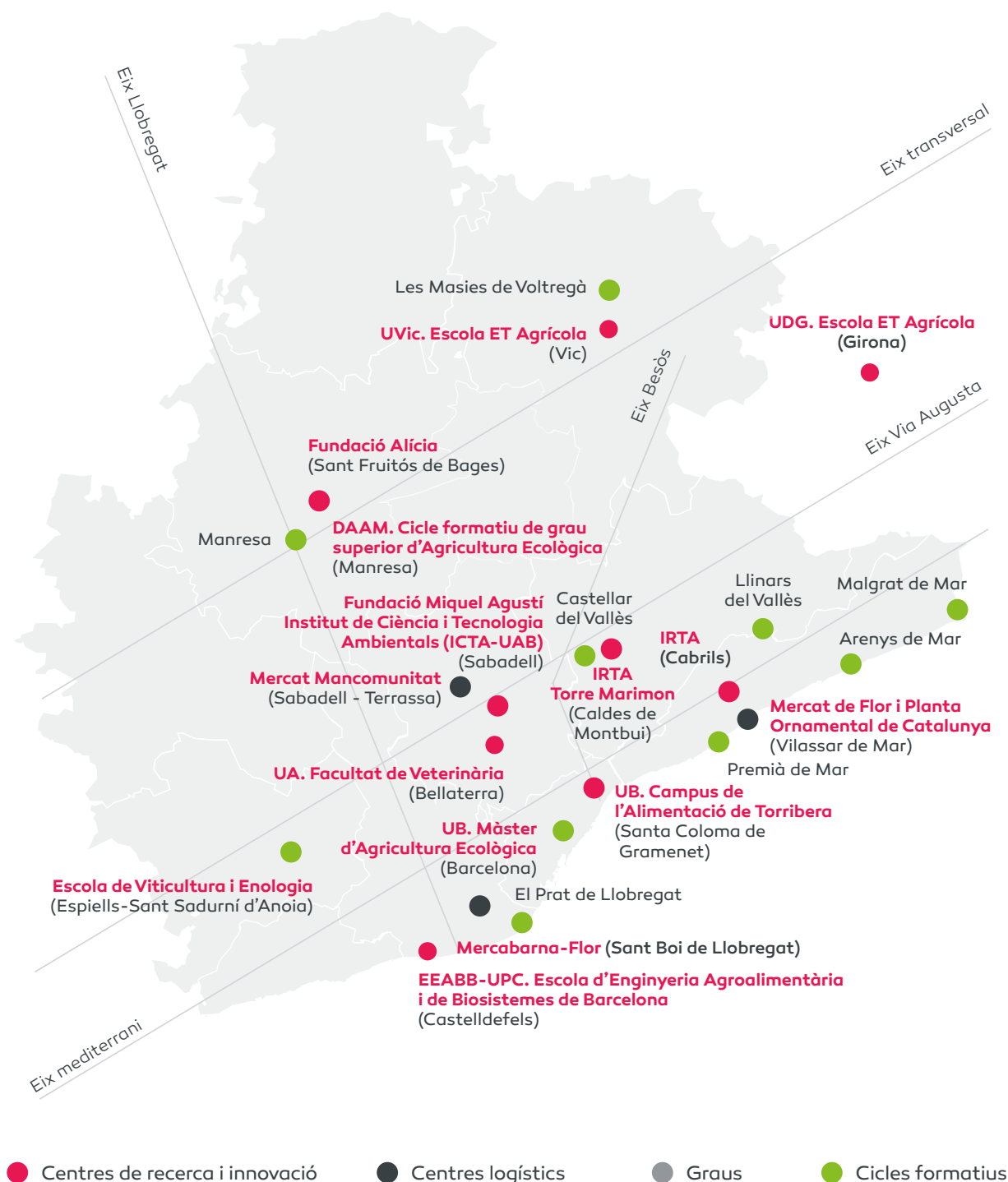
EDUCACIÓ FORMAL

ON S'ADQUIREIX EL CONEIXEMENT SOBRE AGRICULTURA I ALIMENTACIÓ?

DADES

Graus relacionats amb l'alimentació o l'agroecologia

FARMÀCIA - NUTRICIÓ HUMANA I DIETÈTICA
 Ciència i Tecnologia dels Aliments
 Nutrició Humana i Dietètica
 Ciències Culinàries i Gastronòmiques

DADES

Enginyeria Agrícola
Enginyeria Alimentària
Enginyeria Agroambiental i del Paisatge
Enginyeria de Ciències Agronòmiques

Ciència i Tecnologia dels Aliments

Doble titulació: grau en Nutrició Humana i Dietètica i grau en Fisioteràpia

Ciència i Salut Animal
Nutrició Humana i Dietètica
Ciència i Tecnologia dels Aliments
Enginyeria Agrària i Alimentària

Enginyeria de Bioprocessos Alimentaris / Tècniques de Bioprocessos Alimentaris (Agrupació)
Nutrició Humana i Dietètica
Enginyeria Agroalimentària
Enologia
Enginyeria de Bioprocessos Alimentaris

Nutrició Humana i Dietètica

Nutrició Humana i Dietètica
Tecnologia i Gestió Alimentària
Nutrició Humana i Dietètica

Cicles formatius relacionats amb la formació agrària i alimentària

Escola	Municipi	Tipus	Formació agrària	Formació d'hoteleria
Escola Agrària de Viticultura i Enologia Mercè Rossell i Domènech	Sant Sadurní d'Anoia	Públic	Tècnic/a en Vitivinicultura (CFGS)	Tècnic en Olis d'Oliva i Vins (CFGM) Tècnic en Màrqueting i Publicitat (perfil professional enològic) (CFGS)
Joviat	Manresa	Privat	Activitats Eqüestres (CFGM) Ramaderia i Assistència en Sanitat Animal (CFGS)	Pastisseria, Forneria i Confecció (CFGM) Direcció de Cuina (CFGS)

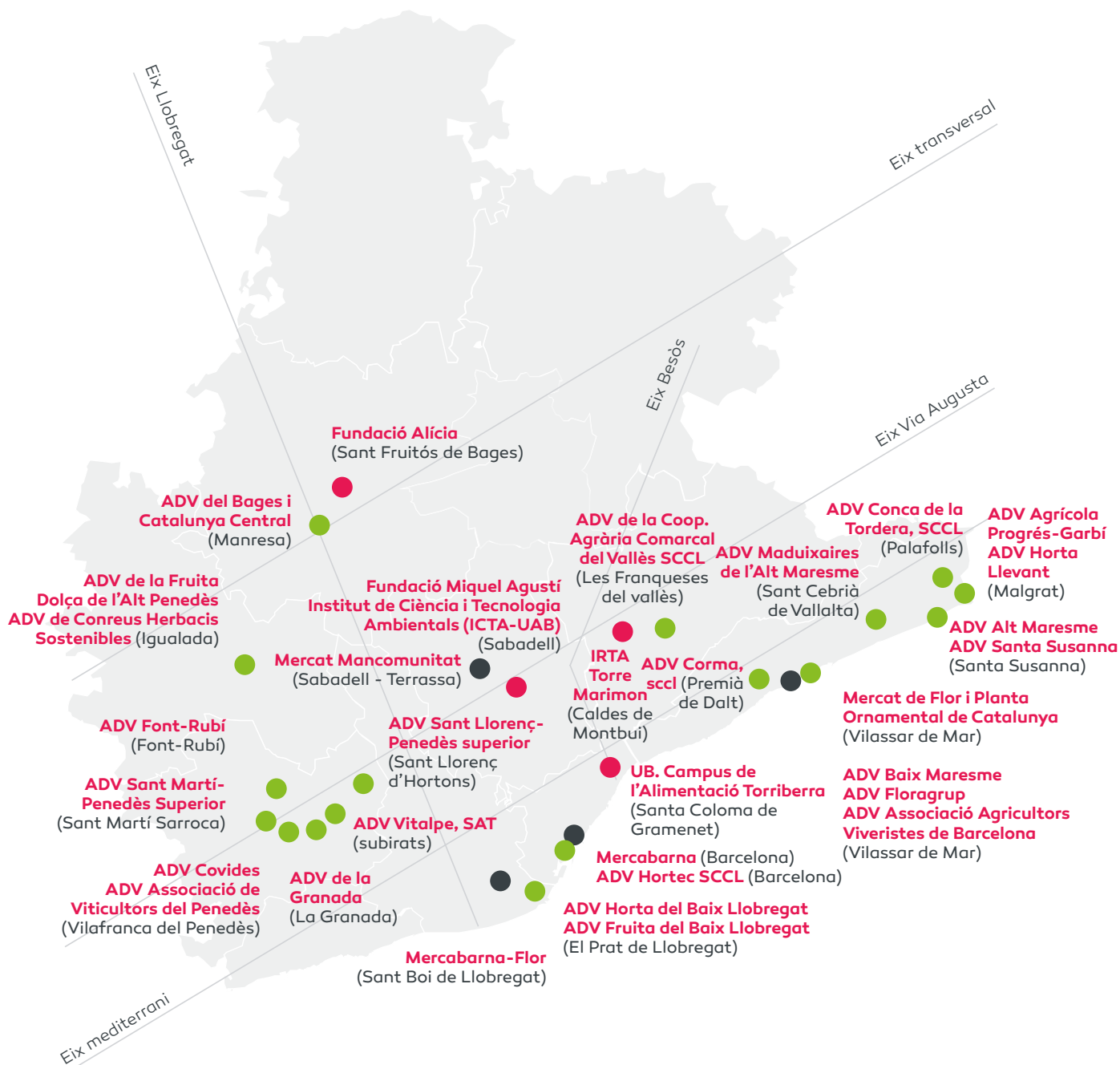
DADES

Cicles formatius relacionats amb la formació agrària i alimentària

Escola	Municipi	Tipus	Formació agrària
EFA Quintanes	Les Masies de Voltregà	Ensenyament concertat	Producció Agropecuària, Perfil Professional de Producció Ramadera (concertat) (CFGM) Jardineria (concertat) (CFGM) Aprofitament i Conservació del Medi Natural. Forestal (concertat) (CFGS) Gestió Forestal i del Medi Natural (concertat) (CFGS) Ramaderia i Assistència en Sanitat Animal (CFGS) Paisatgisme i Medi Rural (CFGS)
Institut Rubió i Tudurí	Barcelona	Públic	Jardineria i Floristeria (CFGM) Gestió Forestal i del Medi Natural (CFGS) Paisatgisme i Medi Rural (CFGS)
La Presentació	Arenys de Mar	Privat	Jardineria i Floristeria Dual (CFGM)
Institut Premià de Mar	Premià de Mar	Públic	Jardineria i Floristeria (CFGM)
Institut d'FP de Castellar del Vallès	Castellar del Vallès	Públic	Jardineria i Floristeria (CFGM) Producció Agroecològica (CFGM) Paisatgisme i Medi Rural (CFGS)
Institut Les Salines	El Prat de Llobregat	Públic	Jardineria i Floristeria (CFGM) Producció Agroecològica (CFGM)
Escola Agrària de Manresa	Manresa	Públic	Tècnic en Producció Agroecològica (CFGM)
Institut Ramon Turró i Darder	Malgrat de Mar	Públic	Producció Agroecològica (CFGM)
Institut Giola	Llinars del Vallès	Públic	Producció Agropecuària (CFGM)

DADES

LA RECERCA EN AGRICULTURA I ALIMENTACIÓ

DADES

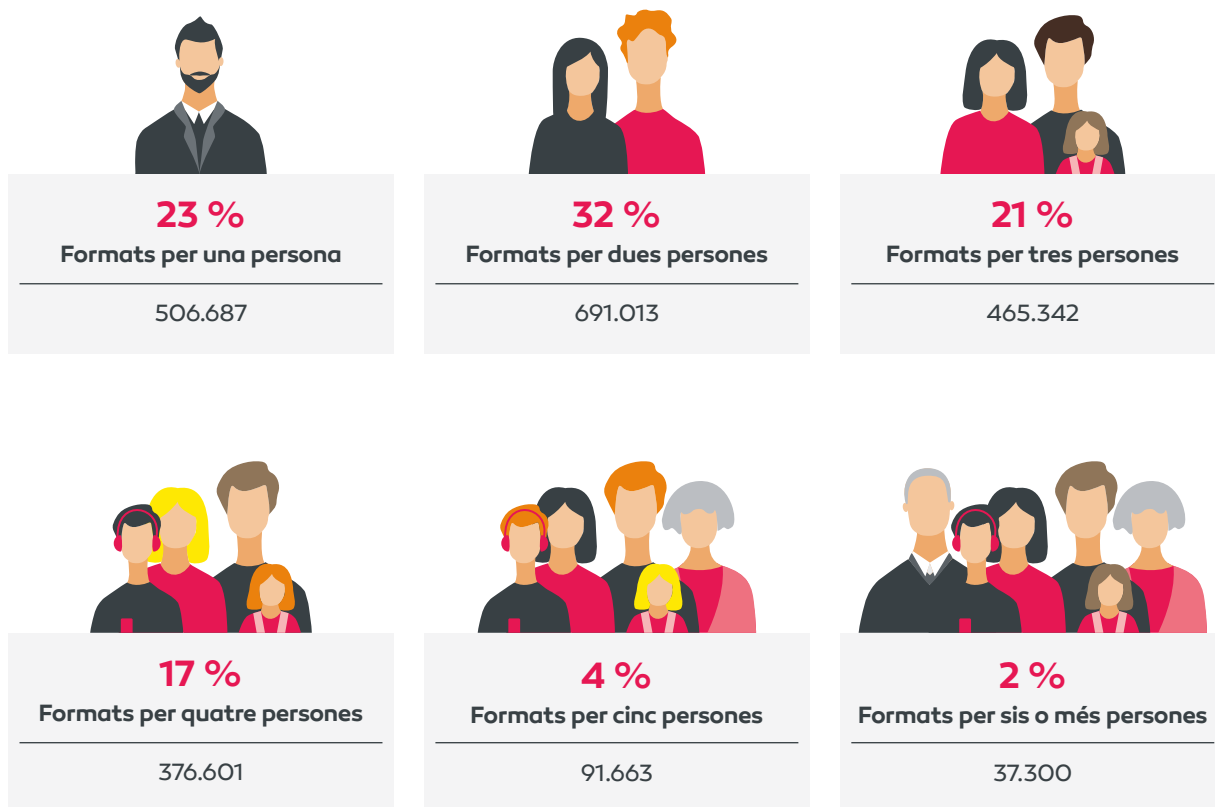
EDUCACIÓ INDUÏDA

Amb una clara intencionalitat educativa

El Consell de l'Audiovisual de Catalunya alerta de la sobreexposició dels menors a la publicitat d'aliments alts en greix, sucre o sal, i també de begudes ensucrades, que fan els influenciadors a les plataformes de vídeo i a les xarxes socials.

Prop del **70 % dels adolescents** (d'entre dotze i setze anys) resideixen a la **província de Barcelona**.

NUCLIS FAMILIARS DE LA Província DE BARCELONA (DADES DEL 2011)

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Activitats de sensibilització en matèria de consum responsable**

Àrea Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social; Servei de Suport a les Polítiques de Consum: Catàleg de serveis

Descripció Les accions de sensibilització en matèria de consum responsable tenen l'objectiu de facilitar als col·lectius especialment protegits (infants, adolescents, gent gran, persones amb diversitat funcional, etc.) coneixements sobre el consum responsable.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

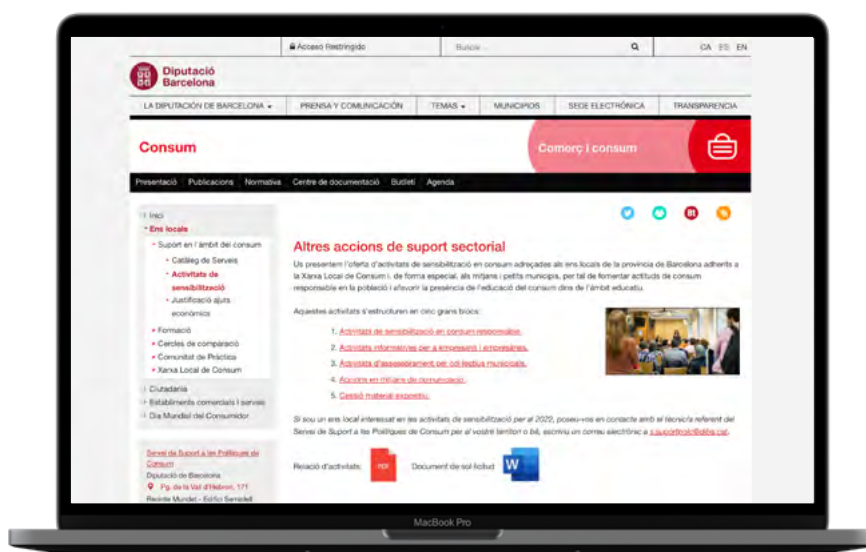

Exemples

VEGEU LA RELACIÓ D'ACTIVITATS DE SENSIBILITZACIÓ EN MATÈRIA DE CONSUM RESPONSABLE

Activitats educatives per a l'alumnat, activitats informatives per a l'empresariat, assessorament a col·lectius, etc.

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Activitats de sensibilització i educació ambiental**

Àrea Àrea d'Acció Climàtica: Catàleg de serveis

Descripció Suport econòmic per al desenvolupament d'activitats d'educació i sensibilització ambiental relacionades amb l'acció climàtica, la prevenció de residus plàstics d'un sol ús i la implantació de nous models de recollida de residus. També suport a la celebració de fires i festivals especialitzats en la temàtica ambiental.

Destinatari

Ajuntaments (<50.000 habitants)	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

Exemples

VIURE SENSE PLÀSTIC A L'AJUNTAMENT DE CAPOLAT	PREVENCIÓ DE RESIDUS ORGÀNICS A CARDEDEU
ENTREPANS AMB RESIDU ZERO A SANTPEDOR	ESMORZARS SOSTENIBLES A LA MANCOMUNITAT LA PLANA

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Desenvolupament de projectes d'educació i sensibilització ambiental**

Àrea Àrea d'Acció Climàtica: Catàleg de serveis

Descripció El recurs té com a objectiu proporcionar suport tècnic per dissenyar plans, projectes o activitats d'educació ambiental en general (plans directors per a equipaments, divulgació, sensibilització, etc.).

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

Exemples

PLA DE PREVENCIÓ DEL MALBARATAMENT ALIMENTARI AL CONSELL COMARCAL DEL BERGUEDÀ

CRITERIS PER DISSENYAR UNA ACTIVITAT D'EDUCACIÓ AMBIENTAL ALS HORTS MUNICIPALS DE MARTORELL

Recurs **Gestió sostenible de la infraestructura verda/blava urbana**

Àrea Àrea d'Acció Climàtica: Catàleg de serveis

Descripció Suport centrat a fer una gestió de la infraestructura verda/blava urbana per al foment i la conservació de la biodiversitat de manera que ofereixi els màxims serveis socioambientals. Pot incloure, entre d'altres, projectes d'adequació d'espais públics per a horts urbans i el foment d'una agricultura local sostenible.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

Exemples

PROJECTE LIFE CLINOMICS

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Altres recursos educatius sobre el malbaratament alimentari**

Àrea Àrea d'Acció Climàtica

Descripció Recursos educatius sobre prevenció del malbaratament alimentari per encàrrec directe en el marc de la campanya de la Setmana Europea de la Prevenció de Residus que se celebra anualment a finals del mes de novembre. El recurs es pot sol·licitar entre el setembre i l'octubre mitjançant un formulari específic de la Xarxa de Ciutats i Pobles cap a la Sostenibilitat.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			✓

Enllaç

Exemples

JOCS INTERACTIUS EDUCATIUS

Per aprendre amb els infants tot jugant

REPTES PER REDUIR EL MALBARATAMENT ALIMENTARI

Dibuixar les superheroïnes i superherois de l'aprofitament alimentari o quantificar el malbaratament propi

RECEPTES D'APROFITAMENT

Receptes boníssimes explicades per membres d'Espigoladors

EXPOSICIÓ VIRTUAL REDUÏM RESIDUS

Per descobrir les característiques i la importància de la gestió dels residus amb l'objectiu d'afavorir i incrementar la participació de la ciutadania en la presa de decisions ambientals

WEBSÈRIE FTM (FES-HO TU MATEIX!),

Websèrie que es repassen nou maneres de reduir els residus de manera dinàmica i visual

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Activitats de formació en l'àmbit de la seguretat alimentària**

Àrea Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social; Servei de Salut Pública

Descripció Les accions de formació en l'àmbit de la seguretat alimentària tenen l'objectiu de facilitar als responsables i personal d'establiments minoristes dels sectors de l'alimentació i de la restauració comercial i als productors d'àmbit local coneixements sobre higiene, pràctiques correctes d'elaboració i manipulació d'aliments, normativa i principis bàsics d'aplicació dels autocontrols.

Destinataris

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

Exemples

- Diverses formacions dirigides als responsables i al personal manipulador d'aliments dels establiments minoristes i de restauració de competència municipal i als productors d'àmbit local dels municipis que reben suport tècnic i també als integrants de la Xarxa de Productes de la Terra
- Curs de manipulació d'aliments per al personal d'establiments alimentaris minoristes i de la restauració
- Curs d'informació alimentària per al personal d'establiments alimentaris detallistes i de la restauració
- Curs d'autocontrols per al personal d'establiments alimentaris minoristes i de la restauració
- Vegeu també la *Guia per a l'aplicació dels autocontrols als establiments minoristes d'alimentació*

8

El benestar: menjar de manera sana i saludable i gaudir amb el menjar

RESUM DE L'ANÀLISI PROSPECTIVA

La relació entre l'alimentació i el benestar de les persones té a la província de Barcelona connotacions molt diferents. Si bé l'accés als aliments i a dietes més saludables s'ha facilitat en els darrers anys, la gran oferta i la facilitat d'accés a aliments ja elaborats i processats en el món del comerç alimentari, juntament amb el poc temps que es destina a la compra i a la preparació d'aliments saludables, amenacen seriosament l'alimentació saludable de la nostra ciutadania. Les dades són preocupants. A la província de Barcelona, més d'una persona adulta de cada deu és obesa, i un de cada deu infants és obès i no practica exercici físic.

Tot i que en els darrers anys es pot identificar un nombre creixent del nombre de restaurants i locals dedicats al sector alimentari enfocats a proveir de menjar de qualitat, saludable i *slow*, hi ha un increment creixent en el nombre de persones obesas, es-

pecialment de les més joves. A tot això cal afegir-hi també la tendència creixent a les al·lèrgies i intoleràncies alimentàries.

Tot això va molt lligat als nous estils de vida, més sedentaris i amb menys consum de productes frescos o no transformats, i que es tradueixen malauradament en patologies de tipus diabetis, malalties cardiovasculars, etc.

Les formes dominants d'estudi i de treball influeixen també en l'alimentació i en els hàbits saludables. En primer lloc, els àpats que es fan fora de casa, en augment constant, no sempre van lligats a ingredients saludables. En segon lloc, el sedentarisme vinculat a les feines relacionades amb el sector de serveis i també a l'alumnat universitari es tradueix sovint en una pràctica esportiva reduïda i a estils alimentaris poc saludables.

Cicle formatiu en Agroecologia, Espai Agrari de la Baixa Tordera

DADES

OBESITAT ADULTA* (FRANJA 18-74 ANYS)

14,9 %
Obesitat

36,3 %
Sobrepès

OBESITAT INFANTIL (FRANJA 6-12 ANYS)

10,6 %
Obesitat

25,6 %
Sobrepès

COST ANUAL DE L'OBESITAT - Província DE BARCELONA

97 €/persona
50.000.000 €

CANVIS EN LA DIETA

Greixos

Hortalisses

Sucres afegits

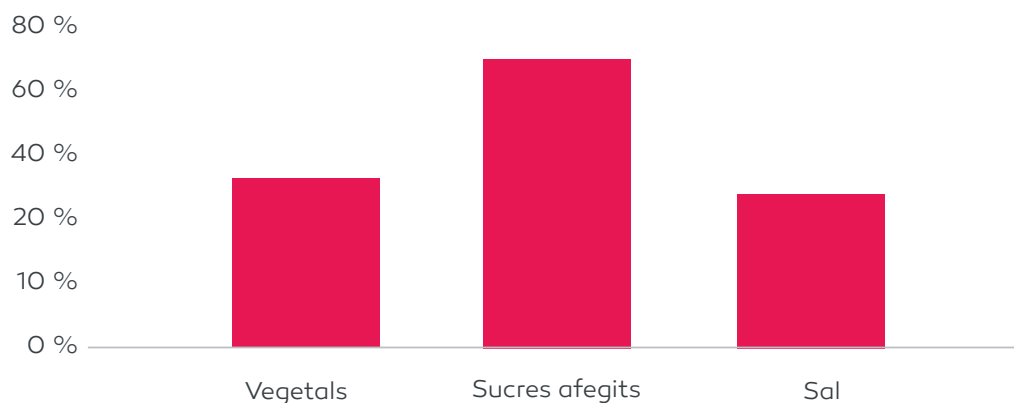
Llegums

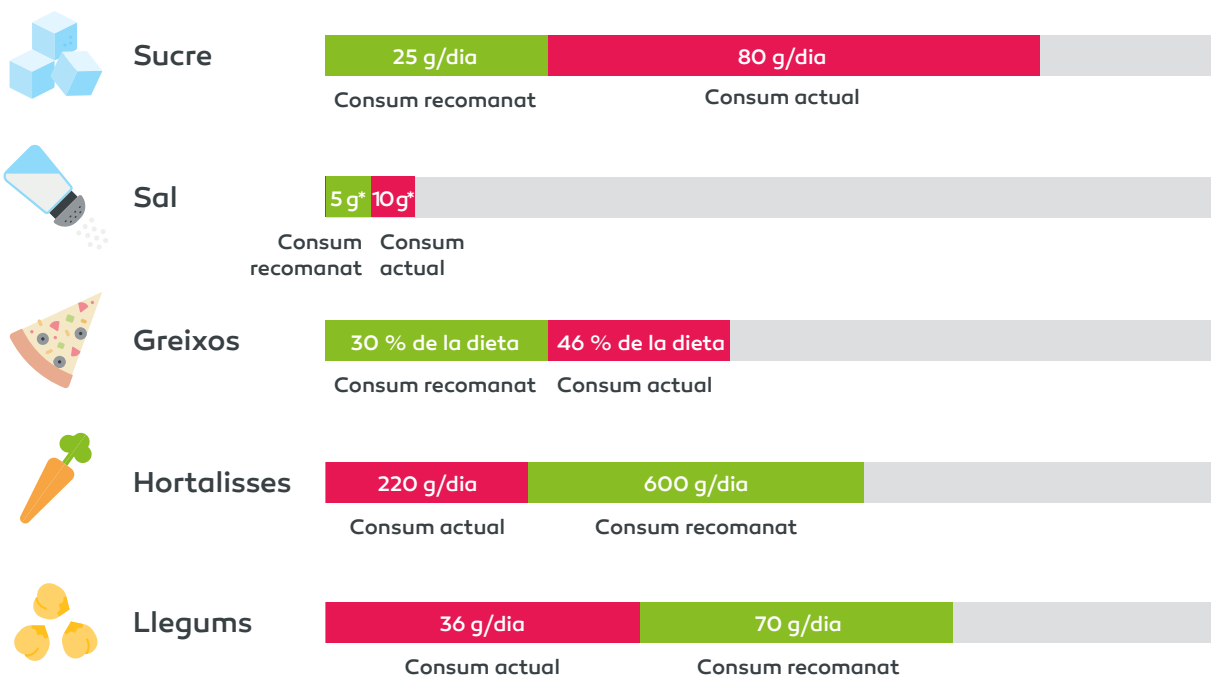
Sal

*Dades a escala catalana.

INCREMENT DEL CONSUM EN ELS DARRERS ANYS

CONSUMS

*g/dia

MALALTIES DEGUDES ALS (MALS) HÀBITS ALIMENTARIS

48 %
de les malalties
cardiovasculars

45 %
de les diabetis

35 %
dels càncers de tipus
estómac o còlon

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Activitats d'educació per a la salut**

Àrea Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social; Servei de Salut Pública: Catàleg de serveis

Descripció Activitats educatives (tallers i xerrades) dirigides a millorar la salut de les persones per mitjà de la promoció d'hàbits saludables, que entre d'altres inclouen l'àmbit de l'alimentació.

Destinataris

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres

Enllaç

Exemples

RELACIÓ DE LES ACTIVITATS INCLOSES AL CATÀLEG D'ACTIVITATS D'EDUCACIÓ PER A LA SALUT DE L'ÀMBIT DE L'ALIMENTACIÓ:

- Pren fruita cada dia
- L'esmorzar és la clau
- Els aliments, la nostra energia
- Menja bé, et sentiràs bé
- Esmorzar complet i saludable
- Alimentació, dietes adaptades i activitats per a un envelliment saludable
- Catàleg d'activitats d'educació per a la salut

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Taller Cuina sense pares**

Àrea Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social; Servei de Salut Pública: oferta sectorial

Descripció Taller dirigit a la població adolescent i jove de les comarques de Barcelona amb l'objectiu de promoure una alimentació saludable i equilibrada entre aquest col·lectiu i de potenciar-ne l'autonomia a la cuina amb propostes de receptes fàcils, ràpides, sostenibles i saludables.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres

Enllaç

Exemples

FITXA DESCRIPTIVA DEL TALLER

Recurs **Exposició «Menja bé, tu hi guanyes!»**

Àrea Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social; Servei de Salut Pública: oferta sectorial

Descripció Exposició itinerant dirigida a nens i nenes dels cicles mitjà i superior d'educació primària amb l'objectiu de promoure una alimentació saludable i equilibrada i també uns bons hàbits higiènic i alimentaris entre aquest col·lectiu per consolidar-ne un estil de vida més saludable.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres

Enllaç

Exemples

JOCS INTERACTIUS I AUDIOVISUALS QUE FORMEN PART DE L'EXPOSICIÓ

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Protecció de la salut**

Àrea Servei de Salut Pública: Catàleg de serveis

Descripció L'objectiu del recurs és fomentar i protegir la salut de les persones pel que fa als riscos derivats de factors ambientals del consum d'aliments.

Destinatari

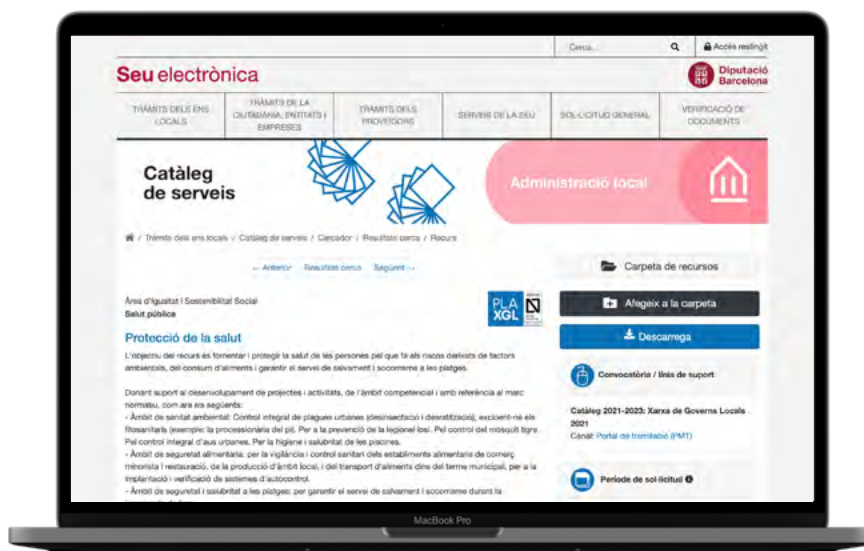
Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres

Enllaç

Exemples

Donar suport econòmic per elaborar o actualitzar el cens d'establiments alimentaris, fer visites de control sanitari als establiments alimentaris de competència municipal, formar en seguretat alimentària el personal manipulador dels establiments alimentaris, fer anàltiques d'aliments i aigua, etc.

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Vigilància i control d'establiments alimentaris**

Àrea Servei de Salut Pública: Catàleg de serveis

Descripció Control de les condicions higièniques i sanitàries dels establiments alimentaris de competència municipal (comerç minorista i restauració), a càrrec del personal del Servei de Salut Pública que es desplaça per dur-lo a terme.

Destinatari

Ajuntaments (<20.000 habitants)	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres

Enllaç

Exemples

- Realització de visites de classificació del risc als establiments alimentaris per obtenir un mapa de risc que serveixi per prioritzar les inspeccions que cal fer-hi.
- Realització d'inspeccions als establiments alimentaris amb risc sanitari elevat i elaboració d'un informe sanitari que contingui la relació de deficiències detectades tipificades, perquè l'ajuntament en qüestió emeti requeriments o prengui les mesures oportunes amb la finalitat de protegir la salut de les persones consumidores.

Recurs **Campanyes de control i disciplina de mercat**

Àrea Servei de suport a les polítiques de consum: Catàleg de serveis

Descripció Realització de campanyes d'inspecció de consum de caràcter informatiu en establiments situats en mercats municipals, sedentaris o no sedentaris, i en zones comercials determinades.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Enquesta d'hàbits relacionats amb la salut a alumnat de 4t d'ESO**

Àrea Servei de Salut Pública: Catàleg de serveis

Descripció Realització d'una enquesta sobre els hàbits de salut a l'alumnat de 4t d'ESO dels centres educatius del municipi sol·licitant.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres

Enllaç

Exemples

RESULTATS DE L'ENQUESTA D'HÀBITS DE SALUT A L'ALUMNAT DE 4T D'ESO 2018

Recurs **Plans locals de salut**

Àrea Servei de Salut Pública: Catàleg de serveis

Descripció L'objectiu del recurs és fomentar l'elaboració de plans de salut des d'una perspectiva transversal i integradora orientats a reduir les desigualtats en salut.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres

Enllaç

Exemples

PLANS LOCALS DE SALUT DELS MUNICIPIS DE LA PROVÍNCIA DE BARCELONA

9

La governança: diàleg, coordinació i col·laboració

RESUM DE L'ANÀLISI PROSPECTIVA

El context barceloní és molt ric en actors, iniciatives i projectes que generen relacions socials i economia a l'entorn de la temàtica de l'alimentació a diverses escales: des dels grups informals de persones compromeses que s'organitzen als barris fins als grans operadors que actuen en l'àmbit nacional i internacional.

Pel que fa referència a la representativitat i el pes del sector agroalimentari en la categoria de la producció agrària i la logística de distribució i transformació de les institucions i empreses, la regió de Barcelona és un hub econòmic i de decisió de rellevància a escala regional i també nacional i internacional. A Mercabarna es comercialitzen 2,3 milions de tones d'aliments frescos i congelats l'any, cosa que permet servir deu milions de persones que viuen a la seva àrea d'influència. Formen la unitat alimentària 600 empreses i 7.500 treballadors directes. Durant el 2020 s'hi van vendre 1.149.701

tones de fruites i hortalisses, un 5,16 % menys que l'any anterior, i malgrat això, el preu mitjà en va augmentar fins a situar-se en 1,02 €/kg (fruites 1,28 €/kg i hortalisses 0,71 €/kg). El producte d'origen nacional representa el 68,8 % del total comercialitzat, mentre que el producte d'importació se situa en el 31,2 %. Catalunya és el segon origen nacional de les fruites i hortalisses venudes i posa en relleu el pes específic del producte de proximitat en el global del mercat. Durant el 2020, es va posar en marxa el Biomarket per a la venda específica de fruites i verdures ecològiques, amb vint-i-una parades on operen empreses majoristes, cooperatives agràries i petits agricultors de proximitat, a més d'un espai destinat a la venda directa (Terra Pagesa). La previsió inicial de captació de negoci era d'unes 24.000 tones l'any.

A tot això s'hi sumen xarxes i entitats organitzades, nascudes des de baix, amb diversos graus de

Ramader de l'Espai Agrari de la Baix Tordera

formalització i que constitueixen subjectes rellevants d'innovació en el sector de l'alimentació.

En destaquem algunes dels més rellevants:

- A la província de Barcelona hi ha vuit figures de preservació o dinamització d'espais agraris. Barcelona ha estat pionera en la creació i consolidació de la figura dels parcs agraris i parcs rurals, que es defineixen com a estructures participades de gestió amb l'objectiu principal de preservar i posar en valor l'espai agrari, implementar actuacions que permetin millorar la viabilitat de les explotacions agràries i reforçar els vincles socials, econòmics i ambientals entre el camp i la ciutat. La clau de l'èxit dels parcs agraris i rurals rau en la governança publicoprivada de l'espai agrari, en la qual han tingut i tenen un paper fonamental la Diputació de Barcelona, els ajuntaments i el sector agrari. El foment d'aquestes figures es considera rellevant a l'hora d'implementar estratègies alimentàries en els pobles i les ciutats. Les vuit figures que apareixen al tastet de dades ***Els guardians de la terra*** (Diputació de Barcelona, 2021) són, per ordre de creació: Parc Agrari del Baix Llobregat, Parc Agrari de Sabadell, Espai Rural de Gallecs, Espai Agrari de la Séquia de Manresa, Parc Rural del Montserrat, Espai Agrari de la Baixa Tordera, Parc Agrari de la Conca d'Òdena i Espai Agrari Cinc Sènies-Mata-Valldeix.
- Segons l'Observatori de Treball (2019), a la província de Barcelona hi ha noranta-nou coope-

ratives i grups de consum alimentari, els quals representen el 73 % del total català. Aquest fenomen està estretament lligat a la dimensió metropolitana pel que fa al nombre de cooperatives i grups de consum i al fet que operen en xarxa amb d'altres. Així, les comarques del Barcelonès, el Maresme, el Baix Llobregat i el Vallès Occidental són les que acullen una major densitat d'aquestes estructures organitzades de persones consumidores que aposten per una alimentació sana, saludable, sostenible i justa. A tot això cal sumar-hi també altres formes de consum organitzat com ara els mercats de pagès, les fires de comerç just, solidari o ecològic i els supermercats cooperatius.

- Des de fa anys s'ha activat a la província de Barcelona una coordinació ciutadana per promoure el consum de productes de proximitat o ecològic a les escoles. L'Associació de Menjadors Escolars Ecològics de Catalunya, creada l'any 2013, és el referent català més consolidat. En formen part professionals del món de la pagesia, l'alimentació i l'educació, i té com a objectiu promoure la producció ecològica local i els menjadors ecològics i de proximitat com a model saludable, educatiu, sostenible i just. Més recentment (2017), s'ha creat la Xarxa Agroecològica de Menjadors Escolars de Catalunya, formada per cinc gestors de menjadors escolars, una explotació d'horta ecològica, una central de compres agroecològiques, l'associació Slow Food i l'ONG Justícia Alimentària.

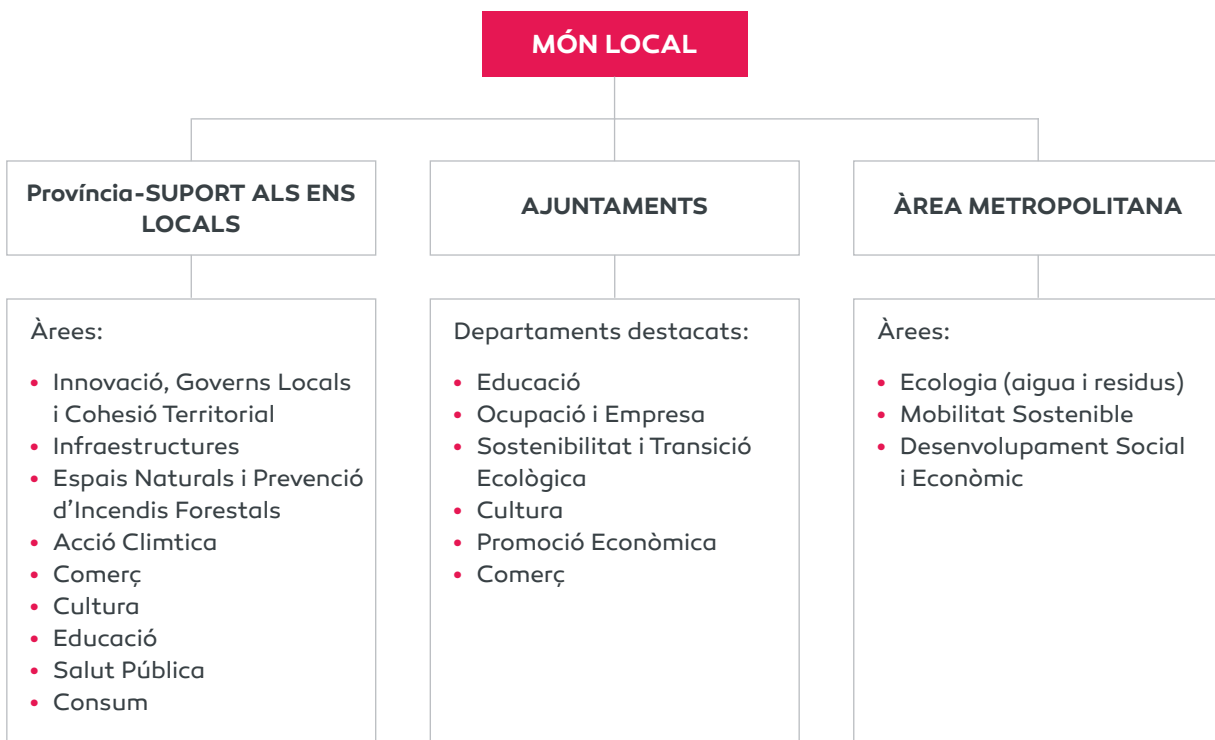
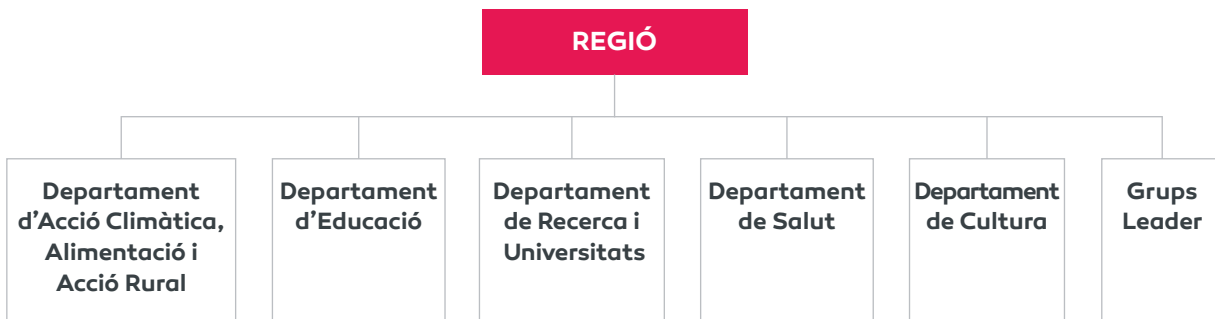

Pagès de l'Espai Agrari de la Baixa Tordera

DADES

INSTITUCIONS

La província de Barcelona, un **hub alimentari** de primer nivell

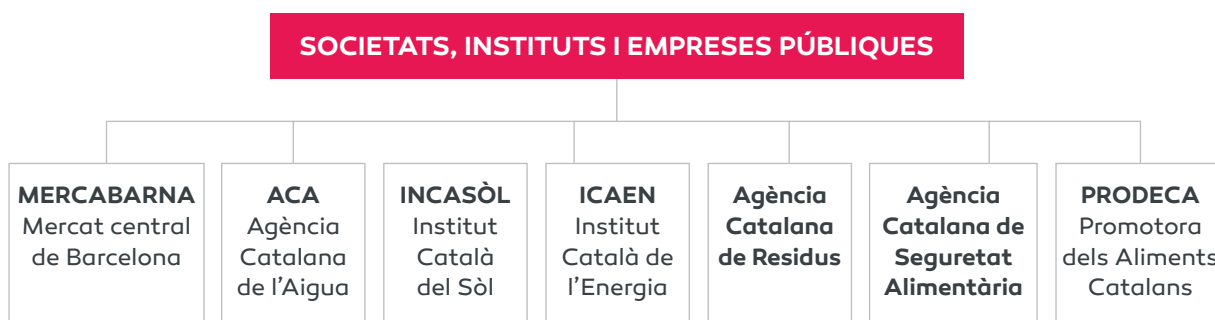
ALTRES ENTITATS DE CARÀCTER PÚBLIC-PRIVAT

DADES

SOCIETATS, INSTITUTS I EMPRESES PÚBLIQUES

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs Procés de creació d'un parc agrari o parc rural

Àrea Direcció Territorial Agrària

Descripció Suport tècnic en el procés de definició i creació d'un model de gestió per a la preservació, la gestió i el desenvolupament d'un parc agrari o un parc rural.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
	✓		

Exemples

PARC RURAL DEL MONTSERRAT

ESPAI AGRARI DE LA BAIXA TORDERA

Recurs Governança alimentària

Àrea Direcció Territorial Agrària

Descripció Suport tècnic en el procés de definició i creació d'una estratègia alimentària, amb l'objectiu d'implementar sistemes alimentaris sans, saludables, sostenibles i de proximitat.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

Exemples

PROJECTE BCN SMART RURAL

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Planificació estratègica territorial**

Àrea Oficina Tècnica d'Estratègies per al Desenvolupament Econòmic OTEDE: Catàleg de serveis

Descripció Amb l'objectiu de potenciar la dimensió estratègica del desenvolupament econòmic local, es dona suport a la redacció de plans estratègics i de desenvolupament econòmic.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

Exemples

ESTUDI ESTRATÈGIC DE DINAMITZACIÓ AGRÍCOLA DE LA VALL DEL TENES

ESTUDI PER INICIAR EL PROCÉS PARTICIPATIU QUE PERMETI IMPULSAR UN PLA ALIMENTARI (MATARÓ)

Recurs **Informes estratègics de desenvolupament econòmic local**

Àrea Oficina Tècnica d'Estratègies per al Desenvolupament Econòmic OTEDE: Catàleg de serveis

Descripció Elaboració d'un estudi previ que estableixi les bases per al desenvolupament del municipi i que permeti impulsar plans, projectes, programes, acords, etc.

Destinatari

Ajuntaments (<10.000 habitants)	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres

Enllaç

Exemples

CREACCIÓ
(Exemple: Taula per a la gestió sostenible de la ramaderia a Osona)

NODE GARRAF
(Exemple: Jornada sobre l'alimentació sostenible)

10 El comerç: alimentar les relacions humanes

RESUM DE L'ANÀLISI PROSPECTIVA

La ciutat de Barcelona ha estat històricament un node de centralització dels fluxos alimentaris d'abast regional, nacional i també internacional. En els darrers quinze anys, la ciutat i l'entorn metropolità han desenvolupat una multiplicitat de noves formes de distribució, comerç i venda que, tot i ser encara minoritàries, són indicatives d'un canvi de model del sistema alimentari, articulat sobre la connexió (o reconexió) entre «menjar-lloc» i també sobre les relacions «ciutat-territori».

L'aparició d'una varietat de noves formes de venda (mercats de pagès, cistelles a domicili, cooperatives i grups de consum, supermercats cooperatius, agrotigues, botigues de producte ecològic, menjadors escolars i d'empresa amb producte de quilòmetre zero) i la reorientació dels mercats municipals cap al producte local i de quilòmetre zero (comerç verd de Barcelona) marquen un punt d'inflexió en el, fins ara, model dominant del comerç en grans superfícies i restauració amb productes totalment aliens al lloc de producció i a la pagesia local. D'altra banda, la importació de noves ofertes gastronòmiques, amb l'aparició de nous productes, ha promogut la difusió d'una gran varietat de restaurants amb gastrono-

Mercat de pagès a l'Espai Agrari de la Baixada Tordera

mies procedents d'altres cultures i el conreu de noves espècies i varietats d'aliments per satisfer una demanda fins ara inexistent. El menjar ha deixat de ser quelcom de tradicional i reservat als espais domèstics i ha passat a ocupar els espais de creació, culturals i de «moda». Les formes de producció i comerç s'han adaptat a les noves demandes de les persones consumidores. **El que mengem, on ho comprem i com ho cuinem marca un estil de vida i és tendència.**

Les tendències de les formes de consum no només a la llar, sinó també en referència als àpats que es fan fora (ja sigui per motius de feina o escolars), són factors crucials en el reflex dels hàbits alimentaris de la ciutadania, dels estils de vida i de les relacions socials. La demanda de productes ecològics, de qualitat i de proximitat han induït a l'augment de l'oferta d'aquests productes per mitjà de noves formes de negoci i punts de venda dedicats a aquests tipus d'aliments. Tot i ser una oferta encara molt tímida, la demanda ja consolidada de productes de proximitat per part de les persones consumidores i la preocupació creixent de la ciutadania per l'emergència climàtica seran factors determinants per incentivar l'organització de l'oferta de productes locals i la seva introducció progressiva en el mercat de la venda directa i de proximitat. També hi jugaran un paper important les noves formes d'organització ciutadana, que més enllà del comerç de productes locals i de proximitat, integren també els aspectes ambientals, socials i d'ètica dels seus ens de govern i organització.

El comerç alimentari, un dels més importants a escala econòmica a la província de Barcelona, podria viure en els propers anys un gir important. Si bé fins ara ha estat en mans de grans empreses i s'ha basat en el model de grans superfícies comercials, totalment desvinculades del territori i la pagesia locals i amb una baixa contribució a les relacions socials i humanes als barris o pobles, aviat podria fer un gir i orientar-se cap a un model complex i divers, molt més orientat als valors de proximitat, ecologia, justícia social i ambiental, amb una major vinculació de la ciutat amb el seu territori, i contribuir molt més a la generació d'espais de relació social i de confiança entre el comerç alimentari i la ciutadania.

DADES

EL COMERÇ ALIMENTARI A LA Província DE BARCELONA

131
Mercats
municipals

229
Comercialitzadors
ecològics

1.119
Productors
adherits a
la venda de
proximitat i
de circuit curt

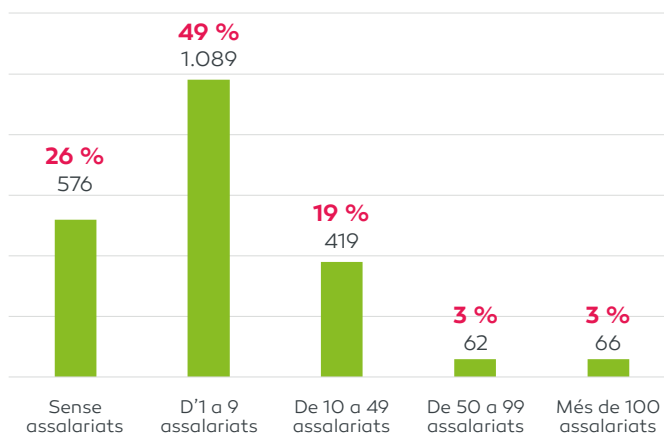
99
Cooperatives
i grups de
consum

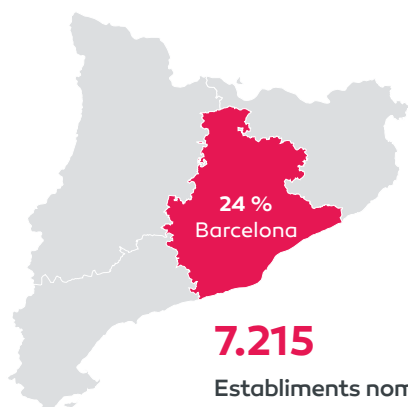
3
Supermercats
cooperatius
(Manresa,
Barcelona i
Mataró)

2.212
Indústries
alimentàries
(província
de Barcelona)

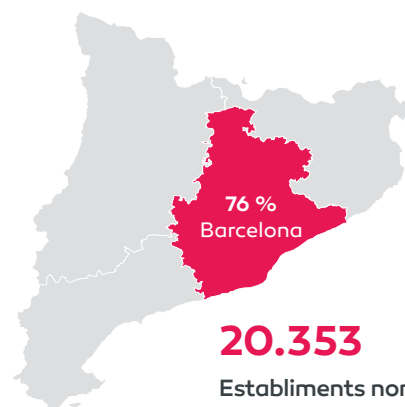

Establiments de comerç a l'engròs a Catalunya

48.324
Establiments de comerç a l'engròs
i intermediaris del comerç, tret de
vehicles de motor i motocicletes

Establiments de comerç al detall a Catalunya

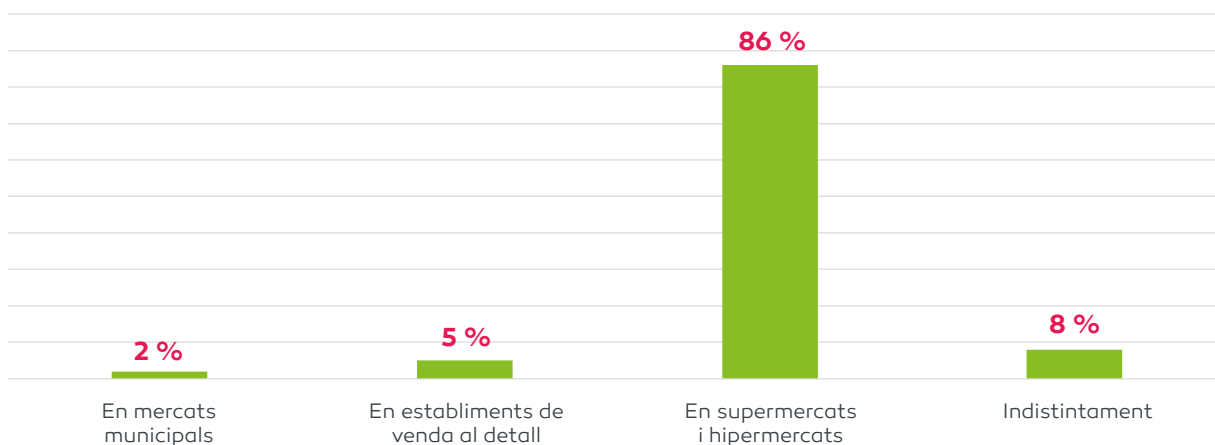
88.937
Establiments de comerç al detall
i intermediaris del comerç, tret de
vehicles de motor i motocicletes

DADES

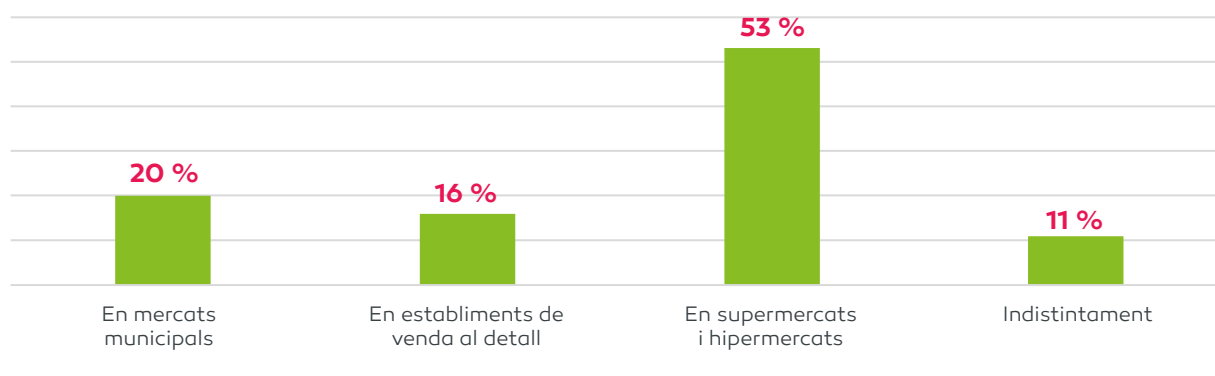
ESTABLIMENTS DEL SECTOR QUOTIDIÀ (ALIMENTS I D'ALTRES) SEGONS L'ANUARI DE LA DISTRIBUCIÓ COMERCIAL, 2019

ALIMENTS ENVASATS

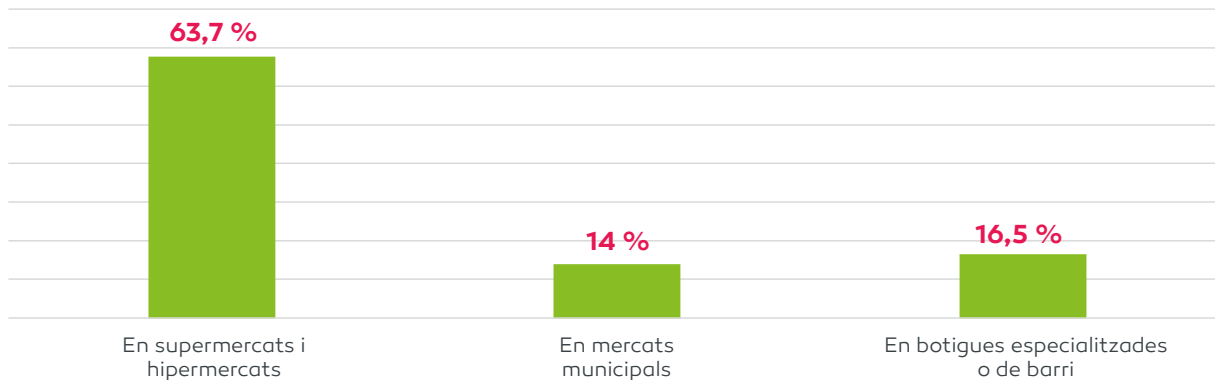
ON COMPREN ELS HABITANTS DE LA Província DE BARCELONA?*

*Enquesta d'hàbits de l'Idescat, 2011.

DADES

ON COMPREN ELS BARCELONINS I BARCELONINES?

QUANTS MENÚS SE SERVEIXEN A LES ESCOLES CADA DIA?

350.879
Alumnes
d'educació primària

175.440
Menús cada dia

30.877.352
Menús cada any
(176 dies)

46,3
Milions d'euros en compra
de menjar (considerant un
mínim d'1,5 € en aliments
per menú)

QUANTS MENÚS SE SERVEIXEN A LES ESCOLES BRESSOL DE LA CIUTAT DE BARCELONA CADA DIA?

102
Escoles bressol, nens
i nenes de 0 a 3 anys

8.500
Menús ecològics
cada dia

1.496.000
Menús ecològics
cada any (176 dies)

2,2
Milions d'euros en compra
de menjar (considerant un
mínim d'1,5 € en aliments
per menú)

*Enquesta Òmnibus 2020 de l'Ajuntament de Barcelona.

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Suport jurídic en matèria de mercats de venda no sedentària**

Àrea Àrea de Desenvolupament Econòmic, Turisme i Comerç; Gerència de Serveis de Comerç; Catàleg de serveis

Descripció Suport i assistència tècnica als ens locals en matèria jurídica per a l'elaboració o modificació d'ordenances, bases de convocatòries d'atorgament d'autoritzacions vacants o altres àmbits de gestió dels mercats de venda no sedentària, amb l'objectiu de millorar el desenvolupament del comerç urbà i de proximitat.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓			
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

Exemples

GUIA DE SUPORT PER AL REINICI DELS MERCATS DE VENDA NO SEDENTÀRIA (MVNS)

Recurs **Servei d'acompanyament d'ens locals i associacions de comerciants i de paradistes dels mercats**

Àrea Àrea de Desenvolupament Econòmic, Turisme i Comerç; Gerència de Serveis de Comerç; Catàleg de serveis

Descripció Acompanyament, assessorament i suport específic als ens locals en la creació, l'impuls i la consolidació de les associacions i entitats que representen el teixit comercial del municipi en el seu conjunt, d'una zona comercial delimitada o del mercat municipal amb l'objectiu d'impulsar i consolidar la concertació publicoprivada.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓			

Enllaç

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Suport a la promoció de les empreses productores i elaboradores per donar a conèixer els seus productes, informar d'on es poden comprar i facilitar els contactes entre empreses.**

Àrea Gerència de Serveis de Comerç, Xarxa de Productes de la Terra

Descripció Divulgació i promoció dels productors i els seus productes, tant en línia com de manera presencial.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓		✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓	✓	✓	✓

Enllaç

Exemples

- Gastroteca
- Suport a les empreses per participar en esdeveniments de caire agroalimentari: fires locals, fòrums gastronòmics i d'altres

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Suport a la distribució i logística**

Àrea Gerència de Serveis de Comerç, Xarxa de Productes de la Terra

Descripció Suport econòmic per a la millora i facilitació de la logística dels productes agroalimentaris.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
	✓		
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
	✓		

Enllaç

Exemples

CONVENI DE COL·LABORACIÓ AMB CORREUS (CORREOSMARKET.COM)

Difusió de la plataforma i millora de les condicions per a les empreses de de la Xarxa Productes de la Terra

SUPORT AL PROJECTE DE DEFINICIÓ DEL CENTRE D'INTERCANVI AGROLIMENTARI DE PROXIMITAT (CIAP)

Recurs **Formació a empreses del sector agrari i agroalimentari**

Àrea Gerència de Serveis de Comerç, Xarxa de Productes de la Terra

Descripció Millora de les habilitats competitives per aprendre a promocionar els productes i a comunicar-se.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
	✓		
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
	✓	✓	

Enllaç

Exemples

MINIGUIES

Guia pràctica storytelling per a empreses productores i elaboradores de la Xarxa Productes de la Terra

RECURSOS JA ACTIVATS DES DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Recurs **Reempresa Mercats municipals**

Àrea Àrea de Desenvolupament Econòmic, Turisme i Comerç;
Gerència de Serveis de Comerç; Xarxa de Productes de la Terra

Descripció Suport en l'ocupació de parades disponibles als mercats municipals.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓	✓	✓	✓

Enllaç

Recurs **Aplicació APROPTEU**

Àrea Àrea de Desenvolupament Econòmic, Turisme i Comerç;
Gerència de Serveis de Comerç; Xarxa de Productes de la Terra

Descripció Suport en l'ocupació de parades disponibles als mercats municipals.

Destinatari

Ajuntaments	Consells comarcals	Consortis locals	Mancomunitats
✓	✓	✓	✓
Entitats municipals descentralitzades	Pagesia	Ramaders	Altres
✓	✓	✓	✓

Enllaç

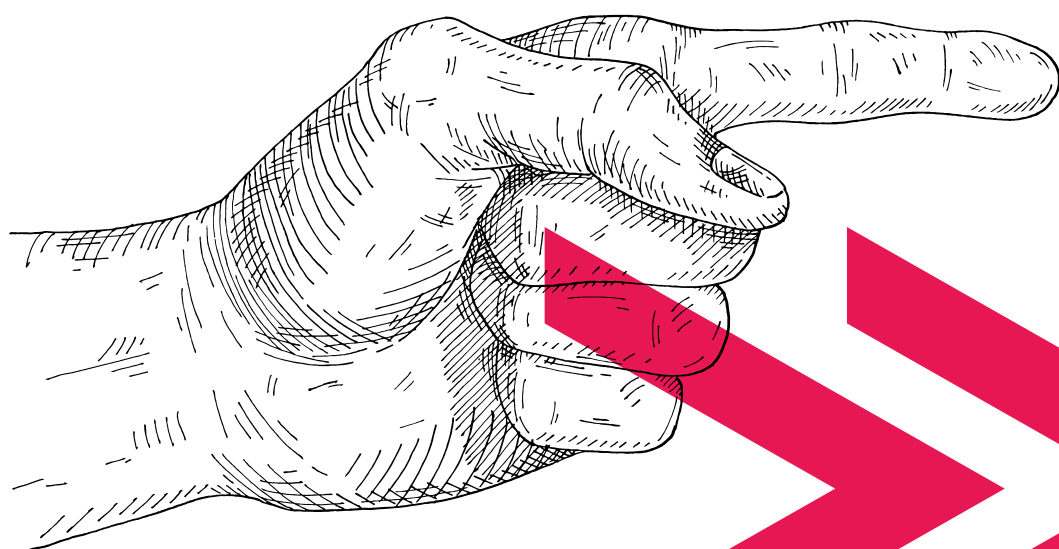

Parc Agrari de la Conca d'Òdena

05

**GOVERNANÇA
ALIMENTÀRIA:
GUIA PER ELABORAR
L'ESTRATÈGIA
ALIMENTÀRIA DELS
POBLES I LES CIUTATS**

5.1. Estratègia alimentària: visió i objectiu

El reconeixement i la defensa del dret de la ciutadania a disposar dels aliments necessaris i l'afermament d'una activitat agroeconòmica pròpia són els fonaments essencials per garantir la resiliència del nostre sistema alimentari.

El reconeixement del dret de la ciutadania a disposar dels aliments necessaris per al seu nodriment i a accedir-hi és una competència de les diverses administracions públiques. Aquesta potestat comporta la **identificació d'un model alimentari basat en la dieta mediterrània i el reconeixement de l'alimentació com a bé col·lectiu, fruit d'una valuosa herència cultural**. Ara bé, en conseqüència, la societat té l'obligació de reduir el malbaratament alimentari a favor d'un consum responsable i, a la vegada, ha de ser conscient que la disponibilitat d'aliments és un fet estratègic. En aquest sentit, els governs locals juguen un rol indiscutible a favor de la promoció de **la producció agrícola, ramadera i forestal per assegurar-ne desde l'organització i la gestió fins al consum**.

La defensa del dret de la ciutadania a l'alimentació i l'afermament d'una activitat agroeconòmica pròpia són el fonament inicial per garantir la resiliència alimentària o la capacitat d'avaluar un proveïment ordinaris per fer front a possibles situacions de manca de subministrament extern d'aliments (per contextos extraordinaris com ara crisis geopolítiques, riscos meteorològics, crisis sanitàries o d'altres). La urgència de reduir la petjada ecològica de la cadena agroalimentària suposa la minimització de les compres d'aliments de fora per escurçar la despesa energètica i l'emissió de gasos amb efecte d'hivernacle, amb la intenció de tendir cap a l'autosuficiència i l'auto-proveïment alimentaris.

Aquest plantejament inicial obre un ventall de possibilitats a la pagesia dels pobles i les ciutats. L'encoratjament a produir aliments propers, a teixir complexitats amb l'economia local i, en definitiva, a consolidar un espai agrari necessari per satisfer les necessitats alimentàries de la ciutadania. **Des d'una perspectiva holística aplega, de manera simbiòtica, l'espai agrari i l'àmbit habitat, els quals, connectats, conformen a escala municipal un mateix projecte agrourbà**. En conseqüència, la ciutat pot esdevenir sostenible, organitzar-se d'acord amb la seva morfologia i cohesionar-se amb el seu entorn més immediat perquè l'activitat agrària s'hi desenvolupi en clau de proximitat.

L'estratègia alimentària planteja, doncs, la urgència d'incorporar les qüestions alimentàries en l'agenda de la política local amb l'objectiu d'incloure l'alimentació en el debat i la participació activa.

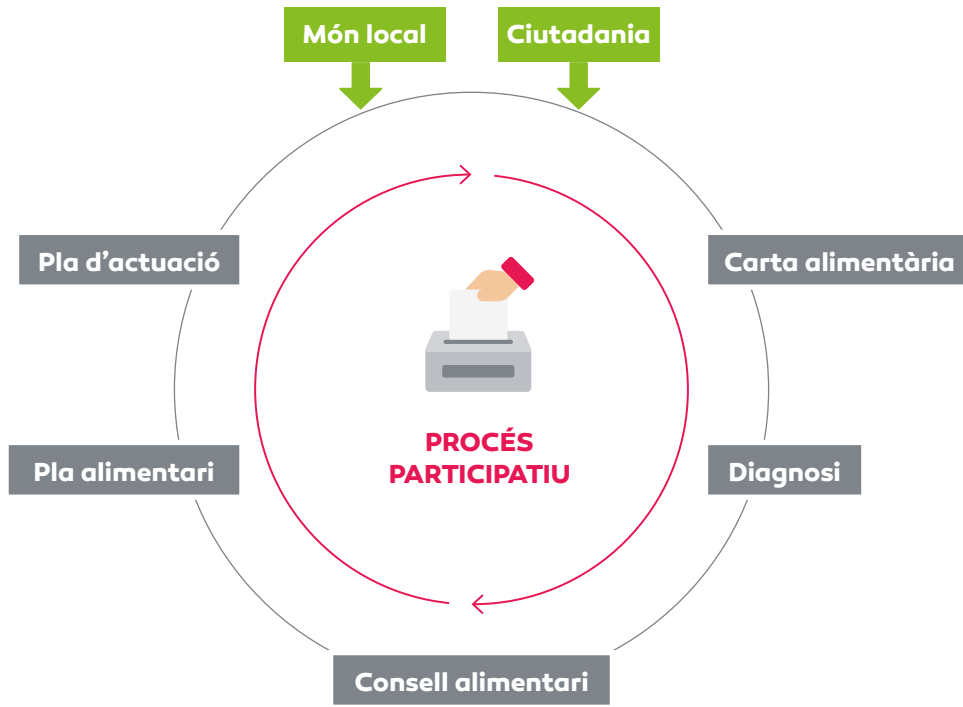

5.1.1. La visió: característiques de l'estratègia alimentària

L'impuls d'una estratègia alimentària s'hauria de formular a partir de dues premisses bàsiques:

- El reconeixement del món local com a lloc idoni de transformació del sistema alimentari.**
- La voluntat d'endegar una acció reflexionada des de i per a la ciutadania.**

L'objectiu general és assumir la responsabilitat de complir els principis que es definiran prèviament en una **carta alimentària** i que es concretaran al llarg d'un procés participatiu que continuarà amb la redacció d'una **diagnosi alimentària**, per culminar amb un **pla alimentari local** com a «projecte» que es plasmarà en un seguit d'actuacions concretes (plans d'actuació).

El pla alimentari local i els plans d'actuació haurien d'integrar com a mínim els criteris següents per fer-lo creïble, mesurable i realista:

Criteri	Què ha d'incloure el pla alimentari?
Actitud de canvi	Voluntat de canviar la situació de partida i d'evolucionar cap a la millora del sistema alimentari, amb la implicació de la societat i participació pública.
Especificitat	Aportació d'un contingut que sigui concret i precís i que, per tant, inclogui un calendari d'assoliment total i progressiu.
Mesurabilitat	Incorporació d'indicadors de seguiment que permetin consensuar el grau de compliment i assoliment. No serveixen els indicadors de voluntats, sinó que s'han de basar en realitats aconseguides de manera total o parcial.
Temporalitat	Inclusió en cada baula de la cadena alimentària d'accions programades per arribar a tots els agents del sistema alimentari (persones consumidores, professionals de la restauració, pagesia, comerços, personal de processament, etc.).
Retroalimentació	Establiment de petites fites que permetin pas a pas arribar a l'objectiu final mitjançant un procés flexible de revisió i millora.
Autenticitat	Cerca de complicitats i articulació d'aliances. Desenvolupament de mecanismes i recursos a l'abast per assegurar la realització del pla.

«Un pla a llarg termini és, primer de tot, una voluntat d'actuar amb la finalitat de modificar profitosament el curs dels esdeveniments» (Druker, 1992).

La fita última d'aquest procés és l'estratègia alimentària, la clau per avançar cap a sistemes alimentaris locals, sans i sostenibles. L'estratègia alimentària serà un fet si s'articulen acuradament els recursos i els mecanismes d'actitud que defineix Druker (1992) quan afirma que «la millor manera de predir el futur és creant-lo» i recorda que «un pla a llarg termini és, primer de tot, una voluntat d'actuar amb la finalitat de modificar profitosament el curs dels esdeveniments».

5.1.2. Principis bàsics i objectius estratègics per a la seva implantació

L'estratègia alimentària hauria de contenir sis variables que actuïn com a principis bàsics d'intervenció en les polítiques alimentàries. Aquestes proposicions fonamentals generals són la responsabilitat, el respecte, els recursos, la salut, l'accés i la proximitat. Per la seva banda, els objectius específics hauran de concretar i definir el model de governança alimentària.

PRINCIPIS BÀSICS

La voluntat de reformular un canvi en el sistema alimentari s'explicita en una variació en la tàctica i procediment habituals. Per aquest motiu, la introducció de la governança alimentària esdevé decisiva per argumentar, de comú acord amb els agents del territori, uns principis bàsics sobre els quals hauria de gravitar el projecte de governança alimentària d'un municipi:

- ✓ **Principi de responsabilitat:** assumpció de la **responsabilitat** de les conseqüències que es deriven de l'elecció del model alimentari local i del risc que l'agricultura i l'alimentació deixin de formar part de la vida del municipi.
- ✓ **Principi de respecte:** demostració de **respecte** pels aliments. En aquest sentit, són importants la imatge que n'ofereixen les empreses i persones involucrades en la producció i el subministrament, i també el comportament cultural envers el consum.
- ✓ **Principi dels recursos:** consciència sobre els **recursos** que s'utilitzen en el cultiu, la preparació, la distribució, la venda, la conservació i el consum d'aliments i sobre els **impactes negatius** — socials i ambientals— derivats del seu ús.
- ✓ **Principi de la salut:** voluntat de millora de la **salut** de les persones i de la reducció de les desigualtats a partir del consum dels aliments.
- ✓ **Principi de l'accés (als aliments):** democratització de l'**accés** a l'alimentació i promoció de la cultura al voltant del menjar sa, equilibrat, econòmic i socialment apropiat.

- ✓ **Principi de proximitat:** suport a una economia alimentària activa i de **proximitat**, desenvolupada segons criteris de seguretat, sobirania alimentària, ètica i justícia.

OBJECTIUS ESTRATÈGICS

L'impuls de l'estratègia alimentària parteix d'uns propòsits i voluntats inicials (principis bàsics) que n'han de conformar el punt de partida i que permetran concretar diverses actuacions d'acord amb els objectius estratègics següents:

- ✓ Incorporar els vectors aliment, aigua, sòl i energia com a **recursos** fonamentals per a la ciutadania.
- ✓ **Racionalitzar** el consum d'aliments, aigua, sòl i energia des d'una perspectiva general i estudiar les possibilitats per fer-ho des de la proximitat.
- ✓ Invertir en espais agrícoles de proximitat capaços d'abastir una part de les necessitats alimentàries locals (gestionar el **rebost alimentari**).
- ✓ Apostar, per raons estratègiques en l'àmbit de l'economia, la societat i el medi ambient, per **aliments locals** de proximitat en comptes dels globals i allunyats.
- ✓ Fomentar **estructures d'acollida** perquè la ciutadania senti que forma part, per mitjà de l'espai agrícola i de l'alimentació de proximitat, d'una comunitat i d'un territori.
- ✓ Activar i incentivar la incorporació de joves a l'activitat agrícola com a garantia de futur i de **vitalitat** dels pobles.
- ✓ Fomentar i facilitar l'**accés a la terra** per a la nova pagesia o per dotar de base territorial suficient les explotacions agràries familiars existents.
- ✓ Impulsar accions d'**acompanyament**, formació i assessorament a la pagesia.
- ✓ Desenvolupar **plans alimentaris** (*food planning*) que apropin l'alimentació a la ciutadania, tot garantint la seguretat i sobirania alimentàries i minimitzant el malbaratament d'aliments.
- ✓ Tenir cura i respecte pel territori urbà-rural, des d'una visió simbiòtica i holística de **reconnexió camp-ciutat**, de persona productora a consumidora.

1 Recursos

2 Racionalitat

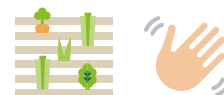
3 Rebost

4 Proximitat

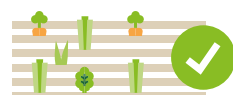
5 Acollida

6 Vitalitat

7 Terra (accés)

8 Acompanyament

9 Planificació

10 Integració (camp/pagesia - ciutat/persona consumidora)

Els sistemes alimentaris teixeixen xarxes entre les comunitats rurals i l'espai urbà i aixopluguen tradicions i coneixements alimentaris per mitjà dels usos del sòl, la distribució i l'accés als aliments, la resposta social a les problemàtiques alimentàries derivades de la crisi econòmica (salut) i la gestió dels residus. En definitiva, cerquen minimitzar les conseqüències econòmiques, ambientals i socials d'un municipi o d'un àmbit territorial superior.

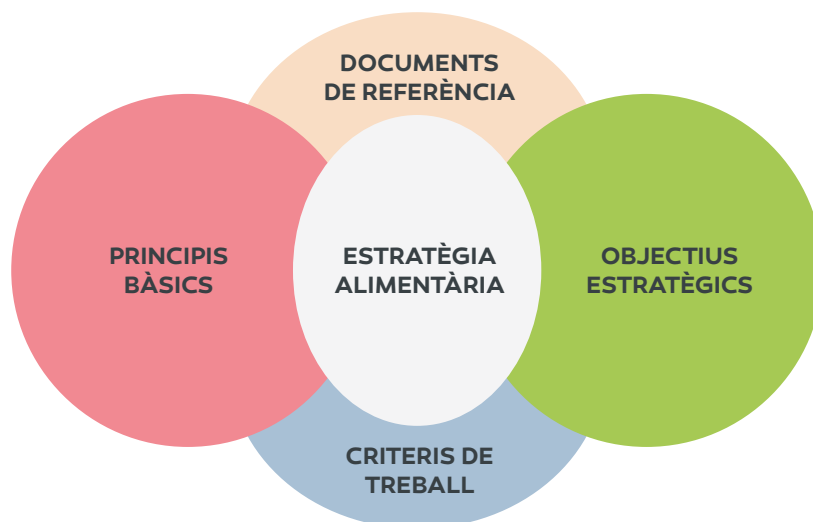
Els pobles i les ciutats han de dedicar una atenció específica a l'estratègia alimentària com a horitzó de participació en la manera de produir, transformar, distribuir i consumir els aliments, amb la finalitat d'assolir més accessibilitat, qualitat, equitat, salut i consciència envers els aliments.

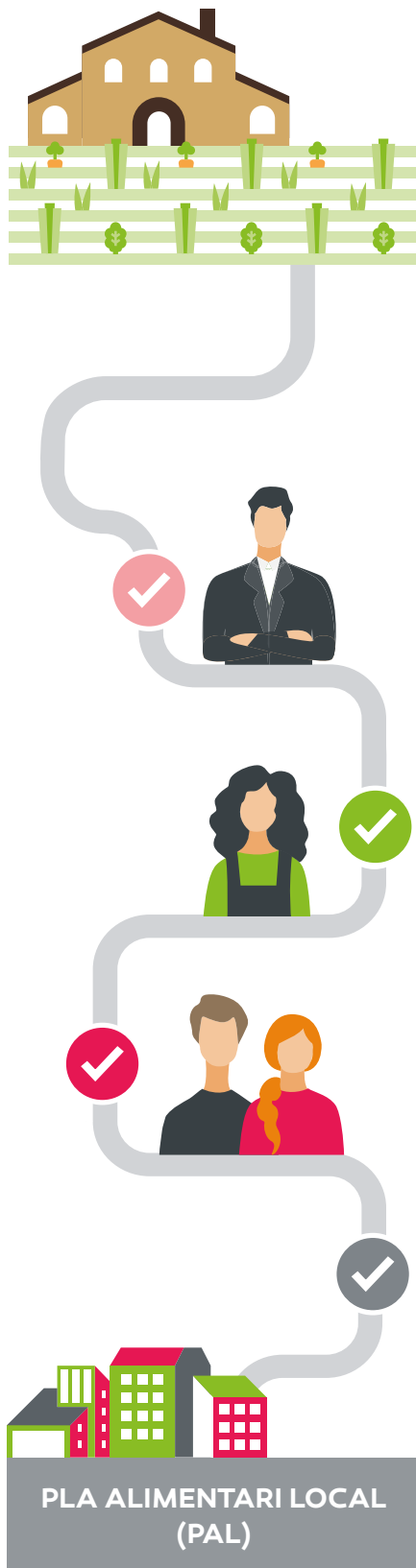
L'objectiu és facilitar les condicions que afavoreixin l'educació, la informació i la provisió d'infraestructures a l'entorn del menjar; vetllar per la coherència entre les accions que es despleguin amb entitats i institucions públiques i privades, i gaudir d'una alimentació urbana sostenible (*sustainable urban food*), tot recuperant el vincle entre la ciutat i el camp.

A la vegada, l'estratègia alimentària local s'ha de nodrir de **documents de referència** de diverses procedències i que han de servir per bastir-ne el marc conceptual. A escala global, els objectius de desenvolupament sostenible (ODS) de l'Agenda 2030 la dotaran d'un context de reflexió des d'una mirada global; a escala europea, el Pacte de Política Alimentària Urbana de Milà (MUFPP) i les estratègies From Farm to Fork i dedicades a la biodiversitat argumentaran un raonament crític exigint per la interdisciplinarietat d'aquesta temàtica. Finalment, els nombrosos i diversos documents i declaracions (de Valladolid, d'InterVegas, etc.) i també cartes (de l'agricultura periurbana, alimentària de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, etc.) construiran el marc de consideracions i singularitats per encarar el repte alimentari, d'acord amb les particularitats i singularitats de cada territori, sense perdre el fil general de la voluntat d'articular una política alimentària.

El pas previ a l'inici de l'estratègia alimentària podria ser una primera declaració de principis per part de la corporació municipal. Es disposa de documents que poden servir de referència en aquesta fase preliminar (vegeu el capítol 3).

L'estratègia alimentària parteix de la definició d'uns principis bàsics comuns que es materialitzen a partir d'uns objectius estratègics, els quals es basen en uns criteris de treball i en una documentació de referència

5.2. Eines per al debat i la reflexió previs a l'estratègia

L'impuls de la governança alimentària des de la política pública local exigeix, en primer lloc, focalitzar l'acció en els sistemes alimentaris des de la ciutadania i per a aquesta i, en segon lloc, habilitar canals de participació, decisió i avaluació de les estratègies alimentàries municipals per garantir-ne el funcionament des de la transparència i el consens.

Prestigiar les produccions agràries significa construir un compromís polític i social per dinamitzar el subministrament local d'aliments, mitjançant canals de participació que poden ser més o menys informals i més o menys puntuals en el temps, deliberatius o vinculants per a les polítiques públiques, engegats des de l'Administració mateixa o des de la ciutadania.

Es tracta de bastir un procés participatiu per debatre i definir els projectes a emprendre, com ara el consum de productes agroecològics als menjadors escolars, la presència de productes frescos ecològics als mercats, el foment de grups i cooperatives de consum, la reducció de la mobilitat i logística dels aliments, etc.

Tot plegat ha de conduir a iniciar el debat per a la redacció d'un pla alimentari local (PAL) que conformarà el full de ruta i guiatge de les accions a desenvolupar a mitjà i llarg termini i que donarà coherència i sentit a les polítiques públiques alimentàries.

5.2.1. Baules del sistema alimentari local. Anàlisi d'escenaris per a la definició del model

El repte de redactar un PAL s'encamina a construir una aliança entre l'Administració, la pagesia, les persones consumidores i tots els agents que intervenen en l'alimentació del municipi.

La definició dels seus principis generals comuns permetrà teixir una xarxa col·laborativa i d'interès mutu basada en la confiança col·lectiva i estendre una complicitat compartida. **Inicialment, és ineludible conèixer l'estructura bàsica del sistema alimentari: des de la producció fins al consum i els diversos models de producció, transformació i distribució-comercialització, cadascun amb les seves repercussions econòmiques, socials i ambientals.**

Parc Agrari de la Conca d'Òdena

1. LA PRODUCCIÓ AGRÀRIA

Els escenaris agraris possibles per a les explotacions agràries en l'horitzó 2025, segons l'informe del Consell General de l'Alimentació, l'Agricultura i els Espais Rurals, òrgan assessor del Ministeri d'Agricultura francès, (CGAAER, 2016), poden seguir les tendències següents fins a conformar quatre tipologies:

- 1. Agricultura familiar heretada, tradicional:** constituïda per explotacions de tipus familiar lligades a la tradició i que s'han d'adaptar al llarg de la vida de la pagesia, especialment als requeriments i els ajuts de la política agrària comuna. Es financen amb fons propis o mitjançant crèdits (amb dificultats per a l'amortització).
- 2. Agricultura contractual:** formada per explotacions finançades i regides per fórmules de contracte, a fi de protegir-se de les fluctuacions del mercat i a la vegada mantenir la rendibilitat. Es gestiona amb criteris empresarials per mitjà de contractes amb cooperatives o societats mercantils privades, sovint en règim d'integració.
- 3. Agricultura de signatura:** es tracta d'explotacions que recorren a capital i tecnologia externs. La pagesia es reemplaça per personal executiu (amb la finalitat de negociar). Respon al perfil d'explotacions de grans dimensions, ja sigui en superfície o en capital. Hi sobresurt especial-

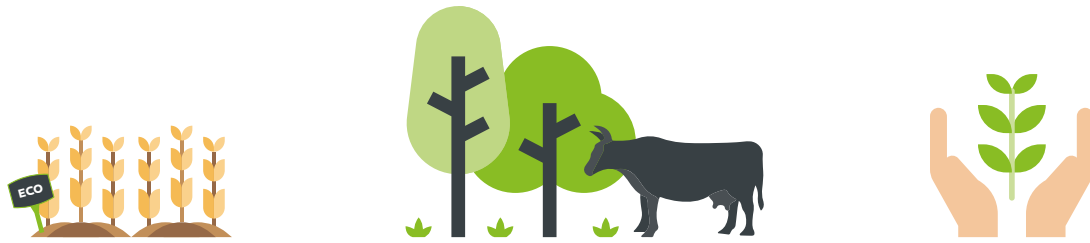
ment l'activitat ramadera intensiva (sectors de l'aviram i porcí).

- 4. Agricultura territorialitzada o «regional»:** conformada per explotacions amb pluriactivitat, que prioritzen un desenvolupament centrat en la ruralitat i el medi ambient i procuren mantenir el mosaic agroforestal. Revaloritzen les seves produccions per mitjà de la venda de proximitat i amb sistemes agrícoles no convencionals (produccions ecològiques i agroecològiques, etc.).

Aquesta classificació correspon al grup d'explotacions agràries que en el quadre següent es classi-

fiquen com d'agricultura estratègica o agricultura professional i que subministren la major part dels aliments a la societat. Tradicionalment, correspon a aquesta missió l'agricultura sobre sòl o agricultura horitzontal. En els darrers anys ja hi ha qui es planteja la producció de conreus sense sòl i en edificis destinats a aquesta funció (agricultura vertical o *vertical farm*), quasi sempre ubicada a les ciutats.

El PAL ha de definir quin és el model preferent d'explotació agrària.

Taula 14. Tipus d'agricultura (font: elaboració pròpia)

Agricultura estratègica (voluntat de permanència a partir d'una agricultura professional)	Horitzontal e:1/10.000 Àmbit territorial	Agricultura familiar heretada Agricultura contractual Agricultura de signatura Agricultura territorialitzada
	Vertical e:1/1.000 Àmbit local	
Agricultura tàctica (resposta immediata a necessitats concretes més o menys efímeres o amb voluntat de ser-ho)	Horts e:1/100 Àmbit de barri	Lúdica/recreativa Hort a casa, hort al restaurant
		Social Hort com a lloc de relació, de convivència, de fer barri
		Autoconsum/subsistència Hort com a complement a l'economia familiar per pal·liar deficiències alimentàries
		Pedagògic Hort com a eina pedagògica
		Terapèutic Hort com a teràpia

Val la pena recordar que hi ha una agricultura, de tipus tàctic, no professional, que vol donar resposta a necessitats i situacions que van més enllà de l'aportació alimentària. Es compon d'horts ludicore-creatius (horts de casa o en terrasses, i també els horts dels restaurants). Hi prenen pes especialment els horts socials, que es configuren com un espai de relació, de convivència ciutadana, de barri; són horts d'autoconsum o de subsistència i un complement a l'economia familiar, amb la idea de pal·liar dèficits alimentaris. Se'n va produir un bon exemple durant la crisi sanitària de la covid-19, en què, una vegada superat l'acaparament inicial de certs aliments, es va constatar un augment de la demanda de planters d'hortícoles per a terrats i jardins. També hi ha la figura dels horts pedagògics, emprats per les escoles com a eina de sensibilització, els horts terapèutics i antiestrès, etc. Es tracta d'una activitat social efímera, ja que si desapareix la causa que la justifica, deixa de tenir sentit.

El PAL ha de definir el tipus d'agricultura pel qual vol apostar: l'estratègica (professional) o la tàctica (no professional).

Una **anàlisi recent del Parlament Europeu** (2019) exposa les adaptacions de futur que haurà d'abordar el sector agroalimentari per adaptar-se a un context canviant amb tendències (patrons de consum, creixement demogràfic, emergència climàtica, etc.) que influeixen en la manera de produir, distribuir o consumir els aliments. Seguint aquest fil argumental, es presenten **quatre escenaris que podrien donar forma al futur del sector agroalimentari** durant les properes dècades:

- **Escenari 1: petits passos, però sense objectius assolits.** Continuar contribuint a la producció d'aliments d'acord amb els estàndards europeus de seguretat i qualitat. El medi ambient es degradarà i la demanda d'aliments, a la llarga, no es podrà satisfer.
- **Escenari 2: producció massiva a tota costa.** Es produiran aliments pressionant encara més els

recursos naturals. La tendència de comportament només s'orientarà a fer front a la demanda d'aliments sense tenir en compte criteris de sostenibilitat. La seguretat alimentària s'aconseguirà a costa d'augmentar l'afecció climàtica i la degradació ambiental.

- **Escenari 3: supervivents locals.** Les regions s'asseguraran el subministrament d'aliments a partir de la seva pròpia producció, abandonaran el lliure comerç mundial i debilitaran les institucions internacionals.
- **Escenari 4: alimentació i sostenibilitat per a tothom.** Es posaran en marxa de manera proactiva projectes per conformar sistemes alimentaris sostenibles i reduir els impactes ambientals, tot augmentant la producció d'aliments per garantir la seguretat i la sostenibilitat (gestió responsable del sòl i de l'aigua i reducció de les emissions).

El PAL hauria d'establir l'escenari de futur del seu model alimentari.

Ara bé, si expliquem la producció des del punt de vista dels diversos **sistemes de producció agrària**, el ventall de tipologies també és molt ampli:

- **Producció convencional:** és l'agricultura productivista, basada en una gran dependència d'*inputs* externs a l'explotació agrària, com ara els adobs químics o els pesticides de síntesi, i, generalment, poc respectuosa amb el medi ambient.
- **Producció integrada:** és un sistema de producció agrària que empra mètodes respectuosos amb la salut i el medi ambient, com ara els factors naturals, les mesures culturals, les tècniques integrades de control (biològic, físic, químic, etc.) o les feromones. Només s'apliquen plaguicides quan és estrictament necessari i es fa de manera que no s'alteri l'equilibri natural i la diversitat dels ecosistemes agrícoles.

- **Producció ecològica/agroecològica:** la producció ecològica es coneix també com a orgànica o biològica. Rebutja l'ús de substàncies químiques de síntesi, es fonamenta en el cicle biològic natural de les espècies i varietats, aplica pràctiques culturals d'acord amb les característiques de l'ecosistema local i fomenta la fertilitat del sòl.

Una visió holística de la producció ecològica que integri les diverses disciplines de les ciències naturals (ecologia, agronomia, veterinària) i de les ciències socials (sociologia, història, antropologia) és la que permet definir l'**agroecologia**. Aquesta tracta d'analitzar tot el procés agrari des d'una perspectiva àmplia tot incorporant-hi els cicles dels minerals, les transformacions de l'energia, els processos biològics i les relacions socioeconòmiques.

- **Producció biodinàmica:** és un enfocament holístic de l'agricultura i de l'explotació agrícola en el qual la vitalitat és la prioritat i es procura pel nexa entre la persona i la salut del sòl i les plantes. Es dona importància als ritmes còsmics en la producció i la cria d'animals i, per tant, la sembra i la collita s'han de fer seguint el calendari astronòmic; els adobs es fabriquen dins del sistema mateix.

El PAL hauria de definir el sistema preferent de producció agrària: convencional, integrat, ecològic o biodinàmic.

L'EXEMPLE

LA XARXA PAGESA

Grup de pagesos de l'Empordà (5), la Garrotxa (2), el Gironès (2) i la Selva (1) que ofereixen els seus productes (hi predominen les verdures) a botigues de diferents pobles evitant les grans distribuïdores i l'especulació.

Com a productors estan preocupats perquè només una quarta part de les hortalisses que es comercialitzen són fetes a Catalunya i aposten per vetllar per la sobirania alimentària, el dret que té la gent d'alimentar-se amb el que produeix la seva terra. Es distingeixen per aplicar preus de venda fixos de la verdura tot l'any que els permetin viure de la seva activitat agrícola. Ofereixen productes certificats pel Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE) que compleixen criteris agroecològics, és a dir, que són de proximitat, salvaguarden el respecte per la terra i l'entorn i contribueixen a dignificar condicions sociolaborals dignes per a tothom.

Xarxa Pagesa en fa la comercialització directa per mitjà de vint-i-quatre botigues (la meitat a l'Alt Empordà) arreu de les comarques gironines i n'assumeix la distribució dues vegades a la setmana.

2. LA TRANSFORMACIÓ AGROALIMENTÀRIA

Representa una quarta part de la producció industrial catalana i genera feina per a una cinquena part de l'ocupació total. La indústria de la carn n'és el sector principal i, a la vegada, la major exportadora. Catalunya és la seu de grans empreses agroalimentàries internacionals que concentren a l'Àrea Metropolitana de Barcelona oficines, centres productius i R+D, tot aprofitant el centre logístic internacional de Mercabarna.

Les indústries agroalimentàries (gairebé 4.000 a Catalunya) desenvolupen activitats diverses i relacionades amb la conservació, manipulació, elaboració, transformació i preparació de productes destinats a l'alimentació humana i animal. Si s'utilitzen productes agraris prèviament elaborats es consideren indústries de segona transformació, mentre que si fan una mínima transformació dels productes primaris (llet, carn, oli, etc.) per al seu consum, se les anomena de primera transformació i la seva regulació normativa esdevé diferent. Cal destacar que el 75 % de les indústries agroalimentàries tenen menys de deu treballadors.

La indústria de transformació agroalimentària representa una quarta part de la producció industrial catalana, i la indústria de la carn n'és el sector principal.

El PAL ha de definir el model de transformació agroalimentària principal, que anirà lligat també al sistema d'explotació agrària.

Sigui com sigui, cal donar oportunitats per a la transformació i valorització de productes adequats a models d'explotació familiar. Només així es podrà evitar la desaparició d'aquest model productiu i alimentari.

Les indústries agroalimentàries són moltes i molt variades i es classifiquen segons diversos criteris, el més emprat dels quals és la Classificació catalana d'activitats econòmiques (CCAIE, 2009), que les

classifica en dos blocs: **les indústries per a la producció d'aliments i les indústries per a la fabricació de begudes**. Entre les primeres hi ha les indústries de la carn (sacrifici, conservació, manipulació i elaboració de preparats carnis), el peix, les fruites i verdures, els olis, la molinaria i la fleca com a principals. Per part seva, el segon grup correspon a les indústries del vi, les begudes alcohòliques i les aigües.

L'oferta d'equipaments, infraestructures i serveis agroalimentaris que exigeix la indústria agroalimentària conforma el vertader motor d'activitat i d'ocupació. Geogràficament es concentra sobretot al voltant de les capitals comarcals i a la regió metropolitana de Barcelona i ressegueix els grans eixos de comunicació viària del país. Mentrestant, bona part de l'espai rural amb dinamisme agrari està força desatès d'equipaments i serveis per atorgar valor afegit a la producció agrària més propera. A curt i mitjà termini, de ben segur per mitjà de les polítiques alimentàries, s'aniran posant en marxa obradors (processos d'elaboració artesana, manipulació i processament de productes agroalimentaris) i escorxadors mòbils de baixa capacitat per completar la tasca del sector agrari i acostar la producció al consum. Malgrat la complexitat dels aspectes tècnics i els tràmits normatius a seguir, els equipaments de gestió col·lectiva poden simplificar els costos als productors i proporcionar oportunitats per donar més valor afegit a les produccions de les explotacions agràries familiars. La transformació agroalimentària és essencial per generar expectatives i emprenedoria al sector agrari i alimentari a escala local. De manera prospectiva, caldria dinamitzar estructures logístiques bàsiques (*hubs* alimentaris) capaces d'articular propostes adaptades a la producció agroalimentària local.

En espais rurals es podria plantejar l'especialització dels territoris, amb nodes alimentaris, entesos com a equipaments logístics de referència en innovació, recerca i transformació agroalimentària en clau quilòmetre zero.

L'EXEMPLE

L'OBRAJOR DE TAGAMANENT

L'obrador de Tagamanent (Vallès Oriental) cerca elaborar i transformar productes artesans de qualitat i activar un espai d'intercanvi de competències empresarials per millorar el teixit productiu artesanal agroalimentari.

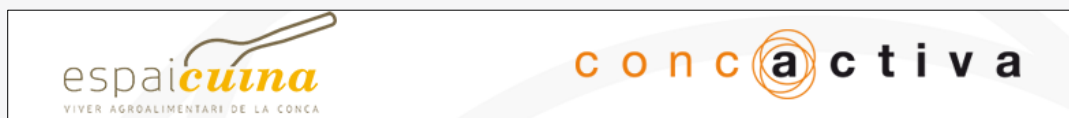
L'obrador VEAMAT (Viver d'Empreses Alimentàries Municipal de l'Ajuntament de Tagamanent), resultat de l'acord entre l'Ajuntament, el Consell Comarcal del Vallès Oriental i la Diputació de Barcelona, permet compartir l'ús d'un espai i d'unes instal·lacions comunes perquè l'emprenedoria i els petits artesans agroalimentaris puguin iniciar o consolidar la seva activitat econòmica agroalimentària sense haver de fer inversions inicials i amb la possibilitat de millorar els canals de comercialització directa. En aquest sentit, el consistori duu a terme accions encaminades a afavorir l'ocupació i formació en activitats com ara l'horticultura i el seguiment i suport a les noves oportunitats d'emprenedoria per reforçar un espai de dinamització de projectes conjunts i millorar la rendibilitat i l'estabilitat empresarial.

ESPAI CUINA - CONCACTIVA

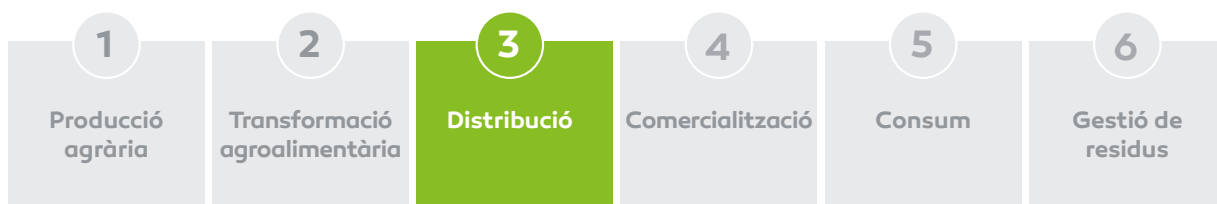
L'espai cuina està pensat per posar en funcionament iniciatives de transformació agroalimentària i va destinat a persones emprenedores que vulguin desenvolupar un projecte empresarial singular dins del sector agroalimentari i oferir productes diferenciats i de qualitat. L'espai d'acollida i transformació ajuda a minimitzar els riscos inicials d'una empresa i proporciona aixopluc formatiu i serveis compartits.

El Centre d'Iniciatives Empresarials de la Conca de Barberà, Concativa, com a organisme autònom del Consell Comarcal de la Conca de Barberà, és l'entitat que dinamitza l'ocupació i el desenvolupament econòmic i social de la comarca. Concativa treballa per a la dinamització econòmica i rural de la comarca i proporciona un marc de suport per al desplegament de serveis i la diversificació de l'economia agroalimentària. Posa a disposició el Viver d'Empreses com a punt innovador, destinat a incorporar temporalment empreses (noves o ja consolidades) i a facilitar un lloc de trobada comú per a l'emprenedoria.

3. LA DISTRIBUCIÓ

La logística i mobilitat dels productes agroalimentaris requereixen l'organització i la gestió de processos d'emmagatzematge (sovint amb fred) i embalatge per a la seva comercialització posterior (a l'engros i al detall). S'ordenen en diverses tipologies d'establiments que gestionen el conjunt del repartiment agroalimentari per mitjà de plataformes jerarquitzades repartides en xarxa pel territori i que inclouen diversos intermediaris (majoristes i minoristes). Formen part d'aquestes estructures empreses auxiliars (des de l'embalatge, la refrigeració o la informàtica fins a la tramitació administrativa) que aposten per la innovació tècnica i organitzativa i que col·laboren amb estructures associatives (cooperatives) i financeres (inversions i mecanismes tributaris que es relacionen amb els components de la cadena alimentària). Sovint s'abasteixen de serveis externs professionalitzats per gestionar el complex entramat de distribució i venda dels aliments i d'un sistema de relacions que interacciona amb la dinàmica i el teixit social de les ciutats.

La distribució agroalimentària es concentra majoritàriament en pocs operadors de caràcter global (plataformes logístiques i comercials) que, a la vegada, disposen de serveis especialitzats i serveixen cadenes de restauració, càterings, serveis públics (hospitals, presons, residències, menjadors d'escola, etc.). Per contra, també hi ha distribuïdors que centren l'atenció en els productes alimentaris locals, fan de pont amb el petit comerç i estan al servei de la restauració independent. Els uns i els altres s'esmercen a introduir criteris d'eficiència energètica i sostenibilitat ambiental i a oferir una oferta gastronòmica àmpliament reconeguda a escala internacional.

Els principals canals comercials de la distribució dels aliments, tant pel que fa a volum com a superfície de venda, són els supermercats i els autoserveis. Mentrestant, la botiga tradicional, l'especialitzada i el petit comerç arriben a una quota de mercat força inferior i, igual que els mercats municipals, durant els darrers anys, presenten una lleugera tendència a la davallada de les vendes. Per contra, el supermercat de barri que combina assortiment multiproducte i multi-canal (en línia) va guanyant terreny.

El comerç dels productes agroalimentaris exigeix l'estudi de la gestió dels productes (oferta i demanda, especialment dels frescos), la seva promoció puntual i de temporada i una bona comunicació dels beneficis i bondats dels productes locals.

El PAL hauria de definir el sistema preferent de distribució d'aliments i de ser conscient de la feblesa del model de distribució als petits comerços o botigues tradicionals.

L'EXEMPLE

RUTES COMPARTIDES

Aplicació web gratuïta i de programari lliure creada perquè els productors i elaboradors artesans s'uneixin per compartir una logística i distribució de manera més eficaç tot reduint temps, costos i petjada ecològica.

Es tracta d'un projecte recent de Ponent Coopera executat per Tres Cadires, la Xarxa Ecològica de Ponent (XEP) i Komun i finançat per la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya i l'Einateca Agroecològica.

Els productors, de manera senzilla, poden compartir les rutes per reduir els impactes econòmics i ambientals de la comercialització agroalimentària.

Per utilitzar l'aplicació web, cal registrar-s'hi o cercar-hi una ruta de distribució creada i triar-la per transportar les comandes programades. L'aplicació ofereix diverses opcions, des de vehicles isotèrmics, amb parets aïllants, fins a transports refrigerats o per a congelats, a més d'indicar l'espai disponible per compartir, el cost per km recorregut i el model de vehicle.

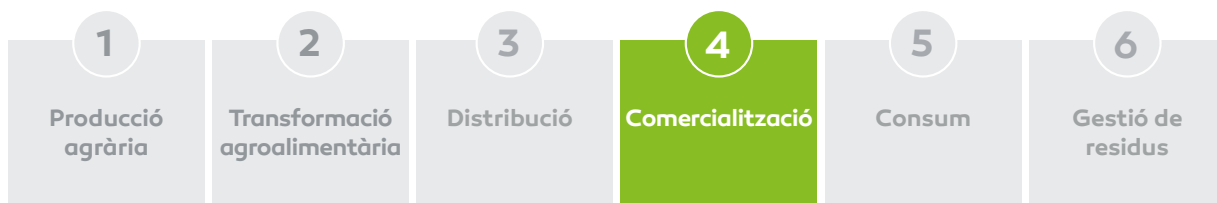
ECOCENTRAL

Ecocentral és un centre de distribució agroecològic que fomenta l'economia local i dona suport a les petites explotacions agrícoles ecològiques catalanes. Es dirigeix a gestors de menjadors escolars que posen l'èmfasi en els aliments saludables i en la millora dels hàbits alimentaris dels centres d'ensenyament.

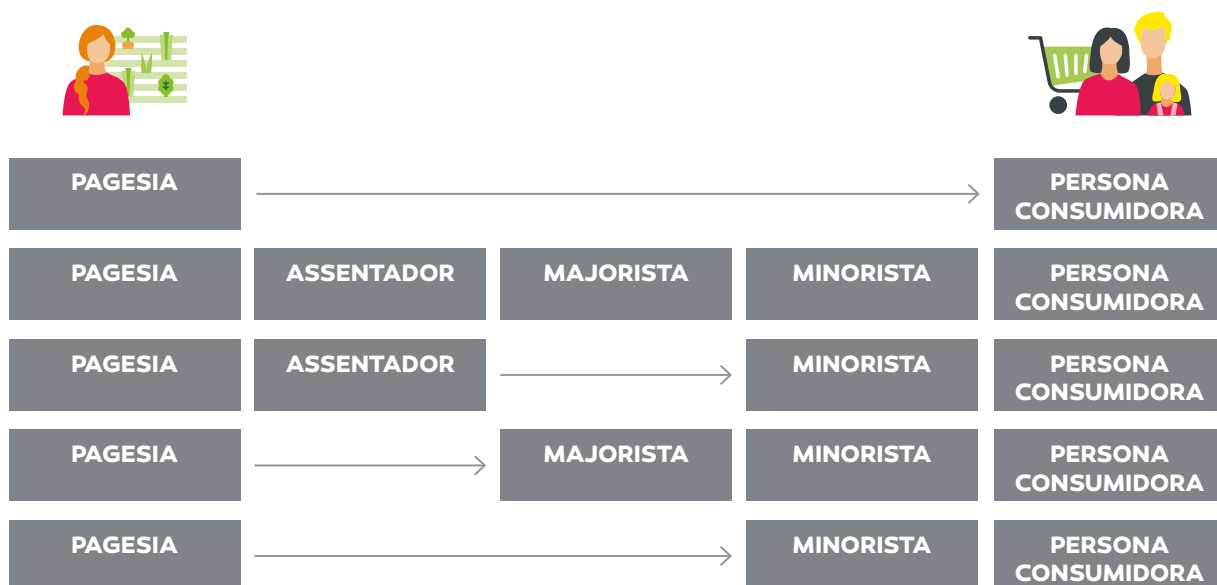
S'hi subministren productes de pagesia agroecològics i s'hi ofereixen serveis diversos, tot i que essencialment actua com a central de compres per a menjadors col·lectius. El projecte té entre altres objectius donar suport a les petites i mitjanes empreses productores agràries oferint el servei de logística i distribució dels productes des del camp fins a la cuina. D'aquesta manera, la pagesia s'estalvia la gestió logística i de transport.

4. LA COMERCIALIZACIÓ

Presenta una bona diversificació i adopta formes diverses per arribar a la persona consumidora amb més o menys intermediaris (Binimelis i Descombres, 2010). El gràfic 17 il·lustra els circuits generals de comercialització:

Entrant-hi més en detall, podem distingir entre:

- Venda directa:** la fa la pagesia, ja sigui a l'explotació agrària o en algun establiment (botiga) o al mercat. També, de vegades, i de manera complementària, s'ofereix la possibilitat de visitar l'explotació agrària i, fins i tot, de collir directament el producte.

Les botigues i fires són una modalitat on la persona consumidora troba, sense intermediaris, els productes que la pagesia ha conreat o produït. Se'n detallen les modalitats al gràfic xx.

Els mercats són un referent del comerç agroalimentari. Ofereixen història i tradició, promouen el menjar saludable (fresc, de proximitat i de qualitat) i fan pedagogia alimentària mentre fidelitzen la persona consumidora. L'esforç per posar-se al dia pel que fa a ser-

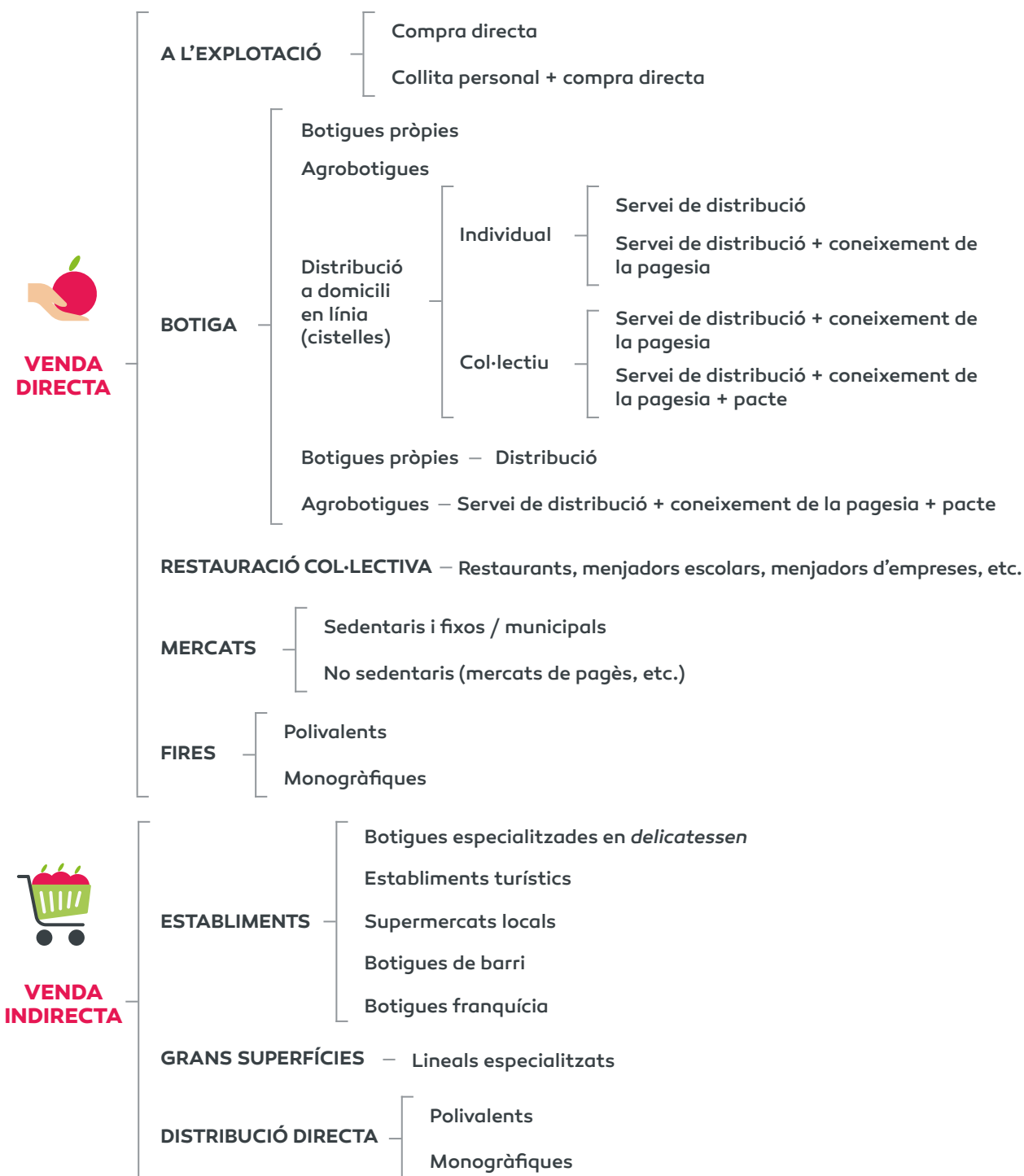
veis, equipaments i oferta, però, no s'ha vist recompensat amb un increment de vendes ni de clients, els quals, malauradament, per horaris tendeixen a optar per altres establiments més grans i amb més oferta. No obstant això, s'han diversificat per arribar a més públic i alguns hi han reeixit. Els mercats itineraris, els mercats de pagès i els mercats verds són altres exemples d'èxit.

Altres formes de venda directa són el subministrament de cistelles a domicili o en indrets concrets o els apadrinaments (d'arbres fruiters o de caps de bestiar). També hi ha altres maneres de fer arribar els aliments per mitjà dels distribuïdors o plataformes de venda directa i l'abastiment alimentari a institucions com ara menjadors escolars, residències de gent gran, restaurants, menjadors d'empreses, hospitals, etc.

✓ **Venda indirecta:** és la més habitual i generalitzada. La persona consumidora compra a botigues (moltes vegades en forma de franquícia), supermercats o establiments semblants o en

mercats on hi ha revenedors (intermediaris) que no tenen res a veure amb la pagesia productora ni utilitzen cap mena d'estructura paral·lela.

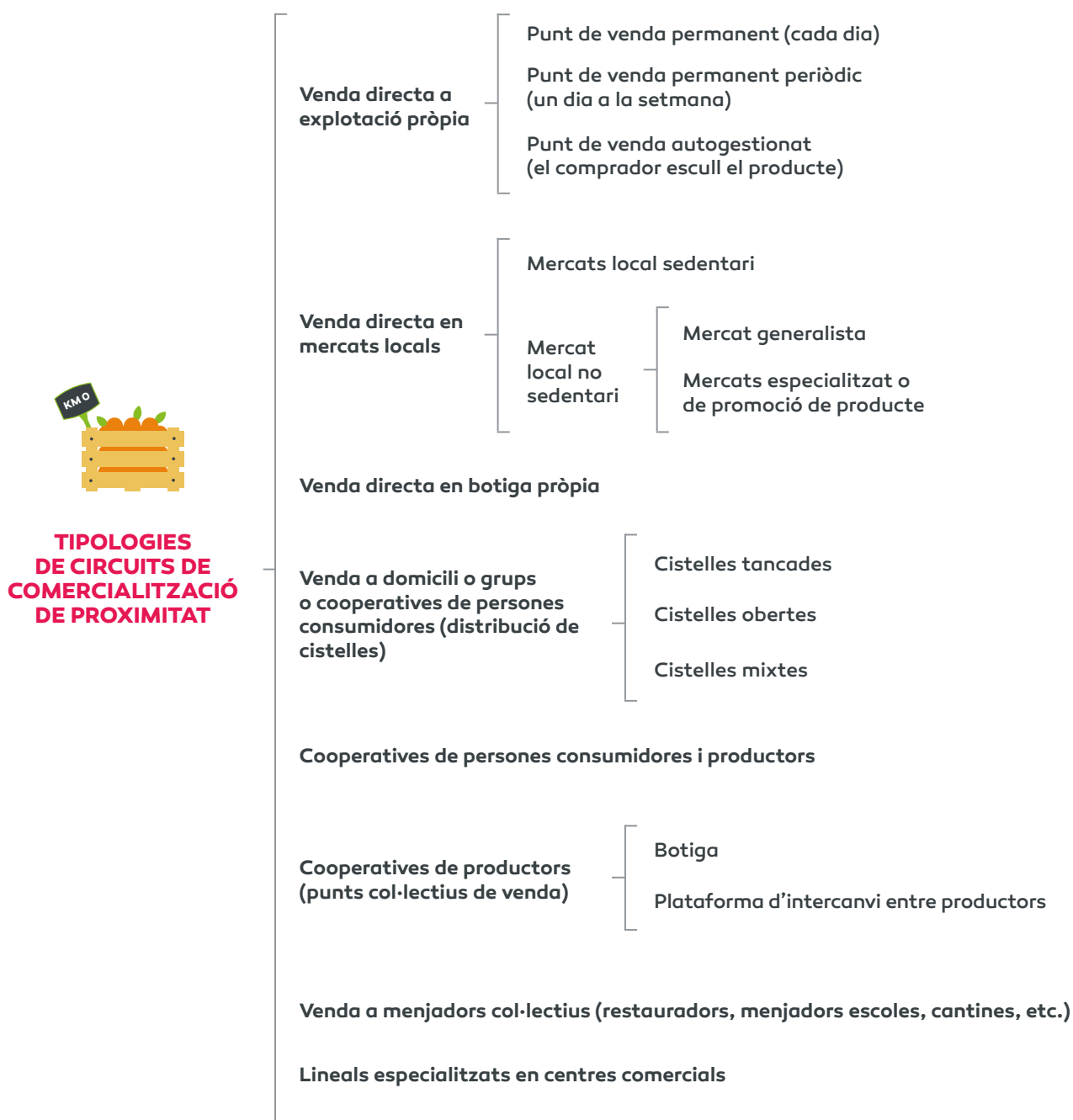
Gràfic 17. Modalitats de la comercialització (font: elaboració pròpia)

Si ens cenyim als productes locals, la comercialització de proximitat (no exclusivament venda directa) presenta diverses modalitats, com les que es posen de manifest en el gràfic següent. Durant les darreres dècades, han tingut un creixement significatiu a causa de l'augment de la demanda de consum de productes sans, saludables i respectuosos amb el medi ambient. Tenen un denominador comú: aprofiten les noves tendències alimentàries de proximitat,

ecologia, quilòmetre zero o fins i tot venda a granel (vi, licors, llegums, etc.). Més recentment, les plataformes i xarxes de productors agraris, sovint col·lectives, han anat prenent protagonisme. Se n'especialitza l'oferta (paquets de derivats làctics i carnis, verdures i fruites), que la persona consumidora accepta bé i a poc a poc va incorporant als seus hàbits de compra alimentària.

Gràfic 18. Tipologia de circuits de comercialització de proximitat (font: elaboració pròpia)

L'EXEMPLE

MERCATS DE PAGÈS

Els mercats de pagès són espais de venda directa en places i carrers de la ciutat de Barcelona. És la pagesia propera qui ven els productes frescos i de temporada a un consum local i implicat en la menja de productes frescos, socialment justos i ambientalment més saludables.

L'Ajuntament de Barcelona ha articulat i donat suport a una xarxa de mercats de pagès en col·laboració amb entitats solidàries (Xarxa de Consum Solidari) en diversos barris i districtes de la ciutat: Ciutat Vella, l'Eixample, Sant Andreu, Vallcarca, Sants, el Poble-sec, el Fort Pienc i el Guinardó. Aquests espais que ja eren de venda tradicional ara han quedat integrats a la xarxa de venda agroalimentària directa, tot seguint objectius comuns: enfortir l'economia local pagesa i el reconeixement de la seva activitat, recuperar hàbits alimentaris més sans, donar vida als barris i difondre iniciatives al voltant del consum responsable, l'economia social i solidària i l'agroecologia.

HORTEC

Cooperativa d'agricultors dedicada al conreu i la distribució de productes ecològics.

El projecte es va iniciar l'any 1991 i ara és la primera cooperativa agrícola que agrupa pagesia catalana dedicada a la producció ecològica. Avui en formen part vint-i-set socis que conreen un centenar d'hectàrees d'hortalisses de quinze comarques i distribueixen a tot Catalunya i també a l'Estat espanyol.

Ofereixen un ampli catàleg de productes de proximitat (fruita, verdura, làctics, fruita seca, ous, llegums, vi, conserves, etc.) al petit comerç especialitzat de pobles i ciutats, el seu principal client; envasos biodegradables (per millorar l'eficiència i potenciar la innovació), i una xarxa d'assessorament tècnic per mitjà de les Agrupacions de Defensa Vegetal (ADV).

5. EL CONSUM

En igualtat de disponibilitat d'aliments, el patró de consum respon a un conjunt de característiques **econòmiques** (ingressos, salari, professió), **socials** (edat, gènere, residència, instrucció, salut, religió) i **ambientals** (productes no convencionals, exigències en l'etiquetatge). Aquest gruix de factors, juntament amb els de tipus geoestratègic derivats de la ubicació i la disposició urbana, condicionen la presa de decisions a l'hora d'adquirir productes agroalimentaris. A títol indicatiu, El gràfic 19 planteja una àmplia diversitat de tipologies de persones consumidores segons les seves característiques sociodemogràfiques i hàbits de compra.

Segons un estudi relatiu als hàbits de consum i compra de la província de Barcelona (Diputació de Barcelona, 2019), pel que fa al perfil de les persones responsables de les compres a la llar, la dona en segleix sent la principal (63,8 %), tot i que s'observa un increment de la responsabilitat compartida en llars de parelles amb fills o filles menors i majors de divuit anys. Pel que fa a les compres d'alimentació, la freqüència és de dues o tres vegades a la setmana per a l'alimentació fresca (44 %), mentre que la resta d'alimentació es compra una vegada a la setmana. La proximitat és un factor fonamental en la localització de les compres d'aliments, per això es

Apicultor del Parc Agrari de la Conca d'Òdena

fan majoritàriament als barris de residència (77,4 % per a l'alimentació fresca, 74,5 % per a la resta d'aliments). També augmenta la compra per Internet en totes les categories d'aliments. Les compres d'aliments frescos al barri es reparteixen entre els supermercats (62,3 %) i les botigues de barri o l'eix comercial (58,5 %), mentre que el mercat municipal (27 %) és un recurs important per a les compres complementàries. **S'observa un augment de les compres directes a la pagesia o als productors (9,3 %) i als mercats de venda no sedentària (10,1 %).** A escala global, la despesa mensual en alimentació i productes habituals de les llars de la província de

Barcelona és de 359,2 €, xifra lleugerament inferior a les dades de l'any 2017 (420,2 €). **La meitat de les persones responsables de les compres a la llar donen molta importància al fet que els comerços on compren disposin de productes que provinquin directament del productor (amb una puntuació de 8 sobre 10). Un 61 % de les compres de verdures i fruites són de producte ecològic, de proximitat o directament del productor; pel que fa als ous, representen el 62,8 %; a la carn i xarcuteria, el 43,9 %, i als formatges i làctics, el 36,2 %.** En general, s'observa un increment de les compres d'aquesta mena de productes amb relació a les dades del 2017.

Gràfic 19. Anàlisi dels perfils dels responsables de les compres a les llars (clúster)
(font: Diputació de Barcelona, 2019)

ANÀLISI DELS PERFILS DELS RESPONSABLES DE LES COMPRES A LES LLARS (CLÚSTER)

GRUP 1 (39,9%)

Elevada compra «fora del barri».

25,6% fan les compres de quotidianes fora del barri de residència.

3 de cada 10 realitza les compres quotidianes a partir de les 17h.

Son un perfil de consumidor molt crític. Valoració de l'oferta comercial del municipi: 6,88 (sobre 10) i del barri: 6,04 (sobre 10).

Despesa mensual en alimentació i productes quotidianos no alimentaris: 351,11€/mes

Tenen una mitjana de 47 anys, viuen en parella amb fills a la llar, principalment tenen fills menors de 18 anys (20,5%) i en un 41,7% son homes. Major responsabilitat compartida.

GRUP 3 (21,2%)

Els productes quotidians es compren al barri», i «fora del barri» els no quotidians.

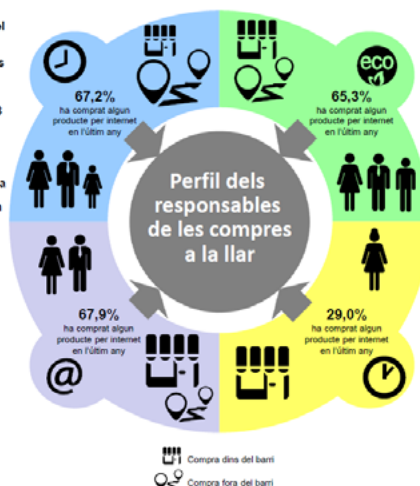
Major proporció de compres en dissabte i en horari de tarda (a partir de les 17h).

Valoració de l'oferta comercial del municipi: 7,41 (sobre 10) i del barri: 6,98 (sobre 10).

Despesa mensual en alimentació i productes quotidianos no alimentaris: 355,18€/mes

Amb una mitjana de 46 anys que viuen en parella i sense fills a la llar (23,7%), i principalment treballen (64,8%) amb un nivell adquisitiu mitjà-alt.

Nota: Productes quotidians (alimentació fresca, resta alimentació i altres productes quotidianos no alimentaris) i no quotidians (equipament de la persona i de la llar)

GRUP 2 (22,7%)

Els productes quotidians es compren «al barri», i «fora del barri» els no quotidians.

Producte quotidià entre setmana (de dilluns a dijous) en horari de mati (fins les 13h).

Pel 95,5% és molt important que els comerços tinguin productes ecològics, de proximitat o directament de productor, i un 90,5% ha comprat en l'últim mes.

Valoració de l'oferta comercial del municipi: 7,20 (sobre 10) i del barri: 6,24 (sobre 10).

Despesa mensual en alimentació i productes quotidianos no alimentaris: 374,64€/mes

Tenen una mitjana de 49 anys, viuen en parella amb fills a la llar, principalment tenen fills majors de 18 anys o més (16,4%).

GRUP 4 (16,2%)

Compradors al «barri», tant de productes quotidians com no quotidians.

Entre setmana (de dilluns a dijous) en horari de mati (fins les 13h).

Valoració de l'oferta comercial del municipi: 7,41 (sobre 10) i del barri: 7,12 (sobre 10).

Major presència de dones (72,7%), amb major responsabilitat exclusiva (65,8%)

35% son llars unipersonals (24,4% llars de persones de 65 o més anys).

Despesa mensual en alimentació i productes quotidianos no alimentaris: 361,98€/mes

Mitjana de 80 anys i jubilats (52,1%)

Una diagnosi acurada sobre els diversos perfils de compra i d'hàbits d'adquisició i de consum permetria valorar les mancances del sistema de subministrament local d'aliments i planificar-ne l'organització, d'acord amb les demandes i necessitats dels serveis nutricionals i alimentaris de cada grup segons les seves característiques socioeconòmiques, percepcions i demandes alimentàries.

L'EXEMPLE

LA COORDINADORA

La Coordinadora és la sectorial de cooperatives de persones consumidores de productes ecològics. La formen cooperatives de persones consumidores de productes ecològics, amb la voluntat que aquestes estiguin federades a CoopsConsum (Federació de Cooperatives de Consumidors i Usuaris de Catalunya), constitueixin la nova sectorial ecològica i formin part del Consell Català de la Producció Agrària Ecològica amb veu i vot.

Els seus principis bàsics són:

- Organitzar-se col·lectivament per desenvolupar a escala local i de país un consum ecològic, crític, transformador i solidari, entenen l'agroecologia com a base fonamental de la producció ecològica i com a moviment assembleari de base i autogestionari.
- Relacionar-se amb altres sectors del consum i de la producció que estiguin basats en la solidaritat i la complementarietat d'interessos amb criteris d'economia social.
- Potenciar l'acció de les persones agricultores, productores i distribuïdores properes que treballin en la línia de no agressió al medi ni a les persones.
- Ser un referent en la crítica dels problemes generats al sector alimentari.
- Acompanyar nous grups que es vulguin crear com a cooperatives de persones consumidores per enfortir el moviment i donar-los suport.

SUPER COOP MANRESA

Super Coop Manresa és una cooperativa inspirada en el model de supermercats cooperatius de Nova York (Park Slope Food Coop) o París (La Louve). Són les sòcies i socis qui defineixen la política de productes del supermercat. Totes les decisions són participades, consensuades i compartides, amb diversos tipus de persones associades (consumidores, treballadores, de serveis, col·laboradores, en excedència), les quals es comprometen a fer una aportació inicial a la cooperativa i a dedicar-hi tres hores de treball mensual. S'ha establert un nombre mínim de 700 socis per garantir la viabilitat del projecte.

El Super Coop de Manresa es troba al mercat de Puigmercadal de Manresa, mitjançant un acord de concessió de l'Ajuntament de Manresa a la cooperativa. S'hi poden comprar tots els productes de la cistella bàsica, que inclouen des de fruita i verdura fresca, carn, peix i begudes fins a productes d'higiene i neteja. Els criteris bàsics de la cooperativa per a l'elecció dels productes que s'hi venen són el baix impacte ambiental en el sistema de producció, l'origen, l'estacionalitat, el circuit curt, l'envàs mínim i la producció ètica.

6. LA GESTIÓ DE RESIDUS I EL MALBARATAMENT ALIMENTARI

Fa referència al control dels efectes que es deriven de la generació de residus, tant no alimentaris (embalatge, ús d'envasos, etc.) com alimentaris (malbaratament alimentari), ambdós inclosos en tot el cicle de vida dels aliments i en totes les baules de la cadena de valor agroalimentari.

Estudia la manera de reduir, reciclar i reutilitzar els residus orgànics i no orgànics i planteja un ampli marge de millora en la gestió dels excedents alimentaris. La gestió de residus posa en valor mecanismes de cooperació entre els actors i permet donar una sortida als excedents. Les normatives sobre aquesta temàtica són restrictives i rígides i es limiten a minimitzar les pèrdues alimentàries i el reciclatge. En la producció agroalimentària caldria:

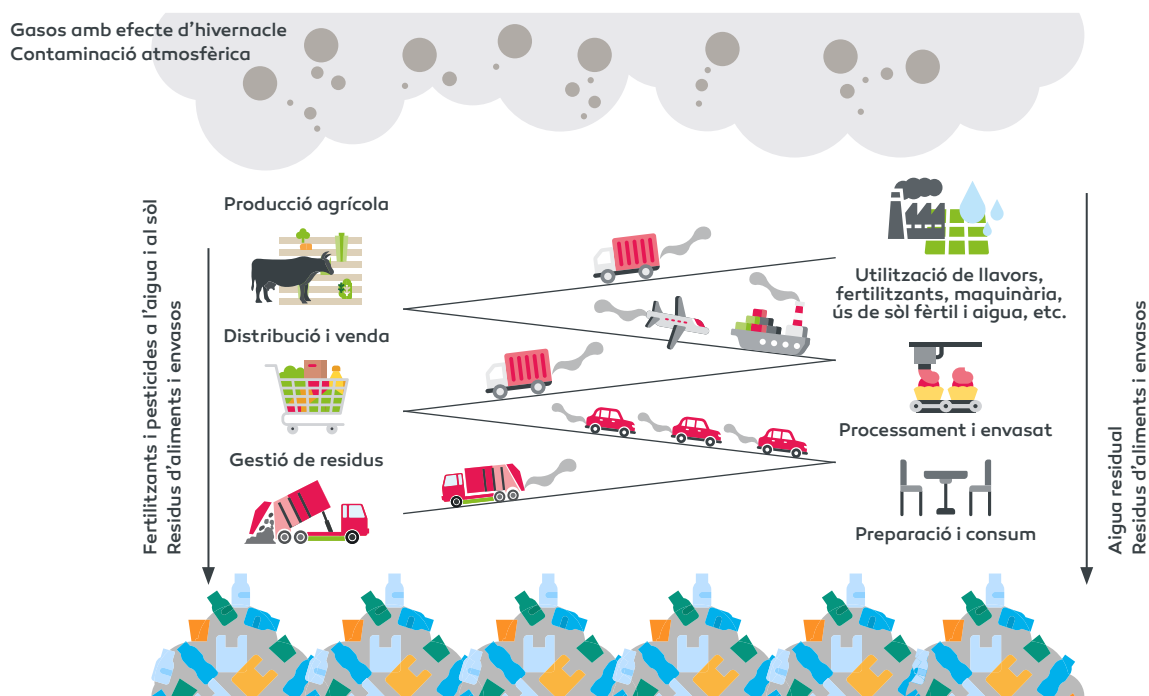
- En la fase de producció: abordar l'ús dels excedents o productes amb rebuig per transformar-los.

- En la fase de consum: minimitzar el malbaratament alimentari i fomentar la generació de compostatge de manera ecològica.

- En totes les fases: de manera imprescindible, reduir dràsticament l'ús dels envasos i embalatges de productes alimentaris emprats a l'hora de produir-los, transformar-los, distribuir-los i comercialitzar-los.

Una diagnosi acurada sobre la generació de residus (orgànics i no orgànics) de tota la cadena alimentària permetria valorar els principals impactes del sistema alimentari i analitzar les principals actuacions a implementar per minimitzar-los.

Gràfic 20. Impacte del sistema alimentari (font: elaboració pròpia a partir del projecte europeu FUSIONS, 2016)

L'EXEMPLE

ESPIGOLADORS

L'entitat Espigoladors treballa per a l'aprofitament dels aliments, a la vegada que incorpora persones en risc d'exclusió social d'una manera transformadora, participativa, inclusiva i sostenible. És una organització sense ànim de lucre que actua sobre tres reptes socials: desenvolupar un model replicable i transferible que impacti en la reducció del malbaratament alimentari, millorar l'accés a una alimentació adequada i generar noves oportunitats per a persones en risc d'exclusió social.

FOODBACK

Recentment s'ha posat en marxa el **nou centre d'aprofitament alimentari Foodback**, un projecte pioner pel que fa a la gestió d'excedents als mercats majoristes d'Espanya que representa un pas endavant en el **compromís de Mercabarna amb la lluita contra el malbaratament alimentari**.

Es tracta d'un **nou sistema de gestió de matèria orgànica vegetal**, fora del circuit de comercialització, amb el qual es dona una segona vida a les fruites i hortalisses excedentàries. El Foodback és un equipament clau en el nou sistema de gestió de matèria orgànica on es fa el **triatge de fruites i hortalisses** aportades pels operadors de Mercabarna per donar-los una segona vida.

En funció d'aquest cribratge, el producte es distribueix a entitats socials (que en són el primer destinatari) o bé es transforma per aprofitar-lo al màxim.

5.2.2. Reflexions a l'entorn dels aliments de proximitat

L'estratègia alimentària que es proposa va encaminada a enfortir els sistemes alimentaris sostenibles i de proximitat. La *proximitat* es defineix a l'entorn de diversos conceptes que es desenvolupen en aquest apartat: el *cronoaliment* i els *cercles concèntrics de proximitat*. D'altra banda, la *sostenibilitat* s'interpreta des de la perspectiva de la proximitat i també de la minimització dels fluxos d'entrada d'aliments no produïts prop de l'espai de consum. Les estratègies alimentàries sostenibles i de proximitat haurien de contribuir a posar en valor l'espai agrari i la pagesia dels pobles i les ciutats, i també a cercar noves solucions per facilitar a la ciutadania l'accés als aliments produïts a prop.

ELS PERILLS PER A L'AGRICULTURA DE PROXIMITAT...

El consum de productes de proximitat hauria de ser generalitzat i no exclusiu de certes elits. Sobre aquesta qüestió l'escriptor Sebastià Bennasar, en el seu llibre *Miquel Montoro. El símbol d'una revolució vital?* (2020) ens planteja **tres perills** que cal considerar i combatre.

- ✓ **Un primer perill és la pobresa.** Es té constància que a les escoles hi ha infants l'àpat principal dels quals (o únic) és el del menjador escolar. Aquesta qüestió s'ha agreujat durant la crisi sanitària causada per la covid-19 i el confinament i més tard a causa de la precarietat laboral existent. En aquest context, el producte de proximitat no pot competir en preus amb l'oferta de menjar barat i a l'abast ofert per les cadenes de supermercats. Això ens hauria d'obligar a fer un debat a l'entorn dels preus dels aliments (de vegades, per sota dels costos de producció).
- ✓ **Un segon perill és el menyspreu pel camp.** L'espai agrari s'ha vist fins fa poc com una reserva de sòl a l'espera que s'hi construís. Bona prova d'això és que s'han sacrificat excel·lents terres de conreu que es troben sota polígons

industrials, complexos turístics i urbanitzacions i que recentment han estat objecte d'especulació per instal·lar-hi plaques solars, cosa que ha enllaminat més d'un propietari de terres acostumat a preus ínfims per a les collites. A Catalunya, l'any 2019 es va aprovar la **Llei de sòls agraris** (Llei 3/2019, de 17 de juny, dels espais agraris), per a la qual, fins a la data d'edició d'aquesta publicació, no s'ha desenvolupat el reglament pertinent, tot i disposar d'estudis amb criteris objectius que avalen els sòls de qualitat que caldria preservar per autoabastir-nos properament. Tampoc no s'han elaborat ni el Pla del sòl de valor agrari ni el Pla sectorial agrari que el planejament territorial de Catalunya (vigent des de l'any 1995) tenia previstos. A l'Estat espanyol, hi ha una proposició de llei de protecció dels sòls d'alt valor agroecològic i dels sòls d'interès agrari, impulsada per la Federació InterVegas (intervegas.org) amb una clara intenció de preservar els espais agraris i que s'ha presentat als grups parlamentaris del Congrés dels Diputats a Madrid per iniciar-ne el procés de tramitació parlamentària.

- ✓ **El tercer perill és el de la comoditat** que comporta la compra a les grans superfícies comercials, per a les quals els productes de proximitat no són la prioritat, més enllà d'algun producte o acció testimonials lligats a festivitats, costums i cultura.

Segons Sebastià Bennasar, hi ha tres perills a combatre a l'entorn del consum de productes de proximitat: la pobresa i el risc que el producte local no pugui competir amb el preu del menjar d'altres orígens, el menyspreu pels sòls agraris i l'amenaça que els millors terrenys acabin urbanitzats i la competència amb altres formats de compra d'aliments que poden resultar més còmodes.

LA TENDÈNCIA...

Recentment s'està reconeixent cada vegada més l'esforç del mateix sector productiu agrari per

apropar els seus aliments a la ciutadania. L'acció d'apostar per la producció i el subministrament de productes de proximitat, més enllà de certa mil·litància, es va normalitzant com una actitud vital, **un hàbit adquirit en què es valora el producte lligat a la trobada** entre pagesia i ciutadania.

L'ambientòloga Neus Monllor (2013) afirma que «l'aliment és un dels elements bàsics de les societats, tant de les tradicionals com de les modernes, i és a partir de les tradicions entre el territori, les persones i el menjar que es configuren els espais agraris i alimentaris, ara i sempre. D'aquí sorgeix el concepte de *l'engranatge de l'alimentació conscient*, una tendència que s'argumenta a partir del creixement de la demanda de producte agroalimentari compromès per part d'una ciutadania conscient i del sorgiment de la nova pagesia emergent que dona resposta a aquesta necessitat. Cada dia hi ha més persones que volen produir i consumir sota el paraigua d'un model més sensat, coherent i solidari, a partir dels valors».

ELS CONCEPTES DE PROXIMITAT (DISTÀNCIA) I CRONOALIMENT (TEMPS)

Conceptes que s'apliquen als aliments com ara *proximitat, local, natural o fresc* segueixen presentant ambigüitat i imprecisió. L'aliment de proximitat tant es pot percebre per la seva immediatesa geogràfica (del costat de casa) com pel fet de produir-se o elaborar-se en qualsevol indret de l'àmbit català (Roca, 2019). **El Comitè de les Regions (2011) especifica que «és el producte que es ven amb la màxima proximitat possible, de manera raonable i eficient; la variable de la distància pot diferir en funció del producte, la regió i altres condicions, però pot oscil·lar d'uns quants centenars de metres a més de 50 km».** Mentrestant, les Associacions per al Manteniment de l'Agricultura Paguesa (AMAP) franceses i l'associació Slow Food coincideixen a remarcar que els aliments en què hi ha més de 100 km entre producció i consum ja no es poden considerar producció local i de proximitat. En aquest mateix sentit, l'Ajuntament de Barcelona, per al seu projecte de mercats verds, sobrepassa aquesta distància i la fixa fins a 150 km al voltant de la capital. Per la seva banda, la Generalitat de Catalunya, l'any 2013 (Decret 24/2013, de 8 de gener, sobre l'acreditació de la venda de proximitat de productes agroalimentaris), en apropar-se al concepte de *proximitat*, no en concreta la distància i la condiona a l'establiment d'un segell que permeti acreditar la *venda de proximitat*, la qual inclou la *venda directa* i la de *circuit curt*. A més, la defineix com el resultat d'un procés d'elaboració o transformació que els productors fan a favor del consum de manera directa o per mitjà d'un intermediari. Malgrat les diferències de criteri sobre les distàncies físiques, de fet està acceptada i assu-

mida la xifra d'entre 30 i 50 km entre la producció i el consum a l'hora de considerar que els productes són de proximitat.

Recuperant el criteri de proximitat proposat pel Comitè de les Regions, plantegem introduir la idea dels cercles o corones alimentàries, configurats per cercles concèntrics, agafant com a centre el municipi, amb un radi de cinc en cinc quilòmetres des del centre fins a arribar als 100 km. El que es troba dins del primer cercle no cal cercar-ho en el segon. En definitiva: «per al menjar, tria el camí més curt».

A més del criteri de distància, caldria incorporar-hi el de *temporalitat*, que fa referència al temps que hauria de transcórrer des que es recol·lecta un producte fins que es posa a la venda, i que no hauria de ser superior a les 24 o 48 hores, i el d'*estacionalitat*, referit al ritme des les estacions. Cada època de l'any té les seves produccions, que són les que correspon consumir. L'estacionalitat és també una referència de temps.

El PAL hauria de definir què entén per proximitat, entesa com la distància propera entre el lloc de producció i el de venda i entre l'espai de venda i el de consum.

Tot i la diversitat de parers, sembla que hi ha un ampli consens respecte del que especifica el Comitè de les Regions per al concepte: «el producte de proximitat és el que es ven amb la màxima proximitat possible, de manera raonable i eficient; la variable de la distància pot diferir segons el producte, la regió i altres condicions, però pot oscil·lar entre uns quants centenars de metres fins a més de 50 km».

També cal considerar l'eficiència en l'organització urbana per a l'accés als aliments de proximitat, no només des del punt de vista de la proximitat (distància), sinó també del temps necessari per accedir-hi (concepte de cronoaliment).

Hi ha un darrer concepte, vinculat a la idea de la proximitat, i que està guanyant importància, sobretot en l'àmbit de la planificació urbana. Ens referim al temps, que portat a l'àmbit alimentari, es tradueix en el concepte del **cronoaliment/cronoalimentació**, com a síntesi de mesura del temps emprat perquè l'aliment es consumeixi, transporti i fins i tot produeixi.

En l'àmbit urbà, el concepte *temps* s'està introduint a l'hora de crear nous plantejaments urbanístics en què les persones i la seva capacitat de desplaçar-se a peu o amb bicicleta siguin el referent. L'urbanista colombià Carlos Moreno, professor i assessor de l'alcaldia de París, impulsa el París dels **quinze minuts introduint el concepte de cronourbanisme**, que consisteix a entendre la ciutat en termes de com la ciutadania empra el temps de la vida urbana. Això significa interessar-se pels ritmes de vida, les temporalitats lligades a l'ocupació de l'espai urbà, les transformacions dels seus usos i els temps útils i inútils que es necessiten per accedir a les funcions socials urbanes essencials. **Aquest temps el concreta en els quinze minuts com a referència per organitzar els barris, amb l'objectiu que els desplaçaments per accedir als serveis, comerços i llocs de treball no els superin.**

Gràfic 21. Le Paris du ¼ d'heure (font: dossier de premsa de Paris en Commun, 2020)

En aquest sentit, ens referim als cro-noaliments com a aquells productes lligats a una pagesia i una ciutadania que ha pensat en la seva alimentació i en té cura. El sistema alimentari urbà hauria de permetre disposar, dins del cercle dels quinze minuts, d'una xarxa de mercats locals, sedentaris i no sedentaris, i de botigues de barri especialitzades. Productes amb un origen proper, de no més de 100 km. Amb aquesta proposta no es descarta, ans al contrari, el desplaçament de la ciutadania per adquirir productes en origen i conèixer la pagesia que produeix o transforma el que consumeix.

DEL CONCEPTE DE PROXIMITAT AL CONCEPTE DE CONCA ALIMENTÀRIA

El sistema alimentari es caracteritza per la seva complexitat i dinamisme. Ens abastim d'aliments que tenen procedències diverses i orígens canviants. En aquest sentit, l'anàlisi del sistema alimentari des d'una perspectiva univectorial (proximitat = vector distància) és insuficient. **Proposem introduir el concepte de conca alimentària, el qual, des d'una anàlisi sistèmica, cerca analitzar i comprendre la complexa geografia del sistema alimentari (concepte descrit a l'apartat 2.2.9).** De manera molt gràfica, aquest concepte es podria assimilar al de *conca hidrogràfica*, en què els cursos d'aigua flueixen des del seu origen fins a la seva destinació per mitjà d'una xarxa més o menys complexa. Si substituïm l'aigua pels aliments, obtenim quelcom de semblant. De la mateixa manera que l'aigua d'una conca hidrogràfica tributa a un riu, molts productes d'arreu del món tributen a mercats centrals, on es redistribueixen per completar-ne el recorregut fins a arribar a la persona consumidora. Els fluxos alimentaris poden ser interns (dins d'una mateixa conca) o externs (de fora). La diferència entre entrades i sortides de productes alimentaris indicarà el **balanç alimentari** d'un municipi, el qual pot ser positiu (balanç excedentari) quan hi ha més sortides que no pas entrades o bé negatiu (balanç deficitari) quan hi ha més entrades que no pas sortides.

Podem definir una conca alimentària com l'«àrea d'influència alimentària o unitat territorial que descriu l'àmbit geogràfic dels fluxos d'entrada i sortida d'aliments (transport, comercialització,

distribució, subministrament) d'un municipi o d'un altre àmbit superior d'estudi, des de la producció fins al consum».

**El coneixement de la conca
alimentària és fonamental per
reconèixer les conseqüències
d'un balanç equilibrat o no:**

Varietats locals del Parc Agrari de la Conca d'Òdena

Conseqüències ambientals

Emissions de CO₂ i despesa energètica en el transport; desplaçament d'aigua, especialment pel que fa a fruites i hortalisses, de les quals entre el 70 i el 90 % de la composició és aigua; consum d'aigua i terra per produir, etc.

Conseqüències socials

Risc de desaparició de la pagesia com a sector econòmic estratègic i de la mà d'obra associada al sector; repercussions sobre la pèrdua del paisatge agrari i riscos que comporta l'abandonament de l'activitat.

Conseqüències econòmiques

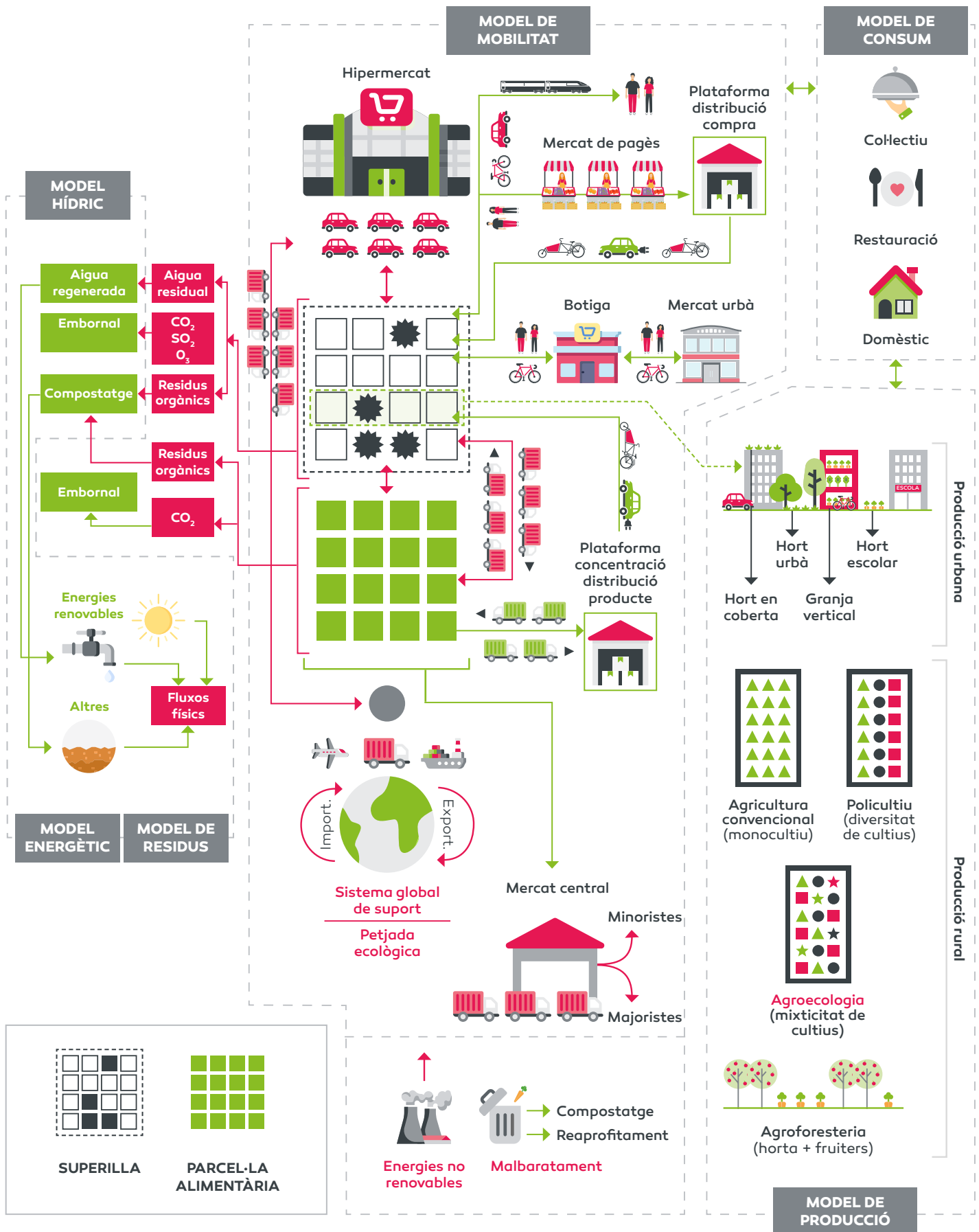
Repercussió econòmica en origen i destinació en la producció dels aliments.

Aquesta conca alimentària es subdivideix en:

- ✓ **Conca alimentària d'abastiment (fluxos d'entrada)** de productes produïts fora de l'àmbit d'estudi.
- ✓ **Conca alimentària de distribució (fluxos de sortida)** de les produccions alimentàries produïdes, i no consumides, dins de l'àmbit d'estudi.

L'objectiu final de l'anàlisi de les conques alimentàries és adquirir un coneixement clar dels fluxos alimentaris d'un municipi o àmbit territorial des del qual es vulgui impulsar una estratègia alimentària, amb l'objectiu d'aportar anàlisi i coneixement. Des de la perspectiva de tendir a l'auto-suficiència alimentària, és important arribar a un balanç alimentari positiu en què es minimitzin els fluxos d'entrada. Aquest balanç cal analitzar-lo no de manera global, sinó des d'una perspectiva de les necessitats per garantir una dieta equilibrada de la població i, per tant, des de la màxima diversificació possible de la producció. Sigui com sigui, cal afavorir la diversificació i rotació de conreus, en especial pel que fa a la producció hortofructícola.

Gràfic 22. Fluxos alimentaris en una ciutat sostenible (font: elaboració pròpia)

5.2.3. Eines per al debat i l'acció

Com cal abordar la complexitat del sistema alimentari? Com es pot posar en marxa, des del món local, un procés participatiu per redactar el PAL? Com s'ha de constituir un consell alimentari local (CAL)? Com es pot fer des d'una visió holística? En aquest apartat aportem diversos elements per reflexionar i debatre a l'entorn d'aquestes qüestions.

COM DEFINIM EL NOSTRE SISTEMA ALIMENTARI?

Un sistema alimentari comprèn «totes les activitats que contribueixen a la funció dels aliments en una societat» (Malassis, 1994), és a dir, conforma un conjunt organitzat (o no) d'agents socioeconòmics públics i privats que s'articulen de maneres diverses, sovint creant vincles al voltant de la producció, la transformació, la distribució, el consum i la gestió dels residus alimentaris o derivats. En aquesta mateixa línia, la FAO (2016) reformula el concepte i l'amplia des d'un vessant integral i defineix els sistemes alimentaris sostenibles com «aquells sistemes de baix impacte ambiental que contribueixen a la seguretat alimentària i nutricional de les persones i que procuren per un estil de vida saludable per a les generacions presents i futures». Afegeix

Un sistema alimentari comprèn totes les activitats que contribueixen a la funció dels aliments en una societat (Malassis, 1994). Els sistemes alimentaris de baix impacte ambiental contribueixen a la seguretat alimentària i nutricional de les persones i procuren per un estil de vida saludable per a les generacions presents i futures (FAO, 2016).

que «atès que els sistemes alimentaris sostenibles contribueixen a protegir i respectar la biodiversitat i els ecosistemes, els productes que se n'obtenen són culturalment acceptables, fàcilment accessibles, econòmicament justos, assequibles, nutricionalment adaptats, segurs i saludables i garanteixen l'optimització dels recursos naturals i humans».

Des d'aquesta perspectiva i tenint en compte aquests vectors, com s'ha d'abordar la complexitat del sistema alimentari d'un àmbit municipal o supramunicipal? Com es poden desenvolupar processos de diagnosi i participació, com més acurats millor, per entendre els vincles que s'articularen al voltant de l'aliment i l'alimentació? Quines dificultats i quins reptes s'hauran d'assumir?

PARLEM DEL DEBAT AMB LA CIUTADANIA I DES D'AQUESTA...

La idea és engrescar la ciutadania en la presa de decisions, recollir-ne tots els punts de vista i reflexionar sobre aspectes que fins ara no s'havien tingut presents. En resum, es pretén millorar els acords finals pactats a partir de la diversitat d'interessos i consideracions confrontats. El fet d'incloure la societat en els debats permet legitimar actuacions des del govern municipal i gestionar la satisfacció de les persones usuàries dels serveis públics i té efectes dissuasius sobre els conflictes. Tot plegat significa introduir el diàleg en el procés de definició de la governança alimentària des de la política pública local.

La cultura de la participació compartida és primordial per garantir el dret de la ciutadania a la participació. Obrir-se a estructures més flexibles i a incloure metodologies que facilitin el diàleg, l'expressió d'opinió, la manifestació de noves propostes i la síntesi per a la concreció de determinis. Algunes de les metodologies més interessants, segons els objectius a assolir en cada moment, són:

Taula 15. Procediments metodològics i tècniques participatives (font: elaboració pròpia a partir de Martí, J.; Rebollo, O. «Eines per a la participació ciutadana. Bases, mètodes i tècniques». A: Papers de *Participació Ciutadana*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2002 (núm. 6)).

Metodologia	Ens permet...
Delphi	DIAGNOSI EN CAMPS TEMÀTICS: consisteix a elaborar durant la fase de diagnosi el document inicial dels diversos camps temàtics sense fer una trobada presencial.
DAFO	RADIOGRAFIA DEL SISTEMA ALIMENTARI I ESTRATÈGIES DE FUTUR: consisteix a fer una radiografia del sistema alimentari en un moment concret i a definir estratègies de futur en totes les baules del sistema alimentari.
Diagrama de fluxos	DIAGNOSI DELS FLUXOS I I LES BAULES DEL SISTEMA ALIMENTARI: consisteix a diagnosticar un procés present (localització d'errors i incerteses) i a planificar processos de futur. Ajuda a identificar els agents que hi intervenen i les tasques que hi fa cadascú fins a aconseguir un objectiu.
Línia del temps	TENDÈNCIES DELS SISTEMES ALIMENTARIS: consisteix a entendre els esdeveniments i les tendències d'un determinat aspecte i en la gestió de projectes.
Cafè conversa	PLA D'ACCIÓ: el cafè conversa és una manera intencionada de crear una xarxa informal dinàmica a l'entorn d'un tema. Una conversa com a procés creatiu que inclou un diàleg col·laboratiu i d'aprenentatge en què es comparteixen coneixements i les possibilitats constructives i creatives per a l'acció.
Sociograma	GOVERNANÇA: consisteix a identificar i caracteritzar relacions entre persones, entitats i conjunts que participen en el sistema alimentari. Permet monitorar l'evolució del mapa social local que intervé en el procés participatiu i facilita el disseny d'una mostra per a les rondes d'entrevistes.

LA DESCODIFICACIÓ D'IMATGES COM A EINA DE SUPORT PER AL DEBAT PARTICIPATIU

L'aposta per espais de participació i interacció entre actors del territori, Administració i societat civil organitzada per desenvolupar estratègies i dinamitzar el sector agroalimentari i el teixit econòmic local exigeix una discussió profunda amb la ciutadania. Per començar a dinamitzar la proposta d'estratègia alimentària, se suggereix dur a terme una sèrie d'accions de consens basades en la metodologia deductiva que s'estructuren en tres fases d'anàlisi: **mirar** (detectar què passa), **jutjar** (analitzar de manera detallada per quins motius passa) i **actuar** (definir accions per fer que no passi el que no convé o bé perquè sí que passi el que convé i que encara no passa, cosa que, seguint les passes d'aquesta guia, s'arribarà a definir a l'estratègia alimentària local).

L'estratègia alimentària pot

arrencar amb un exercici d'anàlisi

crítica de la situació, basat en una

metodologia deductiva que

s'estructura en tres fases d'anàlisi:

MIRAR, JUTJAR i ACTUAR

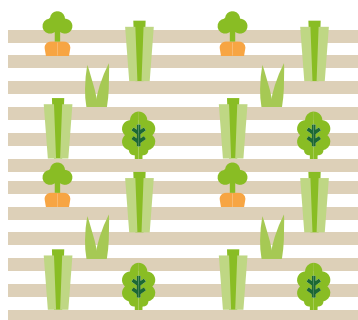
Com a material de suport per al debat basat en el fet de «mirar, jutjar i actuar» es proposen una sèrie d'imatges que serveixen de base per obrir un ampli debat. Per a cadascuna d'aquestes imatges, la persona observadora pot emprar la seva intuïció (descodificar la imatge). Es tracta d'introduir en el debat una percepció crítica de la realitat, tal com diria el pedagog Paulo Freire.

A tall il·lustratiu i com si es tractés d'un joc, suggerim establir un raonament per a cadascuna de les fotografies següents. Aquest exercici serà útil per reflexionar a l'entorn de l'escala de treball (local o supralocal) i dels elements bàsics sobre els quals s'ha d'estructurar l'estratègia alimentària:

ELS MERCATS COM A LLOC DE TROBADA

- **Què ens diuen aquestes fotografies?** (obrim un debat, recollim totes les idees que hi sorgeixen i les interrelacionem)
- Hi ha **pagesia** que vingui al mercat del municipi o al seu entorn?
- **Tothom ven el mateix?** Es preparen cistelles? Les porten a casa?
- Quina **superfície agrària** de conreu té el municipi? Hi hem anat mai a veure-ho? Hem parlat mai amb un pagès o pagesa al seu camp de conreu?
- **El que es ven és car o barat?** És assequible per a tothom?
- Ho hauria de ser? Com es pot fer? Hi anem a comprar? **Com s'estableix un preu just?**
- Caldria que hi hagués **més pagesia al municipi**? Per què?
- Quin tipus de **residus** es generen? Es poden minimitzar? I reciclar?
- ...

EL «LLOC DEL MENJAR» S'ALLUNYA DE LA CIUTAT

- **Què ens diu aquesta fotografia?** (obrim un debat, recollim totes les idees que hi sorgeixen i les interrelacionem)
- **Quins elements configuren aquesta rotonda?** Ens indica alguna cosa? Quin missatge vol transmetre?
- **Hi ha vinya a Valldoreix?** N'hi havia? Va desaparèixer?
- **L'element de fusta, què és?** Quina utilitat tenia? Com funcionava?
- **Hem visitat mai algun celler?** Què és la verema? On es troba la zona de verema més propera al municipi on vivim?
- **Què aporta el vi a la dieta mediterrània?**
- Quins **condicionants** té el vi des de la perspectiva de la salut? I de les diverses religions?
- ...

LA PLASTIFICACIÓ DE L'ALIMENT

- **Què ens diu aquesta fotografia?** (obrim un debat, recollim totes les idees que hi sorgeixen i les interrelacionem)
- Quina **relació** té el municipi amb l'agricultura i amb el que s'hi produeix?
- Quins **hàbits de consum** i de cuina té la ciutadania?
- Han augmentat els punts de venda d'aliments i l'espai dedicat als **aliments precuinats**?
- **La ciutadania cuina?** Sap cuinar? Hi dedica temps?
- **La pagesia s'organitza per visibilitzar-se**, per donar a conèixer les seves produccions i per explicar la importància del consum de productes frescos, sans i sostenibles?
- S'està perdent el **vinde de la ciutadania amb la pagesia del municipi**? I amb el que aquesta produeix?
- Quin és l'**impacte ambiental** dels residus generats en el sistema alimentari?
- Hi ha **polítiques actives** de minimització dels residus derivats de l'emballatge alimentari?
- ...

ANADES I TORNADES DELS ALIMENTS

- **Què ens diu aquesta fotografia?** (obrim un debat, recollim totes les idees que hi sorgeixen i les interrelacionem)
- Som conscients de l'**impacte ambiental** del sistema alimentari i de l'existència d'altres models possibles?
- Té sentit **transportar aliments** que podríem produir de manera local?
- Més enllà de l'**impacte del transport d'aliments**, quins altres impactes té el sistema alimentari? Els podem minimitzar? Com?
- Quines són les **causes** que han incidit en el canvi d'un model alimentari local a un de global? Hi podem actuar, incidir?
- És **sostenible** el model alimentari actual?

LA GESTIÓ DE LA NEVERA

Dona obre la nevera
© Depositphotos | AndreyPopov - Woman searching for food

- **Què ens diu aquesta imatge?** (obrir un debat i recollir totes les idees que sorgeixen i vincular-les amb el consum diari de casa).
- **Què hi ha a la nevera de casa?** Comprem pensant en el que volem cuinar i menjar?
- És fàcil comprar productes **sans, saludables i de proximitat**?
- Cuinem per **menjar sa**?
- **Planifiquem** els nostres àpats?
- Llencem menjar que es podria aprofitar amb una certa elaboració? Quin cost econòmic representa el **malbaratament**?
- Pensem que hi pot haver moltes diferències en el contingut de les neveres de la ciutadania del nostre municipi? Pot ser preocupant, pot generar **desigualtats**?
- Destinem **temps** a comprar i a cuinar? S'està reduint el temps que hi dediquem? Per què?
- **Menjaven millor els nostres pares/mares i avis/àvies? Per què?** Podem millorar la nostra nevera i la nostra dieta?

5.3. L'estratègia alimentària en cinc fases

5.3.1. El full de ruta

Aquesta guia no s'ha d'entendre com un tutorial, sinó com una eina que vol incentivar la participació activa i la discussió crítica de la situació actual per cercar una estratègia alimentària que incorpori una visió inclusiva de tota la cadena alimentària. Des d'una perspectiva metodològica es vol aportar una visió holística i integrada, a més d'inclusiva, entre camp i ciutat, producció i consum, pagesia i ciutadania, en cada cas amb les seves característiques i especificitats.

La definició d'una estratègia municipal ha de permetre anar més enllà de resoldre situacions urgents que requereixen immediatesa. Ha d'incorporar una visió a mitjà i llarg termini malgrat les incerteses de futur. Es tracta d'albirar una utopia crítica, d'imaginar amb arguments i complicitats què s'ha d'anar construint pas a pas, tot introduint-hi les modificacions i correccions que es considerin oportunes. Que la incertesa no serveixi d'excusa per no afrontar el futur i per justificar determinades actituds paralitzadores del pensament i de l'acció.

Per afrontar l'itinerari que cal seguir des que es planteja la necessitat o voluntat d'establir una estratègia alimentària en un poble o ciutat fins a la redacció i aprovació d'un pla alimentari i la seva implementació, **es proposa seguir un full de ruta en cinc fases que cal desenvolupar de manera progressiva**. Cada fase es configura a partir d'un taller o procés participatiu de reflexió i discussió que **culmina en l'elaboració de documents de consens que han de servir per iniciar la fase següent, i que són els següents:**

FASE 1. IDENTIFICACIÓ DELS ACTORS

Creació del grup motor i identificació dels actors

FASE 2. PRINCIPIS

Principis i carta alimentària

FASE 3. DIAGNOSI DEL SISTEMA ALIMENTARI LOCAL

Elaboració i aprovació de la diagnosi

FASE 4. PROPOSTES I GOVERNANÇA

Creació del CAL i elaboració i aprovació del pla alimentari

FASE 5. GESTIÓ

Implementació, seguiment i avaluació de les actuacions

COM PODEM DETERMINAR L'ÀMBIT TERRITORIAL DEL PLA ALIMENTARI? ELS CRITERIS D'EFICIÈNCIA I EFICÀCIA I LA CONCA ALIMENTÀRIA

La finalitat d'aquesta proposta és establir una estratègia alimentària de l'àmbit territorial motiu d'estudi, ja sigui un municipi gran o petit, de diversos municipis junts o d'una ciutat d'escala metropolitana. Amb l'objectiu de determinar l'abast territorial de l'estratègia, es proposa emprar criteris d'eficiència i **eficàcia** sobre el procés a seguir i els objectius a assolir. Per avaluar-ne l'eficàcia, s'han de plantejar un seguit de preguntes a les quals caldrà donar resposta. Algunes d'aquestes preguntes són:

- Hi ha una massa crítica d'habitants al municipi que justifiqui un procés per crear un pla alimentari?
- Hi ha prou persones dedicades a la pagesia i la ramaderia per abastir el municipi?
- Hi ha prou diversitat de productes per completar el cistell d'anar a comprar?
- Hi ha circuits creats per facilitar a la pagesia la venda dels seus productes al municipi?
- Els menjadors escolars utilitzen productes de proximitat en els seus menús?

D'altra banda, a més de l'eficàcia de la proposta, cal plantejar-se'n l'**eficiència**. Per fer-ho, cal fer-se diverses preguntes a l'entorn dels recursos necessaris i idonis per al disseny i desenvolupament del pla alimentari:

- L'estructura organitzativa del municipi pot suportar el disseny, creació i implementació d'un pla alimentari i desenvolupar adequadament un pla d'actuacions?

- Té sentit mancomunar tota l'acció destinada a crear un pla alimentari i atorgar-li una escala territorial més enllà del municipi mateix?
- Té sentit plantejar-se el pla alimentari de manera conjunta amb altres municipis? Per quins motius?

Un criteri més que cal tenir en compte a l'hora d'establir, segons criteris d'eficiència i eficàcia, una estratègia alimentària d'abast supramunicipal és el de la conca alimentària, tal com s'ha definit a l'**apartat 5.2.2**.

L'objectiu final de l'estudi de les conques alimentàries és disposar d'un coneixement clar dels fluxos alimentaris per aportar informació a l'hora d'establir una delimitació ideal de l'estratègia alimentària, que es correspondria amb aquella on es pogués garantir la màxima autosuficiència alimentària per mitjà de la reducció dels fluxos exteriors i del foment del consum intern i, fins i tot, de nous conreus i hàbits alimentaris.

Més enllà dels criteris objectius per a la determinació de l'àmbit territorial de l'estratègia alimentària, caldrà tenir en compte, i fins i tot podrien ser determinants, altres criteris com ara els següents:

✓ **Continuïtat territorial al voltant d'un eix que vertebrava un territori**, ja sigui una xarxa hidrològica (conca hidrogràfica) o un eix de comunicació que genera, a més de mobilitat de vehicles, mobilitat d'intercanvis comercials o de producció. Aquesta vertebració pot estar organitzada mitjançant la figura de la mancomunitat de serveis per optimitzar un recurs específic (aigua potable, xarxa de transport públic, gestió de residus sòlids urbans, etc.). En cas d'haver-hi una estructura de col·laboració interterritorial, es podria aprofitar com a àmbit de treball per al desenvolupament d'una estratègia alimentària.

✓ **Complicitat territorial**, per afinitats polítiques o de bon veïnatge que portin a cercar la col·laboració intermunicipal, també en l'àmbit agrari i alimentari. Tampoc no es pot descartar que no siguin els sentiments d'identitat d'un territori els que portin a unir esforços i a establir una col·laboració mútua entre municipis o fins i tot dins d'una mateixa estructura administrativa —com ara la comarca o subcomarca— per facilitar els acords a l'hora d'actuar de manera conjunta en l'assoliment d'un mateix objectiu.

Forn d'Eixarcolant, al Parc Agrari de la Conca d'Òdena

FULL DE RUTA A SEGUIR

Es proposa una estratègia alimentària en **cinc fases**:

1

Creació del grup motor i identificació dels actors

En aquesta fase prèvia, els impulsors del projecte constituïran, en primer lloc, l'equip tècnic de coordinació i suport (grup motor) sobre el qual recaurà tot el procés de convocatòria dels actors i la resta de participants en els tallers de participació, la redacció de documentació i la dinamització de les diverses fases. En segon lloc, seran responsables d'elaborar un pla de comunicació i difusió i, en tercer lloc, d'identificar els actors representatius de totes les baules de la cadena agroalimentària.

2

Principis i carta alimentària

En aquesta fase es proposa iniciar un procés participatiu per establir el marc general sobre el qual es vol treballar i impulsar una governança local. Haurà de definir els principis fonamentals i de referència que s'explicitaran en la redacció de la carta alimentària local, la qual es farà mitjançant un procés participatiu. Una vegada aprovada per l'ens promotor, s'impulsaran accions de comunicació i difusió amb l'objectiu d'aconseguir-hi adhesions.

3

Elaboració i aprovació de la diagnosi

Per definir actuacions a curt i mitjà termini cal conèixer la situació del municipi pel que fa als aliments i a l'alimentació de l'àmbit d'estudi. Correspondrà a l'equip motor dur a terme aquest procés de recerca d'informació sectorial i d'elaboració d'estudis inicials que permetin redactar posteriorment una diagnosi que caracteritzi el sistema alimentari local i en detecti les debilitats, fortaleses, amenaces i oportunitats (diagnosi del sistema alimentari). La diagnosi se sotmetrà a un procés participatiu per valorar-la.

4

Governança. Creació del CAL i elaboració i aprovació del pla alimentari

Una vegada coneguda la situació alimentària local que aporta la diagnosi, serà el moment d'establir els trets i les funcions del CAL per abordar la redacció del PAL. Per a aquest objectiu es farà indispensable iniciar un segon procés de discussió tenint com a base la carta alimentària i la diagnosi del sistema alimentari local.

5

Gestió. Implementació, seguiment i avaluació de les actuacions

Correspondrà al CAL prioritzar les actuacions en funció dels reptes, la urgència i el pressupost disponible. El pla d'actuació les haurà de recollir per seguir-les impulsant, fer-ne el seguiment pel que fa a la implementació i avaluar-ne els resultats. Caldrà també acompanyar el pla d'actuació d'un pla de comunicació per estendre la qüestió alimentària a la ciutadania, més enllà dels agents implicats en els diversos processos participatius.

RESULTATS DE CADA FASE

- ✓ Creació del grup motor.
- ✓ Pla de comunicació i difusió.
- ✓ Identificació dels actors.

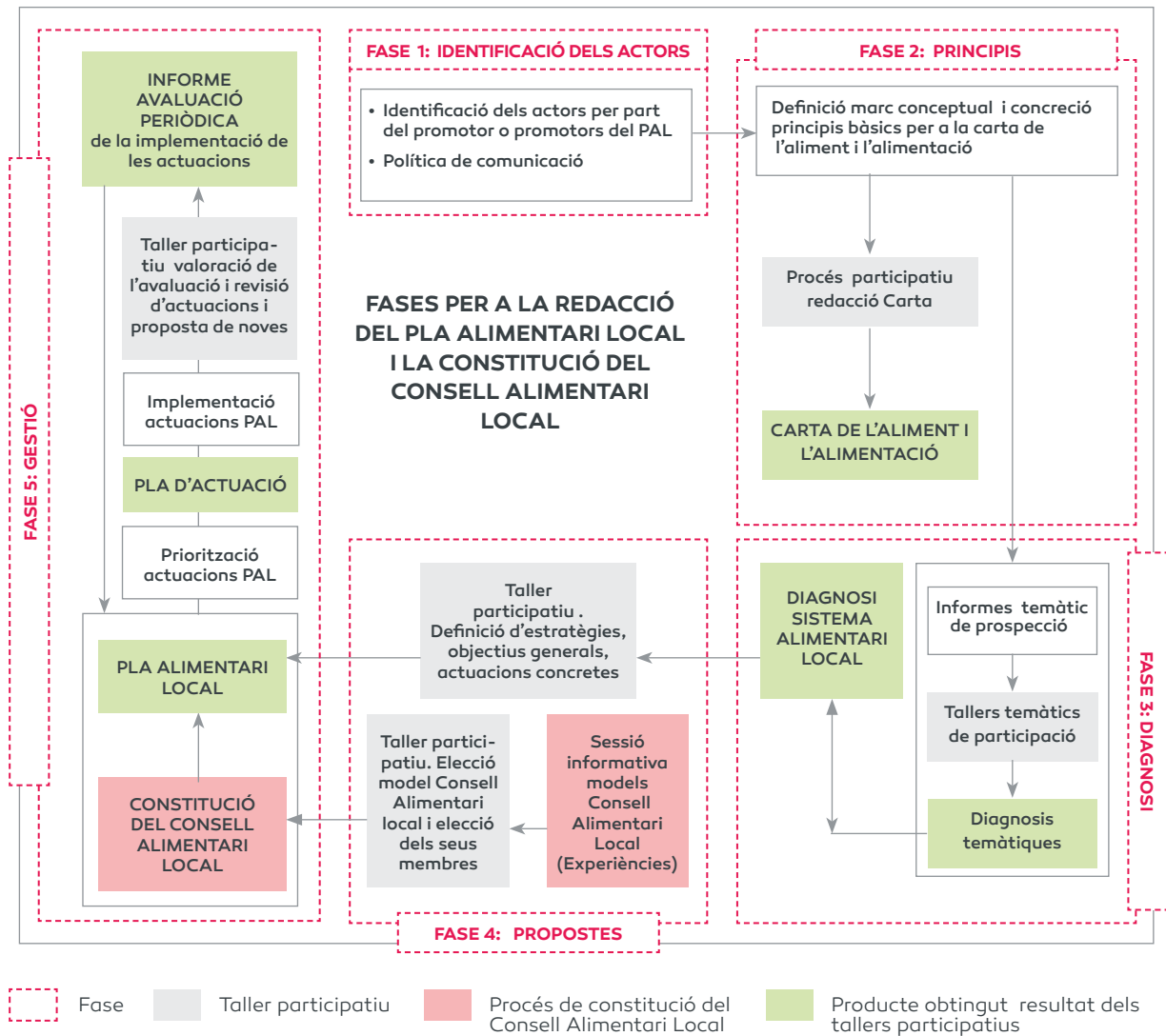
- ✓ Definició de principis.
- ✓ Redacció, aprovació i adhesions a la carta alimentària local.
- ✓ Accions de comunicació i difusió.

- ✓ Redacció de les diagnosi temàtiques (vegeu l'**apartat 5.3.2** sobre les dimensions)
- ✓ Redacció i aprovació de la diagnosi del sistema alimentari territorial.

- ✓ Creació del CAL.
- ✓ Redacció i aprovació del PAL.

- ✓ Implementació de les actuacions i del pla de comunicació.
- ✓ Seguiment i avaluació de la implementació de les actuacions.

Gràfic 23. Quadre resum de les fases per a la redacció del PAL i la constitució del CAL (font: elaboració pròpia)

5.3.2. Encaix de l'estratègia al nostre ajuntament o organisme supramunicipal: les dimensions, els filtres i l'acció comunicativa

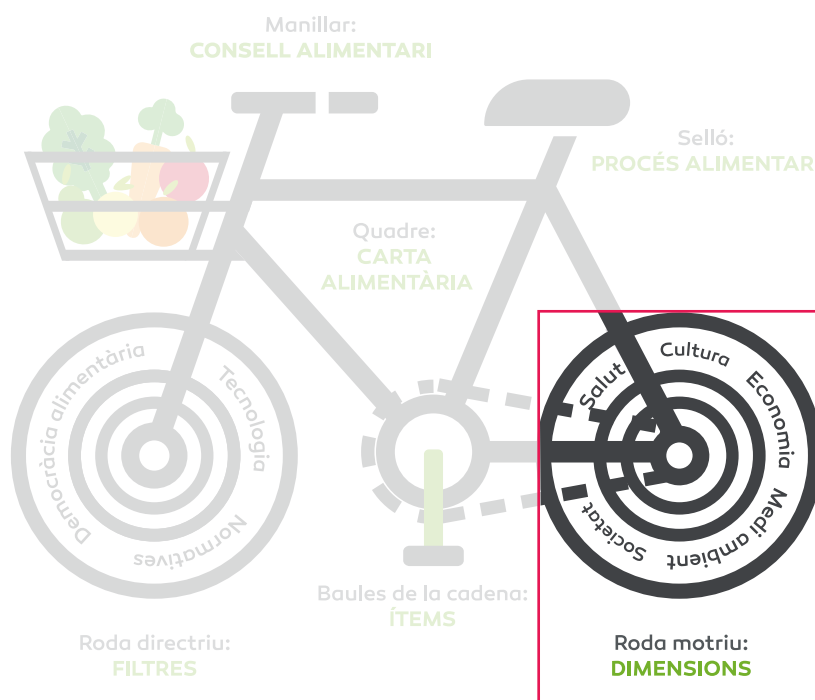
Abans d'entrar en el contingut de cada fase pròpiament dita, s'introdueixen dos conceptes i una acció transversal a l'estratègia alimentària. Tots aquests elements han de contribuir a facilitar l'anàlisi, els debats, la participació i la implicació en el conjunt de les fases que es proposen. Es tracta dels conceptes *dimensions* i *filtres* i de l'acció comunicativa.

Les **dimensions**, a diferència d'un eix que és bidireccional, es caracteritzen per ser elements expansius i transversals que incorporen una visió àmplia de la temàtica analitzada i que interaccio-

nen per confluïr en la governança alimentària. Se n'inclouen cinc: **l'economia, la salut, la societat, el medi ambient i la cultura**. Les dimensions i les seves vinculacions poden estar condicionades per **filtres** o eines que s'interposen per seleccionar i retenir determinats elements, la funció dels quals és millorar o de vegades condicionar les actuacions. En l'àmbit del PAL remarquem bàsicament tres filtres: la democràcia alimentària, les normatives i la tecnologia. Igual que en el cas de les dimensions, l'acció comunicativa també té un caràcter transversal, i serà cabdal perquè el pla alimentari arribi a la ciutadania i contribueixi a fer possible l'assoliment dels seus objectius.

L'estratègia s'emmarca dins d'una metodologia participativa que es desenvolupa en cinc fases i es circumscriu al voltant de dos conceptes i una acció transversal: les dimensions, els filtres i l'acció comunicativa.

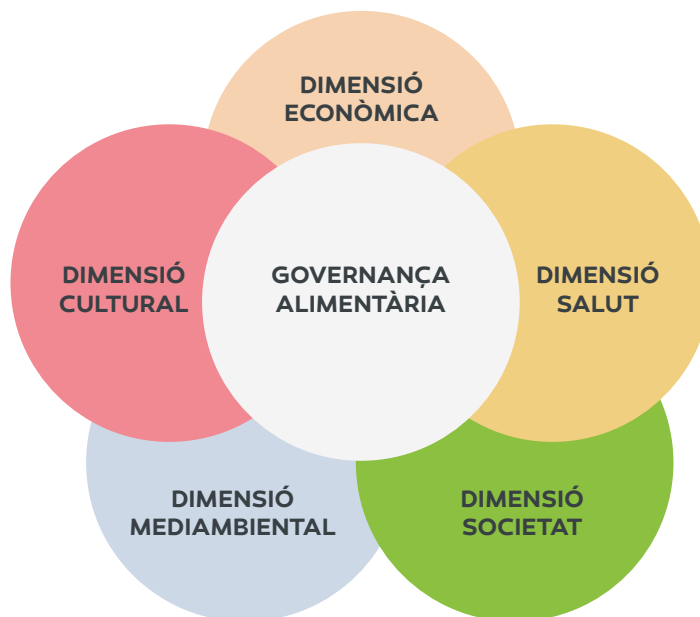

LES DIMENSIONS

Es proposen cinc dimensions per a l'anàlisi del sistema alimentari (**vegeu també la fase 3, d'elaboració i aprovació de la diagnosi**), que, com hem esmentat anteriorment, són **l'economia, la salut, la societat, el medi ambient i la cultura**. Inicialment

caldrà estudiar-les de manera individual, però per donar coherència i homogeneïtzació a la proposta, confluiran en un document final. Resumint, a més de l'anàlisi individual de cada dimensió, caldrà interrogar-se sobre les interaccions que es puguin plantejar, cosa que n'explica el caràcter expansiu.

Gràfic 24. Les cinc dimensions de la governança alimentària (font: elaboració pròpia)

Taula 16. Quadre resum de la metodologia que es proposa per a l'estudi de cadascuna de les cinc dimensions del sistema alimentari (font: elaboració pròpia)

Àmbit territorial	Determinar l'àmbit territorial que respongui a criteris d'eficàcia i eficiència, de conca alimentària o de complicitat o continuïtat territorial (municipal o supramunicipal).
Focus (objectiu)	Impulsar una governança alimentària local a partir del fet de poder disposar d'una carta alimentària, una diagnosi, un CAL, un PAL i un pla d'actuació.
Actors	Incloure tots els actors amb incidència o vinculats amb el sistema alimentari: Administració pública impulsora, altres administracions públiques i tots el membres de les baules de la cadena alimentària i actors colaterals.

Enfocament

Facilitar un debat en positiu i propositiu per entendre, atendre i incorporar les diverses mirades dels actors, en el marc d'uns principis generals proposats i acordats en la carta alimentària i un escenari amenaçat pels efectes d'una crisi sanitària i econòmica, l'emergència climàtica i el creixement de les desigualtats socials.

Mètode de treball

Emprar un mètode participatiu en el debat, col·laboratiu, cooperatiu i corresponsable en la concreció de les actuacions i en la seva implementació i seguiment a partir d'una estratègia en cinc fases.

En definitiva, per apropar-nos als objectius i iniciar el procés cap al CAL i el PAL cal, d'entrada, tenir clar:

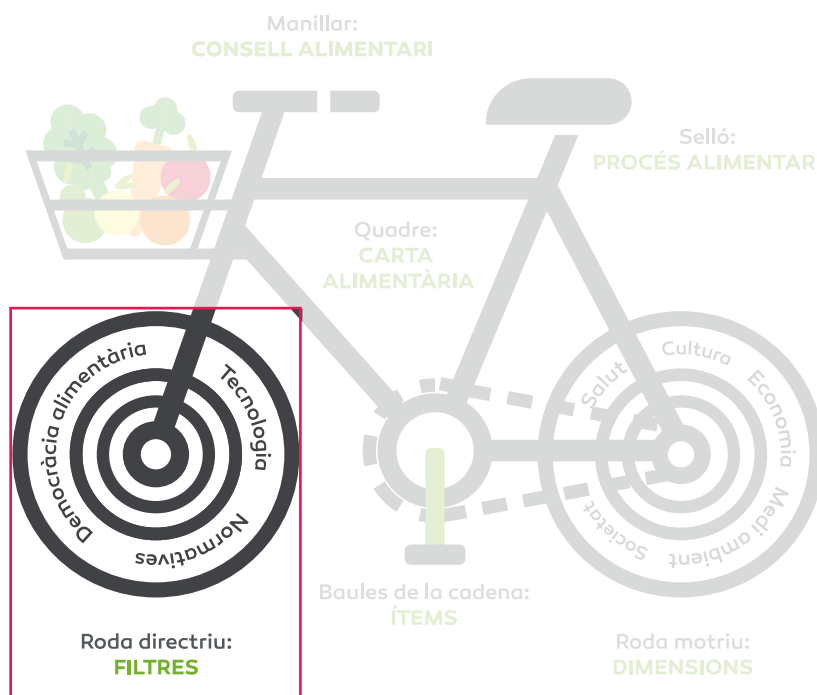
- ✓ **L'àmbit territorial** que es vol abastar (municipal, supramunicipal, comarcal) i el focus sobre el qual es vol incidir (que, en el cas que ens ocupa, correspon als principis que es proposen més endavant).
- ✓ La predisposició de la **col·laboració publico-privada**, mitjançant la incorporació de tots els actors protagonistes de les diverses baules de la cadena alimentària i l'Administració pública.

✓ **L'enfocament del procés des d'una acció participativa.**

- ✓ Les actuacions que es volen impulsar des de la **col·laboració**, la **cooperació** i la **corresponsabilitat** mútua publicoprivada a l'hora d'acordar i executar els successius plans d'actuació que desplegui el PAL establert prèviament.

ELS FILTRES

Del conjunt de possibles filtres que poden aparèixer al llarg de les diverses fases i, en especial, en con-

cretar les actuacions que es recullen al PAL, se n'han escollit tres que esdevenen fonamentals:

- ✓ **La democràcia alimentària:** es tracta d'un principi que permet aprofundir en el concepte de *dret a l'accés a l'alimentació* de les persones, ja que porta implícit el dret a saber, a optar, a participar, a reclamar i a corresponsabilitzar-se de les qüestions alimentàries; també integra els conceptes de la **seguretat alimentària** (l'absència de perills associats als productes alimentaris susceptibles de perjudicar la salut de les persones) i la **sobirania alimentària** (el dret dels pobles a mantenir i desenvolupar les seves pròpies capacitats per produir aliments tot respectant la diversitat productiva i cultural, sense practicar dúmping envers altres països).
- ✓ **Les normatives:** la legislació vigent en general regula i reglamenta i en alguns casos limita determinats processos de la cadena alimentària. Aquest bloc fa referència tant a la liberalització del comerç com a la sistematització i regulació dels drets sobre les llavors o a normatives urbanístiques. Les normatives regulen les categories comercials, la sanitat vegetal i animal i l'emalatge, entre molts altres aspectes. En aquest filtre entren les normatives que estableixen, per exemple, els concursos públics de menjadors comunitaris (escoles, hospitals, etc.).
- ✓ **La tecnologia:** la presència —o la manca d'aquesta— de processos tecnològics en la cadena alimentària i les qüestions tècniques com ara la regulació de l'ús de pesticides, antibiòtics, etc., poden esdevenir reguladors de determinats processos de la cadena alimentària. En alguns casos, el fet d'emprar o no determinades tecnologies pot suposar l'obertura o consolidació de determinats processos per generar oportunitats d'ocupació i emprenedoria. Un exemple en pot ser disposar o no d'escorxadors de baixa densitat.

L'ACCIÓ COMUNICATIVA

L'èxit d'un PAL, a més de ser el resultat d'una diagnosi acurada, d'un procés participatiu ampli i de l'execució d'un conjunt d'actuacions, ha de formar part del dia a dia de les polítiques públiques locals i de ser present entre la ciutadania i les entitats receptors i protagonistes de les actuacions definides en aquest pla. **És per això que cal incorporar una estratègia de comunicació planificada que doni a conèixer les actuacions que s'estan impulsant i que sensibilitzi la ciutadania i les entitats a l'entorn de l'alimentació amb l'objectiu que aquestes se sentin beneficiàries de la política alimentària del seu poble o ciutat.**

Un pla de comunicació ha d'ajudar a seqüenciar, organitzar i orientar les accions comunicatives per visualitzar la política alimentària municipal (o supramunicipal), ja siguin adreçades a les entitats i persones involucrades en la seva implementació com a la ciutadania o a altres entitats compromeses en la implementació de plans alimentaris. **L'acció comunicativa inclou també el treball conjunt amb els òrgans promotors d'altres plans alimentaris, amb l'objectiu de situar les polítiques alimentàries en el discurs de país. Per tot això, l'acció comunicativa ha d'incloure accions comunicatives internes (endo) i externes (exo), a més d'accions transversals per a totes les actuacions del PAL.** El pla de comunicació del PAL mateix pot respondre a una estratègia comunicativa general referida al seu conjunt o individualitzada en una o diverses actuacions.

Sigui com sigui, cal plantejar-se

l'objectiu o objectius que es

pretenen aconseguir, el públic

objectiu al qual hom s'adreça,

el lema o missatge bàsic que es vol

transmetre, les accions que es volen

implementar i les eines que

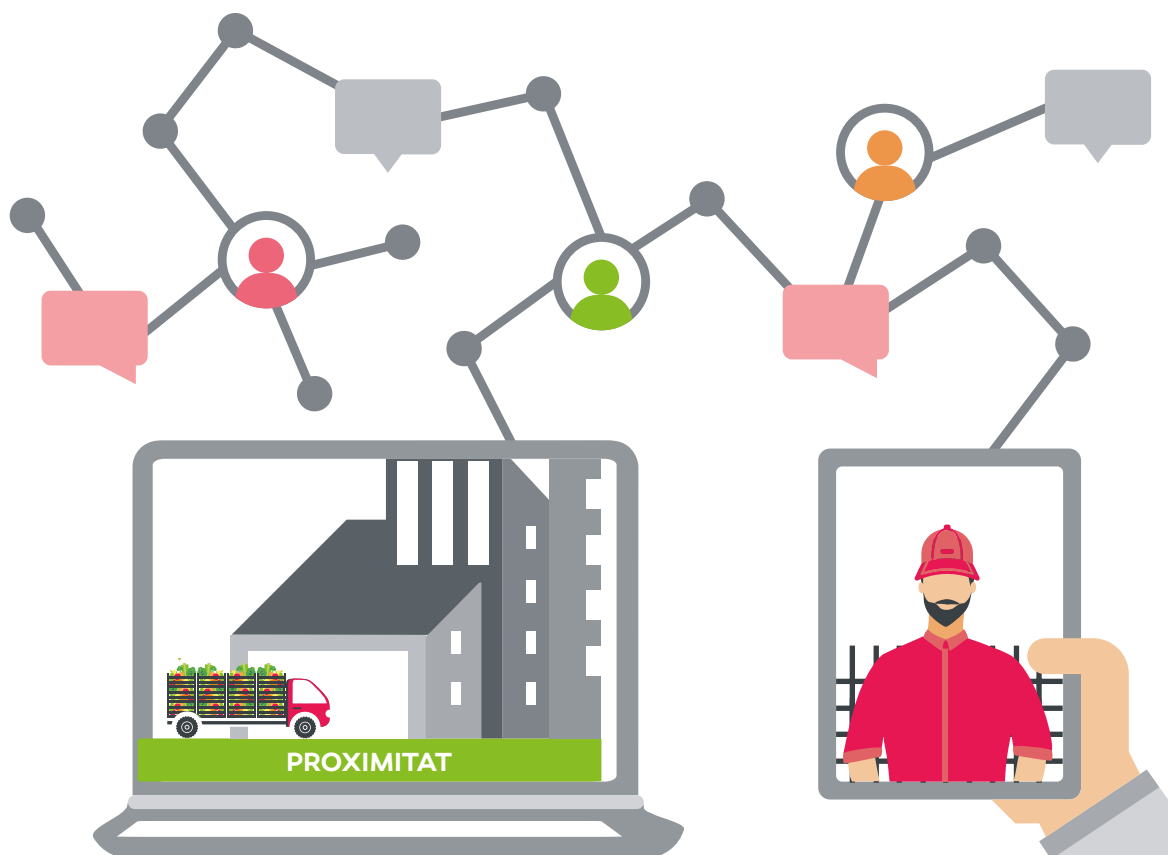
s'utilitzaran.

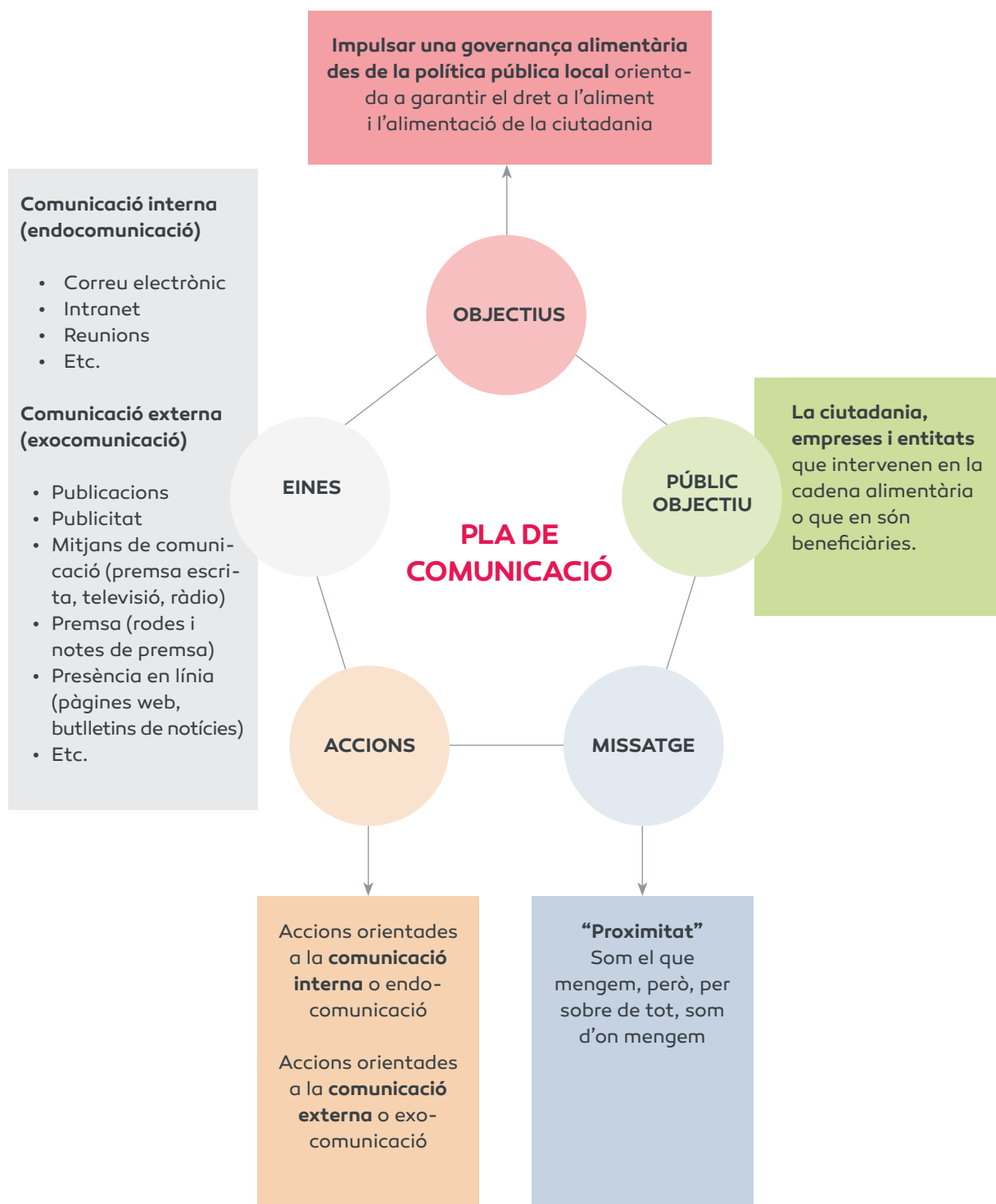
Al gràfic següent es planteja una proposta genèrica per a una acció comunicativa d'àmbit global a partir de l'establiment dels punts esmentats abans:

Objectiu general	Impulsar una governança alimentària des de la política pública local orientada a garantir el dret a l'aliment i l'alimentació per a tota la ciutadania.
Públic objectiu	La ciutadania, empreses i entitats que intervenen en la cadena alimentària o en són beneficiàries.
Missatge	Ha de transmetre i fomentar proximitat. Som el que mengem, però per sobre de tot, som d'on mengem.
Accions	Orientades a la comunicació interna o endocomunicació entre els promotors de polítiques i les actuacions alimentàries i també a la comunicació externa o exocomunicació per donar a conèixer les actuacions que s'estan impulsant entre la ciutadania.
Eines	D'endocomunicació, com ara correu electrònic, intranets, reunions, etc., i d'exocomunicació, com ara publicacions, publicitat, mitjans de comunicació (premsa escrita, televisió, ràdio), premsa (rodes i notes de premsa), presència en línia (pàgines web, butlletins de notícies).

Gràfic 25. Esquema de l'estratègia comunicativa en el marc de l'estratègia alimentària (font: elaboració pròpia)

Taula 17. Exemples d'actuacions de comunicació (font: elaboració pròpia)**Objectiu****Actuacions per assolir l'objectiu****ENDOCOMUNICACIÓ**

comunicació entre els agents impulsors d'estratègies alimentàries

Implementar una relació en xarxa entre els agents impulsors d'estratègies alimentàries.

Crear una xarxa de consells alimentaris locals per intercanviar i compartir experiència i coneixement.

Establir col·laboracions entre les diverses iniciatives alimentàries i de proximitat.

Crear una xarxa d'iniciatives alimentàries des de la producció, la comercialització i el consum com a mitjà per intercanviar i compartir experiència i coneixement.

Promoure el distintiu local *food community* per a aquells municipis amb estratègies alimentàries *top*.

Crear el premi al municipi amb la millor estratègia alimentària.

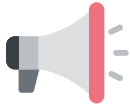
Varietats locals del Parc Agrari de la Conca d'Òdena

Objectiu

Actuacions per assolir l'objectiu

EXOCOMUNICACIÓ

comunicació adreçada a la ciutadania/les persones consumidores

Facilitar l'accés a la informació sobre estratègies alimentàries.

Crear una plataforma web amb informació relativa a les diverses estratègies alimentàries locals i desenvolupar una campanya de comunicació per mitjà de les xarxes socials i campanyes publicitàries puntuals per donar suport a actuacions puntuals o a grans esdeveniments vinculats al fet alimentari.

Situar l'alimentació saludable, sostenible i de proximitat en el centre de les polítiques agràries i alimentàries.

Impulsar festivals de l'alimentació, setmanes de l'alimentació i altres esdeveniments semblants que situïn el fet alimentari a la societat i serveixin com a plataforma d'impuls pedagògic.

Impulsar actuacions encaminades a facilitar la reconexió camp-ciutat.

Implementar actuacions comunicatives o demostracions als pobles i les ciutats per apropar el camp a la ciutat (per exemple, tallers d'elaboració de conserves i formatges amb productors locals, organització de mercats de pagès puntuals en estacions de tren i metro, escoles, universitats, etc.).

Constituir campanyes específiques per fomentar el coneixement de la pagesia i la seva activitat. Campanya «Coneix el teu pagès».

Organitzar visites al camp per conèixer els productors, en especial aquells que subministren part dels aliments que les persones visitants consumeixen (per exemple, els productors dels mercats de pagès) o organitzar activitats de trobada als pobles i les ciutats entre productors i persones consumidores.

Recuperar el receptari tradicional d'aliments.

Tornar a la cuina i a cuinar, una tradició que pertany a les generacions passades i que cal revitalitzar a partir dels productes i varietats locals.

Fomentar les dietes alimentàries i l'esport.

Les persones esportistes solen cuidar extraordinàriament bé la seva salut, conèixer continguts nutritius i calcular les calories ingerides. Poden ser un bon suport per equilibrar dietes i estimular hàbits sans.

5.3.3. Despleguem l'estratègia en cinc fases!

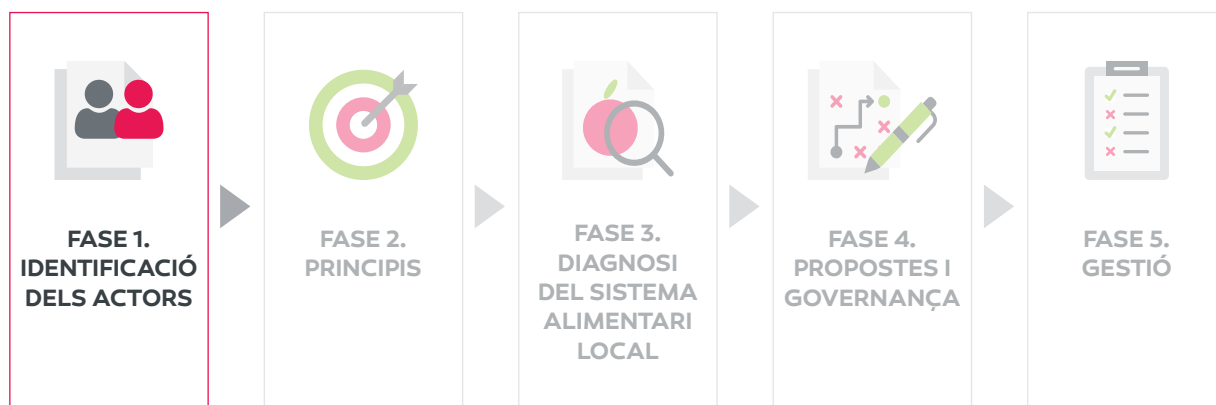

1 CREACIÓ DEL GRUP MOTOR I IDENTIFICACIÓ DELS ACTORS

L'ajuntament o entitat promotora interessada a impulsar un procés participatiu per a la redacció d'un PAL i la constitució d'un CAL, com a fase prèvia a l'inici de tot el procés, ha de constituir **en primer lloc un equip motor de coordinació i suport** format per personal tècnic especialitzat dels ens locals, amb el suport de consultoria externa i entitats locals del territori. És important que participin en aquest grup motor persones de referència dels ens locals o de l'entitat supralocal que es creï per a l'impuls de l'estratègia alimentària, amb un grau

d'especialització i expertesa en les cinc dimensions temàtiques: economia, salut, societat, medi ambient i cultura.

La seva missió consistirà a participar en totes les fases del projecte per coordinar-ne i impulsar-ne la dinamització, organitzar la convocatòria dels tallers de participació, redactar els informes temàtics i les diagnosi temàtiques i coordinar i dinamitzar els processos participatius.

Apicultor al Parc Agrari de la Conca d'Òdena

En segon lloc, cal establir una acció comunicativa de difusió i pedagogia per fer arribar la informació al conjunt de la ciutadania amb l'objectiu de dur a terme un debat durant el procés participatiu. El responsable de la comunicació pot ser l'equip motor mateix, o bé es pot encarregar aquesta tasca a una persona o equip extern.

Finalment, en aquesta fase s'han d'identificar els actors representatius de totes les baules de la cadena alimentària, agrupats inicialment segons les cinc dimensions. Han de ser part activa dels diversos tallers de participació que es convoquin al llarg de tot el procés. El nombre d'actors dependrà de la profunditat amb què es vulgui actuar, tot tenint present que hauran d'abastar diversos interessos i de ser representatius de les dimensions econòmica,

sanitària, social, mediambiental i cultural. Hauran de mantenir una actitud proactiva i propositiva durant el procés de discussió i al llarg del desenvolupament de les diverses fases.

La ciutadania, com a consumidora, també és un actor de la cadena alimentària. Les seves demandes, percepcions i iniciatives aportaran diversitat, percepció i opinió.

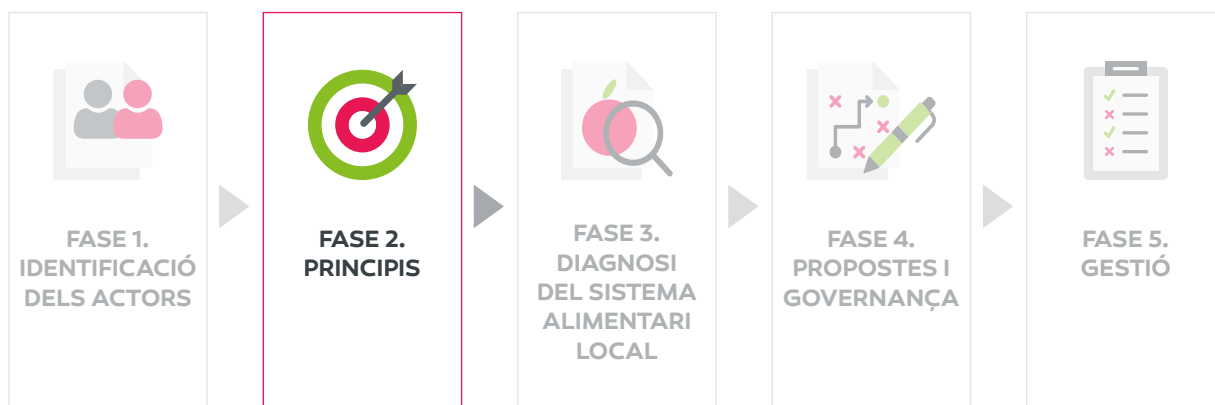

2 PRINCIPIS I CARTA ALIMENTÀRIA

En aquesta segona fase, i una vegada establerts l'equip motor i identificats els actors, cal desplegar el procés participatiu a partir de la **definició d'un marc conceptual que concreti uns principis generals bàsics** sobre els quals es vulgui treballar per impulsar la governança alimentària local. **A partir d'aquest procediment s'obtindrà un document de referència a l'hora de redactar el PAL, atenent als principis bàsics indicats a l'apartat 5.1.2 (responsabilitat, respecte, recursos, salut, accés i proximitat)**. Aquests serviran per orientar les tasques de les fases següents, les quals es concretaran en la redacció i i l'aprovació de la carta alimentària local.

Correspon al grup motor i promotor del PAL definir aquestes regles bàsiques i posar-les en consideració amb els actors en un taller de discussió per aconseguir un acord institucional i impulsar la redacció del PAL per a la constitució del CAL.

Aquesta segona fase ha de conduir a la **redacció de la carta alimentària** local basant-se en el reconeixement i la defensa d'una governança alimentària dins del marc de la política pública local i afermada pels principis fonamentals que, de manera conscient, es determinin, a més de la documentació que sorgeixi al llarg de tot el procés cap a l'estratègia alimentària. Es tracta dels principis següents:

Marta Palomas, del col·lectiu Eixarcolant

1. El **dret de la ciutadania a decidir com vol alimentar-se, el dret a l'accés als aliments i a l'alimentació** necessaris per a una vida en salut a partir d'una dieta mediterrània sustentada en una combinació equilibrada i completa dels aliments, basada en productes frescos, saludables, locals i de temporada (**principi de responsabilitat**). Aquest dret comporta també el deure de tenir cura de reduir el malbaratament d'aliments a favor d'un consum responsable.
2. El **reconeixement del model alimentari basat en una dieta mediterrània (principi de responsabilitat)** com a bé comú, amb independència dels sistemes de producció i de la propietat del sòl i que conté una valuosa herència cultural que cal transmetre a les generacions futures.
3. L'**actitud oberta a incorporar els nous aliments que aporten les persones nouvingudes** provinents de les migracions (**principi de respecte**). De la mateixa manera que s'han anat incorporant, al llarg dels segles, productes provinents —entre d'altres— de l'anomenat «Nou Continent», com és el cas del tomàquet i la patata, entre moltes altres fruites i hortalisses.
4. El **convenciment que la disponibilitat d'aliments és un fet estratègic** i que, en conseqüència, les administracions públiques han de vetllar per preservar un mínim de terres de conreu de qualitat en funció del nombre d'habitants per garantir un proveïment ordinari i, en especial, un proveïment estratègic en cas de situacions que puguin generar manca. Les administracions han de vetllar per garantir un sistema alimentari de proximitat i fer possible la presència de sistemes agroecològics (**principi de responsabilitat**).
5. El **compromís dels poders públics envers el proveïment alimentari** suficient de la població (**principi d'accés**) i el foment de la producció agrícola, ramadera i forestal com una activitat agroeconòmica. Cal que vetllin per la capacitat de produir aliments i matèries primeres amb l'objectiu de garantir les necessitats alimentàries de la població i de protegir i defensar el mosaic agroforestal (principis de responsabilitat i de recursos).
6. El **suport a la transició cap a l'agroecologia** en el marc d'una cultura pagesa tradicional i lligada al territori, conformada per un conjunt de professionals allunyats d'una agricultura individualitzada, tecnificada i capitalitzada que es distancia de la terra, en què la productivitat està per damunt del producte (**principis de respecte i de salut**).
7. La **visió del territori urbà-rural com un espai inclusiu** sobre el qual s'ha de sustentar la go-

vernança alimentària i que, per tant, ha de ser un espai de trobada i convivència entre pagesia professional i ciutadania i que aposti per sostenir i preservar l'agricultura identitària d'un territori, diversa pel que fa a les produccions i relacional entre la producció i el consum (**principis de respecte i de responsabilitat**). Una activitat agrària basada en la singularitat, la producció artesanal i la minimització de la distància entre l'aliment i la societat (**principi de proximitat**).

8. La **facilitació de l'accés a l'aliment de proximitat per a la ciutadania i de l'accés als mercats de consum locals** per a la pagesia, des dels diversos espais de venda i consum: mercats locals sedentaris i no sedentaris, petit comerç de venda al detall (que tradicionalment ha estat l'espai d'abastiment de productes frescos de qualitat), restauració pública col·lectiva, espais públics per a cooperatives de persones consumidores o supermercats cooperatius (**principi de proximitat**).
9. La preocupació per incidir de manera proactiva a **evitar situacions de malbaratament d'aliments, la presència de deserts alimentaris** (zones poblades on no hi ha cap establiment on es puguin comprar productes d'alimentació, sobretot productes frescos com ara carn, peix, fruites i verdures) i la **desnutrició i malnutrició** d'una part de la ciutadania (**principis de recursos i de responsabilitat**).

El fet de defensar el dret de la ciutadania a l'aliment i l'alimentació a partir d'aquest model d'agricultura comporta protegir l'activitat agroeconòmica i apuntalar l'economia local amb l'objectiu de salvaguardar:

- ✓ **La resiliència alimentària:** definida com la capacitat d'assegurar un proveïment ordinari o estratègic d'aliments per fer front a situacions potencials de dificultat o manca de subministrament extern (crisis geopolítiques, crisis climatològiques, crisis sanitàries, etc.).
- ✓ **La petjada ecològica:** definida com la superfície productiva (bosc, prats, cultius i mars) necessària per produir els recursos que consumim i absorbir els residus que es generen. La conca alimentària ens informa d'una part de la petjada ecològica, la productiva, mentre que la petjada va més enllà i incorpora l'espai físic necessari per absorbir els residus, en termes de despesa energètica i emissions de amb efecte d'hivernacle.
- ✓ **La seguretat alimentària i l'autosuficiència alimentària:** conceptes que es caracteritzen per vetllar per l'autoproveïment d'aliments i per defensar la cultura pagesa. La pagesia ha de

poder prendre les decisions del que vol i necessita produir, i la ciutadania ha de poder decidir com vol alimentar-se (**sobirania alimentària**).

Des d'una perspectiva holística, **s'entén que aquesta concepció simbiòtica entre el camp i la ciutat els considera dos àmbits amb especificitats pròpies però complementàries dins del projecte agrourbà**. S'entén també com una temptativa per assentar el contínuum camp-ciutat que aposta per una nova mirada integral que permeti entendre el territori i actuar-hi. Des d'aquesta perspectiva, el *camp* és l'espai agrosilvopastoral, conformat per un mosaic de conreus, pastura i bosc amb una funció de producció d'aliments. Aquest conjunt aporta biodiversitat i regula els cicles naturals (serveis ecosistèmics). Acull coneixement tradicional en tot allò que aporta valor afegit a la presa de decisions i introdueix noves maneres d'articular el futur, tot posant èmfasi en la manera de nodrir-se. Aquest model estableix les bases per incorporar les qüestions alimentàries a l'agenda de la política municipal mitjançant la planificació dels aliments (governança alimentària) i l'elaboració de la carta alimentària local com a marc general de referència.

La redacció de la carta alimentària local ha de partir d'una proposta elaborada per l'equip motor de coordinació, que posteriorment es debatrà en tallers participatius. Aquest document farà visible la necessitat de construir un plantejament local i de compromís per impulsar el PAL. **És el primer tes-**

timoniatge sobre el qual pivotaran els documents posteriors.

La importància de la carta alimentària local com a document de referència obliga a aprovar-la i acordar-la en un ple (municipal o d'una entitat de l'Administració pública) amb l'objectiu d'obrir-ne el reconeixement i les adhesions. En aquest sentit, caldria activar una campanya comunicativa d'apropament individual i col·lectiu. **Els partits polítics, els ens, entitats i col·lectius que s'hi sumin hauran d'aprovar expressament la carta en els seus òrgans de govern.**

L'objectiu és que la ciutat es reconegui com a intel·ligent i que incorpori una nova mirada al territori, de manera que l'aliment i l'alimentació conformin l'eix estratègic de la seva governança municipal. Que generi espais compartits (*sharing cities*), que cerqui col·laboració i sintonia entre tots els actors que formen part del seu sistema alimentari. En definitiva, que en els àmbits territorial i ambiental sigui intel·ligent i que en els àmbits social i econòmic esdevingui col·laborativa i solidària.

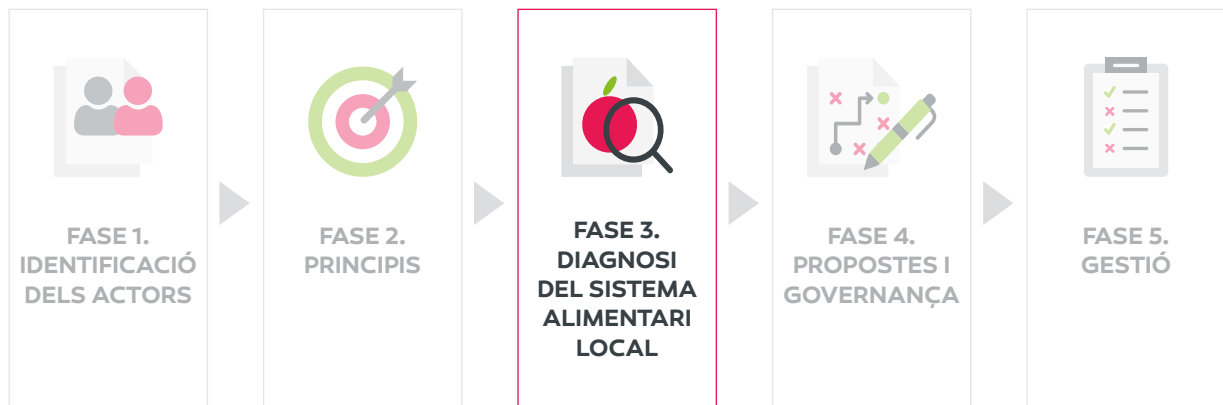
3

ELABORACIÓ I APROVACIÓ DE LA DIAGNOSI (a partir de les diagnosis temàtiques o per dimensions)

L'objectiu de la **fase 3** és elaborar una **diagnosi del sistema alimentari local a partir de la compilació d'informació de diverses temàtiques i fonts especialitzades agrupades en les cinc dimensions a les quals hem fet referència a l'apartat 5.3.2:**

- **Economia**
- **Salut**
- **Societat**
- **Medi ambient**
- **Cultura**

Cadascuna d'aquestes incorpora diversos ítems amb la finalitat de conèixer els components de cada baula de la cadena alimentària (anàlisi estàtica) i d'identificar les relacions i els fluxos alimentaris (anàlisi dinàmica d'entrades i sortides). L'objectiu final és obtenir una diagnosi interpretativa de l'estat de la qüestió del sistema alimentari per identificar les actuacions que cal implementar. Aquesta anàlisi es debatrà en els tallers temàtics participatius que s'organitzaran per a cadascuna de les dimensions. L'informe temàtic de prospecció més el debat sorgit en cadascun dels tallers participatius configuraran la base per a la redacció d'una diagnosi del sistema alimentari local.

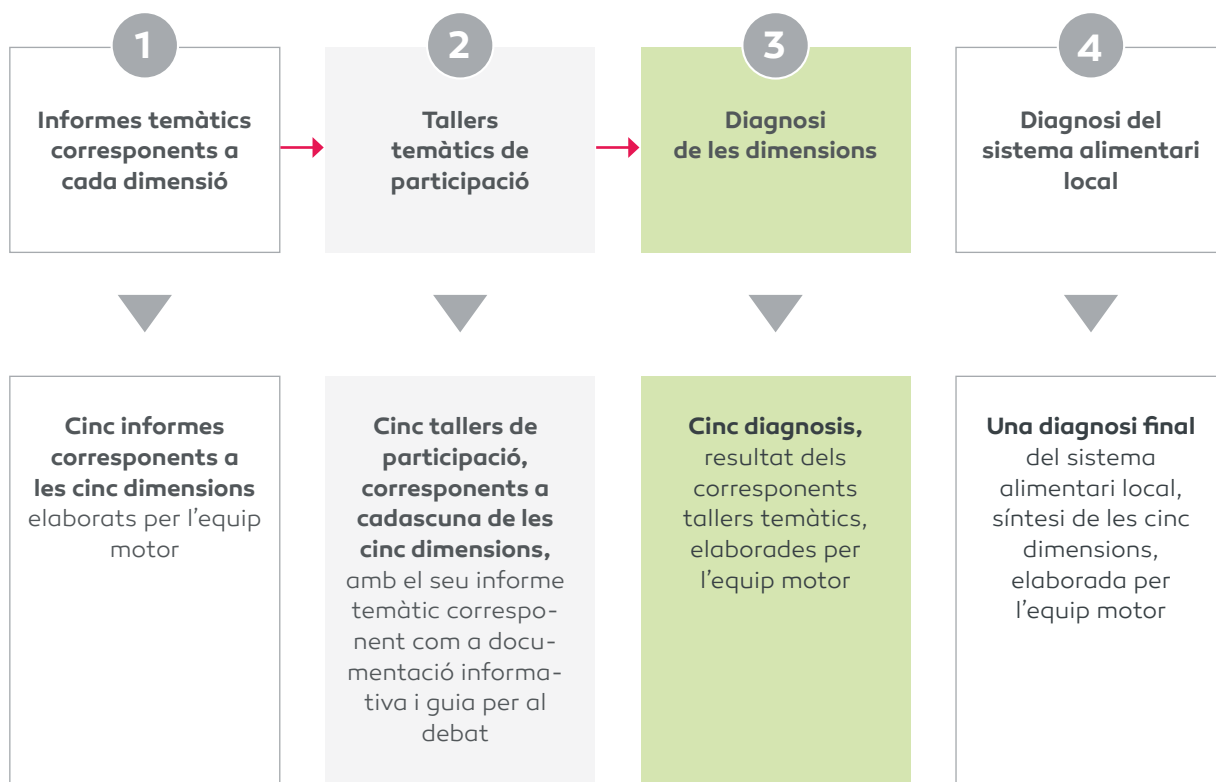
Parc Agrari de la Conca d'Òdena

Els diversos documents de proposta (informes de prospecció, diagnosi de les dimensions i diagnosi final) els haurà de redactar l'equip motor, si bé el conjunt d'actors que hi hagin participat els hauran de referendar.

L'equip motor ha d'estar format per professionals i persones expertes dels ens locals en cadascuna de les cinc dimensions, no només per aportar-hi el seu coneixement i expertesa, sinó també per iniciar la construcció de l'engranatge en matèria de polítiques alimentàries dins de l'estructura municipal o supralocal mateixa.

Parc Agrari de la Conca d'Òdena

Elaboració de la diagnòs a partir de les dimensions. Descripció i proposta d'ítems que cal tenir en compte

La metodologia per a l'elaboració de la diagnòs a partir de l'anàlisi de les cinc dimensions del sistema alimentari proposades es troba a la [pàgina 360](#) d'aquesta publicació.

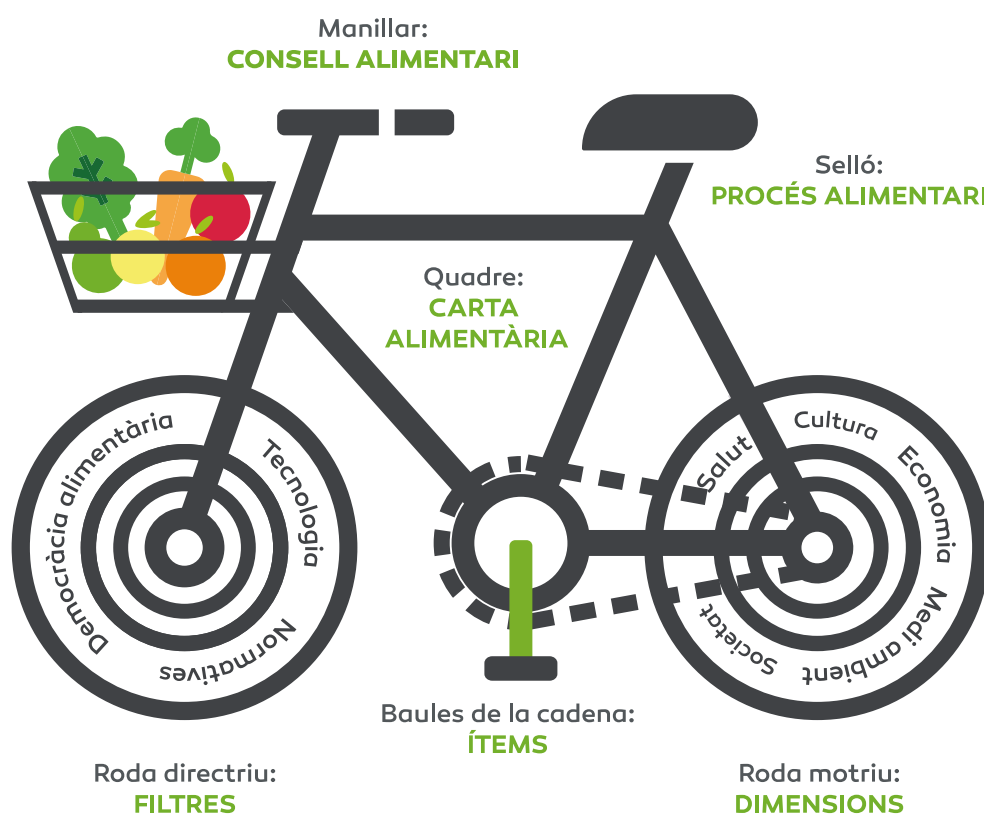
Es recorda que les dimensions són àmbits de treball temàtics que s'interrelacionen i que plantegen, sense cap mena de dubte, debats sobre si certs ítems s'haurien d'incloure en certes dimensions. La idea que es persegueix és la de debatre perspectives diverses, segurament complementàries i enriquidores.

Nota: en tots els casos s'entén que hi participaran si tenen una relació específica amb l'aliment i l'alimentació en el marc del conjunt de baules de la cadena alimentària.

De manera gràfica, el procediment per arribar a la diagnosi alimentària (fases 2 i 3) es pot resumir en una bicicleta. Dues rodes, l'una de motriu, que incorpora les dimensions que cal analitzar i sobre les quals cal reflexionar (economia, salut, societat, medi ambient i cultura), i una de segona on hi ha el manillar i que és la que dirigeix el sentit de la marxa (les normatives, la tecnologia i la democràcia alimentària). La roda motriu es mou en funció de la velocitat amb la qual es pedala, velocitat que es transmet a la roda per mitjà de la cadena, on les diverses baules corresponen als diversos ítems de cada dimensió sobre els quals cal fer l'estudi.

Totes les baules són igualment importants i la manca d'una fa inservible la cadena que transmet la velocitat del pedaleig a la roda motriu. Tot el conjunt se sustenta sobre una estructura o quadre, que es correspon amb la carta alimentària, document previ de consens per poder iniciar tot el procés que ha de finalitzar en una diagnosi alimentària. Es pot anar amb bicicleta en solitari, en companyia, passejant o fent una cursa; en tots els casos, cal establir el lloc de sortida, la ruta a seguir i el lloc d'arribada. Això correspon al pla alimentari, el selló on reposa tot el procés alimentari, i al CAL, el manillar que l'ha de conduir.

Gràfic 28. Representació simbòlica de l'estructura de la diagnosi alimentària i de com aquesta s'ha de traduir en un pla alimentari dirigit i impulsat des del consell alimentari local (font: elaboració pròpia)

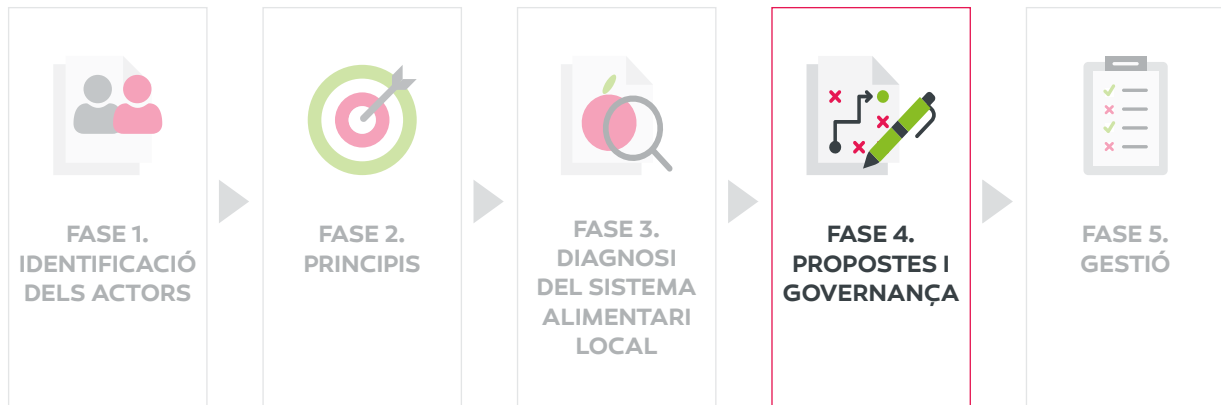

4 GOVERNANÇA. CREACIÓ DEL CAL I ELABORACIÓ I APROVACIÓ DEL PAL

Aquesta fase es configura, d'una banda, amb una sessió informativa sobre **què és un CAL** i quins models funcionen actualment en diverses ciutats del món. Continua amb un taller participatiu per decidir el model a adoptar i els membres (mapa social d'actors) que n'han de formar part. Posteriorment, tenint com a document base per al debat la diagnosi del sistema alimentari local, caldrà fer un taller participatiu.

Una vegada explorada la situació —diagnosi— actual de l'aliment i l'alimentació en l'àmbit municipal a partir de les cinc dimensions indicades anteriorment, cal definir els objectius generals i específics i també les actuacions, tot seguint l'estructura argumentada en les cinc dimensions.

EI CAL

La constitució del CAL, òrgan de participació ciutadana per transformar les relacions de la ciutadania respecte als aliments, equival a la culminació del projecte del sistema alimentari a escala municipal o territorial.

El CAL és un espai de deliberació, resultat de l'aliança entre la societat civil i el govern local, en el qual convergeixen actors i sectors diversos de la cadena alimentària d'un espai geogràfic delimitat territorialment i que té com a funcions:

- ✓ Esdevenir fòrum de debat i discussió en qüestions alimentàries. Un espai de llibertat individual i col·lectiva a l'entorn del menjar.
- ✓ Promoure la coordinació efectiva entre els diversos agents i sectors que conformen les diverses baules del sistema alimentari.
- ✓ Participar en el procés de formulació de polítiques alimentàries i en la seva implementació local.

- ✓ Explorar, dissenyar i reforçar programes i serveis a l'entorn dels aliments.

Segons Toni Massanés, un aliment és un contenidor de nutrients, d'estímul sensorials, d'emocions i valors i de significats. És precisament el conjunt d'aquests elements, en les seves diverses concrecions al llarg del sistema alimentari, que ha de conformar l'estímul per constituir un CAL. Una manera de legitimar, des de la participació i la consulta col·lectiva, una societat justa, equitativa i solidària al voltant d'un eix específic, l'aliment i l'alimentació. Amb aquesta idea es pretén generar una consciència crítica i solidària i contribuir a estendre principis bàsics com ara la democràcia, la sobirania alimentària i el dret dels pobles a definir les seves pròpies polítiques i estratègies sostenibles.

Un CAL no és un equip tècnic que executa unes determinades polítiques alimentàries, sinó que aplega un conjunt de persones implicades en la cadena alimentària i que participen en el disseny de les fases per construir l'estratègia alimentària: des de

la seva definició fins a la concreció de les accions, des de l'elecció de les tècniques per estimular el consens fins al seguiment de la negociació, el debat dels tallers participatius i el control de la seva execució.

La posada en marxa d'un CAL ha de prioritzar i implementar les actuacions i s'ha d'encarregar de fer-ne el seguiment i l'avaluació periòdica per al seu compliment. Tots aquests resultats s'aconseguiran mitjançant l'obtenció de dades, la recollida d'informació general i l'aplicació de metodologies i tècniques participatives. Es tracta d'establir un procediment que, a partir del desenvolupament de diverses eines, inclogui la ciutadania i els actors principals del sistema alimentari per mitjà de les seves opinions, prèviament debatudes, tant en la definició i el disseny d'una determinada política pública de governança local com en la presa de decisions que afecten la col·lectivitat.

REDACCIÓ DEL PAL

Correspon al CAL, a partir de la documentació elaborada en les fases anteriors (carta alimentària i diagnòsi alimentària) redactar i aprovar posteriorment el PAL.

Des d'aquesta guia es proposa una estructura bàsica per a la redacció del PAL, basada en diversos àmbits d'acció.

Per a cadascun d'aquests àmbits es proposen un seguit d'actuacions (vegeu el recull de **fitxes d'accions de la fase 4 al final d'aquest capítol) que inclouen elements descriptius i indicadors per avaluar-les i seguir-ne la implementació. Les vint-i-sis actuacions que es proposen són imprescindibles per a qualsevol estratègia alimentària que vulgui fomentar un sistema alimentari just, saludable, sostenible, resiliència, local i de proximitat.**

El procés participatiu per a l'elaboració de l'estratègia alimentària ha de servir per identificar els reptes i les necessitats locals des d'una òptica ambiciosa per assolir els objectius definits inicialment i per concretar les iniciatives que es volen portar a terme. En qualsevol cas, a continuació s'indiquen algunes propostes d'acció considerades «imprescindibles»:

PROPOSTA D'ÀMBITS D'ACCIÓ

Els principis bàsics i els objectius estratègics del PAL, a títol orientatiu, es concreten en actuacions que en aquesta proposta —a tall d'exemple— s'agrupen en els **cinc àmbits d'acció** següents:

ÀMBIT D'ACCIÓ 1	IMPULSAR LA PRODUCCIÓ I ELS VINCLES DE PROXIMITAT
ÀMBIT D'ACCIÓ 2	ENFORTIR LA VITALITAT COMERCIAL DE PROXIMITAT
ÀMBIT D'ACCIÓ 3	FACILITAR L'ACCÉS I EL PODER DE COMPRA I ASSEGURAR LA PARTICIPACIÓ DE LES PERSONES CONSUMIDORES
ÀMBIT D'ACCIÓ 4	FOMENTAR L'ALIMENTACIÓ SALUDABLE ENTRE LES COL·LECTIVITATS I, EN ESPECIAL, ALS MENJADORS ESCOLARS
ÀMBIT D'ACCIÓ 5	RECONÈIXER LA PETJADA ALIMENTÀRIA I ACTUAR: EL MALBARATAMENT D'ALIMENTS I EL TRACTAMENT DE RESIDUS

Aquests àmbits d'acció es concreten en una sèrie d'actuacions i cada actuació es desenvolupa en una fitxa.

PROPOSTA D'ACTUACIONS PER A CADA ÀMBIT D'ACCIÓ

Per dinamitzar aquesta fase s'han elaborat un conjunt de fitxes descriptives sobre les actuacions proposades. Aquestes, fitxes incloses al PAL, comencen per establir l'encaix de l'acció en el marc dels ODS, descrits a l'Agenda 2030 per al desenvolupament sostenible, i amb el **marc estratègic d'acció del Pacte de Política Alimentària Urbana de Milà** (MUFPP), d'octubre del 2015.

L'Agenda 2030 de les Nacions Unides recull les tres dimensions del desenvolupament sostenible —l'**eco-nòmica, la social i l'ambiental**— i es desplega amb dinou ODS i 169 actuacions específiques per al conjunt d'aquests objectius. Les accions que es proposen per al PAL tenen fonamentalment un encaix amb els ODS 2, 4, 7, 9, 11, 12 i 13, que fan referència a:

Objectiu 2. Posar fi a la fam, assolir la seguretat alimentària i la millora de la nutrició i promoure l'agricultura sostenible.

Objectiu 4. Garantir una educació inclusiva, equitativa i de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge durant tota la vida per a tothom.

Objectiu 7. Garantir l'accés a una energia assequible, segura, sostenible i moderna per a totes les persones.

Objectiu 9. Construir infraestructures resilents, promoure la industrialització inclusiva i sostenible i fomentar la innovació.

Objectiu 11. Aconseguir que les ciutats i els assentaments humans siguin inclusius, segurs, resilents i sostenibles.

Objectiu 12. Garantir modalitats de consum i producció sostenibles.

Objectiu 13. Adoptar mesures urgents per combatre el canvi climàtic i els seus efectes.

Cada fitxa, a més d'establir l'encaix de cada acció amb els ODS, indica la fita i l'acció concreta que desenvolupen aquests ODS al Pla nacional per a la implementació de l'Agenda 2030 a Catalunya per fer-ne una aproximació acurada.

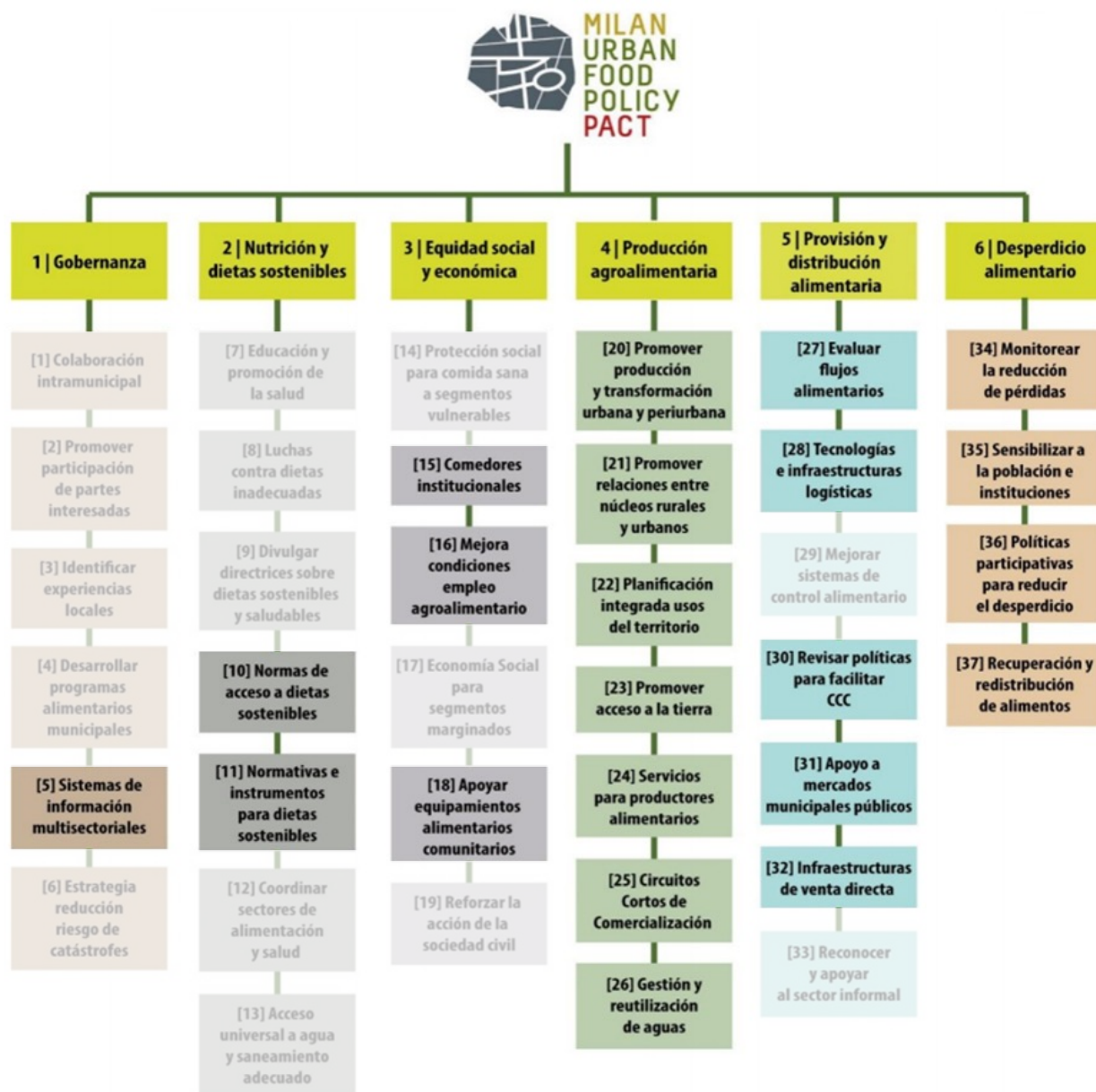
Pel que fa a l'encaix amb el MUFPP, es relacionen les accions del PAL amb vint-i-dues de les trenta-set accions recomanades i agrupades en sis grups:

- Preparar un context favorable per a una acció eficaç (governança).
- Promoure les dietes sostenibles i la nutrició.
- Assegurar l'equitat social i econòmica.
- Promoure la producció alimentària.
- Millorar l'abastiment i la distribució alimentaris.
- Limitar el malbaratament d'aliments.

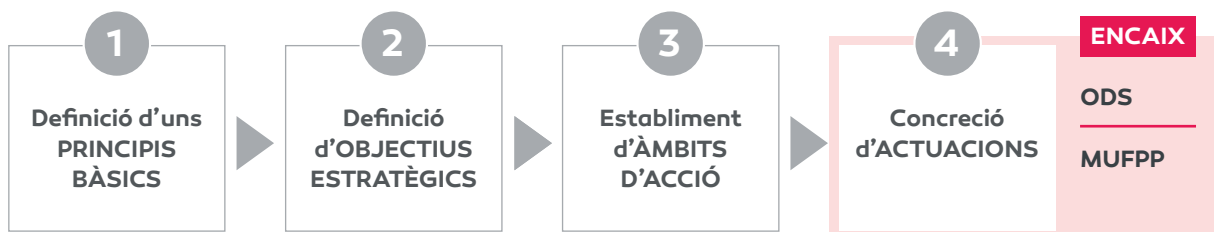

Gràfic 29. Encaix del PAL amb les accions proposades al MUFPP

Una vegada establert aquest encaix, la fitxa concreta els objectius i la seva justificació per a cada actuació. A continuació es descriuen els rols per a cadascuna, segons si es tracta de responsables de l'àmbit

públic o bé del privat, d'acord amb les competències que se'ls atribueixen en cada cas, i amb l'objectiu que es facin efectives en la cronologia establerta al PAL mateix.

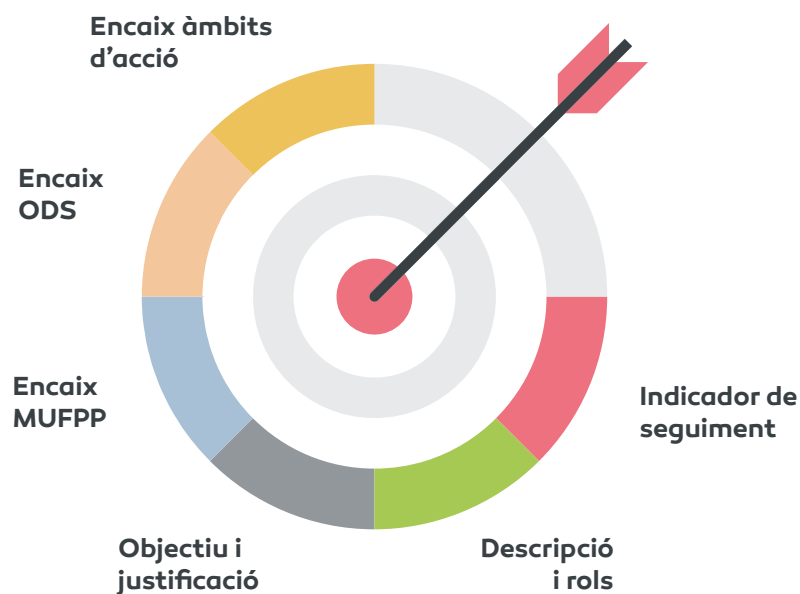
Finalment, la fitxa incorpora un indicador de seguiment d'implantació de l'acció que descriu de ma-

nera detallada el paràmetre de càlcul i d'avaluació atenent a un objectiu mínim i un objectiu desitjable.

LA FITXA DEL PAL

Cada actuació del PAL es desenvolupa mitjançant una fitxa, la qual conté:

- 1. Encaix amb els cinc àmbits d'acció proposats.**
- 2. Encaix amb els ODS:** per a cada actuació s'estableix l'encaix amb els ODS amb els quals té relació, i també amb la fita que els desenvolupa. De manera general, les actuacions del PAL es relacionen amb els ODS 2, 11, 12 i 13.
- 3. Encaix amb el MUFPP:** cada actuació es relaciona amb l'acció o accions recomanades al MUFPP amb les quals està relacionada.
- 4. Objectiu i justificació** de l'actuació.
- 5. Descripció i rols:** es descriu l'actuació i s'assignen diversos rols als àmbits privat i públic per a la seva implementació efectiva.
- 6. Indicador de seguiment:** es faciliten paràmetres de càlcul i avalució per fer el seguiment del grau d'implementació de l'actuació.

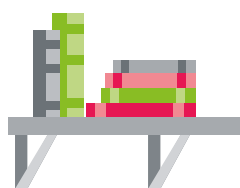
Taula 25. Classificació de les vint-i-sis actuacions del PAL proposades d'acord amb els cinc àmbits temàtics i encaix amb l'assoliment de les fites i actuacions dels ODS i de les accions del MUFPP (font: elaboració pròpia)

Àmbit d'acció	Actuacions		ODS			PM
			Objectiu	Fita	Actuació	Acció
Àmbit d'acció 1 Impulsar la producció i els vincles de proximitat	1	Establir una dotació de terres de conreu per habitant.	11	11.3	5	22
				11.4	11	
	2	Crear i gestionar un banc de terres.	2	2.4	1	23
	3	Recuperar terres de conreu abandonades.	2	2.3	2	23
	4	Assessorar i acompanyar la pagesia.	2	2.3	1	12
	5	Incorporar joves i nova pagesia.	2	2.3	8/9	16
	6	Incorporar energies renovables.	7	7.2	4	28
	7	Utilitzar aigua regenerada per al reg.	2	2.4	5	13/22/26
			13	13.1	3	
8	Millorar l'estructura física del sòl.	2	2.3	3/5	22	
			2.4	5		
9	Establir mesures per minimitzar l'impacte del canvi climàtic en la producció d'aliments i l'impacte ambiental del sistema alimentari.	2	2.4	1/9	22	
			13	13.1		8
				13.2	11	
Àmbit d'acció 2 Enfortir la vitalitat comercial de proximitat	10	Crear o consolidar mercats municipals sedentaris i no sedentaris.	12	12.3	4	31/32
	11	Donar a conèixer l'activitat agrària i les seves produccions.	12	12.3	4	20
	12	Establir infraestructures de suport a la cadena alimentària.	2	2.3	12	28
	13	Digitalitzar l'espai agrari.	4	4.4	4	5
9			9.1	4		
Àmbit d'acció 3 Facilitar l'accés i el poder de compra i assegurar la participació de les persones consumidores	14	Promoure els sistemes de venda directa i amb producte de proximitat.	2	2.2	1	25/27
				2.3	6	
	15	Incrementar l'oferta local de fruites i hortalisses.	12	12.7	3	20/21/32
				12.3	4	
				5		
16	Promoure els <i>hubs</i> alimentaris.	2	2.3	7	25/28/30	

Parc Agrari de la Conca d'Òdena

Àmbit d'acció	Actuacions		ODS			PM
			Objectiu	Fita	Actuació	Acció
Àmbit d'acció 4 Fomentar l'alimentació saludable entre les col·lectivitats i, en especial, als menjadors escolars	17	Fomentar el conreu ecològic.	2	2.4	2/8	20/22
			11	11.4	1/6	
	18	Impulsar menús amb productes de proximitat en tots els àmbits de la restauració pública col·lectiva.	2	2.1	1	7/8/9/15
				2.2		
	19	Implementar horts escolars.	2	2.2	1	7/8/9/15
	20	Implementar horts comunitaris.	2	2.2	1	18
	21	Incloure o impulsar al contingut curricular dels centres d'ensenyament i de manera transversal una assignatura de cuina i alimentació.	2	2.2	1	7/8
	22	Ambientalitzar l'espai agrari.	2	2.2	1	22/24
23	Impulsar programes actius encaminats a consolidar la cuina saludable i de proximitat.	2	2.3	12	7/9/36/37	
24	Implementar actuacions per formar infants i famílies en la cuina saludable i de proximitat.	2	2.2	1	7/9/36/37	
Àmbit d'acció 5 Reconèixer la petjada alimentària i actuar-hi (malbaratament d'aliments i tractament de residus)	25	Reduir, reciclar i reutilitzar les deixalles i els residus agraris.	11	11.4	2	34
			12	12.8	2	
	26	Gestionar i reduir el malbaratament alimentari.	2	2.2	4 / 5	35
			12	12.3	1 / 2 / 3/4	

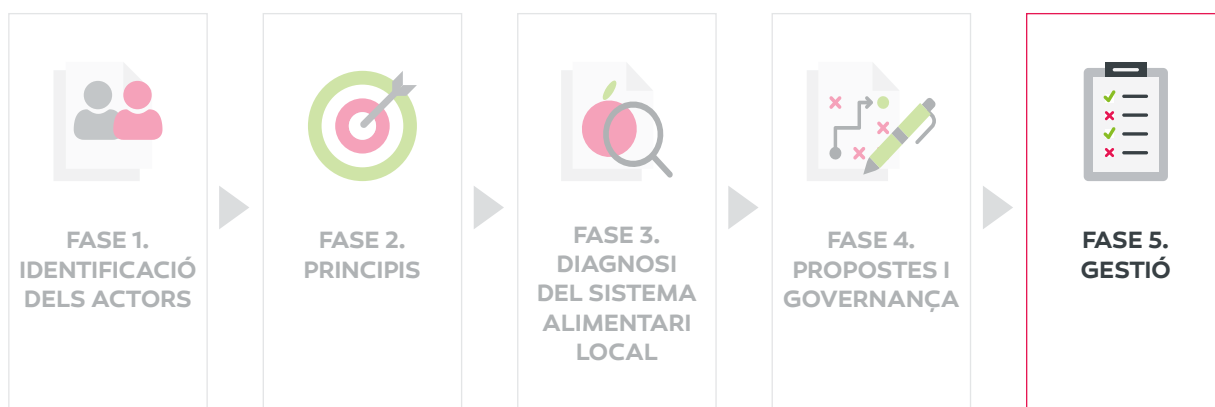
5

GESTIÓ: IMPLEMENTACIÓ, SEGUIMENT I AVALUACIÓ DE LES ACTUACIONS

Fins aquí s'han culminat quatre fases per impulsar una governança alimentària des de la política pública local. Una vegada concretades les actuacions, comença l'acció per afrontar les mancances i els desafiaments detectats en la diagnosi i debatuts en els processos participatius impulsats des del municipi. És el moment de precisar les polítiques públiques, d'establir-ne el període d'execució i de concretar-ne els resultats esperats, que s'hauran d'avaluar per conèixer-ne el grau d'acompliment. Aquestes polítiques es definiran al PAL i les avalarà el CAL. Es prioritzaran les actuacions que s'hagin d'implementar durant un període preestablert

(anual, biennal, etc.), les quals, de comú acord amb el CAL, conformaran el pla d'actuació.

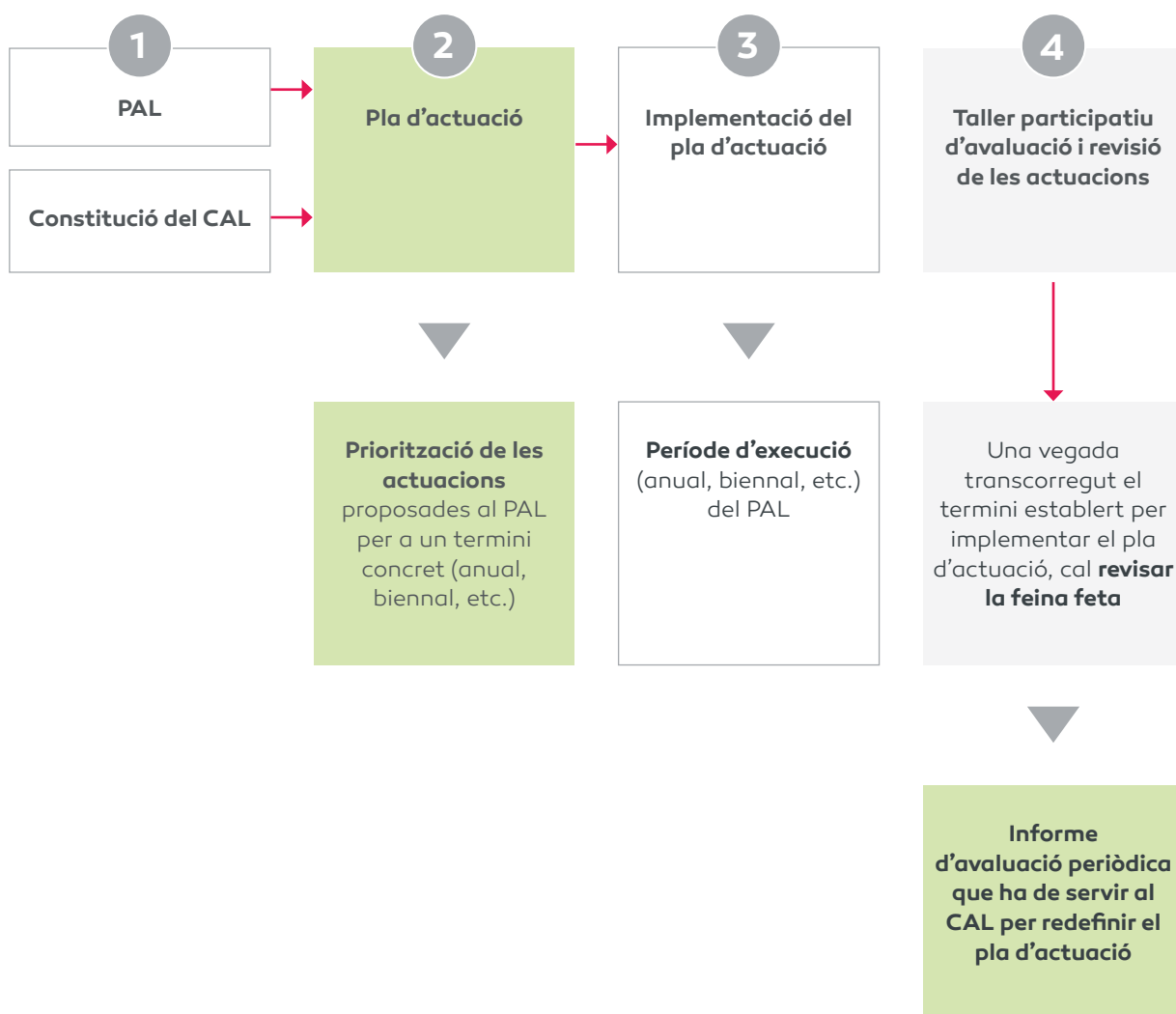
Des d'un punt de vista metodològic, cal tenir en compte que la gestió del PAL implica lideratge per impulsar noves tendències, resoldre debilitats i amenaces i plantejar cada actuació amb l'objectiu de reforçar les oportunitats i singularitats del sistema. Equival a emprendre decisions integradores, desenvolupar la voluntat d'execució i de compromís, establir complicitats entre l'Administració i la societat civil (actors) i definir procediments, tot plegat amb recursos humans i econòmics a l'abast.

Parc Agrari de la Conca d'Òdena

Cada actuació que s'incorpora al pla d'actuació ha de respondre a tres qüestions: què es gestiona? Qui ho gestiona? Com es gestiona? És a dir, que cal definir i acotar de manera clara cadascuna de les actuacions, concretar les responsabilitats a l'hora d'implementar-les i establir de quina manera i amb quins recursos es farà.

En definitiva, a partir del PAL i el CAL i de manera conjunta amb el govern municipal o supramunicipal, s'acordarà desenvolupar un **pla d'actuació per a un període determinat**. Aquest pla fixa les responsabilitats sobre qui haurà d'executar cada iniciativa, de quina manera es farà possible (procediments), quins en seran els resultats esperats (a partir d'indicadors d'avaluació) i amb quins recursos humans i econòmics es desenvoluparan. Es redactarà un informe d'avaluació que serà útil tant per al govern municipal com per al CAL. **El PAL s'ha d'entendre com un document flexible i revisable que ha de permetre la redefinició d'algunes actuacions, la consideració dels terminis o la incorporació de noves mesures per poder-les aprovar posteriorment.**

FITXES DE LES ACTUACIONS PROPOSADES A LA FASE 4

**ÀMBIT
D'ACCIÓ
1**
IMPULSAR LA PRODUCCIÓ I ELS VINCLES DE PROXIMITAT

La disponibilitat d'aliments, d'aigua i de sòl per conrear, en el context d'emergència climàtica, serà una qüestió fonamental i un repte de futur. Tot i que els punts de subministrament d'aliments propers (botiga, mercat, supermercat, hipermercats, etc.) semblen segurs, fenòmens extrems com ara les crisis geopolítiques, l'especulació alimentària, les reivindicacions socials (vagues de transport, per exemple) o els episodis climàtics poden alterar els circuits actuals i desabastir-nos puntualment. La voluntat de les polítiques alimentàries ha de ser, per tant, vetllar per l'autoabastiment.

Protegir l'espai agrari proper no és un capritx ni una moda. És molt important fer de la proximitat l'argument que vinculi la població amb el seu entorn.

Estalviar la mobilitat dels aliments i fer aflorar tradicions i sabers culinaris que formen part del patrimoni cultural és també una necessitat quan es parla de la importància de l'agricultura de proximitat com a resposta a previsible situacions d'emergència climàtica, social o sanitària. En definitiva, la producció agrària d'un territori està condicionada pels recursos disponibles, la dieta dels seus habitants i la capacitat productiva del territori. L'objectiu final ha de ser poder exercir la sobirania alimentària en clau d'autosuficiència, és a dir, reduir els fluxos d'entrada i sortida dels aliments i, en la mesura que sigui possible, destinar-los al consum local.

Contribució als ODS

Actuació 1

ESTABLIR UNA DOTACIÓ DE TERRES DE CONREU PER HABITANT

Encaix

Objectius ODS

Fita 11.3. De cara al 2030, potenciar una urbanització inclusiva i sostenible i també la capacitat de planificar i gestionar de manera participativa, integrada i sostenible els assentaments humans a tots els països.

Actuació 5. Impulsar les ciutats intel·ligents al territori català.

Fita 11.4. Redoblar els esforços per protegir i salvaguardar el patrimoni cultural i natural del món.

Actuació 11. Conservar els valors naturals i rurals en la planificació urbanística i territorial.

MUFPP

Acció recomanada: promoure la producció alimentària.

Acció 22. Adoptar un enfocament ecosistèmic per orientar una planificació holística i integrada de l'ús del territori, en cooperació entre les autoritats urbanes i rurals i altres ens per al maneig dels recursos naturals, tot combinant les característiques del territori amb estratègies per a la reducció dels riscos, amb la finalitat d'augmentar les oportunitats de producció agroecològica, la protecció de la biodiversitat i del sòl agrícola i l'adaptació als canvis climàtics, el turisme i el temps lliure i altres serveis sistèmics.

Objectiu

Tenir la base territorial necessària per garantir un cert autoabastiment de fruites i hortalisses fresques de proximitat.

Justificació

Per ser sostenible, un municipi ha d'incorporar també el paràmetre alimentari de proximitat en la planificació i gestió municipal i, per tant, ha de procurar disposar de terres suficients en funció del seu nombre d'habitants i d'incloure aquesta dotació al planejament municipal.

Actuacions

Des de l'àmbit públic

- Incorporar al planejament municipal o supramunicipal el paràmetre «dotació d'espai agrícola per habitant» (m²/habitant).
- Calcular la superfície productiva d'horta i fruiters necessària a partir d'una dotació de 70-100 m²/habitant/any. Per a altres conreus de la dieta mediterrània caldria establir aquestes dotacions i superfície productiva.
- Fomentar la producció hortofructícola.

Des de l'àmbit privat

- Mostrar predisposició a incrementar el conreu hortofructícola per mitjà de la transició cap a aquests conreus si hi ha possibilitats de regadiu (recuperació d'antics regadius, ús d'aigua regenerada, etc.).
- Incorporar l'agroforesteria en la gestió de l'explotació agrícola (entesa com el conreu combinat d'espècies llenyoses, fructícoles o forestals i vegetals).

Agents implicats

- Ajuntaments. Departament d'Acció Climàtica (DACC).
- Departament de Polítiques Digitals i Territori. Pagesia. ADV.

Indicador de seguiment

Indicador

Autosuficiència alimentària

Paràmetre de càlcul

$\left(\frac{\text{Superfície de conreu disponible al municipi (m}^2\text{)}}{\text{dotació de terres per habitant (DTH)*}} \times 100 \right) / \text{nombre total d'habitants del municipi}$

Paràmetre d'avaluació

Habitants del municipi

Objectiu mínim

Objectiu desitjable

*Dotació de terres habitant (DTH) = superfície de conreu necessària per alimentar una persona cada any (m²/habitant)

Actuació 2

CREAR I GESTIONAR UN BANC DE TERRES

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.4. De cara al 2030, assegurar la sostenibilitat dels sistemes de producció d'aliments i aplicar pràctiques agrícoles resilents que augmentin la productivitat i la producció, que contribueixin al manteniment dels ecosistemes, que enforteixin la capacitat d'adaptació al canvi climàtic, als fenòmens meteorològics extrems, a les sequeres, a les inundacions i a altres desastres i que millorin progressivament la qualitat del sòl i la terra.

Actuació 1. Contribuir a la protecció i millora del medi ambient, els recursos naturals, el sòl i la diversitat genètica i a la mitigació del canvi climàtic mitjançant les pràctiques agrícoles.

MUFPP

Acció recomanada: promoure la producció alimentària.

Acció 23. Protegir i permetre l'accés segur i la propietat de terres per a una producció alimentària sostenible en les àrees urbanes i periurbanes, incloses parcel·les per a horts comunitaris i petits productors, per exemple mitjançant la producció agrícola local, i promoure'n la integració per mitjà de plans i programes d'ús del territori i de desenvolupament urbà.

Objectiu

Constituir un fons o banc de terres per gestionar les terres abandonades o en potencial procés de relleu. L'objectiu principal ha de ser, en primer lloc, facilitar l'accés a la terra per fomentar el relleu agrari i l'accés de la nova pagesia i, en segon lloc, possibilitar l'increment de la base territorial d'explotacions existents.

Justificació

Cal fer possible la incorporació de nova pagesia per rejuvenir el sector i garantir el relleu generacional, tot facilitant l'accés a la terra i consolidant petites explotacions agràries amb l'objectiu que puguin incrementar la base territorial i garantir uns mínims que en permetin la viabilitat econòmica.

Actuacions

Des de l'àmbit públic

- Redactar la normativa del banc de terres i aprovar-la en un ple municipal.
- Gestionar el banc de terres a partir de la normativa aprovada, en la qual s'estableixin uns criteris objectius per prioritzar-ne les demandes.

Des de l'àmbit privat

- Demanar la creació d'un fons o banc de terres municipal o supramunicipal.
- Posar a disposició del banc de terres camps de conreu que no es cultivin.
- Utilitzar el banc de terres.

Agents implicats

- Ajuntament, consell comarcal o ens supramunicipal.
- Gestor del banc de terres.
- Diputació de Barcelona.
- Xarxa de bancs de terres.
- DACC (planter jove).

- Gestor del banc de terres.
- Pagesia i nova pagesia.
- Propietaris de terres.
- Associacions de propietaris forestals.
- Cooperatives agràries.
- Sindicats agraris.

Indicador de seguiment

Indicador
Paràmetre
de càlcul

Recuperació de terres abandonades
[Superfície de terres incorporades al banc de terres / superfície total de terres abandonades] x 100

Paràmetre
d'avaluació

Terres abandonades incloses al banc de terres

Actuació 3

RECUPERAR LES TERRES DE CONREU ABANDONADES

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.3. De cara al 2030, duplicar la productivitat agrícola i els ingressos dels productors d'aliments de petita escala, en particular de les dones, els pobles indígenes, la pagesia familiar i les persones dedicades al pasturatge i la pesca, per mitjà, entre d'altres, d'un accés segur i equitatiu a les terres, a altres recursos de producció i a *inputs*, coneixements, serveis financers, mercats i oportunitats per a la generació de valor afegit i de treball no agrícola.

Actuació 2. Evitar l'abandonament de terres i assegurar un ús continuat de les terres agràries en zones de muntanya i zones amb limitacions naturals i altres limitacions específiques.

MUFPP

Acció recomanada: promoure la producció alimentària.

Acció 23. Protegir i permetre l'accés segur i la propietat de terres per a una producció alimentària sostenible en les àrees urbanes i periurbanes, incloses parcel·les per a horts comunitaris i petits productors, per exemple mitjançant la producció agrícola local, i promoure'n la integració per mitjà de plans i programes d'ús del territori i de desenvolupament urbà.

Objectiu

- Incrementar la superfície de conreu del municipi.
- Recuperar, per al seu ús productiu efectiu, terres agrícoles abandonades o infrautilitzades i posar-les a disposició del banc o fons de terres.
- Recuperar el mosaic agroforestal.

Justificació

Per possibilitar l'increment de la base productiva d'algunes explotacions agràries i facilitar la incorporació de nova pagesia, cal incrementar la superfície de conreu mitjançant la recuperació de les terres llaurades abandonades o infrautilitzades.

A més, cal recuperar el mosaic agroforestal per disposar d'un territori viu i resilient a amenaces greus, com ara els grans incendis forestals.

Actuacions

Des de l'àmbit públic

- Fer un cens anual de terres abandonades.
- Aprovar en un ple municipal l'impost sobre terres infrautilitzades (ITI).
- Incorporar les terres abandonades al banc o fons de terres municipal o supramunicipal.
- Establir ajuts públics per a la recuperació de terres de conreu abandonades.
- Impulsar processos d'intermediació entre propietaris de terres i pagesia.

Des de l'àmbit privat

- Facilitar la recuperació de terres abandonades.
- Impulsar la demanda de noves terres per al conreu.
- Aportar les terres recuperades al banc o fons de terres.

Actuació 3

RECUPERAR LES TERRES DE CONREU ABANDONADES

Agents implicats

- Ajuntaments.
- Gestor del fons o banc de terres.
- Diputació de Barcelona.
- Xarxa de bancs de terres.
- Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural (DACR).
- Propietaris de finques amb terres abandonades.
- Associacions de propietaris forestals.
- Explotacions agràries amb necessitat d'incrementar la base territorial.
- Nova pagesia que s'hi vulgui incorporar.
- Cooperatives agràries.
- Sindicats agraris.

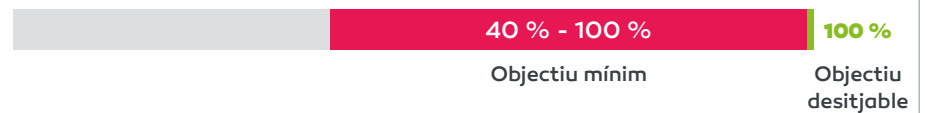
Indicador de seguiment

Indicador Recuperació de terres abandonades

Paràmetre de càlcul $[\text{Superfície de terres recuperades} / \text{superfície total de terres abandonades}] \times 100$

Paràmetre d'avaluació

Terres abandonades en tres anys

Indicador

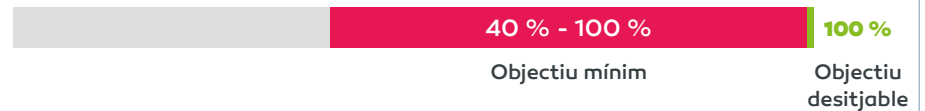
Recuperació de terres en risc d'abandonament

Paràmetre de càlcul

$[\text{Superfície de terres en risc d'abandonament incorporades al banc de terres} / \text{superfície total de terres en risc d'abandonament}] \times 100$

Paràmetre d'avaluació

Terres en risc d'abandonament

Actuació 4

ASSESSORAR I ACOMPANYAR LA PAGESIA

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.3. De cara al 2030, duplicar la productivitat agrícola i els ingressos dels productors d'aliments de petita escala, en particular de les dones, els pobles indígenes, la pagesia familiar i les persones dedicades al pasturatge i la pesca, per mitjà, entre d'altres, d'un accés segur i equitatiu a les terres, a altres recursos de producció i a *inputs*, coneixements, serveis financers, mercats i oportunitats per a la generació de valor afegit i de treball no agrícola.

Actuació 1. Millorar la viabilitat i competitivitat de les explotacions agràries tot afavorint-ne la reestructuració i modernització i promovent l'ús de tecnologies agrícoles innovadores.

MUFPP

Acció recomanada: promoure dietes i nutrició saludables.

Acció 12. Promoure una acció conjunta per part dels sectors de l'alimentació i de la salut, amb la finalitat d'implantar estratègies centrades en les persones i a favor d'estils de vida saludables i d'inclusió social.

Objectiu

- Agrupar la pagesia a l'entorn d'un o més membres de personal tècnic que els assessorin tant en la lluita contra plagues i malalties dels conreus com en la millora del sòl i en la producció ecològica i agroecològica.
- Acompanyar les empreses del sector agrari que necessitin assessorament amb relació als seus plans d'empresa per garantir-ne la viabilitat econòmica.
- Establir mesures d'acompanyament per a noves incorporacions.

Justificació

L'assessorament i acompanyament a la pagesia a l'hora de gestionar les seves explotacions en l'àmbit tècnic i econòmic en millorarà el rendiment, oferirà una qualitat superior i facilitarà la transició de la producció ecològica cap a l'agroecologia. Alhora, l'acompanyament a les empreses d'acord amb les seves necessitats, ja siguin les consolidades o les de nova incorporació, ha de facilitar l'accés als serveis i recursos disponibles a cada territori.

Actuacions

Des de l'àmbit públic

- Establir ajuts per donar suport a la creació d'ADV i fomentar-ne la consolidació.
- Incentivar la constitució d'ADV.
- Establir mesures d'acompanyament per a noves incorporacions mitjançant l'establiment de la figura del membre de personal tècnic dinamitzador per al suport i l'acompanyament a la pagesia, sigui quina sigui la fase de consolidació de l'empresa.

Des de l'àmbit privat

- Constituir ADV.
- Acollir-se a les mesures d'acompanyament per a noves incorporacions.
- Participar en els programes d'assessorament a les empreses agràries.

Actuació 4

ASSESSORAR I ACOMPANYAR LA PAGESIA

Agents implicats

- Ajuntaments.
- Diputació de Barcelona.
- DACC.
- Pagesia i nova pagesia.
- Personal tècnic assessor.

Indicador de seguiment

Indicador	Explotacions agràries associades a una ADV
Paràmetre de càlcul	$[\text{Nombre d'explotacions agràries associades a l'ADV} / \text{nombre total d'explotacions agràries}] \times 100$
Paràmetre d'avaluació	Explotacions agràries associades a l'ADV
	40 % - 100 % 100 % Objectiu mínim Objectiu desitjable
Indicador	Acompanyament per al foment del relleu al sector agrari
Paràmetre de càlcul	$[\text{Nombre d'iniciatives empresarials participants en els programes d'acompanyament} / \text{nombre total d'iniciatives identificades}] \times 100$
Paràmetre d'avaluació	Iniciatives empresarials participants en els programes d'acompanyament
	40 % - 100 % 100 % Objectiu mínim Objectiu desitjable

Actuació 5

INCORPORAR JOVES I NOVA PAGESIA

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.3. De cara al 2030, duplicar la productivitat agrícola i els ingressos dels productors d'aliments de petita escala, en particular de les dones, els pobles indígenes, la pagesia familiar i les persones dedicades al pasturatge i la pesca, per mitjà, entre d'altres, d'un accés segur i equitatiu a les terres, a altres recursos de producció i a *inputs*, coneixements, serveis financers, mercats i oportunitats per a la generació de valor afegit i de treball no agrícola.

Actuació 8. Fomentar el relleu generacional, potenciar el paper de les dones al medi rural i contribuir a la viabilitat econòmica del sector.

Actuació 9. Incentivar i facilitar el retorn i la inserció laboral de les persones joves a les zones rurals.

MUFPP

Acció recomanada: assegurar l'equitat social i econòmica.

Acció 16. Redefinir una ocupació digna per a tothom per mitjà de relacions econòmiques equitatives, una redistribució justa i una millora de les condicions de treball en l'àmbit alimentari i agrícola, amb la plena inclusió de les dones.

Objectiu

Aconseguir un rejuveniment del sector agrari amb la incorporació de persones joves provinents de famílies pageses existents i també de persones joves d'origen no pagès però amb voluntat i capacitat d'impulsar un projecte agrari (nova pagesia). Donar oportunitats per treballar en el sector agrari a aquelles persones que vulguin impulsar un projecte empresarial en aquest sector.

Justificació

És fonamental rejuvenir el sector agrari com a garantia de futur del sector mateix i de les explotacions de l'àmbit territorial i per aconseguir-ho cal fer possible una agricultura de proximitat per mitjà d'explotacions agràries familiars. La continuïtat de l'activitat agrària està condicionada pel fet de disposar de continuïtat generacional i també d'incrementar el nombre d'actius al sector agrari.

Actuacions

Des de l'àmbit públic

- Fomentar la incorporació de joves al sector, especialment dones.
- Facilitar l'accés a la terra.
- Oferir terres, assessorament i acompanyament a les noves incorporacions i als nous projectes d'emprenedoria al sector agrari.
- Impulsar formació específica de tipus ocupacional o de formació professional.

Des de l'àmbit privat

- Dur a terme accions d'acollida a les noves incorporacions.
- Donar suport a escoles i iniciatives de formació agrària.
- Facilitar les pràctiques de formació a les explotacions agràries.
- Afavorir la creació de *joint ventures* d'equips de «joves amb experiència» (associació entre una persona jove i una de pagesa amb experiència).

Agents implicats

- Ajuntaments. Diputació de Barcelona. DACC. Pagesia. ADV.
- Entitats gestores de bancs de terres. Societat civil jove. Cooperatives agràries.
- Instituts amb formació agrària i cicles formatius agraris.

Indicador de seguiment

Indicador	Índex de reposició
Paràmetre de càlcul	[Nombre de noves explotacions agràries amb titulars joves / nombre d'explotacions agràries cessants]
Paràmetre d'avaluació	Objectiu mínim = 1 Objectiu desitjable = ≥ 2 en cinc anys

Actuació 6

INCORPORAR ENERGIES RENOVABLES

Encaix

Objectius ODS

Fita 7.2. De cara al 2030, augmentar de manera substancial el percentatge d'energia renovable utilitzada en el conjunt de fonts d'energia.

Actuació 4. Afavorir la implantació d'instal·lacions d'autoconsum elèctric amb aprofitament d'energies renovables (principalment, energia solar fotovoltaica).

MUFPP

Acció recomanada: millorar el proveïment i la distribució alimentaris.

Acció 28. Fomentar la millora de les tecnologies i infraestructures d'emmagatzematge, transformació, transport i distribució alimentaris, tot connectant les àrees periurbanes amb les àrees rurals confrontants amb la finalitat de garantir el consum d'aliments de temporada i de reduir la inseguretat alimentària i la pèrdua i el malbaratament d'aliments, nutrients i productes alimentaris, sempre amb una atenció especial, dins de la cadena de valor, envers les empreses alimentàries mitjanes i petites, font d'ocupació digna i estable.

Objectiu

Incorporar energies renovables per al funcionament de les explotacions agràries, en especial l'energia fotovoltaica, sense comprometre el sòl agrari.

Justificació

Participar en el procés de transició energètica amb l'objectiu final d'abolir el carbó, l'energia nuclear i altres recursos no renovables mitjançant la incorporació d'energia renovable a l'explotació agrària de manera única i exclusiva per al seu funcionament.

Actuacions

Des de l'àmbit públic

- Facilitar ajudes per a la instal·lació d'energia solar fotovoltaica destinada a l'autoconsum instantani amb excedents.

Des de l'àmbit privat

- Incorporar l'energia solar a l'explotació agrària per a les seves necessitats (bombament d'aigua, sistema de reg, il·luminació de les instal·lacions, habitatge agrari, etc.).

Agents implicats

- Ajuntaments.
- Altres administracions.

- Pagesia.
- Empreses dedicades a les energies renovables.

Indicador de seguiment

Indicador

Ús de les energies renovables a l'agricultura

Paràmetre de càlcul

$[\text{Nombre d'explotacions amb energia renovable} / \text{nombre total d'explotacions}] \times 100$

Paràmetre d'avaluació

Explotacions amb energia renovable

Objectiu mínim

Objectiu desitjable

Actuació 7

UTILITZAR AIGUA REGENERADA PER AL REG O GARANTIR L'ACCÉS
A L'AIGUA DE REG AMB CRITERIS D'ECONOMIA VERDA I CIRCULAR

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.4. De cara al 2030, assegurar la sostenibilitat dels sistemes de producció d'aliments i aplicar pràctiques agrícoles resilients que augmentin la productivitat i la producció, que contribueixin al manteniment dels ecosistemes, que enforteixin la capacitat d'adaptació al canvi climàtic, als fenòmens meteorològics extrems, a les sequeres, a les inundacions i a altres desastres i que millorin progressivament la qualitat del sòl i la terra.

Actuació 5. Millorar la qualitat de sòls i aigües contaminats per nitrats provinents de fonts agràries per mitjà del desenvolupament d'una estratègia integral en la gestió de les dejeccions ramaderes i la fertilització.

Fita 13.1. Enfortir la resiliència i la capacitat d'adaptació als riscos relacionats amb el clima i els desastres naturals a tots els països.

Actuació 3. Optimitzar la gestió dels recursos hídrics en situació de sequera tot evitant-ne les restriccions en els usos domèstics.

MUFPP

Acció recomanada: promoure dietes i nutrició saludables.

Acció 13. Invertir en l'accés universal a l'aigua potable i a un sanejament adequat i comprometre's a aconseguir-los, amb la participació de la societat civil i d'altres col·laboradors, segons convingui.

Acció recomanada: promoure la producció alimentària.

Acció 22. Adoptar un enfocament ecosistèmic per orientar una planificació holística i integrada de l'ús del territori, en cooperació entre les autoritats urbanes i rurals i altres ens per al maneig dels recursos naturals, tot combinant les característiques del territori amb estratègies per a la reducció dels riscos, amb la finalitat d'augmentar les oportunitats de producció agroecològica, la protecció de la biodiversitat i del sòl agrícola i l'adaptació als canvis climàtics, el turisme i el temps lliure i altres serveis sistèmics.

Acció 26. Millorar la gestió i reutilització de les aigües (residuals) en l'agricultura i la producció alimentària, mitjançant polítiques i programes que adoptin enfocaments participatius.

Objectiu

Racionalitzar el consum de recursos hídrics disponibles per al reg i, si és possible, minimitzar l'ús d'aigües superficials i subterrànies substituint-les per aigües regenerades amb qualitat agronòmica.

Justificació

Un dels objectius importants per a la consecució d'un metabolisme circular i evitar el malbaratament de recursos naturals és la reutilització dels recursos disponibles, com ara l'aigua regenerada.

Actuació 7

UTILITZAR AIGUA REGENERADA PER AL REG O GARANTIR L'ACCÉS A L'AIGUA DE REG AMB CRITERIS D'ECONOMIA VERDA I CIRCULAR

Actuacions**Des de l'àmbit públic**

- Disposar d'un tractament terciari que regeneri l'aigua amb qualitat agronòmica.
- Fer estudis per analitzar la possibilitat d'establir una xarxa de reg amb aigua regenerada.
- Fomentar l'ús d'aigua regenerada per al reg.
- Facilitar l'ús legal d'aquest tipus d'aigua per al reg de conreus hortofructícoles.
- Dur a terme controls periòdics de qualitat agronòmica de l'aigua de reg regenerada.

Des de l'àmbit privat

- Utilitzar aigua regenerada per al reg.
- Organitzar les persones usuàries en comunitats de regants.
- Facilitar l'accés al control de qualitat i ús racional de les aigües de reg.

Agents implicats

- Ens gestor de depuradores i Agència Catalana de l'Aigua (ACA).
- Ajuntaments.
- DACC.
- Pagesia i comunitats de regants.
- ADV.
- Cooperatives agràries.

Indicador de seguiment**Indicador**

Ús d'aigua regenerada per a ús agrícola

Paràmetre de càlcul

$$\left[\frac{\text{Superfície regada amb aigües regenerades}}{\text{superfície total de reg}} \right] \times 100$$
Paràmetre d'avaluació

Superfície regada amb aigües regenerades

Objectiu mínim**Objectiu desitjable**

(1) De la superfície potencial regable amb aigua regenerada

Actuació 8

MILLORAR L'ESTRUCTURA FÍSICA DEL SÒL

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.3. De cara al 2030, duplicar la productivitat agrícola i els ingressos dels productors d'aliments de petita escala, en particular de les dones, els pobles indígenes, la pagesia familiar i les persones dedicades al pasturatge i la pesca, per mitjà, entre d'altres, d'un accés segur i equitatiu a les terres, a altres recursos de producció i a *inputs*, coneixements, serveis financers, mercats i oportunitats per a la generació de valor afegit i de treball no agrícola.

Actuació 3. Conèixer a fons les característiques dels sòls agrícoles de Catalunya.

Actuació 5. Millorar les bones pràctiques amb relació al reg i a la preservació de l'erosió del sòl i transmetre'n el coneixement expert a les persones agricultores per a una gestió correcta del seu ús i de la fertilització.

Fita 2.4. De cara al 2030, assegurar la sostenibilitat dels sistemes de producció d'aliments i aplicar pràctiques agrícoles resilents que augmentin la productivitat i la producció, que contribueixin al manteniment dels ecosistemes, que enforteixin la capacitat d'adaptació al canvi climàtic, als fenòmens meteorològics extrems, a les sequeres, a les inundacions i a altres desastres i que millorin progressivament la qualitat del sòl i la terra.

Actuació 5. Millorar la qualitat de sòls i aigües contaminats per nitrats provinents de fonts agràries per mitjà del desenvolupament d'una estratègia integral en la gestió de les dejeccions ramaderes i la fertilització.

Pacte de Milà

Acció recomanada: promoure la producció alimentària.

Acció 22. Adoptar un enfocament ecosistèmic per orientar una planificació holística i integrada de l'ús del territori, en cooperació entre les autoritats urbanes i rurals i altres ens per al maneig dels recursos naturals, tot combinant les característiques del territori amb estratègies per a la reducció dels riscos, amb la finalitat d'augmentar les oportunitats de producció agroecològica, la protecció de la biodiversitat i del sòl agrícola i l'adaptació als canvis climàtics, el turisme i el temps lliure i altres serveis sistèmics.

Objectiu

Millorar l'estat dels sòls agrícoles, en especial el seu contingut en matèria orgànica.

Justificació

La matèria orgànica del sòl té una acció física amb relació als efectes de la millora de l'estructura del sòl, una acció química que es manifesta en l'augment de la capacitat d'intercanvi i de reserva de nutrients i una acció biològica amb una activació de la vida microbiana del sòl. També juga un paper important en l'equilibri ecològic del sòl i augmenta la seva capacitat d'embornal de carboni.

Actuació 8

MILLORAR L'ESTRUCTURA FÍSICA DEL SÒL

Actuacions Des de l'àmbit públic

- Possibilitat de disposar de matèria orgànica o compost a una distància raonable de l'explotació agrària.
- Fer un mapa de sòls de l'espai agrari o facilitar la realització d'una anàlisi de sòls a l'explotació agrària.

Des de l'àmbit privat

- Fer una anàlisi de sòls periòdica per conèixer-ne l'evolució en contingut de matèria orgànica i de nutrients.
- Utilitzar matèria orgànica en l'adob de fons per millorar-ne el contingut al sòl.

Agents implicats

- Ajuntaments.
- Planta de compostatge.
- Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries (IRTA).
- DACC.
- Ramaders.
- Pagesia.
- ADV.

Indicador de seguiment

Indicador Contingut de matèria orgànica al sòl

Paràmetre de càlcul Percentatge (%) de matèria orgànica oxidable al sòl (anàlisi de sòls)

Paràmetre d'avaluació Percentatge (%) de matèria orgànica oxidable al sòl (anàlisi de sòls)

1,5 % 2,5 %

Objectiu mínim Objectiu desitjable

Indicador Contingut de matèria orgànica al sòl

Paràmetre de càlcul [Superfície agrícola adobada amb compost / superfície agrícola total] x 100

Paràmetre d'avaluació Superfície agrícola adobada amb compost

30 % - 50 % ≥50 %

Objectiu mínim Objectiu desitjable

Actuació 9

ESTABLIR MESURES PER MINIMITZAR L'IMPACTE DEL CANVI CLIMÀTIC EN LA PRODUCCIÓ D'ALIMENTS I L'IMPACTE AMBIENTAL DEL SISTEMA ALIMENTARI

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.4. De cara al 2030, assegurar la sostenibilitat dels sistemes de producció d'aliments i aplicar pràctiques agrícoles resilents que augmentin la productivitat i la producció, que contribueixin al manteniment dels ecosistemes, que enforixin la capacitat d'adaptació al canvi climàtic, als fenòmens meteorològics extrems, a les sequeres, a les inundacions i a altres desastres i que millorin progressivament la qualitat del sòl i la terra.

Actuació 1. Contribuir a la protecció i millora del medi ambient, els recursos naturals, el sòl i la diversitat genètica i a la mitigació del canvi climàtic mitjançant les pràctiques agrícoles.

Actuació 9. Contribuir a la mitigació i a l'adaptació al canvi climàtic d'explotacions agràries i empreses agroalimentàries.

Fita 13.1. Enfortir la resiliència i la capacitat d'adaptació als riscos relacionats amb el clima i els desastres naturals a tots els països.

Actuació 8. Reduir la vulnerabilitat de la població, dels sectors socioeconòmics i dels ecosistemes respecte dels riscos relacionats amb el clima i els desastres naturals (en especial, les sequeres, les onades de calor, els incendis forestals i les inundacions), i també crear i reforçar les capacitats nacionals de resposta a aquests riscos.

Fita 13.2. Incorporar mesures relatives al canvi climàtic en les polítiques, les estratègies i els plans nacionals.

Actuació 11. Contribuir a la mitigació del canvi climàtic i a l'adaptació d'explotacions agràries i empreses agroalimentàries.

MUFPP

Accions recomanades: promoure la producció alimentària.

Acció 22. Adoptar un enfocament ecosistèmic per orientar una planificació holística i integrada de l'ús del territori, en cooperació entre les autoritats urbanes i rurals i altres ens per al maneig dels recursos naturals, tot combinant les característiques del territori amb estratègies per a la reducció dels riscos, amb la finalitat d'augmentar les oportunitats de producció agroecològica, la protecció de la biodiversitat i del sòl agrícola i l'adaptació als canvis climàtics, el turisme i el temps lliure i altres serveis sistèmics.

Objectiu

- Analitzar la situació que la crisi climàtica està generant en els conreus i cercar propostes d'adaptació al canvi climàtic per poder garantir el futur de la producció agrària (adaptació al canvi climàtic).
- Analitzar l'impacte ambiental del sistema alimentari i cercar propostes de minimització d'aquest impacte en totes les baules del sistema alimentari.

Justificació

L'evidència d'un canvi climàtic caracteritzat per situacions climàtiques extremes (temperatures, pluges i sequeres extremes, etc.) està iniciant una crisi en la producció d'aliments provocada per manca d'hores de fred, temperatures extremes, irregularitat en la disponibilitat de recursos hídrics, etc., la qual, si no s'afronta adequadament, provocarà situacions d'emergència greus en la producció i, per tant, en la disponibilitat d'aliments.

D'altra banda, l'impacte ambiental del sistema alimentari a escala planetària, que s'estima en prop del 25 % del total d'emissions amb efecte d'hivernacle, obliga a revisar el sistema actual i a implementar actuacions per assolir sistemes alimentaris sostenibles.

Actuació 9

ESTABLIR MESURES PER MINIMITZAR L'IMPACTE DEL CANVI CLIMÀTIC EN LA PRODUCCIÓ D'ALIMENTS I L'IMPACTE AMBIENTAL DEL SISTEMA ALIMENTARI

Actuacions Des de l'àmbit públic

- Dur a terme accions de sensibilització sobre la crisi climàtica, les seves causes i les repercussions en la disponibilitat d'aliments.
- Fer estudis per concretar les repercussions del canvi climàtic en l'espai agrari i en la seva capacitat de produir aliments, i també elaborar propostes d'adaptació (sistemes de reg, varietats, sistemes de maneig del conreu, etc.).
- Estudiar les possibilitats de l'agroforesteria*.
- Redactar i aprovar un pla d'adaptació al canvi climàtic per a l'espai agrari.
- Fer estudis per analitzar l'impacte ambiental del sistema alimentari i cercar propostes per minimitzar-lo.

Des de l'àmbit privat

- Mostrar receptivitat envers la crisi climàtica i els processos per adaptar-s'hi per garantir l'oferta alimentària local.
- Incorporar la pagesia en el procés de transició de la gestió de l'explotació agrària a partir d'un nou maneig dels conreus i dels recursos disponibles.
- Incorporar sistemes de producció, transformació, distribució i venda que minimitzin l'impacte ambiental del sistema alimentari.

Agents implicats

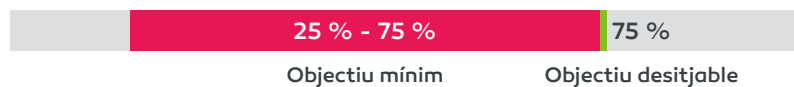
- Ajuntaments.
- DACC.
- Diputació de Barcelona.
- Oficina Catalana del Canvi Climàtic.
- IRTA.
- Consell Català de la Producció Agrària Ecològica CPAE.
- Pagesia.
- Personal tècnic assessor.
- Agents econòmics del sistema alimentari.

Indicador de seguiment

Indicador Importància de la producció ecològica
Paràmetre de càlcul $[\text{Superfície agrícola en producció ecològica} / \text{superfície agrícola total}] \times 100$

Paràmetre d'avaluació Superfície agrícola en producció ecològica

Indicador Presència de l'agroforesteria*

Paràmetre de càlcul $[\text{Superfície agrícola dedicada a l'agroforesteria} / \text{superfície hortofructícola del municipi}] \times 100$

Paràmetre d'avaluació Superfície agrícola dedicada a l'agroforesteria

*Agroforesteria: sistema d'ús múltiple de la terra en què s'intercalen conreus herbacis i llenyosos, ja siguin fruiters o forestals, per configurar una mateixa unitat de maneig de la terra.

Hort urbà a Barcelona

**ÀMBIT
D'ACCIÓ
2**
ENFORTIR LA VITALITAT COMERCIAL DE PROXIMITAT

El fet de facilitar l'accés a productes de proximitat mitjançant un teixit comercial de proximitat i fàcilment accessible per a la pagesia (oferta de producte) i per a la ciutadania (demanda de producte) hauria d'esdevenir una tasca de la política pública alimentària des dels municipis, la qual s'exemplificaria en actuacions com ara les següents: el foment dels mercats i del teixit de petit comerç als barris i pobles, l'impuls de la compra pública d'aliments per part de la restauració col·lectiva i el foment d'estructures logístiques adreçades a la concentració i distribució d'aliments en clau quilòmetre zero.

! Aquestes iniciatives són les que fan possible el manteniment de les terres per a l'activitat agrària, l'accés ciutadà als aliments de proximitat i el respecte cap a la nostra cultura, identitat, pagesia i valors.

Totes aquestes actuacions, entre d'altres, seran essencials per conformar el PAL.

En aquest apartat en proposem quatre d'específiques que considerem imprescindibles.

Contribució als ODS

Actuació 10

CREAR O CONSOLIDAR MERCATS MUNICIPALS SEDENTARIS
I NO SEDENTARIS O MERCATS DE PAGÈS

Encaix

Objectius ODS

Fita 12.3. De cara al 2030, reduir a la meitat el malbaratament mundial d'aliments *per capita* en la venda al detall i a escala de consum, i també les pèrdues d'aliments en les cadenes de producció i distribució, incloses les pèrdues postcollita.

Actuació 4. Recuperar el valor dels aliments en la societat.

MUFPP

Acció recomanada: millorar l'abastiment i distribució alimentaris.

Acció 31. Desenvolupar polítiques i programes de suport als mercats municipals públics, inclosos els mercats agrícoles, els mercats informals, els mercats a l'engròs i al detall, restaurants i altres subjectes que operen en el sector de la distribució alimentària, tot reconeixent les diferències entre ciutats respecte al paper dels operadors públics i privats en el sistema dels mercats.

Acció 32. Millorar i ampliar les infraestructures amb relació als sistemes de mercat que connecten les persones compradores urbanes amb les persones venedores urbanes, periurbanes i rurals, tot afavorint a la vegada la cohesió social i la confiança i donant suport a l'intercanvi cultural per assegurar mitjans de vida sostenibles, especialment per a dones i persones joves emprenedores.

Objectiu

Donar cobertura a una oferta que faciliti a la ciutadania l'accés a aliments de proximitat per mitjà dels mercats locals sedentaris i no sedentaris.

Justificació

Els mercats municipals (sedentaris i no sedentaris), sobretot els de pagès, són una font de subministrament de productes de proximitat, apropen els productors a la persona consumidora, faciliten les relacions socials, reforcen l'economia local i redueixen la mobilitat dels productes des del lloc de producció fins al de consum.

Actuacions

Des de l'àmbit públic

- Fomentar els mercats municipals amb presència de pagesia o presència exclusiva de pagesia (mercats de pagès).
- Completar l'oferta de mercats municipals amb mercats no sedentaris tot facilitant l'accés a un mercat situat cada 500 metres de radi o a menys de quinze minuts a peu.
- Garantir als mercats l'oferta de parades per a la pagesia amb una preferència per a les produccions eco.

Des de l'àmbit privat

- Per part de la pagesia local, mostrar predisposició a la venda en els mercats locals.
- Contribuir a fomentar i adquirir l'hàbit d'anar a comprar als mercats locals.

Agents implicats

- Ajuntaments. Diputació de Barcelona. Pagesia. Ciutadania.

Indicador de seguiment

Indicador

Accés a mercats municipals sedentaris i no sedentaris

Paràmetre de càlcul

[Població amb accés a un mercat municipal situat a menys de 500 metres o a quinze minuts a peu / total de població del municipi] x 100

Paràmetre d'avaluació

Població amb accés a un mercat municipal situat a menys de 500 metres o a quinze minuts a peu

Actuació 11

DONAR A CONÈIXER L'ACTIVITAT AGRÀRIA I LES SEVES
PRODUCCIONS

Encaix

Objectius ODS

Fita 12.3. De cara al 2030, reduir a la meitat el malbaratament mundial d'aliments *per capita* en la venda al detall i a escala de consum, i també les pèrdues d'aliments en les cadenes de producció i distribució, incloses les pèrdues postcollita.

Actuació 4. Recuperar el valor dels aliments en la societat.

MUFPP

Accions recomanades: promoure la producció alimentària.

Acció 20. Promoure i consolidar la producció i transformació alimentàries urbanes i periurbanes mitjançant enfocaments sostenibles i integrar l'agricultura urbana i periurbana en els programes municipals per a la resiliència.

Objectiu

Dur a terme activitats que facin possible acostar la ciutadania al coneixement de l'espai agrari i de la seva activitat productiva, dels productes que s'hi obtenen i dels seus aprofitaments i, en definitiva, de la seva pagesia, tot plegat segons el criteri de seguir el ritme de les estacions.

Justificació

S'estima el que es coneix, per la qual cosa no n'hi ha prou de comprar productes de proximitat, sinó que també cal establir relacions de coneixença i lligam entre la ciutadania i la pagesia per mitjà de l'aliment i l'alimentació. Cal establir una estructura d'acollida per mitjà del menjar basada en el coneixement i el respecte mutus, en la participació i en la capacitat de generar emocions.

Actuacions

Des de l'àmbit públic

- Fomentar les activitats que el sector agrari o altres entitats organitzin i donar-hi publicitat i suport.
- Impulsar campanyes de sensibilització sobre el consum local, saludable i responsable.

Des de l'àmbit privat

- Impulsar i organitzar activitats com ara l'holeriturisme, les jornades de tipus Agriproxima't, les aules d'entorn rural, les visites guiades, els dies de portes obertes, etc., o col·laborar-hi. En definitiva, actuacions que posin en contacte persones consumidores i productores-elaboradores.

Agents implicats

☒ Ajuntaments.	☒ Ciutadania.
☒ DACC.	☒ Restauració.
☒ Diputació de Barcelona.	☒ Petit comerç.
☒ Consells comarcals.	☒ Cooperatives i grups de consum.
☒ Pagesia.	☒ Entitats i col·lectius del món agrari i alimentari.
☒ Entitats.	☒ Entitats ecologistes.
☒ Escoles i instituts.	

Indicador de seguiment

Indicador

Participació de la ciutadania en activitats de foment i sensibilització envers els productes de proximitat

Paràmetre de càlcul

[Nombre de participants l'any X + 1 / nombre de participants l'any X]

Paràmetre d'avaluació

Nombre de participants

Objectiu mínim

Objectiu desitjable

Actuació 12

ESTABLIR INFRAESTRUCTURES DE SUPORT A LA CADENA ALIMENTÀRIA

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.3. Posar fi a la fam, assolir la seguretat alimentària i la millora de la nutrició i promoure l'agricultura sostenible.

Actuació 12. Promoure l'accés i ús sostenibles, inclusivius i equitatius dels recursos naturals i vetllar per la conservació de la biodiversitat i els serveis ambientals.

MUFPP

Accions recomanades: millorar el proveïment i la distribució alimentaris.

Acció 28. Fomentar la millora de les tecnologies i infraestructures d'emmagatzematge, transformació, transport i distribució alimentaris, tot connectant les àrees periurbanes amb les àrees rurals confrontants amb la finalitat de garantir el consum d'aliments de temporada i de reduir la inseguretat alimentària i la pèrdua i el malbaratament d'aliments, nutrients i productes alimentaris, sempre amb una atenció especial, dins de la cadena de valor, envers les empreses alimentàries mitjanes i petites, font d'ocupació digna i estable.

Objectiu

Aconseguir concentrar l'oferta de la producció agrària reduint-ne la mobilitat, diversificar-ne i ampliar-ne el consum i facilitar-hi l'accés a les persones consumidores, i també donar resposta a la demanda de productes transformats i elaborats que aportin un valor afegit als productes agraris de temporada.

Justificació

És important donar resposta a demandes socials que s'estan incorporant a la societat per aconseguir fidelitzar el consum de productes locals i de proximitat tot facilitant-ne l'adquisició i oferint productes de temporada o fora de temporada per mitjà de transformats i elaborats (conserves, etc.), i també reduir la mobilitat dels productes i evitar dispersions innecessàries de persones consumidores.

Actuacions Des de l'àmbit públic

- Facilitar la instal·lació de centres o punts de recollida de comandes (cistelles), de centres de concentració i distribució de la producció, d'obradors col·lectius i de centrals de compres i donar-hi suport.
- Impulsar la creació de cooperatives, grups de consum i cooperatives de persones consumidores.
- Afavorir el consum d'aliments frescos locals i de temporada mitjançant la compra pública als menjadors col·lectius, universitaris i escolars i als càterings i màquines expenedores dels espais de l'Administració pública.

Des de l'àmbit privat

- Constituir centres de concentració i distribució de la producció i obradors agroalimentaris col·lectius.
- Crear cooperatives, grups de consum, supermercats cooperatius i altres models de concentració i distribució de la producció (botigues, estafetes dispensadores*, *ager-liber**, etc.).
- Afavorir el consum de productes frescos i locals al sector de la restauració i dels serveis i també als menjadors d'empreses.

**Estafeta dispensadora:* botiga o màquina dispensadora on es depositen les cistelles o caixes perquè la persona consumidora les reculli i després les retorni buides per poder-les reutilitzar.

**Ager-liber:* punt de distribució de cistelles situat a les biblioteques públiques que a més hi incorpora, en préstec, llibres relacionats amb l'aliment i l'alimentació (llibres de cuina, novel·les amb un cert pes de la gastronomia en la trama, etc.) i que possibilita i organitza conferències al voltant dels aliments i l'alimentació.

Actuació 12

ESTABLIR INFRAESTRUCTURES DE SUPORT A LA CADENA
ALIMENTÀRIAAgents
implicats

- Ajuntaments.
- Escoles.
- Equipaments municipals.
- Diputació de Barcelona.
- Equipaments públics amb servei de menjador.
- DACC.
- Pagesia.
- Persones consumidores.
- Cooperatives, grups de consum i supermercats cooperatius.
- Llibreries.
- Botigues de venda al detall.
- Empreses amb servei de restaurant.
- Empreses de càtering.
- AMPA/AFA.

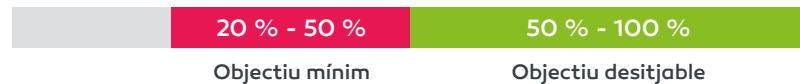
Indicador de
seguimentIndicador
Paràmetre
de càlcul

Servei d'equipaments agroalimentaris amb gestió compartida

[Nombre de persones usuàries-pageses dels serveis d'equipaments agraris de gestió compartida / nombre total de pagesos] x 100

Paràmetre
d'avaluació

Nombre de persones usuàries-pageses dels serveis d'equipaments agraris de gestió compartida

Objectiu mínim

Objectiu desitjable

Actuació 13

DIGITALITZACIÓ DE L'ESPAI AGRARI

Encaix

Objectius ODS

Fita 4.4. De cara al 2030, augmentar substancialment el nombre de persones joves i adultes que tenen les competències necessàries, en particular tècniques i professionals, per accedir a l'ocupació, el treball decent i l'emprenedoria.

Actuació 4. Potenciar la cultura digital, competencial i innovadora.

Fita 9.1. Desenvolupar infraestructures fiables, sostenibles, resilents i de qualitat, incloses les infraestructures regionals i transfrontereres, per donar suport al desenvolupament econòmic i al benestar humà, amb especial atenció a l'accés assequible i equitatiu per a totes les persones.

Actuació 4. Desplegar fibra òptica i xarxes de telefonia mòbil 3G, 4G i 5G a tots els municipis de més de cinquanta habitants.

MUFPP

Accions recomanades: preparar un context favorable per a una acció eficaç (governança).

Acció 5. Desenvolupar o millorar sistemes d'informació multisectorials orientats al desenvolupament de polítiques i a l'assumpció de responsabilitats, tot augmentant la disponibilitat, la qualitat i quantitat, la cobertura, la gestió i l'intercanvi de dades relatives a sistemes alimentaris urbans, inclosa la recollida formal d'aquestes dades i de les generades per la societat civil i altres socis.

Objectiu

Fer possible l'arribada de la connexió a Internet a totes les masies habitades i equipaments agraris (obradors, centrals de compra, espais de cotreball, etc.), tot evitant els espais territorials obscurs, i fer recerca sobre noves solucions tecnològiques que es puguin aplicar en l'àmbit de la logística i distribució alimentàries.

Justificació

La deficient cobertura d'Internet i les dificultats telemàtiques són, en l'actualitat, un hàndicap important per a l'activitat agroproductiva. Són aquestes eines les que fan possible tenir una relació directa amb les persones consumidores. Es tracta d'eines fonamentals per al desenvolupament d'una activitat econòmica adequada i fins i tot per al maneig dels conreus i de la ramaderia.

Mitjançant la digitalització es pot combatre l'aïllament i es facilita l'operativitat de les empreses del sector agroalimentari. També es permet la creació de sinergies amb la societat en conjunt i amb la persona consumidora final en particular, tant a escala sectorial com territorial.

Actuacions Des de l'àmbit públic

- Pressionar les empreses competents per garantir l'accés en condicions a Internet.
- Fomentar les noves solucions tecnològiques en petites i mitjanes empreses del sector agroalimentari per a la millora de la logística i distribució d'aliments al mercat local.
- Facilitar l'accés a recursos econòmics per a la digitalització de les empreses del sector agroalimentari.

Des de l'àmbit privat

- Incorporar la digitalització a l'explotació agrària.
- Col·locar les instal·lacions oportunes per fer arribar el senyal d'Internet arreu.

Actuació 13

DIGITALITZACIÓ DE L'ESPAI AGRARI

Agents
implicats

- Administració pública.
- Empreses telemàtiques.
- Pagesia.

Indicador de
seguiment

Indicador

La innovació en l'àmbit de la logística i distribució locals d'aliments

Paràmetre
de càlcul

[Empreses del sector agroalimentari amb noves solucions tecnològiques en distribució i logística / nombre total d'empreses del sector agroalimentari] x 100

Paràmetre
d'avaluació

Empreses del sector agroalimentari amb noves solucions tecnològiques en distribució i logística

Objectiu mínim

Objectiu desitjable

Indicador

Abast de la xarxa de fibra òptica al món rural

Paràmetre
de càlcul

[Masies o equipaments agraris amb xarxa de fibra òptica / total de masies o equipaments agraris del municipi] x 100

Paràmetre
d'avaluació

Masies o equipaments agraris amb xarxa de fibra òptica

Objectiu mínim

Objectiu
desitjable

El producte local al món de la restauració

**ÀMBIT
D'ACCIÓ
3**
**FACILITAR L'ACCÉS I EL PODER DE COMPRA I ASSEGURAR
LA PARTICIPACIÓ DE LES PERSONES CONSUMIDORES**

El canvi dels models de venda d'aliments al carrer, en mercats o en botigues de queviures a favor dels models de venda en centres comercials ha contribuït gradualment a diluir la diferenciació dels productes. La incorporació de la dona al mercat de treball ha provocat una reducció del temps que cada llar destina a comprar i a cuinar i un canvi progressiu dels models de compra, consum i alimentació. En termes agroindustrials, hem passat d'aliments catalogats com a primera gamma conformada pels productes frescos als productes amb tractament tèrmic, envasats i amb un complement fred per a la seva conservació (cinquena gamma), sense oblidar-nos dels processos intermedis: conserves, congelats i, fins i tot, el producte fresc trossejat (quarta gamma). S'han generat models de consum per a la ciutadania que van més enllà de la compra de l'aliment, de manera que se'n valoren poc la qualitat i les característiques nutricionals i culturals i se'n posen per davant la presentació i l'eficiència dels serveis de distribució. De retruc, s'observa una tendència progressiva a la reducció dels conreus d'horta a favor d'altres conreus extensius. En definitiva, se substitueix la relació que s'havia establert entre productor-botiga-persona consumidora als mercats de pagès, les botigues especialitzades, les cooperatives o els grups de consum pel desenvolupament d'un consum alimentari més basat en la comodat i el servei que no pas en la proximitat (del producte i del productor).

En els darrers anys, s'observa una tendència creixent de la demanda de producte local per part de la ciutadania. EL PAL ha de servir per potenciar la producció de fruites i hortalisses fresques, per facilitar l'accés ciutadà a la compra d'aquests i altres productes alimentaris a preus justos també per a la pagesia i per impulsar campanyes que promoguin noves formes d'organització dels productors i de les persones consumidores adreçades a facilitar la venda i compra de productes locals i de proximitat.

Tot això acompanyat de campanyes informatives i de sensibilització que vagin posicionant de manera progressiva el consum d'aquests productes com una alternativa real, fàcil i còmoda en oposició al sistema predominant en l'actualitat.

Contribució als ODS

Actuació 14

PROMOURE ELS SISTEMES DE VENDA DIRECTA I AMB PRODUCTE DE PROXIMITAT

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.2. De cara al 2030, posar fi a totes les formes de malnutrició, fins i tot assolint, a tot estirar el 2025, les fites convingudes internacionalment sobre el retard del creixement i l'emaciació dels menors de cinc anys, i abordar les necessitats de nutrició de les persones adolescents, dones embarassades i lactants, i també de la gent gran.

Actuació 1. Promoure els bons hàbits alimentaris per mitjà de l'educació sobre el consum de productes alimentaris saludables, de producció local, de temporada i de qualitat.

Fita 2.3. De cara al 2030, duplicar la productivitat agrícola i els ingressos dels productors d'aliments de petita escala, en particular de les dones, els pobles indígenes, la pagesia familiar i les persones dedicades al pasturatge i la pesca, per mitjà, entre d'altres, d'un accés segur i equitatiu a les terres, a altres recursos de producció i a *inputs*, coneixements, serveis financers, mercats i oportunitats per a la generació de valor afegit i de treball no agrícola.

Actuació 6. Fomentar la interacció entre les diverses baules de la cadena alimentària, des de la producció fins a la distribució.

Fita 12.7. Promoure pràctiques de contractació pública que siguin sostenibles, de conformitat amb les polítiques i prioritats nacionals.

Actuació 3. Potenciar les eines a l'abast de les persones consumidores per millorar-ne el grau d'informació, la formació i la sensibilització, amb especial incidència en els nous productes i serveis, les noves tendències del mercat i els nous hàbits de consum.

MUFPP

Acció recomanada: promoure la producció alimentària.

Acció 25. Donar suport a les cadenes de subministrament curtes, a les organitzacions de productors, a les xarxes i plataformes de productor a persona consumidora i a altres sistemes de mercat que integrin les infraestructures socials i econòmiques per disposar d'un sistema urbà que connecti les àrees urbanes i rurals. Això pot incloure iniciatives de la societat civil i d'economia social i solidària, i també sistemes de mercats alternatius.

Acció recomanada: millorar l'abastiment i i la distribució alimentaris.

Acció 27. Avaluar els fluxos alimentaris cap a i dins de les ciutats per assegurar l'accés a aliments frescos i econòmicament accessibles als barris de baixos ingressos i menys dotats de serveis, fomentant a la vegada sistemes de transport i logística sostenibles amb la finalitat de reduir les emissions de CO₂, gràcies a combustibles o mitjans de transport alternatius.

Objectiu

Incrementar el subministrament de productes de proximitat al municipi tot impulsant iniciatives públiques i privades que hi facin possible l'accés i en facilitin l'autoproveïment.

Justificació

Des de la perspectiva ambiental, social i econòmica, la producció i el consum de proximitat s'han de fomentar a favor de la reducció dels gasos amb efecte d'hivernacle emesos pel transport. A més, des de la perspectiva socioeconòmica, són estratègiques la consolidació de la pagesia al territori i la creació de llocs de treball, especialment en entorns rurals. El consum de proximitat comença amb la producció local i va associat a un consum estacional. El consum de proximitat millora els nivells de sobirania alimentària, molt dependent de circuits alimentaris globals, i afavoreix una dieta sana.

Actuació 14

PROMOURE ELS SISTEMES DE VENDA DIRECTA I AMB PRODUCTE DE PROXIMITAT

Actuacions Des de l'àmbit públic

- Estudiar els fluxos alimentaris del municipi (entrades i sortides) i el seu origen i destinació.
- Fer campanyes de sensibilització a l'entorn dels beneficis del consum de productes de proximitat.
- Fer campanyes educatives a les escoles i campanyes informatives i de comunicació als CAP i altres espais de salut.
- Fomentar els mercats sedentaris i no sedentaris amb presència de parades destinades a la pagesia.
- Establir programes de consum de proximitat a les escoles (menjadors escolars, menús de proximitat, hort a l'escola, etc.).
- Fomentar el consum de proximitat als menjadors col·lectius.
- Establir com a prioritari als càterings dels actes públics l'ús de productes locals i, si escau, de proximitat.
- Donar suport a iniciatives de cooperatives, grups de consum i supermercats cooperatius que basin la seva estratègia en el producte local i de proximitat.
- Declarar el municipi «lliure de transgènics».
- Impulsar marques i distintius gràfics sobre l'origen i la qualitat dels productes.
- Donar suport a la implementació d'estratègies de promoció del producte local i de proximitat.

Des de l'àmbit privat

- Per part de la pagesia, mostrar-se predisposada a comercialitzar a les parades dels mercats locals.
- Per part de la pagesia, mostrar-se predisposada a col·laborar amb els programes escolars per assessorar-los en la gestió dels horts escolars.
- Facilitar les visites a les explotacions agràries a les escoles i a programes municipals destinats a donar a conèixer la producció local.
- Impulsar iniciatives privades com ara agrotigues, venda a l'explotació, distribució de cistelles, grups cooperatius, etc.
- No utilitzar llavors o planters vegetals transgènics.
- Utilitzar la marca i el distintiu gràfic com a garantia de l'origen dels productes.
- Constituir una entitat publicoprivada per desenvolupar estratègies de promoció de la producció de proximitat (portals web, codis QR, realitat augmentada, activitats turisticoinformatives, aplicacions per a dispositius mòbils, etc.).
- Participar de manera activa en les campanyes de promoció dels productes locals i de proximitat.

Agents implicats

☒ Ajuntaments.	☒ Ciutadania.
☒ Escoles i instituts.	☒ Empreses informàtiques.
☒ Cuines municipals.	☒ Responsables de càtering.
☒ Entitats públiques amb espais de restauració.	☒ Restauració.
☒ Diputació de Barcelona.	☒ Escoles.
☒ CAP.	☒ Cooperatives, grups de consum i supermercats cooperatius.
☒ Pagesia.	

Indicador de seguiment

Indicador Pes relatiu de la producció i el consum local i de proximitat
Paràmetre de càlcul [Tones de productes produïts i consumits en l'àmbit territorial / tones totals produïdes en l'àmbit territorial] x 100

Paràmetre d'avaluació Tones de productes produïts i consumits en l'àmbit territorial / tones totals produïdes en l'àmbit territorial

Objectiu mínim

Objectiu desitjable

Actuació 15

INCREMENTAR L'OFERTA LOCAL DE FRUITES I HORTALISSES

Encaix

Objectius ODS

Fita 12.3. De cara al 2030, reduir a la meitat el malbaratament mundial d'aliments *per capita* en la venda al detall i a escala de consum, i també les pèrdues d'aliments en les cadenes de producció i distribució, incloses les pèrdues postcollita.

Actuació 4. Recuperar el valor dels aliments en la societat.

Actuació 5. Impulsar l'aprofitament dels aliments, la bioeconomia circular i els sistemes agroalimentaris sostenibles.

MUFPP

Accions recomanades: promoure la producció alimentària.

Acció 20. Promoure i consolidar la producció i transformació alimentàries urbanes i periurbanes mitjançant enfocaments sostenibles i integrar l'agricultura urbana i periurbana als programes municipals per a la resiliència.

Acció 21. Promoure la coherència en les interaccions entre les ciutats i la producció i transformació alimentària a les àrees rurals confrontants, tot centrant-se en els petits productors i les empreses agrícoles familiars i amb atenció especial a empoderar dones i joves.

Accions recomanades: millorar l'abastiment i la distribució alimentaris.

Acció 32. Millorar i ampliar les infraestructures amb relació als sistemes de mercat que connecten les persones compradores urbanes amb els venedors urbans, periurbans i rurals, tot afavorint a la vegada la cohesió social i la confiança i donant suport a l'intercanvi cultural per assegurar mitjans de vida sostenibles, especialment per a dones i persones joves emprenedores.

Objectiu

Apropar-se a l'autoproveïment d'hortalisses i fruites mitjançant l'increment de la superfície de conreu hortifruetària disponible.

Justificació

Les hortalisses i la fruita són productes fonamentals en la dieta, en especial pel que fa al consum en fresc, fet que en justifica la proximitat de producció. L'impacte ambiental del transport d'aquests aliments se situa fonamentalment en l'embalatge associat i també en la disfunció entre el seu ús en origen i el transport de l'aigua que contenen en aquests aliments (cal recordar que el contingut d'aigua de les fruites i hortalisses és superior al 60 %). Hi ha una reducció significativa en la producció d'horta que cal corregir.

Actuacions

Des de l'àmbit públic

- Fomentar el consum hortofruetària de proximitat.
- Facilitar la conversió de terres de conreu en transició cap a conreus hortofruetàries.

Des de l'àmbit privat

- Recuperar o crear (reconvertir) noves terres en regadiu. Aplicar un canvi de cultiu.
- Incorporar l'agroforesteria amb l'associació de fruiters i hortalisses.

Actuació 15**INCREMENTAR L'OFERTA LOCAL DE FRUITES I HORTALISSES****Agents implicats**

- Ajuntaments.
- DACC.
- Diputació de Barcelona (bancs de terres).
- Pagesia (oferta).
- ADV (oferta).
- Ciutadania (demanda).
- Restauració (demanda).
- Comunitats de regants.

Indicador de seguiment**Indicador**
Paràmetre de càlcul

Importància de la producció hortofruetàcola de proximitat

[Superfície de producció hortofruetàcola / superfície agrícola total] x 100

Paràmetre d'avaluació

Superfície de producció hortofruetàcola

Actuació 16

PROMOURE ELS HUBS ALIMENTARIS

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.3. De cara al 2030, duplicar la productivitat agrícola i els ingressos dels productors d'aliments de petita escala, en particular de les dones, els pobles indígenes, la pagesia familiar i les persones dedicades al pasturatge i la pesca, per mitjà, entre d'altres, d'un accés segur i equitatiu a les terres, a altres recursos de producció i a *inputs*, coneixements, serveis financers, mercats i oportunitats per a la generació de valor afegit i de treball no agrícola.

Actuació 7. Incentivar l'agrupació de l'oferta per millorar el poder negociador amb la indústria i la distribució mitjançant el foment de l'associacionisme i la comercialització per part del productor agrari.

MUFPP

Accions recomanades: promoure la producció alimentària.

Acció 25. Donar suport a les cadenes de subministrament curtes, a les organitzacions de productors, a les xarxes i plataformes de productor a persona consumidora i a altres sistemes de mercat que integrin les infraestructures socials i econòmiques per disposar d'un sistema urbà que connecti les àrees urbanes i rurals. Això pot incloure iniciatives de la societat civil i d'economia social i solidària, i també sistemes de mercats alternatius.

Accions recomanades: millorar el proveïment i la distribució alimentaris.

Acció 28. Fomentar la millora de les tecnologies i infraestructures d'emmagatzematge, transformació, transport i distribució alimentaris, tot connectant les àrees periurbanes amb les àrees rurals confrontants amb la finalitat de garantir el consum d'aliments de temporada i de reduir la inseguretat alimentària i la pèrdua i i el malbaratament d'aliments, nutrients i productes alimentaris, sempre amb una atenció especial, dins de la cadena de valor, envers les empreses alimentàries mitjanes i petites, font d'ocupació digna i estable.

Acció 30. Revisar les polítiques públiques en matèria d'abastiment i comerç, amb la finalitat de facilitar l'abastiment alimentari amb cadenes curtes de subministrament per mitjà de la connexió entre ciutats i assegurar l'abastiment d'aliments sans, tot afavorint a la vegada l'accés a l'ocupació, unes condicions de producció justes i una producció sostenible per als segments més vulnerables de productors i persones consumidores i aprofitant el potencial d'abastiment públic per concretar el dret a l'alimentació per a tothom.

Objectiu

Establir espais físics logístics per facilitar la concentració i distribució de l'oferta de productes locals i de proximitat i organitzar-ne l'oferta i la demanda.

Justificació

La dispersió d'oferta i demanda és un problema a l'hora d'intentar aconseguir una distribució equilibrada que minimitzi la mobilitat i que ofereixi un ventall d'ofertes concentrades en un punt. L'excés de vehicles en la distribució de la producció pot esdevenir un factor contaminant important.

Actuació 16

PROMOURE ELS HUBS ALIMENTARIS

Actuacions Des de l'àmbit públic

- Impulsar i facilitar la construcció de *hubs* alimentaris, entesos com a punts logístics de concentració i distribució de l'oferta local de productes de proximitat.
- Promoure els vehicles elèctrics en l'àmbit de la distribució de productes agraris des del *hub* fins al lloc de destinació.

Des de l'àmbit privat

- Mostrar proactivitat a l'hora de concentrar la producció i facilitar la reducció del nombre de vehicles en la distribució.

Agents implicats

- Administracions públiques.
- Sector privat.
- Pagesia.
- Persones compradores.

Indicador de seguiment

Indicador

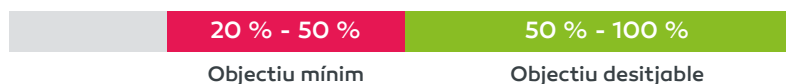
Distribució de la producció local i de proximitat per mitjà d'un *hub* alimentari

Paràmetre de càlcul

[Tones de productes gestionats per mitjà d'un *hub* alimentari / Tones totals produïdes en l'àmbit territorial] x 100

Paràmetre d'avaluació

Tones de productes gestionats per mitjà d'un *hub* alimentari

mengem Bages .coop

Comerç de proximitat al Bages

**ÀMBIT
D'ACCIÓ
4**
**FOMENTAR L'ALIMENTACIÓ SALUDABLE ENTRE LES COL·LECTIVITATS
I, EN ESPECIAL, ALS MENJADORS ESCOLARS**

La transició a dietes saludables l'any 2050 requerirà canvis substancials en la manera d'alimentar-se. El consum mundial de fruites, vegetals, fruita seca, llavors i llegum s'haurà de duplicar, mentre que el consum d'aliments com ara la carn vermella i el sucre s'haurà de reduir més del 50 %.

Segons l'informe de la Comissió EAT-Lancet sobre dietes saludables «Alimentos, planeta, salud. Dietas saludables a partir de sistemas alimentarios sostenibles», una dieta rica en aliments d'origen vegetal i amb menys aliments d'origen animal garanteix una bona salut i beneficis ambientals.

Contribució als ODS

Actuació 17

FOMENTAR EL CONREU ECOLÒGIC

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.4. De cara al 2030, assegurar la sostenibilitat dels sistemes de producció d'aliments i aplicar pràctiques agrícoles resilents que augmentin la productivitat i la producció, que contribueixin al manteniment dels ecosistemes, que enforixin la capacitat d'adaptació al canvi climàtic, als fenòmens meteorològics extrems, a les sequeres, a les inundacions i a altres desastres i que millorin progressivament la qualitat del sòl i la terra.

Actuació 2. Fomentar l'agricultura i la ramaderia ecològiques tot impulsant-ne la producció entre professionals del sector, donant-la a conèixer a les persones consumidores i potenciant-ne la recerca.

Actuació 8. Fomentar sistemes de lluita fitosanitària alternativa a la lluita química, tot tendint a la implantació d'una agricultura no dependent dels plaguicides i més respectuosa amb el medi ambient.

Objectiu 11. Aconseguir que les ciutats i els assentaments humans siguin inclusius, segurs, resilents i sostenibles.

Fita 11.4. Redoblar els esforços per protegir i salvaguardar el patrimoni cultural i natural del món.

Actuació 1. Frenar la pèrdua de biodiversitat i la degradació del patrimoni natural.

Actuació 6. Recuperar i conservar les varietats locals d'interès agrari de Catalunya i fer-ne recerca i divulgació.

MUFPP

Accions recomanades: promoure la producció alimentària.

Acció 20. Promoure i consolidar la producció i transformació alimentàries urbanes i periurbanes mitjançant enfocaments sostenibles i integrar l'agricultura urbana i periurbana als programes municipals per a la resiliència.

Accions recomanades: promoure la producció alimentària.

Acció 22. Adoptar un enfocament ecosistèmic per orientar una planificació holística i integrada de l'ús del territori, en cooperació entre les autoritats urbanes i rurals i altres ens per al maneig dels recursos naturals, tot combinant les característiques del territori amb estratègies per a la reducció dels riscos, amb la finalitat d'augmentar les oportunitats de producció agroecològica, la protecció de la biodiversitat i del sòl agrícola i l'adaptació als canvis climàtics, el turisme i el temps lliure i altres serveis sistèmics.

Objectiu

Incrementar la producció ecològica i agroecològica de proximitat.

Justificació

La demanda de la ciutadania envers el consum de productes ecològics s'està incrementant i, per tant, cal que l'oferta hi respongui, especialment pel que fa a la producció hortofructívola de proximitat.

Actuació 17

FOMENTAR EL CONREU ECOLÒGIC

Actuacions Des de l'àmbit públic

- Incentivar el consum de productes ecològics als càterings d'actes organitzats per l'Administració i als menjadors escolars.
- Fomentar la formació i l'assessorament a la pagesia sobre la pràctica de la producció ecològica.
- Desenvolupar campanyes per al consum de productes ecològics i de proximitat.

Des de l'àmbit privat

- Incrementar la superfície de conreu ecològic.
- Donar suport a les accions d'acompanyament a la pagesia relacionades amb el conreu ecològic, en especial a la nova pagesia.
- Incorporar a l'oferta de botigues i mercats els productes ecològics.

Agents implicats

☒ DACC.	☒ ADV.
☒ Ajuntaments i direcció de mercats municipals.	☒ Pagesia.
☒ CCPAE.	☒ Propietaris de botigues i parades en mercats locals.
☒ Bancs de terres.	☒ Cooperatives i grups de consum.
☒ Escoles i instituts.	☒ Ciutadania.

Indicador de seguiment

Indicador Pes relatiu del conreu ecològic
Paràmetre de càlcul $[Superfície \text{ de conreu ecològic} / superfície \text{ de conreu total}] \times 100$

Paràmetre d'avaluació Superfície de conreu ecològic / superfície de conreu total

Actuació 18

IMPULSAR MENÚS AMB PRODUCTES DE PROXIMITAT EN TOTS ELS ÀMBITS DE LA RESTAURACIÓ PÚBLICA COL·LECTIVA

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.3. Posar fi a la fam, assolir la seguretat alimentària i la millora de la nutrició i promoure l'agricultura sostenible.

Fita 2.2. De cara al 2030, posar fi a totes les formes de malnutrició, fins i tot assolint, a tot estirar el 2025, les fites convingudes internacionalment sobre el retard del creixement i l'emaciació dels menors de cinc anys, i abordar les necessitats de nutrició de les persones adolescents, dones embarassades i lactants, i també de la gent gran.

Actuació 1. Promoure els bons hàbits alimentaris per mitjà de l'educació sobre el consum de productes alimentaris saludables, de producció local, de temporada i de qualitat.

MUFPP

Acció recomanada: promoure dietes i nutrició saludables.

Acció 7. Promoure dietes sostenibles (saludables, segures, culturalment adequades, ambientalment sostenibles i fonamentades en els drets) per mitjà de programes pertinents en els camps de l'educació, la promoció, la salut i la comunicació, amb especial atenció a escoles, centres d'atenció, mercats i mitjans d'informació.

Acció 8. Lluitar contra les malalties no transmissibles associades a dietes inadequades i obesitat, amb especial atenció, quan sigui necessari, a reduir l'aportació de sucre, àcids grassos, carns i productes làctics o formatges i augmentant el consum de fruita, verdura i aliments no elaborats.

Acció 9. Desenvolupar directrius a favor de dietes sostenibles amb la finalitat d'informar les persones consumidores, els planificadors urbans (en particular, relacionats amb la contractació pública d'aliments), els proveïdors de serveis alimentaris, els minoristes i les operadores en el camp de la producció i transformació alimentàries i promoure campanyes de comunicació i formació.

Acció recomanada: assegurar l'equitat social i econòmica.

Acció 15. Redefinir els programes dels menjadors escolars i altres serveis institucionals amb la finalitat d'oferir aliments sans, de procedència local i regional, de temporada i produïts de manera sostenible.

Objectiu

Incorporar el consum de productes de proximitat i ecològics als menús dels menjadors escolars i a tots els menjadors públics i dinamitzar-lo als menjadors privats d'empreses.

Justificació

La producció de proximitat està interrelacionada amb el consum de proximitat i des de la perspectiva escolar, econòmica i social aquest consum es converteix també en una eina de salut i pedagògica.

Actuació 18

IMPULSAR MENÚS AMB PRODUCTES DE PROXIMITAT EN TOTS ELS ÀMBITS DE LA RESTAURACIÓ PÚBLICA COL·LECTIVA

Actuacions Des de l'àmbit públic

- Fomentar i promocionar els menús eco i de proximitat.
- Redactar clàusules administratives als concursos públics per a menjadors escolars i altres tipus de menjadors col·lectius que afavoreixin l'ús de productes eco i de proximitat.
- Dur a terme accions de sensibilització i formació als progenitors de l'alumnat, al personal docent dels centres d'ensenyament, al personal que elabora els menús i als monitors i monitores de menjadors.
- Implicar el personal sanitari dels CAP en la formació i recomanació a la comunitat escolar sobre el consum eco i de proximitat.
- Dinamitzar en empreses privades la implementació de menús saludables i de proximitat.

Des de l'àmbit privat

- Crear una central de concentració i distribució de la producció segons la demanda dels cuiners.
- Produir productes eco.
- Fer un acompanyament en els processos d'implementació de menjadors escolars i d'empresa o de transició cap a menús eco-pròxims.

Agents implicats

☒ Ajuntaments.	☒ PAGESIA.
☒ Consells escolars d'escoles i instituts.	☒ Personal docent.
☒ CAP.	☒ Personal de cuina.
☒ Diputació de Barcelona.	☒ Monitors i monitores de menjadors.
☒ PAGESIA.	☒ Personal sanitari dels CAP.
☒ AMPA/AFA.	☒ Empreses amb menjador col·lectiu.
☒ Càterings.	☒ Associació de Menjadors Escolars Ecològics.

Indicador de seguiment

Indicador	Menjadors col·lectius amb menús de proximitat	
Paràmetre de càlcul	[Nombre de menjadors col·lectius amb menús amb un 50 % de producte de proximitat / nombre total de menjadors col·lectius] x 100	
Paràmetre d'avaluació	Nombre de menjadors col·lectius amb menús amb un 50 % de producte de proximitat	
		100 %
	Objectiu mínim	Objectiu desitjable
Indicador	Menjadors col·lectius amb menús eco de proximitat	
Paràmetre de càlcul	[Nombre de menjadors col·lectius amb un 50 % de producte de proximitat i eco / nombre total menjadors col·lectius] x 100	
Paràmetre d'avaluació	Nombre de menjadors col·lectius amb un 50 % de producte de proximitat i eco	
		
	Objectiu mínim	Objectiu desitjable

Actuació 19

IMPLEMENTAR HORTS ESCOLARS

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.2. De cara al 2030, posar fi a totes les formes de malnutrició, fins i tot assolint, a tot estirar el 2025, les fites convingudes internacionalment sobre el retard del creixement i l'emaciació dels menors de cinc anys, i abordar les necessitats de nutrició de les persones adolescents, dones embarassades i lactants, i també de la gent gran.

Actuació 1. Promoure els bons hàbits alimentaris per mitjà de l'educació sobre el consum de productes alimentaris saludables, de producció local, de temporada i de qualitat.

MUFPP

Acció recomanada: promoure dietes i nutrició saludables.

Acció 7. Promoure dietes sostenibles (saludables, segures, culturalment adequades, ambientalment sostenibles i fonamentades en els drets) per mitjà de programes pertinents en els camps de l'educació, la promoció, la salut i la comunicació, amb especial atenció a escoles, centres d'atenció, mercats i mitjans d'informació.

Acció 8. Lluitar contra les malalties no transmissibles associades a dietes inadequades i obesitat, amb especial atenció, quan sigui necessari, a reduir l'aportació de sucre, àcids grassos, carns i productes làctics o formatges i augmentant el consum de fruita, verdura i aliments no elaborats.

Acció 9. Desenvolupar directrius a favor de dietes sostenibles amb la finalitat d'informar les persones consumidores, els planificadors urbans (en particular, relacionats amb la contractació pública d'aliments), els proveïdors de serveis alimentaris, els minoristes i les operadores en el camp de la producció i transformació alimentàries i promoure campanyes de comunicació i formació.

Acció recomanada: assegurar l'equitat social i econòmica

Acció 15. Redefinir els programes dels menjadors escolars i altres serveis institucionals amb la finalitat d'oferir aliments sans, de procedència local i regional, de temporada i produïts de manera sostenible.

Objectiu

Facilitar a l'alumnat escolar l'experiència del conreu d'hortalisses, fruites i plantes aromàtiques i el seu ús mitjançant la incorporació d'aquest espai com una eina pedagògica i en el marc d'un projecte escolar.

Justificació

L'allunyament de la ciutadania i, en especial, de l'alumnat escolar, respecte de l'espai agrari és una realitat creixent. Cada vegada es desconeix més l'origen dels productes, qui els produeix i com es produeixen. Aquest allunyament té com a conseqüència el desconeixement del món rural més enllà dels estereotips. En aquest context, l'hort escolar es converteix en una eina important en l'educació alimentària de l'alumnat i en una manera de fomentar el consum de proximitat, a més de ser una bona eina pedagògica transversal en molts continguts curriculars.

Actuació 19

IMPLEMENTAR HORTS ESCOLARS

Actuacions Des de l'àmbit públic

- Facilitar a les escoles l'espai necessari per implementar l'hort.
- Dotar les escoles de les eines i els recursos necessaris per poder-ho dur a terme.
- Incorporar l'hort escolar al projecte escolar.
- Impulsar formació específica per al profes-sorat responsable de l'hort escolar.

Des de l'àmbit privat

- Per part de la pagesia, col·laborar amb les escoles per assessorar-les i facilitar-los la visita als camps amb l'objectiu d'establir un nexa de continuïtat entre l'hort escolar i els camps de conreu.

Agents implicats

☒ Ajuntaments.	☒ Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.
☒ Consells escolars d'escoles i instituts.	☒ Pagesia.
☒ Claustre del professorat.	☒ AMPA/AFA.
☒ Diputació de Barcelona.	

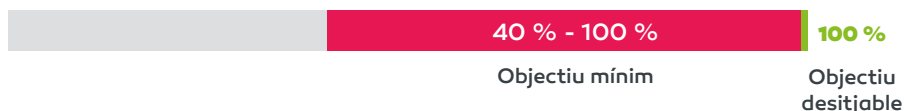

Indicador de seguiment

Indicador Horts escolars

Paràmetre de càlcul $[\text{Nombre d'escoles amb hort escolar} / \text{nombre total d'escoles de l'àmbit territorial}] \times 100$

Paràmetre d'avaluació Nombre d'escoles amb hort escolar

Actuació 20

IMPLEMENTAR HORTS COMUNITARIS

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.2. De cara al 2030, posar fi a totes les formes de malnutrició, fins i tot assolint, a tot estirar el 2025, les fites convingudes internacionalment sobre el retard del creixement i l'emaciació dels menors de cinc anys, i abordar les necessitats de nutrició de les persones adolescents, dones embarassades i lactants, i també de la gent gran.

Actuació 1. Promoure els bons hàbits alimentaris per mitjà de l'educació sobre el consum de productes alimentaris saludables, de producció local, de temporada i de qualitat.

MUFPP

Acció recomanada: assegurar l'equitat social i econòmica.

Acció 18. Promoure la constitució de xarxes i donar suport a les activitats de la societat civil (com ara horts i menjadors comunitaris, menjadors socials, etc.) destinades a crear inclusió social i a proporcionar aliments als segments marginats.

Objectiu

Implementar recintes amb horts públics destinats a la població jubilada, a famílies interessades en el conreu de la terra i a persones amb risc d'exclusió.

Justificació

Entre les funcions dels horts comunitaris (d'esbarjo, terapèutica, de relacions socials, etc.), destaquen les que estan relacionades amb la salut i l'alimentació. És per això que cal potenciar els horts comunitaris, els quals ajuden a acostar la ciutadania a l'activitat productiva i fins i tot esdevenen un mitjà per a l'autoabastiment d'hortalisses. Cal recordar que aquests horts s'han d'entendre com un equipament urbà situat dins l'espai urbà, i no com una activitat professional agrària que es pugui ubicar a l'espai agrari.

Actuacions Des de l'àmbit públic

- Fomentar la ubicació d'horts comunitaris als barris dels municipis.
- Destinar un membre del personal tècnic a oferir assessorament sobre el maneig dels horts.
- Oferir els serveis necessaris per a un funcionament adequat dels horts (aigua, recollida de residus, neteja de l'espai, etc.).

Des de l'àmbit privat

- Gestionar adequadament els horts comunitaris.

Actuació 20

IMPLEMENTAR HORTS COMUNITARIS

Agents
implicats

- Ajuntaments.
- Diputació.
- Associacions de veïns i veïnes.
- Associacions vinculades a l'agricultura urbana.

Indicador de
seguimentIndicador
Paràmetre
de càlcul

Horts comunitaris

[Nombre de peticions per a horts comunitaris / oferta de parcel·les en horts comunitaris] x 100

Paràmetre
d'avaluació

Nombre de peticions per a horts comunitaris

Actuació 21

INCLOURE O IMPULSAR AL CONTINGUT CURRICULAR DELS CENTRES D'ENSENYAMENT I DE MANERA TRANSVERSAL UNA ASSIGNATURA SOBRE CUINA I I ALIMENTACIÓ

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.2. De cara al 2030, posar fi a totes les formes de malnutrició, fins i tot assolint, a tot estirar el 2025, les fites convingudes internacionalment sobre el retard del creixement i l'emaciació dels menors de cinc anys, i abordar les necessitats de nutrició de les persones adolescents, dones embarassades i lactants, i també de la gent gran.

Actuació 1. Promoure els bons hàbits alimentaris per mitjà de l'educació sobre el consum de productes alimentaris saludables, de producció local, de temporada i de qualitat.

MUFPP

Accions recomanades: promoure dietes i nutrició saludables.

Acció 7. Promoure dietes sostenibles (saludables, segures, culturalment adequades, ambientalment sostenibles i fonamentades en els drets) per mitjà de programes pertinents en els camps de l'educació, la promoció, la salut i la comunicació, amb especial atenció a escoles, centres d'atenció, mercats i mitjans d'informació.

Acció 8. Lluitar contra les malalties no transmissibles associades a dietes inadequades i obesitat, amb especial atenció, quan sigui necessari, a reduir l'aportació de sucre, àcids grassos, carns i productes làctics o formatges i augmentant el consum de fruita, verdura i aliments no elaborats.

Objectiu

Reformular l'educació relativa al consum d'aliments a l'escola i als instituts per fomentar els bons hàbits alimentaris mitjançant la sistematització d'una formació mínima adaptada a l'edat de l'alumnat des d'una perspectiva holística i inclusiva i incorporant a la formació els coneixements tant teòrics com pràctics des de l'hort i el menjador escolar, a més de fomentar un grup de consum impulsat des de l'AMPA/AFA.

Justificació

L'alimentació és un procés pel qual s'obtenen els nutrients que permeten cobrir els requeriments de l'organisme i que d'aquesta manera contribueix a mantenir la salut i el benestar personals. El menjar també és un element d'identificació cultural, per la qual cosa és important mantenir i potenciar els hàbits alimentaris propis de l'àrea mediterrània i també el coneixement de les diverses maneres de cuinar els aliments.

És important conèixer el patró alimentari definit pel tipus i la quantitat d'aliments que una persona consumeix, la manera com es produeixen i distribueixen i el que se'n malbarata. Tot plegat té una repercussió en la salut humana i en la sostenibilitat ambiental. L'impacte de l'alimentació en la mitigació del canvi climàtic s'ha d'abordar no només per mitjà de la manera com es produeixen i distribueixen els aliments, sinó també analitzant i modificant el que es menja. Les recomanacions de consum d'aliments per reduir les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle inclouen menys carn i productes làctics, més vegetals frescos de producció local i de venda de proximitat i de temporada i menys aliments ultraprocessats.

Actuació 21

INCLOURE O IMPULSAR AL CONTINGUT CURRICULAR DELS CENTRES D'ENSENYAMENT I DE MANERA TRANSVERSAL UNA ASSIGNATURA SOBRE CUINA I ALIMENTACIÓ

Actuacions

Des de l'àmbit públic

- Redactar un currículum per a l'assignatura de cuina i alimentació.
- Incorporar l'assignatura al currículum escolar.
- Donar a conèixer a escala municipal el desenvolupament de l'assignatura als CAP, al personal de cuina i a les AMPA/AFA.
- Promoure els tallers de cuina a les escoles.

Des de l'àmbit privat

- Facilitar les visites i l'accés a pràctiques en mercats, restaurants, pagesia, etc.
- Incorporar l'assignatura al currículum escolar.
- Fomentar la participació del personal mèdic, el personal de cuina i els progenitors a les sessions informatives sobre la implementació de l'assignatura.

Agents implicats

- Departaments d'Educació,, Salut i Agricultura de la Generalitat de Catalunya.
- Ajuntaments. Regidories d'educació i de salut.
- Mercats municipals.
- Escoles i instituts.
- Personal docent.

- AMPA/AFA.
- Cuines escolars pròpies o de càtering.
- Restauració.
- Personal mèdic.

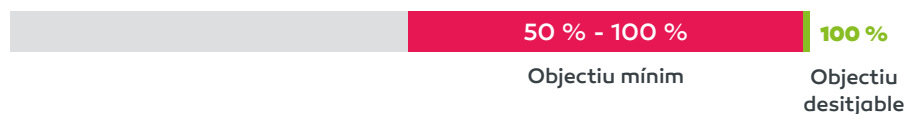
Indicador de seguiment

Indicador Paràmetre de càlcul

Centres d'ensenyament amb un programa curricular de cuina i alimentació
[Nombre d'escoles amb un programa de cuina i alimentació / nombre total d'escoles] x 100

Paràmetre d'avaluació

Nombre d'escoles amb un programa de cuina i alimentació

Actuació 22

AMBIENTALITZAR L'ESPAI AGRARI

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.3. Posar fi a la fam, assolir la seguretat alimentària i la millora de la nutrició i promoure l'agricultura sostenible.

Actuació 12. Promoure l'accés i ús sostenibles, inclusivament i equitatius dels recursos naturals i vetllar per la conservació de la biodiversitat i dels serveis ambientals.

MUFPP

Accions recomanades: promoure la producció alimentària.

Acció 22. Adoptar un enfocament ecosistèmic per orientar una planificació holística i integrada de l'ús del territori, en cooperació entre les autoritats urbanes i rurals i altres ens per al maneig dels recursos naturals, tot combinant les característiques del territori amb estratègies per a la reducció dels riscos, amb la finalitat d'augmentar les oportunitats de producció agroecològica, la protecció de la biodiversitat i del sòl agrícola i l'adaptació als canvis climàtics, el turisme i el temps lliure i altres serveis sistèmics.

Accions recomanades: promoure la producció alimentària.

Acció 24. Fomentar l'erogació de serveis per als productors alimentaris a les ciutats i zones limítrofes, inclosa la formació tècnica i l'assistència financera (crèdits, tecnologia, seguretat alimentària, accés al mercat, etc.) per a la creació d'un sistema alimentari multigeneracional i econòmicament sostenible que promogui pràctiques com ara l'ús d'adobs derivats de residus alimentaris, d'aigües residuals, d'energia generada per residus, etc., i que assegurui a la vegada que aquestes activitats no competeixin amb el consum humà.

Objectiu

Aconseguir disposar d'una pagesia i un veïnatge cada vegada més compromesos amb el medi ambient mitjançant la incorporació d'estratègies de gestió encaminades a la millora ambiental i paisatgística de l'espai agrari com a canvi d'actitud en l'àmbit individual i col·lectiu.

Justificació

Un espai agrari endreçat en termes ambientals i paisatgístics posa de manifest l'actitud personal i col·lectiva dels actors d'aquest territori i, en conseqüència, una manera de ser i saber fer de la pagesia a l'hora de produir aliments saludables.

Actuació 22

AMBIENTALITZAR L'ESPAI AGRARI

Actuacions Des de l'àmbit públic

- Donar suport als bancs de germoplasma on es conserven llavors de varietats tradicionals.
- Tenir control i cura de la qualitat de les aigües.
- Fomentar el consum de varietats tradicionals.
- Fomentar el paisatge en mosaic.
- Dur a terme accions de formació en l'àmbit de l'agroecologia, la nutrició, la salut alimentària i la gastronomia.
- Fomentar la producció de matèria orgànica de qualitat.

Des de l'àmbit privat

- Tenir cura de mantenir la biodiversitat i, d'una manera especial, l'agrobiodiversitat o biodiversitat cultivada.
- Establir als camps franges de *greening* per facilitar la biodiversitat i com a reservori de fauna auxiliar per a la lluita contra plagues.
- Incorporar conreus de varietats tradicionals.
- Mantenir o incorporar la formació del paisatge en mosaic i també les construccions de pedra seca.
- Dur a terme accions que minimitzin l'impacte de l'activitat agrària en la qualitat del sòl i de l'aigua i també del paisatge.
- Participar en la formació personal de la pagesia en els àmbits nutricionals i de salut alimentària i en l'agroecologia.
- Millorar el nivell de matèria orgànica del sòl.

Agents implicats

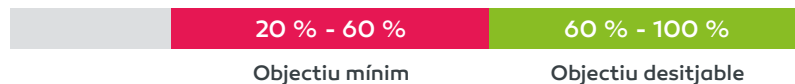
☒ Ajuntaments.	☒ DACC.
☒ Universitats.	☒ Pagesia.
☒ Centres de recerca agrària, com ara l'IRTA i d'altres.	☒ ADV.
☒ Escoles agràries i cicles formatius sobre agroecologia.	☒ Institucions privades dedicades a algun aspecte de l'àmbit agrari, com ara fundacions i institucions diverses.

Indicador de seguiment

Indicador Agrodiversitat cultivada
Paràmetre de càlcul [Superfície de conreus de varietats tradicionals / superfície total de conreu del municipi] x 100

Paràmetre d'avaluació Superfície de conreus de varietats tradicionals

Indicador Formació sobre ambientalització de l'espai agrari per a la pagesia
Paràmetre de càlcul [Nombre de persones pageses assistents a formacions sobre maneig agroecològic / nombre de persones pageses totals del municipi] x 100

Paràmetre d'avaluació Nombre de persones pageses assistents a formacions sobre maneig agroecològic

Actuació 23

IMPULSAR PROGRAMES ACTIUS ENCAMINATS A LA CONSOLIDACIÓ DE LA CUINA SALUDABLE I DE PROXIMITAT

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.2. De cara al 2030, posar fi a totes les formes de malnutrició, fins i tot assolint, a tot estirar el 2025, les fites convingudes internacionalment sobre el retard del creixement i l'emaciació dels menors de cinc anys, i abordar les necessitats de nutrició de les persones adolescents, dones embarassades i lactants, i també de la gent gran.

Actuació 1. Promoure els bons hàbits alimentaris per mitjà de l'educació sobre el consum de productes alimentaris saludables, de producció local, de temporada i de qualitat.

MUFPP

Accions recomanades: promoure dietes i nutrició saludables.

Acció 7. Promoure dietes sostenibles (saludables, segures, culturalment adequades, ambientalment sostenibles i fonamentades en els drets) per mitjà de programes pertinents en els camps de l'educació, la promoció, la salut i la comunicació, amb especial atenció a escoles, centres d'atenció, mercats i mitjans d'informació.

Acció 9. Desenvolupar directrius a favor de dietes sostenibles amb la finalitat d'informar les persones consumidores, els planificadors urbans (en particular, relacionats amb la contractació pública d'aliments), els proveïdors de serveis alimentaris, els minoristes i les operadores en el camp de la producció i transformació alimentàries i promoure campanyes de comunicació i formació.

Actuació recomanada: reduir el rebuig d'aliments.

Acció 36. Col·laborar amb el sector privat, institucions educatives i organitzacions comunitàries per desenvolupar i revisar, si escau, polítiques i normes municipals (com ara procediments, normes de qualitat i classificació, dates de caducitat, etc.) per a la prevenció del rebuig alimentari o per recuperar de manera segura aliments i embalatges mitjançant un sistema que fomenti l'ús i no el malbaratament del menjar.

Acció 37. Fomentar, quan sigui possible, la recuperació i redistribució d'aliments segurs i nutritius destinats al consum humà amb risc de pèrdues, rebuig i malbaratament provinents de la producció, la fabricació, la venda al detall, la restauració, el comerç a l'engròs i el sector de l'hostaleria.

Objectiu

Aconseguir que el sector de la restauració sigui un excel·lent usuari i divulgador de les produccions de proximitat mitjançant l'impuls de programes actius encaminats a consolidar la cuina saludable i de proximitat adreçats al sector de la restauració, empreses de càtering i menjadors escolars i d'empresa.

Justificació

La restauració és una part important de la cadena alimentària en la qual s'incorpora una altra manera de consumir i es valora l'aspecte del gaudi del fet de menjar.

Actuació 23

IMPULSAR PROGRAMES ACTIUS ENCAMINATS A LA CONSOLIDACIÓ DE LA CUINA SALUDABLE I DE PROXIMITAT

Actuacions Des de l'àmbit públic

- Promoure la restauració i gastronomia amb productes de proximitat.
- Donar publicitat a la restauració de quilòmetre zero.
- Impulsar sessions formatives.

Des de l'àmbit privat

- Per part dels restaurants, comprometre's a incloure productes de proximitat als menús.
- Incorporar la figura de l'*hortusolier**.
- Dur a terme accions gastronòmiques al voltant d'un producte (*workshops*).
- Participar a les sessions formatives.

Agents implicats

☒ Ajuntaments.	☒ Pagesia.
☒ Consorcis de turisme.	☒ Professionals de la restauració.
☒ Diputació de Barcelona.	☒ Escoles d'hostaleria.
☒ DACC.	☒ Figures emblemàtiques del sector de la cuina.

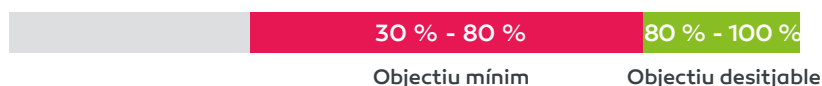

Indicador de seguiment

Indicador Ús en la restauració de productes locals o de proximitat

Paràmetre de càlcul $[\text{Nombre total de restaurants amb menús identificats amb productes locals o de proximitat} / \text{nombre total de restaurants}] \times 100$

Paràmetre d'avaluació Nombre total de restaurants amb menús identificats amb productes locals o de proximitat

*Hortusolier: persona experta en l'origen i sistema de producció de les hortalisses i fruites i del seu aprofitament culinari i gastronòmic, coneixedora de les qualitats d'aquests productes mesurades pels òrgans dels sentits i treballadora en l'àmbit de la restauració amb l'objectiu d'assessorar el personal de cuina pel que fa als productes i els comensals i d'explicar-los l'origen i la manera de cuinar les fruites, hortalisses i altres ingredients vegetals inclosos als plats de la carta del restaurant.

Actuació 24

IMPULSAR ACTUACIONS PER FORMAR INFANTS I FAMÍLIES SOBRE LA CUINA SALUDABLE I DE PROXIMITAT

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.2. De cara al 2030, posar fi a totes les formes de malnutrició, fins i tot assolint, a tot estirar el 2025, les fites convingudes internacionalment sobre el retard del creixement i l'emaciació dels menors de cinc anys, i abordar les necessitats de nutrició de les persones adolescents, dones embarassades i lactants, i també de les persones grans.

Actuació 1. Promoure els bons hàbits alimentaris per mitjà de l'educació sobre el consum de productes alimentaris saludables, de producció local, de temporada i de qualitat.

MUFPP

Accions recomanades: promoure dietes i nutrició saludables.

Acció 7. Promoure dietes sostenibles (saludables, segures, culturalment adequades, ambientalment sostenibles i fonamentades en els drets) per mitjà de programes pertinents en els camps de l'educació, la promoció, la salut i la comunicació, amb especial atenció a escoles, centres d'atenció, mercats i mitjans d'informació.

Acció 9. Desenvolupar directrius a favor de dietes sostenibles amb la finalitat d'informar les persones consumidores, els planificadors urbans (en particular, relacionats amb la contractació pública d'aliments), els proveïdors de serveis alimentaris, els minoristes i les operadores en el camp de la producció i transformació alimentàries i promoure campanyes de comunicació i formació.

Actuació recomanada: reduir el rebuig d'aliments.

Acció 36. Col·laborar amb el sector privat, institucions educatives i organitzacions comunitàries per desenvolupar i revisar, si escau, polítiques i normes municipals (com ara procediments, normes de qualitat i classificació, dates de caducitat, etc.) per a la prevenció del rebuig alimentari o per recuperar de manera segura aliments i embalatges mitjançant un sistema que fomenti l'ús i no el malbaratament del menjar.

Acció 37. Fomentar, quan sigui possible, la recuperació i redistribució d'aliments segurs i nutritius destinats al consum humà amb risc de pèrdues, rebuig i malbaratament provinents de la producció, la fabricació, la venda al detall, la restauració, el comerç a l'engròs i el sector de l'hostaleria.

Objectiu

Incorporar com a hàbit el fet de cuinar en l'àmbit de les llars i fer-ho de manera saludable amb productes de proximitat, tot fent formació als infants i les persones adultes i incorporant el fet culinari en l'àmbit de l'economia circular.

Actuació 24

IMPULSAR ACTUACIONS PER FORMAR INFANTS I FAMÍLIES SOBRE LA CUINA SALUDABLE I DE PROXIMITAT

Justificació Cuinar de manera saludable deixa de ser una acció mecànica i passa a necessitar una predisposició proactiva a l'hora d'escollir el moment de fer-ho, el plat a elaborar i els seus ingredients, el lloc on cal comprar-los i la manera en què cal cuinar-los. Cuinar de manera saludable és un acte de salut que hauria d'esdevenir també un acte comunitari en l'àmbit de la llar. Una cuina saludable a més de ser un acte de salut ha de ser també un acte mediambiental, ja que s'evita el malbaratament en materialitzar-la segons criteris d'economia circular.

Actuacions Des de l'àmbit públic

- Fomentar els mercats municipals amb productes eco i de proximitat.
- Incorporar la formació sobre cuina en l'àmbit del mercat mateix per mitjà d'aules culinàries.
- Prioritzar l'assistència a les aules culinàries per a famílies (infants i persones adultes junts).

Des de l'àmbit privat

- Assistir a cursos.
- Impulsar cursos en àmbits com ara les associacions de veïns i veïnes, els casals, els ateneus, etc.
- Oferir les explotacions agràries per acollir-hi visites organitzades de l'alumnat de les aules culinàries.

Agents implicats

☒ Ajuntaments.	☒ Pagesia.
☒ Mercats municipals.	☒ Cuiners.
☒ Associacions de veïns i veïnes, casals, ateneus.	☒ Ciutadania.

Indicador de seguiment

Indicador Participació de les famílies assistents al cursos de formació sobre cuina i alimentació

Paràmetre de càlcul [Nombre de grups familiars que participen als cursos / total de famílies de l'àmbit territorial] x 100

Paràmetre d'avaluació Nombre de grups familiars que participen als cursos

El producte local en el món de la restauració

ÀMBIT
D'ACCIÓ
5

RECONÈIXER LA PETJADA ALIMENTÀRIA I ACTUAR: EL MALBARATAMENT D'ALIMENTS I EL TRACTAMENT DE RESIDUS

El fet d'implementar polítiques públiques sumat a una acurada gestió de l'activitat de tota la cadena alimentària (producció, transport, processament, envasament, distribució, comercialització i, fins i tot, gestió de la nevera a les llars mateixes).

És fonamental per reduir els residus i els excedents d'aliments i evitar un malbaratament innecessari, per les repercussions econòmiques, socials i ambiental que això suposa.

Contribució als ODS

Actuació 25**REDUIR, RECICLAR I REUTILITZAR LES DEIXALLES I ELS RESIDUS AGRARIS****Encaix****Objectius ODS**

Fita 11.4. Redoblar els esforços per protegir i salvaguardar el patrimoni cultural i natural del món.

Actuació 2. Evitar, minimitzar, restaurar i compensar els impactes sobre el patrimoni natural i la biodiversitat.

Objectiu 12. Garantir modalitats de consum i producció sostenibles.

Fita 12.8. De cara al 2030, assegurar que les persones de tot el món disposin de la informació i conscienciació pertinents per al desenvolupament i els estils de vida sostenibles, en harmonia amb la natura.

Actuació 2. Fer campanyes de sensibilització anuals sobre prevenció, reutilització o recollida selectiva de residus.

MUFPP

Actuació recomanada: reduir el rebuig d'aliments.

Acció 34. Reunir els operadors dels sistemes alimentaris amb la finalitat d'avaluar i monitorar la reducció de les pèrdues i el rebuig d'aliments en totes les fases de la cadena alimentària a la ciutat o regió (producció, transformació, embalatge, preparació alimentària segura, presentació i gestió, reutilització i reciclatge) i d'assegurar una planificació i disseny holístics, la transparència, la responsabilitat i la integració de les polítiques.

Objetiu

Reduir la generació de deixalles agrícoles (plàstics, envasos, substrats, etc.) i residus (restes vegetals, excedents de conreu, etc.) i reciclar tot el que sigui possible. Reduir l'ús d'envasos lligats a l'embalatge dels productes alimentaris.

Justificació

L'activitat agrària i el cicle de vida alimentari generen deixalles i residus que cal evitar abandonar, atès que generen focus de contaminació. És important organitzar-ne la recollida i donar-los una nova vida portant-los a una deixalleria (o a una planta de compostatge en el cas de les restes vegetals). Pel que fa als residus vinculats a l'embalatge, cal incentivar-ne la reducció i, en qualsevol cas, apostar per l'ús d'envasos amb una petjada ecològica baixa.

Actuacions**Des de l'àmbit públic**

- Afavorir la recollida de deixalles i residus agrícoles a les concessions públiques.
- Fer campanyes institucionals per reduir, reciclar i reutilitzar deixalles i residus procedents de l'activitat agrícola, també en els àmbits de la comercialització i distribució, els menjadors col·lectius, la restauració i les llars.
- Fomentar l'artesania alimentària (obradors col·lectius).
- Implementar sistemes de compostatge als barris.
- Afavorir la venda directa i els aliments frescos i amb poc embalatge associat.

Des de l'àmbit privat

- Evitar abocaments i utilitzar deixalleries i punts verds de concentració i recollida de residus agroramaders.
- Utilitzar productes reciclats, com ara el compost.
- Minimitzar la producció de deixalles i residus al llarg de tota la cadena alimentària, amb una cura especial a les llars (gestió de la nevera).
- Utilitzar els sistemes de compostatge als barris.
- Reduir l'ús d'envasos a tota la cadena alimentària.

Actuació 25

**REDUIR, RECICLAR I REUTILITZAR LES DEIXALLES I ELS RESIDUS
 AGRARIS**

Agents implicats

- Ajuntaments.
- Concessionàries de recollida de deixalles i residus (deixalleries, plantes de compostatge, punts verds, etc.).
- Agència de Residus de Catalunya.
- Pagesia.
- Concessionaris.
- Entitats.
- Ciutadania.
- Agents de transformació i distribució d'aliments.

Indicador de seguiment

Indicador	Compostatge a les llars
Paràmetre de càlcul	$[\text{Nombre de barris amb punts de compostatge} / \text{nombre de barris}] \times 100$
Paràmetre d'avaluació	Nombre de barris amb punts de compostatge
	Objectiu mínim Objectiu desitjable
Indicador	Recollida de residus provinents de l'activitat agrària
Paràmetre de càlcul	$[\text{Nombre de pagesos amb un punt de recollida a una distància} < 4 \text{ km} / \text{nombre total de pagesos}] \times 100$
Paràmetre d'avaluació	Nombre de pagesos amb un punt de recollida a una distància < 4 km
	Objectiu mínim Objectiu desitjable
Indicador	Reducció de la generació de residus vinculats a l'emalatge alimentari <i>per capita</i>
Paràmetre de càlcul	Reducció percentual anual
Paràmetre d'avaluació	
	Objectiu mínim (anual) Objectiu desitjable (en cinc anys)

Actuació 26

GESTIONAR I REDUIR EL MALBARATAMENT ALIMENTARI

Encaix

Objectius ODS

Fita 2.2. De cara al 2030, posar fi a totes les formes de malnutrició, fins i tot assolint, a tot estirar el 2025, les fites convingudes internacionalment sobre el retard del creixement i l'emaciació dels menors de cinc anys, i abordar les necessitats de nutrició de les persones adolescents, dones embarassades i lactants, i també de la gent gran.

Actuació 4. Prevenir i reduir les pèrdues i el malbaratament alimentaris al llarg de la cadena alimentària.

Actuació 5. Impulsar l'aprofitament dels aliments, la bioeconomia circular i els sistemes agroalimentaris sostenibles.

Fita 12.3. De cara al 2030, reduir a la meitat el malbaratament mundial d'aliments *per capita* en la venda al detall i a escala de consum, i també les pèrdues d'aliments en les cadenes de producció i distribució, incloses les pèrdues postcollita.

Actuació 1. Reduir un 50 % el malbaratament alimentari en l'àmbit dels residus municipals (distribució al detall, restauració, càtering i domicilis) l'any 2020 respecte de l'any 2010.

Actuació 2. Reduir el malbaratament alimentari als sectors primari i agroalimentari incloent-hi la distribució a l'engròs.

Actuació 3. Prevenir i reduir les pèrdues i el malbaratament alimentaris al llarg de la cadena alimentària.

Actuació 4. Impulsar l'aprofitament dels aliments, la bioeconomia circular i els sistemes agroalimentaris sostenibles.

MUFPP

Actuació recomanada: reduir el rebuig d'aliments.

Acció 35. Sensibilitzar la població en matèria de deixalles i pèrdues d'aliments mitjançant actes i campanyes específics i identificar punts focals com ara institucions educatives, mercats comunitaris, botigues d'empreses i altres iniciatives de solidaritat o d'economia circular.

Objectiu

Assolir un bon maneig dels aliments en totes les baules del cicle alimentari per reduir minves, excedents i malbaratament, i, en cas que es generin excedents alimentaris, donar-los una segona oportunitat.

Justificació

La pèrdua d'aliments suposa la pèrdua de temps i recursos per produir-los, a més de comportar una pèrdua econòmica important i l'emissió de gasos amb efecte d'hivernacle.

En el cas dels excedents de conreu, cal fer-los arribar a entitats que els puguin utilitzar per a l'alimentació en fresc o bé transformar-los per evitar-ne el malbaratament.

Actuació 26

GESTIONAR I REDUIR EL MALBARATAMENT ALIMENTARI

Actuacions Des de l'àmbit públic

- Fer campanyes per reduir el malbaratament a tota la cadena alimentària.
- Fer campanyes i facilitar l'aprofitament d'excedents de menús de restaurants i menjadors col·lectius.

Des de l'àmbit privat

- Reduir al màxim el malbaratament d'aliments.
- Col·laborar amb entitats que aprofiten els excedents de productes agrícoles per al seu consum (bancs d'aliments i d'altres).
- Participar en iniciatives d'obradors col·lectius.

Agents implicats

☒ Ajuntaments.	☒ Bancs d'aliments i altres entitats semblants.
☒ Mercats municipals.	☒ Supermercats i altres sistemes de venda d'aliments.
☒ Menjadors escolars.	☒ Mercabarna.
☒ Diputació de Barcelona.	☒ Mercats municipals.
☒ Generalitat de Catalunya.	☒ Mercats privats.
☒ Pagesia.	☒ Botigues i centres comercials.
☒ Ciutadania (gestió de la nevera).	
☒ Restauració i menjadors col·lectius.	

Indicador de seguiment

Indicador Malbaratament alimentari
Paràmetre de càlcul Kg de menjar malbaratat per persona i any a les Illes

Paràmetre d'avaluació

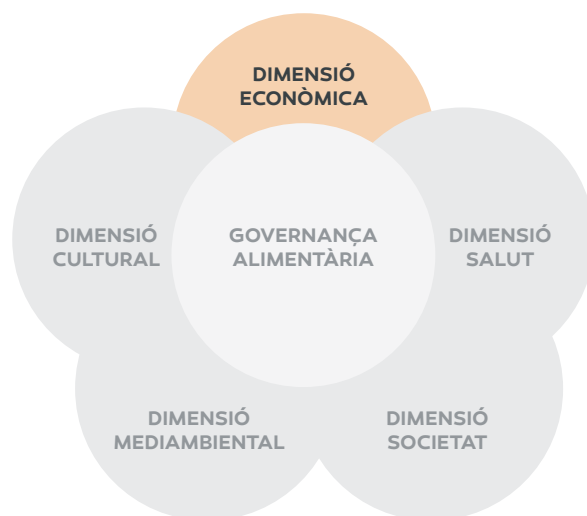

METODOLOGIA PER A L'ELABORACIÓ DE LA DIAGNOSI: L'ANÀLISI DE LES 5 DIMENSIONS

DIMENSIÓ 1: L'ECONOMIA

Preus justos al camp, preus justos a la ciutat

La globalització i el seu desenvolupament econòmic han provocat la convergència dels sistemes alimentaris arreu del món. En són el paradigma els restaurants de menjar ràpid que internacionalitzen, homogeneïtzen i banalitzen l'alimentació. Això fa que el component econòmic dels aliments i l'alimentació s'hagi d'analitzar des d'una perspectiva global per entendre'n la perspectiva local, tot incorporant-hi —des de l'anàlisi— l'encaix amb lògiques més democràtiques, equitatives, solidàries i respectuoses amb les persones, el medi ambient i els territoris. És a dir, des d'una perspectiva d'una economia social i solidària (cooperatives de producció i consum, comerç just, consum responsable, monedes socials i locals, finances ètiques, etc.), amb la circumstància que el fet de dependre de tercers per garantir l'abastiment d'aliments fa més vulnerable la societat no només en el pla econòmic, sinó també en el social i ambiental.

Parc Agrari de la Conca d'Òdena

A la dimensió de l'economia li correspon analitzar tota la cadena alimentària, des de la producció fins al consum, tot posant una atenció especial als recursos disponibles (actius agraris, terra de conreu, recursos hídrics, sistema de producció, etc.), als preus que percep la pagesia i als que paga la persona consumidora i també a la capacitat de l'agricultura de proximitat de generar ocupació i incorporar valor afegit mitjançant l'elaboració i la transformació de productes, els sistemes de distribució, etc.

- Producció primària local
- Elaboració i transformació
- Circuits de comercialització de l'oferta –alimentària– local
- Consum

Taula 18. Dimensió econòmica: quadre d'ítems a obtenir i dades per avaluar-los (font: elaboració pròpia)

ÍTEM						
1	Recursos disponibles	Actius agraris	Persones físiques	Familiars		
				Persones assalariades		
			Persones jurídiques			
		Base territorial	Agrària, superfície agrícola utilitzada, terres llaurades, superfície regada, superfície de secà			
			Tipologia d'explotacions agràries	Familiar		
				Familiar mixta (família més persones assalariades fixes)		
				Agrobusiness		
		Dimensió de les explotacions				
		Règim de tinença de la terra	Propietat			
			Arrendament			
			Parceria			
			Altres			
		Sistema de producció agrícola i ramadera	Convencional			
			Integrada			
			Ecològica			
	Biodinàmica					
	Altres					
	Aigua	Recursos disponibles i origen				
		Gestió de l'aigua (comunitats de regants, comunitats de persones usuàries o altres organitzacions)				
Producció local (agrícola, ramadera, forestal)	Clima					
	Integrada	Sistema de certificació i etiquetatge				
					Ecològica	
						Agroecològica
	Silvestre (bolets, tòfones, plantes aromàtiques i remeieres)					
	Altres					
	Aprofitament forestal (fusteria i derivats)					
	Producció en cobertes d'edificis					
	Horts	Urbans				
Socials						
Terapèutics						
Altres						
2	Urbanisme	Planejament territorial i urbanístic				
		Normatives i ordenances				

ÍTEM	SUBÍTEMS				
Elaboració / transformació	Producte local	Vegetal/ramader	Cellers		
			Trulls		
			Obradors de formatges i altres derivats de la llet		
			Obradors de conserves i embotits		
			Obradors de pa artesanal		
			Assecadors		
			Escorxadors		
			Altres obradors		
3 Circuits de comercialització d'oferta local	Concentració de l'oferta local		Mercat central (Mercabarna i d'altres)		
			Plataformes logístiques de concentració de l'oferta en origen		
			Plataformes logístiques de concentració de l'oferta en destinació		
			Bancs d'aliments (plataforma logística)		
	Venda directa o de proximitat	Venda a l'explotació	Botigues al detall	Agrobotigues	
				Pròpies de la pagesia	
				De petita i mitjana dimensió	
			Cooperatives i grups de consum		
		Xarxa de mercats		De pagès	
				No sedentaris	
				Sedentaris	
			Distribució a domicili		
			Distribució a restaurants		
			Distribució a menjadors col·lectius		
			Supermercats		
			Grans superfícies comercials		
			Majoristes		
			Altres		
		De no proximitat	Botigues al detall		Agrobotigues
					Pròpies de la pagesia
					Altres
				Cooperatives i grups de consum	
	Xarxa de mercats			De pagès	
				No sedentaris	
				Sedentaris	
			Distribució a restaurants		
			Distribució a menjadors col·lectius		
			Supermercats		
			Grans superfícies comercials		
			Majoristes		
			Exportació		
		Altres			
Marques i distintius		Denominació d'origen, indicació geogràfica protegida, etc.			
		Marques pròpies del sector agrari amb reconeixement			
		Altres			

ÍTEM			
Circuits de comercialització d'oferta local	4 Oferta de proximitat	Distància	Consum en un radi d'entre 0 i 25-50 km (o d'altres)
		Temporalitat	Climatologia
			Calendari de produccions
		Temps	Capacitat de distribució ràpida (24-48 hores)
		Digitals	
		Ús de moneda local	
		Altres (aeroports, ports)	
Consum	Demanda	Tipologies de consum	
		Necessitats alimentàries	
		Vetes de persones consumidores	
		Escolar	
		Altres menjadors col·lectius	
		Restauració	
		Ciutadania en general	
	Restauració col·lectiva	Restaurants de quilòmetre zero	
		Menjadors escolars	
		Menjadors de centres hospitalaris	
		Menjadors d'empreses	
		Menjadors socials	
	Entrades d'aliments externs al municipi	Productes	
		Origen	
	Balanç alimentari: entrades i sortides		
Demandes del sector de consum			
Compra pública d'aliments			

● Ítems o subítems que es descriuen a continuació

Serà interessant aprofundir en els ítems de la taula següents:

1

ÍTEM PRODUCCIÓ PRIMÀRIA LOCAL. UNA PRODUCCIÓ SANA, VIABLE I EQUITATIVA

La producció d'aliments hauria de tendir a apropar-se tant com sigui possible a les necessitats de la ciutadania del municipi i procurar per la producció d'aliments locals, amb una mirada oberta que inclogui propostes, algunes de més professionals i d'altres de més innovadores o en forma d'aprenentatge, totes complementàries amb independència de la seva grandària, des dels horts urbans i els horts escolars fins a la producció agrària professional i també tenint en compte iniciatives com ara les cobertes productives i els camps o granges verticals (*vertical farming*). Enfortir el rol dels actius agraris i generar estratègies intergeneracionals per reforçar la producció local és una manera d'impulsar explotacions agràries familiars que haurien de tendir cap a sistemes productius agroecològics. En qualsevol cas, però, caldrà prestar atenció a la cohabitació d'empreses agràries familiars i *agrobusiness* per evitar que aquest darrer model dominant foragiti l'empresa pagesa familiar.

Parc Agrari de la Conca d'Òdena

El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- Quin **nombre d'explotacions agràries** hi ha al municipi? Quina dimensió tenen?
- Hi ha **empreses agràries** (*agrobusiness*)? Quantes i amb quina dimensió? Quina superfície total cultiven al municipi? Quina repercussió tenen al municipi? I en la pagesia local?
- Quin és el **règim de tinença de la terra**?
- Quin és el **nombre de persones ocupades al sector agrari**? Quina edat tenen, de mitjana? Quines en són les causes?
- Les explotacions agràries generen **ocupació fixa o temporal**? Per quin motiu?
- Hi ha **terres productives sense conrear**? Es poden recuperar per al conreu?
- Hi ha un **banc de terres** o un sistema d'intermediació?
- S'impulsen programes per afavorir la **incorporació de joves** a les explotacions agràries? Hi ha incorporació de joves?
- La pagesia coneix els seus **costos de producció**?
- Es promou el **consum de proximitat**?
- S'impulsa l'**agroecologia**?
- Hi ha **horts urbans**? En creix o en disminueix el nombre? Què aporten?
- Es detecten problemàtiques relacionades amb els **horts urbans**?
- Hi ha **conreus en cobertes**? Què aporten?
- Quins són els **elements positius** que se'n poden destacar des del punt de vista de la producció local? I els negatius?
- Quina és la **rendibilitat** de les empreses agràries? Està relacionada amb el tipus de producció o de sistema de comercialització o amb la dimensió de l'explotació?
- Hi ha empreses d'**elaboració o transformació de productes agraris**? Aconsegueixen valor afegit? Ho valora la persona consumidora?
- Hi ha empreses agràries que complementin la seva activitat productiva amb **altres activitats** com ara l'agroturisme, les aules d'entorn rural, les visites guiades per l'explotació, etc? Aquestes activitats afavoreixen la producció agrària o van en detriment seu? Apropen la ciutadania al camp?
- Quines **problemàtiques** s'hi detecten?
- Quins són els **elements positius** que se'n poden destacar des del punt de vista de la producció local?

(SUB)ÍTEM URBANISME. DUES ESPECIFICITATS, CAMP-CIUTAT, EN UN SOL TERRITORI

La disponibilitat d'aliments s'hauria de relacionar amb la superfície agrària per produir-los i tenir en consideració la relació camp-ciutat com un argument sobre el qual s'ha de sustentar l'urbanisme sostenible. Els municipis, en especial els que defensen el consum de proximitat i la sobirania alimentària, haurien de **disposar del seu «lloc del menjar» (sitopia)**, en especial l'espai agrari per al conreu d'hortalisses i fruites locals. El planejament territorial i, en especial, l'urbanístic han de ser sensibles i han de preservar (i si és possible ampliar) l'espai agroproductiu del municipi segons criteris agrourbans inclusius.

El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- El municipi inclou en el planejament urbanístic municipal **espai agrari protegit** (ha)?
- Quina ha estat **l'evolució de l'espai agrari** al municipi durant els cinquanta darrers anys? Per quin motiu? Quina n'ha estat la repercussió?
- La **normativa urbanística municipal** afavoreix o entorpeix l'activitat agroramadera?
- El municipi té **ordenances municipals** específiques per a alguna activitat de la cadena alimentària?
- Quina és la **superfície agroramadera** del municipi? Quina és la relació de sòl productiu global per habitant (m²/habitant)? I de sòl hortícola i fructícola?
- El planejament urbanístic preveu una **dotació mínima de sòl agrícola per habitant** (m²/habitant)? Quin interès té aquesta previsió?
- Hi ha **horts urbans** al municipi? Quines persones en són usuàries? Són de propietat pública o privada? Com es gestionen?
- Hi ha **conreu en cobertes d'edificis**? Quina destinació tenen? Què produeixen (producte i quantitat)? A qui en va dirigida la producció?
- Quines **problemàtiques** o quins avantatges es detecten en el conreu a les cobertes dels edificis? Hi ha alguna normativa urbanística que ho reguli? Caldria que hi fos?
- Quins són els **elements positius** que se'n poden destacar des del punt de vista de l'urbanisme?
- Quines **problemàtiques** s'hi detecten?
- Quins són els **elements positius per a l'activitat agrària** que se'n poden destacar des del punt de vista del planejament?

Les crisis derivades de raons sanitàries, geopolítiques i d'emergència climàtica posen en evidència la necessitat estratègica de la producció de proximitat. El sistema de comercialització i distribució dels aliments (mobilitat) i les plataformes de distribució que conformen la logística dels aliments han d'apropar la producció al consum per generar el menor impacte ambiental possible i afavorir una relació directa entre pagesia i persones consumidores. Les xarxes socials esdevenen una eina de suport per a la comercialització mitjançant l'oferiment de serveis que faciliten la compra a les persones consumidores i suposen una millora a l'hora de gestionar la mobilitat dels aliments de manera sostenible.

El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- Quin és el **flux d'aliments frescos** al municipi? Quines en són les entrades i sortides?
- Dels **aliments produïts al municipi**, quin percentatge es comercialitza al municipi mateix? I pel que fa als que no es comercialitzen al municipi, quina és la seva destinació?
- Quin és l'**origen dels aliments** consumits al municipi i que tenen l'origen fora d'aquest?
- Hi ha **mercat de majoristes** al municipi? Quines característiques té?
- Hi ha una **plataforma de concentració i distribució d'aliments**?
- Quines **problemàtiques es detecten en la mobilitat dels aliments**? Ofereix algun avançatge per a la pagesia? I per a la persona consumidora?
- Les **xarxes socials** són una eina útil per millorar la mobilitat dels aliments? Apropen o allunyen la producció i el consum local?
- Quines **problemàtiques** s'hi detecten?
- Quins són els **elements positius** que se'n poden destacar des del punt de vista de la mobilitat dels aliments?

ÍTEM CIRCUITS DE COMERCIALIZACIÓ. LA PROXIMITAT GENERADORA DE RELACIONS

La comercialització és el pas previ al consum, si bé hi poden intervenir diversos actors, cosa que fa que la cadena alimentària arribi a tenir moltes baules i, per tant, allunyi la producció del consum. El sistema de venda d'aliments és plural i divers, i la seva distribució física al territori permet apropar el producte local a establiments com ara botigues de barri, mercats municipals sedentaris i no sedentaris, supermercats, etc., de dimensions i ubicacions diverses. Aquests canals de venda també generen dinàmiques socials diverses (relació entre productors i persones consumidores, tracte personalitzat basat en la confiança, desplaçament a peu o amb vehicle, cerca d'activitats complementàries no alimentàries com ara botigues, roba, cinemes, bars i restaurants, etc.), tot en un recinte tancat.

El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- Quines són **l'estructura i la tipologia comercial del sector** de les fruites i hortalisses al municipi? I les d'altres productes agroramaders?
- Quin **perfil social i d'edat** compra als mercats locals sedentaris i no sedentaris?
- Els **mercats locals fan activitats complementàries** (cursos de cuina, animacions, elaboració de receptes, etc.)?
- Hi ha **lliurament a domicili de cistelles** amb productes de la pagesia local? I d'altres procedències? Creix aquest sistema de comercialització? Per quin motiu?
- Quantes **cooperatives o grups de consum** hi ha al municipi? Quin nombre de membres agrupen? Qui els subministra els aliments?
- Quina diferència es detecta entre els **preus percebuts** per la pagesia del municipi i el lloc on se'n venen les produccions?
- Quanta pagesia fa **venda directa** al seu municipi o als municipis del seu entorn? Els aporta algun avantatge? I a la persona consumidora?
- Quin percentatge de pagesos i pageses utilitzen les **xarxes socials** per vendre les seves produccions? Quines avantatges els aporten? Els que no les utilitzen, per quin motiu no ho fan?
- Hi ha **compra pública d'aliments**?
- Quines **problemàtiques** s'hi detecten?
- Quins són els **elements positius** que se'n poden destacar des del punt de vista de la comercialització?

DIMENSIÓ 2: LA SALUT

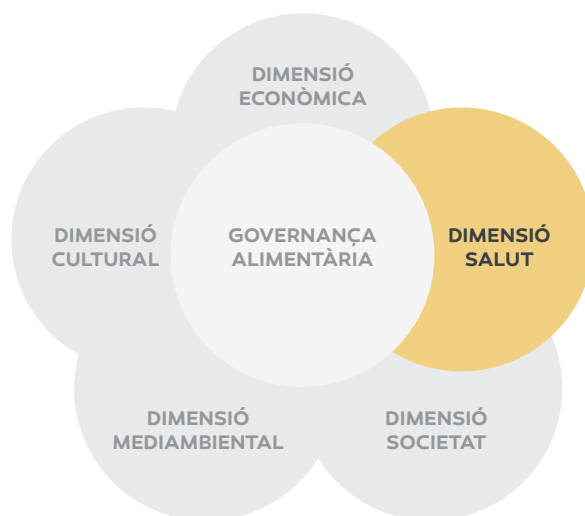
Una manera de viure autònoma, solidària i joiosa

L'OMS defineix la salut com l'«estat de benestar físic, mental i social complet», i no només com l'absència d'afeccions. Pressuposa que totes les necessitats fonamentals de les persones estiguin cobertes: afectives, sanitàries, nutricionals, socials i culturals. **Al Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, celebrat el 1976, es va definir la salut com una «manera de viure autònoma, solidària i joiosa». Per a l'OMS la salut és un estat, mentre que per als metges i biòlegs de Catalunya és una manera de viure.** La salut té un aspecte individual de «com em trobo» i un aspecte col·lectiu que fa referència a «en quin ambient em trobo». S'hi incorpora, per tant, una visió holística.

El contingut nutricional dels aliments i la disponibilitat alimentària són fonamentals per definir la salut de les persones. La Carta d'Ottawa (primera conferència internacional de l'OMS, 1986) per a la promoció de la salut en planteja com a prerequisits la pau, l'educació, el vestit, el menjar, l'habitatge, un ecosistema estable, la justícia social i l'equitat. Una alimentació adequada és un element decisiu per a la salut i, en termes generals, per al benestar individual i col·lectiu.

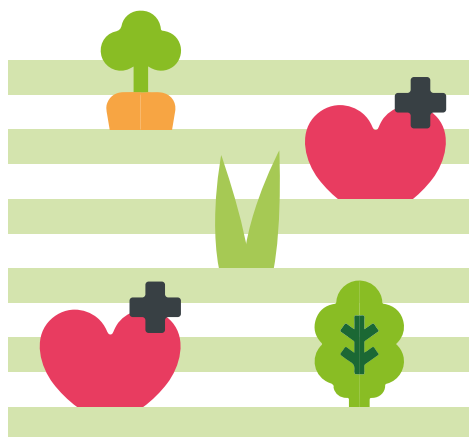
A la dimensió de la salut li correspon analitzar la relació entre la salut de les persones i la seva alimentació. El que ha d'interessar no és tant la quantitat d'aliments produïts (tones) sinó el seu valor nutricional, les calories que aporten i l'impacte que generen en la cadena alimentària. Amb aquestes dades es podrà establir una dieta equilibrada i sostenible. El valor nutritiu i l'absència de pesticides són factors fonamentals per al benestar individual i col·lectiu. Enfortir el binomi salut-alimentació és una manera de persuadir la persona consumidora dels valors dels productes locals, dels productes de proximitat.

La salut té un aspecte individual de «com em trobo» i un aspecte col·lectiu que fa referència a «en quin ambient em trobo», ja sigui pel que fa a la qualitat ambiental o a la del context polític i social. L'alimentació és una peça cabdal de la nostra salut.

La taula següent, a manera de guia esquemàtica, considera tres ítems generals relacionats amb la dimensió salut dels quals caldria obtenir informació quantitativa (dades) per avaluar des d'una perspectiva temporal les causes i conseqüències que se'n derivin:

- Ítem 1. Benestar i salut
- Ítem 2. Educació alimentària
- Ítem 3. Qualitat alimentària

Taula 19. Dimensió salut: quadre d'ítems a obtenir i dades per avaluar-los (font: elaboració pròpia)

ÍTEM					
1	Benestar i salut	Malalties amb exigències específiques o relacionades amb la dieta	Diabetis	<ul style="list-style-type: none"> Exigències específiques Estadística de població afectada Oferta de productes alimentaris/facilitat per adquirir-los Governança de la malaltia 	
			Celíaquia		
			Obesitat		
			Colesterol		
			Anorèxia/bulímia		
			Altres		
	2	Necessitats específiques	Infants	<ul style="list-style-type: none"> Menjadors escolars. Ajuts Menjadors socials Deserts alimentaris Desnutrició Fam oculta (malnutrició) 	
			Adolescents		
			Gent gran		
			Altres		
Accés a l'alimentació					
3	Educació alimentària	Programes escolars	Per a la salut	<ul style="list-style-type: none"> Grups de consum Associacions ciutadanes (culturals, veïnals, esportives, etc.) Biblioteques Mercats Centres cívics (incorporació de l'hàbit de cuinar) 	
			Per al consum		
			Hort a l'escola		
			Programes de cuina a l'escola		
	Programes per a grups de persones amb malalties específiques	Programes per a la ciutadania en general	Grups de consum		
			Associacions ciutadanes (culturals, veïnals, esportives, etc.)		
		Programes per al sector socio sanitari	Àmbits		Atenció primària (CAP)
					Hospitalari (hospitals)
					Geriatría (geriàtrics)
					Altres
Demandes del sector socio sanitari					
Qualitat alimentària	Normatives	Legislació específica			
		Ordenances municipals			
	Inspeccions sanitàries				
Qualitat comercial					

● Ítems o subítems que es descriuen a continuació

Alguns ítems per a la valoració quantitativa a l'entorn de la dimensió de la salut derivada de l'aliment i l'alimentació són:

1

ÍTEM BENESTAR. MENJAR DE MANERA SANA I GAUDIR AMB EL MENJAR

El benestar és la relació de confort i de satisfacció entre l'alimentació, la salut i l'estil de vida, tant en l'aspecte de la patologia (al·lèrgies, intoleràncies, malalties) com en el de la vida quotidiana. El foment de les dietes alimentàries, saludables i sostenibles, i també del seu accés, a aquestes, és un element important en el camí cap al benestar. En definitiva, un indicador de qualitat de vida.

El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- Les **escoles** tenen menjador i cuina pròpia? Se subministren els menús mitjançant un càtering?
- Quins són els **menús dels menjadors col·lectius** (escoles, hospitals, empreses, etc.)? Són menús equilibrats? S'hi consumeix producte de proximitat? I ecològic? S'hi consumeix producte processat? Quina és la qualitat del menjar que s'hi consumeix?
- **Què opinen** les persones usuàries dels menjadors col·lectius sobre els menús?
- **Quina formació té el personal** de cuina? I el de menjadors?
- Als menjadors escolars, quin percentatge dels àpats correspon a **menús especials** per a intoleràncies, al·lèrgies i malalties diverses? S'hi donen les respostes adequades?
- Als **CAP** es fan campanyes específiques per menjar de manera sana? I a les escoles?
- Es promouen i es duen a terme accions de **sensibilització** sobre les característiques d'una dieta equilibrada a les escoles, les empreses, els CAP, etc?
- Tothom té accés a una **alimentació sana i suficient**?
- Hi ha **deserts alimentaris** (barris sense botigues o mercats on es puguin adquirir fruites i hortalisses) al municipi?
- Quines **problemàtiques** s'hi detecten?
- Quins són els **elements positius** que se'n poden destacar des del punt de vista del benestar?
- **La ciutadania cuina a casa?** Es fan programes per crear l'hàbit de cuinar a casa, adreçats a persones adultes i a infants? Quin és el consum de productes precuinats o congelats amb relació al consum de productes frescos?

Tothom ha de tenir accés als aliments i, en especial, als productes frescos com ara les fruites i hortalisses (infants, persones adultes, gent gran, persones nouvingudes, persones refugiades, etc.), a un menjar assequible, sa, culturalment divers i de proximitat. L'accés als aliments facilita també la cohesió i la inclusió social. La importància de la producció de proximitat esdevé estratègica quan es presenten situacions extremes derivades de vagues de transport, catàstrofes naturals, malalties globals, accions geopolítiques, crisis sanitàries, etc., i que interfereixen en el subministrament i, per tant, en l'accés als aliments. L'accés a aliments sans és també el dret a una alimentació equilibrada i a saber el que comprem, cuinem i mengem. A més, l'accés als aliments que produïm al nostre espai agrari equival a la garantia de preservar el nostre patrimoni agrari i alimentari.

El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- Hi ha una estructura de **mercats municipals** que facilitin l'oferta i l'accés a productes frescos per a la ciutadania de tots els barris del municipi?
- Als mercats hi ha **diversitat de fruites i hortalisses de temporada**? Se'n promou el consum?
- Es fan **campanyes informatives i formatives** sobre la qualitat dels aliments que es consumeixen en els diversos àmbits (llar, restauració col·lectiva, escoles, etc.)?
- Al municipi hi ha llocs on es puguin adquirir **productes provinents d'altres cultures gastronòmiques** (iuca, plàtan mascle, etc.)?
- Al municipi hi ha algun **menjador social**? Quin nombre de persones usuàries tenen? Quin percentatge sobre el total d'habitants del municipi representen? Hi ha persones voluntàries que hi col·laborin en la gestió? Quantes? D'on provenen els ingressos econòmics i els aliments frescos que els abasteixen?
- Al municipi hi ha algun **banc d'aliments**? Quantes persones en són usuàries? Hi ha persones voluntàries per gestionar-los? Quantes? D'on provenen els aliments frescos que els abasteixen?
- Com i d'on arriben els **productes frescos** al municipi?
- Hi ha hagut, al municipi, algun episodi de **manca de proveïment de fruites i hortalisses**?
- Quines **problemàtiques** s'hi detecten?
- Quins són els **elements positius** que se'n poden destacar des del punt de vista de l'accés als aliments?

ÍTEM EDUCACIÓ. TRANSFORMAR LA CULTURA ALIMENTÀRIA

Si augmenta la població mundial, la demanda d'aliments haurà de créixer. Per satisfer aquesta demanda, no n'hi haurà prou d'incrementar la productivitat, sinó que també caldrà canviar alguns hàbits, normes i costums de consum.

Per fer efectiu aquest canvi de comportament alimentari l'actuació individual no serà suficient, sinó que caldrà abordar-lo des de l'àmbit de l'educació alimentària (cultura alimentària). Això implica el treball d'un volum multidisciplinari de professionals de la cadena, però, sobretot, posa el focus en la societat, la qual s'ha de conscienciar per a l'adquisició de costums més sans i responsables a l'hora gestionar els aliments i d'evitar-ne el malbaratament. L'objectiu és prioritzar els aliments de proximitat, la temporalitat, l'estacionalitat i l'equitat per damunt dels criteris globals i implicar-hi eines de suport com ara la governança alimentària a escala local per discernir entre les estratègies a seguir.

El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- Com es tracten les **qüestions relacionades amb l'aliment i l'alimentació a les escoles** i els instituts del municipi? Hi ha formació específica dirigida a l'alumnat, a les famílies, al professorat, als monitors de menjadors, etc.?
- Quins **programes i accions** s'impulsen des de les administracions per **afavorir l'aproperament de l'alumnat als mercats locals**?
- Es duen a terme al municipi **accions dirigides a la ciutadania per donar a conèixer l'activitat agrària** i les seves produccions (holeriturisme, enoturisme, oleoturisme, fructiturisme, pasturisme o d'altres)?
- Al municipi hi ha associacions relacionades amb problemàtiques derivades dels **trastorns de la conducta alimentària**? I de relacionades amb al·lèrgies, intoleràncies, etc., alimentàries?
- Al municipi hi ha algun **programa de formació alimentària i gastronòmica** per a la ciutadania en general?
- Hi ha **fires** alimentàries i gastronòmiques?
- **Les escoles tenen hort**? Quina relació té l'alumnat que participa en l'activitat de l'hort escolar amb la pagesia local?
- Es fomenta la **dieta mediterrània** al municipi?
- Quines problemàtiques s'hi detecten i quins **punts positius** s'hi identifiquen?

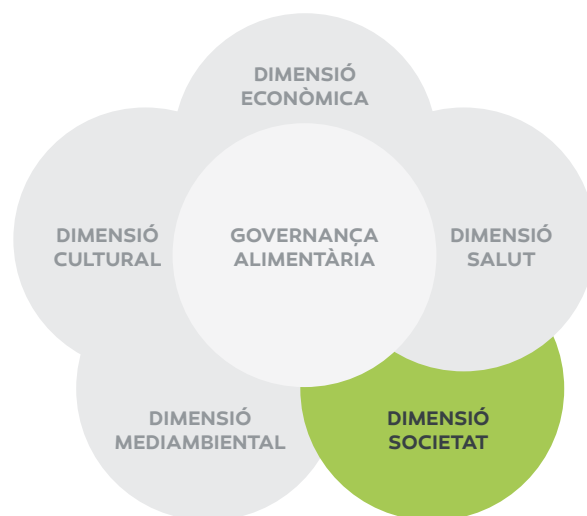
DIMENSIÓ 3: LA SOCIETAT

Un conjunt d'individus amb diverses demandes

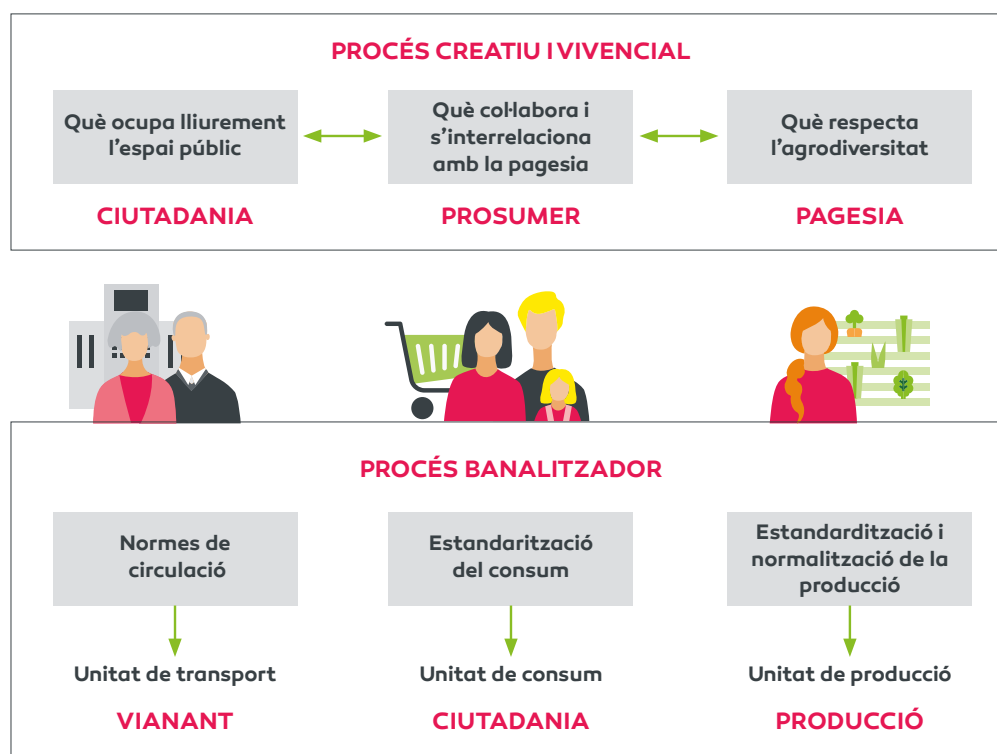
Amb l'aparició dels supermercats s'ha anat uniformitzant l'oferta de productes «globals» i s'ha relegat el consum de proximitat a un conjunt reduït de persones amb més consciència sobre els lligams entre la producció agrària i la natura.

Una agricultura i un consum 2.0 bidireccionals, on qui produeix l'aliment deixa de ser la persona productora per esdevenir la pagesa i la persona consumidora passa a ser prosumidora, ja que totes dues defugen un procés que banalitza i estandarditza l'aliment i s'incorporen a un procés creatiu i vivencial.

Les persones consumidores proactives o prosumidores també tenen una funció de *consumactores* en tant que actuen de promotores del consum responsable i amb criteris sostenibles. El consum, que és un acte de responsabilitat personal i col·lectiu, suposa també un acte de política agrària. Es consumeixen productes d'un lloc determinat, d'una manera de produir i d'una pagesia concreta.

Gràfic 26. El rol de la ciutadania envers l'alimentació (font: elaboració pròpia)

Quan la ciutadania té una ocupació lliure de l'espai públic, quan la seva col·laboració amb la pagesia se sustenta en l'interès pel que menja i per qui ho produeix, com ho produeix i on ho produeix i quan la pagesia segueix el ritme de les estacions, preserva l'agrodiversitat i té complicitat amb la ciutadania, es creen una relació ciutat-camp, pagesia-ciutadania creativa i vivencial i un consum 2.0 bidireccionals.

La producció i el consum 2.0 són una forma de compromís mutu, bidireccional, per mitjà del consum entès com la suma del menjar (el producte) i el fet de menjar (l'acte de consumir el producte).

A la dimensió societat li correspon analitzar tota la cadena alimentària des de la producció fins al consum tot posant una atenció especial al perfil de les persones consumidores, als seus hàbits de compra i alimentaris (dieta, malbaratament) i a possibles situacions de pobresa alimentària. La taula següent, a manera de guia esquemàtica, considera vuit ítems generals relacionats amb la dimensió societat dels quals caldria obtenir informació quantitativa (da-

des) per avaluar des d'una perspectiva temporal les causes i conseqüències que se'n derivin. Amb aquesta informació s'elaborarà la diagnosi temàtica que formarà part de la diagnosi del sistema alimentari local, base per a l'elaboració del PAL.

- Ítem 1. Persones consumidores
- Ítem 2. Solidaritat ciutadana
- Ítem 3. El consum als mitjans de comunicació
- Ítem 4. Pobresa i accés a l'alimentació
- Ítem 5. Malbaratament d'aliments
- Ítem 6. Tradicions alimentàries
- Ítem 7. Consum homogeneïtzador
- Ítem 8. Consum ètic

Taula 20. Dimensió societat: quadre d'ítems a obtenir i dades per avaluar-los (font: elaboració pròpia)

ÍTEM			
1	Persones consumidores		
	Tipologia		
	Hàbits alimentaris		
Solidaritat ciutadana	Consumactores		
	Voluntariat alimentari		
	Entitats socials i veïnals	Banc d'aliments oficials i alternatius (AlterBanc) Altres	
	Xarxa de moneda local		
Consum als mitjans de comunicació locals	Anàlisi del discurs de les temàtiques tractades		
	Anàlisi del discurs de la publicitat		
Pobresa i accés a l'alimentació	Menjadors socials		
	Menjadors escolars. Ajuts. Targetes moneder		
	Fam oculta (malnutrició)		
2	Malbaratament d'aliments		
	Anàlisi de la situació		
	Iniciatives per a la reducció del malbaratament		
3	Iniciatives per a l'aprofitament d'aliments	Espigoladors (ONG)	
	Aprofitament segur dels excedents de menjar provinents de restaurants i comerços minoristes		
	Tradicions alimentàries	Gastronomia local tradicional	
		Demandes específiques per motius religiosos i de procedència forana	Religioses
De procedència forana			
Diàleg intercultural alimentari			
Consum homogeneïtzador	Noves ofertes gastronòmiques: el menjar ràpid		
Consum ètic	Foment i sensibilització envers el consum ètic per a la persona consumidora	Sistema de certificació i d'etiquetatge ètic	

● Ítems o subítems que es descriuen a continuació

Alguns ítems relacionats amb la dimensió societat fan referència a:

1

ÍTEM TIPOLOGIA DE PERSONES CONSUMIDORES

El nombre de persones que configuren el nucli familiar, l'edat, el nivell econòmic, la tradició familiar pel que fa a l'actitud envers l'alimentació, les tradicions religioses, etc., configuren diverses tipologies de persones consumidores, cadascuna amb unes demandes concretes que cal estudiar. Menjar no és només una aportació d'energia al cos de les persones, sinó també una acció que proporciona informació sobre els costums familiars. Les cultures alimentàries també representen la saviesa i el saber fer adquirit i compartit al llarg de milers d'anys d'experimentació i observació. D'aquesta manera s'incorporen nous productes aportats per cultures diverses que convergeixen en un territori.

En la tipologia, més o menys estàndard, de persones consumidores, també apareix un perfil forçat per les circumstàncies derivades de situacions de crisi que no només afecten les persones més desfavorides, sinó també algunes que de sobte s'han trobat empobrides. Aquest perfil respon a una situació temporal que desapareixerà a mesura que aquestes persones regenerin la seva capacitat econòmica. La Fundació Banc dels Aliments i el Banc d'Aliments Alternatiu (Alter-Banc), el menjadors socials, els serveis socials, Càritas, Creu Roja i les accions solidàries per mitjà de les associacions de veïns i veïnes, dels casals i ateneus dels barris, etc., poden aportar dades útils per estudiar la situació.

El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- Es detecten **comportaments diversos** respecte a l'alimentació en funció de les diverses tipologies de famílies?
- Totes les famílies tenen un **accés fàcil als aliments**? Hi ha menjadors socials al municipi? I bancs d'aliments? Quina ha estat l'evolució de la demanda d'aquests serveis al llarg del temps? I les causes?
- Hi ha **ajuts per als menjadors escolars**? Quina ha estat l'evolució de la demanda d'aquests ajuts? Tots els menjadors escolars tenen el mateix nombre de peticions d'ajuts? Per quin motiu?
- Al municipi hi ha **restaurants i establiments de menjar ràpid**? Quines en són les tipologies de persones usuàries? Tenen una afectació en la dieta de les persones?
- Els **CAP** detecten situacions de malnutrició? I el professorat a les escoles?
- Quins són el nombre i la tipologia de persones usuàries dels **bancs d'aliments**, d'accions solidàries veïnals, de menjadors socials, etc? On es troben de manera preferent?
- Quines **problemàtiques** s'hi detecten?
- Quins són els **elements positius** que se'n poden destacar des del punt de vista de la tipologia de persones consumidores?

2

ÍTEM MALBARATAMENT

El malbaratament alimentari es produeix quan aliments que tot i ser segurs i nutritius per a les persones es descarten o es destinen a usos diferents de l'alimentació humana o animal al llarg de tota la cadena alimentària. Quan els aliments romanen a l'explotació agrària i es reincorporen al sòl o es composten *in situ*, es parla de pèrdues alimentàries.

Els sistemes alimentaris també tenen emissions significatives de gasos amb efecte d'hivernacle. Reduir el malbaratament o reaprofitar restes de produccions per introduir-les novament a la cadena de subministrament alimentari és una manera efectiva de minimitzar aquests gasos. Planificar els cultius, pactar preus justos, fer un transport eficient en la distribució i incorporar obradors per oferir noves oportunitats als productes frescos (allargar-ne la vida de consum, incorporar-hi noves presentacions, dotar-se d'un rebost per consumir els productes fora de temporada, etc.) són maneres de reduir el malbaratament, d'evitar llençar menjar que ha tingut un cost de producció i del qual previsiblement no hi haurà un retorn econòmic, social ni ambiental si no s'hi s'actua de manera activa i que deixarà de ser aliment per considerar-se residu alimentari.

El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- Hi ha algun estudi al municipi sobre el **malbaratament alimentari**? Quines dades en són més significatives?
- Es fa a les escoles del municipi alguna **actuació formativa** sobre el malbaratament alimentari? Què passa als menjadors escolars?
- Hi ha al municipi alguna botiga o centre comercial que vengui algun tipus de conserva provinent del **reaprofitament de fruites i hortalisses** d'excedents de producció o de rebuig per deformitats?
- Hi ha **experiències d'actuació d'entitats** com ara Espigoladors que recullin **excedents** provinents dels **conreus del municipi**?

La tradició recull els fets que associem a un territori i que el caracteritzen respecte d'altres. Són maneres de fer pròpies o adaptades d'altres procedències, però personalitzades en un nou territori. Una tradició és el més llunyà a la banalització i homogeneïtzació. Si bé la saviesa popular ha estat la que ha transmès les tradicions i se n'ha convertit en garant, en el cas de l'alimentació actualment té dificultats de transmissió a causa de la manca de dedicació al fet culinari. Una transmissió que cada vegada més s'allunya de la tradició de família i se cerca més en llibres amb receptes tradicionals estandarditzades, cosa que fa que es perdi una manera de fer personalitzada a l'hora d'elaborar plats.

Entre aquestes tradicions alimentàries cal fer menció a les que s'estan incorporant provinents de les persones nouvingudes ja assentades als municipis i que estan generant cuines de fusió que, amb els anys, es convertiran en costums alimentaris locals, tal com ha anat passant en el transcurs dels segles amb la barreja de cultures.

Les tradicions són estables des d'una mirada curta, però dinàmiques des d'una perspectiva llarga. Són quelcom de viu, però que necessita sedimentar amb el pas del temps.

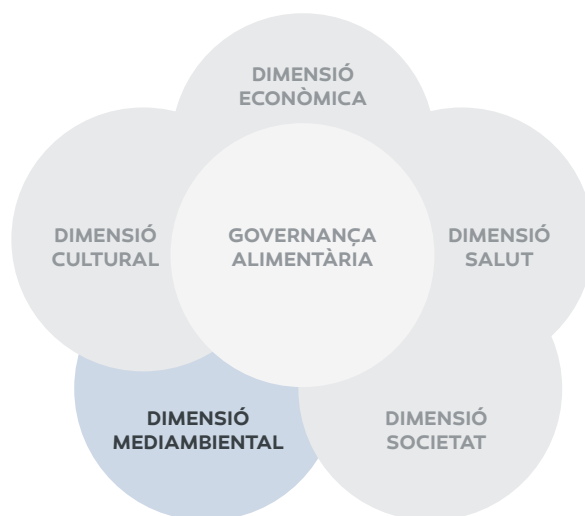
El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- Al municipi hi ha algun **plat, embotit, producte de rebosteria**, etc., que el caracteritzi (**típic**)? N'hi ha algun de propi de la festa major o d'alguna altra festivitat assenyalada?
- Hi ha plats característics de les festes de **Nadal**? I de les festes del **Ramadà**?
- Es mantenen les **tradicions culinàries** a les llars del municipi? Per quin motiu?
- Com s'accepten i s'incorporen les diverses **tradicions culinàries provinents de persones nouvingudes** veïnes del municipi? Aquestes noves tradicions comporten la incorporació de nous aliments? S'hi dona resposta des del municipi?
- Al municipi hi ha **oferta de menjar ràpid**? Quina acceptació té? Què aporten o recullen aquests establiments sobre la tradició alimentària del municipi?

DIMENSIÓ 4: EL MEDI AMBIENT

La petjada com a referència

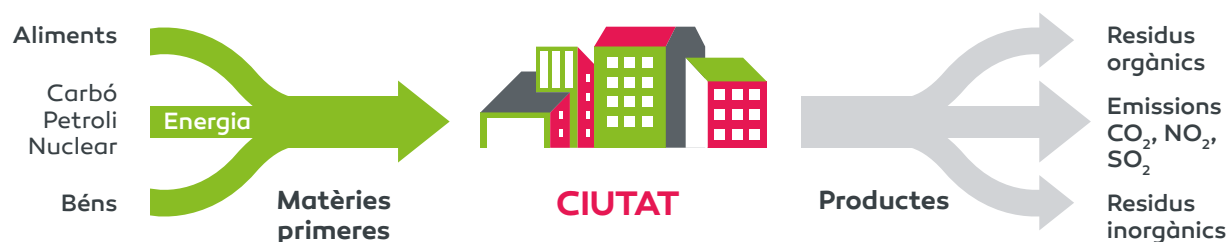
L'alimentació és molt present en diversos aspectes mediambientals a causa del creixement demogràfic de la població, de la concentració de la població en les ciutats, de l'ús d'adobs i pesticides en l'agricultura industrialitzada, de l'activitat ramadera, especialment la intensiva, etc. Cada vegada es relaciona més el sistema alimentari amb els recursos naturals com l'aigua, la terra i l'energia, tot considerant aquests recursos respecte de la seva relació amb el medi ambient i de l'impacte que generen. **És fonamental apostar per reduir les emissions de CO₂ i la petjada ecològica, per racionalitzar el consum d'aigua i per mantenir i fomentar la biodiversitat, i també aprofundir en l'adaptació a l'emergència climàtica.**

Gràfic 27. El metabolisme lineal i el metabolisme circular (font: Rogers, Richard. *Ciudades para un pequeño planeta*. Barcelona: Ed. Gustavo Gili, 2003 (pàg. 48))

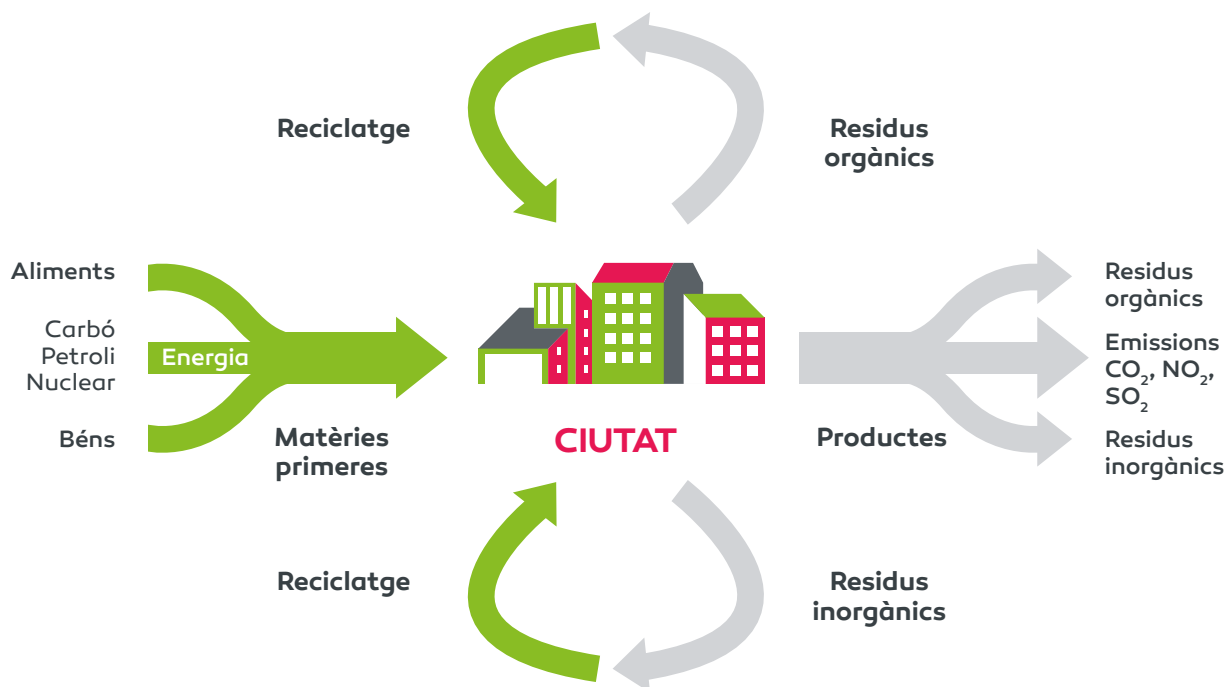
METABOLISME LINEAL

Les ciutats de **metabolisme lineal** consumeixen i contaminen en grans proporcions:

METABOLISME CIRCULAR

Les ciutats de **metabolisme circular** minoritzen les matèries primeres noves i augmenten al màxim el reciclatge:

És essencial que l'anàlisi des de la dimensió medi ambient es consideri des de la perspectiva de l'ecosistema agrourbà i per a totes les baules del sistema alimentari. Un territori sa i saludable esdevé clau per a les persones que en gaudeixen. **El disseny de l'estratègia alimentària ha d'estudiar tot el que tingui a veure amb el metabolisme lineal —que consumeix recursos i produeix residus— i de tendir cap a un metabolisme circular —que minimitza la demanda de recursos i redueix la generació de residus—, a més de fomentar la reutilització de residus amb l'objectiu d'apropar-se a l'autoproviment del municipi.**

La governança alimentària s'argumenta i se sosté sobre el convenciment que cal minimitzar l'emergència climàtica, reduir les desigualtats socials i atendre la salut de les persones. La taula següent, a manera de guia esquemàtica, considera únicament l'ítem de la sostenibilitat de la cadena alimentària, de la qual caldria obtenir informació quantitativa (dades) per avaluar des d'una perspectiva temporal les causes i conseqüències que se'n derivin.

Ítem: sostenibilitat a la cadena alimentària

Taula 21. Dimensió medi ambient: quadre d'ítems a obtenir i dades per avaluar-los (font: elaboració pròpia)

ÍTEMS					
Sostenibilitat de la cadena alimentària	Embalatges utilitzats	Tipologia			
		Minimització			
		Recollida			
		Reciclatge			
	1 Residus	Sòlids	Agrícoles	Plàstics i envasos	
				Restes vegetals	
			Ramaders	Escorxadors	
				Obradors	
			No agrícoles ni ramaders	Abocament d'inerts	
				Embalatge	
		Líquids	Agrícoles	Aigües residuals	
				Purins	
			Ramaders	Escorxadors	
				Obradors	
			No agrícoles ni ramaders	Aigües residuals	
				Servei de recollida de residus agrícoles	
	Contaminats	Plàstics i envasos agrícoles			
		Embalatge			
		Aigües salinitzades o contaminades			
		Restes vegetals agrícoles			
		Abocaments d'aigües			
		Abocament d'inerts			
	Emissions de gasos	Emissions de CO ₂	Sistema de certificació i etiquetatge		
	2 Recursos	Aigua	Origen	Aigües subterrànies (pous, mines)	
				Aigües superficials (rius)	
				Aigües regenerades (depuradores)	
			Qualitat	Qualitat (anàlisi)	
				Salinització/intrusió marina	
				Contaminació	
		Disponibilitat			
Sòl		Contingut en matèria orgànica			
		Ús de matèria orgànica provinent de compostatge			
		Ús de fems provinents de la ramaderia			
Energia		Combustibles fòssils			
		Energia renovable			
Clima	Emergència climàtica. Efectes				
Valorització de residus	Planta de compostatge				
	Regeneració d'aigua de depuradora per al reg				
	Planta de biogàs				
	Planta de biomassa				
Petjada ecològica					

● Ítems o subítems que es descriuen a continuació

1

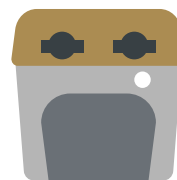
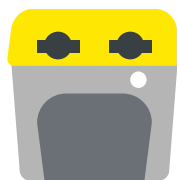
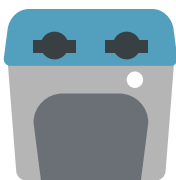
(SUB)ÍTEM RESIDUS. REDUIR, REUTILITZAR I RECICLAR

Reduir els residus en tot el sistema alimentari suposa una de les principals fites del projecte, juntament amb evitar o minimitzar la pèrdua d'aliments per aconseguir una bona gestió del sistema alimentari. El millor residu és el que no existeix. Cal reciclar mitjançant el compostatge per reutilitzar-lo com a adob i aprofitar l'excedent d'aliments sans. En definitiva, apostar per l'economia circular.

El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- Al municipi hi ha una **planta de compostatge**? Qui utilitza el compost? Quina acceptació té per part de la pagesia?
- Hi ha **compostadores col·lectives** als barris?
- Quina **quantitat de fracció orgànica** es recull al municipi? Què se'n fa?
- Quin es el nivell de **malbaratament** al municipi? Es fan campanyes per reduir el malbaratament a les escoles, a les associacions de veïns i veïnes, entre la ciutadania, etc.?
- Quines **problemàtiques** s'hi detecten?
- Quins són els **elements positius** que se'n poden destacar des del punt de vista dels residus i el malbaratament?
- Hi ha **campanyes per minimitzar l'ús del plàstic** en l'embalatge alimentari?

Alguns ítems relacionats amb la dimensió medi ambient fan referència a:

2

(SUB)ÍTEM RECURSOS. UNA CONTRIBUCIÓ AL DESENVOLUPAMENT I AL BENESTAR

En l'activitat agrària els recursos bàsics són el clima, com a limitant important per desenvolupar l'activitat productiva segons les exigències de llum i temperatura dels conreus, i també la necessitat de disposar de recursos hídrics i de sòls de qualitat. A aquests recursos hi afegim la biodiversitat de flora i fauna, elements molt importants a l'hora de gestionar plagues i malalties en la producció integrada i sobretot ecològica i agroecològica. El capital social, els recursos humans i econòmics, conformen també un bloc essencial per al desenvolupament de l'activitat agrària.

L'economia circular constitueix la metodologia òptima per minimitzar l'ús de recursos naturals i una gestió acurada per a la seva regeneració. És el cas de l'aigua regenerada, el compostatge de matèria orgànica, la producció de biomassa, etc.

Els recursos per a la producció agrària poden respondre a les necessitats d'una producció de proximitat conreada a partir de la seva disponibilitat o bé poden diferir en l'espai per generar l'anomenada petjada ecològica o empremta ecològica. La petjada ecològica és una manera indirecta de calcular la superfície de sòl que es necessita per persona (hectàrees/persona) per obtenir tots els recursos que aquesta consumeix (aigua, energia, aliments) i assimilar els residus que aquesta genera (brossa, emissions de CO₂). Aquesta estadística ajuda a despertar la consciència sobre les conseqüències ambientals —i, de manera indirecta, socials— que provoca la quotidianitat.

El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- L'**agricultura** del municipi és de regadiu o de secà? Quin consum d'aigua té?
- Es disposa d'**aigua regenerada** per a ús agrícola? Se'n podria disposar?
- Quin és el nivell mitjà de **matèria orgànica** del sòl de conreu?
- Quina **superfície de conreu** es dedica a producció convencional, integrada, ecològica i biodinàmica?
- Quin és l'**origen de l'aigua de reg**? Quina qualitat té?
- Quina és la **petjada ecològica** del municipi o territori d'estudi?
- De quina manera afectarà l'**emergència climàtica** al municipi?
- Quines **problemàtiques** s'hi detecten?
- Quins són els **elements positius** que se'n poden destacar des del punt de vista del medi ambient?

DIMENSIÓ 5: LA CULTURA

Una estratègia conscient de subsistència en què la quotidianitat és un espai de creativitat

L'aliment i la manera d'alimentar-se tenen el perill de la «desubicació», de la «desterritorialització», cosa que els fa adquirir un grau elevat d'abstracció i virtualitat. La globalització alimentària i la incorporació «acrítica» de la productivitat estan facilitant aquest fenomen en excés, fins al punt de menystenir la importància de les varietats tradicionals i, fins i tot, dels conreus de secà. La sobreacceleració del temps n'és la causa, com ho és també la sobrevaloració de l'agroindústria en detriment de produccions en petites i mitjanes explotacions de caràcter local. Com s'ha d'actuar per evitar aquesta situació (si és que cal) en cas d'optar per la producció de proximitat i local?

L'anàlisi de la dimensió cultura ha d'incloure el coneixement del patrimoni conreat, de la cultura gastronòmica del municipi o àmbit de treball i del valor cultural, paisatgístic i patrimonial de l'espai agrari i dels productes que s'hi conreen. La possibilitat d'articular propostes de futur per transformar el sistema alimentari és una de les funcions essencials de la disposició cultural de l'ésser humà. Com ho podem plantejar des del PAL?

Cal diferenciar entre els conceptes

de nutrició i d'alimentació.

Mentre que la nutrició fa referència

al «procés biològic per proveir-se

d'aliments, molt semblant per a

totes les persones»,

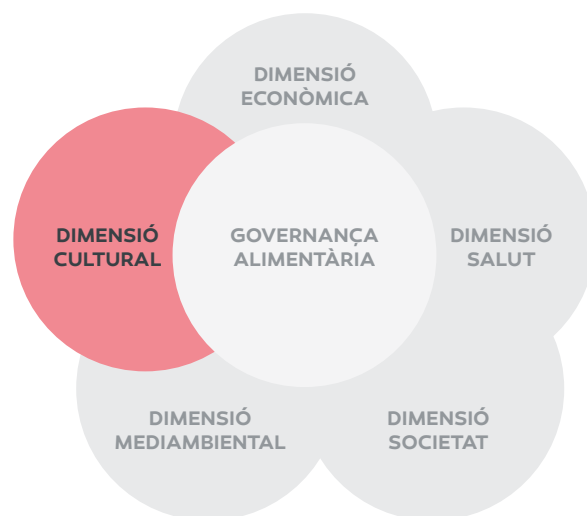
amb l'alimentació ens referim a un

«procés cultural que adopta una

gran diversitat de formes en funció

de la manera de relacionar-se amb

el menjar».

L'alimentació pot formar part d'una «cultura mòbil» o passatgera o bé d'una «cultura aprovada», amb tots els valors associats que això comporta.

Els cinc ítems relacionats amb l'àmbit temàtic són:

- Ítem 1. Tractament de l'aliment i l'alimentació en els diversos àmbits
- Ítem 2. Tradicions culturals
- Ítem 3. Patrimoni agrari
- Ítem 4. Paisatge
- Ítem 5. Agroecosistemes

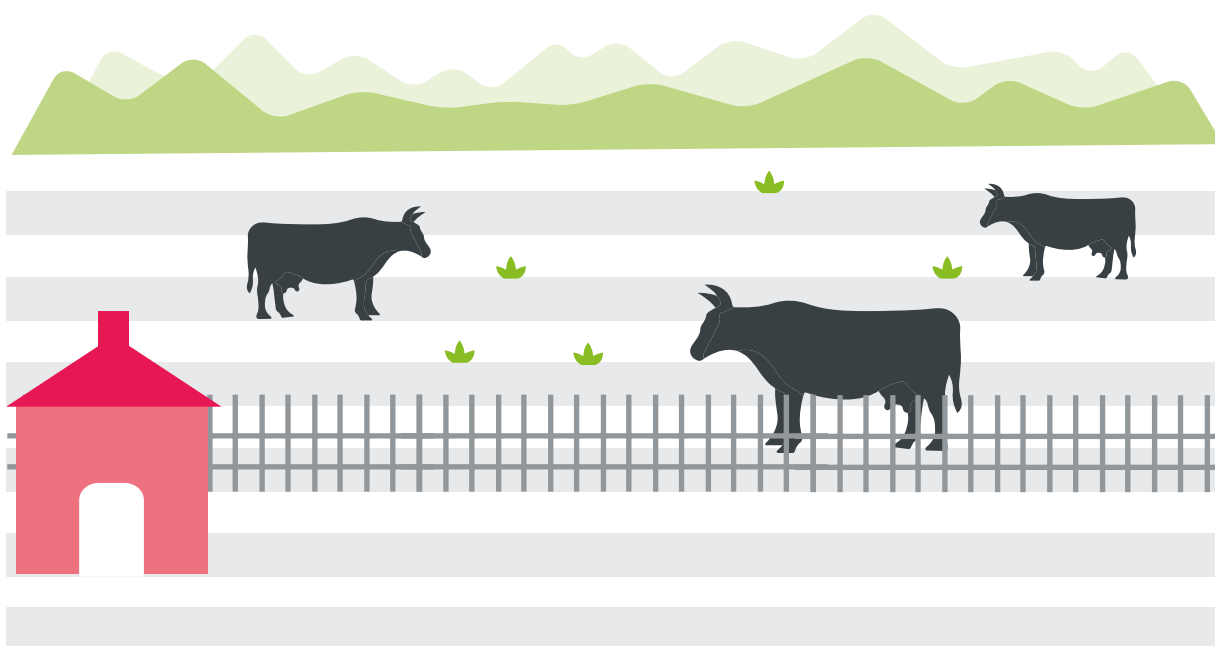

Taula 22. Dimensió cultura: quadre d'ítems a obtenir i dades per avaluar-los (font: elaboració pròpia)

ÍTEM				
Tractament de l'aliment i l'alimentació en els diversos àmbits	Espais de trobada	Educació/formació	Primària/secundària	Formació agrària i alimentària
			Formació professional	
			Universitat	
			Biblioteques	
			Associacions i entitats culturals i veïnals	
			Disciplines artístiques	
			Mitjans de comunicació	
Tradicions culturals			Literatura	
			Fires i mercats	
			Jornades	
			Festivitats	
1 Patrimoni agrari	2	Vegetal i animal (varietats i races locals)		
		Arquitectònic lligat a l'alimentació i als aliments (trulls, cellers, almàsseres, assecadors, etc.)		
	Altres patrimonis lligats a l'alimentació i als aliments (parets seques, cabanes, maquinària, eines, etc.)			
3 Paisatge			Agrícola	
			En mosaic	
			Pastures	
			Forestals	
Agroecosistemes			Agroramaders	
			Agroforesteria	

● Ítems o subítems que es descriuen a continuació

Alguns ítems relacionats amb la dimensió cultural fan referència a:

1

ÍTEM PATRIMONI AGRARI. UN ESFORÇ PERSONAL I COL·LECTIU DE LA PAGESIA

El patrimoni arquitectònic forma part del conjunt de béns naturals i culturals, materials i immaterials, generats o aprofitats per a l'activitat agrària al llarg de la història. Hi ha una arquitectura lligada als aliments, una arquitectura funcional destinada a la transformació de productes agraris com ara el raïm, l'oliva, la llet, etc., que, en alguns casos, especialment en l'àmbit dels cellers vitivinícoles, fins i tot apareix lligada a arquitectes de renom. Construccions fetes amb l'esforç econòmic de la pagesia que va aportar part dels seus ingressos per costejar les obres d'aquestes construccions cooperatives.

Hi ha una arquitectura lligada a la producció d'aliments. Des dels cellers modernistes vinculats a la producció de vi fins a les infraestructures hidràuliques per regar les hortes. Tots aquests elements arquitectònics formen part del nostre patrimoni.

En altres casos, aquest patrimoni cultural el construïa la pagesia mateixa per obtenir terres fèrtils en camps amb forts pendents i evitar pèrdues per escorrentia, com és el cas de les parets seques, que juntament amb les barraques i les cabanes conformaven llocs d'aixopluc quan es produïen inclemències meteorològiques. Algunes demostren fins i tot l'empremta i la singularitat de l'agricultura al territori. També s'hi inclouen les construccions per guardar el bestiar, com ara les cabanes i les cledes. Formen part de la cultura rural un munt d'elements, la majoria dels quals han perdut el seu ús inicial: sénies, pous, mines d'aigua o construccions per recollir i emmagatzemar l'aigua provinent de la pluja, com ara els aljubs, séquies per distribuir l'aigua cap als camps, etc.

Un pla alimentari, obligadament, ha de contenir aquesta riquesa de la memòria i el patrimoni agraris. El saber fer, les tradicions i la cultura arquitectònica són part de l'aliment i l'alimentació d'un municipi. Expliquen el passat, ajuden a entendre el present i aporten una perspectiva per orientar el futur.

El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- El municipi té **patrimoni arquitectònic agrari**? S'utilitza?
- En quines **condicions** es troba el patrimoni agrari? Caldria fer-hi alguna actuació?
- Hi ha **activitats** per ensenyar i explicar el patrimoni agrari?
- Hi ha algun **lligam directe** en l'actualitat entre el patrimoni agrari i els aliments que es produeixen al municipi?
- El municipi disposa d'un **catàleg de patrimoni agrari**?
- Hi ha una **xarxa de mines d'aigua i de pous**? Estan catalogats i georeferenciats?
- Quines **problemàtiques** s'hi detecten?
- Quins són els **elements positius** que se'n poden destacar des del punt de vista del patrimoni agrari?

(SUB)ÍTEM VARIETATS I RACES LOCALS. LA DIVERSITAT COM A RIQUESA ALIMENTÀRIA

L'agrobiodiversitat és una peça clau en la sostenibilitat dels sistemes agraris. Aporta un ampli reservori genètic que s'ha anat adaptant a les característiques del sòl, el clima, els recursos hídrics i el maneig d'un indret per augmentar-ne la rusticitat. Permet ajustar-se als canvis i minimitzar els efectes de l'emergència climàtica en termes de vulnerabilitat i risc. Aquesta diversitat agrària ofereix formes, colors, gustos, olors i sabors diversos i possibilita aprofitaments variats i extremament rics en la gastronomia i la cultura culinària mediterrània. Els noms d'aquestes varietats i races responen als trets propis com ara la forma, el color, la ubicació i fins i tot la casa que les ha conreades i conservades (escarola de cabell d'àngel, tomàquet buit de l'Estany, mongeta de metre, enciam romà del Prat, pebrot groc de Canyamars, ceba de Figueres, albergínia blanca, tomàquet de penjar de can Mataporcs, gallina penedesenca, oca empordanesa, porc ral d'Avinyó, ovella aranesa, etc.).

El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- El municipi té alguna varietat o **raça pròpia**?
- S'hi cultiven **varietats locals**? On es comercialitzen?
- Al municipi s'organitza alguna **jornada**, fira, trobada o campanya a l'entorn de les varietats i **races locals**?
- Els **restaurants** del municipi elaboren plats amb varietats i races locals?
- Hi ha algun **plat característic del municipi**? Quins productes utilitza?
- Quines **problemàtiques** s'hi detecten?
- Quins són els **elements positius** que se'n poden destacar des del punt de vista de l'agrobiodiversitat?

ÍTEM PAISATGE. LA BELLESA UTILITÀRIA, COMESTIBLE

La incorporació del paisatge com un element de l'aliment és un fet. L'escriptor Josep Pla ja manifestava l'any 1979 a *Notes del capvesprol* que: «A mi m'agrada el paisatge. He tractat de descriure'n alguns. No pas els paisatges purament geològics, sinó els vertaders, que són els construïts pels pagesos» i afegia: «Els paisatges més bells són els que neixen d'una bellesa utilitària, comestible». Estudiosos de la seva obra (V. Paül i J. Tort, 2009) emfasitzen que per a Pla «la gastronomia era una manera d'entendre el paisatge. La connotació gastronòmica del paisatge es pot concretar en el gust pels aliments frescos i pels plats units d'alguna manera amb el paisatge més proper».

En definitiva, els paisatges agraris juguen un paper estratègic com a llocs on es produeixen els aliments, són el «lloc del menjar» (*sitopia*), terme que emprà l'arquitecta Carolyn Steel (2008) en afirmar que les ciutats intel·ligents del segle XXI han de ser, o almenys han de tendir a ser, autosuficients en energia, recursos i aliments. És evident que cal establir una actitud de reconeixement envers els «paisatges comestibles» de Josep Pla o, el que és el mateix, dels «llocs del menjar» de Carolyn Steel.

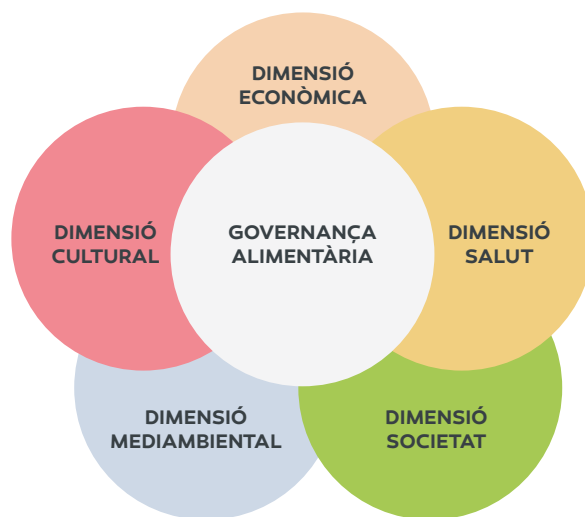
El document de prospectiva ha d'incorporar, entre d'altres, informació i dades que responguin a preguntes com ara:

- La ciutadania valora l'espai productiu del seu municipi com a **paisatge estratègic**? I la pagesia?
- La ciutadania i la pagesia tenen **cura del paisatge agrari**? Està endreçat? Quines actuacions s'hi duen a terme?
- Hi ha una **carta del paisatge al municipi**? I un catàleg de patrimoni agrari?
- A l'hora de promocionar-se, l'ajuntament del municipi utilitza **imatges del paisatge agrari**? I de les seves produccions?
- Quines **problemàtiques** s'hi detecten?
- Quins són els **elements positius** que se'n poden destacar des del punt de vista del paisatge?

INTERACCIONS ENTRE LES CINC DIMENSIONS I ELS DIFERENTS ACTORS I ÍTEMS DEL SISTEMA ALIMENTARI

La taula següent permet veure la correspondència i interrelació entre els ítems de les cinc dimensions.

La taula 23, a manera de proposta, identifica els perfils professionals i les entitats que formen part del sistema agroalimentari. El propòsit és conèixer-ne d'entrada el posicionament respecte de les dimensions i obtenir un marc orientatiu dels actors que conformaran l'estratègia alimentària una vegada redactada i aprovada la diagnosi del sistema alimentari local. Aquest material és essencial per a la definició d'objectius, accions i iniciatives a l'hora d'entomar el procés participatiu.

Taula 23. Interaccions entre els diferents ítems de les dimensions (font: elaboració pròpia partir de Calori, Andrea [et al.]. *Le dieci questioni della food policy. Estratto dall'analisi per a la Consultazione Pubblica*. Milà: Fondazione Cariplo i Food Policy Milano, 2015)

Dimensions		Economia				Salut			Societat			Medi ambient			Cultura		
Dimensions	Ítems	Producció	Urbanisme	Mobilitat	Comercialització	Benestar	Accés	Educació	Persones consumidores	Malbaratament	Tradicció	Recursos	Agroecosistema	Residus	Educació	Varietats	Paisatge
	Urbanisme	X		X	X	X						X	X			X	X
	Mobilitat	X	X		X	X	X		X					X			
	Comercialització	X	X	X		X	X		X	X	X			X			
Salut	Benestar	X		X	X		X	X									
	Accés			X	X	X					X			X			
	Educació			X		X					X			X			X
Societat	Persones consumidores	X		X	X	X	X				X					X	X
	Malbaratament	X			X	X	X	X	X					X			
	Tradicció				X				X								
Medi ambient	Recursos	X	X			X			X					X			X
	Agroecosistema	X	X	X								X		X		X	X
	Residus	X		X			X	X									X
Cultura	Educació			X		X								X			X
	Agrobiodiversitat																
	Paisatge	X	X	X		X		X				X	X	X		X	

Can Serrat, Parc Rural del Montserrat

Taula 24. Els actors del sistema alimentari (font: elaboració pròpia)

Proposta indicativa d'entitats i perfils professionals relacionats amb el sistema alimentari que caldrà entretrevistar i convocar perquè formin part activa dels **tallers de participació**.

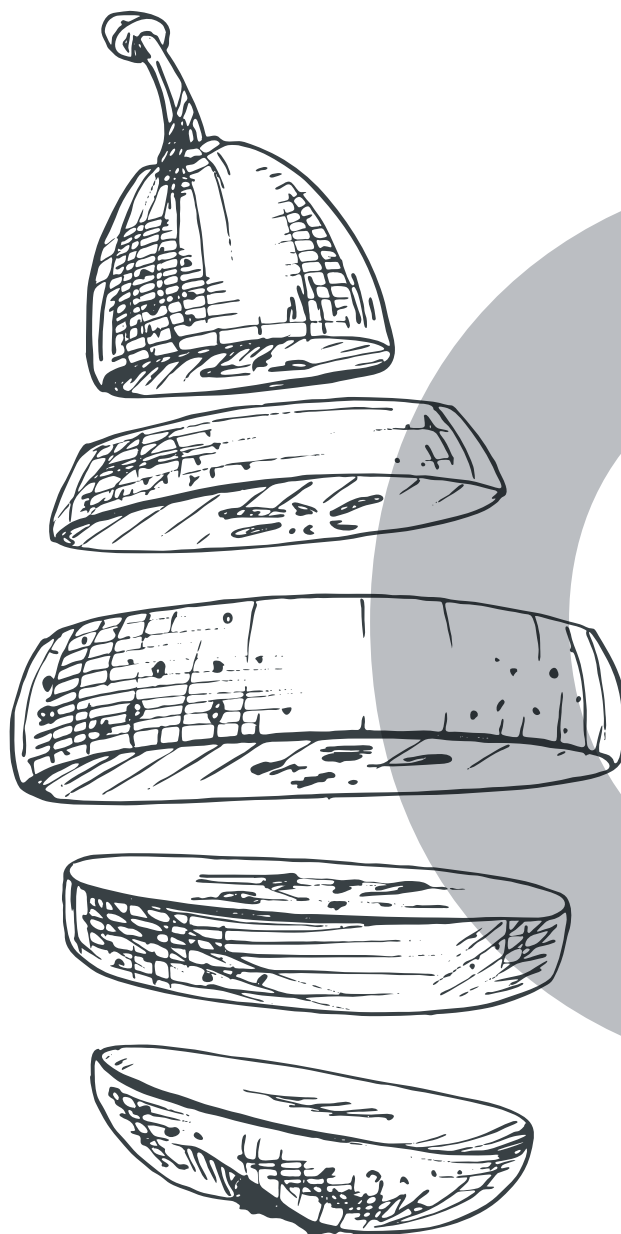
Dimensions	Economia				Salut			Societat			Medi ambient			Cultura		
	Producció	Urbanisme	Mobilitat	Comercialització	Benestar	Accés	Educació	Persones consumidores	Malbaratament	Tradicció	Recursos	Agroecosistema	Residus	Educació	Varietats	Paisatge
Entitats i perfils professionals																
Associacions de veïns i veïnes				X	X	X		X	X	X		X	X	X		
Agents de desenvolupament local	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Professionals de l'ambientologia i la biologia	X								X		X	X			X	X
Associacions de mares i pares d'alumnes o associacions de famílies d'alumnes					X			X	X	X				X		
Artesania alimentària	X		X	X			X		X			X			X	
Associacions de persones afectades per disfuncions alimentàries					X	X		X						X		
Associacions de persones comerciants del sector de l'alimentació						X		X		X		X			X	
Associacions de persones consumidores	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Bancs dels aliments					X	X			X							
Cadenes alimentàries	X			X		X		X	X	X					X	
Centres cívics				X	X	X		X	X	X				X		X
Companyies d'aigües	X										X					
Cooperatives i grups de consum	X			X	X	X			X	X		X			X	
Professionals de la cuina	X			X	X				X	X					X	
Distribuïdors									X					X		
Ecologistes	X		X									X	X			X
Economistes			X	X								X		X		
Empreses agroturístiques												X			X	X
Empreses distribuïdores d'alimentació	X								X						X	X
Empreses d'elaboració i transformació			X	X		X				X					X	
Persones dedicades a l'entrenament esportiu					X											
Equips directius de les escoles					X	X	X	X		X						

Dimensions	Economia				Salut			Societat			Medi ambient			Cultura		
	Producció	Urbanisme	Mobilitat	Comercialització	Benestar	Accés	Educació	Persones consumidores	Malbaratament	Tradicció	Recursos	Agroecosistema	Residus	Educació	Varietats	Paisatge
Professionals de la geografia		X	X								X					X
Geriatrics i casals de gent gran					X	X		X	X							
Professionals de la gestió de residus orgànics									X		X	X				
Grups ecologistes		X									X	X	X			
Persones horticultores (horts urbans, escolars)	X				X				X			X			X	
Menjadors escolars	X				X	X			X	X						
Menjadors socials	X				X	X			X	X						
Mercats municipals			X	X		X			X	X			X		X	
Mestres i professorat					X	X								X		
Nutricionistes	X				X	X								X	X	
ONG que lluiten contra el malbaratament	X		X	X					X			X			X	
Pagesia	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Paisatgistes		X	X								X	X				
Plataformes logístiques			X	X		X							X			
Professionals de la política	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Professionals de la salut					X	X								X		
Representants religiosos						X				X				X		
Restauració					X	X		X	X					X		
Serveis de subministrament d'aigua											X					
Personal tècnic de l'Administració pública	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Personal tècnic de ciències ambientals	X										X				X	X
Personal tècnic agrícola	X	X						X	X	X	X	X		X	X	X
Personal tècnic TIC	X		X	X		X										
Personal transformador/elaborador									X						X	
Urbanistes		X									X	X				X
Persones usuàries de menjadors escolars					X			X								
Persones usuàries de menjadors col·lectius					X			X								

GLOSSARI

A

Abandonament de terres

Procés pel qual es produeix una renúncia i manca d'atenció de les terres aptes per al conreu o de les pastures, per la qual cosa hi ha una absència d'activitat productiva agrícola o ramadera.

Vegeu: **guaret** / **sòl agrícola abandonat**

Acaparament de terres

En l'àmbit local, fenomen pel qual les terres de cultiu queden en poques mans i es dificulta, o no es facilita, l'accés a la terra per a la nova pagesia o per incrementar la dimensió territorial de petites explotacions agràries a fi d'aconseguir una dimensió adequada en funció del model d'explotació.

En l'àmbit internacional, procés d'adquisició a gran escala de terres agrícoles per part d'estats, però també d'empreses multinacionals i grans fons d'inversió, que tinguin, o no, a veure amb el sector agrari. Com a conseqüència d'això, les possibilitats que la població local pugui gestionar una explotació agrària de manera independent i la seguretat alimentària queden menyscabades.

Accés a l'alimentació

Acció o política que té com a objectiu assegurar que totes les persones o famílies tinguin garantida la cobertura del dret a una alimentació saludable i de qualitat.

Accés a terres de conreu

Acció que té com a objectiu fer possible disposar de terres per al conreu o la pastura, especialment per a noves incorporacions a l'activitat agrària. Els bancs, fons, bosses de terres o processos d'intermediació tenen aquesta funció: facilitar l'accés a terres no conreades o pasturades a persones que cerquen terrenys per a la seva activitat professional agrària.

Aglomeració rural

Unitat de poblament rural agrupat (llogaret, poble, vila), de naturalesa supramunicipal distribuït formant una xarxa de nuclis, relativament equidistants, que tenen dos o més nivells de concentració demogràfica, alimentats per fluxos de persones, d'energia, d'activitat i mercaderies.

B

C

D

Aglomeració urbana

Territori extens i complex, de naturalesa supramunicipal distribuït formant una xarxa de nuclis, relativament equidistants, que tenen dos o més nivells de concentració demogràfica, alimentats per fluxos de persones, d'energia, d'activitat i de mercaderies.

Agrari

Que pertany a l'agricultura, la ramaderia i la silvicultura.

Vegeu: **espai agrari**

Agrícola

Que pertany a les terres de conreu.

Vegeu: **espai agrícola**

Agricultor/a

Persona que conrea la terra.

Vegeu: **pagès**

Agricultura

Activitat que s'ocupa del cultiu de terra, de les collites i també de l'explotació de boscos i selves (silvicultura). Aquest terme només es refereix al cultiu dels vegetals i exclou la ramaderia.

Agricultura 0.0

Activitat agrícola anterior a la mecanització amb motor de combustió i a la revolució verda. És l'agricultura de l'arada.

Agricultura 1.0

Activitat agrícola mecanitzada i industrial que externalitza els *inputs*. Comercialment, genera una relació unidireccional del productor cap a la persona consumidora. Es produeix per portar-ho al mercat, generalment a un assentador d'un mercat central o a la indústria transformadora.

Agricultura 2.0

Activitat agrícola resultat d'una relació bidireccional productor-persona consumidora (prosumidora). La pagesia s'interessa per la persona consumidora o li fa una consulta per conèixer-ne la demanda i programar la producció en conseqüència. Les persones consumidores passives han donat pas a les actives o prosumidores, de manera que la pagesia orienta la seva producció a partir de les seves opinions, suggeriments i demanda.

Agricultura 3.0

Agricultura basada en macrodades que permet crear un nou ecosistema de treball que permetrà recol·lectar, emmagatzemar i processar grans volums d'informació, de diferents orígens i, a partir d'aquí, desenvolupar aplicacions capaces de respondre a necessitats concretes. És l'agricultura de la robòtica i l'automatització que fa que la maquinària agrícola pugui realitzar cicles complets de tasques agrícoles com ara la sembra, la fertilització, els tractaments i la collita.

Agricultura 4.0

Activitat agrícola basada a recopilar i processar tota la informació que aporten una gran quantitat de sensors distribuïts per tota una explotació agrícola i que pot centralitzar-se mitjançant Internet per prendre dedicions basades en la informació recollida, tant en temps real com diferit. Són les dades massives aplicades a l'activitat agrícola a partir de sistemes d'obtenció de dades per transmetre-les en temps real. Correspon a l'agricultura de precisió.

Agricultura biodinàmica

Activitat productiva basada en l'enfocament holístic de l'agricultura i de l'explotació agrícola en la qual la vitalitat és la prioritat i en què es procura pel nexa entre la persona i la salut del sòl i de les plantes. Hi són importants els ritmes còsmics en la producció i la cria d'animals, per la qual cosa la sembra i la collita s'han de fer seguint el calendari astronòmic i els adobs es fabriquen dins del sistema mateix.

A

Agricultura convencional

Agricultura implantada al segle XX de tipus productivista basada en una gran dependència del consum d'entrades externes a l'explotació agrària, com ara els adobs químics o els pesticides de síntesi, i que, generalment, és poc respectuosa amb el medi.

Agricultura de subsistència

Forma de cultiu en què la producció d'aliments es destina a abastir de manera suficient una família i totes les persones que hi han treballat.

B

Agricultura ecològica

Sistema general de gestió agrícola i producció d'aliments que combina les millors pràctiques en matèria de medi ambient i clima, un elevat nivell de biodiversitat, la conservació dels recursos naturals i l'aplicació de normes exigents sobre benestar animal i producció que responen a la demanda, expressada per un creixent nombre de persones consumidores, de productes obtinguts a partir de substàncies i processos naturals. També es coneix com a *agricultura orgànica* o *agricultura biològica*.

(Font: Reglament 2018/848 del Parlament Europeu i del Consell de 30 de maig de 2018, sobre producció ecològica i etiquetat dels productes ecològics, modificat pel Reglament (UE) 2020/1693 de l'11 de novembre de 2020, amb entrada en vigor el 2022)

C

Agricultura estratègica

Agricultura professional que té voluntat de permanència i d'esdevenir la principal font de subministrament d'aliments per a la ciutadania local.

D

Agricultura identitària

Agricultura professional que aposta per preservar l'agricultura d'un territori a partir del fet de ser diversa en les produccions i relacional entre la producció i el consum (principi de respecte i responsabilitat), la qual es basa en la singularitat, la producció artesanal i la minimització de la distància entre la producció de l'aliment i la societat que el consumeix (principi de proximitat).

Agricultura industrialitzada

Agricultura basada en la intensificació dels conreus i la ramaderia, la minimització de la mà d'obra i la direcció professionalitzada.

Agricultura integrada

Sistema de producció agrària que empra mètodes respectuosos amb la salut i el medi ambient, com ara els factors naturals o les mesures culturals, o bé tècniques integrades de control biològic, químic o amb feromones. Només s'apliquen plaguicides quan és estrictament necessari i es fa de manera que no s'alteri l'equilibri natural i la diversitat dels ecosistemes agrícoles. També es coneix com a *producció integrada*.

Agricultura periurbana

Agricultura professional amb finalitats de mercat que es desenvolupa en espais periurbans, és a dir, en els espais de zona de contacte entre el món rural i urbà, i que conserva els atributs fonamentals del primer a la vegada que suporta l'atracció del segon.

Agricultura de precisió

Estratègia de maneig que recull, processa i analitza dades temporals, espacials i individuals i les combina amb altres informacions per donar suport a decisions de maneig d'acord amb la variabilitat estimada a fi de millorar l'eficiència d'ús dels recursos, la productivitat, la qualitat, la rendibilitat i la sostenibilitat de la producció agrícola. Per obtenir les dades empra sistemes de navegació per satèl·lit i d'informació geogràfica, sensors situats a la parcel·la i drons. Aquests sistemes recullen informació que després s'utilitza per prendre decisions amb més precisió, i també per optimitzar el rendiment dels cultius

Vegeu: [agricultura 4.0](#)

Agricultura productivista

Agricultura que es duu a terme amb la finalitat d'obtenir la màxima producció per unitat de superfície.

Agricultura professional

Agricultura en què la persona pagesa és el cap de l'explotació i n'assumeix la direcció i el risc empresarial amb el suport de mà d'obra familiar o no familiar i que dedica tot o gran part del seu temps a l'activitat agrària.

Agricultura de proximitat

Agricultura que és duu a terme preferentment dins d'un radi de 50 km (com a màxim de 100 km) i que ofereix a la persona consumidora temporalitat (amb un lapse d'entre 36 i 48 hores entre la recol·lecció i la venda), estacionalitat (productes del temps) i traçabilitat basada en el coneixement directe entre persona agricultora i consumidora. A més, en el radi de producció, abastiment, distribució i consum d'aliments (50-100 km) defineix una «conca alimentària» o *foodshed*.

Agricultura regenerativa

Conjunt de pràctiques agrícoles i de pastura que, entre altres beneficis, inclou el de revertir el canvi climàtic mitjançant la restauració de la matèria orgànica del sòl i la biodiversitat dels sòls degradats. El resultat és una reducció del carboni i la millora del cicle de l'aigua.

Agricultura social

Conjunt d'experiències que empren els recursos locals, agraris o naturals per promoure la salut, l'ocupació, l'empoderament de col·lectius en risc de marginació social i la generació de serveis socio-sanitaris, principalment a les àrees rurals i periurbanes, per mitjà de l'activitat agrària i derivades.

Agricultura sostenible

Agricultura que permet mantenir en el temps un flux de béns i serveis que satisfacin les necessitats socioeconòmiques i culturals de la població, dins dels límits biofísics que estableix el correcte funcionament dels sistemes naturals (agroecosistemes) que el suporten.

A

Agricultura tàctica

Agricultura no professional que vol donar resposta a necessitats i situacions immediates, concretes i més o menys efímeres o amb voluntat de ser-ho. Es tracta d'una activitat social efímera, ja que si desapareix la causa que la justifica, deixa de tenir sentit. En són un exemple els horts ludicorecreatius (horts de casa o en terrasses i horts de restaurants).

Agrobiodiversitat

Diversitat cultivada o agrícola, resultat d'un procés mil·lenari d'interacció entre la natura i l'ésser humà per mitjà de la pràctica agrària. Aquest procés es basa en la selecció i gestió innovadora dels recursos naturals per part de la pagesia al llarg de la història. El coneixement local i la cultura en són part essencial, ja que l'activitat humana modela i conserva la biodiversitat. També es coneix com a *biodiversitat cultivada*.

Agroecologia

Sistema holístic que considera l'agricultura i la ramaderia com a activitats vinculades al medi ambient i socialment sensibles no tan sols centrades en la producció, sinó també en la sostenibilitat ecològica del sistema de producció. Destaca, doncs, pel seu enfocament ecològic, de preocupació social i sostenibilitat econòmica, a la vegada que proposa un enfocament alternatiu per als sistemes agroalimentaris. Sorgeix a la dècada del 1980 com a resposta a la crisi ecològica i social generada per la modernització i la industrialització de l'agricultura i proposa un maneig sostenible d'acció col·lectiva o participativa. Presenta tres dimensions: la tecnicoprodutiva, centrada en l'ecologia; la sociocultural, que engloba els components socials i relacionals dels agrosistemes, i la política, que es qüestiona les desigualtats.

Agroecosistema

Ecosistema alterat per l'ésser humà pel desenvolupament d'una activitat agropecuària. Està format per element abiòtics i biòtics que interaccionen entre si.

Agroforesteria

Tècnica que recupera la tradició ancestral de combinar arbres i arbustos amb cultius herbacis o bestiar per millorar el desenvolupament radicular de cultius

B

C

D

de diverses espècies mitjançant la no interferència de substàncies al·loquímiques (substàncies que segreguen els sistemes radiculars de diverses espècies a fi de restringir l'àrea de treball del sistema radicular davant d'altres individus de la mateixa espècie), el desenvolupament radical de cultius de diferents espècies per mitjà de l'explotació de diverses profunditats i per a diferents necessitats minerals, l'aprofitament de la radiació solar (combinació de diferents estrats de cultiu), la reducció de l'esgotament del sòl a curt o mitjà termini i de l'impacte dels patògens al sòl, el foment de la diversitat de sistemes vius complexos a la rizosfera, la millora de l'estructura del sòl en diferents profunditats o la millora de la infiltració i la retenció d'aigua als microporus del sòl, entre d'altres.

Agromercat

Mercat de petits artesans, productors i elaboradors agroalimentaris.

Agrosilvopastoril

Pertanyent a l'activitat agrícola i forestal i a la pastura.

Agrourbà

Consideració de l'espai urbà i l'espai rural com dues realitats amb vocacions específiques i personalitats pròpies, però que a la vegada formen part d'un tot unit per una relació simbiòtica. Si el buit i el ple són conceptes complementaris en un espai urbà, el fet urbà i el rural han de tenir territorialment aquesta consideració de complementarietat en què l'espai agrari es converteix en una infraestructura i un equipament agrourbans. Una visió agrourbana del terme municipal ha de ser la resposta per reconèixer aquest territori com un «bé públic» (al servei de tothom, no excloent) i un «bé social» (que genera complicitats i qualitat de vida) que esdevé un instrument de socialització i democratització.

Aigua regenerada

Tota aigua que ha estat tractada en una estació depuradora amb els tractaments addicionals per adequar-la a diversos usos posteriors.

Aliment

Substància que proporciona als éssers vius les matèries i l'energia necessàries per viure i desenvolupar-se. L'aliment ha de ser suficient, saludable, socialment just i ecològicament sostenible.

Aliment local

Conjunt de productes alimentaris que es produeixen a escala local o regional, que contribueixen a l'estratègia del desenvolupament rural local i que es venen a la persona consumidora a través de la cadena més curta, raonable i eficient possible i que no inclogui més connexions. El seu objectiu són les persones consumidores per mitjà d'un o més arguments de venda específics, com ara el gust, la frescor, la qualitat, la motivació cultural, la tradició local, l'especificitat local, el benestar animal, el valor ecològic, la salubritat o les condicions de producció sostenible. La distància entre la producció i la venda pot ser variable segons el producte, la regió i les condicions, tot oscil·lant entre uns quants metres i més de 50 km.

Vegeu: [agricultura de proximitat](#)

Aliment bo, net i just

Aliment que presenta una qualitat organolèptica i de gust adequada (bo), que ha estat produït de manera respectuosa amb el medi (net) i que valora el treball que hi ha darrere per produir-lo (just). Un aliment és bo quan manté les qualitats organolèptiques que l'identifiquen; és una varietat local; aporta els nutrients que es necessiten; és lliure de transgènics; s'ha elaborat amb mètodes tradicionals; és artesà; s'ha fet amb tècniques respectuoses amb l'entorn; té noms i cognoms; és net; es produeix en un entorn local i pròxim al lloc de consum final; és de temporada; és ecològic, estigui o no reconegut amb una certificació; no s'hi han afegit agroquímics durant el procés de producció, conservació i distribució; no es malbarata; en el seu procés de producció es té en compte el medi ambient, i manté la biodiversitat i els ecosistemes en què es produeix. D'altra banda, és just quan el seu preu és just i no ajustat, les persones que el produeixen reben un sou just i tenen unes condicions laborals dignes i justes i els productors i coproductors en consensuen un preu just.

A

Aliment de proximitat

Aliment que respon a un procés d'elaboració o transformació dut a terme pels productors o les agrupacions de productors agraris a favor de la persona consumidora final, directament o mitjançant la intervenció d'un intermediari.

Vegeu: **agricultura de proximitat**

Aliment sostenible

Aliment que es conrea i processa sota condicions mediambientals adequades sense utilitzar productes fitosanitaris d'origen químic, que no es transporta a llargues distàncies i que s'ha produït o transformat minimitzant l'ús d'energia i sense emprar additius perjudicials per a la salut.

Alimentació sostenible

Alimentació que genera un impacte ambiental reduït i contribueix a la seguretat alimentària i nutricional de les generacions actuals i futures. A més, protegeix i respecta la biodiversitat i els ecosistemes, és culturalment acceptable, accessible, econòmicament justa i assequible i nutricionalment adequada, innòcua i saludable i optimitza els recursos naturals i humans.

B

Artesania alimentària

Activitat d'elaboració de productes alimentaris que, complint els requisits assenyalats per aquesta matèria, està subjecta a unes condicions determinades durant tot el procés productiu per garantir a les persones consumidores un producte final individualitzat, de bona qualitat i amb característiques diferencials, obtingudes gràcies a les petites produccions controlades per la intervenció personal de la persona artesana.

C

Autoproveïment alimentari

Sistema alimentari en què el proveïment d'aliments s'assoleix únicament mitjançant la producció pròpia, sense ajuda, suport o interacció externa per a la supervivència. És una forma d'autonomia personal o col·lectiva completa, identificada amb la independència en els seus aspectes alimentaris.

Vegeu: **autosuficiència alimentària**

D

Autosuficiència alimentària

Indicador de la capacitat de satisfer les necessitats alimentàries mitjançant la producció local d'un determinat àmbit geogràfic.

Vegeu: **dotació alimentària**

Banc d'aliments

Entitat que té com a principals objectius lluitar contra el malbaratament recuperant excedents alimentaris aptes per al consum humà i lluitar contra la pobresa fent arribar els aliments recuperats a persones en situació de precarietat alimentària. Proveeix d'aliments la xarxa d'entitats d'iniciativa social, la qual els reparteix a les persones en situació de vulnerabilitat.

Banc d'aliments alternatiu (AlterBanc)

Proposta de cooperació entre dos col·lectius precaritzats pel sistema capitalista, les persones que pateixen pobresa alimentària i la pagesia agroecològica. Hi participen els moviments veïnals, el moviment de l'economia social i solidària, el moviment de la sobirania alimentària i la pagesia agroecològica. La finalitat és establir la connexió de l'agroecologia amb els moviments de barri per subministrar aliments a les famílies amb risc social i alimentari, mitjançant nous models d'ajuda alimentària basats en els principis de l'economia social i solidària i la sobirania alimentària.

Banc de terres

Eina de dinamització agrària consistent a establir un sistema de mediació entre els propietaris de terres i les persones que cerquen terrenys per conrear amb l'objectiu d'arribar a acords de cessió o arrendament o a altres fórmules semblants que permetin regular la relació entre ambdues parts amb l'objectiu que la terra es treballi. També es coneix com a *fons de terres* o *bossa de terres*.

Bé comú

Conjunt de condicions de la vida social que permeten el desenvolupament col·lectiu de la societat i la realització particular de tots els seus membres.

Benestar animal

Acció o política que vetlla perquè els animals estiguin sans, còmodes, ben alimentats i en seguretat, que puguin expressar formes innates de comportament i que no pateixin sensacions desagradables de dolor, por o desassossec.

Biodiversitat

Variabilitat d'organismes vius de qualsevol origen, inclosos, entre d'altres, els ecosistemes terrestres i marins, altres ecosistemes aquàtics i els complexos ecològics dels quals formen part, inclosa la diversitat dins de cada espècie, entre les espècies i entre els ecosistemes. També es coneix com a *diversitat biològica*.

A

Botiga

Local comercial on es ven al detall qualsevol tipus de producte de consum.

Cadena alimentària o de valor

Conjunt de relacions (baules) existents al llarg del procés (cadena) que s'estableixen entre la producció d'aliments i el seu consum (producció, transformació, elaboració, transport, distribució, comercialització). Es tracta d'activitats que inclouen des de la producció primària fins al consum final.

B

Canvi climàtic

Variació lenta de les característiques climàtiques en un lloc determinat al llarg del temps. Sovint es refereix específicament a l'increment global de les temperatures des de mitjans del segle XX fins a l'actualitat.

C

Carta alimentària

Instrument de coordinació estratègica per al desenvolupament de polítiques alimentàries d'un àmbit geogràfic. Entre els seus objectius, destaquen afavorir el consens i l'acompanyament cap a un sistema alimentari més just, sostenible i saludable en tot el cicle alimentari; facilitar espais de participació, acció i estratègia alimentària amb la implicació de tots els actors, i promoure l'elaboració d'un pla d'acció.

D

Catàleg de varietats locals

Recopilació de les varietats locals d'interès agrari que té com a objectiu tutelar el patrimoni fitogenètic i poder-lo conservar, a més de contribuir a conservar, difondre i fomentar el conreu i comercialitzar-ne les varietats locals.

Cèl·lula alimentària

Conjunt d'espais agraris periurbans, i els seus equipaments i infraestructures, necessaris per cobrir les necessitats alimentàries d'una cèl·lula urbana i que respon a una dotació de sòl per al subministrament alimentari per habitant (m²/hab.). També es coneix com a *parcel·la alimentària*.

Cèl·lula urbana

Illa o superilla (inicialment de 400 x 400 metres, equivalent a setze illes de l'Eixample Cerdà a Barcelona) en què es concentra la motorització per alliberar-ne l'interior del pas de vehicles i de transport públic, tot aportant un increment d'espai públic per als vianants i també confort acústic.

Certificació de producció integrada o ecològica

Sistema establert per un organisme oficial autoritzat que garanteix (certifica) l'ús adequat de les normatives legals establertes en cada sistema de producció (integrat o ecològic).

Certificació participativa

Sistema de certificació establert a partir del mutu acord i la confiança entre el productor i les persones consumidores per acreditar que els productes són ecològics, dins d'uns paràmetres establerts entre totes dues parts. Entre aquests paràmetres s'inclouen altres factors, a més dels indicats al sistema de producció ecològic, com ara les condicions laborals, el benestar dels animals, la implicació social del projecte (desenvolupament rural, incorporació de la dona, educació, etc.). Es tracta, per tant, d'una certificació no implementada per part d'organismes oficials, sinó de persones voluntàries (productores i consumidores) involucrades en la iniciativa d'agricultura de responsabilitat compartida.

Circuit curt de comercialització (CCC)

Circuit pel qual entre productor i persona consumidora només hi ha un intermediari. No es consideren intermediaris les empreses de transport ni les associacions que concentren la demanda de les persones associades per adquirir els productes i redistribuir-los a aquestes. Posa l'accent en un acostament entre la producció i el consum, la reducció de l'impacte mediambiental generat pels processos de transport i la revinculació cultural entre les persones, els territoris i els seus aliments.

Ciutat humana

Tipus de ciutat que permet a una persona accedir a peu als principals serveis i equipaments o desplaçar-se a qualsevol punt de l'espai urbà sense gaire esforç. Es tracta, doncs, d'una ciutat amable amb les persones que van a peu i que és raonablement abastable per a qualsevol d'aquestes. Aquest concepte queda precisat per la superfície, la població, la densitat, el radi del cercle (en km) que circumscriu el 70 % de la població i la distància de la línia que separa els punts més distants de l'espai urbà consolidat (en km). La ciutat humana també inclou el concepte de la *ciutat dels quinze minuts*, amb barris on és possible trobar el que hom necessita a només quinze minuts de casa, és a dir, micro-ciutats autosuficients dins de la gran ciutat.

Ciutat intel·ligent

Ciutat que connecta les noves tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) amb el benestar, la sostenibilitat i la competitivitat. Des del projecte agrourbà, el vector alimentari juga un paper preponderant en la seva planificació.

A

Ciutat sostenible

Ciutat compacta pel que fa a la morfologia, complexa i densa en termes d'organització, eficient, «sense» impacte metabòlic i cohesionada socialment, la qual incorpora l'espai agrari com una infraestructura i un equipament i entén l'activitat agrària (agricultura i ramaderia) que s'hi desenvolupa en clau de proximitat. És la ciutat que compleix els principis de l'urbanisme ecològic.

B

Comerç just

Sistema comercial basat en el diàleg, la transparència i el respecte que cerca una major equitat en el comerç internacional amb una especial atenció a criteris socials i mediambientals. Contribueix al desenvolupament sostenible oferint millors condicions comercials i assegurant els drets de productors i persones treballadores desfavorides, a més de regir-se pels principis de creació d'oportunitats per a productors en desavantatge econòmic, retribució digna pel treball, transparència en les relacions comercials i la rendició de comptes, desenvolupament de capacitats per a una independència del productor, erradicació de l'explotació infantil, beneficis socials per a les comunitats productores, respecte pel medi ambient i equitat de gènere (es valora i recompensa el treball de la dona).

C

Conca Alimentària

Unitat territorial que descriu l'àmbit geogràfic dels fluxos d'entrada i de sortida d'aliments (transport, comercialització, distribució, subministrament i venda) d'un municipi o d'un àmbit geogràfic superior des de la producció fins al consum. Es tracta, doncs, del marc territorial que suporta aquestes produccions i els seus fluxos fins a arribar al consum i que articula una xarxa interdependent de relacions. Es subdivideix en la *conca alimentària d'abastiment* (fluxos d'entrada) de productes de fora de l'àmbit geogràfic i la *conca alimentària de distribució* (fluxos de sortida) de les produccions alimentàries no consumides dins de l'àmbit geogràfic on s'han produït.

D

Consell alimentari municipal

Òrgan col·legiat d'informació, consultiu, de participació i representació en matèria d'alimentació amb capacitat per adoptar acords d'iniciativa i proposta en què conflueixin l'Administració local, organitzacions de persones consumidores, organitzacions agràries, empreses de distribució, etc. Es perfila com una peça clau per definir la política alimentària i té com a funcions assessorar sobre les polítiques relacionades amb

l'alimentació, proposar prioritats i criteris que hagin de regir els plans d'actuació en matèria d'alimentació, proposar l'elaboració d'estudis prioritaris per a la planificació d'actuacions municipals, proposar programes i campanyes de sensibilització dirigits a la ciutadania i a col·lectius específics per a la generació d'una nova cultura alimentària, potenciar la coordinació entre institucions i administracions que actuen en el camp de l'alimentació i ser un espai de difusió i efecte multiplicador de les polítiques alimentàries locals. El seu àmbit de treball inclou el sistema agroalimentari en totes les seves accepcions, tant pel que fa a les dimensions verticals (producció, transformació, transport, distribució, venda i consum) com a les horitzontals (justícia social, educació, salut, democràcia, ecologia i respecte pel medi ambient). Tot i aquesta definició, hi ha modalitats diverses de consells amb més o menys poder de decisió, amb presència de l'Administració o sense, etc.

Consum agroecològic

Consum inserit en els principis agroecològics i que va més enllà de la ingesta de productes ecològics, atès que incorpora un component social, ambiental i polític.

Consum crític

Vegeu: **consum responsable**

Consum ètic

Consum que es practica quan es valoren les opcions més justes, solidàries o ecològiques i es consumeix d'acord amb aquests valors i no només en funció del benefici personal.

Consum just

Consum ètic, ecològic i social que es practica quan s'escullen els productes no només segons la seva qualitat i preu, sinó també tenint-ne en compte l'impacte ambiental i social i la conducta de les empreses que els produeixen.

Consum local

Consum basat en l'economia local.

Consum responsable

Consum basat en el respecte a la justícia social i al medi, fet que comporta ésser conscient de les conseqüències ecològiques, econòmiques i socials de les compres realitzades, saber què hi ha darrere dels productes consumits, reflexionar abans d'adquirir qualsevol producte i fer un ús racional dels serveis que es tenen a disposició, comprar només quan es necessiti, reciclar tant com sigui possible, racionalitzar l'ús de l'aigua i l'electricitat domèstiques, consumir productes provinents de l'agricultura biològica, regir-se també per un criteri de proximitat (com més a prop s'hagi produït o elaborat el bé de consum, més es fomentarà l'economia local i s'haurà emprat menys energia contaminant per fer-lo arribar), practicar formes de turisme que no tinguin un impacte negatiu en la societat receptora, etc. Es tracta d'un consum fàcilment associat a uns principis que són prop d'una vivència més «moral», més pròxima a entendre que hi ha actes que estan «bé» i d'altres que estan «malament».

Consum sostenible

Consum de béns i serveis sense perjudici per al medi ambient ni per a la societat.

Vegeu: **consum responsable**

Consumidor

Persona física o jurídica que actua en el marc de les relacions de consum en un àmbit aliè a una activitat empresarial o professional. També tenen aquesta consideració les persones associades cooperativistes en les relacions de consum amb la cooperativa.

Cooperativa de persones consumidores

Associació autònoma de persones que s'uneixen de manera voluntària per satisfer les seves aspiracions socials, culturals i econòmiques en comú mitjançant una empresa de propietat conjunta i de gestió democràtica.

C

Un dels altres pals de paler definitoris d'aquest model són la trajectòria i el compromís social que es projecten des de diferents vessants: com a agents de desenvolupament econòmic i de creació de llocs de treball, com a impulsores de l'educació i com a formadores en l'àmbit tècnic i cooperatiu per difondre l'experiència i el sentit cooperatiu. L'arrelament al territori permet estendre el compromís social i transformador d'aquest model a les persones consumidores. Actualment n'hi ha en diversos sectors d'activitat econòmica, entre els quals s'inclouen la distribució d'alimentació; de materials culturals i educatius; de subministraments bàsics d'aigua, energia o telecomunicacions; d'atenció a les persones; de gestió ciutadana i veïnal; d'educació, o de productes ecològics. També es coneix com a *cooperativa de consum*.

Coproductor

Persona que s'interessa perquè els productes que consumeix siguin bons, nets i justos. Bons perquè els productes han de generar plaer, nets perquè la producció alimentària no pot ofendre la natura i justos perquè qui treballa la terra té dret a rebre un preu just. Si falta alguna d'aquestes condicions, no hi ha qualitat.

Crisi alimentària

Situació extraordinària de pèrdua de confiança de la ciutadania o d'alarma social en l'àmbit de la seguretat alimentària que pot estar associada, o no, a l'existència d'un risc real per a la salut de les persones.

Dèficit alimentari

Índex que marca una relació de dèficit entre la demanda (D) d'aliments i la oferta d'aliments (O), de manera que $D/O > 1$.

Demanda alimentària

Quantitat d'aliments necessaris per nodrir una població, calculada a partir del consum mitjà per persona i els hàbits alimentaris d'un determinat col·lectiu.

D

E

F

Democràcia alimentària

Dret de la ciutadania a participar en les decisions relacionades amb la seva alimentació, informar-se'n i controlar-ne l'aplicació. Els subjectes de la democràcia alimentària són les institucions locals, la ciutadania o persones consumidores, els productors agrícoles locals, les institucions científiques, les persones educadores i les persones expertes.

Desert alimentari

Zona poblada on no hi ha cap establiment en què es puguin adquirir productes d'alimentació, sobretot productes frescos com ara carn, peix, fruita i verdura, sinó que cal recórrer més d'un quilòmetre i mig o dos per trobar-ne algun. Se'n poden trobar en barris de les grans ciutats i en pobles que no disposen de cap botiga per adquirir aquests productes frescos.

Despoblament rural

Fenomen d'èxode rural (migració) del camp a la ciutat, generalment de gent jove (adolescents i adults joves), que porta aparellat un seguit d'efectes jutjats per la societat com a negatius. Aquesta pèrdua porta associats un envelliment i una manca de dinamisme, vitalitat i perspectives que representen una amenaça per a la continuïtat de l'activitat econòmica i de les oportunitats laborals, contribueix a l'emigració de la gent jove i accentua l'envelliment.

Desproveïment alimentari

Manca d'aliments als mercats per causes diverses, com ara vagues de transport, accions d'especulació alimentària, catàstrofes climàtiques, situacions de guerra o de pandèmia, actuacions geopolítiques, etc.

Dieta mediterrània

Dieta que configura un bé col·lectiu i una valuosa herència cultural, basada en el predomini d'aliments d'origen vegetal (hortalisses, fruites, fruites seques, llegums, oli d'oliva verge, farinacis integrals, etc.) en relació amb els d'origen animal, amb més peix que car-

ns, i d'aquestes, les varietats blanques i més magres i que, amb moderació, també inclou els ous, les llets fermentades i els formatges; en el consum de productes estacionals, amb preferència pels productes locals; en la utilització d'espècies i herbes aromàtiques (comí, orenga, pebre, llorer, farigola, romaní, canyella o menta, entre d'altres); en una gran riquesa i varietat gastronòmica, suma de l'aportació d'un gran nombre de cultures que han deixat petjada en la Mediterrània, amb procediments i tradicions locals que enriqueixen la varietat del model mediterrani global, i en la pràctica d'activitat física a l'aire lliure gràcies a la bonança del clima.

Nota: l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura, UNESCO, l'any 2013 va declarar la dieta mediterrània —representada per Xipre, Croàcia, Grècia, Itàlia, el Marroc, Portugal i Espanya— com a patrimoni immaterial de la humanitat.

Dieta sostenible

Dieta basada en aliments saludables, segurs, culturalment adequats, ambientalment sostenibles i fonamentats en els drets a l'alimentació.

Disponibilitat d'aliments

Fet estratègic pel qual les administracions públiques fomenten la producció agrícola, ramadera i forestal com una activitat agroeconòmica per tal de tenir la capacitat de produir aliments i matèries primeres necessàries per garantir les necessitats alimentàries de la població.

Dotació alimentària o de sòl agrari

Assignació de superfície de conreu que s'estableix com a necessària per donar una resposta total o parcial a la demanda alimentària d'una persona en un any (m²/persona/any).

C

Dret a l'alimentació

Dret de tot membre de la ciutadania a poder disposar de i accedir de manera regular, permanent i lliure a una alimentació adequada i suficient, que es correspongui amb les tradicions culturals de la població, basada en productes frescos, saludables, locals i de temporada i que garanteixi una vida física i psíquica lliure de por, satisfactòria i digna. Aquest dret comporta també el deure de tenir cura de reduir el malbaratament d'aliments a favor d'un consum responsable.

D

Dret a la sobirania alimentària

Dret dels pobles a determinar les polítiques agrícoles i alimentàries que els afecten, en el marc del desenvolupament humà sostenible i equitatiu, donant suport a programes per garantir la seguretat i sobirania alimentàries i a accions per millorar la producció agrària i pesquera.

E

Eco-

Prefix que prové del mot grec *oikos*, que significa 'casa'. En el llenguatge comú, s'utilitza per designar tot allò que es vinculi amb les pràctiques sostenibles i que tingui cura del medi ambient com a principal objectiu.

Ecobarri

Cèl·lula o illa urbana de nova creació que, a més de tenir-ne les característiques pròpies, és neutra en carboni i presenta un elevat percentatge d'autosuficiència energètica mitjançant l'ús dels recursos generats per si mateixa i l'aprofitament dels recursos hídrics. A més de compostar la fracció orgànica de les escombraries que genera, es vincula a una cèl·lula alimentària en funció d'una dotació per habitant i del nombre total d'habitants.

F

Economia alimentària local

Economia basada en productes d'una conca alimentària en què la producció, el processament, la distribució i el consum s'integren per millorar l'economia, el medi ambient, la salut i les relacions socials d'una conca. Se sustenta en el producte de proximitat, els mercats de pagès, les cooperatives i grups de consum i les xarxes d'intercanvi de llavors, entre d'altres.

Economia circular

Model, sistema o estratègia econòmica que crea valor allargant la vida útil dels productes i traslladant els residus del final de la cadena de producció al principi.

Economia social

Branca de l'economia situada entre el sector públic i el sector privat tradicional capitalista que es caracteritza per l'objectiu de servir l'interès dels seus membres i la col·lectivitat, d'organitzar-se democràticament i de distribuir els seus beneficis d'acord amb criteris que fan prevaler les persones i el factor treball abans que el capital. Les formes empresarials que tradicionalment s'ha considerat que la integren són les cooperatives en totes les seves formes, les mutualitats, les associacions i les fundacions.

Economia social i solidària

Economia que es caracteritza pel seu caràcter transformador basat en els factors següents: a) la gestió democràtica i participativa, ja que en comptes de fer servir el model organitzatiu jeràrquic en què unes quantes persones controlen, gestionen i decideixen sobre els recursos, el patrimoni, la informació i el futur de la majoria, introdueix la democràcia en l'economia i l'empresa; b) l'orientació a les necessitats humanes, ja que intenta recuperar la funció originària de l'economia tot posant-la al servei de les persones per gestionar els recursos equitativament i explotar-los de manera sostenible, així com crear un model de producció que converteixi el treball en un instrument de satisfacció de les necessitats humanes, i c) el compromís amb la comunitat, ja que contribueix a millorar la societat creant ocupació, prestant serveis, vinculant-se al territori, donant suport a causes socials, finançant iniciatives de solidaritat amb els països empobrits i col·laborant amb moviments socials transformadors.

Ecosistema

Sistema natural format per un conjunt d'organismes vius (biocenosi) i pel medi físic on viuen i amb el qual es relacionen (biòtop).

Ecosistema agrari

Vegeu: **agroecosistema**

Ecosistema urbà

Comunitat d'organismes vius (comunitat biològica) en què predomina l'espècie humana, la qual és capaç de transformar el medi natural on viu d'acord amb l'activitat interna que duu a terme i com a conseqüència dels intercanvis de matèria, energia i informació.

Eficiència d'un espai agrari

Espai productiu amb un equilibri entre la demanda de la producció (D) i l'oferta (O), sense que es generin excedents ni residus alimentaris, de manera que $D/O = 1$.

Emergència climàtica

Situació en què cal una acció urgent per reduir o aturar el canvi climàtic i evitar els danys potencialment irreversibles que se'n puguin derivar.

Emmagatzematge de diòxid de carboni

Procés de captura i acumulació del diòxid de carboni atmosfèric amb l'objectiu de mitigar l'impacte ambiental com a conseqüència de les emissions a l'atmosfera degudes a l'activitat humana.

C

Empatia

Capacitat de percebre i comprendre el comportament, les emocions i els sentiments d'una altra persona o un grup de persones per un procés d'identificació amb aquesta persona o grup de persones.

Empremta ecològica

Vegeu: **petjada ecològica**

D

Energia de fonts renovables (o energia renovable)

Energies que provenen de recursos naturals que no s'exhaureixen a escala humana encara que es facin servir de manera constant. Les principals fonts d'energia renovable són l'eòlica, la solar tèrmica, la solar fotovoltaica, la hidràulica, la geotèrmica, la mareomotriu i la de biomassa.

E

Engranatge de l'alimentació conscient

Tendència que sorgeix a partir del creixement de la demanda de producte agroalimentari compromès per part d'una ciutadania conscient i del sorgiment de la nova pagesia emergent que dona resposta a aquesta necessitat.

F

Espai agrari

Conjunt d'espais oberts amb aptitud i vocació productiva d'ús agrícola, ramader o silvícola que constitueixen ecosistemes transformats per a l'explotació i l'ocupació humanes i que són, majoritàriament, destinats a la producció d'aliments i matèries primeres, o susceptibles de ser-hi destinats, i que formen part essencial de la matriu territorial.

Espai agrari (equipament)

Espai agrari habilitat o reservat per al planejament urbanístic per desenvolupar-hi activitats agràries en benefici de la ciutadania local i que participa activament en el metabolisme urbà oferint a la ciutadania un espai dedicat a la producció d'aliments o matèries primeres, però també lleure, paisatge i biodiversitat.

Espai d'alt valor agrari

Espai agrari que assoleix un valor significatiu en els factors socioeconòmics, ambientals i territorials que caracteritzen els espais agraris, és d'interès general per a la societat i ha d'ésser protegit, encara que actualment no s'hi dugui a terme cap activitat agrària.

Nota: els espais d'alt valor agrari s'han de definir en el procés d'elaboració del Pla territorial sectorial agrari, d'acord amb el que disposa l'article 7 de la Llei dels espais agraris.

Espai agrícola

Espai agrari conreat o apte per a ésser conreat i que disposa de la infraestructura necessària per a dur a terme l'activitat agrícola.

Espai agrícola sostenible

Espai agrícola que pot garantir un equilibri entre l'oferta i la demanda d'aliments, que redueix el consum energètic i incrementa la complexitat i la diversitat de la producció agrària i que té una relació inclusiva amb l'espai natural del seu entorn.

Espai alimentari

Espai configurat per les relacions entre el territori, les persones i el menjar i en què aquestes són un element bàsic de les societats, tant de les tradicionals com de les modernes.

Espai natural

Part del territori, terrestre o marítima, amb unes característiques biològiques o paisatgístiques especials que la fan mereixedora d'una protecció especial, atorgada per decret pels organismes competents, davant de l'acció de l'home.

Espai ramader

Espai agrari destinat a pastura o que és apte per a pastura i que inclou les zones de pastura, constituïdes per àrees herbàcies i àrees mixtes de matolls i herbes aprofitades a dent, i les d'aprofitament pecuari dels boscos i la infraestructura necessària per dur a terme l'activitat ramadera i de pastura.

Espai rural

Espai agrari per excel·lència, actualment amb una alta presència d'activitat agrària orientada a una producció intensiva, industrial i especialitzada, amb la consegüent degradació dels recursos naturals, com són l'aigua i el sòl. Són Es tracta, d'una banda, d'un espai caracteritzats per la fragmentació territorial i pels constants conflictes en l'ús del sòl i, d'altra banda, són un espai fèrtil i productiu, en molts casos propers a la ciutat i els seus mercats.

Espai rururbà

Espai de transició entre el camp i la ciutat, en què tots dos sistemes s'interrelacionen. Es tracta de la interfície entre l'asfalt i la terra en què els límits són difusos i el grau de conflictivitat per l'ús del sòl acostuma a ser molt elevat. La proximitat a la ciutat el converteix en un espai de connexió social i ambiental entre la pagesia i la ciutadania. També es coneix com a *espai periurbà*.

C

Espai silvícola

Espai agrari amb ecosistemes forestals poblats d'espècies arbòries o arbustives, de matolls i d'herbes amb aptitud i vocació productiva de béns i serveis i aprofitament econòmic, o que constitueixen marges. Inclou les infraestructures necessàries per a dur terme les activitats i les funcions derivades del seu ús, com ara pistes i camins forestals, infraestructures i zones estratègiques per a la prevenció d'incendis.

Espai urbà

Espai propi dels nuclis urbans o ciutats.

D

Especulació alimentària

Conjunt d'operacions comercials o financeres que tenen per objecte l'obtenció d'un benefici econòmic basat en les fluctuacions dels preus. La compra especulativa d'un producte té com a objectiu provocar que el seu preu pugui per damunt del seu valor real.

Espigolador

Persona que espigola, és a dir, que cull els productes que han quedat al camp després de la collita general.

E

Estacionalitat

Vegeu: **producte de temporada**

Estratègia alimentària

Procés consistent a modificar el sistema o model alimentari de la ciutat, en les seves dimensions horitzontals (salut, benestar, medi ambient, economia, cultura, educació) i verticals (producció d'aliments, processament, emmagatzematge, transport, venda, consum i residus) tot establint relacions i sinergies entre els actors alimentaris. La seva plasmació final pot portar implícita l'elaboració de plans d'acció, de cartes o de consells alimentaris. Es tracta d'un document col·lectiu resultat de la contribució de diversos agents del sector agroalimentari.

F

Estructures d'acollida

Conjunt d'estructures que fan que la ciutadania senti que forma part d'una comunitat i en sigui reconeguda com a membre. Ho són la família (codescendència), la ciutat (coresidència), la religió (cotranscendència) i els mitjans de comunicació. Una cinquena estructura d'acollida, resultant de la connexió sociocultural del camp i la ciutat, és l'alimentació (coalimentació).

Explotació agrària

Unitat de producció que funciona sota una gestió única amb la finalitat de produir aliments.

Fam oculta (o gana oculta)

Pobresa alimentària més lligada a la malnutrició que no pas a la desnutrició.

Flux alimentari

Moviment d'entrada i sortida d'aliments entre un punt d'origen (espai de producció) i un punt de destinació (espai de consum). El seu estudi permet analitzar el grau d'autosuficiència alimentària d'un poble o ciutat.

Fons de terres

Vegeu: **banc de terres**

Food planning

Vegeu: **pla alimentari**

Forest

Sòl rústic poblat d'espècies arbòries o arbustives, de matolls i d'herbes. També inclou els erms situats en els límits dels boscos i que siguin necessaris per a la protecció d'aquests; els erms que per les seves característiques siguin adequats per a l'aforestació o la reforestació; els prats de regeneració natural, els aiguamolls, els rasos poblats anteriorment i transformats sense l'autorització corresponent, i els camins forestals.

Els terrenys agrícoles que circumstancialment són objecte d'explotació forestal amb espècies de creixement ràpid (pollancre, eucaliptus, etc.) es consideren terrenys forestals temporals amb una durada mínima del torn de l'espècie.

Fracció orgànica de residus municipals (FORM)

Conjunt de restes de menjar i restes vegetals de mida petita que es poden recollir selectivament i són susceptibles de degradar-se biològicament. Es tracta de la fracció més inestable dels residus municipals, a causa del seu elevat contingut d'aigua (prop del 80 % del pes) i de matèria orgànica (hidrats de carboni, proteïnes i greixos). Aquestes restes orgàniques són fàcilment degradables per part dels microorganismes. Per això, cal que aquesta fracció es reculli i gestioni al més ràpidament possible, per tal d'evitar la generació de lixiviat i de males olors.

Frau alimentari

Fenomen que es produeix com a resultat de la introducció al mercat de productes alimentaris que no són de la naturalesa, substància o qualitat exigides i que suposa un engany per a la persona compradora o consumidora. La seva producció o comercialització pot afectar la salut de la persona consumidora.

G

H

I

J

Gestió d'espais agraris

Procés que pretén portar endavant una iniciativa o un projecte agrari, tot tenint present que gestionar no és endreçar -encara que moltes vegades també calgui fer-ho-, sinó que suposa constatar realitats, fer-se preguntes per trobar les causes per resoldre-les (buscar respostes) i impulsar noves tendències. El que preval en la gestió no és moure's, sinó fer-ho en la direcció correcta, la qual, en definitiva, és la que fa possible consolidar un territori amb un sector agrari productiu i amb futur, amb uns models socials i ambientals acceptables. Gestionar, per molt que costi, suposa prendre decisions, tenir voluntat d'executar-les i comprometre's a fixar mesures a desenvolupar, establir responsabilitats i definir procediments, a més de poder disposar de recursos econòmics i humans suficients.

Globalització

Intensificació de la mobilitat de les persones, dels intercanvis de béns i serveis i de la interdependència econòmica a escala mundial. Les seves bases són l'eliminació progressiva de les barreres duaneres, l'establiment d'àmplies àrees de lliure comerç, com ara la Unió Europea, el North American Free Trade Agreement, Mercosur, etc., i els avenços tecnològics en les telecomunicacions, que fan que l'intercanvi d'informació sigui gairebé instantani.

Glocal

Relatiu o pertanyent a factors tant globals com locals i que incorpora les característiques de totes dues realitats. Amb molta freqüència s'utilitza la frase «Pensa globalment, actua localment».

Governança alimentària

Fórmula de govern relativa al sistema alimentari que es fonamenta en la interrelació dels organismes que exerceixen la direcció política d'un territori amb la societat civil, de manera que els elements socials poden exercir poder, autoritat i influència sobre les decisions que afecten la vida pública. Neix d'un compromís del sector públic amb l'alimentació.

Aquest compromís se sustenta en no deixar el model alimentari de la ciutat en mans de les regles del mercat de manera exclusiva i fomentar la compra pública d'aliments sans, sostenibles i de qualitat; saber gestionar des d'una perspectiva territorial diferents escales més

enllà de l'espai municipal; aprofitar i valorar la singularitat del territori per fomentar un canvi en el model alimentari actual; millorar els canals de comunicació i participació del conjunt del procés; generar processos d'aliança amb altres escales de govern més enllà de l'escala municipal; disposar d'una important diversitat d'actors locals, i generar consensos duradors.

Grup de consum

Associació de persones que s'uneixen amb la finalitat de comprar productes de manera periòdica directament a la pagesia.

Guaret

Tècnica agronòmica per la qual la terra es deixa sense sembrar o cultivar durant un o més cicles vegetatius, amb el propòsit de recuperar i emmagatzemar la matèria orgànica i la humitat de la terra. No respon a la definició de terra abandonada.

Hàbit de consum alimentari

Costum interioritzat que es duu a terme de manera mecànica i gairebé inconscient, en referència a accions quotidianes o a patrons de conducta alimentària.

Híbrid

Organisme viu provinent de l'encreuament sexual entre dues espècies o varietats biològiques diferents.

Holeriturisme

Oferta turística que té com a objectiu donar a conèixer les produccions hortofrutícoles mitjançant la realització d'una sèrie d'activitats programades per a aquesta finalitat.

Nota: prové del llatí *olus*, *oleris*, que significa 'hortalissa'.

Hort

Terreny de regadiu conreat, de dimensions relativament reduïdes, de fins a un màxim de 500 m², dedicat especialment al conreu d'hortalisses. La seva finalitat pot ser social, d'autoproveïment, lúdica o terapèutica, però no comercial. S'acostuma a ubicar dins o molt a prop de la ciutat.

Horta professional

Terreny de regadiu conreat, de dimensions superiors a l'hectàrea, dedicat al conreu professional d'hortalisses o al conreu mixt de fruites i hortalisses. És gestionada per la pagesia i es troba a l'espai agrari o en forma part.

Hortussolier

Persona versada en les qualitats organolèptiques de les fruites i hortalisses, les seves propietats nutricionals i medicinals i el seu aprofitament gastronòmic i també experta a tastar-les..

Impacte ambiental

Alteració de les característiques inicials del medi ambient provocades per un projecte, una obra o una activitat humanes.

Infraestructura agrària

Conjunt d'elements materials necessaris per a l'exercici de l'activitat agrària.

Infraestructura agroecològica

Conjunt d'elements no directament productius que aporten serveis a l'agroecosistema. S'hi consideren elements d'entorn com ara els cultius adjacents, les zones no cultivades (boscos, erms), els canals d'aigua o els marges de pedra i també elements de finca com ara bores, cobertes vegetals, bandes florides o nius per a ocells i ratpenats.

Infraestructura logística

Àrea especialment concebuda per al desenvolupament d'activitats relacionades amb la concentració de mercaderies, el transport, la logística i la seva distribució a partir de la concepció com a pol d'atracció i distribució. Disposen d'una bona ubicació i comunicació i poden contribuir a la descongestió dels circuits urbans de distribució.

J

Infraestructura verda

Xarxa estratègicament planificada d'espais naturals i seminaturals i d'altres elements ambientals dissenyats i gestionats per oferir una àmplia gamma de serveis ecosistèmics.

Es tracta d'un concepte ampli que inclou des d'un bosc natural, una plana al·luvial o una zona humida fins a petits cursos d'aigua, bores i taques d'hàbitats regenerats. També pot incloure elements com ara passos de fauna, parcs periurbans i, dins les ciutats, teulades i murs verds, sempre que incorporin biodiversitat i permetin el funcionament dels ecosistemes.

K

Input

Conjunt de productes i materials d'ús agropecuari — agrícola i ramader— destinats a la sanitat i alimentació dels cultius i els animals, com ara plaguicides, fertilitzants, adobs, llavors, material de propagació vegetal, agents i productes per al control de plagues i productes d'ús veterinari. Poden estar elaborats amb ingredients naturals, però també amb productes químics de síntesi, i generar residus de plaguicides i fàrmacs veterinaris en carn, llet, ous i altres productes animals o vegetals, a més de crear greus problemes de salut pública i mediambiental. L'abús o mala gestió dels fertilitzants químics d'alta solubilitat dona lloc a la contaminació dels aqüífers.

L

Inseguretat alimentària

Dificultat per tenir accés físic, social i econòmic permanent a una alimentació nutritiva, segura i saludable, de formes socialment acceptables i que satisfaci els requeriments nutricionals i preferències alimentàries per poder portar una vida activa i saludable.

M

Intermediari

Persona que mitjança entre el productor i la persona consumidora.

Justícia alimentària

Model de desenvolupament rural just promogut des de la cooperació i a favor de la sobirania alimentària com a proposta que dignifiqui la vida pagesa, garanteixi la sostenibilitat ambiental, social i cultural del dret a l'alimentació per a tota la població mundial i generi en la societat una consciència solidària com a principi cap a la transformació social.

Lloc del menjar

Vegeu: **sitopia**

Local (producte)

Relatiu o pertanyent a la proximitat física entre l'espai de producció i l'espai de consum que proporciona seguretat alimentària, redueix la petjada ecològica derivada del transport dels aliments i la despesa energètica, les emissions de CO₂ i altres gasos amb efecte d'hivernacle i contribueix al foment i diversificació de l'economia local.

Malbaratament alimentari

Fenomen pel qual els aliments o parts no menjables dels aliments que encara tenen valor com a recurs nutritiu per a les persones es descarten de la cadena alimentària i es llencen. Inclou el compostatge, les collites sembrades i no recollides, la digestió anaeròbica, la producció de bioenergia, la cogeneració, la incineració, la deposició en clavegueres o abocadors i el rebuig al mar.

Malnutrició

Estat fisiològic anòmal provocat per un consum poc adient, insuficient i desequilibrat o, al contrari, excés de macronutrients, que són els que aporten energia alimentària (hidrats de carboni, proteïnes i greixos), i de micronutrients (vitamines i minerals), que són el nucli per al creixement i desenvolupament tant físic com cognitiu.

Menjar saludable

Menjar que és satisfactori i, per tant, agradable i plaent per als sentits; suficient, ja que cobreix les necessitats d'energia en funció de les necessitats de les diverses etapes o circumstàncies de la vida; complet, ja que conté tots els nutrients que necessita l'organisme

i en les quantitats adequades; equilibrat, com a conseqüència d'una major presència d'una àmplia varietat d'aliments frescos i, sobretot, d'origen vegetal, amb una escassa o nul·la presència tant de begudes alcohòliques com d'aliments amb baixa qualitat nutricional; harmònic, ja que presenta un equilibri proporcional dels macronutrients que l'integren; segur i, per tant, sense dosis de contaminants biològics o químics que superin els límits de seguretat establerts per les autoritats competents, o exempt de tòxics o contaminants físics, químics o biològics que puguin resultar nocius per a individus sensibles; adaptat a les característiques individuals (situació fisiològica o desenvolupament), socials, culturals i de l'entorn de l'individu; sostenible, ja que la seva contribució al canvi climàtic és la mínima possible i prioritza els productes autòctons, i assequible, ja que permet la interacció social i la convivència i és viable des del punt de vista econòmic per a l'individu.

Mercat de pagès

Espai de venda directa en places i carrers de la ciutat en què la mateixa pagesia fa la venda dels seus productes i la persona consumidora pot adquirir queviures de temporada, frescos, locals, més justos socialment i ambientalment i més saludables. També es coneix com a *mercat local*, *mercat de productors*, *mercat verd* o *mercat de la terra* (organitzats pel moviment *slow food*).

Mercat majorista

Mercat en què es fa venda a l'engròs per mitjà de majoristes que actuen com a intermediaris entre el productor i altres empreses majoristes i, sobretot, minoristes.

Mercat municipal

Mercat d'àmbit local en què s'ofereix un servei públic que té com a objectiu garantir l'abastiment i distribució de producte alimentari fresc i de proximitat, si bé atesa la seva singularitat i especialització, la seva prestació es fa amb la participació del sector privat.

M

Mercat no sedentari

Mercat en què la venda es fa fora d'un establiment comercial permanent, de manera habitual, ocasional, periòdica o continuada, en els perímetres o llocs degudament autoritzats en instal·lacions comercials desmuntables o transportables.

Mercat sedentari

Mercat en què la venda es fa en instal·lacions no desmuntables i dins d'un establiment comercial permanent, de manera habitual i continuada.

N

Metabolisme circular

Metabolisme que té com a objectiu minimitzar la utilització de recursos i la generació de residus incorporant el reciclatge, la regeneració i la reutilització dels recursos mitjançant cicles tancats per l'aigua, dels residus orgànics i inorgànics urbans, dels aliments, etc., a fi de tendir a l'autoprovèïment del poble o ciutat. Se cerca assolir una major sostenibilitat del sistema i minimitzar la generació de contaminants.

O

Metabolisme lineal urbà

Metabolisme dels pobles i ciutats que actuen com a processadors d'aliments i de matèries primeres que consumeixen recursos (aigua, energia, béns transformats, aliments), els quals, una vegada processats, generen residus (aigües residuals, emissions contaminants, residus sòlids urbans) que cal tractar i, en la mesura que sigui possible, reincorporar al sistema.

P

Metabolisme urbà

Procés d'intercanvi de matèria, energia i informació entre l'espai urbà i el seu entorn o context geogràfic. Inclou els fluxos de materials i energia derivats de les activitats socioeconòmiques urbanes i els processos biogeoquímics regionals i mundials. La caracterització d'aquests fluxos i les relacions entre les activitats urbanes antropogèniques, els processos naturals i els cicles defineixen el comportament de la producció i el consum urbans. La seva anàlisi és un camp d'investigació profundament multidisciplinari centrat a proporcionar importants coneixements sobre el comportament de les ciutats per tal d'avançar en propostes efectives per a un futur més humà i ecològicament responsable.

Minva

Excedent alimentari apte per al consum però que ja no és comercialitzable (a causa d'una data de caducitat pròxima, un envàs danyat, etc.) i que una cadena de distribució d'aliments genera tant des de les seves plataformes de logística com a les seves botigues. Es tracta d'un producte de consum gairebé immediat.

Miratge alimentari

Efecte que es produeix en llocs en què l'accés a establiments amb disponibilitat de productes alimentaris saludables és bo, però els preus d'aquests productes són tan elevats que els seus residents no els poden obtenir amb facilitat, ja que no els resulten assequibles en termes econòmics.

Mixticitat de conreus

Diversitat de conreus en una mateixa parcel·la. També es coneix com a *promiscuïtat de conreus*.

Mobilitat alimentària

Distància (quilòmetres) que recorren els aliments en el seu trasllat o desplaçament des del lloc de producció fins al de consum.

Vegeu: **aliment de proximitat** / **quilometratge alimentari**

Mobilitat sostenible

Sistema de distribució i transport d'aliments que en concentra la producció i en redueix la mobilitat a partir de racionalitzar-ne la distribució minimitzant l'ús de vehicles.

Model productiu

Manera com s'utilitzen els diversos *inputs* en el sistema productiu escollit (convencional, integrat, ecològic, de regadiu, de secà, intensiu o extensiu). Té una especial incidència en l'agricultura i la ramaderia.

Node alimentari

Espai de connexió de diversos productors i tipus d'aliments amb «compradors» (restaurants, botigues minoristes, mercats municipals, menjadors escolars i restauració en general) o «grups de persones consumidores» (cooperatives de persones consumidores, grups de persones consumidores) d'una manera més eficient i sostenible.

Nova pagesia

Nova generació de persones pageses que aposten per produir aliments de proximitat, ecològics i de venda directa.

Objectius de desenvolupament sostenible (ODS)

Disset objectius que guien la implementació de l'Agenda 2030 de les Nacions Unides per al Desenvolupament Sostenible (aprovada el 25 de setembre del 2015).

Les temàtiques que aborden van des de la pobresa fins a la fam, la pau, la salut, l'educació, les desigualtats, la inclusió, la prosperitat econòmica, la protecció del planeta, la lluita contra el canvi climàtic, les ciutats i els territoris, l'energia, el consum i la producció sostenibles i la governança.

O

Objecte comestible no identificat (OCNI)

Aliment del qual es desconeix l'origen de producció.

Obrador compartit

Espai gestionat de manera col·lectiva que té com a activitat principal la transformació d'aliments o productes primaris. Es pot configurar com un local de transformació d'un tipus de producte determinat (llet, carn, cereals, hortalisses, etc.) o més diversificat, com ara preparats d'origen vegetal. Pot compartir alguns espais comuns seguint una sèrie de condicions que garanteixin la seguretat alimentària.

Pacte de Polítiques Alimentàries Urbanes de Milà

Primer protocol internacional en matèria alimentària que es fa a escala municipal amb la intenció d'articular sistemes alimentaris sostenibles que garanteixin l'accés a l'alimentació saludable, la protecció de la diversitat i la lluita contra el malbaratament dels aliments com a tres grans compromisos. Els ajuntaments que s'hi adhereixen es comprometen a impulsar i desenvolupar polítiques encaminades a donar suport a la producció agrària i a posar en marxa sistemes logístics de distribució amb el mínim impacte en el medi ambient.

P

Pagès

Persona que es dedica al conreu de la terra i que obté la seva renda principalment a partir dels ingressos derivats de l'activitat agrària.

Q

Paradigma agrosocial

Paradigma de desenvolupament rural estructurat en vuit components que interaccionen entre si per crear un model dinàmic de relacions, tensions i sinergies: (1) escala local, (2) diversitat, (3) medi ambient, (4) cooperació, (5) innovació, (6) autonomia, (7) compromís social i (8) alentiment.

R

Parc Agrari

Espai obert i delimitat el propòsit del qual és facilitar i garantir la continuïtat de l'ús agrari preservant-lo de la seva incorporació al procés urbà, impulsar programes específics que permetin millorar-ne i desenvolupar-ne el potencial econòmic, mediambiental i sociocultural i protegir el patrimoni natural del seu entorn.

Parcel·la alimentària

Vegeu: **cèl·lula alimentària**

Parcel·la agrícola o ramadera en desús

Parcel·la agrícola i ramadera que no arriba a assolir almenys el 50 % dels rendiments físics mitjans de les explotacions agràries de la comarca on es troba situada.

(Font: Llei 3/2019, del 17 de juny, dels espais agraris)

Nota: els rendiments s'han de quantificar d'acord amb les estadístiques oficials que elabora i publica el departament competent en matèria agrària i de desenvolupament rural i comparant els mateixos àmbits productius, i sempre que aquest desús sigui per causes imputables als propietaris o titulars de l'explotació agrària.

Pastor

Persona que es dedica a la cria i cura de bestiar, mitjançant la ramaderia extensiva o el maneig a l'aire lliure dels animals, els quals s'alimenten de manera natural per mitjà del sistema de pastura.

Pèrdues alimentàries

Conjunt d'aliments que romanen a l'explotació agrària i es reincorporen al sòl o es composten in situ.

Periurbà

Vegeu: **agricultura periurbana**

Petjada ecològica

Àrea ecològicament productiva que es requereix per satisfer l'estil de vida actual de manera indefinida i que inclou des de l'explotació de recursos naturals i matèries primeres (energia, aigua, fusta, etc.) fins a l'espai que cal per dipositar-ne els sobrants (residus, emissions de gasos a l'atmosfera, aigües residuals, etc.), passant per l'ocupació de terreny per desenvolupar-hi les activitats.

Pla alimentari

Horitzó de la governança alimentària al qual els pobles i les ciutats han de dedicar una atenció específica, a més de reglamentar un conjunt coordinat d'actuacions per incorporar-les a la cadena d'activitats agroalimentàries que connecten la producció, el processament, la distribució, el consum i la gestió d'excedents i de residus a les institucions (Administració, acadèmia, entitats privades) a fi d'aconseguir nivells més adequats d'accessibilitat, qualitat, equitat i salut alimentària.

Planificació alimentària

Planificació de la producció alimentària en funció de les necessitats alimentàries i dels recursos naturals locals dels quals es pot disposar sense malbaratar.

Pobresa alimentària

Situació de vulnerabilitat en què es troben les persones que no poden disposar d'una alimentació equilibrada que satisfaci, de manera continuada, les seves necessitats nutritives.

Política alimentària

Articulació de programes i iniciatives i la seva coordinació per afavorir el proveïment alimentari, la protecció social, la nutrició i justa distribució, la seguretat alimentària i la reducció del malbaratament alimentari; promoure la coherència i la cohesió social, econòmica i ambiental d'accions a escala municipal relatives a l'alimentació, i abordar capacitats estratègiques a favor d'un sistema alimentari més sostenible, just i saludable amb la intenció d'equilibrar els interessos urbans i rurals.

P

Producció agrària

Quantitat de béns i serveis produïts pel sector agrari (producció total) que poden anar destinats al mateix sector agrari (reocupació) o fora d'aquest (producció final agrària). La valoració es fa d'acord amb la mitjana ponderada anual dels preus percebuts de cada producte.

Producció agrícola

Producció obtinguda a partir de l'agricultura ecològica.

Producció agrícola en conversió

Període determinat de temps de transició que transcorre des de la producció no ecològica fins a l'ecològica.

Producció ecològica

Producció obtinguda a partir de l'agricultura ecològica.

Producte agrícola

Cadascun dels productes obtinguts com a resultat de l'activitat agrícola. No s'hi consideren els provinents de l'activitat forestal.

Producte de temporada

Producte alimentari fresc —fruites i hortalisses— propi de cada estació de l'any. Les hores de sol diàries, la temperatura i les varietats en defineixen el calendari de sembra i collita i el moment òptim de consum.

Producte fresc

Producte sense cap tipus de transformació ni elaboració que respon a criteris de temporalitat segons cada estació de l'any; de proximitat, ja que s'ha d'haver produït a l'entorn d'un màxim de 100 km del lloc on s'adquireix, i de frescor, ja que no han d'haver transcorregut més de 24-48 hores entre la recol·lecció i la venda.

Producte local

Vegeu: local (producte)

Q

R

S

Qualitat alimentària

Conjunt de propietats i característiques d'un aliment, conseqüència de les exigències establertes prèviament.

Quilometratge alimentari (food miles)

Distància equivalent a un radi de 160 km a partir del punt on es troba la ciutat a la qual se subministra l'aliment.

Quilòmetre zero (km 0)

Concepte que té com objectiu incentivar el consum de productes que vinguin de distàncies curtes entre productor/a i consumidor/a. Aquesta distància varia segons el grup que ho proposa, i que pot oscil·lar entre els 50 km i els 100 km (com és el cas de Slow Food). El "km 0" va ser promogut per una associació de cultivadors locals, de la regió italiana del Veneto (Itàlia). Km 0 també s'utilitza per indicar producte local.

Ramader

1. Professional de l'activitat ramadera.
2. Que pertany a l'activitat ramadera.

Ramaderia

Activitat humana consistent en la domesticació i explotació d'animals per obtenir-ne aliment, productes derivats o serveis. El conjunt d'animals emprats d'aquesta manera s'anomena *bestiar*. Inclou el conjunt d'activitats relacionades amb la cria i el comerç de bestiar.

Regadiu

Terreny on s'aplica l'operació de proporcionar aigua a la terra per afavorir el desenvolupament òptim de les plantes que s'hi cultiven.

Relació simbiòtica

Interacció conjunta entre camp i ciutat que genera una associació amb beneficis per a totes parts. La interacció simbiòtica positiva s'anomena *mutualisme*.

Repoblament rural

Acció de contribuir a dur a terme una transició des de la societat tecnològica capitalista fins a una societat formada per comunitats autònomes, amb sobirania alimentària i sostenibilitat com a requisits indispensables per desenvolupar una existència basada en la llibertat, el respecte, la consciència o la responsabilitat.

Resiliència alimentària

Capacitat de les persones, les comunitats o els sistemes de garantir un proveïment ordinari i, en especial, estratègic per fer front a situacions potencials de manca de subministrament extern d'aliments derivades de catàstrofes o crisis (geopolítiques, climatològiques, sanitàries, etc.) i de preservar-se dels danys i recuperar-se de manera ràpida. Per aconseguir-ho, cal preparar-se per poder garantir de manera permanent i al llarg del temps un cert autoproveïment de les poblacions i, amb aquest, la seguretat alimentària, tant en l'aspecte del subministrament com de la sanitat i qualitat alimentària.

Resiliència climàtica

Capacitat d'un sistema d'absorbir les perturbacions o rapidesa per refer-se de les alteracions climàtiques, així com de la societat de mantenir la seva estructura social i recuperar-se dels xocs climàtics.

Ruralització

Procés de regressió d'una ciutat o d'un conjunt urbà en benefici del camp.

S

T

U

V

Salut

Manera de viure autònoma, solidària i joiosa. Cal entendre-la no com un atribut lligat a l'absència de malaltia, sinó a la manera de viure; a l'autonomia, entesa com el dret a decidir per un mateix; a la solidaritat, entesa com la preocupació pels altres, i a la joia, que es pot descriure com l'engrescament, el gaudi o una concepció positiva de l'existència.

Salut planetària

Aproximació al coneixement de la interdependència entre l'activitat humana i els sistemes naturals dels quals depèn, com ara l'aigua, l'aire, la terra o la biodiversitat i el seu impacte en el benestar de les persones.

Secà

Agricultura que es realitza sense aportació d'aigua per a les persones (reg), utilitzant només la que prové de la pluja directament damunt del conreu.

Seguretat alimentària

Accés físic i econòmic a aliments suficients, segurs i nutritius per satisfer les necessitats dietètiques i preferències alimentàries de les persones amb l'objectiu de gaudir d'una vida activa i sana.

Servei ecosistèmic

Conjunt de beneficis que un ecosistema aporta a la societat i que milloren la salut, l'economia i la qualitat de vida de les persones. També es coneix com a *servei ambiental*.

Sistema agroalimentari

Conjunt d'activitats relacionades amb la producció i distribució d'aliments i, en conseqüència, amb el compliment de la funció de l'alimentació humana en una societat determinada.

Sistema agrourbà

Espai capaç de proporcionar els aliments (frescos, sans, saludables, sostenibles, justos i locals) necessaris i essencials per garantir-ne l'accés de manera simple i pròxima.

Sistema alimentari

Conjunt de diversos elements, activitats i actors que mantenen interrelacions i fan possible la producció, la transformació, la distribució i el consum d'aliments. Cal remarcar que durant el procés alimentari es poden identificar una sèrie d'activitats interrelacionades amb els recursos naturals, la biodiversitat, la gestió de residus i el malbaratament d'aliments. També les decisions de les persones consumidores formen part del comportament dels mercats i els mitjans de producció i hi incideixen.

Sistema alimentari local

Sistema alimentari que es caracteritza per l'existència de tres dominis de proximitat o localitat: geogràfica, relacional i de valors entre la zona en què es produeix l'aliment i la zona en què es consumeix.

Sistema alimentari sostenible

Sistema alimentari que genera resultats positius en termes de seguretat alimentària i alimentació, benestar social i medi ambient per als actors (productors i persones consumidores, principalment) i que transforma les relacions de poder en els àmbits tant socials com ambientals; és a dir, que està basat en una governança democràtica entre els actors i entre aquests i el medi ambient.

Sistema alimentari territorialitzat

Conjunt de sectors agroalimentaris que responen als criteris del desenvolupament sostenible, localitzats en un espai geogràfic de dimensió regional i coordinats per una governança territorial.

Sistema de producció

Ecosistema que transforma, gestiona i administra les persones amb la finalitat de produir béns que els siguin útils. Per modificar els ecosistemes s'utilitzen els factors de producció, els quals s'agrupen en força de treball, capital i terra. La interrelació entre aquests factors determina la diversitat de sistemes.

Sistema participatiu de garantia

Sistema de garantia de qualitat que opera a escala local per certificar els productors prenent com a base la participació activa de les persones consumidores i que es construeix a partir de la confiança, les xarxes socials i l'intercanvi de coneixement.

Nota: no obstant això, hi ha nombroses definicions del terme, proposades pels diversos col·lectius que les apliquen, enfocades a destacar-ne el potencial polític de transformació social, els procediments o els principis. Aquesta diversitat en demostra la gran versatilitat, cosa que el converteix en una eina amb molt de potencial.

Sitopia

Proposta basada a repensar el disseny urbà a partir dels aliments amb l'objectiu de cercar l'equilibri entre les necessitats humanes i les de la natura. Correspon als espais productius situats en la proximitat de la ciutat sobre els quals s'han d'aplicar instruments de planificació territorial i urbanística adequats per garantir que la promiscuïtat entre espai construït i espai productiu no posin en perill els sistemes vius (terres fèrtils) que han d'alimentar la ciutat. També es coneix com a *lloc del menjar*.

S

Smart food

Vector que connecta les baules de la cadena agroalimentària —la producció, el processament, la distribució, el consum i la gestió d'excedents i de residus— amb les institucions (públiques i privades) i les organitzacions o establiments associats, tot contribuint a minimitzar la petjada ecològica i de CO₂ del sistema alimentari, entesa com un dels principals esculls de l'emergència climàtica.

T

Sobirania alimentària

Dret dels pobles a disposar d'aliments nutritius i culturalment adequats, accessibles, produïts de manera sostenible i ecològica, i també a decidir quin ha de ser el seu sistema alimentari i productiu. Aquesta declaració d'intencions implica que tots els actors de la cadena agroalimentària (productors, transformadors, distribuïdors i persones consumidores) han de formar part de les polítiques alimentàries per damunt de les exigències dels mercats i de les empreses.

Sòl agrícola

Sòl fèrtil que permet el conreu de diversos tipus de plantes.

U

Sòl agrícola abandonat

Sòl que, després d'haver estat conreat, en l'actualitat no compleix la finalitat que li és pròpia i que com a conseqüència de l'abandonament pateix una transformació, queda nu durant anys i es veu afectat per un increment de l'escolament i per la pèrdua de sòl a causa d'una elevada erosionabilitat. Aquesta situació d'abandonament afavoreix el risc d'incendi, alhora que incrementa les possibilitats que el sòl esdevingui un punt d'abocament de runes i d'insalubritat.

Vegeu: **abandonament de terres**

V

Sostenible

Que es pot mantenir durant un llarg temps sense esgotar els recursos o causar danys greus al medi ambient.

Superfície agrícola utilitzada (SAU)

Conjunt de terres llaurades i per a pastures permanents, inclosos els cultius herbacis, els guarets, els horts familiars i les terres destinades a conreus llenyosos.

Superilla

Vegeu: **cèl·lula urbana**

Supermercat cooperatiu

Espai de venda al detall, sense ànim de lucre, gestionat mitjançant un sistema cooperatiu, en el qual la clientela esdevé cogestora. Sol ser participatiu i les persones associades hi aporten una quota d'inscripció i hores de treball per a les tasques més quotidianes.

Traçabilitat

Eina que permet conèixer els diversos elements que intervenen en l'elaboració d'un producte i totes les seves fases (producció, transformació i distribució). Aquest punt de vista exhaustiu i integral implica tots els actors de la cadena de valor agroalimentària que l'han implantada i les diverses administracions que l'han verificada.

Transició agroecològica

Pas de sistemes econòmics, socials i polítics preservadors de privilegis, potenciadors de la desigualtat i depredadors de la natura a sistemes ecològicament sans i sostenibles, econòmicament viables i socialment justos, els quals també han de ser culturalment apropiats.

Transició ecològica

Pas de l'activitat agrària actual cap a sistemes alimentaris sostenibles.

Tribu alimentària

Cadascun dels col·lectius que cerquen productes i marques que s'adaptin al seu estil de vida i que els facilitin les decisions de compra. En són exemple les persones vegetarianes, les que segueixen dietes, les climatarianes o les consumidores de productes amb el segell School Safe, que identifica productes sense cap mena d'al·lèrgens, entre d'altres.

Urbanisme ecològic

Urbanisme que passa pel sedàs d'un conjunt de restriccions (condicionants i indicadors) que parametritzen el grau d'acomodació d'un determinat planejament, i també d'un teixit consolidat, a un model intencionat de ciutat més sostenible en l'era de la informació.

Urbanisme ecosistèmic

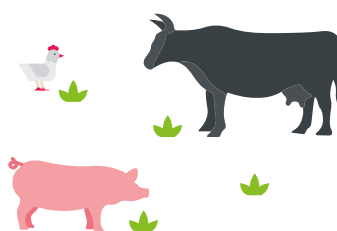
Vegeu: **urbanisme ecològic**

Valor cultural dels aliments

Valor atribuït als aliments que formen una part important de la identitat cultural dels pobles i que es trasllada de generació en generació per mitjà del seu consum joïós en l'entorn familiar.

Varietat local

Conjunt de poblacions o clons d'una espècie vegetal que ha anat passant de mà en mà a través de diverses generacions de persones pageses en un indret determinat i que s'ha seleccionat segons les seves preferències i l'adaptació natural a les condicions ambientals d'una zona determinada, associada generalment a un sistema de conreu tradicional. Es tracta de poblacions de plantes cultivades diferenciades, tant a escala geogràfica com ecològica, i visiblement diferents en la seva composició genètica de la resta de poblacions. També es coneix com a *varietat tradicional* o *varietat antiga*.

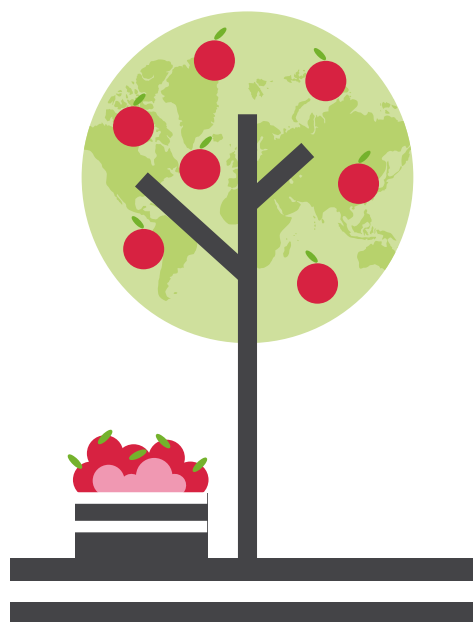
V

Venda de proximitat

Venda de productes agroalimentaris provinents de la terra o de la ramaderia o com a resultat d'un procés d'elaboració o transformació que els productors o les agrupacions de productors agraris fan a favor de la persona consumidora final, directament o mitjançant la intervenció d'un intermediari. Inclou la venda directa i la venda en circuit curt, s'identifica mitjançant un logotip i està regulada pel Decret 24/2013.

W

X

Per ajudar a comprendre el text d'aquesta publicació s'ha cregut necessari afegir-hi un glossari que incorpora un cabal terminològic resultat de la incorporació tant de paraules incloses al text com d'altres que, sense ser-hi, el complementen per la seva relació amb la temàtica tractada.

Y

Cal tenir present que moltes paraules tenen diverses accepcions segons el context en què es tracten. De totes aquestes, s'han escollit les que encaixen millor amb la temàtica tractada en aquesta publicació. En alguns casos, el que s'ha fet és redactar una definició nova per a la paraula a partir de les seves diverses accepcions.

Les fonts que han servit per a la redacció de la definició de cada paraula són diverses: articles, obres especialitzades, el *Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans*, diccionaris temàtics, etc. En alguns casos se'n facilita l'accés a la font.

RECU LL DE TAULES I GRÀFICS

LLISTAT DE TAULES

1	Els deu municipis amb més població de la província de Barcelona, segons dades de població dels anys 1900, 1981 i 2019	38
2	Pèrdua de sòl agrari entre els anys 1990 i 2015 als estats membres de la Unió Europea	47
3	La mobilitat dels aliments comercialitzats per tres cooperatives agràries del Parc Agrari del Baix Llobregat i amb punt de venda a Mercabarna	53
4	Preus (€/kg) en origen i finals de diversos productes agrícoles	57
5	Indicadors per determinar el grau d'accessibilitat i autosuficiència de fruites i hortalisses	76
6	Càlcul de la dotació de sòl agrícola per habitant necessària per satisfer el consum anual de fruites i hortalisses	78
7	Dotació de superfície agrícola (m ² /habitant) per a la producció d'aliments necessària per alimentar una persona cada any	80
8	Proposta d'actuacions per a la millora de l'equació de l'espai agrari sostenible	81
9	Debilitats i valor afegit de les estratègies alimentàries	134
10	Fortaleses de les línies estratègiques de les polítiques alimentàries	137
11	Criteri metodològic per elaborar els components de les estratègies i les eines per a desenvolupar-les	141
12	Reptes agroalimentaris	143
13	Objectius, temàtiques i eines de les estratègies alimentàries de referència	147
14	Tipus d'agricultura	244
15	Procediments metodològics i tècniques participatives	266
16	Quadre resum de la metodologia que es proposa per a l'estudi de cadascuna de les cinc dimensions del sistema alimentari	278
17	Exemples d'actuacions de comunicació	283
18	Dimensió econòmica: quadre d'ítems a obtenir i dades per avaluar-los	361
19	Dimensió salut: quadre d'ítems a obtenir i dades per avaluar-los	370
20	Dimensió societat: quadre d'ítems a obtenir i dades per avaluar-los	375
21	Dimensió medi ambient: quadre d'ítems a obtenir i dades per avaluar-los	381
22	Dimensió cultura: quadre d'ítems a obtenir i dades per avaluar-los	385
23	Interaccions entre els diferents ítems de les dimensions	389
24	Els actors del sistema alimentari	392
25	Classificació de les vint-i-sis actuacions del PAL proposades d'acord amb els cinc àmbits temàtics i encaix amb l'assoliment de les fites i actuacions dels objectius de desenvolupament sostenible (ODS) i de les accions del Pacte de Milà	299

≡ LLISTAT DE GRÀFICS

1	Distribució de la població empadronada per franges de població a Catalunya	39
2	Evolució dels usos del sòl (agrícola, forestal i urbà) a l'Àrea Metropolitana de Barcelona entre els anys 1956 i 2009	40
3	Evolució de la superfície agrícola a les comarques de la regió metropolitana de Barcelona en el període 1979-2019	41
4	Moviment internacional de compravenda de terres per a la producció d'aliments	44
5	El fenomen de l'acaparament de terres a la Unió Europea	46
6	Evolució del nombre d'explotacions agràries als països de la Unió Europea entre els anys 2003 i 2010, segons criteris de dimensió	46
7	Evolució del pes relatiu de la superfície agrària útil de les explotacions agràries familiars (més petites de deu hectàrees) a la Unió Europea, durant el període 1990-2007	46
8	Evolució del nombre d'explotacions agràries de Catalunya segons la seva dimensió, en el període intercensal 1999-2009 i 2009-2020	47
9	Desequilibris del sistema alimentari	49
10	Càlcul de la despesa energètica en el transport de pomes de procedències i sistemes de producció diferents	51
11	Mapa de grups i cooperatives de consum agroecològic a la ciutat de Barcelona	58
12	Mapa de grups i cooperatives de consum agroecològic a la província de Barcelona	58
13	Impacte del creixement demogràfic i urbanístic en el sòl agrari (període 1980-2020)	70
14	La ciutat sostenible	74
15	Innovació social de l'aliment i l'alimentació en la governança alimentària des de la política pública local 2.0	85
16	Volum i procedència de les fruites i hortalisses que es comercialitzen a través de Mercabarna	86
17	Modalitats de la comercialització	252
18	Tipologia de circuits de comercialització de proximitat	253
19	Anàlisi dels perfils dels responsables de les compres a les llars (clúster)	256
20	Impacte del sistema alimentari	258
21	Le Paris du ¼ d'heure	262
22	Fluxos alimentaris en una ciutat sostenible	264
23	Quadre resum de les fases per a la redacció del pla alimentari local i la constitució del consell alimentari local	276
24	Les cinc dimensions de la governança alimentària	278
25	Esquema de l'estratègia comunicativa en el marc de l'estratègia alimentària	282
26	El rol de la ciutadania envers l'alimentació	374
27	El metabolisme lineal i el metabolisme circular	379
28	Representació simbòlica de l'estructura de la diagnosi alimentària i de com aquesta s'ha de traduir en un pla alimentari, dirigit i impulsat des del consell alimentari local	292
29	Encaix del PAL amb les accions proposades al Pacte de Milà	297

Pastura al Parc del Montnegre i el Corredor

BIBLIOGRAFIA

ACUTO, Michele. «Global science for city policy». *Science* [en línia] (Washington: American Association for the Advancement of Science), volum 359, número 6372 (2018).

AJUNTAMENT DE LIVORNO. *Strategia Alimentare di Livorno* [en línia]. Livorno: Ajuntament de Livorno, 2018.

AJUNTAMENT DE MILÀ. *Rapporto Sistema Alimentare* [en línia]. Milà: Ajuntament de Milà i Fondazione Cariplo, 2008.

AJUNTAMENT DE SARAGOSSA. *Estrategia de Alimentación Sostenible y Saludable de Zaragoza* [en línia]. Saragossa: Ajuntament de Saragossa, 2019.

AJUNTAMENT DE VALÈNCIA. REGIDORIA D'AGRICULTURA, HORTS I POBLES DE VALÈNCIA. *Estratègia Alimentària València 2025*. València: Ajuntament de València, 2015.

AJUNTAMENT DE VITÒRIA-GASTEIZ. *Estrategia Agroalimentaria de Vitoria-Gasteiz. Plan de acción municipal 2017-2025. Resumen ejecutivo* [en línia]. Vitòria-Gasteiz: Ajuntament de Vitòria-Gasteiz, 2017.

BENNASAR, Sebastià. *Miquel Montoro, el símbol d'una revolució vital? La recerca d'un missatge d'autenticitat en un món global*. Lleida: Pagès Editors, 2020.

BINIMELIS, Rosa; DESCOMBES, Charles-André. *Comercialització en circuits curts. Identificació i tipologia* [en línia]. Manresa: Escola Agrària de Manresa; Verloc; Associació L'Era, i Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural de la Generalitat de Catalunya, 2010.

BRAND, Caroline; BONNEFOY, Serge. «L'alimentation des sociétés urbaines : une cure de jouvence pour l'agriculture des territoires métropolitains ?». *Vertigo* [en línia], volum 11, número 2 (setembre 2011).

BRISTOL FOOD POLICY COUNCIL. *Bristol Good Food* [en línia]. Bristol: Bristol Food Policy Council, 2011.

CALLAU, Sònia; MONTASELL, Josep; VILA, Andreu. «Food Cells and Food Nodes. Two New Concepts for Rethinking Traditional Urban and Food Planning Practices. The Case of Barcelona's Metropolitan Region». *Toward sustainable relations between agriculture and the city* [en línia] (Suïssa: Springer Cham, 2017), p. 111-128.

CALLAU, Sònia; REGUANT, Francesc. *Tertúlia: debat glocal sobre l'alimentació* [document inèdit]. Barcelona: Institució Catalana d'Estudis Agraris, 2016.

CALLAU, Sònia; MONTASELL, Josep. «La agricultura metropolitana de Barcelona: ¿marginalidad resistente o protagonismo emergente? Evolución y estado actual del espacio agrario y la agricultura periurbana en la Región Metropolitana de Barcelona». A: TENDERO, Guillem (coord.). *La ciudad agraria. Agricultura urbana y soberanía alimentaria*. Barcelona: Icaria Editorial, 2017. (Colección Perspectivas Agroecológicas; 14)

CALLAU, Sònia [et al.]. «How to guarantee food supply during pandemics? Rethinking local food systems from peri-urban strategic agents' behaviour. The case study of the Barcelona Metropolitan Region». *Investigaciones Geográficas* [en línia] (Alacant: Universitat d'Alacant), número 77 (gener-juliol 2022).

CALORI, Andrea [et al.]. *Le dieci questioni della food policy. Estratto dall'analisi per a la Consultazione Pubblica* [en línia]. Milà: Fondazione Cariplo i Food Policy Milano, 2015.

CAREY, Joy. «Urban and Community Food Strategies. The Case of Bristol». *International Planning Studies* [en línia] (Londres: Informa UK Limited), volum 18 (2013).

CARPINTERO, Óscar; LOMAS, Pedro L. *Metabolismo y huella ecológica de la alimentación. El caso de Valladolid. Diagnóstico para la Estrategia Alimentaria Local* [en línia]. Valladolid: Grupo de Energía, Economía y Dinámica de Sistemas i Universitat de Valladolid, 2017.

CENTRO DE ESTUDIOS RURALES Y DE AGRICULTURA INTERNACIONAL. *Políticas alimentarias transformadoras. Manual de posada en marcha* [en línia]. València: Red de Ciudades por la Agroecología i Generalitat Valenciana, 2020.

COLLART, François; TURBEAUX, Sarah. «Souveraineté sur les ressources naturelles et investissements internationaux : les chercheurs à l'écoute des analyses des ONG». A: COLLART DUTILLEUL, François; BREGER, Thomas. *Penser une démocratie alimentaire*. Cap Verd: Inida, 2015 (volum II), p. 265-283.

CONSEIL GENERAL DE L'ALIMENTATION, DE L'AGRICULTURE ET DES ESPACES RURAUX. *Transmission en agriculture. 4 scénarios prospectifs à 2025* [en línia]. París: Ministère de l'Agriculture, de l'Agroalimentaire et de la Forêt, 2016.

CONSELL ALIMENTARI DE VIENA. *Die Ernährungswende gemeinsam gestalten für ein demokratisches und zukunftsfähiges Ernährungssystem in der Stadtregion Wien* (Formar junts la transició nutricional per a un sistema democràtic i sostenible a la regió de la ciutat de Viena) [en línia]. Viena: Consell Alimentari de Viena, 2020.

CUNILL, Manel. (Barcelona: 28-30 setembre 2020). «Base territorial para la soberanía alimentaria en la Región Metropolitana de Barcelona». A: LLOP, C.; CERVERA, M.; PEREMIQUÉ, F. (eds.). *IV Congreso ISUF-H: Metrópolis en recomposición: perspectivas proyectuales en el siglo XXI: Forma urbis y territorios metropolitanos*.

DIPUTACIÓ DE BARCELONA. *Els guardians de la terra. Una mirada a l'estat de la protecció i la gestió dels espais agraris a la província de Barcelona* [en línia]. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2021.

DIPUTACIÓ DE BARCELONA. *Informe de resultats. Anàlisi d'hàbits de consum i compra de la província de Barcelona*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2019.

DIPUTACIÓ DE BARCELONA. *Terres amb futur. Una mirada als usos del sòl a la província de Barcelona* [en línia]. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2021.

DOERNBERG, Alexandra [et al.]. «Urban food policies in German city regions: An overview of key players and policy instruments». *Food Policy* [en línia] (Amsterdam: Elsevier), volum 89 (desembre 2019).

DONADIEU, Pierre. «Du désir de campagne à l'art du paysagiste». *L'Espace Géographique* [en línia] (París: Éditions Belin), volum 27, número 3 (1998), p. 193-203.

RRUKER, Peter. «Cambiar las conductas, no la cultura». *América Economía*, número 60 (abril 1992), p. 41-42.

ESPELT, Ricard. *Cooperatives de consum agroecològic de plataforma. El paper de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació en el consum cooperatiu de productes agroecològics* [tesi doctoral]. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 2018.

ESTANY, Abel. *Existeix major disponibilitat a pagar pels aliments de proximitat?* [treball de final de grau, en línia]. Girona: Universitat de Girona. Facultat de Ciències Econòmiques i Empresarials, 2016.

ESTEBAN, Juli. *Elements d'ordenació urbana*. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 1980.

ENTRETANTOS; UNIVERSIDAD DE VALLADOLID; FUNDACIÓN DANIEL Y NINA CARASSO. *Alimenta Valladolid. Estrategia Alimentaria de Valladolid* [en línia]. Valladolid: Ajuntament de Valladolid, 2019.

FAO. COMITÈ DE SEGURETAT ALIMENTÀRIA MUNDIAL. *Principios para la inversión responsable en la agricultura y los sistemas alimentarios* [en línia]. Roma: FAO, 2014.

FAO. *Declaración de Roma sobre la nutrición* [en línia]. Roma: FAO, 2014.

FAO. *Marco de la FAO para la Agenda Alimentaria Urbana* [en línia]. Roma: FAO, 2019.

FAO. *Plataforma técnica sobre la medición y la reducción de las pérdidas y el desperdicio de alimentos* [en línia]. Roma: FAO, 2011.

FAO. *Reflexiones sobre el sistema alimentario y perspectivas para alcanzar su sostenibilidad en América Latina y el Caribe* [en línia]. Roma: FAO, 2017.

FAO. *The future of food and agriculture. Trends and challenges* [en línia]. Roma: FAO, 2018.

FAO. *The roles of cities in the transformation of food systems. Sharing lessons from Milan pact cities* [en línia]. Roma: FAO, 2018.

FARINÓS, Joaquín. «Gobernanza territorial para el desarrollo sostenible: estado de la cuestión y agenda». *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*. Madrid: Asociación Española de Geografía, 2008 (número 46), p. 11-32.

FEAGAN, Robert. «The place of food mapping out the “local” in local food Systems». *Progress in Human Geography* [en línia] (Londres: SAGE Publications Ltd), volum 31, número 1 (febrer 2007).

FÉDÉRATION NATIONALE DES AGENCES D'URBANISME. «Planification Alimentaire : Enjeux et initiatives locales». *Les Dossiers FNAU* [en línia] (París: Fédération Nationale des Agences d'Urbanisme), número 4 (desembre 2018).

FEDUCHI, Luís. «No basta con ser ‘smart’. Ciudades posibles e imposibles». *El País* (2 setembre 2016).

FERNÁNDEZ, José Luís; MORÁN, Nerea. «Ciudad y azada se escriben en femenino. Agricultura urbana, ecofeminismo y soberanía alimentaria en la ciudad». A: TENDERO, G. (coord.) *La ciudad agraria. Agricultura urbana y soberanía alimentaria*. Vilassar de Dalt: Icaria Editorial, 2017.

FERRAN, Antoni. «L'espai agrari té algun tipus de valor?» *Temes Rurals* [en línia] (Lleida: Fundació del Món Rural), número 2 (2019)

FOUNDATION HEINRICH BÖLL. *AgriFood Atlas. Facts and figures about the corporations that control what we eat* [en línia]. Colònia: Foundation Heinrich Böll, 2017.

Fundación Daniel Y Nina Carasso. «Les systèmes alimentaires territorialisés. Retour d'expériences de vingt-deux projets en France et en Espagne pour accompagner la transition». *Les Carnets Carasso* [en línia] (París: Fundación Daniel y Nina Carasso) (gener 2019).

FUNDACIÓN ENTRETANTOS. *Salud y derecho a la alimentación. Bienestar y equidad para la sostenibilidad a través de las políticas locales* [en línia]. Valladolid: Fundación Entretantos, 2018.

GARDNER, Gary. (2018). «Los siete pilares de la ciudad sostenible». *Ciudades sostenibles. Saneamiento sostenible descentralizado. Enfoque institucional y aplicación en Bolivia. Módulo 1* [curs, en línia].

GARDUÑO-MENDOZA, Martha; GUZMÁN, Celia; ZIZUMBO, Lilia. «Turismo rural: participación de las comunidades y programas federales». *Periplo Sustentable* [en línia] (Mèxic: Universidad Autónoma Estado de México), número 17 (juliol-desembre 2009).

GARÚA S. COOP. MAD. (coord.). *Alimentar el cambio. Diagnóstico sobre los comedores escolares de la Comunidad de Madrid y su transición hacia modelos más saludables y sostenibles* [en línia]. Madrid: Fundación Daniel y Nina Carasso i Garúa, 2017.

GENERALITAT DE CATALUNYA. CONSELL ASSESSOR PER AL DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE. *Mengem futur. Per un sistema alimentari productiu, sostenible, resilient, saludable, responsable i d'accés universal a Catalunya* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2018.

GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA I ALIMENTACIÓ. *Pla d'acció de la fruita dolça* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2018.

GIOLLI, Analisa. «La actividad agraria en el área metropolitana de Barcelona: retos y oportunidades para el planeamiento urbanístico desde una visión agroecológica». A: YACAMÁN, Carolina; ZAZO, Ana. (eds.). *El parque agrario. Una figura de transición hacia nuevos modelos de gobernanza territorial y alimentaria*. Madrid: Heliconia S. Coop. Mad., 2015.

GLIESSMAN, Steve. «Romper con los sistemas agrarios y alimentarios industriales. Siete experiencias de transiciones agroecológicas». *Estudios de Caso* [en línia] (Brussel·les: International Panel of Experts on Sustainable Food Systems), número 2 (2018).

GÓMEZ-OREA, Domingo. *Barbecho, en el corazón del despoblamiento* [videodocumental]. Unión de Pequeños Agricultores y Ganaderos, The Hive i Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 2019.

GONZÁLEZ, Carlos A. [et al.]. *Impactos de los modelos alimentarios* [en línia]. Madrid: FUHEM Ecosocial, 2016.

GRAIN. *Fondos de pensiones: actores claves en el acaparamiento mundial de tierras agrícolas* [en línia]. Barcelona: GRAIN, 2011.

GUALLART, Vicente. *La ciudad autosuficiente en red. Habitar en la sociedad de la información*. Barcelona: RBA Libros, 2012.

HERAS, María. «Quan l'om demana peres. L'insostenible consum energètic del sistema alimentari». *ESFeres Estudi* [en línia] (Barcelona: Ed. Associació d'Enginyers sense Fronteres), número 9 (abril 2010).

HERNÁNDEZ, Verónica; OCÓN, Blanca; VICENTE, Jara. «Espacios periurbanos, transición de la ciudad al campo». *Ecosostenible* [en línia] (Madrid: Universidad Politécnica de Madrid. Escuela Técnica Superior de Ingeniería Agronómica, Alimentaria y de Biosistemas. Departamento de Proyectos y Planificación Rural), número 49 (març 2009).

HERRERA, Pedro M.; LÓPEZ, Daniel; ALONSO, Nuria. «Las ciudades españolas ante el reto de la alimentación sostenible». *Papeles de Relaciones Ecosociales y Cambio Global* [en línia] (Valladolid: Fundación Entretantos), número 139 (2017), p. 133-141.

INDOVINA, Francesco. «La ciutat sostenible: sostenim la ciutat». *Documents d'Anàlisi Geogràfica* [en línia] (Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona i Universitat de Girona), número 46 (2005).

INSTITUT DE RECERCA EN NUTRICIÓ I SEGURETAT ALIMENTÀRIA. *Present i futur de l'alimentació a Catalunya. Estudi prospectiu* [en línia]. Lleida: Institut de Recerca en Nutrició i Seguretat Alimentària de la Universitat de Barcelona. Campus de l'Alimentació de Torribera. Universitat de Barcelona, 2013.

INTERNATIONAL PANEL OF EXPERTS ON SUSTAINABLE FOOD SYSTEMS. *Hacia una política alimentaria común en la Unión Europea. La reforma y el reajuste político necesarios para construir sistemas alimentarios sostenibles en Europa* [en línia]. Brussel·les: International Panel of Experts on Sustainable Food Systems, 2019.

KASTENER, Thomas [et al.]. «Global changes in diets and the consequences for land requirements for food». *PNAS* [en línia] (Arizona: Arizona State University), volum 109, número 18 (16 abril 2012).

KLOPPENBURG, Jack; HENDRICKON, John; STEVENSON, G. W. «Coming In to the Foodshed». *Agriculture and Human Values* (Suïssa: Springer), volum 13 (juny 1996).

LAN, Tim; BARLING, David; CARAHER, Martin. *Food Policy: Integrating Health, Environment and Society*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

LANG, Tim; BARLING, David; CARAHER, Martin. *Food Policy: Integrating Health, Environment and Society*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

LÓPEZ-GARCÍA, Daniel [et al.]. «Ámbitos de gobernanza en las políticas alimentarias urbanas: una mirada operativa». *Estudios Geográficos* (Madrid: Editorial CSIC), volum 81, número 289 (2020).

LLAURANT BARCELONA. *Mesures per construir sobirania alimentària a Barcelona. Recull de propostes per al desenvolupament de polítiques municipals* [en línia]. Barcelona: Llaurant Barcelona, 2016.

MAGARINI, Andrea; PORRECA, Elisa. *European cities leading in urban food systems transformation. Connecting Milan Food 2030* [en línia]. Luxemburg: Oficina de Publicacions de la Unió Europea, 2019.

MALASSIS, Louis. *Nourrir les hommes*. París: Éditions Flammarion, 1994.

MAYOR, Xavier; QUINTANA, Vanesa; BELMONTE, Ricard. *Aproximació a la petjada ecològica de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible, 2005.

MILAN URBAN FOOD POLICY PACT. *Food Smart Cities for Development Recommendations and Good Practices* [en línia]. Torí: Milan Urban Food Policy Pact, 2017.

MONLLOR, Neus. «El nuevo paradigma agrosocial, futuro del nuevo campesinado emergente». *Polis. Revista Latinoamericana* (Santiago de Xile: Universidad de Los Lagos), volum 12, número 34 (2013), p. 203-223.

MONTASELL, Josep. «Els espais agraris a Catalunya, 1978-2018». A: *Natura: ús o abús?* Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2018.

MONTASELL, Josep. «Els espais agraris de la regió metropolitana de Barcelona». *L'Atzavara* (Mataró: Secció de Ciències Naturals del Museu de Mataró), volum 14 (2006).

MONTASELL, Josep. *El regadiu de Manresa. Caracterització de les zones de protecció agrícola (clau 11) del terme municipal de Manresa (el regadiu del Poal i de Viladordis)* [document inèdit]. Barcelona: Diputació de Barcelona. Àrea d'Espais Naturals, 1997.

MONTASELL, Josep. «La gestió dels espais agraris a Catalunya». CALLAU, Sonia [et al.]. A: *La futura llei d'espais agraris de Catalunya. Jornades de reflexió, participació i debat*. Girona: Fundació Agroterritori, Documenta Universitària, 2009.

MONTASELL, Josep. «La pagesia: resilient i solidària». *Notícies de la Institució. Circular de la Institució Catalana d'Història Natural* (Barcelona: Institució Catalana d'Història Natural), número 149, maig-juny (2020).

MONTASELL, Josep; CALLAU, Sonia. «Células alimentarias: Un nuevo instrumento de planificación y gestión de sistemas agrourbanos». A: YACAMÁN, Carolina; ZAZO, Ana (eds.). *El parque agrario. Una figura de transición hacia nuevos modelos de gobernanza territorial y alimentaria*. Madrid: Heliconia S. Coop. Mad., 2015.

MONTASELL, Josep; ZAZO, Ana. «Todo gran cambio empieza con preguntas. Diez cuestiones para un proyecto agrourbano: de lo necesario a lo posible». A: YACAMÁN, Carolina; ZAZO, Ana (eds.). *El parque agrario. Una figura de transición hacia nuevos modelos de gobernanza territorial y alimentaria*. Madrid: Heliconia S. Coop. Mad., 2015.

MORAGUES, Ana. *Caminando hacia un consejo alimentario en Valencia* [en línia]. València: Ajuntament de València, 2017.

MORAGUES, Ana. *L'alimentació sostenible: manual per a ciutats* [en línia]. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, PEMB i AMB, 2020.

MORAGUES, Ana; MORGAN, Kevin. «Reframing the foodscape: The emergent world of urban food policy». *Environment and Planning A: Economy and Space* [en línia] (Londres: SAGE Publications), volum 47, número 7 (2015).

MORÁN, Nerea. *La producción agroecológica en la Comunidad de Madrid. Radiografía del presente y una mirada hacia el futuro* [en línia]. Madrid: Cooperativa Germinando i Fundació Daniel y Nina Carasso, 2019.

MORIN, Edgar. «El elogio de la metamorfosis». *El País* (17 gener 2010).

MUNDÓ, Carles. «Comprar barat i pagar-ho car». *La Vanguardia* (29 agost 2019).

NACIONS UNIDES. *Informe de los Objetivos de Desarrollo Sostenible* [en línia]. Nova York: Nacions Unides, 2020.

NUENO, José Luís. «Observatorios con dioptrías». *La Vanguardia* (10 agost 2008).

PAILLOTIN, Guy; ROUSSET, Dominique. *Tais-toi et mange ! L'agriculteur, le scientifique et le consommateur*. Montrouge: Bayard Éditions, 1999.

PAÛL, Valerià. «Al voltant de la identitat del paisatge vallesà». *Ponències. Revista del Centre d'Estudis de Granollers* (Granollers: Centre d'Estudis de Granollers), número 12 (2008), p. 79-122.

PAÛL, Valerià; TORT, Joan. *L'Empordà de Josep Pla*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009.

POTHUKUCHI, Kami; KAUFMAN, Jerome. «Placing the Food System on the Urban Agenda: The Role Of Municipal Institutions In Food Systems Planning». *Agriculture and Human Values* [en línia] (Berlín: Springer Nature), número 16 (juny 1999).

POTHUKUCHI, Kami; KAUFMAN, Jerome; GLOSSER, Deanna. *APA Policy Guide on Community and Regional Food Planning* [en línia]. Chicago: American Planning Association, 2017.

POULOT, Monique. «L'invention de l'agri-urbain en île-de-France. Quand la ville se repense aussi autour de l'agriculture». *Géocarrefour* [en línia] (Lió: Association des Amis de la Revue de Géographie de Lyon), número 89 (2014), p. 11-19.

RAIGÓN, María Dolores. «Alimentos y salud». A: MOLERO CORTÉS, J.; LÓPEZ GARCÍA, D.; ARROYO, L. (eds.). *Salud y derecho a la alimentación. Bienestar, equidad y sostenibilidad a través de políticas alimentarias locales*. Valladolid: Fundación Entretantos i Red de Ciudades por la Agroecología, 2018.

RASTOIN, J. L. «Les systèmes alimentaires territorialisés: enjeux et stratégie de développement». *Journal Resolis* (París: RESOLIS - Recherche et Evaluation de Solutions Innovantes et Sociales), número 7 (febrer 2016).

REGUANT, Francesc; SAVÉ, Robert. «Disponibilidad alimentaria y desarrollo global sostenible». A: *El sistema alimentario. Globalización, sostenibilidad, seguridad y cultura alimentaria*. Cizur Menor: Aranzadi Thomson Reuters, 2016.

RELEA, Ferran; PRAT, Anna. *Aproximació de la petjada ecològica de Barcelona: resum dels càlculs i reflexions sobre els resultats* [en línia]. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Comissió de Medi Ambient i Serveis Urbans de l'Ajuntament de Barcelona, Presidència, 1998.

RENTING, Henk [et al.] (eds). *European Case Studies on Governance of Territorial Food Systems* [en línia]. París: Gouter i International Urban Food Network, 2017.

RENTING, Henk; WISKERKE, Han. (4-7 juliol 2010). «New Emerging Roles for Public Institutions and Civil Society in the Promotion of Sustainable Local Agro-Food Systems». *9th European IFSA Symposium* [en línia].

RÉSEAU NATIONAL DES PROJETS ALIMENTAIRES TERRITORIAUX. *Le Projet Alimentaire Territorial du Grand Lyon (PAT-LY)* [en línia]. Lió: Réseau National des Projets Alimentaires Territoriaux, 2019.

RESOLIS. «Systèmes alimentaires territorialisés en France. 100 initiatives locales pour une alimentation responsable et durable». *Journal Resolis* (París: RESOLIS - Recherche et Evaluation de Solutions Innovantes et Sociales), número 4 (març 2015).

RIERA, Joan. *David i Goliath es troben al supermercat*. Barcelona: Kantar World Panel i Fundació La Pedrera, 2019.

ROCA, Anna. *Agricultura metropolitana. Taules de debat i participació entorn a conflictes socioecològics amb l'AMB. Tercer cicle temàtic (2021): agricultura i sistema alimentari* [en línia]. Barcelona: AMB, 2021.

ROCA, Anna. *Diagnosi territorial. L'agricultura i l'alimentació d'Artés. Impulsant xarxes locals per alimentar el territori*. Artés: Ajuntament d'Artés, 2019.

ROCA, Anna; SAGUER, Enric; MARTÍ, Miquel. «L'agricultura i la pesca: de la tradició a l'especialització i la mecanització». *Revista de Girona* (Girona: Diputació de Girona), número 200 (2000).

ROGERS, Richard. *Ciudades para un pequeño planeta*. Barcelona: Editorial GG, 2000.

ROMERO, Juan; FARINÓS, Joaquín. «Rediscovering Governance Behind Right Government Practices. Democracy As Basis, Territorial Development As Result». *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles* (Madrid: Asociación Española de Geografía), número 56 (2011).

RUAF FOUNDATION. *Políticas alimentarias urbanas para la sostenibilidad. Análisis de experiencias del Estado español, en un contexto internacional* [en línia]. Cáceres: RUAF Foundation, Red de Agrociudades Agroecología i Fundación Entretantos, 2018.

RUEDA, Salvador. *Barcelona, Ciudad mediterránea, compacta y compleja. Una visión de futuro más sostenible* [en línia]. Barcelona: Ajuntament de Barcelona i Agència d'Ecologia Urbana de Barcelona, 2007.

RUEDA, Salvador. *Ecología urbana: Barcelona i la seva regió metropolitana com a referents*. Barcelona: Editorial Beta, 1995.

RUEDA, Salvador. *Modelos de ordenación del territorio más sostenibles* [en línia]. Salvador Rueda, 2002.

RUEDA, Salvador [et al.]. *El urbanismo ecológico. Su aplicación en el diseño de un ecobarrio en Figueras*. Barcelona: Agència d'Ecologia Urbana de Barcelona, 2012.

SCHRÖDER, Jörg; FERRETTI, Maddalena; DI GIROLAMO, Claudia (eds.). «Food and the City. A Sustainable Foodshed for Hannover Region». *EWT/EcoWeb Town* [en línia] (Chieti: Edizione SCUT i Università Chieti-Pescara), número 10-11 (2014).

SIMÓN, Marian; ZAZO, Ana; MORÁN, Nerea. «Nuevos enfoques en la planificación urbanística para proteger los espacios agrarios periurbanos». *Ciudades* [en línia] (Valladolid: Universidad de Valladolid i Instituto Universitario de Urbanística), número 15 (2015).

SOLER, Carlos; FERNÁNDEZ, Fernando. *Estudio de la propiedad de la tierra en el Estado español. Concentración y acaparamiento* [en línia]. Bilbao: Agencia Vasca de Cooperación, 2015.

STEEL, Carolyn. *Hungry City: How Food Shapes Our Lives*. Londres: Chatto&Windus, 2008.

TENDERO, Guillem (coord.). *La ciutat agrària. Agricultura urbana i sobirania alimentària* [en línia]. Barcelona: Xarxa de Consum Solidari, 2016.

TURBEAUX, Sarah. «Condiciones para el desarrollo de sistemas alimentarios territorializados». A: SARMIENTO, Juan Pablo; COLLART, François. *Estudios jurídicos sobre aprovechamiento sostenible de los recursos naturales*. Nantes: Universitat de Nantes, 2019.

TUSÓN, Pep. «L'autoproveïment d'aliments a Catalunya. És possible la nostra sobirania alimentària?». *Agrocultura* [en línia] (Manresa: L'Era, Espai de Recursos Agroecològics), número 55, (primavera 2014).

VERDAGUER, Carlos. *La agricultura periurbana como factor de sostenibilidad urbano-territorial. Conclusiones preliminares del estudio de casos desde la perspectiva del planeamiento urbanístico* [en línia]. Madrid: Universidad Politécnica de Madrid. Escuela Técnica Superior de Arquitectura, 2010.

VIDAL, Roland; FLEURY, André. «Aménager les relations entre la ville et l'agri-culture. De nouveaux enjeux territoriaux et une nouvelle approche agriurbaniste». *Urbia. Les cahiers du développement urbain durable* (Lausana: Université de Lausanne), número 8 (2009), p. 127-142.

VIDAL, Roland; FLEURY, André. «Les agriculteurs dans le renouvellement de la gouvernance des territoires agri-urbains». *Territoires périurbains et gouvernance* [en línia]. Mont-real: Université de Montréal. Département de Géographie. Laboratoire Développement Durable et Dynamique Territoriale, 2008.

WACKERNAGEL, Mathis; REES, William. *Our Ecological Footprint: Reducing Human Impact on the Earth*. Gabriola Island: New Society Publishers, 1996. (The New Catalyst Bioregional Series, 9).

YACAMÁN, Carolina. «El paradigma del proyecto agrourbano: La agricultura defendida desde la ciudad». *Urbano* [en línia] (Concepción: Universidad del Bío-Bío), número 36 (2017), p. 8-17.

YACAMÁN, Carolina; MATA, Rafael. «La gobernanza territorial y alimentaria como base para la protección y dinamización del espacio agrario periurbano. Estudio de caso del parque agrario de Fuenlabrada (comunidad de Madrid)». *XVII Col·loqui de Geografia Rural* [en línia]. Girona, Universitat de Girona, 2014.

AGÈNCIA D'ECOLOGIA URBANA DE BARCELONA. *Carta para la planificación ecosistémica de ciudades y metrópolis. Carta para el diseño de nuevos desarrollos urbanos y la regeneración de los existentes*. Barcelona: Agència d'Ecologia Urbana de Barcelona, 2018.

AGLOMERACIÓ DE MONTPELLIER. *Charte pour la Transition Agroécologique et l'Alimentation Durable* [en línia]. Montpellier: Aglomeració de Montpellier, 2020.

AGROALIMENTARIO SOSTENIBLE. *Manifiesto de Vitoria-Gasteiz por un sistema agroalimentario sostenible* [en línia]. Vitòria-Gasteiz: Agroalimentario Sostenible, 2014.

AIXEQUEM LA REPÚBLICA. *Mesures cap a la sobirania alimentària*. 2019.

AJUNTAMENT DE MADRID. *Estrategia de alimentación saludable y sostenible 2018-2020* [en línia]. Madrid: Ajuntament de Madrid, 2018.

AJUNTAMENT DE PARÍS. *Paris Strategy for Sustainable Food* [en línia]. París: Ajuntament de París, 2018.

AJUNTAMENT DE TORONTO. *Toronto Food Policy Council* [en línia]. Toronto: Ajuntament de Toronto, 1991.

ALIANZA BIODIVERSIDAD. *Soberanía Alimentaria, Diversidad y Culturas. Políticas alimentarias municipales. Resultados y reflexiones* [en línia] (Alianza Biodiversidad), número 34 (primavera 2019).

ARRAN DE TERRA. *Indicadors de Sobirania Alimentària a Catalunya. Arran de Terra (II). Actualització 2018* [en línia]. Barcelona: Arran de Terra, 2018.

C40 (2019). Declaració The Good Food Cities.

CATALUNYA. «Decret 126/2017, de 25 de juliol, del Consell Català de l'Alimentació». *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (27 juliol 2017), número 7421.

CATALUNYA. «Decret 24/2013, de 8 de gener, sobre l'acreditació de la venda de proximitat de productes agroalimentaris». *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (10 gener 2013), número 6290.

CATALUNYA. «Decret legislatiu 2/2003, de 28 d'abril, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei municipal i de règim local de Catalunya». *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (20 maig 2003), número 3887.

CATALUNYA. «Llei 3/2019, de 17 de juny, dels espais agraris». *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (19 juny 2019), número 7900.

CATALUNYA. «Llei 3/2020, d'11 de març, de prevenció de les pèrdues i el malbaratament alimentaris». *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (13 març 2020), número 8084.

CATALUNYA. «Llei 16/2017, d'1 d'agost, del canvi climàtic». *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (3 agost 2017), número 7426.

COMISSIÓ EUROPEA. Communication: *The future of food and farming* (COM, 2017/713 final) [en línia]. Brussel·les: Comissió Europea, 2018.

COMISSIÓ EUROPEA. *Farm to Fork strategy* [en línia]. Brussel·les: Comissió Europea, 2020.

COMISSIÓ EUROPEA. *FOODMETRES (Food Planning and Innovation for Sustainable Metropolitan Regions)* [en línia]. Brussel·les: Comissió Europea. CORDIS, 2015.

- COMISSIÓ EUROPEA. *Un pacto verde europeo* [en línia]. Brussel·les: Comissió Europea, 2019.
- COMITÈ DE LES REGIONS. *Dictamen del Comité de las Regiones — «Sistemas de alimentos locales» (2011/C 104/01)* [en línia]. Brussel·les: Comitè de les Regions, 2011.
- COMITÈ DE LES REGIONS. *Dictamen del productor al consumidor. De la granja a la mesa: la dimensión local y regional (CR NAT-VII/005)*. Brussel·les: Comitè de les Regions, 2020.
- COMITÈ ECONÒMIC I SOCIAL EUROPEU. *Dictamen del Comité Económico y Social Europeo sobre agricultura periurbana (NAT 204 — CESE 1209/204)* [en línia]. Brussel·les: Comitè Econòmic i Social Europeu, 2004.
- COMITÈ ECONÒMIC I SOCIAL EUROPEU. *Dictamen del Comité Económico y Social Europeo sobre «Contribución de la sociedad civil al desarrollo de una política alimentaria integral en la UE» (CESE 2018/C 129/04)* [en línia]. Brussel·les: Comitè Econòmic i Social Europeu, 2018.
- COMUNITAT VALENCIANA. «Llei 5/2018, de 6 de març, de la Generalitat, de l'Horta de València». *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* (12 març 2018), número 8252.
- CONSELL ASSESSOR PER AL DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE. *Pla nacional per a la implementació de l'Agenda 2030 a Catalunya* [en línia]. Barcelona: Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible, 2019.
- CONSELL DE TREBALL SOCIAL I ECONÒMIC DE CATALUNYA. *Dictamen 03/2019 sobre el Projecte de decret pel qual es modifica el Decret 24/2013, de 8 de gener, sobre l'acreditació de la venda de proximitat de productes agroalimentaris*. Barcelona: Consell de Treball Social i Econòmic de Catalunya, 2019.
- DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, ALIMENTACIÓ I ACCIÓ RURAL. *A taula! Manual per a la introducció d'aliments ecològics i de proximitat a les escoles* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural, 2010.
- ESPANYA. «Ley 27/2013, de 27 de diciembre, de racionalización y sostenibilidad de la Administración Local». *Boletín Oficial del Estado* (30 diciembre 2013), número 312.
- ESPANYA. «Ley 45/2007, de 13 de diciembre, para el desarrollo sostenible del medio rural». *Boletín Oficial del Estado* (14 diciembre 2007), número 299.
- ESPANYA. «Ley 7/1985, de 2 de abril, reguladora de las bases del régimen Local». *Boletín Oficial del Estado* (3 abril 1985), número 80.
- ESPANYA. «Real Decreto 1086/2020, de 9 de diciembre, por el que se regulan y flexibilizan determinadas condiciones de aplicación de las disposiciones de la Unión Europea en materia de higiene de la producción y comercialización de los productos alimenticios y se regulan actividades excluidas de su ámbito de aplicación». *Boletín Oficial del Estado* (10 diciembre 2020), número 322.
- EUROCITIES. *Annual Report 2014-2015* [en línia]. Brussel·les: Eurocities, 2015.
- EUROSTAT. *Explotaciones agrícolas y superficie agrícola en la Unión Europea. Estadísticas* [en línia]. Brussel·les: Comissió Europea. Eurostat, 2016.
- FAO. *Déclaration de Rennes : Pour des systèmes alimentaires territorialisés* [en línia]. Roma: FAO. Association des Régions de France, 2014.
- FEEDBACK. *Feeding the 5000* [en línia]. Londres: Feedback, 2022.

FOOD CARDIFF. *Cardiff Good Food Strategy, 2021-2024* [en línia]. Cardiff: Food Cardiff, 2021.

FOODLINKS. *Urban Food Strategies. The Rough Guide to Sustainable Food Systems* [en línia]. Wageningen: Foodlinks, 2018.

FRANÇA. «Loi n° 2014-1170 du 13 octobre 2014 d'avenir pour l'agriculture, l'alimentation et la forêt (1)». *Journal officiel de la République française* (14 octobre 2014), numéro O238.

FUNDACIÓ AGROTERRITORI. *Carta de l'agricultura periurbana. Per a la preservació, l'ordenació, el desenvolupament i la gestió dels espais agraris periurbans* [en línia]. Girona: Fundació Agroterritori, 2010.

FUSIONS. *Guidelines for a European common policy framework on food waste prevention* [en línia]. Bolonya: FUSIONS, 2016.

GENERALITAT DE CATALUNYA. *Pla de l'Energia i Canvi Climàtic de Catalunya 2012-2020 (PECAC)* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2020.

GENERALITAT DE CATALUNYA. *Pla director per la incentivació del canal de venda directa a Catalunya des de les administracions locals* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural, 2010.

GREATER LONDON AUTHORITY. *The London Food Strategy. Healthy and Sustainable Food For London* [en línia]. Londres: Greater London Authority, 2018.

HIDALGO, Anne. *Le Paris du quart d'heure* [en línia]. París: Paris en Commun, 2020.

HOSKING, Rebecca (real.). «A farm for the future». *Natural World*. Londres: BBC (febrer 2009).

INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA. *Classificació Catalana d'Activitats Econòmiques 2009* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya, 2009.

INTERNATIONAL PANEL OF EXPERTS ON SUSTAINABLE FOOD SYSTEMS. *Declaración de Glasgow sobre la alimentación y el clima* [en línia]. Brussel·les: International Panel of Experts on Sustainable Food Systems, 2011.

KAY, Silvia. *Acaparamiento y concentración de tierras en Europa. Reseña de investigación* [en línia]. Amsterdam: Transnational Institute, 2014.

L'ESPIGALL. *Anàlisi agrícola estratègica en clau de canvi climàtic a la comarca del Moianès*. Barcelona: Diputació de Barcelona i L'Espigall, 2018.

LÓPEZ, Daniel. *Agroecología y transformación social* [blog].

MERCABARNA. *Memòria de Sostenibilitat 2017* [en línia]. Barcelona: Mercabarna, 2017.

MERCABARNA. *Tendencias en Alimentación Fresca. Informe de resultados* [en línia]. Barcelona: Mercabarna. Observatori de Tendències de Mercabarna, 2017.

MILAN URBAN FOOD POLICY PACT. *Pacto de Milán de política alimentaria urbana* [en línia]. Milà: Milan Urban Food Policy Pact, 2015.

MINISTERI D'AGRICULTURA, PESCA I ALIMENTACIÓ. *Informe del consumo alimentario en España 2018* [en línia]. Madrid: Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació, 2018.

OFFICE FÉDÉRAL DU DÉVELOPPEMENT TERRITORIAL ARE. Dossier Plan sectoriel SDA [en línia]. Berna: Office fédéral du développement territorial ARE. Section Urbanisation et paysage, 2020.

OXFAM GB. *Gobernar para las élites. Secuestro democrático y desigualdad social* [en línia]. Oxford: Oxfam GB, 2014.

PLA ESTRATÈGIC METROPOLITÀ DE BARCELONA. *Carta Alimentària de la Regió de Barcelona* [en línia]. Barcelona: Pla Estratègic Metropolità de Barcelona, 2019.

RED DE CIUDADES POR LA AGROECOLOGÍA. *Declaración de Valladolid para el impulso de los sistemas agroalimentarios locales frente a los riesgos globales* [en línia]. Càceres: Red de Ciudades para la Agroecología, 2020.

RED DE INVESTIGACIÓN Y APOYO MUNICIPALISTAS. *Municipalismos y agroecología* [en línia]. Red de Investigación y Apoyo Municipalistas, 2018.

RURURBAL. *Carta Europea de Governança Territorial i Alimentària*. Rururbal: 2011.

SLOW FOOD. *Bienvenidos a nuestro mundo. La guía*. Bra: Slow Food, 2008.

SUÁREZ, Andrea. *Sostenibilidad de los sistemas de producción de alimentos. Guía de recomendaciones para la acción* [en línia]. Lugo de Llanera: Alianza contra el Hambre y la Malnutrición de España, 2017.

THE NATIONAL LOTTERY COMMUNITY FUND. *Sustainable food places* [en línia]. Bristol: The National Lottery Community Fund i Esmée Fairbairn Foundation, 2010.

XARXA ESTATAL D'ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA. *Carta per una sobirania alimentària des dels nostres municipis* [en línia]. Barcelona: Xarxa Estatal d'Economia Social i Solidària, 2014.

AGRAÏMENTS

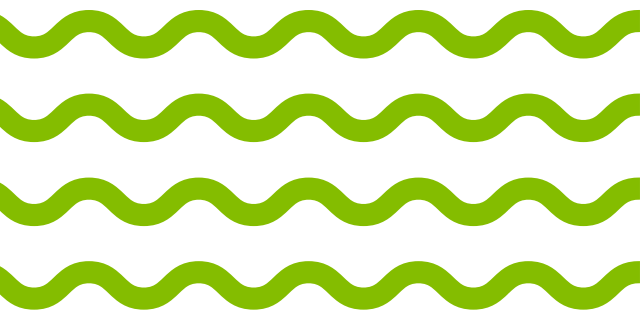
Agraïm de manera molt especial la tasca del personal tècnic i responsable de les diverses àrees i gerències de la Diputació de Barcelona que s'han implicat en l'elaboració d'aquesta guia, especialment pel que fa a les dades recollides al **capítol 4**, dedicat a la diagnosi esquemàtica del sistema alimentari de la província de Barcelona, i també al recull de recursos que actualment la Diputació de Barcelona posa a disposició dels ens locals i que van encaminats a avançar cap a sistemes urbans, territorials i alimentaris més justos, resilents i sostenibles. Es tracta de les persones següents: Magda Bertran (cap de la Secció de Salut Pública), Cati Chamorro (cap del Servei de Salut Pública), Anna Jardí (Servei d'Acció Social), Francisco Hernández (cap del Servei de Suport als Serveis Socials Bàsics), Carme Melcion (tècnica de la Gerència de Serveis de Medi Ambient), Míriam Romero (Oficina Tècnica de Canvi Climàtic i Sostenibilitat), Enric Coll (tècnic de Medi Ambient i de la Secretaria Tècnica de la Xarxa de Ciutats i Pobles cap a la Sostenibilitat), Soledad Bravo (Gerència de Serveis de Comerç), Xavier Torrent (cap de l'Oficina de Mercats i Fires Locals), Rocío Macías (Gerència de Serveis de Comerç), Xavier Blanca (tècnic del Servei de Comerç Urbà), Pilar Orús (Oficina de Suport al Teixit Comercial Local), Guillem Miralles (Servei de Teixit Productiu), Carlos Ruiz (cap del Servei de Suport a les Polítiques de Consum), Miquel Àngel Cuerda (Oficina de Planificació Educativa), Araceli Rebeca (cap de l'Oficina de Planificació Educativa), Sònia Chavero (cap de la Secció d'Informació i Anàlisi en Salut Pública) i Malena Anglès (responsable de mercats de venda no sedentària i fires).

També agraïm la informació que ens han facilitat des de les respectives àrees de competències i coneixement les persones següents: Ingrid Buera (directora de l'Àrea de Negoci de Mercabarna), Amaranta Herrero (coordinadora estratègica del projecte de política alimentària de Barcelona), Conxa Castell (cap del Servei de Promoció de Vida Saludable de la Generalitat de Catalunya), Santi Gómez (responsable de programes de Gasol Foundation) i Sònia Escobar (tècnica superior d'ODPH de l'Agència Catalana de l'Aigua).

I volem tancar aquest apartat amb una menció especial al diputat Dionís Guiteras, que va apostar per nosaltres i ens va obrir les portes per esdevenir una Administració local de referència en matèria de dinamització agrària i polítiques alimentàries des dels municipis. Agraïm també el ferm compromís dels diputats Josep Tarín i Valentí Junyent per seguir avançant en aquest mateix camí.

I, finalment, un agraïment molt especial a Lucía Nieto, que en la seva etapa de tècnica del programa BCN Smart Rural de la Diputació de Barcelona ha estat la responsable de cercar i recopilar les dades i de contactar amb les persones de referència tant dels diversos serveis i àrees de la Diputació de Barcelona com d'altres entitats i administracions.

I a la Lola Mayenco, responsable de comunicació de BCN Smart Rural. La Lola ha projectat cap a la ciutadania la nostra feina des de la Direcció Territorial Agrària, amb la mirada innovadora, engrescadora i d'excel·lència que volem per l'agricultura i l'alimentació del nostre país.

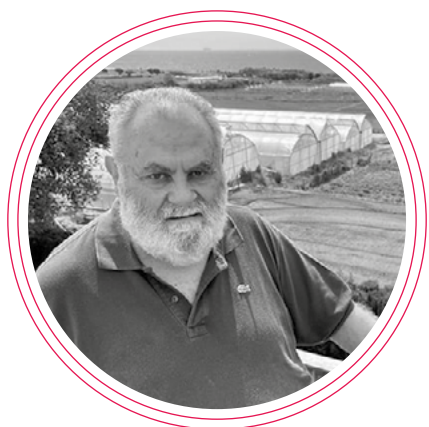
SOBRE ELS AUTORS

Sònia Callau

Barcelona, 1973

Si el futur d'una persona es pot endevinar mirant la seva infantesa, els pares de la Sònia Callau devien saber a què consagraria la seva vida una nena que passava gran part dels estius en una finca agrícola i ramadera de l'Aragó. Anar a caçar conills de nit amb la furgoneta de l'oncle, segar el blat en un tractor, córrer entre vaques i porcs i menjar un ou ferrat amb rodanxes de xoriço casolà són alguns dels records més antics de l'actual cap de la Direcció Territorial Agrària de la Diputació de Barcelona, els quals es barregen amb l'olor i la remor del mar Mediterrani, el seu segon bressol d'estiu, un espai blau i infinit que la Sònia descobria amb el seu pare quan sortien a pescar gairebé de nit. Més endavant, molt més endavant, arriba-rien els estudis d'Enginyeria Agrícola i de Forest, el màster en Urbanisme i una carrera professional atida per un somni compartit amb el seu mestre, en Josep Montasell.

Josep Montasell

Mataró, 1953

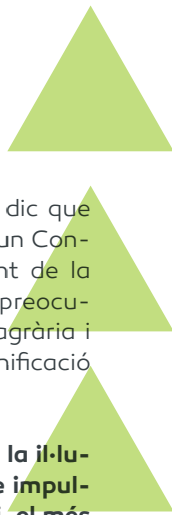
Net i fill de pagesos, en Josep Montasell va conrear la terra durant molts anys; bàsicament, fins que va entrar a la Diputació de Barcelona amb una Enginyeria Agrícola sota el braç i, al cor, el desig de preservar els espais agraris del territori. La seva defensa va ser fonamental per a la implementació d'una figura de protecció, ordenació i gestió dels camps de conreu del Baix Llobregat, una lluita que va culminar l'any 1998 amb la creació del primer parc agrari de Catalunya. El model que ell va somiar per a la preservació dels espais agrícoles i ramaders de les comarques barcelonines és avui molt més que una realitat: es tracta d'un cas d'èxit que ha creat escola i s'estudia a universitats de tot el món.

Anna Roca

Banyoles, 1959

De família de carnissers, Anna Roca va estudiar Geografia perquè volia entendre i interpretar les interrelacions entre la natura i la societat, uns coneixements bàsics per a la gestió territorial. Aquesta formació li va permetre reforçar el lligam amb la pagesia i el món rural i, d'aleshores ençà, mai no ha deixat d'aprofundir-hi. Ha estat responsable del Servei de Documentació de la Cambra Agrària de Girona i del comitè tecnicocientífic de la Fundació Agroterritori, on va coincidir amb la Sònia Callau i en Josep Montasell i, sota el seu guiatge, va engrescar-se en l'estudi seriós del sistema alimentari entès com un conjunt de pràctiques inclusives que integren recursos, territori i persones. Actualment és professora a la Universitat de Girona, consultora de projectes de dinamització agroalimentària i coautora de l'Agenda del Pagès que edita cada any *El Punt Avui*.

La publicació que tens a les mans ha estat un veritable treball en equip, i tot sigui dit de passada, un luxe d'equip amb el que ha estat un veritable plaer compartir aquest projecte durant tantes i tantes hores, i al llarg de molts anys. Amb l'Oriol i l'Ana en vam començar a parlar l'any 2015. L'Oriol tenia clar que el món local tenia molt a dir en matèria alimentària, i l'Ana començava en aquells anys la seva immersió en la figura dels parcs agraris, treball que va culminar en una tesi doctoral. Anys després va anar evolucionant cap al camp dels sistemes alimentaris, com hem fet els autors d'aquesta publicació. Amb el Josep hem compartit espais de debat i reflexió, des de l'àmbit de la gestió, ell des de l'Ajuntament de València amb el projecte de l'Horta de València, i nosaltres amb la

gestió dels parcs agraris catalans. Sempre li dic que ens han passat per davant, ells avui ja tenen un Consell Alimentari municipal. En Josep, president de la Societat Catalana d'Ordenació del Territori, preocupat en incorporar visions necessàries, com l'agrària i l'alimentària, en la pràctica urbanística i la planificació territorial.

Tots ells combinen la capacitat professional; la il·lusió, dedicació i convicció en els projectes que impulsen, la dedicació molt més enllà de l'exigible i, el més extraordinari si cap, la relació personal. És un plaer i un luxe haver comptat amb la seva visió i expertesa per a revisar aquesta publicació.

Josep Báguena | Saragossa, 1974

Josep Báguena és actualment responsable d'anàlisi i prospectiva territorial a la Diputació de Barcelona i president de la Societat Catalana d'Ordenació del Territori, però la preocupació per incorporar la perspectiva agroalimentària en la pràctica urbanística li ve d'antic. La seva família està vinculada al conreu de la vinya i la producció de vi, i aquesta activitat, sumada al primer sou que va guanyar recollint fruita durant l'estiu en una finca de regadiu de l'Aragó, el va ajudar a enfocar el seu camí professional cap a la geografia i la gestió pública del paisatge.

Oriol Estela | Barcelona, 1979

L'economista i geògraf Oriol Estela és una de les figures clau en l'elaboració del primer pla estratègic per a Barcelona i la seva regió metropolitana. Coordinador del PEMB, té l'agenda plena de fronts oberts i, malgrat això, sempre troba temps per abordar un dels reptes que més el preocupen: alimentar la ciutadania de les zones urbanes de manera saludable i sostenible. Aquesta és la seva passió, la seva il·lusió i la seva connexió amb una part de si mateix que no vol perdre. Una part que va descobrir, de petit, a la casa d'estiueig que els seus pares tenien al Vendrell. Allà hi havia presseguers i la seva família encara esclata a riallades recordant la manera com se'ls menjava. Ell també en fa broma, amb aquest inesperat assalt de la memòria. Però el cert és que no oblida el delit de sentir a les mans la maduresa vellutada d'una fruita acabada de collir i la dolçor del suc que li regalimava pels llavis, la barbata i les galtes.

Josep Manuel Pérez | València, 1972

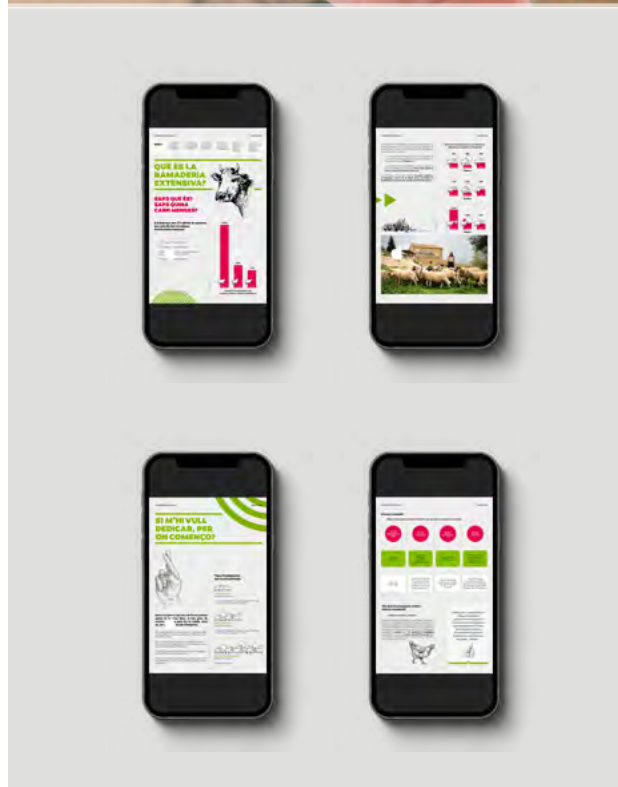
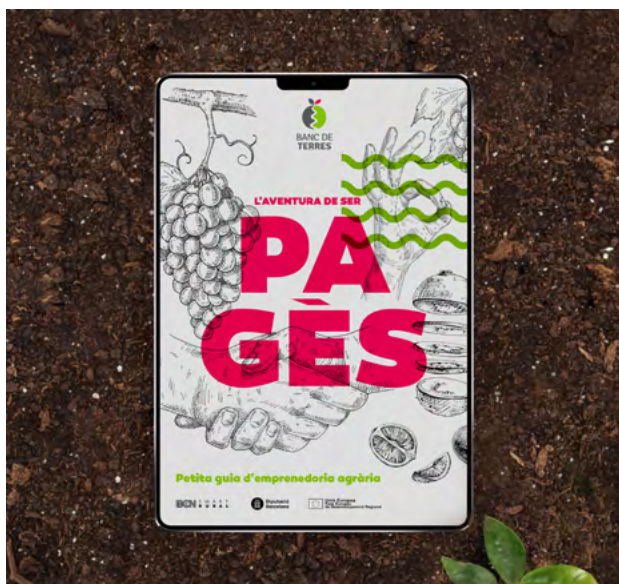
La ciutat de València està envoltada d'hortes amb llargues arrels històriques en les quals intenta aprofundir Josep Manuel Pérez, cap de la secció d'Agricultura i Horta del consistori. Però la mirada admirada que dirigeix al passat no li impedeix obrir els ulls al futur i preocupar-se per les capacitats productives dels camps de conreu periurbans. Titulat en Enginyeria Tècnica Agrícola i amb diversos postgraus en Desenvolupament Local, Inserció Sociolaboral i Dinamització Local Agroecològica, en Josep Manuel és un home de la terra, un valencià de soca-rel, una persona amb tants records agraris gravats al cor que li costa triar-ne un en concret. Després de pensar-hi una estona, es decanta pel més antic: el de la seva germana Eva desterrant amb ell un camp de creïlles muntats a l'entauladora que arrossegava el matxo del seu oncle. I sembla que ja hem acabat de parlar quan la memòria li fa un salt enrere i viatja fins a alguns dels moments compartits amb el seu avi, «el tío Juanico», un pastor transhumant i llaurador que li va ensenyar el respecte per la terra i els éssers vius.

Ana Zazo | Madrid, 1980

Ana Zazo va néixer, créixer i estudiar a Madrid, una ciutat sense horts ni corrals des de fa temps, i potser va ser aquesta carència la que la va portar a redactar la seva tesina al Parc Agrari del Baix Llobregat, on la jove estudiant d'Arquitectura va trobar un refugi únic i inesperat als camps de conreu del delta. Conèixer l'espai agrari i l'equip que el gestionava va avivar el seu interès per entendre com poden alimentar les ciutats els horts periurbans. Avui viu a Xile i treballa com a professora i investigadora al Departament de Planificació i Disseny Urbà de la Universitat del Bío-Bío, una institució reconeguda pel seu fort compromís amb la sostenibilitat i la responsabilitat social.

MÉS PUBLICACIONS BCN SMART RURAL

L'aventura de ser pagès: Petita guia d'emprenedoria agrària

Breu publicació per facilitar la incorporació al camp de joves que no provenen de família pagesa.

 PDF 13 MB

La importància de ser pastor: Petita guia de ramaderia extensiva

Breu publicació per orientar els futurs pastors de Catalunya.

 PDF 14 MB

BCN Smart Rural és l'estratègia de la Diputació de Barcelona per fomentar la sostenibilitat del sector agroalimentari del territori i contribuir a la mitigació del canvi climàtic.

Cofinançada per la Unió Europea a través del Fons Europeu de Desenvolupament Regional (FEDER), aquesta iniciativa conjunta s'ubica a l'avantguarda de les accions que les dues institucions estan promovent amb horitzó 2030, tant en matèria agrícola com alimentària, i s'alinea especialment amb la campanya "Del camp a la taula" (de l'anglès, "From Farm to Fork"), que es troba al cor del Pacte Verd Europeu.

La visió de BCN Smart Rural és posar al centre de l'agenda política del territori el dret a una alimentació saludable, sostenible i de proximitat per a tota la ciutadania. I, per aconseguir-ho, col·labora amb els ajuntaments interessats a impulsar aquest model agroalimentari en els seus pobles i ciutats. També ofereix serveis a les persones i les empreses que volen impulsar projectes alineats amb els objectius del projecte.

L'estratègia BCN Smart Rural està liderada per un equip tècnic que compta amb més de vint anys d'experiència en el sector agrari. Especialitzats en el disseny i la implementació d'eines de suport a l'activitat agrícola i ramadera, volem facilitar l'accés a la terra a les persones emprenedores i les acompanyem en el procés de creació de les seves empreses agroalimentàries.

També treballem en xarxa amb altres entitats del territori català amb les quals compartim objectius. Ens esforcem per col·laborar-hi estretament i poder oferir més informació i serveis a les persones que volen emprendre un projecte nou en l'àmbit de l'agricultura, la ramaderia i l'elaboració d'aliments.

Per a més informació sobre BCN Smart Rural, escriu a **Sònia Callau**, coordinadora de l'estratègia i cap de la Direcció Territorial Agrària de la Diputació de Barcelona.

ALIMENTEM BARCELONA

Guia pràctica per impulsar
estratègies alimentàries locals

